

SOSIALIDEMOKRATIAN VUOSISATA

SOSIALIDEMOKRATIAN VUOSISATA

SUOMEKSI TOIMITTANUT

VÄINÖ VOIONMAA

II OSA

SAKSA. — MUUT KESKI- JA ETELÄ-EUROPAN MAAT. —
SKANDINAVIAN MAAT. — ITÄ JA LÄNSI. — SUOMI.

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PORVOOSSA 1909
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINOSSA

Sisällys.

Sivu

SAKSA

1. *Aatteiden aikakausi* 3
Saksan sosialismin luonne 3. — Aatteiden aikakausi 3. — Goethe 5. — Kant 7. — Fichte 9. — »Suljettu kauppavaltio» 12. — Schelling 15. — Hegel 15.
2. *Vapautistelusta vallankumoukseen* 18
Saksan vapautus 18. — Taantumus 19. — Ylioppilasliike 21. — Yhteiskunta 21. — Kankurien kapinoita 22. — Heinäkuun vallankumouksen vaikutuksia 25. — Weidig ja Georg Büchner 28. — Ludwig Börne 9. — Nuorhegeliläiset 30. — Ludwig Feuerbach 30. — Arnold Ruge 31. — Heinrich Heine 32. — Herwegh, Freiligrath, Jacoby 34. — Kapitalistista kehitystä 34. — Nälkä 35. — Kankurikapina 1844 35.
3. *Sosialismi kisällimatkoilla* 40
Saksalaiset pakolaiset 40. — Sveitsissä ja Parisissa 41. — Wilhelm Weitling ja hänen aatteensa 41. — August Becker 47. — Wilhelm Marr 49. — Ludwig Gall 50. — Moses Hess 53. — Karl Grün 55. — Victor Aimé Huber 57.
4. *Kahden toveruksen nuoruus* 59
Karl Marxin nuoruudenvaiheet 59. — »Saksan-Ranskan vuosikirjat» 63. — Friedrich Engels 65. — »Pyhä perhe» 68. — Marx Brysselissä 70. — »Filosofian kurjuus» 72.
5. *Kommunistinen manifesti* 75
»Palkkatyö ja kapitali» 76. — Kommunistiliitto 78. — »Kommunistinen manifesti» 80.
6. *»Hullu vuosi» Saksassa* 89
Huonoja aikoja 89. — Skandaleja 90. — Levottomuutta ilmassa 91. — Wienissä 91. — Kansanliike Berlinissä 92. — Maaliskuun taistelut 93. — Vallankumous onnistunut 96. — Taantumus 99. — »Esiparlamenti» 100. — Uusia levottomuuksia Berlinissä 102. — Wienin kukistus 106. — Sotilasvalta Preussissä 107. — Robert Blum 109. — Työmieshoureita 110. — Fränkfurtin parlamenti 112. — Etelä-Saksan kapinat 113. — »Uudet Rhein in Sanomat» 116. — Marxin karkoitus 118. — Wilhelm Liebknecht 119. — Kommunistiliiton vaiheita 120.
7. *Rodbertus ja valtiotalous* 122
Rodbertuksen elämänvaiheita 122. — »Työväenluokkien vaatimukset» 123. — Myöhemmät opit. 124
8. *Lassalle ja Saksan työväen herätys* 131
Lassallen nuoruus 131. — Hatzfeldin juttu 134. — »Istuntopuhe» 136. — Uusia teoksia 138. — Kansallisia aatteita 140. — Toiminnan aika 142. — »Perustuslaeista» 143. — »Työväen ohjelma» 148. — F. A. Lange 153. — Työväenliikkeen esituntuja 154. — Leipzigin yhdistys 155. — »Avonainen vastauskirjelmä» 156. — Lassallelainen työväenliike 159. — »Yleinen saksalainen työväenyhdistys» 160. — Lassallen myöhemmät vaiheet 161. — Bismarck-jutut 162. — »Herra Bastiat-Schulze von Delitzsch» 163. — Loppunäytelmä 166.
9. *Sosialismin »pyhät kirjat»* 170
Marx Lontoossa 170. — »Kahdeksastoista Brumaire» 171. — »Herra Vogt» 172. — Valtiollisen talouden arvostelua 173. — »Pääoma» 178. — »Pääoman» myöhemmät osat 190. — Katsaus Marxin oppeihin 193.
10. *»Internationale» ja Karl Marx* 201
Marxin opin vaikutus 201. — Internationalen synty 202. — Kongressit 204. — Marxin elämä Lontoossa 206. — Kuolema 211.
11. *Riitätupakarit ja heidän sovintonsa* 212
Lassallelainen järjestö 212. — J. B. v. Schweizer 212. — Uusi suunta Saksan työväenliikkeessä 216. — August Bebel 216. — Wilhelm Liebknecht 217. — Lassal-

- lelaisten ja marxilaisten taistelu 218. — Ammattijärjestöjä 219. — »Eisenachilaiset» 220. — Sota 221. — Valtiopetosjuttu 223. — Lassallelaisten riidat 226. — Sopiaiset ja »Gothan ohjelma» 227.
12. *Muistat vuodet* 228
 Eugen Dühring 229. — Rudolf Meyer 229. — »Sosialipolittinen yhdistys» 230. — Murhayrityksiä keisaria vastaan 231. — Vainojen alku 232. — »Sosialistilaki» 233. — Karkoitukset ja lakkautukset 233. — Pakolaiselämää ja salakuljetusta 235. — Wydenin kongressi 237. — Köpenhaminan kongressi 238. — Anarkismi 239. — S:t Gallenin kongressi 241. — Bismarck alamässä 243. — »Työväensuojelusjulistukset» 244. — Sosialistilakien kukistus 244. — Eduard Bernstein 245. — Georg v. Vollmar 246. — Karl Kautsky 247. — Paul Singer 248.
13. *Eteenpäin* 249
 Puoluepäiviä 249. — »Erfurtin ohjelma» 250. — Taistelu hallitusta vastaan 253. — Sosialistien vaalivoittoa 256. — Taloudellisia taisteluja 257. — Sosialistien »tappio» v. 1907 259. — Ääripiirteitä Saksan sosialismin kehityksestä 260. — Naisliike 262. — Lakkoja 263. — Työväensuojelulait 264. — Sisällinen kehitys 265. — Valtiososialismi 266. — Maalaiskysymys 266. — »Revisionismi» 269. — Bernsteinin teokset 270. — Sosialidemokratian yhteys 274. — Ammattiyhdistysliike 275. — Osuustoiminta 279.

SVEITSI, BELGIA JA HOLLANTI, ITÄVALTA JA TONAVAN VALTIOT,
 ITALIA JA MUU ETELÄ-EUROPPA

1. *Sveitsi* 283
 Katsaus talous- ja yhteiskuntaoloihin 283. — Työväenliikkeen aikakaudet 286. — Grütli-yhdistys 288. — Sosialidemokratinen puolue 289.
2. *Belgia ja Hollanti* 290
 Katsaus Belgian talousoloihin ja yhteiskuntahistoriaan 290. — Sosialistisia liikkeitä 294. — Johtavat sosialistit 296. — Äänioikeusliike 297. — V:n 1893 vleislakko 298. — V:n 1902 epäonnistunut lakko 299. — Puolueolot 300. — Gentiläinen liike 301. — »Vooruit» ja osuustoiminta 302. — Hollannin taloudelliset olot 302. — Sosialismi Hollannissa 305.
3. *Itävalta ja Tonavan maat* 307
 Yleisiä oloja 307. — Itävallan vanha työväenliike 309. — Taantumusta 310. — Anarkismi ja sosialismin puhdistus 311. — Uusi liike 311. — Kansallisuusohjelma 312. — Äänioikeusliike 314. — Unkari 314. — Rumania 316. — Serbia 317. — Bulgaria 318.
4. *Italia ja muu Etelä-Eurooppa* 319
 Italian yleisiä yhteiskunta- ja talousoloja 319. — Vanhoja sosialistisia oppeja 322. — Mazzini 323. — Bakunin 323. — »Malonilainen» liike 325. — »Partito Operajo» 325. — Marxilaisuus 326. — »Riformismo» 326. — »Syndikalismi» 327. — Sisällisiä taisteluja 329. — Saavutukset 330. — Espanja 330. — Turkki 332.

SKANDINAVIAN MAAT

1. *Tanska* 335
 Valtiollisia vaiheita 335. — Slesvig-Holsteinin kysymys 336. — Myöhempi puolue-elämä 337. — Maatalous 340. — Frederik Dreier 342. — F. Chr. Sibbern 343. — Louis Pio 344. — Tanskan Internationale 346. — Johtajain lankeemus 350. — Uusi aikakausi 351. — Puoluekokouksia 353. — Edistystä 355. — Lausunto Tanskan sosialidemokratiasta 357. — Ammatillinen liike 359.
2. *Norja* 361
 Maa ja kansa 361. — Kansanvallan historia 362. — Marcus Thrane 366. — Vanhoja työväenliikkeitä 368. — Uusi työväenliike 369. — Norjan työväenpuolue 371. — Taantumusta 372. — Ludvig Meyerin aika 372. — Saavutuksia 373.
3. *Ruotsi* 375
 Ruotsin yleiset talous- ja yhteiskuntaolot 375. — Liberalisuus 378. — Erik Gustaf Geijer 381. — Vapausliikkeitä 383. — Örebron kokoukset 384. — Eduskuntareformi 385. — Maalaispuolue 386. — Sundsvallin lakko 387. — Työväenliikkeen oireita 389. — August Palm 390. — Anton Nyström 394. — »Punainen huone» 394. — Hjalmar Branting 395. — Axel Danielsson 395. — Sosialistivainoja 399. —

Sos. dem. puolueen perustaminen 399. — Hinke Bergegren 400. — Äänioikeusasia ja »kansanvaltiopäivät» 401. — V:n 1902 yleislakko 404. — Uusin äänioikeustaistelu 406. — V:n 1909 äänioikeusreformi 408. — »Maajärjestö» 409. — Lakkoja ja työtaisteluita 412.

ITÄ JA LÄNSI

1. *Venäjä* 417
 Venäjän luonto, kansa ja talous 417. — »Mir»-laitos ja maalaiskysymys 423. — Teollisuus 426. — Hallitusolot 428. — Vapausliikkeet Venäjällä 430. — Akateeminen aika 430. — Tshernishevski 432. — A. Herzen 435. — Nihilismi 437. — Salaseuraisuus 438. — »Kansaan meno» 441. — Terrorismi ja keisarimurha 443. — Nihilismin loppu ja sosialismin synty 446. — G. Plehanov ja siirtola Sveitsissä 447. — Akateeminen sosialismi 447. — Agitationin aika 448. — Toiminta 448. — Taloudellisia työväenliikkeitä 451. — Lakot ja »ekonomismi» 452. — Venäjän vallankumous 457. — Sosialistien yhtyminen 458. — Uusi taantumuskausi 459.
2. *Amerikka* . . . . . 461.
 Eurooppalainen asutus 461. — Intianit ja neekerit 461. — Ranskalaisten valloitukset 462. — Englantilaiset Amerikassa 463. — Yhteiskunnallisia parannusyrityksiä 465. — Vapautussota 468. — Taloudellinen kehitys 470. — Orjasota ja neekerikysymys 472. — Maanviljelyksen ja teollisuuden voittokulku 475. — Kommunistisia siirtoloita 480. — Malkosaari 496. — Onko Amerikassa sosialismia? 498. — Huonoja aikoja ja jättiläislakkoja 499. — Chicagon murhat 500. — Uusia työtaisteluita 501. — Ammatillinen työväenliike 502. — Sosialistiset puolueet 503.

SUOMI

Esikapitalistinen aika 509. — Kapitalismin saapuminen Suomeen 510. — J. W. Snellman 513. — Kapitalismin kukoistus 516. — Liberalinen puolue 518. — Työväenkysymyksen ratkaisuyrityksiä kapitalistisella pohjalla 520. — Uuden suunnan oireita 523. — Yrjö Koskinen ja Th. Rein 524. — Työväensuojelus Suomessa 525. — Työväenliikkeen alkuja 525. — Työväenyhdistysliike 526. — Wrightiläinen aikajakso 527. — Valtapuolueitten talutusnuorassa 529. — Työväen kongressit 530. — Työväen valtuuskunnan aika 531. — Uusi pohja 532. — Taloudellinen työväenkysymys 532. — Porvarilliset ammattiosastot 533. — Työtaisteluita 534. — »Punainen» agitatio 535. — Uudempi ammattiyhdistysliike 535. — Valtiollinen työväenliike 535. — Äänioikeusasian historia 535. — Nuorsuomalaiset vuodet 538. — Irtautumisliikkeitä 539. — Työväenpuolue 540. — Sortovuodet 540. Äänioikeusliikkeen uusi jakso 541. — »Häpeäyö» 542. — Suurlakko 545. — Äänioikeuden voitto 545. — Puolueen uusin kehitys 547.

Loppusananen 548

Hakemisto 549

Korjattavia painovirheitä.

S. 24, rivit 13—14 ylh. seisoo Hermann Sudermann, pitää olla Gerhart Hauptmann.
Pienemmät kirjakevirheet voi lukija helposti itse korjata.

SAKSA.

1. Aatteiden aikakausi.

Sosialidemokratian kolmesta kotomaasta on Saksa perimmäinen. Saksassa alkavat sosialistiset liikkeet myöhäisimmin ja valmistuvat viimeiseksi. Siispä niistä viimeiseksi kerrommekin.

Saksan sosialidemokratian ajallinen esiintyminen on riippunut sen laadullisesta olemuksesta. Vallankumousajan riennot suuntautuivat Saksassa alun pitäin omalle tahollensa. Kun ajan virrat Ranskassa ryöppysivät eteenpäin murtaen ja hävittäen niiden vapautta vangitsevat esteet, niin saksalaisessa Europassa ne eivät vahingoittaneet vanhoja vainioita, vaan tyyneinä tulvavesinä peittivät ja hedelmöittivät peltoja. Se uudennus, mikä Saksaan tuli, oli aluksi vain herättävä ja kasvattava; toimivalle elämälle se jäi varsin vieraaksi. Teon vallankumousta vastasi täällä aatteiden aikakausi. Sitä tarkoittaen on sanottu nykyajan sosialismin polveutuvan kolmen voiman yhteisvaikutuksesta: Ranskan vallankumouksen, Englannin teollisuuden ja Saksan filosofian. Eduskuvalliseksi sattumaksi sanoisimme sitäkin, että ensimmäisiä suuria utopisteja olivat Ranskassa aatelismies Saint-Simon ja porvari Fourier, Englannissa tehtailija Owen, vaan Saksassa filosofi Fichte.

Aatteiden aikakaudella Saksassa oli luonnolliset perusteensa. Saksalaiset tunnetaan vanhastaan syntyjen syvien kansaksi, joka ensin miettii ja harkitsee ja sitten vasta tekee. Sellainen kansa ei ole väkivaltaisiin kumouksiin innostunut. Mutta enemmän kuin kansaluonne painoivat puheena olevana aikana olevat historialliset olot. Saksan kansa oli siihen aikaan vailla kansallista ja valtiollista yhteyttä. Saksanmaa, jo luonnostaan monimaakuntainen, oli palstottu kymmeneen jopa satoihin kääpiövaltioihin, jokaisessa »Jumalan armosta» hallitseva maanisällinen ellei kerrassaan pirullinen pikkuruhtinas. Kansa oli vielä kokonansa heimokunnallisen ja nurkkakunnallisen hajaannuksen tilassa. Yhteiskunta oli edelleenkin kytketty tuhansien yksinoikeuksien ja luokkaoikeuksien kahleisiin. Näkyväisessä maailmassa ei ollut tilaa uusille pyrinöille; niillä ei ollut muuta neuvoa kuin paeta näkymättömään.

Gotthold Ephraim Lessing.
* 1729, † 1781.

Aikakauden rientojen tulkeiksi ja johtajiksi tulivat runoilijat ja ajattelijat. He nyt henkensä voimalla rakensivat kansalaisilleen uudet maat ja taivaat, kyllä ihanat, mutta tosipohjaa puuttuvat. Uusiin rakennelmiin jäi siten mitä räikein ristiriita: kapinallisuutta ja altistuvaisuutta, rohkeutta ja pelkoa, uudistusintoa ja vanhoillisuutta samalla kertaa. Uusi liike ei jaksanut luoda uutta elämää, vaan ainoastaan ajatuksia siiltä. Uudet johtajat ajoivat yksilön asioita, taistelivat ajatuksen vapauden, tunteen oikeuden puolesta; tulokseksi ei tullut uutta yhteiskuntaa, vaan ainoastaan uusia henkilöitä.

Kumminkin on aatteiden aikakausi Saksassa valtaava ja ihmeteltävä. Sen siintävissä avaruuksissa purjeilevat hattarat yhtyvät huomaamatta pilvisaariksi, synkkenevät sitten uhkaaviksi vaaruiksi,

mistä vihdoin välkähtävät ne salamat, jotka sytyttävät Saksan sosialismin jylisevän ukkosilman.

Se alkoi, kuten sanottu, sinisestä taivaasta ja valkoisista hattaroista, kevätihanasta maisemasta, jonka tuoksuissa maaten, silmät puoliummessa, kuunneltiin ilmain harpun salaperäisesti humisevia, mutta niin suloisia säveleitä. Mietteiden ja tunteitten syvyyksissä alkoi hiljainen ja hillitty uudennus, uushumanismi, joka klassillisesta muinaisuudesta, luonnosta, luonnonoikeudesta ja Ranskan valistuksesta kokosi kirkaskatseisen ja leppoisen maailmankäsityksensä. Niinpä Herder historian filosofiassaan

esitti kaunista ihmisyyssoppia ja lausui ankaran tuomion valloittajista ja sotaherroista. Yhtä ylevästi puhui Lessing tulevasta maailmanrauhasta, jolloin hyveitä rakastetaan hyveitten itsensä vuoksi ja ihmiset tekevät hyvää hyvän vuoksi eikä palkinnon toivossa. Lessingin mielestä oli ihmiskunnan pyrittävä siveellistä täydellisyyttä kohden; lopullisena päämääränä oli oleva jonkinlainen ihanteellinen anarkia, koska hänen mukaansa ihmisiä vasta silloin hallitaan hyvin, kun he eivät tarvitse mitään hallitusta.

Ehjimmin ja kauneimmin kuitenkin tulkitsi aikakauden elämänaatteita Saksan suurin runoilija Goethe. »Wilhelm Meisterin matkavuosissa» hän ihanissa kuvauksissa esitti vaatimuksensa yhteiselämään ja yhteiskuntaan nähden. Runoilijan vaatimukset ovat runolliset: elämän kauneus on se päämäärä, johon on pyrittävä. Kirjassa kuvataan utopinen kasvatustila, missä poikia kasvatetaan tämän ihanteen mukaisesti. Goethen mielestä käy edistys ahtaammasta yleisempään, yksipuolisesta monipuoliseen. Kasvatettavia on siis opetettava ensin tottelemaan ja sitten käskemään. Sitä tulosta ei kumminkaan saavuteta luostarimaisella pakkoelämällä, vaan siten että oppilaat yhdessä kasvavat vapaassa luonnossa, raikkaassa kukoistavassa elämässä. Sellaisella yhteiselämällä kasvatetaan oppilaita veljeyteen ja täydelliseen tasa-arvoon. Kasvatuksen lähtökohtana ja keskuksena on uskonto. Uskonto ei ole mitään muuta kuin kun-

Johann Wolfgang Goethe.

* 28. 8. 1749, † 22. 3. 1832.

nioituksen tunnetta. Se esiintyy kolmessa muodossa ja sen mukaisesti on kasvatuksessakin oleva kolme astetta. Ensimmäinen aste on kunnioitus ylempäämme kohtaan. Lapsia opetetaan kunnioittamaan Jumalaa, vanhempia, opettajia ja kaikkea esivaltaa. Tällä asteella on historiallinen vastineensa vanhan ajan kansoissa, etenkin Israelin kansassa. Toinen aste on kunnioitus alempiämme kohtaan, maata, maallisia iloja ja suruja ja kärsimyksiä kohtaan; tätä astetta vastaa kristinuskko. Kolmas aste on kunnioitus vertaistamme kohtaan; se on miehuuden, toveruuden kanta. Näistä kunnioituksen muodoista syntyy kunnioituksen korkein muoto: kunnioitus itseämme kohtaan. Työtänsäkin on ihmisen opittava kunnioittamaan. Jokaiselle pojalle opetetaan jotakin käsityötä perinpohjaisesti, niin että hän taitaa työnsä täydellisesti. Käsityö on siten tuleva taiteeksi ja elämän kauneus siinä kohden toteutuva.

Tulevan yhteiskunnan alkuna on sellaisten miesten muodostama siirtola eli työyhdyskunta, johon kuuluu kaikenlaisia työntekijöitä, alimmista ylimpiin. Mitään säätyeroa ei siirtolassa kuitenkaan ole. Yhteislaulu jalostaa kaikki ja tekee kaikki tasa-arvoisiksi. Kun ei uusi yhdyskunta saa sijaa Europassa, siirtyy se kaukomaalle — Amerikkaan. Lähteille laulaa runoilija nuo kauniit ja rohkaisevat säkeet:

Maasta ylös, töin ja toimin
uljahasti maailmaan!
Pää ja käsi kirkkain voimin
kaikkiall' on kotonaan;
auringolle iloitkaamme,
surut kaikki kaikkoaa;
iotta sen me ääriin saamme, —
siks niin avara on maa.

Näiden kuvauksien yhteydessä Goethe esittää kaikenlaisia yhteiskunnallisia mietteitä ja mieliaatteita. Mutta hänen sointulaansa häiritsee jo höyrykoneitten pahanenteinen sähätytys. Runoilijan hienolla vaistolla hän tunsu ja varmasti ennusti, että höyrykoneet kerran hävittäisivät hänen ihanteensa ja kiroisivat elämän kauneuden ja työn ilon. Ja sitä kaameaa todellisuutta vastaan oli suuri runoilija avuton.

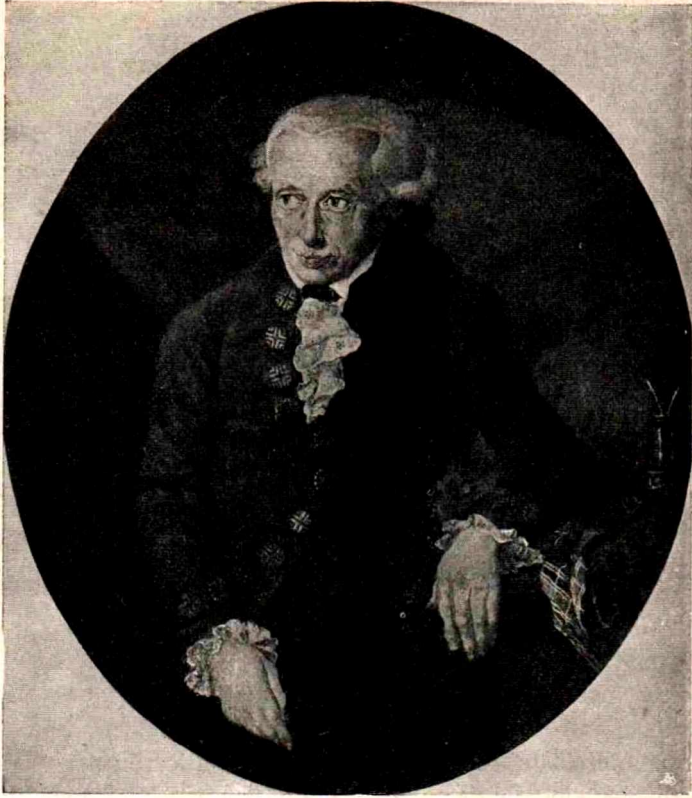
Samanlaisiin kokemuksiin ja tuloksiin kuin Saksan suuri runoilija tulivat alallaan myöskin Saksan suuret filosofit. Heidän järjen ja neron terävimmillä aseilla veistämänsä rakennelmat olivat vain oleettomia, mietinnöllisiä tuulentupia, jotka eivät todellisuuden myrskyjä kestäneet. Mutta aatteiden maailmoissa nuo rakennelmat ainaisesti paistavat loistavina ihmelinnoina ja yksivakaisen yhteiskunnallisen ajattelun radalla ne ovat pysyviä alkupaaluja.

Preussiläinen kansakoulu sata vuotta sitten.

Ensimmäiset näitä paaluja iski maahan Immanuel Kant. Se yhteiskunta, jonka hän järjesti ajatustensa valtakunnassa, perustui luonnonoikeudellisista käsityksistä johtuvaan filosofiseen yksilöllisyyteen. Kaikkien kansalaisten tuli elämässään noudattaa yhtä pääsääntöä: toimi niin, että sinun tahtosi kelpaa yleisen lainsäädännönkin tahdoksi. Sen mukaan oli valtio oikeittain vain jonkinlainen oikeuslaitos ehdottoman yksilöllisen vapauden suojelemiseksi. Valtio oli Kantinkin mielestä ajateltava syntyneeksi alkuperäisestä yhteiskunnallisesta sopimuksesta, jonka kautta ihmiset siirtyivät luonnontilasta oikeustilaan, sellaiseen yhteiselämään, missä kaikille tehtiin oikeutta. Täydellinen oikeudellisuus oli se pilari, joka kannatti valtiota ja yhteiskuntaa. »Fiat justitia et pereat mundus», tapahtukoon oikeus ja hukkukoon maailma. Oikeusaatteen kehitti Kant äärimmäisyyksiin saakka. Yhteiskunnassa vallitsevat taloudellisetkin epäkohdat hän suureksi osaksi tahtoi johtaa hallituksen vääryydestä. Rikkaitten köyhille antamaa apuakaan tuskin voitiin pitää minään hyveenä; oikeittain se oli vain oikeuden sovittamista.

Yhteiskunnallisia aatteitaan Kant tarkemmin esittää parissa pienemmässä kirjoituksessaan. Toinen niistä on nimeltä »Ikuisen rauhan puolesta». Siinä hän koettaa todistaa, että sota on kansain luonnontila ja rauha kansain oikeustila. Kun rauha vallitsee kaikissa kansakunnissa, kun kaikki sodan syytkin ovat poistettut, silloin oikeus hallitsee koko maailman piiriä. Siihen päämäärään pääsemiseksi on

Immanuel Kant.

* 22. 4. 1724, † 12. 2. 1804.

kaikkien valtioiden ja kansain tehtävä liitto. Toinen puheenalaisista kirjoituksista sisältää lyhyen historian filosofian. Siinä Kant esittää aatteita, jotka elävästi muistuttavat Darwinin oppia »lajeista» ja »olemisen taistelusta». Ihmiskunnan kehityksessä vallitsee luonnonlaki. Historiassa eivät toteennu ihmisten tarkoitukset, vaan luonnon tarkoitukset. Kun luonto ei voi toteuttaa tarkoituksiansa kaikissa yksittäisissä henkilöissä, koettaa se täyttää tahtonsa ryhmäin kautta, lajin kautta. Sitä varten käyttää luonto omia keinojansa. Yksi niitä on antagonismi (vastatahtoisuus), jonka kautta itsekkäiden yksilöitten riitain ja pyyteitten sekamelskasta luonto saa syntymään säännöllisen yhteiskunnallisen järjestyksen. Ihminen tahtoo sovintoa, mutta luonto tietää paremmin, mikä on hyvä lajille: se tahtoo epäsovia. »Epäsoviaisuuksien» kautta kasvatetaan ihmisiä oikeusyhteiskuntaa varten, joka on kehityksen siveellinen ihanne. Mutta Kantin »laji» ei merkitse todellista yhteiskunnallista ryhmää tai luokkaa, vaan ainoastaan monistettua yksilöä. »Antropologiassaan» Kant

puhuu »kansasta», joka on samalla alalla asuva yhdistynyt ihmisjoukko, »kansakunnasta», joka on yhteistä sukuperää ja yhtynyt kansalaisyhteisyydeksi, »rahvaasta», joka ei siihen kokonaisuuteen ole liittynyt, ja »roskajoukosta», joka on laillisuuden ulkopuolella. Muunlaista yhteiskunnallisen elämän ryhmitystä ei Kant tunne. Sen vuoksi jäävät hänen suurenmoiset kehitysohjelmit maailman synnystä ja ihmisen alkuperästä, hänen tasavaltalaiset rauhanhaaveensa ja hänen todistelunsa kokemuksesta irtautuneen »puhtaan järjen» petollisuudesta todellisuuden arvoa vaille. Milloin filosofi yrittää laskeutua pilvistä maahan, ovat korpralit ja valtion voudit häntä vastaanottamassa. Aivan paikalleen sattuu se Kantista tehty pilapuhe, että hän »puhtaalla järjellään» hätyytti Jumalan pois maailmasta, mutta »käytännöllisen järjen» takaportista päästi karkoitettun takaisin tarhaansa.

Niin opetti käsityöläisen poika kotikaupunkinsa Königsbergin yliopistossa. Kaupungin poroporvarit tuskin tiesivät, mikä suunnaton ajatusvalta ja siveellinen voima piili tuossa kuivassa ja rettelöivässä tieteen työläisessä, tuossa yksitoikkoisessa automatissa, jonka minutille tarkkain kävelyjen mukaan naapurit osasivat kellonsa oikaista. Yhteiskunta ei häntä omaksensa tuntenut. Ja kuitenkin oli Kantin siveellisesti ylevällä opilla yhteiskunnallisestikin sangen suuri merkitys ja arvo.

Vielä] suuremmaksi on kuitenkin Fichten vaikutus arvattava. Sosialismin kannalta hänen työnsä ansaitsee erityistä huomiota.

Johann Gottlieb Fichte oli syntynyt 1762 Ramenaun kylässä Slesian maakunnassa. Hän kasvoi köyhässä kodissa; isä ja vaari olivat halpoja kankureita. Äidiltään näytti hän perineen tarmokkaan, vaikka kiivaan luonteensa. Poika pantiin hanhenpaimeneksi, mutta huomattiin pystyvän parempaan, kun hän ihmisten ihmeeksi rupesi kirkossa kuulemiaan papin saarnoja laskettamaan päästä päähän aivan ulkoa. Lähistön aatelisherra auttoi piltin opinuralle. Siitä tuli sangen ohdakkeinen kärsimysten tie. Äiti tahtoi pojastaan välttämättä pappia, mutta Fichte piti tiedon ja aatteiden vapaata maailmaa parempana, vaikka se hänelle tarjosikin vain kuljeksivan kotiopettajan kiittämättömän aseman. Sellaisessa toimessa oleskeli hän nuoruudessaan Sveitsissä, missä tutustui monen etevän henkilön kanssa. Siellä hän myöskin löysi lemmityn, josta myöhemmin sai uskollisen, lämpimän ja ymmärtävän elämäntoverin.

Harhaillessaan työn ja leivän haussa, tietämättä mihin varsinaisesti ryhtyä, hän Leipzigissä 1790 tutustui Kantin teoksiin. Ja nyt hän äkkiä tunsu löytäneensä elämänsä onnen. Hän ei levännyt ennenkuin pääsi Königsbergiin omin korvin kuulemaan vanhan mestarin opetuksia. Siellä julkaisi Fichte 1792 ensimmäisen kirjoituksensa,

Johann Gottlieb Fichte.
* 19. 5. 1762, † 27. 1. 1814.

jossa hän itsenäisesti käsitteli Kantin oppia ja jolla hän heti saavutti tunnustetun paikan Saksan filosofien joukossa. Pian hän nousi Saksan kansan ensimmäisiksi henkiseksi johtajiksi.

Fichteä on verrattu kreikkalaisten viisaaseen Platoon. Quack sanoo Fichteä »ylpeimmäksi aatteenmieheksi, mitä ajatteleva ihmiskunta on tuntenut». Kantin latuja seuraten alkoi uusi filosofi selvittää ajatuksen lakeja. Mutta kun Kant oli väittänyt, että ihmisajatusten lait hallitsevat ympäröivää maailmaa, astui hänen oppilaansa vielä askelta edemmäksi väittäen, etteivät ihmisajatukset

ainoastaan hallitse maailmaa, vaan että itse maailmakin on vain ajatusvoiman lakien ilmennystä. Siltä kannalta katsoi Fichte yhteiskunnallistakin elämää. Ne sekavat ja väärät muodot, joissa yhteiskunta eli, olivat hänen mukaansa ainoastaan keskentekoisten ajatusten surkastuneita ilmiöitä. Todellisesti ja pysyvästi oli olemassa vain se, mikä piti yhtä ihmisten ajatusten ja järjen vaatimusten kanssa. Kun Fichte tahtoi osoittaa, minkälaisen mallimaailman pitäisi olla, niin ei hän vähääkään pannut huomiota todellisuuden kurjiin ja kieroihin oloihin, jotka hänen mielestään eivät olleet järkeviä eivätkä siis tosiakaan, vaan hän rakensi oman ajatuksen ihmevoimalla ihannevaltion, joka ylpeästi erisi olevaisuuden matalasta maaperästä ja riemuiten kohosi ikuisen totuuden ja oikeuden korkeuksiin. Niin johtui Fichte sosialistisiin päätelmiin, mutta hänen sosialisminsa ei perustunut olevaan yhteiskuntaan, vaan filosofiseen johdonmukaisuuteen. Hänkin katseli yhteiskuntaa ylhäältä pilven reunalta; ei yhteiskunnallisten epäkohtain korjaaminen, vaan aatteen noudattaminen oli hänelle pääasia.

Vaan aatteet sellaisetkin sisälsivät uutta yhteiskunnallista voimaa, sitä väkevämpää kuin aatteiden takana seisojien mies, mies kerrassaan, puhujana ja opettajana yhtä tulinen, tarmokas ja valtaava. Hänen sanoissaan ja opissaan hehkui kiihkeä sotahenki, joka väkisin voitti ja valtasi mielet. Sangen sattuvasti runoilija Heine vertasi Fichteä Napoleoniin.

Ranskan vallankumouksen suuret tapaukset jännittivät suurimassa määrässä tämän aatteiden soturin mieltä. Hän hyvin ymmärsi, ettei lahonnutta historiallista valtiota voitu väkivaltaisilla keinoilla muuttaa järjen valtakunnaksi. V. 1793 hän julkaisi kaksi kirjaa, joissa hän esitti omia vapausajatuksiaan. Toisen nimi oli »Ajatuksenvapauden lakaisinvaadinta Europan ruhtinailta, jotka sitä tähän saakka ovat sortaneet»; se oli nimetön maanalainen lentokirja, painettu »Päivälässä, vanhan pimeyden viimeisenä vuonna». Tekijä selitti koristelematta, että kaikki ruhtinaat olivat tyranneja ja että ihmisten kurjuuden pääsyytä oli se liian korkea arvo, jossa ruhtinaita ja heidän apureitaan pidettiin.

Toinen myöskin nimettömänä ilmestynyt kirja oli »Oikaisun lisiä yleisön arvosteluun Ranskan vallankumouksesta.» Saksan suurimmat nerot olivat yleensä myötätuntoisia vallankumousta kohtaan, vaan ei kukaan siinä määrin kuin Fichte, joka tässä kirjassaan tervehti vallankumousta alkavan päivän ihanaksi aamuruskoksi. Kysymys on, selittää tekijä, siitä onko vallankumous oikeutettu vaiko ei. Saako kansa mielivaltaisesti muuttaa valtiolaitostaan? Historia ei siihen anna selvää vastausta, mutta luonnonoikeus antaa. Valtioliitos perustuu ihmisten keskinäiseen sopimukseen. Vallankumous ei ole muuta kuin sellaisen sopimuksen irtisanominen uuden sopimuksen tekemistä varten. Sellainen irtisanonta on laillinen teko. Ei millään järjellisellä syyllä voida kieltää kansaa katkaisemasta ruostuneita kahleita; valtiolla ei siinä kohden voi olla mitään jälkivaatimuksia, sillä valtion tehtävä on ainoastaan kansan vapauden ja itsenäisyyden turvaaminen. Fichte koettaa seikkaperäisesti todistaa, etteivät ihmisten oikeudet, esim. omistusoikeus, johdu valtiosta. Ei valtio, vaan yksityiset ihmiset ovat alkujaan valloineet maan; jokaisella on rajaton omistusoikeus kaikkeen, millä ei jo ole omistajaa. Tuon korkeamman, luontoon ja yhteiskuntaan perustuvan oikeutensa nojalla voivat ihmiset vapaasti muuttaa valtiolaitoksensa.

Kun vallankumous on hävittänyt joukon vanhoja oikeuksia, onko oikeuksien menettäjille annettava korvausta? Vastatessaan siihen kysymykseen Fichte lähtee siitä mielipiteestä, että jokaisen pitää saada välttämättömät tarpeensa. Jos vanhat oikeudet estävät ihmisiä työllään niitä saamasta, on lupa kumota moiset oikeudet korvausta antamatta. Totta on ettei sen, joka ei työtä tee, syömänkään pidä, mutta sitä hullumpaa on että se, joka työtä tekee, ei saa syödä tai saa kelvotonta syötävää. Aatelin ja kirkon oikeuksien kumoamiseen on ollut hyvät syyt. Hilpeällä humorilla Fichte moittii historiankirjoittajia siitä, että ovat unohtaneet merkitä muistoon ne ansiot, joihin aateliston oikeudet perustuvat; hän esittää, että nuo oikeudet

tehtäisiin vahingottomiksi sillä tavoin, että joka miehelle annettaisiin aatelisarvo. Samaan tapaan pitelee tekijä kirkollisiakin erioikeuksia.

Edelläkerrottujen kirjain julkaisemisen jälkeen kutsuttiin Fichte filosofian opettajaksi Jenan yliopistoon, jonka hän kuitenkin jo 1799 vapaitten aatteidensa vuoksi oli pakotettu jättämään. Jenassa vaikuttaessaan Fichte kirjoitti m. m. »Luonnonoikeuden perustus» nimisen teoksen, joka on korkeaveisu kansan ylivallan eli suverenitetin kunniaksi. Kansan valta pyhittää kapinankin. Kansa — kirjassa sanotaan — ei ole koskaan kapinallinen ja sana kapina, milloin sitä kansaan kohdistetaan, on järjettömyys. Kapina voidaan tehdä ainoastaan jotakin korkeampaa vastaan. Mutta kuka on ylivaltaista kansaa korkeampi? Ainoastaan Jumala. Kun siis kansa tekee kapinoita ruhtinaita vastaan ja näitä kapinoita moititaan, niin tahdotaan siten kapina tulkita kapinaksi Jumalaa vastaan ja tehdä ruhtinas Jumalaksi, mikä sentään lienee vaikea näyttää toteen. Kirjassa tehdään hausalla tavalla selvää myöskin kansan tekemän valtiosopimuksen eri puolista. Yksi puoli on omistussopimus, jonka tarkoitus on taata kaikkien toimeentulo. Järjellisessä valtiossa tulee kaikkien voida elää työstänsä. Valtion tulee siinä kohden antaa apuansa, katsoa ettei sen piirissä maleksi mitään laiskottelijoita ja että työ tulee järjestetyksi niin, että kaikki joutuvat pysyvään toimeen määrättyissä ammateissa. Fichten valtiossa harjoitetaan melkoista pakkoa aineellisen elämän alalla, mutta sitä asiaa ei voi auttaa, kun kerran järki niin vaatii. Yhtä sievästi Fichte järjen saksilla leikkaa pois yksityisen maanomistuksen, jättäen yksityisille vain viljelysoikeuden, ja rauhallisesti selittää, ettei perintöoikeuskaan ole luonnonoikeuden mukainen.

Jenasta lähdettyään Fichte löysi tyyssijan Berlinissä, missä hän 1800 julkaisi merkillisimmän yhteiskunnallisen teoksensa nimeltä »Suljettu kauppavaltio» (Der geschlossene Handelsstaat). Arkipäiväisestä nimestään huolimatta sisälsi tämä kirja sangen ihanteellisen kuvauksen tulevaisesta järjellisestä valtiosta. Alussa oli — niin tässä kirjassa opetettiin — kaikilla oikeus kaikkeen. Siten syntyneen sektorin järjestäjäksi rupesi valtio, jonka perustana oli kaikkien luonnollinen sopimus kaikkien kanssa. Kaiken ihmistoiminnan päämaalina on »voida elää», ja elämiseen on kaikilla yhtä suuri oikeus. Siitä ilmenee valtionkin tehtävä. Sen tulee toteuttaa lauseet: »Elää ja antaa elää» (Leben und leben lassen) ja »Kullekin osansa» (Suum cuique). Näiden järjen vaatimusten mukaisesti on valtion järjestettävä elinkeinoelämä siihen pakolliseen tapaan, jota Fichte jo ennen oli esittänyt. Valtio toimeenpanee tarkan työnjaon, jakaa kansan kolmeen pääluokkaan, maanviljelys-, teollisuus- ja kauppaluokkaan, säätää näiden luokkain ja niiden alaosastojen oikeudet ja velvollisuudet,

määrää kuinka paljon ja keitä on kuuluva kuhunkin ryhmään, ja ensi sijassa valvoo, ettei valtiossa ole työtätekemätöntä väkeä enemmän kuin työtätekevät jaksavat elättää. Vähemmän tärkeän on aina väis-tyttävä enemmän tärkeän tieltä. »Ensin tulee kaikkien saada kyllikseen syödä ja pysyvästi asua, ennenkuin joku asuntonsa kaunistaa, ensin kaikkien saada mukavat ja lämpimät vaatteet, ennenkuin joku pukeutuu koreuksiin. Samoin on väärin, että toinen voi ostella joutavaa, kun taas toinen kansalainen ei saa tarpeellistakaan.» Tavarain arvon mittana suljetussa kauppavaltiossa on oleva se aika, mikä tuolla tavaralla voidaan elää. Arvon lähtökohtana voidaan pitää leipää tai viljaa, ja erityinen lisäarvo on pantava sellaisille tavaroille, jotka tuottavat elämän mukavuutta. Sillä tavoin poistuu kaikki onnen peli, elämä tulee vapaan ihmisen arvoiseksi, ei kukaan ole liian rikas, mutta ei kukaan liian köyhäkään. Kansalaisten kesken pääsee vallalle tasa-arvoisuus. Mutta juuri sitä varten täytyy valtion saada täydellisesti vallita ja hallita elinkeinoelämää. Jos yksikään saa vi-kuuttaa valtion laatimaa järjestelmää, niin menee koko järjestelmä rikki. Senvuoksi ei kukaan kansalainen saa olla liikeyhteydessä ulkomaan kanssa — muuten ei tuotanto eivätkä hinnat pysy määrä-tyissä rajoissa. Valtiot elävät omaa suljettua elämäänsä monella yh-teiskunnallisella alalla, miksei siis voisi liike-elämääkin eristää muista valtioista. Sellaista valtiota Fichte tarkoittaa nimityksellä »suljettu kauppavaltio».

Ihanaksi Fichte kuvailee elämän tuossa tulevaisuuden valtiossa. Työ siellä muuttuisi jaloksi taiteeksi. Ihmisen täytyisi tehdä työtä, vaan hänen ei tarvitsisi raataa niinkuin orja tai eläin. Ei, huoletonna ja iloisena hän työskentelisi ja hänelle jäisi aikaa kääntää henkensä ja silmänsä taivaaseen päin. Omistusoikeuden sijaan astuisi työnoikeus. Maailmaan palaisi jälleen yhteyden henki, jonka heikkoa esimakua tunnettiin keskiaikana, vaikka sitten valtaan päässyt raha-voittoa tavoitteleva kauppavapaus, »liikkeen anarkia», on sen hävit-tänyt. Kun kaikki valtiot sulkeutuisivat luonnollisiin rajoihinsa, katoisivat vihollisuuden aiheet niiden väliltä, lakkaisivat sodat ja alkaisi ikuinen rauha.

Siinä pääpiirteet Fichten suuresta sosialistisesta yhteiskunta-unelmasta. Se oli harhanäky, kangastus utopiain pilvimaista. Kuitenkin oli siinä jotakin tästäkin maailmasta, terä, joka säälimättä raateli olevia oloja, polttava kipinä, joka viritti parempain olojen kaipuuta saksalaisten rinnoissa. Ja oman sielunsa hehkusta Fichte lakkaamatta kantoi uusia syttyjä tuohon rovioon, kunnes sai siitä lietsotuksi ilmi suuren herätyksen liekin. Fichtestä, toimen ja teon filosofista, tuli Saksan kansallisen herätyksen isä.

Niihin aikoihin Napoleon rautaruoskalla kuritti Saksanmaata.

Fredrik Suuren mahtava Preussikin nöyrtyi. Mutta kun Napoleon ei tyytynyt alistumiseensa, vaan mielivaltaisesti polki ja häpäisi Preussia, ei häväistylle jäänyt muuta neuvoa kuin julistaa sota Ranskaa vastaan. Vaan Jenan tappelussa 14 p. lokak. 1806 lyötiin Preussin sotajoukko täydellisesti hajalle. Napoleon marssi riemusaatossa Berliiniin ja kun preussiläisten avuksi rientäneet venäläiset oli lyöty Friedlandin tappelussa, täytyi Preussin kuninkaan Fredrik Wilhelm III:n 1807 suostua häpeälliseen Tilsitin rauhaan, joka häneltä vei puolen valtakuntaa. Hallituksen musertava tappio antoi vapausrienoille tavatonta myötätuulta. Sananvapauttakin annettiin nyt kauha-kaupalla, sillä hallituksen ainoana pelastuksen toivona oli se, että kansa saataisiin hereille taistelemaan muukalaisvaltaa vastaan. Ensimmäisiä innostujia ja innostuttajia oli Fichte, joka nyt 1808 Berlinissä piti ikimuistettavat »puheensa Saksan kansalle».

Niissä puheissa kaikui ihan uusia sointuja valtiosta, kansasta ja kansallisuudesta. Omin silmin oli puhuja nähnyt, miten käypi valtiolle, joka on menettänyt kansan kannatuksen. Valtio oli unoh- tanut olevansa olemassa kansaa varten, olevansa vain keino ja väli- kappale kansallisten tehtävain suorittamiseksi. Milloin valtio, Fichte opetti, näitä tehtäviä ehkäisee, menettää se arvonsa ja olemisoikeutensa. Kansa ja isänmaa ovat korkeampia kuin mikään valtio. Ei mikään ulkonainen valta saa erottaa sitä, minkä yhteinen isänmaa ja kieli, tavat ja laitokset ovat samaksi kansaksi ja kansallisuudeksi yhdistä- neet. Ainoastaan kansallisuuden voima saattoi pelastaa Saksan. Kansallisen kasvatuksen kautta oli Saksan kansa kehitettävä vapau- den ja oikeuden kansaksi.

Fichte tahtoi myöskin tehdä totta opetuksestaan. Kun vapau- tussota alkoi, vyötti hänkin miekan rotevan ruumiinsa ympärille. Päästäkseen muitten mukaan sotalantereelle pyrki hän, vapaitten aatteiden mies, sotapapiksi. Kotia hän kuitenkin jäi ja vain mieles- sään sai seurata liittolaisten voittokulkua. Keskellä sotahumua, preussiläisten Blücherin johdolla marssiessa Rheinin yli, Fichte äkkiä kuoli Berlinissä 27 p. tammikuuta 1814.

Kuoleva Fichte näki taantumuksen peikon uhkaavan Saksan kansan tulevaisuutta. Taantumus tulikin. Mutta Fichten aatteet ovat eläneet senkin yli. Kaikille vapauttaville kansallisuusliikkeille on Fichten kansallisuusoppi aina pysyvä rohkaisevana taistelulippuna, niinkuin hänen aatteensa kansallisesta kansankasvatuksestakin on siroittanut kasvuvoimaisia siemeniä Tanskan ja muitten pohjoisten maitten kansanvalistusriientoihin.

Elävä ajattelu ja eteenpäin rientävä aika eivät kauan viivy hau- doilla. Vanhempi luonnonoikeudellinen ajatussuunta oli pitänyt yksi- löä ja yksilön vapautta yhteiskunnallistenkin oppiensä lähtökohtana

ja kulmakivenä. Ei Fichte-kään vapautunut vanhan aate-suunnan vallasta. Askelta edemmäksi pääsi filosofi Schelling († 1854). Hän asetti yksilöä vastaan yhteiskunnalliset muodostumat, kuten perheen, kansan ja valtion, ja niiden tahto oli se taikamainen »ehdottomuus» tai »ehdoton», jota silloiset filosofit tarvitsivat maailman arvoituksen ratkaisemiseen. Tuo yhteiskunnallinen tahto ei Schellingin mukaan johtunut mistään vapaudesta, vaan välttämättömydestä.

Mutta ei hänenkään onnistunut löytää etsimäänsä sopusointua yksilön vapauden ja yhteiskunnallisen välttämättömyyden välillä.

Paremmiin siinä kohden onnistui Hegel, joka ajattelijana on asetettava yhtä korkealle arvosijalle kuin Kant ja Fichte. Hegelin yhteiskunnallinen filosofia merkitsi ajattelun siirtymistä henkilöistä oloihin; Hegel ei keskittänyt pääkysymystään »minuun», vaan »olemiseen». Hän laajensi ja syvensi »ehdottoman» oppia seuraten sen ilmauksia valtiossa ja koko maailmanhistoriassa ja julistaen tuon ehdottoman samalla ehdottoman siveelliseksi, jopa itse siveydeksi. Hänen oppinsa pohjana oli oikea käsitys siitä, että maailmanhistoria ja valtioitten kehitys on luonnollista kehitystä, joka tapahtuu määrättyjen luonnonlakien mukaan. Ehdottomuus ei ole siinä, että kaikki pysyy, vaan päinvastoin siinä, että kaikki on kehittyvää, muuttuvaista; kehityksen kulussa väistyy todellisuus ja uusi todellisuus astuu sijaan. Kieltämättä oli tällainen oppi suuri edistysaskel yhteiskunnallisessa ajattelussa, joka siten alkoi kääntyä oikeille alku-urillensa. »Hegelin kuihtumaton kunnia on — lausuu hegeliläinen J. W. Snellman —, että hän ensimmäisenä filosofian alalla on opettanut ja todistanut, että siveellinen maailmanjärjestys toteutuu ihmiskunnan historiassa, ja että sen kannattajia ja toimeenpanijoita kullakin ajalla ovat kansakunnat, joiden historiallisessa esiintymisessä oikea tulee todistetuksi tunnustettuna ja toimivana valtana, valtiona.»

Hegelin opin lukuisat ja innokkaat kannattajat olivat vakuuttettuja tämän opin tosioloisuudesta, realisuudesta. »Hegelin mielestä ei ole filosofian tarkoitus sen opettaminen, minkä pitäisi olla, vaan

Hegel.

* 27. 8. 1770, † 14. 11. 1831.

sen käsittäminen, mikä on. — Filosofia on olemukseltaan ajatteleminen, joka käy yhteen todellisuuden kanssa, eli toisin sanoen, jolla on ehdoton totuus. — Sillä todellisuus ei ole varsinaiselta olemukseltaan mikään muu kuin ajatus, järki, 'idea'; ajatus löytää siinä oman itsensä, ja edellyksetön, puhdas, sisäisestä välttämättömyydestä jatkuva ajatteleminen on pelkästään sen selvittämistä tai tajuntaan saattamista, minkä todellisuus, näin käsitettynä sisältää.» (Th. Rein).

Vaikka Hegelin oppi merkitsikin suurta tiedollista edistystä, niin käytännössä se pian joutui valtiollisen vanhoillisuuden välikappaleeksi. Hegel oli lausunut sellaisia väitteitä, että »todellinen on järjellinen, ja järjellinen todellinen.» Kruunatut ja kruunaamattomat kansansortajat kiiruhtivat käyttämään hyväkseen niin erinomaista valtion ja yhteiskunnan suojeluskeinoa. Kyllähän mestari koetti opettaa sitäkin, että ainoastaan välttämättömyys vastaa sitä, mitä järki tahtoo, ja että ainoastaan sellainen järjellinen on todellista olemista — sillä perusteella hän hyväksyi Ranskan vallankumouksenkin —, mutta siihen ei kiinnitetty suurempaa huomiota. Preussin kuningas istutti Hegelin Berlinin yliopiston ylimmälle oppituolille ja Hegelin opista tehtiin »kuninkaallinen preussiläinen valtiofilosofia.»

Mutta Hegelin opista oli mahdollista päästä toisenlaisiinkin johtopäätöksiin. Tämän opin merkillisyyksiä oli n. s. dialektinen metodi (väitteellinen ratkaisutapa). Etsiessään sitä alkusyytä, mikä sai aikaan elämässä tapahtuvat muutokset ja kehityksen, Hegel kiinnitti huomiota oloissa ilmenevään vastatahtoisuuteen. »On» ja »ei», oleminen ja ei-oleminen, myönteisyys ja kielteisyys, väite ja vastaväite asetetaan kaikkialla ratkaiseviksi voimiksi. »Vastakohta se on, mikä yleensä maailmaa liikuttaa», sanoo Hegel. Tekemällä väitteitä ja vastaväitteitä luulivat hegeliläiset voivansa selvittää mitkä pulmat hyvänsä. Se lyhyesti oli dialektinen metodi.

Asiallisesti ei tällä dialektisellä katsantotavalla ollut suurtakaan merkitystä. Oppi paljasti sen kautta vain oman heikkoutensa. Se piti historiallisena ja yhteiskunnallisena todellisuutena paljon sellaista, mikä ei ollut todellista. Kun ei hegeliläisyydellä ollut käytettäväänään tarpeellista määrää todellisia havaintoja, koetti se täyttää aukon mieltelillä, »aatteilla» ja sanaratsastuksilla. Historian »johtavat aatteet» ja historian »Jumalan sormi» olivat näitä täyhteitä. Historiallisia kysymyksiä katsottiin vain yksilöllisen ajatustieteen (logikan) kysymyksiksi. Hegeliläiset osasivat kysyä, vaan eivät vastata; he katsoivat maailmanhistoriaa vain järjen voimistelusaliksi.

Mutta omassa nykyisyydessään Hegelin dialektisella metodilla oli suuri vaikutus. Se antoi terävän miekan vallankumouksellisiin käsiin. Olevia oloja ei tällä metodilla voitu puolustaa, mutta mainosti vastustaa. Sillä olevat olothan tämän metodin mukaan sisälsivät

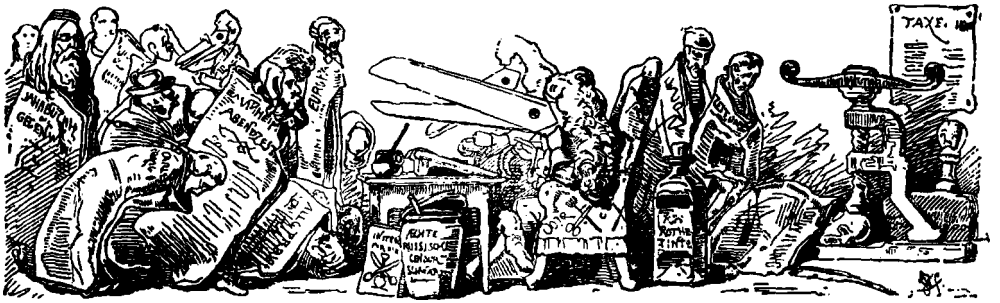

itsessään oman vastakohtansa, oman surmansa. »Nuorhegeliläiset» alkoivat oppi-isänsä omilla aseilla taistelun kuninkaallista preussiläistä valtiota vastaan. Sanotaan, että suru sellaisesta oppinsa käänähdyksestä eikä kolera vei Hegelin 1831 hautaan.

Hegelin oppi oli käännepatsas, jonka kohdalla aatteet ja elämä tapasivat toisensa. Se oli merkillinen kohta. Hegeliläisten piiristä nousi Karl Marx, joka historiallisten aatteiden joukosta löysi »materialistisen historiankäsityksen» ja yhteiskunnallisten vastakohtain joukosta »kapitalismin» ja »sosialismin». Sillä tavoin yhtyivät oppi ja elämä.

Käännymme nyt elämään.

Sanomalehdet tulevat sensorin luoksi.
(Vanha saksalainen pilakuva.)

2. Vapaustaisteluista vallankumoukseen.

Euroopan vanhain valtain ja Napoleonin taistelu päättyi 1815 raivottuaan melkein neljänneksen vuosisataa. Napoleon Kauhea oli käyttänyt vallankumouksen vapauttamia kansanvoimia tyydyttääkseen suunnatonta vallanhimoansa. Leipzigin tappelussa olivat Euroopan kansat yhtynein voimin kukistaneet Korsikan pedon ja Waterlooossa uudistaneet saman tempun. Haudattuaan peljätyn vastustajansa elävältä Sant Helenan saaren yksinäisyyteen ryhtyivät voittavat hallitsijat palauttamaan Euroopan oloja entiselleen.

Suuri osa Saksan kansaa oli innokkaasti ottanut osaa taisteluun, oli uhrannut verensä ja varansa kuninkaan ja maan puolesta. Saksalaisille oli annettu suuria ja kauniita lupauksia, sotaa heille uskoteltu jaloksi vapautussodaksi. Preussiläisille oli kuninkaan sanalla luvattu valtiollisia oikeuksia. Preussin kuningas ja Venäjän keisari olivat puhuneet Saksan »uudestaansyntymisestä», »vapaudesta» ja »isänmaasta» niinkuin parhaatkin vapauden veikot. Ja saksalaiset isänmaan ystäväsielut olivat hartaasti niinkuin aina kokottaneet tuota ylhäältä vuotavaa vapautta.

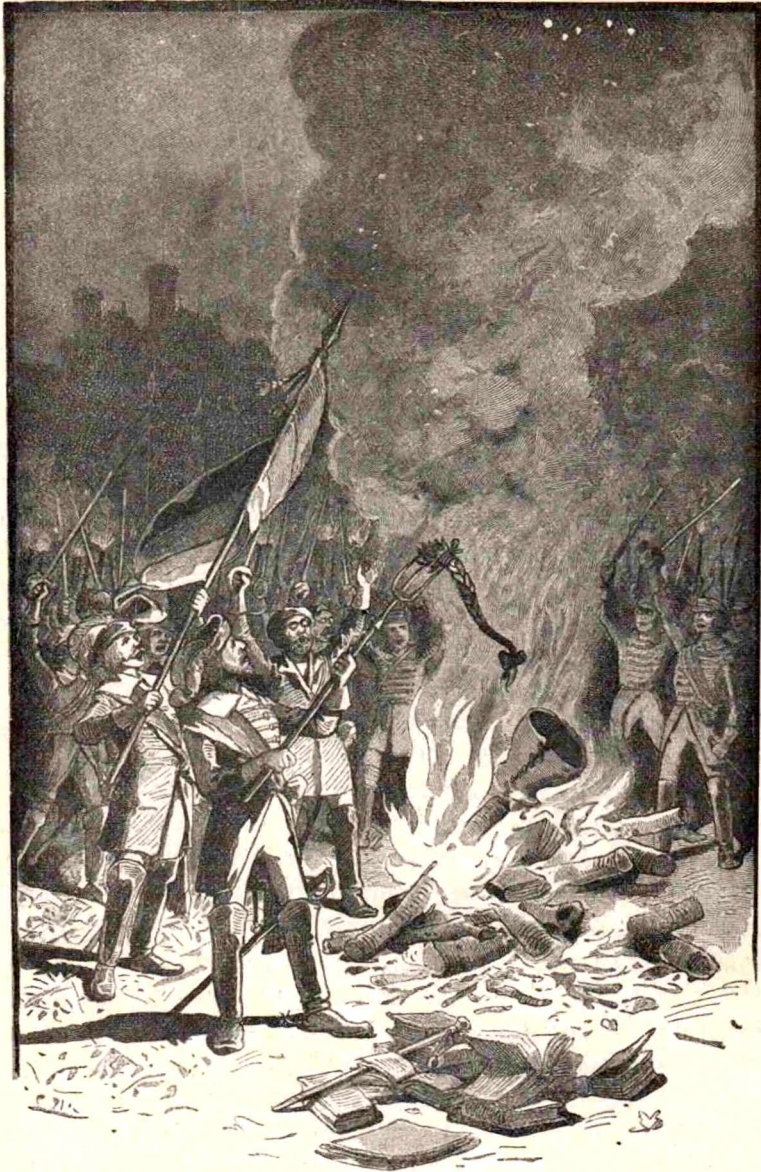
Sota siten vapautti Saksan vihollisen vallasta, nimittäin vapahti ruhtinaat, mutta ajoi kansan pyhän alliansin karjatarhaan. Venäjän rakkaus Saksanmaahan näkyi niin innokkaaksi, että itäinen naapuri ihan olisi suuhunsa syönyt hyvän kappaleen Keski-Eurooppaa. Waterloo tappelun jälkeen keisari Aleksanteri lakkasi pitämästä vapauspuheita ruveten sen sijaan hurskailevaksi »kaijelmuksen välikappaleeksi» ja Euroopan ankaraksi esimieheksi. Sitä varten perustettiin pyhä alliansi, johon yhtyivät kaikki Euroopan hallitsijat paitse paavia ja Turkin sulttania, joilla oli vastaavat laitokset jo ennestään. Venäläisen alliansin osakkaat sitoutuivat kaikissa kappaleissa auttamaan toisiansa, s. o. sortamaan alamaisiansa, kristillisen rakkauden hengessä.

Wienin kongressissa ruvettiin tätä rakkautta käytännössä toteuttamaan. Sotaherrat ja valtioviisaat sellaiset kuin Itävallan edustaja ruhtinas Metternich, ranskalainen piispa ja hoviherra Talleyrand, preussiläinen Nesselrode ja englantilainen Castlereagh ensi työkseen piirtelivät Europan kartalle ristiin rastiin valtiollisia rajoja. Kansain omaa mieltä ei kukaan kysynyt, maata mitattiin vain saaliinjakajain juonittelujen ja himojen mukaan. Saksalle annettiin uusi »perustuslaki», s. o. siitä maasta tehtiin 39 pikkuvaltion liitto, eli oikeammin nuo 39 osakasta muodostivat liiton kaikkia vallankumouksellisia, kansanvaltaisia ja perustuslaillisia liikkeitä vastaan.

Ei sillä hyvä, että saksalaisilta näin jäivät saamatta kaikki luvatut uudistukset, vaan lisäksi vielä ruvettiin peruuttamaan niitäkin vähiiä parannuksia, mitä ranskalaiset herrastelunsa aikana olivat Saksassa panneet toimeen. Sisämaiset tullit, inkvisitioni, säätyerioikeudet, maaorjuus y. m. s. laitokset tulivat jälleen voimaan monella seudulla, missä ne jo oli lakkautettu. Tämän mainion valtioliiton ylimpänä mahtajana olivat liittopäivät, jotka pidettiin Frankfurt am Mainin kaupungissa. Siinä ylimys- ja rahamiespesässä liittoneuvokset puolen vuosisataa kaikessa mukavuudessa istua köröttivät kunnes Bismarck 1866 lähetti preussiläiset sotamiehet hajoittamaan koko »muumiokokoelman». Mikäli liittopäivillä oli valtaa ja vaikutusta käytettiin niitäkin Saksan ruhtinaitten suojaamiseksi kaikkia kansanliikkeitä vastaan. Liittoherrat olivat ruhtinaitten yövahteja, joiden tuli pitää huolta siitä, että alamaiset oikein perinpohjaisesti nukkuisivat. Tuskin mistään laitoksesta Europassa on tehty niin paljon pilaa ja tuskin mitään niin halveksittu kuin näitä Frankfurtin kummitusten kokouksia.

Itävallan kaikkivaltainen pääministeri Metternich otti venäläisten urkkijain suosiollisella myötävaikutuksella Saksankin asiain hoitamisen urakalle. Preussissä piti Metternichin hallitusperiaatteita voimassa kuningas Fredrik Wilhelm III. Hänen valtiossaan näkyi sodan jälkeen joitakin sentapaisia oireita, että kuninkaalta olisi vaadittava annettujen lupausten täyttämistä. Mutta kuningas vastasi itse parhaiten tietävänsä, milloin luvattu kansaneduskunta olisi kokoonkutsuttava. Vastaiseksi hän ryhtyi vahvistamaan vain armeijaansa. Ainoastaan muutamissa pienemmissä valtioissa, Nassaussa, Weimarissa, Baijerissa ja Badenissa katsoivat asemataan pelkäävät hallitsijat parhaaksi haalia kansan kannatusta suostumalla jonkinlaisiin perustuslakeihin.

Ruhtinaitten järjestelmä ei voinut olla herättämättä vastustusta. Mutta väsyttävään sotain jälkeen ei suurella yleisöllä ollut tarpeeksi vastustusvoimaa. Ainoastaan yliopistoissa vielä elivät filosofi Fichten, historioitsija Arndtin, »turnaus»-yhdistysten perustajan Jahnin y. m. herättämät isänmaallishaaveelliset vapausaatteet. Niinpä perustettiin

Ylioppilaitten mielenosoitus uskonpuhdistuksen muistojuhlissa Wartburgissa 1817.

1816 Jenassa ylioppilasyhdistys eli »Burschenschaft», jonka tarkoituksena oli toimia Saksan kansan yhteyden ja vapauden hyväksi ja pakottaa ruhtinaita toteuttamaan antamiaan lupauksia. Liike levisi nopeasti toisiin yliopistoihin. Uskonpuhdistuksen 300-vuotisjuhlaa vietettäessä syksyllä 1817 kokoontui kaikkien burschenschaftien edustajia mielenosoituskokoukseen Wartburgin linnaan. Voimaperäisiä

vapauspuheita pidettiin ja illemmällä sytytettiin suuria kokkoja, joissa juhlallisesti poltettiin sortovallan eduskuvat, tekotukan niskapatukka, kureliivit, korpralin keppi ja joukko taantumuksellisia kirjoja. Parin vuoden kuluttua tapahtui verisempi mielenosoitus. Mannheimissa 1819 nuori ylioppilas Karl Sand murhasi kirjailija Kotzebuen, joka oli yliopistojen nurkissa toiminut Venäjän kätyrinä. Ylioppilaitten mieltä oli erityisesti ärsyttänyt edellisenä vuonna Aachenissa pidetty ruhtinaitten kongressi, missä pyhän alliansin sopimukset oli uudistettu ja Saksan ylioppilaitten yhdistyksistä lausuttu paljon pahoja sanoja. Murhatusta urkkijasta tehtiin valtiollinen marttyri, ja taantumus sai otollista aihetta ryhtyä uusiin kiristystoimiin. Liittopäivät luulottelivat Sandin takana piilevän laajan salaliiton ja hajoittivat kaikki burschenschaftit. Sand itse mestattiin Mannheimissa 1820. Vapaamieliset isänmaanystävät tekivät kauan aikaa toiviovietkiä hänen haudalleen ja vielä 1860-luvulla häntä kiitollisesti ja hartaasti muisteltiin. Metternichin hommasta pidettiin 1819 Karlsbadissa Saksan ministerien neuvottelu sortotoimien jatkamista varten. Yliopistoihin asetettiin erityisiä hallituksen asiamiehiä, joiden tuli seurata professorien ja ylioppilaitten toimia. Vankilat alkoivat ahtaantua täyteen valtiollisia vankeja. Haudan hiljaisuus levisi yli Saksanmaan. Silloin kuin Etelä-Europassa Espanjan, Italian ja Kreikan kansat jo alkoivat katkoa kahleitansa, köytettiin Saksan kansaa yhä tiukempiin taantumuksen siteisiin.

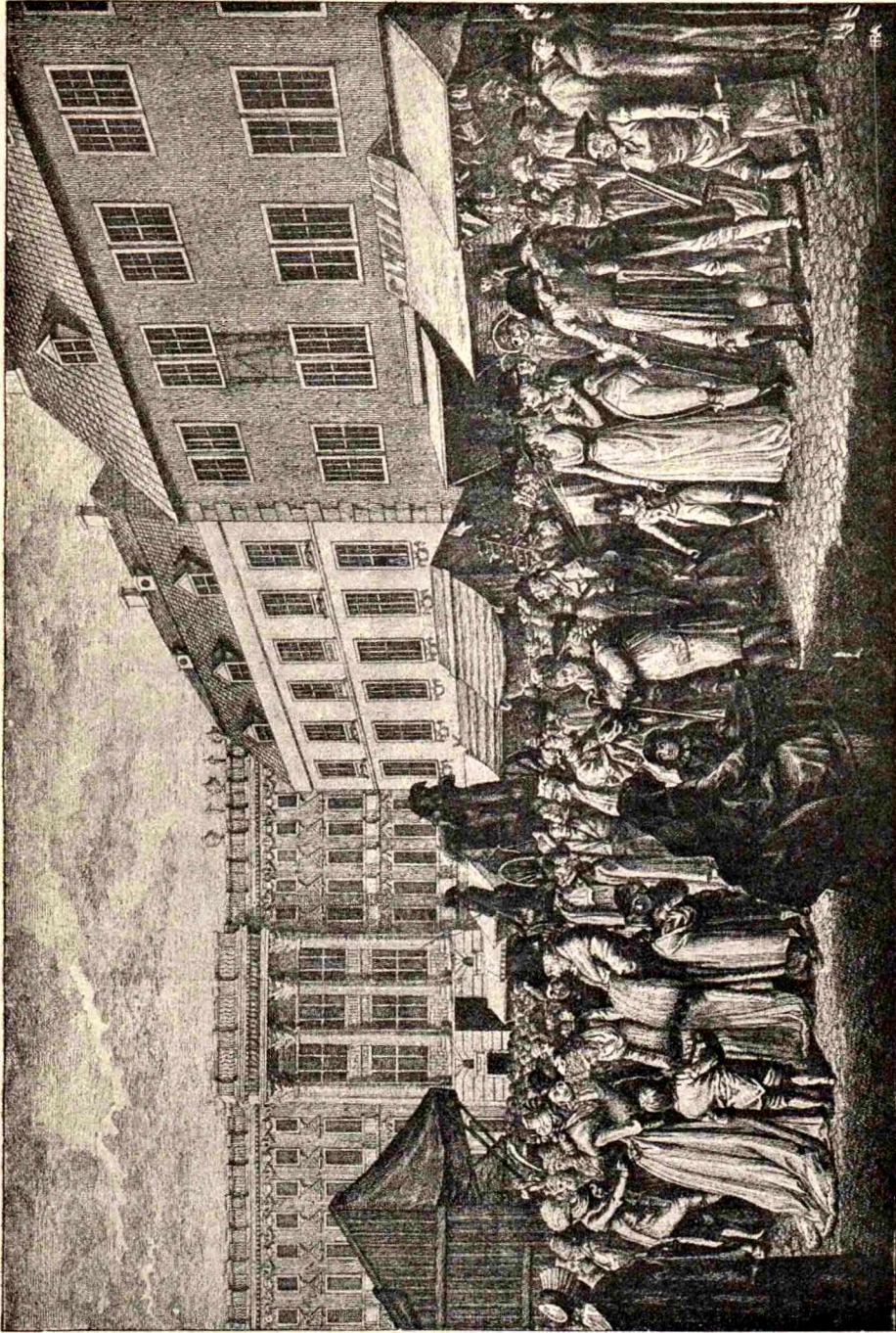
Valtiollisen taantumuksen voima johtui suureksi osaksi Saksan porvariston taloudellisesta vanhoillisuudesta. Ainoastaan Rheinin länsipuolisissa seuduissa oli ranskalaisten avulla saatu läänityslaitos kukistetuksi, oli aateliston ja kirkon maatilat jaettu talonpojille ja talonpojista siten tehty vapaita maanomistajia niinkuin Ranskassa. Mutta muualla oli ylimysvalta vielä entisessä kukoistuksessaan. Näin oli laita varsinkin Elbe-joen itäpuolella olevissa seuduissa, »Ost-Elbien'issä». Keskiajalla olivat saksalaiset ritarit miekalla valloittaneet nämä Elben takaiset alueet ja tehneet niiden slavilaiset asukkaat maaorjiksensa. Ritarien jälkeläiset, nuo tunnetut preussiläiset »junkkerit», olivat nyt vihdoin »lahjoittaneet» talonpojille vapauden, mutta kun maa oli jäänyt lahjoittamatta, niin oli tulokseksi saatu nälkäinen ja ryysyinen maalaisköyhälistö. Sellainen joukko ei tietenkään voinut suurestikaan auttaa heikkoa porvaristoa yhteiskunnallisessa vapautuksessa. Junkkerivalta seisoi entisessä mahdissaan. Sillä oli yhteiskunnalla luja alusteline, jonka kolmena jalkana olivat maatilat, armeija ja virastot.

Preussin kaupungit olivat tähän aikaan vasta sangen vähän kehittyneitä. Vallitsevana työmuotona niissä oli ammattikuntainen käsityö. Ammattimestarit työskentelivät isiltä perittyyn tapaan vain

paikallista kulutusta varten. He olivat ahdasmielisiä, itsekylläistä väkeä, joka oli kuoppinut olosijansa pikkukaupungin ahtaaseen mättömyyteen, mistä se ilkein ja epäilevin silmin tirkisteli uuden ajan edistystä. Käsityöläisten liikkeet olivat yleensä pilan pieniä; mestareita oli kahta vertaa enemmän kuin kisällejä. Kun jokaisella kisällillä oli mahdollisuus päästä mestariksi, elettiin verstaissa yleensä sovinnossa. Kuitenkin tuntui kisällien piirissä jotakin erityistä virtausta. He muistelivat vanhoja itsenäisiä kisälliliittojansa, jotka oli mahtikäskyillä lakkautettu. Ja siitä aiheutuvaa hämärää luokkatunnetta kannustivat silloiseen käsityöläisjärjestelmään kuuluvat kisällivaellukset. Sauva kädessä saksalaiset kisällit kiertivät Sveitsit, Englannit ja Ranskat ja näkivät miten edistyneitä siellä oltiin ja miten vanhoillisia ja takapajulla kotona. Saammepa edempänä nähdä, minkä suuren merkityksen tämä kiertäväin kisällien liike vielä sai.

Taloudellisen kehityksen pyörää ei kuitenkaan enään kuljettanut käsityö, vaan kapitalismi. Keskellä maan yleistä köyhyyttä oli vanhoissa meri- ja hansakaupungeissa säilynyt melkoisia pääomia. Talonpoikain muuttuessa köyhälistöksi pääsivät nämä pääomat entistä enemmän pusertamaan työntekijäin hikeä ja painamaan heidän hartiotaan, missä kohden vanhain liikapyhien hävittäminenkin tuli kapitalien avuksi. Kääpiövaltioiden pikkutyrannit ansaitsivat miljoonia myymällä alamaaisiansa sotamiehiksi ulkomaisiin sotiin. Kurjuus ja häpeä siten täälläkin aluksi kulkivat kapitalin kinterillä.

Saksan kapitalismi oli melkoisesti jäljellä Englannin ja Ranskan kapitalismista, joiden kilpailua Saksa jaksoi kestää ainoastaan nälkäpalkkain nojalla. Kapitalistisen liike-elämän alalla oli vielä kotiteollisuus yleisesti käytännössä, manufakturit ja tehtaat sitävastoin vähemmän kehittyneet. Ahnaimmin iski saksalainen kapitalismi kyntensä maaseutuihin, missä ei ollut ammattikuntia teollista vapautta estämässä, ja varsinkin karuihin ja köyhiin maaseutuihin, joiden väestöä maatalous yksin ei elättänyt. Slesian maakunnassa kudottiin paljon pellavakankaita, joita jo vanhastaan oli myyty ulkomaillekin. Mutta pellavakankurit elivät kurjaakin kurjemmissa oloissa. Heidän täytyi maksaa kartanonherroille erityistä veroa siitä, että saivat oikeuden harjoittaa palttinankudontaa, ja lisäksi tuli heidän ostaa kaikki lanka, minkä kartanot ehtivät pellavistaan kehruttaa. Palttinakan-kaitten myynti sitävastoin ei ensinkään kuulunut kartanonherroille. Kankurit saivat myydä kankaansa mistä hinnasta hyvänsä, s. o. heidän täytyi ne myydä siihen polkuhintaan, minkä kangaskauppiaat näkivät hyväksi tarjota. Sillä tavoin kartanonherrat ja rahamiehet kilvan kiskoivat kankuriparkaa, joka ei saanut edes lähteä parempia oloja etsimään, ellei jaksanut maksaa kartanolle raskasta lunastusrahaa.

Saksalaista porvarielämää. Joulumarkkinat Berlinin kunink. linnan torilla 1700-luvun lopulla.
Vanha kuparipiirros.

Niin voimattomia ja tylsistyneitä kuin kankuriparat olivatkin, sai Ranskan vallankumouksen sanoma heidät 1792 herätetyksi kapinaan. Säkki selässä he marssivat vuoristokylistään kaupunkien toireille ja väkivaltaisesti pakottivat lankakauppiaat myymään lankoja halpaan hintaan ja kankaanostajat ostamaan kankaita kalliiseen hintaan. Maataviljelevät talonpojat ja Breslaun kisällit kävivät kankurien kanssa liittoon. Kun Preussin sotajoukot pahimmoiksi sattuivat olemaan surullisen naurettavalla Ranskan retkellä, ei hallitus hämmennyksissään oikein tiennyt pahallako vai hyvällä pitäisi kapina kukistaa; se toimitti kapinallisille vuoroin pamppua vuoroin almuja. Kauppmiehet tiesivät tepsivämmän keinon: pysyivät poissa torilta, kunnes nälkä kankurit kesytti. Vielä tänäkin päivänä elävät Slesian kankurikylät vanhassa kurjuudessaan. Heistä on Hermann Sudermann kirjoittanut järkyttävän näytelmänsä »Kankurit.»

Saksenissa oli kapitalistinen tuotantotapa jo ylimuistoista juurta. Siellä oli vanhoja vuorikaivoksia, joiden työntekijäin kerrotaan jo 1400-luvulla käyneen onnettomia palkkataisteluja. Myöhemmin tuli Leipzigin »messuista» itäisen Europan tärkein markkinapaikka Englannin ja Ranskan tavaroita varten, ja tämä vilkas kauppa nosti Saksen omankin kutomateollisuuden huomattavaan kukoistukseen. Saksin nenäliinoja, Lausitzin palttinaa, Voigtlandin muslineja, Chemnitzin pumpulitavaroita ja Erzgebirgen nypplättyjä pitsejä myytiin kaukaisiin maihin saakka. Mannermaansulkemuksen aikana Saksin teollisuus vaurastui ihmeellisesti. Chemnitzistä tuli Saksan Manchester. Taloudellisen kehityksensä nojalla kohosi Saksi henkisestikin edistyneimmäksi saksalaiseksi valtioksi; täältä alkoivat saksalaisen hengenviljelyksen ja Saksan klassillisen kirjallisuuden urat. Hallitsevana työmuotona pysyi kumminkin kotiteollisuus, ja Saksin nälkäpalkkoja mainittiin ympäri valtakuntaa. Erzgebirgen vuoriston nypplääjä- ja kankuripoloiset elivät enimmäkseen perunoilla ja sikurivedellä ja kärsivät omituisia paljosta istumisesta ja huonosta ravinnosta johtuvia tauteja.

Jotkut Länsi-Saksan teollisuuspaikat sitävastoin olivat nousseet aikansa porvarillisen kehityksen huipuille. Rheinin maakuntain teollisuus oli edistyneempi ja monipuolisempi kuin Slesian ja Saksin, ja Aachenissa, Kölnissä ja Düsseldorfissa harjoitettiin jos jonkinlaista teollisuutta, pumpulin, villan ja silkin kehrunta ja kudontaa, valkaisu ja värjäystä, raudan valantaa ja koneteollisuutta, aseitten taontaa ja muuta metallityötä. Väestön tiheys oli Saksan oloihin nähden suunnaton. Harkitulla lainsäädännöllä, joka oli laadittu Ranskan lakien malliin, oli keskiluokka lujittanut aineellisen valtansa. Täälläkin niinkuin Englannissa uhrattiin koneitten ja kilpailun Molokille työväen lapsia tuhansittain. Kaikissa kutomateollisuuden haaroissa,

neulain, paperin, porslinin y. m. s. valmistuksessa käytettiin lapsia, usein jo neljän vuoden ikäisistä alkaen; palkakseen 10—14 tunnin päivätyöstä nämä lapset tavallisesti saivat vain muutaman pennin. Epäkohdat sellaiset pistivät sokeimmankin esivallan silmään. Tuhansien lasten huomattiin tehtaissa elävän syvimmissä siveellisessä kurjuudessa. Eräessä paikassa täytyi lasten klo 4:stä aamulla klo 6:een illalla painaa raskaita palkeita. V. 1826 ilmoitettiin, ettei tehdasseuduista enään saatu täyttä lukua sotamiehiä — niin oli nuoriso jo ruumiillisestikin taantunut. Mutta vasta 1839 ryhtyi hallitus jonkinlaisiin toimiin teollisuudessa työskenteleväin lasten suojelemiseksi. Vaan jos työväki itse milloin pyrki lakoilla tai muilla voimakeinoilla tilaansa parantamaan, niin kiirehti hallitus heti käyttämään kivärejä ja kahleita.

Niissä oloissa kehittynyt porvaristo ei ollut mikään Saksan kansan kukkainen. Se oli kasvanut pikkumaiseksi, ahdasmieliseksi luokaksi. Pikkuporvareja ja köyhälistöä vastaan se oli sortava ja kopea, mutta hallitusta, virkamiehiä ja kartanonomistajia kohtaan mateleva ja pelkuri. Eräs Preussin teollisuuden tarkka tuntija sanoi tehtailijaluokan sivistyksen olevan hämmästyttävän puutteellisen; Berlinin äveriäimmissä tehtaanisännissä oli monta, jotka hätinä osasivat nimeänsä kirjoittaa. Saksan klassillinen kirjallisuus ja filosofia eivät syntyneet nousevasta keski- ja suurporvarisluokasta, vaan pikkuporvarien keskuudesta, käsityöläisten sekä kirkon, koulun ja valtion pikkuvirkailijain piireistä, joiden ansiota siten oli, että taloudellisesti ja politisesti takapajulle jäänyt Saksa edes henkisesti jaksoi kohota läntisten sivistyskansain tasalle.

SELLAISTA myrskyä, minkä heinäkuun vallankumous synnytti Belgiassa, Italiassa ja Puolassa, ei Saksassa tietenkään saattanut syntyä. Onneksi tuon vallankumouksen puuskat hiukkasen sentään huiskuttivat vanhoillisuuden pölyä, jota kunniakkaiden vapautus-sotain jälkeen niin paksulta oli laskeutunut Saksan ummehtuneeseen yhteiskuntaan.

Kun Puolan kapinallisten joukkojen tähteet, sankarillisesti taisteltuaan Venäjän ylivoimaa vastaan, Saksan kautta pakenivat länteenpäin, tuli pakolaisten surusaatosta yleinen riemusaatto. Saksan porvarit tunsivat vaistomaisesti, että taistelu venäläistä ylidespottia vastaan merkitsi myöskin taistelua saksalaisia alidespotteja vastaan. Preussin hallitus taas oli ollut hampaisiin saakka asestettu Puolaa vastaan; silloin vielä poikajäissä oleva junkkeri Bismarck sai ajan tapauksista puolalaisia vastaan sammumattoman vihan, joka puolen vuosisadan päästä puhkesi vihatun kansallisuuden väkivaltaiseksi sortamiseksi.

Hyökkäys Frankfurtin kaupungin vartiostoa vastaan 3 p. maalisk. 1833.

Yleensä ei Saksan porvaristo vielä ollut kypsynyt kansalliseen eikä Saksan köyhälistö sosialiseen vapautustyöhön. Aachenin ja Eupenin työmiehet hävittivät koneita ja konetehtaita, joita pitivät puutteensa alkusyinä. Berlinin räätäליםällit katsoivat ajanhetken nyt joutuneen, jolloin neulomamamsellien peljättävästä kilpailusta oli tehtävä loppu; kisällit panivat toimeen katumetelin itse kuninkaan

Sanomalehdet palaavat sensorin luota.

(Pilakuva Saksan taantumisajoilta).

akkunain edessä, mutta heidät lyötiin hajalle miekanlapeilla ja ilman verenvuodatusta. Hiukkasen enemmän hupia saatiin muutamissa pohjoisen Saksan seuduissa. Braunschweigissä ajettiin häijy pikkuty-ranni maasta pois. Kasselissa sellainen koetettiin tehdä vaarattomaksi siten, että pantiin hänen rinnalleen kanssahallitsija; Hannoverissa ja Saksissa tapahtui ylioppilasmeteleitä ja muita levottomuuksia, joista aiheutui hyödyllisiä parannuksia.

Uhkaavampia liikkeitä syntyi Etelä-Saksassa. Siellä halusivat talonpojat päästä raskaista feodalisista velvollisuuksistaan; porvarit tahtoivat saada painovapautta ja suurempia valtiollisia oikeuksia; huimapäisimmät haaveilivat »Saksan liittoutuneista vapaavalloista». Liikkeen pesäpaikkoja oli Baijerille kuuluva Rheinpfalzin maakunta, jonne Ranskan vapausliikkeillä ei ollut pitkää matkaa ja joka lisäksi kaikkialta ahdistavain tullirajain vuoksi oli joutunut taloudelliseen pulaan, kun ei saanut kaupaksi runsaita maalaistuotteitaan. Tänne nyt toukokuussa 1832 kokoontui parikymmentätuhatta saksalaista viettämään Hambachin linnassa suursaksalaista kevätjuhlaa monien lip-pujen liehuessa ja suuren sanatulvan vallitessa. Siitä kaikesta oli se ainoa seuraus, että Saksan liittopäivät neljässä viikossa julkaisivat kuusi asetusta kansanliikkeitä vastaan. Joukko äärimmäisiä intoili-joita, etupäässä ylioppilaita, muodosti silloin salaseuran mokomiakin liittopäiviä vastaan. 3 p. maalisk. 1833 hyökättiin noin 50 miehen voimalla Frankfurtin kaupungin vahdiston kimppuun, mutta kun poliisi jo ennakolta oli hankkinut tarkat tiedot aiotusta yllätyksestä, kävi asian kokonaan toisin kuin oli suunniteltu. Liittopäivät ja Metternich tekivät helppohintaisesta voitostaan suuren numeron: kak-sinkertaisella innolla ne nyt kirjoja kieltämään, sanomalehtiä lakka-uttamaan ja kansalaisia maasta karkoittamaan tai torniin heittämään.

Syksyllä 1830 olivat Hessenin talonpojat ruvenneet verojansa huojentamaan ja vallattomuuttakin harjoittamaan. Soläväki vuoro-staan ampui kuoliaaksi talonpoikia erottamatta viattomia syyllisistä.

Tyytymättömyys jäi kuitenkin yleisön mielessä kytemään ja tyytymättömään päämiehiä oli vanha »burschenschaftilainen» haaveilija, rehtori Weidig. Hän sai etevän ja innokkaan apulaisen nuoresta Georg Büchneristä. Pienessä Giessenin yliopistokaupungissa perustettiin 1834 vallankumouksellinen salaseura. Büchner kirjoitti lentolehden, jossa sattuvasti esitettiin sosialistisia oppeja ja kehoitettiin Hessenin talonpoikia seuraamaan Ranskan vallankumouksen esimerkkiä. Mutta kun salaseuralaiset läksivät lentolehteä levittämään, joutuivat he reppuineen kiinni jo kaupungin tulliportilla. Eräs toveri oli heidät kavaltanut. Omituista kyllä, oli ilmiantaja säästännyt Büchnerin, joka pääsi pakoon — äkkiä kuollakseen Zürichissä ainoastaan 23 vuoden ijässä. Hänen hautakivensä kirjoituksessa verrataan hänen elämäänsä »kesken katkenneeseen lauluun», oikein kylläkin, sillä suuret yhteiskunnalliset ja yhtä suuret tieteelliset toiveet vei hän mukanaan hautaan; etevyytensä vuoksi oli hänet nuoruudestaan huolimatta kutsuttu vertailevan anatomian opettajaksi Zürichin yliopistoon.

Järkyttävämpi oli Weidigin loppu. Juoppohullu, petomainen tutkintotuomari kidutti häntä vankilassa niin, että vanki parka teki kärsimyksistään lopun repimällä lasinpalasilla suonensa auki. Tunnoton tuomari, joka tyyneesti antoi tuon kaiken tapahtua, sai hallitukselta kunniamerkin ja valittiin valtiopäiville. Ei kyennyt vielä kukaan Weidigin puolesta kostamaan. Mutta Weidigin omassa suvussa kasvoi 11-vuotias poika, joka visusti kätki mieleensä tuon kauhean muiston; poika oli nimeltään Wilhelm Liebknecht.

Heinäkuun vallankumouksen lyhyet aallot asettuivat muutamassa vuodessa ja jo 1830-luvun puolimaissa elettiin Saksassa taasen hiljaisesti kuin kirkossa. Mutta vaikka ruhtinaat luulivat nyt kerrassaan tuhonneensa kaikki valtionvaaralliset kansanliikkeet, niin eivät he voineet tuhota taloudellisen kehityksen vielä vaarallisempaa vaikutusta. 1834 astui voimaan Saksan tulliliitto. Se teki kotimaan markkinat vapaiksi 30 miljonalle ihmiselle, jotka sitä ennen ikäänkuin vain rautaristikkojen läpi olivat saaneet toisiansa tavata, ja yhdisti saksalaiset lujaksi kokonaisuudeksi vieraitten kauppakansain sortoa vastaan. Seuraavana vuonna rakennettiin Saksan ensimmäinen rautatie Nürnbergistä Fürthiin. Monet maanisät rikkiviisaine ministereineen olivat kyllä aluksi vastustaneet rautateittenkin rakentamista; olihan hallitsijan jumalaperäinen arvo selvässä vaarassa, jos piti kuninkaan ajaa Berlinistä Potsdamiin ihan samassa junassa kuin alhaiset alamaiset. Mutta raha ei kysynyt kuninkaittenkaan mieltä, ja niin tuli rautateitten rakentaminen vauhtiin. Hiili- ja rautakäivoksia keksittiin, suurteollisuus alkoi rautateitten varassa levitä Etelä-Saksaankin ja varsinkin koneteollisuus pääsi loistavaan alkuun.

Käsityökin näytti vielä leimahtavan loppukukoistukseensa. »Mutta nyt tuli myöskin mestarien ja kisällien yhteiskunnallinen vastakkaisuus räikeämmin näkyviin. Kaksikymmenluvulla olivat käsityön aukot vähitellen täyttyneet; itsenäinen liikkeenhoito vaati jo joltisia-kin varoja varsinkin suuremmissa kaupungeissa, missä liikkeet suurentuivat, vaan eivät lisääntyneet. Osa kisällejä menetti kaiken toivon päästä milloinkaan mestariksi. Kahdeksannellatoista vuosisadalla oli käsityön liikaväki, milloin sitä oli, joutunut palkkasoturien riveihin; sitä viemäriä ei enään ollut tai, mikäli se toisessa muodossa vielä oli olemassa, ei se ensinkään viehättänyt niitä yhteiskunnan voimakkaita aineksia, jotka olivat olleet mukana 1830-vuoden jälkeisissä vallankumouksellisissa liikkeissä. Valtiollinen ja yhteiskunnallinen hätä ajoi niitä rajan taakse, Englantiin, Ranskaan, Sveitsiin. Samoista syistä saavutti Amerikkaan siirtyminen tällä vuosikymmenellä ensimmäisen suuren vauhtinsa; sinne siirtyi päälle 150,000 saksalaista vajaan 8,000 vastaan, mitä sinne kaksikymmenluvulla oli siirtynyt.»

Taloudellisen mullistuksen mukana kehittyivät luonnontieteetkin. Liebig laboratoriossaan Giessenissä aukaisi uusia uria käytännölliselle kemialle ja Alexander v. Humboldt Berlinissä johti kokonaista uutta luonnontieteellistä koulukuntaa. Humanistisia tieteitä vastaan, jotka yksinvaltaisesti olivat hallinneet yliopistoja ja kinnaseja, nousi reallinen opetussuunta; edistyviin kaupunkiin perustettiin käsiteollisuuskouluja, kauppakouluja, polyteknillisiä opistoja. Niin alkoivat uudet käsitykset näilläkin aloilla uurttaa vanhan yhteiskunnan perusteita.

Saksalaisessa hengen maailmassa oli ennen jonkun verran rikottu jäätä, mutta nyt alkoi valtiollinen ja yhteiskunnallinen ilmasto lämmitä niin, että jäät yleisesti rupesivat lähtemään. »Nuori Saksa» läksi ristiretkelle vanhaa sortovaltaa vastaan. Ludwig Börne oli tämän liikkeen huomatuimpia johtajia. Hän oli kasvanut Mainin Frankfurtissa juutalaisen kurjuuden ja juutalaisen kullan keskellä ja tullut kapinalliseksi kaikkia virallisia oppeja ja oppi-isiä vastaan — Goethekin hänestä oli vain runomitallinen ja Hegel suorasanainen orja. Börnen kiihkeä sielu ei voinut sietää Saksan henkistä vankilaelämää. Niinkuin perhonen tummasta yöstä lentää kynttilän liekkiin, niin Börnekin heinäkuun vallankumouksen syttyessä riensi Pariisiin. Hän poltti siellä siipensä ja hiutui pois jo 1837. Mutta hän ehti sitä ennen kirjoittaa hienot ja terävät Parisin kirjeensä, jotka herättivät huomiota koko Saksassa, ja kääntää saksaksi Lamennais'in leimuavat »Uskovaisen sanat», jotka niinkuin Saint-Simon'in ja Fourier'inkin teokset ja opit saivat monta kannattajaa ja ihailijaa saksalaisten joukossa.

Uusi mielten liike sai pian apua yliopistoistakin. Niissä olivat nyt, v:n 1840 molemmin puolin, ylimmässä äänessä »nuorhegeliläiset». He hylkäsivät Hegelin oppijärjestelmän, mutta käyttivät sitä ahkerammin hänen dialektistä metodiansa huimiakseen kaikkea ahdistavaa vanhoillisuutta. Nuorhegeliläisten yhteiskuntaoppi muodostui ajan tarpeitten mukaiseksi: päämääränä oli yksilön vapautus kaikista ulkopuolisista siteistä. Tämän suunnan ensimmäisiä uranuurtajia oli David Strauss, joka 1835 julkaisi tavatonta melua herättäneen teoksen »Jeesuksen elämä». Teos oli tahallisesti kirjoitettu hyvin hämärään muotoon, jotta vain viralliset tiedemiehet sitä saattaisivat lukea. Mutta yskän ymmärsivät muutkin ja Straussin kirjasta tuli yleinen ase vanhoja suuruuksia vastaan. Hegelin »historian Jumalaa» ja maailman »jumalallista kaitselmusta» vastaan Strauss asetti Jeesusihmisen ja historiallisen arvostelun. Se oli murhaava isku kuningasja junkkerivaltaa ja koko romantista taantumusta vastaan, joka ihaili keskiajan patriarkallisia oloja ja senvuoksi olikin vähitellen nukahtanut pimeimmän katolisuuden unettavaan syliin.

Straussin mukaan olivat evankeliot Jeesuksen elämästä hurskaita taruja, jotka olivat tiedottomasti syntyneet kristillisen seurakunnan keskuudessa. Bruno Bauer teki nämä viimeisetkin jumaluusopilliset jätteet tyhjäksi, väittäen että tietyt kirjoittajat olivat seppittäneet evankeliot tietyissä tarkoituksissa. V. 1841 julkaisi eräs nuorhegeliläisyyden terävimpiä edustajia, Ludvig Feuerbach, kuuluisan teoksen nimeltä »Kristinuskon olemus», jossa filosofisesti todistettiin, että uskonnon olemus oli kokonaan riippuva ihmisen omasta olemuksesta. Käsitykset Jumalasta Feuerbachin mukaan kuvastivat ainoastaan ihmissielun kehitystä; jumaluusoppi oli siten oikeastaan ihmisoppia. Se, mitä Feuerbach näin opetti, oli nuorhegeliläisten mielestä soveltuva muihinkin ihmisoloihin, siis myöskin valtion ja yhteiskunnan käsitteisiin. Eihän oikeuden, vallan ja rikkauten jumaluus tietenkään ollut toisenlainen kuin uskonnollinen jumaluus. Siitä taas oli selvä johtopäätös, ettei aineellinenkaan omaisuus ollut mitään ihmisen ulkopuolella olevaa, vaan kuului jokaiselle ihmiselle yhtä läheisesti kuin muutkin elämäntarpeet. Väärä kehitys oli, sen pahempi, vienyt ihmisiltä rahat niinkuin oli vienyt Jumalankin; ihmiset olivat ruvenneet kumartamaan kultaa niinkuin kumarsivat Jumalaakin. Sellaisesta oli nyt tehtävä loppu. Uudeksi lähtökohdaksi oli otettava ehdoton ihmiskäsite, täydellisesti vapaa ihminen. Niinkuin uskonnossa oli »ajallisen» ja »ijankaikkisen» erotus hävitettävä, niin tälläkin alalla omistamisen ja olemisen erotus poistettava.

Feuerbachin kirjoituksissa esitettiin uusia rohkeita ajatuksia uhkuvan loistavalla tyyllillä. Ahdasmieliset oikeaoppiset pitivät häntä vaarallisena henkilönä. Yliopistojen ovet suljettiin häneltä,

koska hän oli liian itsenäinen ja ylpeä peitelläkseen tai kaunistellakseen mielipiteitänsä.

Mutta niin vapaasti ja rohkeasti kuin Feuerbach ajattelikin ja niin miehuullisesti kuin hän kantoikin vakaumuksensa tuottamia kärsimyksiä, ei hänen filosofiansa kuitenkaan ollut kyllin kantava. Hän ei päässyt täysin selvään tajuntaan siitä, ettei ihminen elä ainoastaan luonnossa vaan yhteiskunnassakin ja ettei historiallinen arvostelutapa koske ainoastaan luontaisia oloja vaan myöskin yhteiskuntaa. Avara maailma jäi hänen näköpiirinsä ulkopuolelle ja kotimaansakin pieniä oloja

piti hän itselleen liian suurina. Koko ikänsä eli hän vapaaehtoisessa maanpaossa Baijerin maakylissä mitä vaatimattomimmissa oloissa, etsien tyydytystä vain luonnosta. Kapitalismin oikeaa olemusta ei hän, niinkuin ei Bruno Bauerkaan, käsittänyt. He tunsivat kapitalin vain sen raaimmassa ja likaisimmassa keskiaikaisessa muodossa, juutalaisten harjoittamana koronkiskomisena ja nylkemisenä. He arvelivat sen riippuvan juutalaisten uskonnossa ilmenevästä itsekkäisyydestä ja voivansa sen selittää filosofian avulla. Kapitalismin taloudellisia syitä he eivät ymmärtäneet eivätkä siis voineet niitä vastaan taistellakaan.

Äänenkannattajanaan edellämainitut filosofiset kirjailijat pitivät »Hallen vuosikirjoja», joita Arnold Ruge 1838 rupesi julkaisemaan. Tämä aikakauskirja tahtoi elvyttää kirjallista arvostelua ja saattaa tieteen jälleensä elämän yhteyteen. Taistelu kirjallista ja filosofista romantisuutta vastaan johti aikakauslehden pian taisteluun pamppuromantikkaakin vastaan. Kun Preussin hallitus siitä syystä rupesi ahdistamaan »Hallen vuosikirjoja», rupesi niiden toimittaja Dresdenistä käsin julkaisemaan »Saksan vuosikirjoja» entistä vielä tuimempaan tapaan, ja kun niidenkin päivät olivat luetut, jatkoi Ruge toimintaansa Saksan rajain ulkopuolella. Kuinka yleisellä innolla hänen vapaamielistä taisteluansa seurattiin, näkyy siitäkin, että suomalainen Fredrik Cygnæus 1846 sepitti ihailurunon »Arnold Rugelle», tiedon tullessa hänen karkoituksestaan Ranskasta. Lopulla ikäänsä Ruge hylkäsi nuoruutensa ihanteet, ottaen Bismarckilta vastaan Preussin valtion myöntämän eläkkeen.

Ludvig Feuerbach.

* 28. 7. 1804, † 13. 9. 1872.

Enemmän kuin filosofit ja aikakauslehtikirjoitukset vaikuttivat 1830- ja 1840-luvuilla yleisön mieleen Saksan runoilijat. Saksassakin nyt nähtiin sellaista kirjailijain ja runoilijain lietsomaa tunnesosialismia, joka niihin aikoihin kukoisti Ranskassa. Saksan nuoret runoilijat rynnistivät valheellista romantikkaa vastaan, joka jätti kaikki olot ennalleen. He asettivat uuden yhteiskunnan vanhaa itsekkäisyyttä vastaan, he tekivät yhteiskunnan vastuunalaiseksi jokaisesta yhteiskunnan jäsenestä ja kaikesta onnettomuudesta, mitä yhteiskunnassa löytyi. He näkivät selvemmin kuin aikalaisensa yksilöllisen omistusoikeuden varjopuolet, he paljastivat niin sanotun kristillisen kirkon mätähaavat ja nostivat kunniaan Feuerbachin materialistisen opin, johon Ranskan suurilta sosialisteilta saivat henkeä.

Näistä runoilijoista rikaslahjaisin, sivistynein ja sulasanaisin oli Heinrich Heine, »laulujen» kuolematon laulaja ja Hegelin älykäs oppilas. Yhteiskunnallinen taisteluinto heräsi hänessä silloin, kun hän Helgolannin saarelle sai sanoman heinäkuun vallankumouksesta, jossa »köyhät olivat voittaneet», niinkuin yksinkertainen kalastaja tiesi runoilijalle kertoa. Heinelle kuten Börnellekkin tuli Parisista koti ja kuolinpaikka. Hänen vaikutuksensa aikalaisein oli valtaava. »Hän oli laulanut romantikan surmalaulun ja matkakuvaustensa Napoleonin palveluksessa puolustanut Rheinin maakuntain porvarillista viljelystä Preussin junkkerivallan raakalaisuutta vastaan; nyt hän nerokkaalla ymmärryksellä tavoitti Ranskan sosialismin sisimmän olemuksen. Hän tulkitsi ranskalaisille Saksan filosofian salaisuudet ja ennusti, mitä kukaan ei vielä aavistanutkaan, että saksalaiset oppipojat ja työmiehet olivat suurten filosofiemme perillisiä.» (Fr. Mehring).

Heinen suurenmoisin yhteiskunnallinen runoelma on »Saksa, talvinen tarina». Verraton on siinä saksalaisen harpputyttö kuva, jonka runoilija näyttää meille kulkiessaan sateisena marraskuun päivänä 1844 Saksan rajan yli:

Oli harpputyttönen tyllerö,
tosituntein ja äänin väärin
han lauloi, vaan mua liikutti
toki soitto se suuressa määrin.

Hän lauloi, kuin lempii ja uhrautuu
ja kärsii ja jälleen tapaa
tuoll' iloissa paremman maailman
sydän toisensa, vaivoista vapaa.

Maan murhelaaksosta lauloi hän,
sen riemuista rikkuvista,
isänmaasta sielun kirkastuneen,
ilohäistä sen ikuisista.

J. H. Heine

Soi vanha kieltämysvirsi taas,
tuo taivaan aa-lulla-loru,
jolla kansan, tuon ison vintiön,
pois tuuditellaan poru.

Hyvin virren ja virentekijät
ne tunnen ma, tiedän että
he salassa viiniä itse joi,
mut julki veisasi vettä.

Uus laulu, laulu parempi
nyt, veikot, laulakaamme!
Me taivaan valtakunnan jo
maan päälle perustamme.

Tääll' olla tahdomme onnelliset,
pois puutteen, polot ja raiskat!

Käden ansiota ei ahkeran
saa ahmia vatsat laiskat.

Joka ihmislapselle kasvavi
tääll' leipä ja leivän apu,
ilo, kauneus, ruusut ja myrtit myös,
joka suuhun sokeripapu.

Niin, sokeripapuja kaikille,
heti kohta kun halkee palot!
Me huostaan houkkain ja enkelein
jo jätämme taivaan talot.

Ja luoksenne vieraiksi lennämme,
jos kuoltua siivet saamme;
autuuden kauneimmat kakkuset
me siellä kanssanne jaamme.*)

*) O. Mannisen suomennoksesta, joka on ilmestynyt eri kirjana Otavan kustannuksella.

Heinen aina hienoja ja usein hentoja lauluja säesti karkeamalla äänellä vihainen Georg Herwegh, joka 1841 julkaisi voimakkaan sikermän »Elävän runoja».

Hän nousi maineen kukkuloille ja matkallansa häntä koko vapaamielisen Preussin riemuitessa saatettiin valtakunnan päästä päähän. Mutta kun runoilija nautittuaan Preussin hovinkin suosiota joutui kuninkaan epäsuosioon ja siitä syystä sai maanpakokäskyn, muuttui kansansuosioikin päinvastaisekseen ja äsken käsillä kannettu runoilija saatettiin nyt ivan ja pilkan kaikuessa takaisin rajalle. Niin sai Herwegh itsekin maistaa vihan maljoja pohjaan saakka, mutta hän pysyi aatteilleen uskollisena, vaikka preussiläisten alhainen lakeijaisuus hänen sydämeensä iskikin parantumattoman haavan.

Myöskin Ferdinand Freiligrath jo viritteli soitintaan vallankumoukselliseen äänilajiin. Hän oli aluksi sepittänyt viattomia lauluja ja niiden palkinnoksi saanut vähäisen mutta tarpeellisen eläkkeen. Tunto kumminkin pakotti hänet pian vaihtamaan palkkalaulajan toimen kärsimyksistä rikkaaseen mutta vapaaseen »hengen päivätyöläisen» elämään, josta hän itse on niin liikuttavan kauniisti laulanut. Saipa nyt Preussin kuningas Freiligrathista hovirunoilijan, joka varmaan olisi hirteen vedetty, jos olisi hallituksen käsiin joutunut.

Vihdoin alkoi vastustus muuttua runosta käytännölliseksi proosaksi. Sen ensimmäisiä merkkiä oli Jacobyn juttu. Kun monesti mainittu Fredrik Wilhelm IV v. 1840 suurella sanain ja sapelin helinällä nousi Preussin valtaistuimelle, ilmestyi »Neljä kysymystä, vastannut itäpreussiläinen» niminen lentokirja, jossa kuningasta muistutettiin annetusta perustuslakilupauksesta ja kehoitettiin säätyjä vaatimaan oikeutenaan sitä, mitä ennen oli anottu armona. Kun kuningas kaikilla tavoin koetti urkkia, kuka lentokirjan oli kirjoittanut, ilmoittautui lääkäri Johann Jacoby itse kirjan tekijäksi. Kuningas palkitsi tämän avomielisyyden siten, että asetti Jacobyn syytteen oikeudessa, joka kuitenkin mahtipontisen hallitsijan suurimmaksi harmiksi vapautti kirjoittajan.

Yhteiskunnassa kyti kuitenkin paljon suurempaa tyytymättömyyttä kuin se, jota Jacobyn lentokirjanen edusti. 1840-luvulla alkoi Saksassa uudenaikaisen kapitalismin varsinainen valtakausi. Vanhat kauan horjuneet taloudelliset laitokset nyt lopullisesti luhistuivat ja uudet olot alkoivat levitä niiden sijalle. Saksan tulliliiton ja rautatieverkon perustamisella oli siinä kohden erittäin suuri merkitys. Suurteollisuus ja suurkauppa alkoivat synnyttää uudenaikaisia suurkaupunkeja, tuodittaa pientä harvastoa rikkauksien ja rahasevyyden itsetyytyväiseen uneen ja syöistä kansan suuria joukkoja kurjuuden ja rikossellisuuden kuiluihin. Vanhat sukukartanot maaseuduilla rupesivat harjoittamaan kapitalistista elinkeinoa, joka perustui viinan-

polttoon ja sokerijuurikkaan viljelykseen. Pikkuviljelijät karkoitettiin konnuiltaan ja niin tilattomiksi joutuneet sulautuivat maalaisköyhälistön suureen joukkoon, joka asui kurjissa hökkeleissä ja eli perunoilla, suolalla ja viinalla ja perunakadon tullessa sortui laumoittain lavantautiin.

Eivätkä olleet olot paljon paremmat kaupungeissakaan. Fredrik Wilhelm IV:n hallituksen yhdeksänä ensi vuonna nousi Berlinissä höyrykoneitten lukumäärä 29:stä 193:een, mutta

nousivat pasiellä muunkinlaiset numerot: haureudella elävain (prostituettujen) naisten luku teki 10,000, rikksellisten 12,000, irtolaisten 12,000, almuilla eläjäin 6,000, kerjäläisten 4,000, vaivaishoitolaisten 3,000, vaan maksukykyisten kaupunkilaisten ainoastaan 20,000. Ennen niin vapaa käsityö joutui toiselta puolen koneitten ja toiselta puolen suurten kauppamakasinien orjuuteen. Naisten ja lasten työ tuli yhä yleisemmäksi, kodit kärsivät ja koulunkäynti laiminlyötiin. Berlinissä, Kölnissä ja Breslaussa vallitsi kauhea asuntopula. Viimemainitun kaupungin köyhäinlääkäri sanoi työväen asuntojen olleen enemmän sikoläättien kuin ihmisasuntojen näköisiä. Sellaisissa asunnoissa olivat taudit pysyvimpää asukkaita.

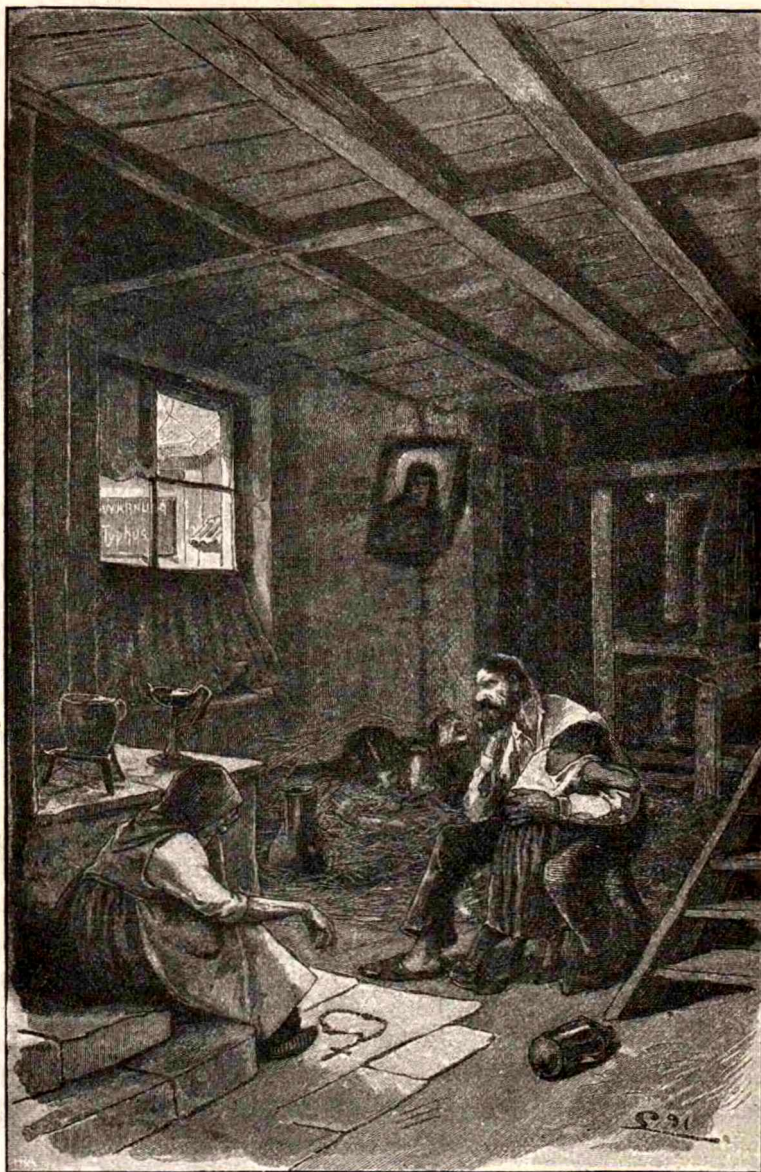
Englannin pumpuliteollisuuden kilpailun vuoksi joutui Saksan kotiteollisuus mitä suurimpaan kurjuuteen. Englannin konekehrääjä kykeni samassa ajassa saamaan valmista viisisataa kertaa enemmän kuin saksalainen käsinkehrääjä. Westfalin Bielefeldissä sortui tuhansia kehrääjiä suorastaan nälkäkuolemaan. Böömin teollisuusseuduissa Leitmeritzin ja Pragin tienoilla hyökkäsivät työntekijät hädässään ja epätoivoissaan tehtaisiin, missä särkivät koneet; sitten läksivät suurissa joukoissa vaimoineen lapsineen Pragiin anomaan apua arkkiherttualta. Mutta Pragin porvarit kauhistuivat sitä kurjaliston paljoutta ja lähettivät kaikki polisinsa ja sotamiehensä karkoittamaan roskajoukkoa. Aihetta odottamatta ampuivat sotamiehet joukkoon, joka hajautui ja pakeni, paluumatkallaan vielä rikkoen tehtaitten koneita. Osa työväkeä pakeni Riesengebirgen vuoristoon, missä lämmintauti heitä tappoi tuhansia.

Surullisempi sittenkin vielä oli Slesian kehrääjäin ja kankurien kohtalo. Heitä rasittivat ja nylkivät toiselta puolen kartanoitten

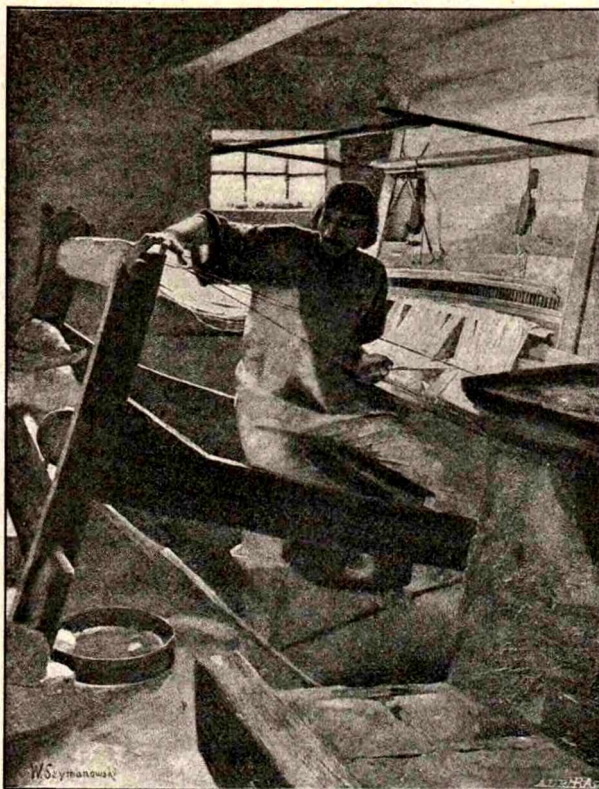
Ferdinand Freiligrath.

* 17. 6. 1810, † 8. 3. 1876.

Lavantauti Slesian kankurikylissä 1840-luvulla.
(Otto E. Laun piirros).

omistajat ja toiselta puolen rahapomot, jotka pitivät pikkukauppiaita pihdissä. Slesialainen pellavankehrääjä, jolla oli oma asunto ja pari tynnörinalaa maata, saattoi koko perheensä äärimmäisellä ponnistuksella ansaita vuosittain enintään 60 taaleria (noin 227 Suomen markkaa). Siitä meni kolmannes veroihin ja maksuihin; noin 50 pen-

Kankuri.
Szymanowskin maalaus.

nin päiväpalkalla piti perheen elää. Ja niin hyvässä asemassa olivat ainoastaan parempiosaiset kankurit. Ne kankurit, joilla ei ollut omaa asuntoa, elivät »huoneissa, joihin verrattuina kartanonomistajan lääivät olivat palatseja», niinkuin eräs senaikainen kirjoittaja sanoi. Kun viimein nälkäkapina puhkesi Slesian vuoristossa, lähetettiin nälkäisille kyllä paljon lahjojakin, mutta kurjuuden suurta merta eivät muutamat kauhalliset voineet tyhjentää.

Köyhälistöllä ei ollut mitään laillisia itsepuolustuskeinoja. Jos työmiehet yrittivät lakon avulla tilaansa parantaa, oli polisi pamppuineen heti lakkolaisten kimpussa. Kristillisessä valtiossa oli köyhälistö aivan suojaton ja turvaton. Eikä uudella köyhälistöllä itsellään vielä ollut mitään selvää luokkatietoisuutta. Äkillisessä ja suuressa köyhtymisessään se ei kyennyt huomaamaan, että hätä oli keinotekoisesti luotu vallassa olevain luokkain edun vuoksi ja että hätä voitiin poistaa ainoastaan taistelemalla tuota etua vastaan. Kurjuutensa koetti köyhälistö unohtaa viinan avulla. Ryyppy peruna-

viinaa oli uuden järjestelmän aikana tullut halvaksi. Juoppous raivosi kauhistuttavasti köyhälistön riveissä.

Slesian kankureilla ei ollut enään muuta edessään kuin nälkäkapina. 1840-luvun puolimaissa syttyi maakunnassa nälkäkapinoita, hajanaisia, hurjia ja kaikessa vimmassaan kuitenkin voimattomia ja turmiontuottavia niinkuin nälkäkapinat useimmiten. Kristillisellä valtiolla oli kaksi järjestelmää nälkäkapinain syiden ja seurausten poistamiseksi, ensinnä jalkaväkeä, hevosväkeä ja tykkiväkeä ja sitten linnaa, kuritushuonetta ja pamppua. Niitä oli käytetty Böömissä ja käytettiin nyt samalla tavoin Slesiasa.

Pahin nälkäkapina syttyi alussa kesäkuuta 1844 Peterswaldaun ja Langenbielaun kankurikyylissä Eulengebirgen vuoren juurella. Peterswaldaussa syttyi kapina kahden Zwanziger-nimisen tehtailijan vuoksi. Kun kankuripolaiset kerran valittivat, ettei heidän ansionsa enään kunnolla riittänyt edes perunain ostamiseen, sanotaan toisen äsken mainituista tehtailijaveljeksistä vastanneen: »Syökööt kankurit ruohoa, se heille kyllä kelpaa!» Samat herrat kaikkiin tavoin pröystäilivät rikkaudellaan varsin kuin nälkäisten kiusoittamiseksi. Kostoksi sepitettiin tehtailijaherroista syyttävä ivalaulu, jota useampaan kertaan käytiin laulamassa Zwanzigerin akkunain edessä. Muudan laulajista siepattiin kiini, pieksettiin ja jätettiin polisin huostaan. Se oli kapinan ulkonainen aihe. Kesäkuun 4 p:n iltapuolella kulki joukko kankureja vihattujen isäntäin komealle tilalle vaatimaan parempaa palkkaa ja lahjaa. Vaatimukseen vastattiin ilkkumisella ja pilkalla. Silloin ryntäsivät kankurit kartanoon ja hävittivät sen kallihintaiset huonekalut. Isännät itse hädin tuskin pelastuivat. Seuraavana päivänä kulki kolmetuhatta kankuria Langenbielaubin, missä syntyi levottomuuksia; ne kuitenkin asettuivat, kun sikäläiset isännät lupasivat kankureille pieniä tilapäisiä palkintoja. Sillävälän saapui paikalle sotaväkeä, joka ampui aseetonta väkijoukkoa. 11 kaatunutta ja 24 pahasti haavoittunutta jäi paikalle. Konnamaisesta verilöylystä raivostui väkijoukko niin, että se kirveillä, seipäillä ja kivillä karkoitti sotaväen kylästä ja hävitti vihattujen isäntäin talon.

Seuraavana päivänä tuli sotaväki takaisin — kolme komppaniaa jalkaväkeä, 4 kanunaa ja ratsuväkeäkin. Vastustaminen oli turhaa. Joukko kapinallisia kankureita pakeni vuoriston korpiin, missä heitä ajettiin takaa kuin metsänpetoja. Lähes 40 kankuria tuomittiin ruumiilliseen rangaistukseen ja monivuotiseen pakkotyöhön. Eikä kysymykseenkään tullut minkäänlainen kankurien tilan parantaminen. Sanomalehtiä kiellettiin kertomasta Slesian kankurien oloista, joten ne saivat entisestään vain pahentua.

Kokonaan hyljättyinä eivät Slesian kankuriparat toki kukistu-

neet. Heinen kamalan kaunis runo »Kankurit» voitti heidän puolelleen kaikki ihmisyyttä tuntevat ja sortoa vihaavat sydämet:

KANKURIT.

Ei synkästä silmästä kyynel putoo,
vain kirskuvin hampain he kangasta kutoo:
»Tää vaippa on Saksan paarihin,
ja kolmikertaisin kirouksin
sen lointa me luomme!

»Kirottu Hän — muka Herra taivaan! —
jota huusimme, nääntyen nälkään ja vaivaan.
Me uskoimme apuun kyvyttömän,
oli ilkkaa ja pilkkaa ja petosta hän —
yhä lointa me luomme!

»Kirottu kuningas, rikkaiden suoja,
ei kurjuutta lientää voinut, ruoja!
Pois viime pennimme kiskoo tuo
ja meidät koirina ampuu suo —
yhä lointa me luomme!

»Kirottu valhe-synnyinmaamme,
miss' inhaa, herjaa niittää saamme,
miss' saastassa laiskuus versoo vaan,
ja nuoret kukkamme raiskataan —
yhä lointa me luomme!

»Ja sukkula suihkaa, pirta piukkaa,
yöt, päivät teemme työtä tiukkaa. —
Pois Saksa! tää vaippa on paariin sen,
ja kolmikertaisen kirouksen
me loimehen luomme!»

Slesian kankurin pojanpoika, runoilija Gerhart Hauptmann on meidän aikanamme koko sivistyneelle maailmalle uudistanut vanhain kankurien kärsimysten muiston vaikuttavalla näytelmäkappaleellaan »Kankurit», jota suomenkielisessäkin asussa on ahkerasti näytelty.

Kankurien nälkäkapinat olivat kuitenkin vain enteitä paljon suurempain yhteiskunnallisten tapausten lähestymisestä.

3. Sosialismi kisällimatkoilla.

Heinäkuun ja helmikuun vallankumousten välinen aika on Saksassa alkavan sosialismin aika. Sosialistiset liikkeet nousevat tällöin nuoruutensa kukoistukseen ja elävät mitä tärkeimmän kehitysjakson. Kuitenkin on sosialismilla näinä elinvoimaisina ensi aikoinaan varsinaisia, uskollisia kannattajia ainoastaan vähäinen valiojoukko: saksalaiset pakolaiset ja kisällit.

Saksalaista sosialismia saa näinä aikoina etsiä melkein kaikkialta muualta vaan ei Saksasta.

Metternichin järjestelmä oli saattanut suuren joukon saksalaisia sanomalehtimiehiä, kirjailijoita, ylioppilaita ja käsityöläisiä jättämään kotimaansa. Etenkin Hambachin juhlan ja Frankfurtin mellakan jälkeen oli senlaatuinen siirtolaisuus vilkastunut. Useimmat pakolaiset menivät Sveitsiin ja Pariisiin, missä he pian liittyivät yhteen tukeakseen toisiansa ja yhdessä harkitakseen isänmaansa asioita. Oma katkera kokemus saattoi monenkin pakolaisen näkemään valtiollisten ja yhteiskunnallisten epäkohtain yhteyden. Yhteiskunnalliset uudistusaatteet saivat helpostikin kannattajia näistä kärsivistä pakolaisista. Näin alkoivat olojen pakosta kumousmiehet tulla sosialisteiksi ja sosialismi saada kumouksellista väriä.

Toisekseen rupesi Saksan sosialismi näinä aikoina laskeutumaan filosofisista yläilmoista alas todellisuuden maailmaan. Aluksi koteutuivat sosialistiset riennot erittäinkin käsityöläis- ja kisällimaailmaan. Tietopuoliselle sosialismille ei tämä siirtyminen aina ollut eduksi. Käsityöläisissä oli tälläkin alalla kyllin monta »fuskaria», joiden puheissa ja kirjoituksissa sosialistiset opit usein pukeutuivat omituisiin, sekaviin ja säännöttömiin muotoihin. Mutta käytännölliselle sosialistiselle liikkeelle nämä kisällivuodet olivat sängen hyödylliset. Sosialistiset aatteet kulkivat kisällien rensseleissä ulkomailta kotimaahan, kylästä kylään, kaupungista kaupunkiin, pujahtivat työpajoihin ja kisällimajaloihin herättäen ja ajaen liikkeelle työntekijäin joukkoja. Niin löysivät harhailevat sosialistiset riennot vähitellen tosipohjan ja alkoi niissä puhaltua voimakkaampi ja puhtaampi yhteiskunnallisen vapautuksen henki.

Liittykäämme hetkeksi pakolaisten ja kulkevain kisällien seuraan.

Sveitsiin tulevat saksalaiset pakolaiset tapasivat siellä italialaisia, puolalaisia ja ranskalaisia pakolaisia. Kun joukon jatkoksi liittyi joitakuita sveitsiläisiäkin, muodostui siellä ikäänkuin itsestään kansainvälinen vallankumouksellinen liitto, jonka italialainen mallikapinoitsija Mazzini järjesti sen ajan ranskalaisten salaseurain tapaan. Liitto otti nimekseen »Nuori Europpa» ja päämääräkseen kansallisuuteen ja tasavaltalaisuuteen perustuvain Europan yhdysvaltain luomisen. »Nuori Europpa» jakaantui haaraosastoihin, joista yksi oli »Nuori Saksa». Tämän haaraosaston henkisiä johtajia olivat m. m. raivorunoilija Harro Haring ja entinen opettaja Ernst Schüler, joka teki ahkeraa käännöstyötä kulkevain saksalaisten kisällien ja työmiesten joukossa. Mutta v. 1835 kielsivät Saksan hallitukset käsi-työläisiä matkustamasta Sveitsiin ja seuraavana vuonna Sveitsin hallitus karkoitti kaikki tunnetut »Nuoren Saksan» jäsenet maasta, joten liike vastaiseksi taukosi.

Heinäkuun vallankumouksen jälkeen oli Parisissa oleskelevain saksalaisten keskuudessa muodostunut muudan painovapausseura, josta vähää myöhemmin syntyi »Saksalainen kansanyhdistys». Sillä oli alkuaan yksinomaan valtiollinen ohjelma, mutta vähitellen alkoivat yhteiskunnallisetkin uudistusaatteet saada jalansijaa sen keskuudessa, minkä vuoksi poliisi 1834 hajoitti yhdistyksen. Hajoitetun seuran jäsenistä ja Pariisiin saapuneista saksalaisista pakolaisista muodostui kuitenkin heti uusi seura, tällä kertaa salainen, nimeltä »Karkoitettujen saksalainen liitto». Sen jäsenet olivat enimmäkseen kulkevia käsi-työläisiä, jotka kotimaahansa palattuaan perustivat keskusseuralle paikallisosastoja moneen Saksan kaupunkiin. Vaan pitkäksi ei tämänkään liiton loistokausi tullut. »Karkoitettujen» äärimmäinen sivusta erosi Wilhelm Schusterin johdolla omaksi »Oikeamielisten liitoksi», joka teki kokokäännöksen valtiollisesta politikasta sosialismiin tai oikeittain babeuiläiseen kommunismiin päin. Liiton innoikkaimpia lipunkantajia oli jättiläisen kokoinen Karl Schapper, Georg Büchner vainajan ylioppilastovereita, joka sekaantui Barbés'in 1839 toimeenpanemaan kumousyritykseen ja senvuoksi karkoitettiin Ranskasta. Barbés'in kapinassa murtui »oikeamielisten» voima ja saksalaisten sosialististen harrastusten polttopisteeksi lähinnä seuraavina aikoina tuli Karl Schapperin ja kuuden muun samanmielisen 1840 Lontoossa perustama »Kommunistiliitto.» Vaan siitä enemmän tuonempänä.

Poissa Saksasta eli ja toimi näihin aikoihin Saksan ensimmäinen sosialistinen agitattori, Wilhelm Weitling.

Tämän merkillisen miehen etevyys ei johtunut kasvatuksesta eikä opista, vaan harvinaisista luonnonlahjoista. Hän syntyi aviotto-

Wilhelm Weitling.

* 5. 10. 1806, † 25. 1. 1871.

mana lapsena Magdeburgissa 5 p. lokak. 1808. Ainoa valopilkku hänen lapsuutensa kurjuudessa oli äidin hellä rakkaus. Pojasta tuli räätäälinsälli ja sellaisena hän vuosikausia kierteli Keski-Europassa: otti Leipzigissä osaa heinäkuun vallankumouksen aikaisiin vapausliikkeisiin, joutui Wienissä rakkausseikkailuissa tekemisiin arkkiherttuain kanssa ja esiintyi vihdoin Pariisissa puuhaavana saksalaisen siirtolan ja »Oikeamielisten liiton» jäsenenä. Tämän liiton toimesta Weitling 1838 kirjoitti esikoisteoksensa »Minkä-

lainen ihmiskunta on ja minkälaisen sen olla pitäisi.» Saksalaiset käsityöläiset sen salaisessa kirjapainossa latoivat ja toiset toverit veivät repuissaan rajain yli kotimaahan. Teos oli kirjoitettu kommunistiseen henkeen ja voitti paljon suosiota työväen piireissä. Kun Parisin olot pian tulivat kommunisteille tukaliksi, lähetti »oikeamielisten» toimikunta Weitlingin Sveitsiin työskentelemään siellä asian hyväksi. V. 1841 asettui hän pysyvästi asumaan Geneven kaupunkiin ja kävi innokkaasti käsiksi tehtäväänsä. Siellä täällä tapasi hän vielä tuon jo vuosia sitten hajoitetun »Nuoren Saksan» jäseniä. Uskollisimpia niitä oli August Becker, joka tukkansa ja partansa mukaan oli saanut »punaisen Beckerin» nimen ja jolla oli myöskin sangen punaiset mielipiteet. Hän oli aikoinaan ollut Georg Büchnerin ylioppilastovereita Giessenissä, liian köyhä elääkseen, liian rikas kuollakseen nälkään, alituisessa kapinatilassa yhteiskuntaa vastaan, oikea henkisen proletarin perikuva. Hessenin vankiloista päästyään oli hän muuttanut toimipaikkansa Sveitsiin, missä nyt koko sielustaan yhtyi Weitlingiin. Toisen oivallisen aseenkantajan Weitling sai eteläsaksalaisesta nahkurista Simon Schmidtistä, joka jo ennen oli kuulunut »oikeamielisten» seuraan Parisissa. Yhdessä he nyt perustivat uudelleen salaisen oikeamielisten liiton, joka levisi ensin ranskalaiseen ja sitten myös saksalaiseen Sveitsiin. Enimmät kannattajansa seura sai kuljeksivista saksalaisista työntekijöistä, jotavastoin sveitsiläiset työmiehet siitä enimmäkseen pysyivät erillään. Kommunistisen liikkeen tukemiseksi perustettiin Weitlingin toimesta kaikkiin tärkeimpiin liikepaikkoihin työväen ruokaloita, joiden määränä oli

tuottaa tuloja seuralle ja sen lisäksi olla mukavia agitationipaikkoja ja käytännöllisen kommunismin esikuvia. Nämä odotukset tosin jäivät toteutumatta, sillä loiset ruokalaiset joutuivat vararikkoon, toisista karkasi kasööri rahain kanssa, mutta päätarkoitus saavutettiin, saatiin luoduksi vilkas järjestö kommunististen oppien levittämiseksi. Yleensä eivät Weitlingin järjestön jäsenet kumminkaan kuuluneet työväen alimpaan luokkaan. Useimmat heistä olivat voittaneet äärimmäisen hädän, vaikkeivät siltä olleet varallisia. »Ei hätä, vaan pyrkimys parempaan ja kauniimpaan elämään teki noista käsityöläisäisilleistä kommunisteja.« Weitlingin kannattajat ja vastustajat taistelivat seuroissa usein kivakasti ja joskus oli hajaantuminen riidan seurauksena. Mutta asia siitä vain voitti, sillä juuri riitakysymysten käsittely herätti työmiesten harrastusta ja veti väkeä yhdistyksiin.

Yhdistyselämän merkityksen Weitling oivalsi paremmin kuin aikalaisensa. Hän suunnitteli suurta kansainvälistä »kommunistista sivistisyhdistystä» ja laati sitä varten mallisäännöt, joissa oli monta hauskaa kohtaa. Eri kansoihin, säätyihin ja ikäluokkiin kuuluvat ihmiset olivat näiden sääntöjen mukaan tervetulleita sivistisyhdistyksen jäseniksi. Periaatteessa kannatettiin säännöissä julkista yhdistystoimintaa, mutta kun yhdistysvapautta ei vielä ollut, oli kahden tai kolmen kokoonnuttava jäsenen asuntoihin, verstaisiin ja ravintoloihin. »Ei mikään ihmismahti voi estää hyvän ja totuuden aatteiden levittämistä, ihmisiä ei voi kieltää haastelemasta työtä tehdessään, syödessään, maatessaan ja kävellessään.« Sivistisyhdistyksen oli palveltava veljellisyyttä siten, että jäsenet sinuttelisivat toisiaan ja totuttelisivat antamaan anteeksi loukkauksia, katsomaan taudiksi rikoksia ja työskentelemään yhdessä yhteisten päämääräin saavuttamiseksi. Yhteiskunnallista sivistystä oli kohotettava tutkimalla ja käsittelemällä kaikkia yhteiskunnallisia järjestelmiä, edistämällä seuralaisia halpahintaisia huvituksia, välttämällä kaikkia ylellisyyskulunkeja sekä harrastamalla säännöllistä elämäntapaa. Yhdistyksen jäsenen oli noudatettava »kohtuutta kaikissa ponnistuksissa ja nautinnoissa, koska sillä tavoin voidaan koota aarre, jonka nimi on terveys ja joka on rikkautta ja kunniaa kalliimpi.« Edelleen oli jäsenen kartettava parjausta ja parjaajia, »vaikka ne tottakin puhuisivat.« Jäsenen oli käytävä kokouksissa, maksettava jäsenmaksu kuukausittain yhdistyksen rahastoon ja tilattava vähintään yksi vuosikerta yhdistyksen sanomalehteä. Jäsenen joutuessa työttömäksi tai sairaaksi tuli toverien suorittaa kuukausittain apurahoja hänelle. Jokaisen jäsenen velvollisuus oli levittää yhdistyksen aatteita ja koettaa hankkia yhdistykselle uusia jäseniä, niin sivistyneitä ja järjestykseen ja uhraukseen tottuneita kuin mahdollista.

Siis sangen viisaita ja käytännöllisiä sääntöjä, jotka kelpaisivat vielä meidänkin aikamme yhdistyksille. Ja pätevä yhä vieläkin on myöskin Weitlingin mallisääntöjen periaatteellinen pykälä: »Me olemme vihdoinkin kyllästyneet tekemään työtä laiskureille, kärsimään puutetta toisten hekkumoidessa ylellisyydessä; me emme enää rupea kantamaan itsekkäitten meille säilyttämiä raskaita kuormia, emme enään kunnioita lakeja, jotka polkevat alennukseen, puutteeseen, ylenkatseeseen ja tietämättömyyteen lukuisimmat ja hyödyllisimmät ihmisluokat, hankkiakseen muutamille harvoille keinoja päästä näiden työtätekevään joukkojen herroiksi. Haluamme päästä vapaiksi ja tahdomme, että kaikki maanpiirin ihmiset elävät yhtä vapaina kuin mekin, niin ettei toisella ole parempi eikä huonompi olo kuin toisellakaan, vaan että kaikilla on samat kuormat, vaivat, ilot ja nautinnot s. o. että kaikki elävät yhteisyydessä.»

V:n 1841 syksystä alkaen julkaisi Weitling »Saksan nuorison hätähuuto» nimistä kuukauslehteä, jolla oli valiolauseena: »Yksityisetua vastaan, mikäli se vahingoittaa kaikkien etua, ja kaikkien edun puolesta ketään pois torjumatta.» Tämän kuukauslehden jatkona oli »Nuori polvi» niminen aikakauslehti, joka kuitenkin ennen pitkää sortui rahallisiin ja hallinnollisiin vaikeuksiin. Voidakseen paremmin levittää aatteitansa ryhtyi Weitling muodostelemaan Parisissa 1838 julkaisemaansa lentokirjaa täydelliseksi kommunistiseksi käsikirjaksi. Se ilmestyi 1842 nimellä »Sopusoinnun ja vapauden takeet».

Tämä kirja saavutti suuren maineen ja vaikutuksen Saksan vallankumouksellisissa piireissä, joten sen sisällystä sietää tässä lyhyesti mainita. Kirja jakautuu kahteen osaan, arvostelemaan ja järjestelmälliseen. Edellinen osa käsittelee laajaperäisesti mutta epähistoriallisesti ja mielikuvituksellisesti yhteiskunnallisten epäkohtain syntyä ja luonnetta. Siinä saavat usein sattuvilla sanoilla kuulla kunniansa jotensakin kaikki yhteiskunnalliset laitokset, mutta etenkin raha. Tekijä tahtoi sytyttää suuren valkean ja siihen heittää kaikki velkakirjat, pankkisetelit, vekselit, testamentit, vuokrakirjat ja kiinnitykset ja lisäksi vielä yksityisten kukkarot, köyhäin vaskirahat, varallisten hopeat, rikkaitten kullat. Yleensä tekijä on kauppaa vastaan paljon ankarampi kuin teollisuutta vastaan. Hän kyllä tietää tehdasteollisuuden olevan joukkokurjuuden syynä, mutta kauppa hänen mielestään pahimmin imee yhteiskunnan verta. Senpävuoksi on kauppiasten syöpäläisluokka hävitettävä. Kymmenennellä osalla sen henkilökuntaa voidaan tavarain vaihto järjestää yhteiskunnalle mitä edullisimmaksi.

Samaan tapaan tekijä käsittelee »niinsanottua» isänmaanrakautta. Oman isänmaan aate on sekin vain seuraus yksityisestä omistuksesta. Heti kun yhteisyys oli hyljätty, rupesivat ne, jotka

anastivat itselleen omistusoikeuden, tyrkyttämään kansalle isänmaallisuutta. Mutta sillä, jolla ei ole omaisuutta, ei ole isänmaatakaan. Hallitsevat luokat ja kansan suuret kerrokset ovat toisilleen yhtä vieraita kuin kasakat ja ranskalaiset. Siinä ympäristössä, jota köyhä pitää isänmaanaan, on hänellä vihollisia yhtä paljon kuin missään muualla. Kuka voisi rakastaa sellaista valhekansallista maata ja sen kuningasta tai ruhtinasta? Sellaisen maan asukkaalla lienee samantekevä, omako potentatti häntä hallitsee vai naapurimaan kuningas. Siinä on erotusta jotenkin yhtä paljon kuin jos päivällisruokasi joutuu oman kissan tai vieraan kissan suuhun. Köyhillä siis ei ole isänmaata ja se saattaakin olla hyvä, koska isänmaan aatteesta on lisäksi johtunut kaikenlaisia hassutuksia. Onhan melkein jokaisella kansalla nyt oma kieli ja, jos historiankirjoittajia saa uskoa, ominainen luonteensakin. Tuollaisille eroavaisuuksille saadaan nauraa, jakha rautateitten vuosisata on hävittänyt rajain ja erotusten käsitteet. Samalla lailla tekijä arvostelee myöskin »virallista» siveyttä ja uskontoa. Ne ovat keksityt vain sitä varten, että ohdakkeista polkuaan kulkevat köyhät eivät näkisi tämän maailman ihanuutta, vaan tuijottaisivat tulevan maailman tuntemattomuuteen.

Teoksensa toisessa osassa Weitling esittää keinot, millä yhteiskunta on parannettava. Hänen järjestelmänsä perustuu yhteen ainoaan aatteeseen, ja se kuuluu: »kaikki kaikille.» Kaikkien yksilöllisten pyrintöjen on sulauduttava kaikkien yhteiseen pyrintöön. Yhteiskunnallisen elämän varsinaisena ytimenä ja liikevoimana hän pitää inhimillisiä »haluja», jolla nimityksellä tässä järjestelmässä on laaja merkitys. Se keino taas, millä ihminen voi halunsa tyydyttää ja saada nautintoa, on »kyky», ruumiillinen tai henkinen sopivaisuus ja työkyky. Yhteiskunnan edistyminen on siinä, että tarpeet (halut) yhä kasvavat ja leviävät. Yhteiskunnan tasapaino taasen riippuu siitä, että ihmisten halujen summa on aina yhtä suuri kuin saatavain nautintojen summa ja että kaikki kyvyt yhdessä aina pyrkivät saavuttamaan sitä nautintojen määrää, mitä halut tyydytykseen tarvitsevat. Mutta yksityinen ei sellaista tasapainoa voi tehdä, eikä kukaan yksilö voi omalla kyvyllään tyydyttää halujaan. Yksityinen ihminen on siihen liian heikko. Senvuoksi ihmiset yhdistyvät ja yhteiskunnallisella elämällä ja toiminnalla koettavat pitää kaivattua tasapainoa. Sitten tekijä lajittelee halut kolmeen pääluokkaan, nim. ansaitsemishaluun, joka johtaa tuotantoon, nautinnonhaluun, joka on kulutuksen ytimenä, ja tiedon haluun. Nämä kolmenlaiset halut ovat kaikille ihmisille yhteisiä ja ne syntyvät toinen toisestaan. Ei mitään voida nauttia, mitä ei ennen ole hankittu, eikä mitään hankkia, ellei tiedetä mistä ja kuinka se on hankittava: senvuoksi on tiedon halu yhteiskunnallisen elimistön pääliikutin. Se pitää muita haluja kun-

nossa ja järjestyksessä. Yhteiskunnan hoito ja hallinto on siis uskottava sellaisille ihmisille, jotka ovat omistaneet elämänsä tämän halun palvelukseen. Näille hallintomiehille ei kuitenkaan ole annettava erikoisia oikeuksia eikä suurempia palkkoja kuin yhteiskunnan muille jäsenille; he ovat ainoastaan täydellisempiä kuin muut, tietävät enemmän kuin muut, edustavat tieteitä. Mutta tieteetkin on järjestettävä uudella tavalla. Niitä on oikeastaan kolmenlaisia niitkin: yhteiskunnalle välttämättömiä, yhteiskunnalle hyödyllisiä ja yhteiskunnalle miellyttäviä tieteitä. Tiedettä on oikeiltain jokainen laji työtä, kun se on päässyt korkeimmalle kehitysasteelleen, missä työ ikäänkuin yhtyy aatteeseen. Jokainen sellaisen työn tekijä on tiedemies, filosofi, ja ansaitsee päästä osalliseksi yhteiskunnan hallitsemiseen. Täydellisessä hallinnossa tulee olla edustettuna kaikki kolme edellä mainittua tiedelajia. Niitä edustavat: a) »filosofinen lääkeoppi», joka pitää huolta ihmisten kaikinpuolisesta terveydestä, ruumiillisesta niinkuin henkisestäkin, ja jonka siis tulee suorittaa lääkärin ja siveysopettajan tehtäviä, b) »fysikka», jonka asiana on tutkia luonnonvoimia ja niiden käyttämistä ihmisten hyödyksi, ja c) »mekanikka», joka tietopuolisesti ja käytännöllisesti tuntee erilaiset käsi- ja konetyöt.

Tieteet ja tiedemiehet siis hallitkoot! Mainittujen kolmen tieteiden edustajat muodostavat »kolmenmiehen neuvoston», jonka rinnalla on toimeenpanevana hallintona »suuri työnjohtokunta». Varsinaisena keskushallintona on »keskusmestarikunta» ja paikallista hallintoa pitävät »mestarikunnat», jotka asettavat työnjohtajia työn eri haaroihin. Jokaisen mestarikunnan rinnalla toimii »akatemia» ja »terveyskomisioni». Tarpeellista tuoreutta ja edistystä hallinnossa ylläpidetään kilpakiljoitusten ja palkintojen kautta. Polttavina kysymyksinä, joita sillä tavoin olisi koetettava saada ratkaistuksi, mainitsee Weitling maailmankielen, keuhkotaudin vastustamisen, ilmapurjehduksen ja halvan rakennustavan. Punaisena lankana tässä kaikessa on selvästi se aate, että tieto ja tiede ovat koko yhteiskunnan varsinainen peruste.

Weitlingin ajattelema valtio oli työvaltio, jossa kaikkien oli tekeminen »tarpeellista» ja »hyödyllistä» työtä määrättyt tunnit päivässä. Kukin sai itse valita ammattinsa. Mutta koska pakollinen työ kommunistisessa yhteiskunnassa helposti saattaisi tappaa kaiken vapauden, esitti Weitling siinä kohden ryhdyttäväksi erityisiin keinoihin. Vapaus hänen määrittelynsä mukaan oli samaa kuin valta tehdä mitä kukin itse tahtoi. Senvuoksi oli kolmas työn laji, »miellyttävä työ», jätettävä kunkin vapaaseen valtaan. Ken joutoaikoinaan halusi tehdä sellaista työtä, sen kirjaan merkittiin nuo »kauppatunnit», joilla oli vaihtoarvo ja joita niiden omistaja sai aivan vapaasti

käyttää omaksi tai muitten nautinnoksi. Työvuoden lopussa oli tilien tasaamista varten »karnevaliviikko». Jos vapaan työn alalla sattuisi tulemaan liikatuotantoa, saattoi yhteiskunta määrääjäksi julistaa työnseisauksen, kunnes paha paranisi.

Huomattava on vielä Weitlingin teoksen kanta naisasiassa. Nykyisessä yhteiskunnassa vallitseva avioliittomuoto tulee toisenlaiseksi tulevaisessa. Aviopuolisoiden yhteiselämä on oleva täysin vapaaehtoinen, eikä kumpaakaan puolisoa ole pakoitettava avioliiton jatkamiseen. Kun lapset ovat tulleet 5–6 vuoden ikäisiksi, ottaa valtio heidät kasvattaakseen »kouluarmeijoissaan». Kivulloisten, kuolleitten tai eronneitten vanhempain lapset ottaa valtio lasten ikään katsomatta kasvattaakseen. Tyttöjä kasvatetaan ja opetetaan kouluarmeijoissa aivan samalla tavoin kuin poikia. Nuoruuden ikään tultuaan tytöt ja pojat rakastuvat. Lasten syntymisen huolen ei tarvitse heitä estää. »Silloin rakastakoon ken rakastamaan kykenee.»

Weitlingin aatteet olivat, niinkuin jo lienemme huomanneet, suureksi osaksi Fourier'in ja Saint-Simon'in ajatuksia, vaikka Weitlingin ominaisella sytyttävällä kielellä tulkittuja. Jos hän olisi katkaissut esityksensä tulevan yhteiskunnan kuvaukseen, olisi hän ollut vain jonkunlainen ranskalaisten utopistien joukonjatko. Mutta hänpä oli saksalainen, joka yksipäisesti arveli, että tuota tulevaisuuden yhteiskuntaa pitäisi vakavasti ruveta puuhaamaankin.

Mitään muuta mahdollisuutta päästä uusiin oloihin ei Weitling nähnyt kuin vallankumouksen. Sitä varten olisi »nyt vallitseva epäjärjestys nopeasti ajettava huippuunsa», jolloin köyhä nauttisi niinkuin sotamies sodasta ja sortaja kärsisi niinkuin rikas kärsii sodasta. Väkivaltaa kyllä pitäisi karttaa, neuvoo Weitling, mutta omistavain luokkain itsekäisyys ei jätä mitään muuta keinoa käytettäväksi. Kansan suuret työtätekevät luokat oivaltavat vihdoin etunsa ja nousevat yksityisomistusta vastaan. Ja kun kansa on saanut vallan käsiinsä, on sen yhdellä kertaa muserrettava käärmeen pää, ei pantava verilöylyä toimeen vihollisten kesken eikä riistettävä heiltä vapautta, vaan otettava heiltä pois keinot, millä vahingoittavat kansaa. On iskettävä omistavia luokkia heikoimpaan paikkaan, on käytävä niiden omaisuuden kimppuun, saatava liikkeelle »varastavan köyhälistön» armeija, joksi tätä järjestelmää myöhemmin on nimitetty. Totta silloin tulee sellainen himphamppu, että uudet olot käyvät tarpeellisiksi. Weitling antaa vielä tarkan ohjesäännön väliaikaiselle hallitukselle, joka tulee kumousaikana asetettavaksi, ja ennustaa lopuksi »ensimmäistä Messiasta suuremman toisen Messiaan» tulemistä.

Uskolliset kilvenkantajat August Becker ja Simon Schmidt kauppasivat ja levittivät mestarinsa merkkiteosta kaikkialla saksalaiseen Sveitsiin. Uusia opetuslapsia liittyi joukkoon, tanskalainen Niels

Petersen, slesialainen Sabastian Seiler ja »Albrecht profetta», puolittain mielisairas kulkuri, joka haaveelliseen viittaan puettuna saarnasi raamatullis-kommunistista sekamelskaa katupoikain suureksi huviksi. Moni korkeasäätyisempikin sveitsiläinen kallisti korvansa Weitlingin vietteleville opeille. Etelä-Saksaan ja Ranskaankin ne jo levisivät. Suuria tuumia alkoi kihota weitlingiläisten päässä: he luulivat helposti saavansa kokoon 40,000 miestä ja uskoivat toiminnan hetken tulevan tuossa paikassa. Mutta nyt nousi punainen Becker hullutellua vastaan ja »oikeamielisten» puolesta kirjoitti Hermann Ewerbeck Parisista, että vapaan rakkauden ja varastavan köyhälistön opit olivat herättäneet pahennusta jo kylliksi, niin ettei mielettömiä kapinapuhua siihen enään lisäksi tarvittu.

Weitling olikin jo palannut kirjallisiin puuhiin. Keväällä 1843 hän muutti Zürichiin ja siellä kyhäsi »Köyhän syntisen evankeliumi» nimisen kiihoituskirjan, jossa koetti raamatulla ja Kristuksen opilla puolustaa kommunismiansa. Kirjoitus oli monin paikoin hemaisevan aistillinen ja todensi kyllä tekijänsä omat sanat, että raamatusta voi tehdä kaikkia sitä, mitä vain tahtoo. Mutta, selitti Weitling, herrat olivat siitä tehneet sorron ja petoksen evankeliumin, »minä siitä tahdoin tehdä vapauden, veljeyden ja yhteyden, tiedon, toivon ja rakkauden evankeliumin, ellei se sitä ennestään olisi. Kun herrat erehtyivät, tapahtui se oman edun vuoksi; jos minä erehdyn, tapahtuu se rakkaudesta ihmiskuntaan.»

Sitä eivät Zürichin viranomaiset kuitenkaan ottaneet huomioon. He panivat Weitlingin kirjan takavarikkoon ja telkesivät tekijän 10 kuukaudeksi vankeuteen, minkä jälkeen jättivät hänet Saksan polisin haltuun. Hampurissa vihdoinkin pääsi Weitling polisin kynsistä vapaaksi. Siellä hän 1844 julkaisi runovihkon »Vankilarunoja». Tältä ajalta kertoo Heine elävällä tavallaan kohtauksen Hoffmann ja Campen kirjakaupassa, missä suuri runoilija tapasi suuren kommunistin. Weitling ei osoittanut runoilijaa kohtaan mitään kunnioitusta, vaan Heinen seistessä avopäin istui hän lakki päässä väännellen jalkaansa, joka vielä oli kipeä vanginkahleitten jäljiltä. Seuraavat vuodet harhaili Weitling maailmalla laviolla. Huomattuaan, että Karl Marxin vaikutus Saksassa jo rupesi himmentämään hänen mainettaan, hän 1847 läksi Amerikkaan. Kapinavuonna hän jälleen ilmestyi kotimaahansa, rupesipa Berlinissä julkaisemaan »Alkuvallitsija» nimistä viikkolehteäkin. Mutta pian taas tapaamme hänet hengästyneenä rientämässä paikasta paikkaan polisi kinterillään, kunnes 1849 uudelleen pujahti Amerikkaan, tällä kertaa ainiaksi. Newyorkissa hän joitakuita vuosia vielä toimi kommunismin hyväksi, mutta sitten pettymiset ja perhehuolet masensivat hänen henkensä. Loput ikäänsä eleli hän hiljaisena siirtolaiskonttorin kirjurina käyttäen lomahetkensä

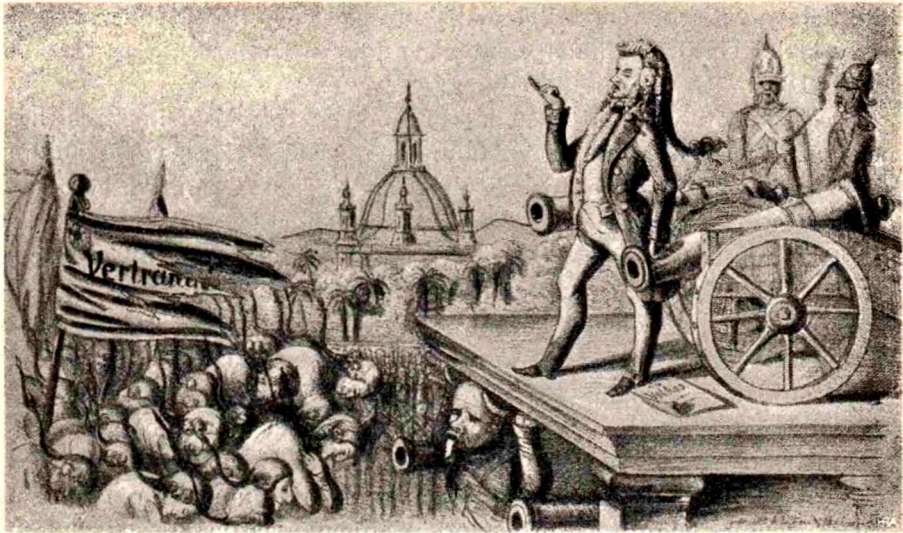
tähtitieteen tutkimiseen, millä alalla miesparka luuli tehneensä suuri-arvoisia keksintöjä. Hänen elämäntyönsä sammui 25 p. tammi-kuuta 1871.

Weitlingin vastahakoisen lähdön jälkeen Sveitsistä koettivat hänen oppilaansa, etupäässä uskollinen August Becker, vielä jonkun aikaa pitää siellä kommunismin lippua pystyssä. Ala-arvoiset puoskarit sellaiset kuin Georg Kuhlmann, joka koetti esiintyä jonkinlaisena kommunistien johtomiehenä, vahingoittivat kumminkin asiaa. Suuremmalla kyvyllä ja paremmalla menestyksellä saarnasi sveitsiläisen Julius Treichlerin toimittama »Yleinen hätä- ja apulehti» Zürichissä yhteiskunnallista kumousta. Siihen vastasivat Zürichin vallassaolijat säätämällä 1846 ensimmäisen poikkeuslain sosialismia vastaan. Lain nojalla lakkautettiin pahennusta herättänyt lehti ja karkoitettiin August Becker Sveitsistä. Becker läksi Amerikkaan, missä hän kuoli 1871 Cincinnatissa leipäkirjailijana. Treichleristä tuli Zürichin yliopiston professori. Siihen päättyivät saksalaisen kommunismin vaiheet alppimaassa.

Erillään edelläkerrotusta kommunistisesta liikkeestä, jopa jyrkästi sitä vastustaenkin, kulki Sveitsissä samoihin aikoihin eräs toinen saksalainen kumousvirtaus. Muistamme miten »Nuori Saksa» aikoinaan Sveitsissä muodostui ja lakkautettiin. Pari suursaksalaista pakolaista, Hermann Döleke ja Julius Standau, herättivät 1838 liiton uudestaan eloon. Uudessa seurassa vallitsi julman vallankumouksellinen henki. Muudan liiton piirissä tavallinen laulunhoilatus kuului:

»Kolme kolmeetoista valtaa
Saksanmaa nyt päällään kantaa!
Tusinoita kruunupäitä
saa siis pitää verihäitä.»

Joukon johtajaksi kapusi pian 22-vuotias hampurilainen kauppa-apulainen Wilhelm Marr. Hänen vapausaatteensa olivat kotoisin Feuerbachin opista. Lisäintoa hänelle antoivat myöhemmin Proudhon'in teokset. Sellaisista aineksista Marr keitti kokoon anarkistisen järjestelmän, joka vaati kannattajiaan esiintymään kielteisesti uskontoa, omistusta, rahaa, avioliittoa ja kaikkea ylemmyyttä ja esivaltaa vastaan; niitä kaikkia oli aina ja joka paikassa järjesteellisesti vastustettava. Näiden vaatimusten mukaisesti järjestettiin liittokin uudelle pohjalle. V:n 1844 aikoina oli tämä liike »Sveitsin työväenliiton» nimellä jo jämeässä järjestyksessä. Marr piti Lausannessa kirjakauppaa anarkistisen kirjallisuuden levittämiseksi ja julkaisi omaa äänenkannattajaakin. V. 1845 loppui viranomaisten kärsivällisyys ja he antoivat Marrille lähtökäskyn. Sveitsissä päästiin nyt joksikin aikaa rauhaan anarkistisesta maanvaivasta, vaikka sen katkenneet

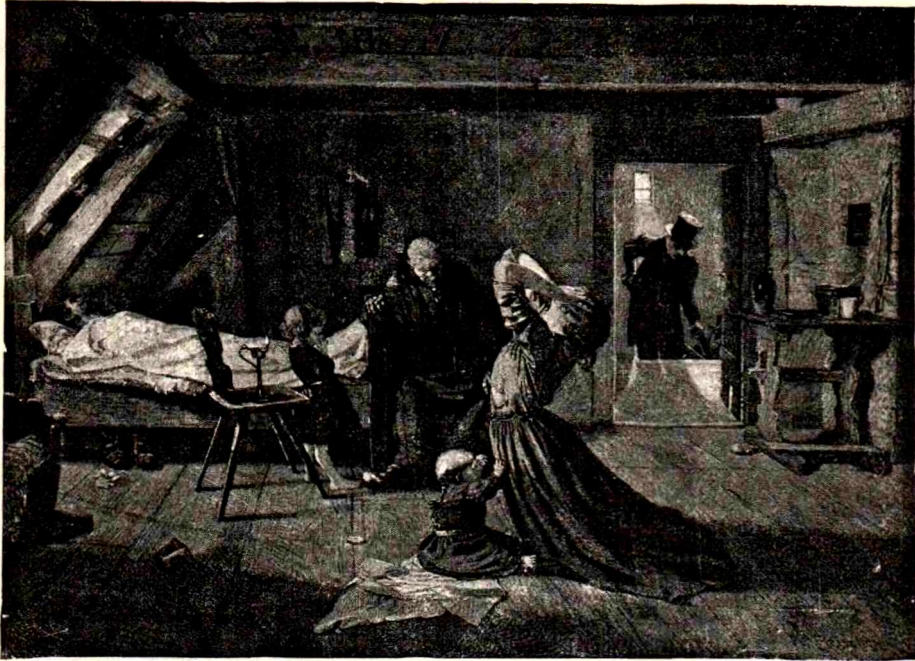

Luottamus hallitsijan ja kansan välillä.
(Saksalainen pilakuva 1840-luvulta.)

juuret vielä kasvoivatkin Juran vuoristossa. Marr joutui maailman kululle, missä esiintyi milloin minäkin apostolina, viimein juutalais-vihollisena puhujana seitsenkymmenluvulla. Döleke ja Standau häipyivät jonnekin Algieriin . . .

SANOMME NYT kulkeville kisälleille hyvästi tapaamiin asti ja jäämme hetkiseksi katselemaan toisenlaista sosialistista kylvöä, joka ennen helmikuun vallankumousta alkoi omituisesti kasvaa ja pensastaa siellä täällä itse Saksanmaassa.

Varsinaisen sosialismin ensimmäiset vaot Saksassa lienee kynnänyt Ludwig Gall. Tämä terävisilmäinen ja lämminsydäminen mies oli syntynyt 28 p. jouluk. 1780 Aldenbovenissa luoteis-Saksassa. Kaikessa syrjäisyydessä hän jo 1818 alkoi yhteiskunnallisen toimintansa Trierissä, missä palveli kaupungin virkamiehenä. Rheinin maakuntain teollisuudessa orjailevain työläisten ja etenkin lasten liikkuttava kurjuus ei antanut hänelle mielenrauhaa. Aluksi hän turhaan koetti saada jalkeille jonkinlaista yhdistystä köyhäin auttamiseksi. 1819 hän läksi Amerikkaan katsomaan eikö sieltä voisi saada maata ja toimeentuloa Rheinin seudun kurjalle köyhälistölle. »Mikähän auttaisi»-niminen lentokirja, jonka hän kotimaahan palattuaan 1825 julkaisi, todisti että hän oli matkoillaan hyvin käyttänyt huomiokykyään ja järkeään. Hän oli havainnut, että Amerikassa voi terve mies kohtuullisellakin työllä tulla hyvin toimeen. Mutta miksi ei Saksassa voitu kohtuullisella työnteolla saada elämän nautintoa

Lavantauti nälkäseuduilla.

Kuva Saksan köyhälistön elämästä.

ja iloa? Miksi täällä ihmisvoima oli niin huonossa hinnassa, ettei sillä voitu hankkia edes jokapäiväistä leipää, saati sitten enempää? Miten saada ihmisvoimalle suurempaa arvoa ja hintaa — siinä oli Gallin mielestä koko yhteiskunnallisen kysymyksen ydin. Tuotantaja, työntekijä on kohotettava parempaan asemaan, muuten maanviljelijät ja käsityöläiset turhaan hänelle kaupitsevat tavaroitansa. Vika on ollut siinä, että on pidetty suurempaa lukua kuluttajan (konsumentin) kuin tuotantajan (produsentin) edusta. Englannin talouden päämääränä on halpa kulutus. Englantilaiset opettavat, että tavaroita on ostettava sieltä, missä niitä halvimalla tuotannetaan. Mutta sillä ei ole sanottu, että ulkomaisten tavarain halpuus aina olisi todellisuudessakin halvinta, sillä ulkomaisen tavarain hintaan on lisättävä se kustannus, minkä työttömäksi jääneen kotimaisen työntekijän ylläpito tuottaa. Halpuus, johon niin usein takerrutaan, on siis siinänsä sängen pintapuolinen ja petollinen käsite. Englantilaisten levittämä vapaakauppa-oppi ei ole muuta kuin petosta, jolla englantilaiset omaksi edukseen koettavat vetää nenästä koko maailmaa.

Mutta kuinka voidaan ihmisvoimalle hankkia suurempaa arvoa sellaisessa maassa, missä raha ja rahamiehet pitävät ylintä valtaa? Se kyllä näyttäisi mahdottomalta, mutta ei voi olla mahdotonta, koska ei hyvä Jumala tietenkään ole tahtonut antaa runsauden sarvensa

vuotaa vain siksi, että muutamat erioikeutetut anastaisivat itselleen kaikki antimet. Gallilla oli kaksi aatetta, joiden toteuttamisella hän luuli epäkohdat poistuvan. Ensinnäkin oli koko viljantuotanto, joka oli kaikkien peltomiesten yhteisen työn tulos, tehtävä myöskin kaikkien heidän yhteiseksi omaisuudekseen. Toisekseen oli viljalla murrettava rahavalta niin että sijaan astuisi työn valta. Näiden kahden johtoaatteen rajalle Gall rakensi suuren käytännöllisen parannussuunnitelmansa. Jokaiseen suurempaan yhdyskuntaan oli sen mukaan perustettava jyvästö, mihin jokainen maanviljelijä saisi tuoda viljansa. Siitä saisi tuoja talletustodisteen, minkä nojalla hän olisi kolmen vuoden kuluessa oikeutettu perimään viljansa takaisin jyvästöstä. Esivallan puolelta olisi viljalle määrättävä ylin hinta, mikä olisi laskettava 10 edellisen vuoden keskimääräisen hinnan mukaan. Sillä hinnalla myytäisiin jyvästöstä viljaa ja sen hinnan mukaan myös lunastettaisiin annetut talletustodistheet; jos ei viljaa olisi niiden lunastamiseen. Tällaisesta järjestelmästä olisi se etu, että vilja joutuisi yleiseen liikkeeseen, sen sijaan että se homehtuisi yksityisten hinkaloissa, että hädän aikana olisi viljaa kaikkien saatavana ja että vihdoin viljakauppa lakkaisi olemasta yksityisten yksinoikeutena. Työn ja työmiehen arvo tulisi siten nousemaan, yhteistoiminta pääsisi valtaan kaikilla tuotannon aloilla eikä siitä enään olisi pitkää matkaa täydelliseen yhteiskunnalliseen onnellisuuteen.

Nykyaikaiset amerikkalaiset »elevatorit» näyttävät meistä joissakin määrin vastaavan sellaisia jyvästöjä, joiden perustamista Gall aikoinaan esitti. Mutta omille aikalaisilleen Gall haaskasi nerokkaita ajatuksiaan. Kun ei jyvästöjä alkanut syntyä, koetti tämä uupumaton yhteiskunnan ystävä opettaa ja kasvattaa yleisöä sanomalehdillä ja uusilla lentokirjoilla. Kun yleisön korvat sittenkin pysyivät suljettuina, rupesi Gall kokoamaan varoja pannakseen itse toimeen yhteiskunnalliset parannusesityksensä. Sitä varten rupesi hän, taitava tekniikko kun oli, harrastamaan keksintöjen tekoa ja onnistuikin hänen tehdä useita arvokkaita keksintöjä maanviljelysteollisuuden, kuten viinanpolton sekä viinin, juurikassokerin ja tärkkelyksen valmistuksen alalla. Niissä hommissa joutui hän Unkariin, mistä 14 vuoden kuluttua palasi kuuluisana miehenä.

Gall julkaisi elämänsä loppupuolella suuren joukon kirjoituksia ja lentokirjoja, joissa hän teknillisten keksintöjensä ja yksityisten parannusehdotustensa ohessa yhä uudelleen ja uudelleen julisti työn oikeutta ja saarnasi kollektivistista oppia. Suurella lämmöllä esitti hän yhteistoiminnan ja varsinkin maataloudellisen yhteistoiminnan etuja. Nykyajan osuuskunnallinen liike voi lukea Gallin uranaukaisijainsa joukkoon. Ja vaikka Gall monessa kohdin toistikin niitä aatteita, joita Fourier ja Owen häntä ennen olivat julkilausuneet, oli

hän kuitenkin ensimmäinen saksalainen sosialisti. »Gall on ensimmäinen, joka Saksassa on korottanut äänensä nykyaikaisen sosialismin puolesta, hän on sen taloudellisia aatteita edustanut sellaisella selvyydellä ja sellaisella innostuksella, että hänelle on tuleva kunniasija sosialismin esitaistelijain riveissä.» Hän kuoli 31 p. tammik. 1863 Trierissä sangen korkeassa ijässä.

Lähempänä helmikuun vallankumousta tapaamme Saksassa jo monimiehisen joukon kulkemassa Gallin perkaamia polkuja. Tuo joukko kehui edustavansa »todellista sosialismia». Todellisuuden laita oli tosin niin ja näin, mutta kuitenkin kaikitenkin sellaisten sosialistien esiintyminen oli hyvin ymmärrettävä välivaihe Saksan sosialismin historiassa. Tämän omituisen aatesuunnan kannattajat olivat melkein yksinomaan kirjallista — oppineita, puolioppineita, sanomalehtiväkeä. He hengittivät nuorhegeliläisen vapaa-aatteisuuden ja vallankumouksellisen runollisuuden raikasta ilmaa, joka oli hajoit-
tanut romantikan hempeät vaan valheelliset sulotuoksut. He olivat astuneet askelta pitemmällekkin. Köyhälistön kysymys oli heille se keskus-kysymys, mistä kaikki muut yhteiskunnalliset kysymykset riippuivat. He seisoivat jo molemmilla jaloillaan sosialistisella maaperällä. Mutta ainoastaan seisoivat. Noudattaen sananpartta »maassa maan tavalla» joutuivat he kotimaansa ahtaissa oloissa syrjään tosi-toiminnasta, lamautui heidän tarmonsä, jäivät he maatuneiksi mietteen miehiksi, joiden kynttilät eivät valaisseet yliopistojen ja oluttupain seiniä ulommaksi. Puolinaisiksi jäivät heidän henkisetkin hedelmänsä. He näet ammensivat aatteensa etupäässä Ranskan sosialismin lähteistä, joiden vesien kirkkaus ja lämpö katosi Saksaan vietäissä. Turhaan saksalaiset sosialistifilosofit olivat parantavinaan ja syventävinään ranskalaisia oppeja. Saksassa tarvittiin aivan toisenlaisia oppeja. Porvaristo, jota vastaan »todellisen sosialismin» sankarit ryntäilivät, ei Saksassa vielä ollut täysin itsenäinen voima; vasta v:n 1848 kumoukset vapauttivat sen läänitysvallan ja kuninkaanvallan alaisuudesta. Näinpä siis »todellinen sosialismi» parhaasta päästä jäi onnettomaksi ruikutukseksi, kirjassosialismiksi, joka oli hyvin kaukana voimakkaasta elämän sosialismista.

Vaikka siten emme voikaan myöntää ylen suurta arvoa puheenalaisen suunnan opeille, ansaitsevat monet sen henkilöt huomiotamme ja myötätuntoamme.

Näistä henkilöistä mainitsemme ensi sijassa Moses Hessin. Hän oli rikkaan juutalaisen kauppiaan poika ja sai kotikaupunkinsa Bonnin yliopistossa hegeliläisen opin ja sivistyksen. Harras yhteiskunnallinen mieli, kiihkeä vapauden rakkaus eikä vähimmäksi osaksi naimiskauppa köyhän kristityn tytön kanssa vierottivat hänet juutalaisesta kodistansa; isä kiroi hänet kahdesti. Puutteessa ja hädässä

Moses Hess.

• 21. 1. 1812, † 6. 4. 1875.

taisteli Moses Hess aatteittensa puolesta, vaikka yksi ainoa sana hänen puoleltaan olisi voinut päästää hänet kaikista elämänhuolista. Monet vuodet asui hän Parisissa laatien siellä vapaamielisiä ja sosialistisia julkaisuja varten kirjoituksia, joissa selvitti ja kehitti mielipiteitänsä.

Pääpainon hän yhteiskunnallisissa esityksissään pani yhteisyyden aatteeseen. Hegel oli hänen mielestään todistanut, ettei ihmisen vapautta ollut etsittävä siitä mikä oli kullekin yksilölle erillistä, vaan siitä mikä oli kaikille ihmisille yhteistä. Vasta

tämän tietämyksen perusteella voitiin yksilöllinen vapaus ja yhteiskunnallinen tasa-arvo jälleen sulattaa yhteen. Se mikä ei ole yleisinhimillistä, yhteistä hyvää, ei voi myöskään olla yksilöllistä vapautta. Ranskan suuressa vallankumouksessa ei osattu saattaa vapautta ja tasa-arvoisuutta sovintoon; kun tasa-arvoisuus pääsi ylivaltaan, jouduttiin hirmuvaltaan. Nyt toki oli saksalainen filosofia opettanut paremmin tuntemaan yhteiskunnalliset lait, joiden mukaan maailmaa voitiin parantaa.

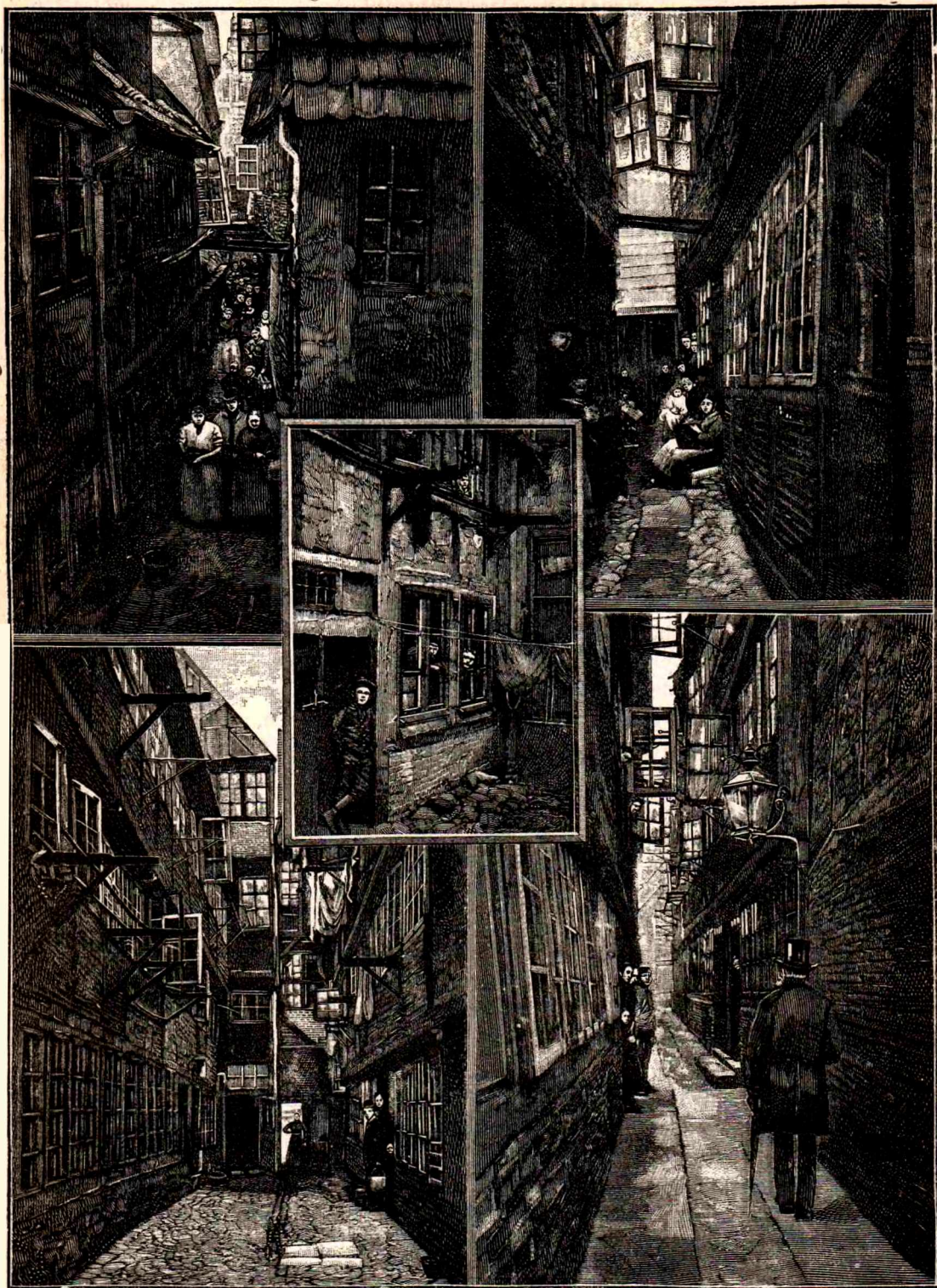
Itsekkäisyyden viimeinen tulos on vapaa kilpailu. Sen tuottamia epäkohtia ei kuitenkaan voida parantaa palautumalla vanhoihin ammattikuntain ja monopolien aikoihin, vaan alkamalla parannus ikäänkuin sisältäpäin, ihmisistä itsistään. Ihmisten kyky on joutunut erilleen ihmisestä. Ihmiset ovat laatineet itselleen jumalan ja rikkaudet, mutta asettaneet ne ulkopuolelle ihmistä. Sen kaiken pitäisi kuitenkin olla ihmisissä itsessään ja kaikkia ihmisiä varten. Tästä lähin ei pitäisi sallia yksityisesti anastaa sitä, mikä on ihmisten yhteistä. Lujalla yhteenliittymisellä, hyvällä kasvatuksella, työn järjestämisellä, yhteisyydessä elämisellä voitaisiin uutta yhteiskuntaa rakentaa. Hess moitti silloista sosialismia siitä, että se oli jäänyt puolinaiseksi, muodostunut vain taloudellisten ihanteitten luomiseksi, joita tavoitettiin, kun ei todellisuudesta saatu tyydytystä, aivan niinkuin haudantakaisella ihanuudella koetettiin korvata maallisen elämän kurjuutta. Hessin mukaan oli onni ammennettava ihmisen ja ihmiskunnan omasta elämästä. Olisi päästävä sellaiseen yhteiskunnalliseen tilaan, jolloin jokainen etsii ja löytää työnsä palkinnon omassa yhteiskunnallisessa työssään. Ennen on sanottu hyveen olevan siinä, että se

löytää palkintonsa omasta toiminnastaan. Siinä mielessä olisi työkin tuleva hyveeksi. Kun ihmiset pääsevät sille asteelle, on ihmiskunta pääsevä vallitsevalta syntymisen ja muodostumisen asteelta korkeammalle »itsetoiminnan» asteelle, jolla se löytää tarkoituksensa ja päämääränsä omassa toiminnassaan.

Lähemmältä katsoen näemme Moses Hessin itsensä esittäneen juuri sellaista nuorhegeliläistä, yksilöllistä ja epätodellista yhteiskuntaoppia, josta hän moitti muita. Sosialistista hänessä olivat ainoastaan tarkoitukset ja tunteet. Niiden kuvaamiseksi suomennamme tähän pienen kappaleen eräästä hänen sosialismia puolustavasta kirjoituksestaan v:ltä 1844. »Rauhoittukaa — hän kirjoittaa — te likaiset sielut, jotka ette kykene kohoamaan sosialismin korkeaan aatteeseen! Me emme tahdo 'jakaa'; me tahdomme yhdistää. Ihmisten etujen oleellista yhteyttä voidaan kaikkein vähimmin toteuttaa uudella 'tavarain jaolla', joka vain puhaltaisi uutta henkeä vanhaan valheeseen. — Yleensä ei ole kysymys yksilöllisen omaisuuden lakkauttamisesta, vaan epäyksilöllisen, valheellisen, myydyn ja myytävän omaisuuden kohottamisesta todelliseksi ja muuttumattomaksi omaisuudeksi — nimittäin yhteiskunnallisen omistuksen, elämisen s. o. yhteiskunnallisen elämäntoiminnan keinojen takaamisesta ihmisille. Se, mikä on riippuva satunnaisesta syntymästä ja rahan sokeasta voimasta, on tehtävä riippuvaksi yhtyneitten ihmisten järjestä. Liike, tavarain tasaaaminen, inhimillisten tuotteiden vaihto, itse inhimillinen varallisuus — mikä nyt jo niinkauan kuin ei järki sitä johda, vaan yksilön mielivalta kiskoo, palvelee sokeaa epäjumalaa — on tuon kultavasiikan kumartamisesta jälleen vieroitettava ja järkevään lakien mukaan säännöiteltävä.»

Vv. 1845—1846 julkaisi Hess Elberfeldissä »Yhteiskuntapeili» nimistä »varattomia kansanluokkia edustavaa ja nykyajan yhteiskunnallisia oloja valaisevaa äänenkannattajaa» niinkuin lehti itse määritteli tehtävänsä. Osallisuudestaan sittemmin puhjenneseen Etelä-Saksan kapinaan tuomittiin Hess kuolemaan, mikä tuomio ei häntä kuitenkaan tavoittanut. Myöhemmällä iällään Hess taasen oleskeli Saksassa ottaen kuolemaansa saakka innokkaasti osaa Lassallen johtamaan työväen herätykseen ja alkavaan sosialidemokratiseen liikkeeseen.

Hessin rinnalla edusti Saksan filosofista sosialismia Karl Grün (synt. 1813), joka aluksi toimi äärimmäisen radikaalina sanomalehtimiehenä, vaan sitten muuttui sosialistiksi. Hän tuli tunnetuksi taitavuudestaan pistää kynänsä sensorien sormien lomitse. V. 1845 hän julkaisi Ranskan silloisesta sosialismista kirjan, josta Marx antoi murhaavan arvostelun, mutta joka yhtäkaikki on hauskinda ja valaisevinta, mitä Ranskan sosialisteista on kirjoitettu ja oivallisesti

Vanhan Hampurin köyhän kortteleista.
Kuvia kurjista asunto-oloista.

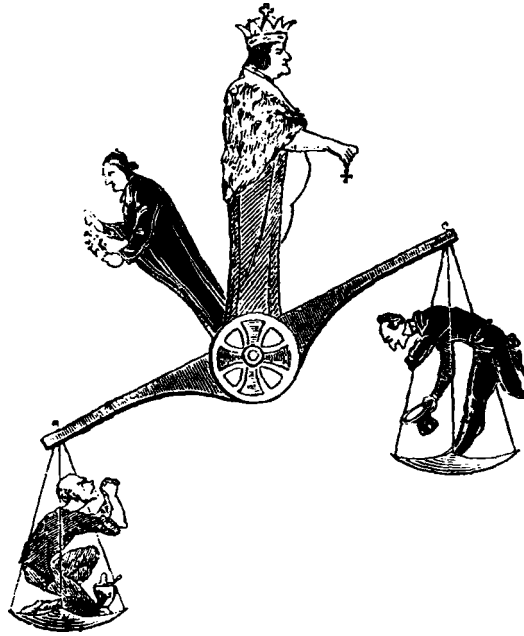

täydentää Lorenz Steinin 1842 julkaiseman Ranskan sosialismin ja kommunismin historiaa käsittelevän kuuluisan teoksen. Grün koki myöhemmin kirjavia elämänvaiheita. Vanhemmalla iällään hän siirtyi Wieniin, missä kuoli 1887.

Samanlaista kehitystietä kuin Grün kulkivat monet muutkin radikaaliset sanomalehtimiehet, kuten Hermann Püttmann ja Otto Lüning, jotka sanomalehdissään, »Weserin höyrylaivassa», »Trierin sanomissa» y. m. julkaisivat sosialisten ystävänsä kyhäyksiä ja itekin kirjoittivat samaan suuntaan. Toiset

sosialistiset kirjoittajat eivät koettaneetkaan luoda mitään omintakeista, vaan tyytyivät tulkitsemaan ranskalaisten sosialistien aatteita. Sellaisia olivat Fourier'in saksalaiset kilvenkantajat Franz Stromeyer ja Hermann Jellinek.

ENNENKUIN lopetamme tämän luvun, on meidän vielä mainittava Victor Aimé Huberia (synt. 10 p. maalisk. 1800, kuollut 19 p. heinäk. 1869), joka jyrkästi vastusti aikansa sosialistisia liikkeitä ja kuitenkin omalla tavallaan niitä edisti. V. 1841 julkaisemassaan lentokirjassa hän esitti kansaisen vanhoillisen puolueen perustamista valtion, kirkon ja yhteiskunnan perusteita kalvavaa nuorhegeliläisvttä vastaan. Kuningas kutsui nyt Huberin Marburgista, missä hän toimi professorina, Berliiniin suunnittelemaan »jaloa» vanhoillista politiikkaa. »Evankelisissa kirkkosanomissa» 1844 Huber sitten tarkemmin esitti ohjelmansa. Sen mukaan ei työtätekevän kansan hätää voitu enään auttaa almuilla, vaan oli kansa pelastettavissa kurjuuden kuilusta ainoastaan siten, että voitaisiin luoda työtätekevän luokkain järjestö kristillisellä perusteella ja uuden yhteisen omaisuuden aineellisella pohjalla. Huberin mielestä oli päätaistelu kristillisyyden ja uuden pakanallisen raakalaisuuden välillä tapahtuva yhteiskunnallisella alalla. Mutta kristillistä elämää ei voitu ajatella ilman jonkinlaista taloudellista itsenäisyyttä ja omaisuutta.

Valtion vaaka.

Saksan olot ennen maaliskuuta 1848. (Piilakuva.)

Työntekijäin oli liittouduttava halvempain yhteisten asuntojen hankkimista varten, elinkustannukset oli saatava halvemmiksi yhteistoilla y. m. s. keinoilla. Kun köyhälistö yksinään ei jaksaisi kantaa tuollaisia taloudellisia yhteistoimia, olisi valtion ja varakkaiden tehokkaasti autettava köyhäin ponnistuksia. Sillä tavoin olisi aikaansaatava kokonaisia terveellisiä työväen kaupunkeja, joiden asukkaat nauttisivat kaikkia yhteistoiminnan etuja.

Huberin aatteet eivät saaneet laajempaa kantavuutta. Mutta niiden sisältämät kristillissosialistiset ja valtiososialistiset siemenet ovat myöhempinä aikoina kyllä itäneet.

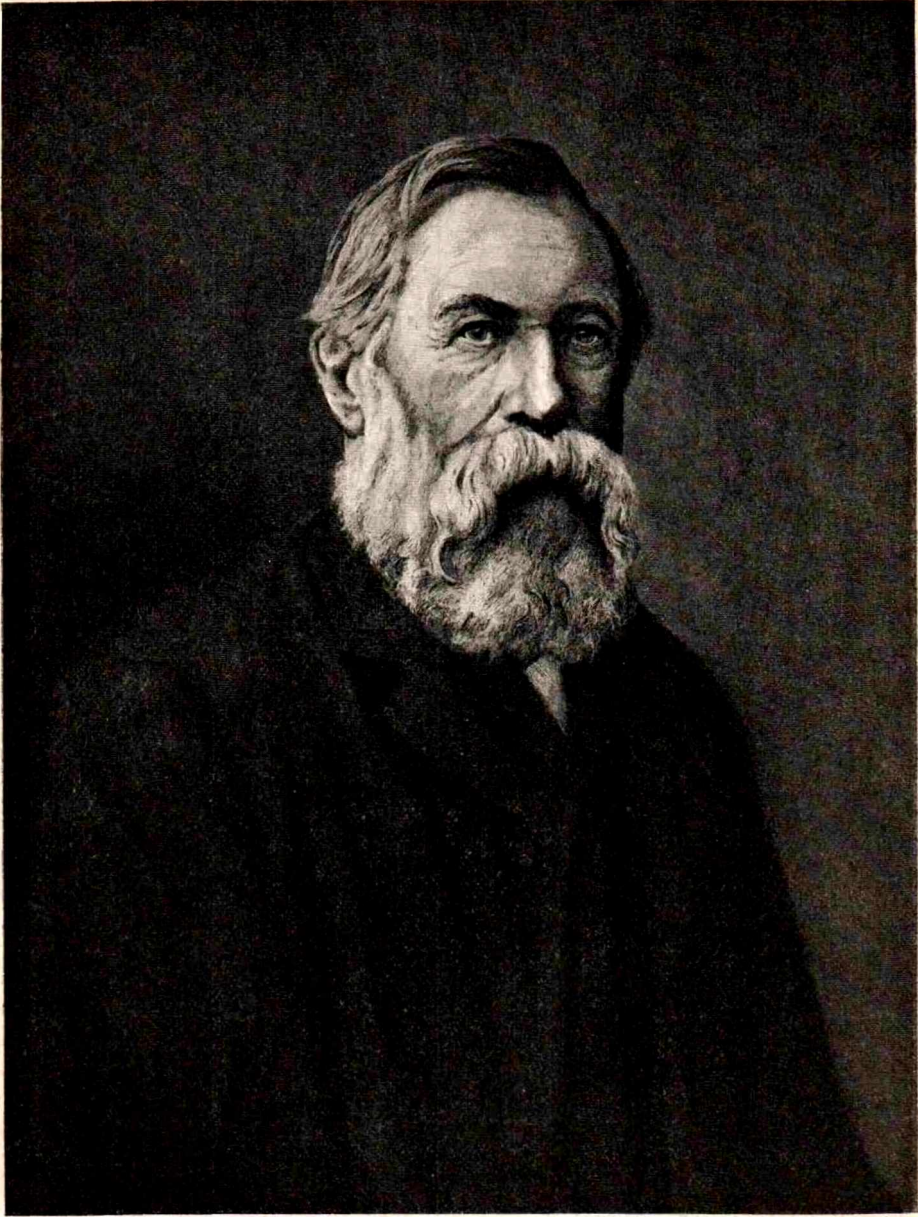
---

4. Kahden toveruksen nuoruus.

Ympäristöään paljon ylemmäksi, näkyen yli mittaamattomain maisemain nousi Saksan sosialismin väkevästä viljelysmaasta kaksi suurta tammipuuta. Myrskyisten aikain myllerryksissä, tapausten ja taistelujen tuoksinassa ne rauhallisesti kasvaen johtivat juuriansa yhä syvempiin elämän uumeniin ja kohottivat latvojansa yhä korkeammalle tulevaisuuden taivaita kohden. Nytkin vielä nuo jättiläispuut näkyvät ylimpinä sosialistisen maailmankatsomuksen harjuilla, nytkin vielä ne seisovat ylpeinä pylväinä sosialististen aatteiden aloilla. Nuo kaksi haastelevaa kuusta, nuo kaksi uskollista toverusta ovat Karl Marx ja Friedrich Engels.

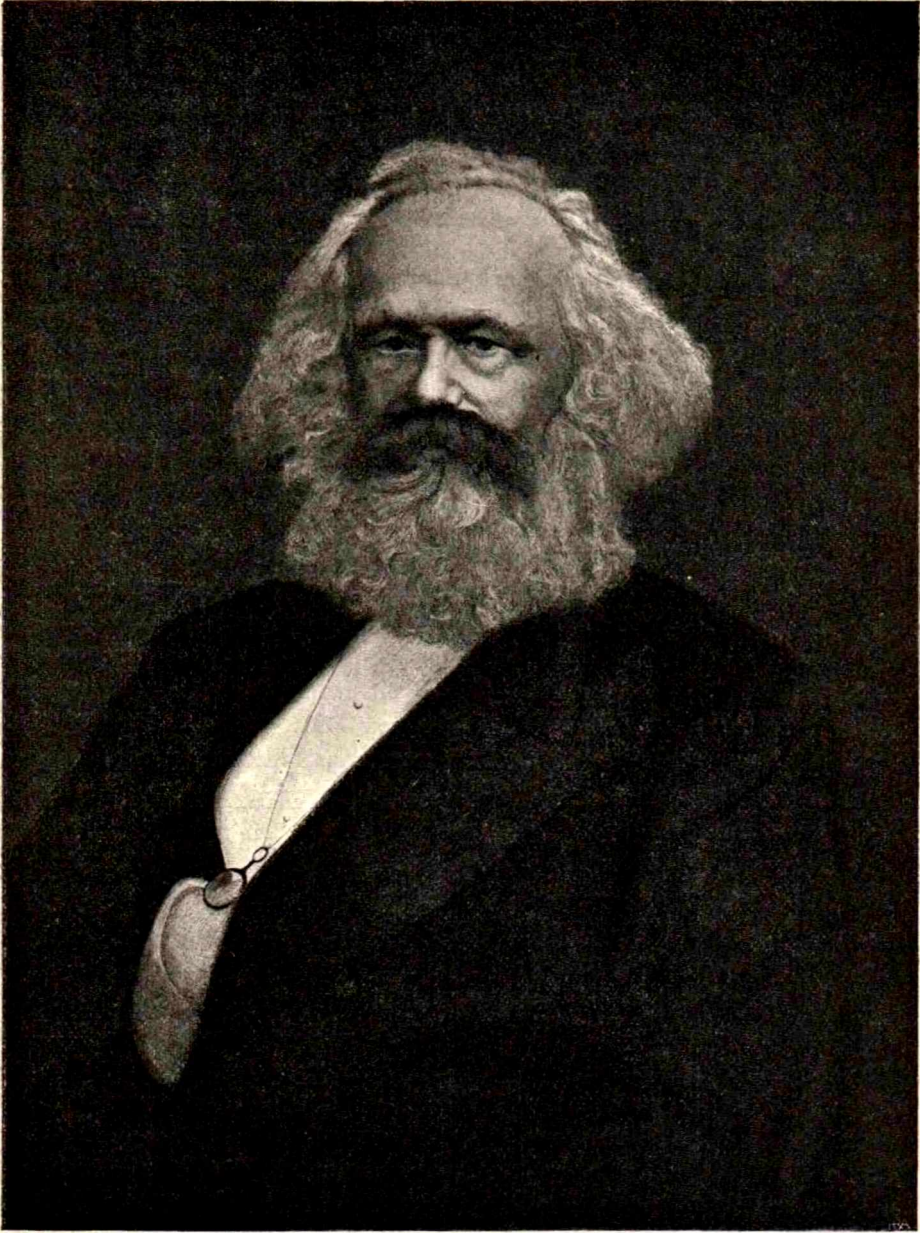
Vanhempi heistä, Karl Marx, syntyi 5 p. toukokuuta 1818 Trierrissä, muinaisten Rooman keisarien kaupungissa Mosel-joen varrella. Hänen isänsä oli juutalainen asianajaja Mordekai Marx, jonka esi-isät monen monessa polvessa olivat olleet kirjanoppineita rabbineja; äiti oli juutalaista sukuperää Hollannista ja puhui koko ikänsä saksaa murtaen. Kun Trier Rheinin maakuntain mukana Napoleonin sotain jälkeen liitettiin Preussiin, vaati uusi hallitus juutalaista asianajajaa joko kääntymään kristinuskoon tai luopumaan toimestansa. Asianajaja otti kasteen. Sivistyneessä virkamieskodissa poika sai viettää onnellisen lapsuuden ja huolettoman poikajän. Hienotunteinen isä kasvatti poikaansa vapaamieliseen ranskalaiseen henkeen. Suuri vaikutus kasvavaan Karl Marxiin oli myöskin v. Westphalenin perheellä, jonka kanssa Marxit elivät sangen ystävällisissä suhteissa ja jonka päämies, hallitusneuvos v. Westphalen, johti nuorta ystäväänsä saksalaiseen sivistysmaailmaan ja Homeron ja Shakespearen pariin, joiden teoksia Marx koko ikänsä piti mielilukemisenaan.

Karl Marxin suurilla luonnonlahjoilla oli siis mitä runsaimmat kehitysmahdollisuudet: Kuuden- seitsemäntoista vuotiaana läksi hän yliopistoon, ensin Bonniin sitten Berliiniin. Isän tahdon mukaan olisi hänen pitänyt harjoittaa lainopillisia opintoja, mutta halu ja taipumus vetivät häntä historian ja filosofian, tietysti Hegelin filosofian, puoleen. Tuskin lienee Hegelin pähkinöillä ollut ahkerampaa pureksijaa kuin tämä Bruno Bauerin ja muitten »nuorhegeliläisten»

Friedrich Engels.

uusi tuttava. Saadakseen kyllin aiheita filosofiselle käsittelylleen hän rupesi laajoihin historiallisiin lueskeluihin. Hänellä oli, niinkuin todellisilla tieteen sankareilla tapaa olla, suunnaton tiedonhalu ja ankara itsearvostelu. Jo aikaisessa nuoruudessa moittivat ystävät häntä liiasta valvomisesta, joka kalvoi hänen rautaista terveyttänsä.

Karl Marx.

Myöhemmällä nuoruuden ajalla arvosteli Arnold Ruge Marxia seuraavin sanoin: »Hän lueskelee sangen paljon; hän tekee työtä tavattoman jäntevästi ja hänellä on arvostelevaa kykyä, joka joskus muuttuu ylimieliseksi viisasteluksi, mutta hän ei tee mitään valmiiksi, hän

heittää kaikki kesken ja syöksyy aina uudestaan loppumattomaan kirjamereen. Opillisilta taipumuksiltaan hän kuuluu kokonaan saksalaiseen maailmaan, mutta vallankumouksellisen ajatustapansa vuoksi hän siitä taas eroo.» Tätä kuvausta sanotaan sangen sattuvaksi.

V. 1841 Marx hankki itselleen filosofian tohtorin arvon julkaisemalla väitöskirjan kreikkalaisesta Epikuron filosofiasta. Hän aikoi ruveta yliopistomieheksi, mutta kun Bruno Bauer vastikään oli saanut lähtöpassin Bonnin yliopiston dosentin virasta, ei Marxin ollut yrittämistäkään opettajaksi Preussin yliopistoihin. Hän kääntyi sen vuoksi kirjallisiin toimiin. Rheinin seuduilla oli vapaamielinen puolue päässyt hyvään vauhtiin, ja liberalien sikäläiset johtajat alkoivat v:n 1842 alusta Kölnin kaupungissa julaista »Rheinische Zeitung» (Rheinin Sanomat) nimistä sanomalehteä. Marxista tuli tämän lehden aputoimittaja, ja kun hänen arvostelevat kirjoituksensa Rheinin maakuntain maapäivistä herättivät huomiota, kutsuttiin hänet syksyllä 1842 lehden vastaavaksi toimittajaksi.

Lehdessään Marx älykkäissä kirjoituksissa käsitteli yhteiskuntataloudellisia kysymyksiä, kuten vapaakauppaa ja suojelustulleja, metsänvarkautta y. m. s., asettuen niissä vapaamieliselle nuorhegeliläiselle kannalle. Sosialismiin nähden oli lehti horjuvalla kannalla: vastusti kommunisteja, mutta painatti palstoilleen ranskalaista sosialismia kannattavia kirjoituksia. Ja vaikka Marx oli mestari vetämään sensoreja nenästä, niin hallitus pian huomasi Rheinin Sanomat yhteiskunnallisesti vaaralliseksi lehdeksi ja kiiruhti lopettamaan sen maaliskuun lopulla 1843.

Marx oli lehteä pelastaakseen, vaikka turhaan, jo vähää ennen luopunut toimittajan virasta. Kuitenkin oli hän varsin tyytyväinen eroamiseensa, sillä häntä ei huvittanut esiintyminen asioissa, joita hän ei vielä perinpohjin tuntenut, eikä tyydyttänyt kaksinainen kanta vapaamielisyyden ja sosialismin välivaiheilla. Hän oli ehyt luonne, joka tahtoi luoda jotain itsenäistä ja alkuperäistä. Rohkeasti käänsi hän katseensa uusille urille. Tässä elämän käänteessä toi hänelle elämän rohkeutta ja iloa nuori vaimonsa. Jo 17-vuotiaana oli Karl Marx kihlautunut lapsuudenystävänsä Jenny v. Westphalenin kanssa, joka oli Marxin perheen ystävän, vapaaherra v. Westphalenin tytär ja ijältään neljää vuotta vanhempi sulhastaan. Hienoksi, yleväksi ja kauniiksi naiseksi kiittelivät kaikki nuorta vaimoa. Marx jumaloi häntä kaiken elinikänsä, iloitsi ja ylpeili hänen kauneudestaan, hänen kunnollisuudestaan. »Ja Jenny Marx — joka äidin puolelta oli sukua Skotlannin Argyllin herttuan kanssa ja jonka veljestä tuli kreivi ja Preussin sisäasiain ministeri — hän ei koko elämänsä aikana (hän kuoli joulukuussa 1881) ollut hetkeäkään rakastamatta miestään. Politiivomalla ajettiin miestä kaupungista kaupunkiin, niinkuin koiraa;

itsensäkieltäväisyys ja köyhyys oli pakolaisen vaimon osa; — mutta ei milloinkaan Marxin vaimo katunut kauppaansa. Tosiaankin, jos hän olisi mahtavaa ja vaikutusvaltaista miestä itselleen tavoitellut, niin siinä suhteessa kyllä pakolainen Marx merkitsikin enemmän kuin joku Argyllin herttua tai Westphalenin kreivi. Vaan miehensä kanssa hän tuli liikkumaan yhteiskunnan alemmissa kerroksissa. Hänen syntyperänsä huomattiin vain siitä, että hän myöhemmin harjoitti kodissaan laajaa vierasvaraisuutta ja otti työpuvussa tulevia työmiehiä vastaan päivällispöytänsä kohteliaasti kuin prinssejä.» Erään sosialismin kiivaimman⁴ vastustajan sanotaan myöntäneen, että Marx, tuo kauhea sosialisti, oli viettänyt häänsä taivaassa. —

Nuoren parin häämatkasta tuli sangen pitkä retki. Samoihin aikoihin, jolloin »Rheinin Sanomat» lakkautettiin, teki hallitus lopun toisestakin edistyksen äänenkannattajasta, nuorhegeliläisen Arnold Rugen toimittamasta »Saksan vuosikirjoista» (ks. edellä s. 31). Ihan kuin itsestään yhtyivät kahden virattoman toimittajan tiet. Ruge siirtyi Parisin vapaampiin oloihin ja aikoi sieltä käsin jatkaa aikakauslehtensä keskeytynyttä ilmestymistä. Nyt pyysi hän Marxia kanssansa yhteistyöhön. Marx suostui heti tarjoukseen, joka hänelle avasi kaivatun mahdollisuuden itsenäiseen tutkimus- ja kirjailijatoimeen, ja niin hän nuoren vaimonsa kanssa syksyllä 1843 muutti Pariisiin.

Rugen ja Marxin aikakauskirja sai nimekseen »Deutsch-Französische Jahrbücher» (Saksan-Ranskan vuosikirjat). Sitä ilmestyi v:n 1844 kuluessa paksu kaksoisvihko — siihen sen ilmestyminen pysähtyi: toimittajain aatteet olivat revenneet kokonaan irti toisistaan. Merkillinen numero kuitenkin tuo ainoakin; siinä oli näytteitä Jacobyn, Moses Hessin,⁵ Herweghin ja Heinrich Heinen kynistä. Muita merkillisempiä kumminkin olivat Karl Marxin ja Friedrich Engelsin kirjoitukset.

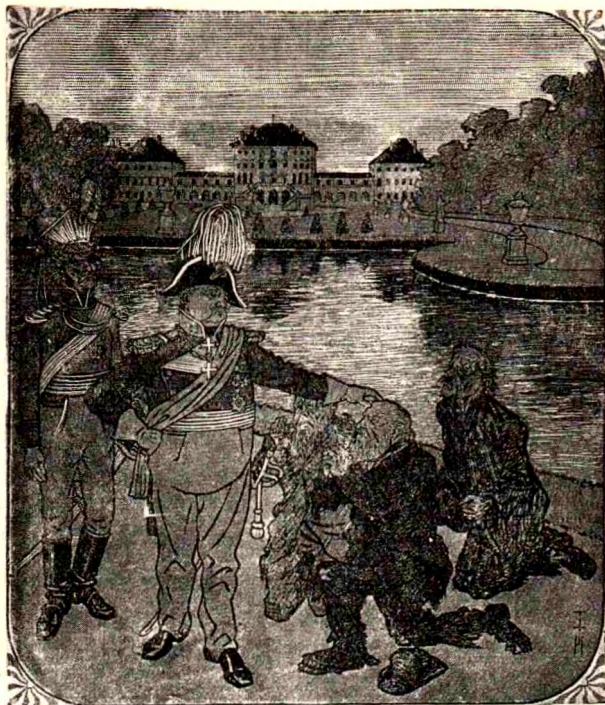
Marx⁶ kirjoitti julkaisuun kaksi tutkielmaa, »Hegelin oikeusfilosofian arvostelun» ja »Juutalaiskysymyksestä.» Edellisessä kirjoituksessa hän suurissa piirteissä esittää kuvauksen Saksan yhteiskunnallisesta kehityksestä ja sen odotettavista tuloksista. Hän huomauttaa, miten Feuerbachin aatesuunta on jo päättänyt uskonnon arvostelun; ihminen ei ole löytänyt⁷ taivaasta Jumalaa, vaan ainoastaan heijastuksen omasta itsestään. Mutta ihminenpä ei ole mikään ehdoton, maailman ulkopuolella leijaileva olento, vaan ihminen on ihmisen maailma, valtio, yhteiskunta. Siispä on totuutta nyt ruvettava etsimään arvostelemalla todellista maailmaa; uskonnon arvostelua seuratkoon oikeuden arvostelu, jumaluusopin arvostelua politikan arvostelu.

Kääntyessään sitten Saksan politisiin oloihin, huomaa Marx niiden olevan alapuolella kaiken arvostelun. Vapautta Saksassa on nähty vain yhden kerran, nimittäin silloin kuin vapaus haudattiin. Kun Englannissa ja Ranskassa on ruvettu vapautumaan vanhasta talousjärjestelmästä, niin Saksassa säädetään suojelustulleja ja muita kehityksen esteitä.

Onneksi toki on Saksan kokonaiskehitys jotain muuta kuin Saksan politinen kehitys. Niinkuin muinaisajan kansat elivät oman esihistoriansa mielikuvituksessaan, jumalaistarustossaan, niin ovat saksalaiset jo eläneet tulevaisuutensa historian filosofiassansa. Saksalaiset ovat nykyisyyden filosofisia aikalaisia olematta sen historiallisia aikalaisia. Saksan filosofia on Saksan historian aatteellinen jatko. Saksan oikeus- ja valtiofilosofia on ainoaa nykyisyydessä elävää historiaa. Ei sovi sitä sivuuttaa; Saksan kansan todellinen elämän siemen on tähän saakka itänyt vain saksalaisten aivoissa. Saksalaiset ovat politikassa ajatelleet sen, minkä muut kansat ovat tehneet. Saksa on aina noudattanut opinkappaleita. Sen muinoinen vallankumouskin oli tietuopuolinen: uskonpuhdistus. Silloin kumouksen alkoi munkki, nyt sen alkavat filosofit. Mutta tietuopuolinen, opillinen kumous vaatii ihmisen ja ihmisyyden vapauttamista. Saksan vallankumous on oleva täydellinen vapautus eikä mikään luokkavapautus. Saksassa ei voida kukistaa määrätynlaista sortoa kukistamatta kaikkea sortoa. Tämän kumouksen panee toimeen se sääty, se luokka, joka sisältää kaikkien säätyjen kukistumisen, jolla on yleismaailmallinen luonne yleismaailmallisten kärsimystensä vuoksi, joka vaatii yleistä oikeutta, koska se on kärsinyt yleistä vääryyttä: köyhälistö. »Tämän vapautuksen päänä on filosofia, sen sydämenä on köyhälistö. Filosofia ei voi toteutua ilman köyhälistön poistumista, köyhälistö ei voi poistua ilman filosofian toteutumista. Kun kaikki sisäiset edellytykset on saavutettu, on Ranskan kukon kiekuna ilmoittava Saksan ylösnousemisen päivän.»

Toisessa kirjoituksessaan Marx käsittelee muuatta yleiskehityksen yksityiskohtaa, juutalaiskysymystä. Lausuttuaan syvämietteisiä ajatuksia valtiosta, uskonnosta ja ihmisoikeudesta, kääntyy hän itse asiaan, ei esittämään »sapattijuutalaisia», vaan »arkijuutalaisia», s. o. hän ei kajoa juutalaiskysymyksen kansalliseen eikä uskonnolliseen puoleen, vaan selittää sitä taloudelliselta, yhteiskunnalliselta kannalta. Marx tässäkin kohden vaatii täydellistä ihmisvapautusta. Juutalaisten vapautus on syvimmissä merkityksessään ihmiskunnan vapautusta juutalaisuudesta. Sillä mikä on juutalaisuuden tosiasiallinen pyrintö? Itsekkäisyys, koronkiskominen, raha. Mutta irtautuminen koronkiskomisesta ja rahasta, s. o. juutalaisuudesta, on juuri meidän oman aikamme itsevapautumista. Juutalaisuus on opettanut kristitytkin

Kerjäläiset: »Antakaa työtä, armollinen majestetti!»
 Majestetti: »Ei, hyvät ihmiset, ei minulla ole antaa työtä; olen työtön itsekin.»
 (Th. Th. Heinen piirros.)

palvelemaan rahaa, on tehnyt kristityistäkin juutalaisia. Rahan valasta on siis vapauduttava; kun yhteiskunta on tehnyt kiskomisen ja rahanvallan mahdottomaksi, on juutalaisuuskin tullut mahdottomaksi.

Marx ei myöhemmin enään milloinkaan käsitellyt juutalaiskysymystä, jonka hän tässä kirjoituksessaan tyhjentävästi esitti. Samalla kirjoituksellaan hän astui aika askeleen eteenpäin Hegelin oikeusfilosofiasta. Selvästi hän jo näki, että taloudelliset vaikuttimet olivat määräävänä voimana yhteiskuntarakenteessa. »Materialistinen historiankäsitys» oli jo oraallaan Marxin molemmissa kirjoituksissa. Mutta täydeksi sosialistiksi ei häntä näistä kirjoituksistaan vielä voinut tuntea; hän oli jo koko filosofi, mutta vasta opiskeleva sosialisti.

Mutta näkyipä »Saksalais-ranskalaisissa vuosikirjoissa» selviä sosialistisiakin kynänjälkiä. Ne oli piirtänyt toinen nouseva merkkimies, nuori Friedrich Engels.

Hän oli Marxia kahta vuotta nuorempi, syntynyt Rheinin maakunnissa Elberfeld-Barmenin kaupungissa 28 p. marrask. 1820. Hänen isänsä oli varakas tehtailija, kunnolliseksi tunnetun toiminimen Ermen ja Engelsin osakas. Engelsin perheessä suosittiin ranskalaista sivistystä, vaan muuten vallitsi siellä vanhoillinen henki. Koulussa

Friedrich Engels sai hyvät luonnontieteelliset pohjatiedot, mutta toivottua virkamiestä ei hänestä ruvennut tulemaan alkuunkaan. Poika näes oli jo täynnä vallankumouksellista henkeä ja intoa. Hän heitti virkamiesluvut kesken ja antautui vapaammalle kauppa-alalle, siltä kumminkaan omaksumatta kauppiasluokan ammattihenkeä. Istutuaan kolmisen vuotta konttoristin pulpetin ääressä Bremenissä hän syksyllä 1841 läksi vuodeksi Berliiniin suorittamaan asevelvollisuuttaan tykkiväessä. Siellä tämä elämän mies innostui ijäkseen sotatieteisiin, mutta myöskin vapaamieliseen filosofiaan. Hän joutui Bruno Bauerin seurapiiriin, lähettiä pikku pätkiä »Rheinin Sanoimiinkin» ja teki ohimennen tuttavuutta niiden toimittajan Karl Marxin kanssa matkustaessaan kotiseutunsa kautta uudelle työalalleen Englantiin. Hänen isänsä oli osakas eräässä Manchesterin tehtaassa ja toimitti poikansa sinne liiketaitoa oppimaan. Ja oppihan Friedrich siellä yhtä ja toista niiden parin vuoden ajalla (1842—1844), mitkä hän Manchesterissa vietti. Hän harrasti ahkerasti filosofiaa ja perehtyi hyvin Hegelin ja Feuerbachin aatteisiin. Vaan parempaa filosofiaa hänelle opetti Manchesterin tehdaselämä, joka siellä kaikessa alastomuudessaan aukeni hänen eteensä. Hän näki työläisten, naisten ja lasten suuret kärsimykset. Kuuluisan kaupungin esikaupungeissa hän löysi pohjattoman kurjuuden, elämellisyteen saakka vajonneen yhteiskunnan. Hänen verensä alkoi kiehua, kun hän toiselta puolen luki niitä teollisen järjestelmän ylistyksiä, joita sanomalehdet tulvivat, ja ajatteli niitä suunnattomia rahavoittoja, joita tiesi tehtaanisäntäin pistävän taskuunsa tuon hirvittävän kurjuuden kustannuksella. Hänelle selvisi, ettei moisella talousjärjestelmällä voinut olla tulevaisuutta. Tarkoin seurasi hän niitä liikkeitä, joita Englannissa juuri niinä vuosina syntyi yhteiskunnallisten olojen parantamiseksi. Hän otti itsekkin niihin osaa, kirjoitellen Robert Owenin äänenkannattajaan ja chartistien taistelulehtiin. Näin hänen ajatuspiirissään sosialistiset aatteet ja käytännöllinen työväenliike rupesivat sulamaan yhteen. Tiede ja todellinen elämä hänen vakaumuksensa mukaan vaativat kumouksen uhalla yhteiskunnallisten olojen muutosta.

Niistä seikoista hän nyt lähetti pari kirjoitusta »Saksalais-ranskalaisiin vuosikirjoihin.» Näistä kirjoituksista oli tärkeämpi se, jossa Engels arvosteli vallassa olevaa taloustiedettä. Engelsin koko myöhempi elämä oli oikeastaan vain täydennystä siihen yleisohjelmaan, minkä hän tässä kirjoituksessaan esitti. Nuori kauppamiehemme ryntäilee siinä armottomasti kauppaa vastaan. Hän nimittää kauppaa »laillistetuksi petokseksi» ja sanoo kansantaloustiedettä tämän petoksen harkitukseksi järjestelmäksi, kauppiaitten keskinäisestä kateudesta ja voitonhimosta syntyneeksi rikastumistieteeksi, joka kantaa inhoittavimman itsekkyyden leimaa. Uusi talousmuoto on tosin tuonut tullessaan

paljon hyvääkin. Mutta vallitsevan talousjärjestelmän päävika on se, ettei se ole ruvennut tutkimaan yksityisen omistuksen oikeutusta. Siitä on johtunut väkevämmän oikeus ja yleinen kilpailu. Se on hävittänyt kansain rauhan, perhesovun, hajoittanut ihmiset hiudejoukoksi. Jos veljeyttä missä vielä on, niin on se varkaitten veljeyttä. Sekasorto on yleinen; vapaakilpailu vallitsee. Tähän seka-
vuuteen on sitten taloustiede muka luovinansa käsitteiden selvyyttä. Engels ne järjestään kumoo. »Arvon» johtavat taloustieteilijät tuotantokustannuksista; »arvo, joka on alkuperäistä, on hinnan alkulähde, tehdään riippuvaksi tästä hinnasta, omasta tuloksestaan.» Sillä tavoin taloustiede kääntää ylösalaisin kaikki. Vuokra-arvon ja maan-
koron oppi on vain maanomistajain anastusten puolustelua. Monopoleja on mukamas poistettu, kun on jätetty voimaan suurin monopoli, maanomistus. Vanha merkantilistinen järjestelmä ei yrittänyt-kään peitellä kaupan siveetöntä luonnetta. Mutta 19. vuosisadan taloustiede on teeskentelevä ja petollinen. Suuret kauppapulatkan, jotka niin selvästi osoittavat, miten kansa keskellä suurinta ylellisyyttä voi nähdä nälkää, eivät ole avanneet talousoppineitten silmiä; ne näkevät silloin vain liikaväestöä, vaan eivät omaisuuden suurta keskittymistä. Vasta yhteiskunnallinen kumous on heidät herättävä — liian myöhään.

Toisessa kirjoituksessaan Engels nerokkaalla tavalla selvitteli ja arvosteli englantilaisen Thomas Carlylen v. 1843 ilmestynyttä kuuluisaa teosta »Past and Present» *). Arvostelu on henkinen täydennys edellisessä kirjoituksessa esiintyvään aineelliseen yhteiskuntaoppiin. Antaen arvoa Carlylen syvää ihmisyyttä henkivälle teokselle, jossa Goethe on tulevaisuuden uskonnon profetta ja työ sen jumalanpalvelus, Engels kumminkin vastustaa Carlylen epäilyksellistä kantaa, joka ei kykene vastakohtia ratkaisemaan. Carlyle uskoo vastaiseen vaan ei pysyvään kansanvallan voittoon: kun työtätekevät miljonat ovat murtaneet kahleensa, antautuvat ne »sankarien» johdettaviksi. Engels puolestaan uskoo kansanvaltaa väliaikaiseksi asteeksi — ei uuteen parannettuun ylimysvaltaan, vaan todelliseen inhimilliseen vapauteen, niinkuin ajan uskonnottomuuskin lopuksi on johtava täydelliseen vapautumiseen kaikesta uskonnollisuudesta, yli-ihmisyydestä ja yli-luonnollisuudesta, vaan ei niiden uudistamiseen.

Vielä kolmanteenkin tässä mainittavaan kirjoitukseen Engels sai aiheen Englannista. Se oli nimeltään »Työtätekevän luokan tila Englannissa» ja se ilmestyi eri teoksena v. 1845. Tämä Engelsin nuoruuden teos on yhtä tunnettu kuin arvossapidettykin. Siinä tekijä

---

*) Äskettäin suomeksikin ilmestynyt nimellä »Entistä ja nykyistä» (Werner Söderström O. Y.).

erittäin etevällä tavalla käytti hyväkseen omia kokemuksiaan ja Englannin parlamentin keräyttämiä työväen tilaa koskevia aineksia, antaakseen tarkassa todellisuudessaan järkyttävän kuvan Englannin tehdastyöväen kurjuudesta ja tehdäkseen sen perusteella musertavia syytöksiä porvarisluokkia vastaan. Suurimman arvon teokselle antoi kuitenkin sen uusi tapa esittää yhteiskunnallisia kysymyksiä tosiasian ja numerojen eikä filosofisten päätelmäin pohjalla.

Niinkuin näkyy käytti Engels kynäänsä aivan toisella tavalla kuin Marx. Selvästi myöskin näkyi, että Engels ja Marx täydensivät toisiansa. Yhdistämällä mitä Engels oli nähnyt ja Marx ajatellut, oli syntyvä ominainen yhteiskunnallinen järjestelmä. Tunsivatko he itse sen? Sitä emme tiedä, vaan se tiedetään, että Engelsin kirjoitukset vaikuttivat syvästi Marxiin.

Engels tuli Pariisiin Marxin luo ja siellä nyt näiden kahden tiet yhtyivät elämän ijäksi. He saavuttivat täydellisen keskinäisen ymmärryksen ja yksimielisyyden. Siihen ynnä kummankin luonteen ja sydämen ominaisuuksiin perustui heidän ihailtava toveruutensa. »Näitä miehiä yhdisti ystävyys, jota ehompaa ja horjumattomampaa ei milloinkaan ole historiallisten ystävysten kesken vallinnut. Siihen ei tullut mitään kannauksia eikä pettymyksiä, vaikka niitä on melkein mahdoton välttää sellaisten luonteitten, joista kumpikin on laatuun hyvin omapäinen, ja vaikka ystävyyttä koeteltiin kuumen taistelun tuhansissa vaiheissa, tappioissa ja voitoissa. He olivat panssaroituneita kaikkia kiusauksia vastaan, mitä ulkomaailma tietensä tai tietämättään heidän tielleen viritti. Vielä ja ehkäpä aina on mahdotonta seuloa erilleen kummankin osuutta yhteisestä työstä. Engels kyllä Marxin kuoltua luki suuremman, paljoakin suuremman osan ystävänsä ansioksi, ja varmaan Marx olikin nerokkaampi ja syvempi heistä. Mutta kun Engels syystäkin sanoi, ettei hän ilman Marxia olisi suorittanut sitä, minkä on suorittanut, niin on sitä lausetta hänen toverivainajansa puolesta jatkettava sillä lauseella, ettei Marxkaan ilman Engelsiä olisi tullut siksi miksi tuli.»

He olivat ihmisinä yhtä korkealla kuin ajattelijoina ja taistelijoina. »Asiansa puolesta saattoivat he olla armottoman ankaroita, koska niin oli oltava, mutta muuten olivat kaikki ihmisyysharrastukset heille rakkaita. He olivat hyväntahtoisia, auttavaisia ja anteeksiantavaisia; voimakkaita, iloisia luonteita, täynnä pulppuavaa elämäniloa; he saattoivat nauraa sydämen pohjasta ja he rakastivat lasten kirkasta naurua; raamatun Kristuksessa heitä enin miellytti hänen lapsirakkautensa.» (Fr. Mehring).

Ensimmäinen hedelmä Marxin ja Engelsin yhteistyöstä oli Parisissa 1844 suunniteltu ja 1845 ilmestynyt teos nimeltä »Pyhä perhe eli kritillisen kritikin kritikki.» Tällä lystikkäällä nimityksellä tar-

Almunanoja: »Antaisiko hyvä herrasväki minulle sen, mitä tuo koira ei syö?»
 Herra: »Mikä hävyttömyys!»
 (Th. Th. Heinen piirros.)

koitettiin usein mainitsemaamme nuorhegeliläistä Bruno Baueria, joka näihin aikoihin veljineen ja uskolaisineen Berlinissä julkaisi vapaata aikakauslehteä. Tämän »pyhän perheen» käsissä oli Hegelin oppi muuttunut lopulta melkein irvikuvaksensa. Bauerilaiset uskoivat ainoastaan omaan arvoisaan henkeensä ja korkeaan arvosteluunsa, »kriittiseen kritikkiinsä», jonka edessä olivat yhtä köykäisiä kaikki, niin »kansanjoukot» kuin Englannin teollisuus ja Ranskan vallankumouskin. Omaisuuden, rahan, kapitalin, palkkatyön ja muut sellaiset pikkuseikat Bauer käden kääntämällä filosoferasi kumoon. Toiselta puolen oli Bauer mies löytämään filosofia-aatteita vaikka missä; niitä hän keksi yksin Eugène Sue'n kuuluisassa »Parisin mysterioisakin». Tämmöisen filosofian koko onttoisuus paljastettiin ja osoitettiin perinpohjin »Pyhässä perheessä». Kirjan suurin merkitys lienee siinä, että se osoittaa kirjoittajainsa nyt täydellisesti kääntäneen selkänsä mietiskelyfilosofialle, josta he nyt olivat täysin vapautuneet. Erityisesti pistää teoksessa silmään se tunnollisuus ja arvonanto, millä

kirjoittajat puolustivat Proudhon'ia saksalaisia väärentäjiä vastaan — Proudhon'ia, jota vastaan Marx itse vähän myöhemmin kirjoitti leimuavan kiistateoksen. Marxin ja Engelsin oli tapa puhua asioista ja taistella rehellisesti. Kun Bruno Bauer paljon myöhemmin aikana kuoli yksinäisenä ja hyljättynä, oli Engels ainoa, joka julki-suudessa muisti hänen pysyviä ansioitaan.

Sillä välin oli Marxilta vuosi 1844 kulunut loppuun, vaiheikas, ihana oppivuosi, vaikka kyllä huolirikaskin. Kun yhteistyö Arnold Rugen kanssa oli rauennut, täytyi Marxin ruveta katselemaan muita toimeentulon mahdollisuuksia. Sellaisen tarjosikin »Vorwärts» (Eteenpäin) niminen pieni saksalainen lehti, joka puheenaolevana vuonna ilmestyi Parisissa. Sitä toimitti yksinänsä Heinrich Börnstein, kulkeva teatterinjohtaja, joka muun työn puutteessa perusti sanomalehden siellä, missä sattui olemaan. Hän oli ihmeen iloinen, kun sai lehdelleen kynäänpystyvän aputoimittajan. Pian niitä karttui useampiakin, Marx, Heine, Hess, Herwegh, Bakunin y. m., ja kaikki kynät teroitettiin Preussin hallitusta vastaan. Kun Preussin kuningasta vastaan tehtiin murhayritys, viritti »Vorwärts» ylistysvirsiä kepposen tekijäin kunniaksi. Siitä oli kuitenkin odottamattomia seurauksia. Preussin hallituksen vaatimuksesta Ranskan hallitus lakkautti lehden ja määräsi sen toimittajat maasta karkoitettaviksi. Useimmat syytetyistä sitten kuitenkin saivat jäädä Pariisiin, mutta Marx läksi alussa vuotta 1845 Brysseliin.

Kolme vuotta, 1845, 1846 ja 1847, asui Marx Brysselissä. Se aika oli hänen lopullinen valmistuskautensa, ja siellä hän takoi itselleen ne raskaat varustukset ja aseet, joilla hän sitten kävi suureen taisteluunsa sosialismin vastustajia vastaan.

Keväällä 1845 saapui Brysseliin Friedrich Engelskin. Ystävykset ryhtyivät viipymättä jatkamaan mutta yhteiskunnallista oppirakennustansa. He tekivät nyt tilinsä Feuerbachinkin kanssa kirjoittaen hänen oppiansa vastaan laajan teoksen, jota ei Saksan sensuri kumminkaan sallinut sellaisenaan painattaa. »Me jätimme silloin — kertoo Marx — käsikirjoituksen mieluummin hiirten nakertavan arvostelun alaiseksi, varsinkin kun olimme saavuttaneet teoksen pää-tarkoituksen, itsemme ymmärryksen.»

Sen mukaan, mitä Engels myöhemmin on tästä teoksestaertonut, osoitettiin siinä Hegelin ja erityisesti Feuerbachin opin riittämättömyys yhteiskunnalliseksi opiksi. Marxin ja Engelsin mielestä ei Feuerbach pitänyt hengen ja aineen yhteyttä ihmiskunnan koko rakenteena, vaan ainoastaan sen rakenteen pohjana. Hän ei tahtonut poistaa, vaan täydentää uskontoa; filosofiankin pitäisi sulautua uskontoon. Niin kävi, koska Feuerbach ei tuntenut yhteiskunnassa elävää ihmistä, vaan oleettoman ihmisen. Marx ja Engels puolestaan koettivat

»Onko totta, isä, että on sellaisia ihmisiä, jotka joka päivä syövät lihaa?»
(Th. Th. Heinen piirros.)

tutkia todellista ihmistä ja todellista yhteiskuntaa. Feuerbachin mukaan kuvastivat todelliset olot joitakin oleettomia aatteita. Marxin ja Engelsin mukaan kuvastivat materialistiset käsitteet todellisia oloja ja asioita. Näin heidän mielessään alkoi Hegelin filosofian pohjalta kohota tieteellinen käsitys maailmankehityksen yleisistä laeista; uuden ajan suuret keksinnöt ja luonnontieteet auttoivat heitä yhä paremmin näkemään tätä yleistä kehitystä. Ulkonaiset tapaukset ja seikat näyttivät seuraavan salaisten lakien käskyjä, joita eivät noudattaneet vain yksityiset ihmiset, vaan suuret joukot, kokonaiset kansat ja niissä jälleen kansanluokat. Näiden suurten luokkain tutkiminen alkoi nyt kiinnittää heidän huomiotaansa. Heille oli jo helppo nähdä, että näiden luokkain syntyminen ja nousu aina oli riippunut taloudellisista seikoista. Heidän oman aikansa historia muuttui heidän silmissään nyt aineellisten luokkapyyteitten kamppailuksi, luokkataisteluksi. Valtion ja politikan he käsittivät nyt vain välikappaleiksi näiden pyyteitten saavuttamiseksi; valtio oli vain ase taistelevan yhteiskunnan käsissä.

Verkalleen mutta varmasti oli siinä kasvamassa materialistinen historiänkäsitys ja luokkataistelun tieto.

Mutta samassa määrin alkoivat myöskin tämän käsityskannan viholliset esiintyä oikeassa karvassaan. Yksi niitä oli ranskalainen Proudhon, joka näinä vuosina parhaillaan julisti yksilöllisiä, Marxin uusista luokkakäsityksistä mitä jyrkimmin poikkeavia anarkistisia oppejansa (ks. edellä I, s. 283—286). Hyvinä ystävinä olivat Proudhon ja Marx Parisissa yökaudet kinanneet yhteiskunnallisista asioista. Nyt täytyi väittely uudistaa perinpohjaisemmalta kannalta. V. 1844 oli Proudhon julaissut »Taloudellisten vastakohtain järjestelmän eli kurjuuden filosofian». V. 1847 ilmestyi Marxin hiljaisesta työhuoneesta Proudhon'ia vastaan tähdätty ranskankielinen taisteluteos, jolla oli kuvaava nimi »Filosofian kurjuus, vastaus Proudhon'in kurjuuden filosofiaan».

Kirja kääntyi erityisesti Proudhon'in esittämiä arvo-oppeja vastaan, jotka Marx osoitti paikkansapitämättömiksi. Proudhon'in opin päävika sen mukaan oli siinä, että hän otaksui tuotantoa ja kulutusta täysin vapaiksi, ainoastaan vapaasta tahdosta ja ehdonvallasta riippuviksi, vaikka Marxin mukaan todellisuudessa arvon muodostuminen riippui yhteiskunnallisesta tilasta, itse tuotannon yhteiskunnallisesta järjestyksestä. Proudhon'in aate tuotannon arvon mittaamisesta työajan mukaan ei siis kestänyt arvostelua; luokkataistelu ja siitä johtunut tuotannon hedelmän epätasainen jako sen tekivät mahdottomaksi. Proudhon kuvitteli elettävän ihanteellisessa yhteiskunnassa, vaikka tähänastinen edistys on ollut tulosta ihmisten vihollisuudesta. Yhteiskunnalliset olot, missä kuluttajat elävät, määräävät tuotteiden kulutuksen, ja yhteiskunnalliset olot taas riippuvat luokkain vihollisuudesta. Kurjuuteen perustuvassa yhteiskunnassa on kurjimilla tuotteilla, kuten paloviinalla, karttunilla ja perunoilla, onneton erioikeus olla tarpeellisia suurimmalle joukolle ihmisiä. Sellaisissa oloissa ei Proudhon koreilla kaavoillansa voi saada aikaan mitään muutosta. Hänen kuvittelemansa yhteinen rikkaus olisi vain porvariston rikkautta.

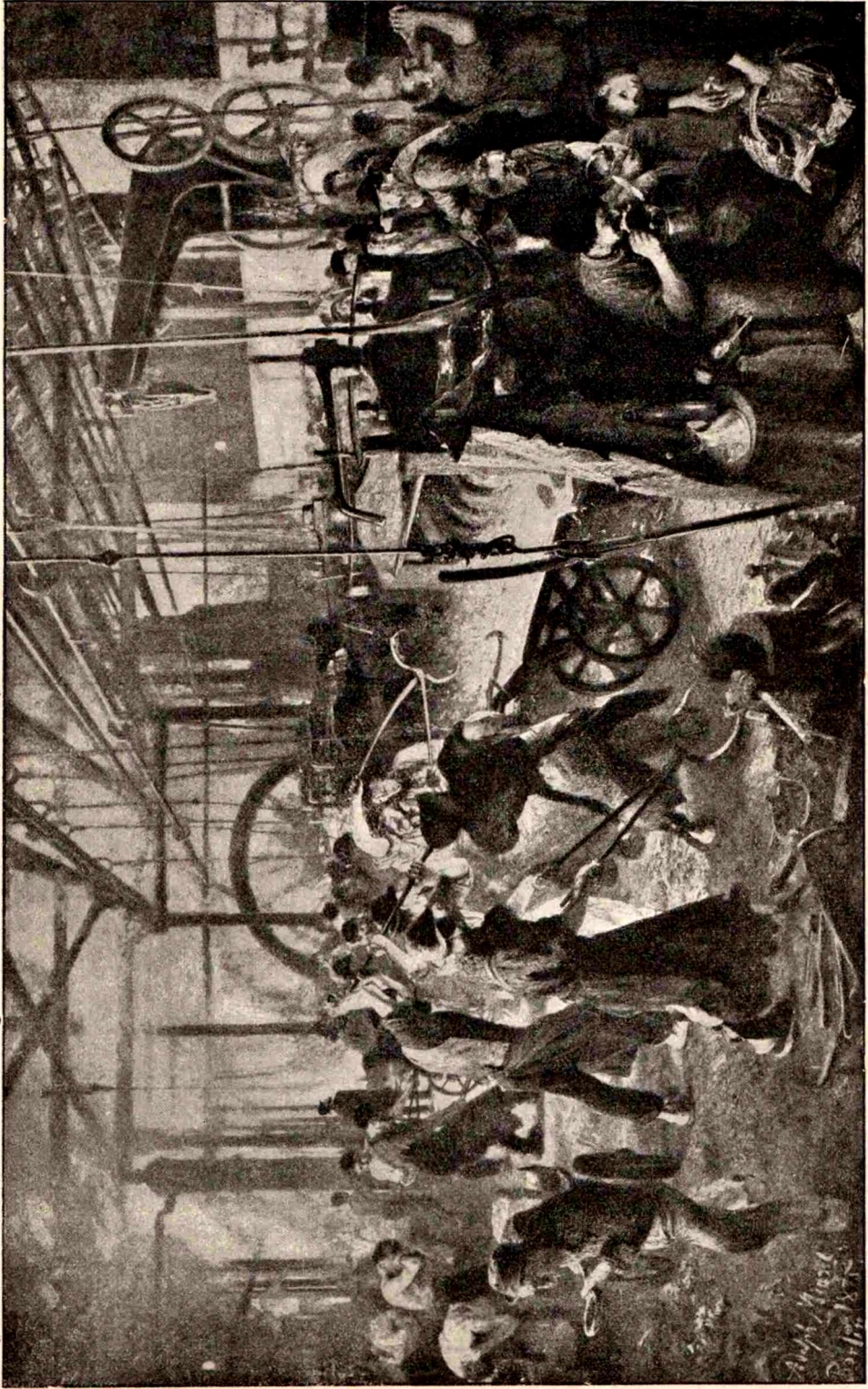
Jo selvissä ja suurissa piirteissä kuvaa Marx tämän teoksensa lopussa luokkataistelusta johtuvaa socialistista työväenliikettä. »Sorretti luokka on kaiken luokkavastakkaisuuteen perustuvan yhteiskunnan elinehto. Sorretun luokan vapautus siis välttämättä johtaa uuden yhteiskunnan luomiseen. Jotta sorretti luokka voisi vapautua, täytyy yhteiskunnan jo olla sellaisella asteella, missä saavutetut tuotantovoimat ja vallitsevat yhteiskunnalliset laitokset eivät enään voi olla olemassa toistensa rinnalla. Kaikista tuotantokeinoista on suurin tuotantovoima kumouksellinen luokka itse. Vallankumouksellisten ainesten järjestyminen luokaksi edellyttää jo kaikkien niitten tuotantovoimain valmista olemassaoloa, joita ylipäänsä on voinut kehittyä vanhan yhteiskunnan helmassa.» Mutta vanhan yhteiskunnan kukis-

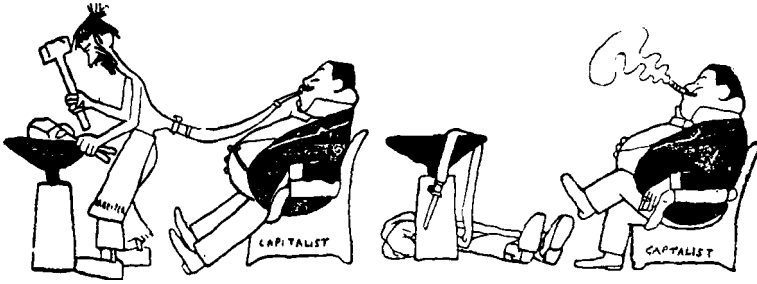
tumisen jälkeen ei tule syntymään mitään uutta luokkavaltaa. Työ-
tätekevä luokka voi vapautua ainoastaan poistamalla kaikki luokat,
niinkuin porvariluokka saattoi vapautua ainoastaan siten, että poisti
kaikki säädyt. Köyhälistön voitto on kehityksen kulkiessa synnyt-
tävä yhteisyyden ilman luokkien ja ilman varsinaista valtiollista val-
taa, sillä porvarillisessa yhteiskunnassa on valtiollinen valta luokka-
vastakkaisuuksien virallinen ilmaus. Sillä välin on riehuva luokkain
taistelu luokkia vastaan, joka lopuksi on muuttuva yleiseksi kumo-
ukseksi. Vasta sitten, kun luokat ovat yhteiskunnassa lakanneet,
lakkaa yhteiskunnallinen kehitys olemasta valtiollinen vallankumous.

»Filosofian kurjuuteen» voimme katsoa Marxin ja Engelsin ke-
hityskauden päättyneen. He olivat nyt valmiit astumaan Europan
työväenliikkeen suurelle taistelutantereelle.

Rautatehtaassa. Adolf Menzelin maalaus.

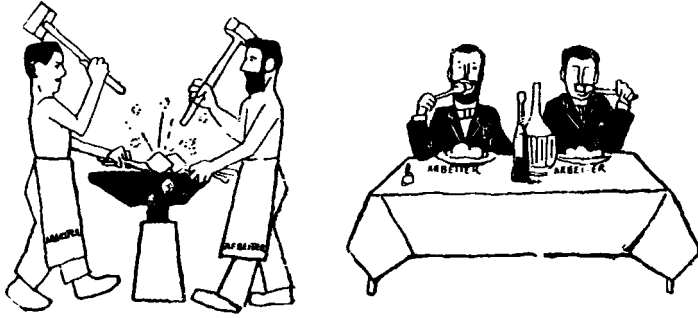

Kapitalismin valta. (Saksalainen pilakuva.)

5. Kommunistinen manifesti.

Nerokkaasti Marx ja Engels tietoahjonsa ääressä Brysselissä taikoivat raskaita ja teräviä aseitansa, joilla niin onnistuneesti hyökkäsivät siihenastisia yhteiskunnallisia oppeja vastaan ja niiden sijalle rakensivat yhteiskunnan kehitystä esittävän ihan uutukaisen, valtaavan oppisalvoksen, minkä pääpylväänä oli köyhälistön vapautusliike. Oma oppinsa vaati heitä itseään lähtemään suljetusta työpajastaan ulos kuohuvaan elämään järjestämään köyhälistön käytännöllistä vapautustaistelua.

Taantumuksen valtaan joutunutta Parisia lähellä oleva Belgian pääkaupunki oli siihen aikaan »puolimatkan krouvina» Europan harhaileville valtiollisille pakolaisille ja seikkailijoille. Yhteiset harrastukset liittivät näitä pakolaisia toisiinsa ja niinpä heidän keskuudessaan pianikin muodostui kansainvälinen »demokratinen yhdistys». Saksalaisten puolesta oli sen varaesimiehenä Karl Marx. Tässä yhdistyksessä hän alussa vuotta 1848 piti »vapaakaupasta» puheen, jossa koetti osoittaa, että vapaakauppajärjestelmä merkitsi ensi sijassa vapautta kapitalille sortaa työntekijöitä. Siltä ei hän ollut suojelustullien ystävä. »Voidaan taistella perustuslaillisuutta vastaan olematta yksinvaltaisuuden ystävä.» Suojelustullit ovat vain keino, millä suurteollisuutta kasvatetaan eri maissa. Mutta se on samaa kuin saattaa teollisuus riippuvaksi maailmanmarkkinoista ja sen kautta myös vapaakaupasta. Siis: ympäri käydään, yhteen tullaan. Suojelustullit kehittävät vapaata kilpailua ja tarjoavat porvaristolle keinon voimainsa keskittämiseen. Marx viittaa silloiseen Saksan porvaristoon, joka kaikilla tavoin koetti saada suojelustulleja aikaan. Yleensä ovat suojelustullit luonteeltaan vanhoillisia, jotavastoin vapaakauppa on hajoittava, se kun hävittää vanhemmat kansallisuudet, ajaa köyhälistön ja porvariston vastakkaisuuden äärimmäisyyteen ja niin jouduttaa yhteiskunnallista vallankumousta. Ainoastaan siinä vallankumouksellisessa mielessä Marx puolustaa vapaakauppaa.

Sosialismin valta. (Saksalainen pilakuva.)

Enemmän kuin mainitussa kansainvälisessä yhdistyksessä vaikuttivat Marx ja Engels siinä lähemmässä piirissä, jonka muodostivat Brysseliin keräytyneet saksalaiset kumoumiehet. Marx avusti abkerasti »Saksalaisia Brysselin sanomia», joita entinen preussiläinen upseeri Adalbert Bornstedt v:n 1847 alusta julkaisi ja joita englantilaisen »Northern Star'in» ja ranskalaisen »Reforme'n» rinnalla pidettiin silloisen Länsi-Europan demokratian pää-äänenkannattajana. Uskollisia ystäviä ja hartaita oppilaita alkoi jo keräytyä Marxin ympärille. Niitä olivat Georg Werth, Moses Hess, Ernst Dronke, Stephan Born ja varsinkin Wilhelm Wolff, tuo köyhälistön »rohkea, jalo, uskollinen esitaistelija», jonka muistolle Marx on omistanut »Kapitalin» ensimmäisen osan. Wolff oli maaorja-talonpojan poika Slesiasta. Mitä vaikeimmissa oloissa oli hän käynyt koulut ja saavuttanut klassillisen kielimiehen sivistyksen siltä lainkaan menettämättä sitä roihuavaa vihaa, jota hän tunsu luokkansa sortajia vastaan. Kansanvillitsijänä oli häntä raastettu toisesta Preussin vankilasta toiseen, sitten hän oli kotiopettajana Breslaussa käynyt hauskaa ja urheaa sotaa virka- ja sensurivaltaa vastaan ja kirjoittanut järkyttäviä kuvauksia Breslaun köyhälistön elämästä kurjissa kasemateissa, mistä sai kunniaakaan pilkkanimensä »Kasematten-Wolff» (sananmukaisesti: hökkeli-susi). Slesian kankurien kapinastakin hän kirjoitti vaikuttavan kuvauksen. Sensorien tähden pakolaiseksi jouduttuaan hänkin vihdoon pysähtyi Brysseliin saavuttaen luonteenlujuudellaan, luotettavuudellaan ja velvollisuudentunnollaan Marxin ja kaikkien toverien hartaan ystävyiden.

Nämä miehet olivat sieluna Brysselissä v. 1847 perustetussa »Saksalaisessa työväenyhdistyksessä», johon liittyi noin 100 jäsentä, enimmäkseen käsityöläisiä. Tässä yhdistyksessä Marx koetti yleisajuisten esitelmän muodossa levittää aatteitansa itse köyhälistön joukkoon. Näistä esitelmistä on säilynyt »palkkatyötä ja kapitalia» käsittelevä katkelma.

Mestarillisen selvässä ja kiteytyneessä muodossa siinä Marx esittää pitkän työn ja taistelun kautta saavuttamia tuloksia. Mitä on työpalkka? hän kysyy. Jokainen työmies tietää kokemuksesta, että työpalkka on rahasumma, minkä isäntä-kapitalisti maksaa määrätystä työajasta tai määrätystä työtuotteesta. Kapitalisti siis ostaa työtä rahalla ja työmiehet myyvät työtänsä rahasta ostaakseen sillä muita tavaroita. Niin katsoen on siis työ tavaraa, kauppatavaraa niinkuin sokeri; toista tavaraa mitataan kellolla, toista vaa'alla. Tavarain vaihtoarvo ilmaistuna rahassa on sen hinta: työpalkka on siis työn, kaupattavan työn hinta. Kapitalisti rupeaa nyt harjoittamaan tuotantoa alkuaineillaan ja työvälineillään; näihin viimeainittuihin kuuluu työntekijäkin. Työpalkka ei siis ole työntekijän osuutta hänen itsensä valmistamaan tuotteeseen, vaan se on osa jo ennalta olevista tavaroista, joilla kapitalisti ostaa itselleen määrätyn summan tuotannollista työtä. Työ on siis kauppatavaraa, jota omistaja (työntekijä) myy kapitalistille. Miksi myy? Voidaksensa elää. Hän tekee työtä elääksensä. Hänen työnsä tulos ei ole hänen työnsä tarkoitus. Ei häntä koske karttuni, jota hän tehtaassa kutoo; itsellensä hän tuottaa vain työpalkkaa.

Marx kysyy edelleen, mikä määrää työn hinnan? Vastaus kuuluu: se mikä yleensä määrää kauppatavarain hinnan. Tavallisesti arvellaan tämän hinnan riippuvan ostajain ja myyjäin kilpailusta s. o. kysynnän ja tarjonnan suhteesta. Kuitenkin tämä kilpailu on kolmihaarainen: myyjäin kilpailua keskenään, ostajain kilpailua keskenään ja myyjäin ja ostajain kilpailua keskenään. Teollisuus marsittaa taistelutantereelle kaksi vihollista sotajoukkoa, joista kumpikin vielä tappelee keskenään. Siitä kaikesta seuraa suuria hinnan häiriöitä. Mutta hintain nousujen ja laskujen rajat riippuvat tuotantokustannuksista; jos kysyntä on suurempi kuin tarjonta, lisääntyy tuotanto kunnes liikatuotanto painaa tavarain hinnat alle tuotantokustannusten; ja päinvastoin, jos tarjonta on suurempi kuin kysyntä, vähentää kapitali tuotantoansa, kunnes tavarain hinnat nousevat tuotantokustannusten yli. Se merkitsee, että hinta riippuu siitä työajasta, mikä on tarpeellinen tavarain tuotantoon. Sovitettuna työpalkkaan tietävät tuotantokustannukset niitä kustannuksia, mitä tarvitaan työmiehen ylläpitämiseen työmiehenä, siis välttämättömiä elintarpeita ja väenlisäyskustannuksia, että työntekijäin rotua riittäisi maailmassa.

Kapitalista Marx puheenalaisessa katkelmassa puhuu seuraavaan valaisevaan tapaan:

Ekonomistien opetusten mukaan on kapitali keräytyntä, ennen suoritettua työtä. Se myönnetään. Niinhän se tietysti on, vaan se ei vielä selitä paljoa; se on samaa kuin jos sanottaisiin, että neekeri on sellainen ihminen, joka kuuluu mustaihoisiin. Seikka on se, että

kapitali tulee kapitaliksi vasta määrättyissä oloissa. Kapitali on suhdeteoriä; se ilmaisee yhteiskunnallista tuotantosuhdetta. Kokonaisuudessaan muodostavat tuotantosuhteet sen, mitä me sanomme yhteiskunnaksi, määrättyllä historiallisella kehitysasteella olevaksi yhteiskunnaksi. Muinaisuuden ja läänitysvaltaisen yhteiskunnan hävittyä tuli valtaan porvarillinen yhteiskunta s. o. porvarillisen yhteiskunnan tuotantosuhteet. Se on kapitalin aikakausi. Kaikki sen aikakauden tuotteet ovat tavaroita, kauppatavaroita, vaihtotavaroita. Mutta vaikka kaikki kapitali on koottua tavaraa, niin ei silti kaikki koottu tavara ole kapitalia. Kapitaliksi se tulee sen kautta, että se esiintyy itsenäisenä yhteiskunnallisena valtana s. o. erään yhteiskuntaosan valtana, joka pysyy pystyssä ja lisääntyy vaihtamalla välitöntä elävää työtä vastaan. »Kapitali välttämättä edellyttää sellaisen luokan olemassaoloa, joka ei omista mitään muuta kuin työkykynsä. Kootun, suoritetun, esineellistyneen työn valta välittömän, elävän työn yli vasta tekee kootun työn kapitaliksi. Kapitali ei ole siinä, että elävä työ käyttäisi koottua työtä uuden tuottamisen keinona, vaan se on siinä, että koottu työ käyttää elävää työtä keinona säilyttääkseen ja lisätäkseen vaihtoarvoansa.» Kapitali ja työ ovat toinen toistensa ehtona, tuottavat toinen toistansa.

Porvarilliset taloustieteilijät tekevät siitä sen päätelmän, että kapitalin ja työntekijän edut ovat samat. Totta onkin, että työmies kukistuu, ellei kapitali anna hänelle työtä, niinkuin kapitalikin kukistuu, ellei se käytä työmiestä. Kuta enemmän tuottava kapitali lisääntyy, teollisuus kukoistaa, porvaristo rikastuu, liikkeet luistavat, sitä enemmän työväkeä tarvitsee kapitalisti, sitä kalliimmasta hinnasta myy työnsä työntekijä. Mutta mitä on tuotannollisen kapitalin kasvaminen? Kootun työn vallan kasvamisesta elävän työn yli, porvariston vallan kasvamisesta työlätekevän luokan yli. Kapitalin lisääntyminen merkitsee köyhälistön lisääntymistä. Kapitali ja palkkatyö ovat todellakin saman suhteen eri puolia; ne edellyttävät toisiaan niinkuin koronkiskuri ja tuhleri edellyttävät toisiansa. Kun kapitali kasvaa, kasvaa työpalkkakin, mutta kapitalin voitto kasvaa suhteetoman paljon nopeammin. Työntekijän aineellinen tila on parantunut, mutta hänen yhteiskunnallisen asemansa kustannuksella; yhteiskunnallinen juopa, joka hänet erottaa kapitalistista, on kasvanut. Olevan yhteiskunnan romahdusta ei voida välttää.

MARXIN uudet opit eivät kaikuneet kuuroille korville.

Aikaisemmin (s. 41) olemme kertoneet, miten Parisissa toimiva saksalaisten matkasosialistien perustama »Oikeamielisten liitto» v. 1839 oli joutunut hajatilaan ja sen johtajat nähneet parhaaksi poistua Ranskasta niinpiankuin vankiloista pääsivät. Osa joukkoa pohjaantui

Lontooseen ja siellä Karl Schapper kuuden muun samanmielisen kanssa — heistä mainittakoon suutari Heinrich Bauer, kelloseppä Josef Moll ja räätäli Eccarius — v. 1840 perustivat »Kommunistiliiton.» Saksalaisten sosialistien pääkorterit täten siirtyi Parisista Lontooseen. Liitto oli salainen ja muodostui vähitellen kansainväliseksi, mutta se toimi alkuaikoinaan varsin heikosti. Enemmän eloa siihen tuli, kun Moses Hess rupesi hoitamaan eri tahoilla löytyvään »oikeamielisten liittojen» ja Lontoon liiton keskinäisiä suhteita. Hajallaan olevat yhdistykset rupesivat tuntemaan yleisen liittoutumisen tarvetta. Myöskin Marx ja Engels puuttuivat näiden yhdistysten toimintaan. He rupesivat arvostelemaan työmiesten liitoissa vallitsevia, nuorhegeliläisyyden ja weitlingiläisyyden sekaisia oppeja. Lontoon liiton kunniaksi on mainittava, että sen johtavat miehet älyivät, millä puolella oli tulevaisuus. He huomasivat parhaaksi ruveta puheisiin Marxin ja Engelsin kanssa ja lähettivät siinä aivoituksessa parhaan diplomattinsa, mestari Mollin, lopulla vuotta 1846 Brysseliin keskustelemaan rauhan ehdoista. Aluksi Marx ja Engels olivat vierovalla kannalla, mutta kun liiton johtavain miesten puolelta luvattiin kutsua kokoon kongressi, jossa Marxin ja Engelsin mielipiteet kenties voitaisiin hyväksyä liiton viralliseksi ohjelmaksi, taipuivat taiputettavat ja rupesivat jäseniksi liittoon. Uudet jäsenet saivat heti tehtäväkseen laatia luonnoksen liiton manifestia varten.

Puheenalainen kongressi pidettiin kesällä 1847 Lontoossa. Kokouksessa oli läsnä Sveitsin, Belgian, Ranskan, Englannin ja Saksan työväenyhdistysten edustajia. Marx ei ollut mukana, vaan Engels oli ja esitti manifestin luonnoksen. Mieliala uusien johtajia kohtaan oli suotuisa. Luonnos päätettiin lähettää eri yhdistysten tarkastettavaksi; lopullisesti olisi asia ratkaistava syksyllä pidettävässä uudessa kongressissa. Tässä toisessa kongressissa, joka pidettiin Lontoossa marras- ja joulukuussa 1847, pääsivät Marxin ja Engelsin mielipiteet pitkään väittelyjen jälkeen voitolle. Liitto järjestettiin aivan uudelleen. Vanhat salaliittohommat heitettiin ohjelmasta nyt kokonaan pois ja liitto muodostettiin demokratisella pohjalla toimivaksi sosialistiseksi agitatio-järjestöksi. Uusien sääntöjen ensimmäisessä pykälässä ilmoitettiin liiton tarkoitukseksi »porvariston kukistaminen, köyhälistön valta, luokkalaitoksiin perustuvan porvarillisen yhteiskunnan lakkauttaminen ja uuden yhteiskunnan perustaminen, jossa ei ole luokkia eikä yksityistä omistusta.» Seuraavissa pykälissä säännöstelltiin liiton jako, raha-asiain hoito, julkinen toiminta »työväen sivistysseurain» kautta sekä liiton salainen toiminta. Lopuksi hyväksyttiin Marxin ja Engelsin laatima manifesti »Kommunistisen puolueen» viralliseksi ohjelmaksi.

Tämä manifesti päätettiin painattaa kuudella kielellä ja jakaa se alussa vuotta 1848 kaikkialla Europassa. Muutamaa viikkoa ennen helmikuun vallankumouksen puhkeamista siitä ilmestyikin ensimmäinen saksankielinen painos.

NIIN SYNTYI KOMMUNISTISEN PUOLUEEN MANIFESTI.

»Nykyään — kirjoitti Engels manifestin esipuheessa 1890 — se on epäilemättä koko sosialistisen kirjallisuuden laajimmin levinnyt, kansainvälinen tuote, yhteinen ohjelma monille miljoonille työntekijöille kaikissa maissa Siperiasta Kaliforniaan saakka.»*)

»Ja kuitenkin — Engels jatkaa selittäen manifestin nimeä — ei meidän olisi sopinut sitä kutsua sosialistiseksi manifestiksi. Sosialistien nimellä tarkoitettiin 1847 kahdenlaisia ihmisiä. Toiselta puolen erilaisten haaveellisten järjestelmän kannattajia, etenkin Englannin owenilaisia ja Ranskan fourieriläisiä, jotka kummatkin jo silloin olivat surkastuneet paljaiksi vähitellen kuoleviksi lahoiksi. Toiselta puolen mitä moninaisimpia yhteiskunnallisia puoskareita, jotka erilaisilla kaikenmaailmanlääkkeillään ja kaikenlaisella paikkaustyöllä tahtoivat poistaa yhteiskunnallisia epäkohtia, tekemättä pienintäkään pahaa kapitalille ja voitolle. Kummassakin tapauksessa: ihmisiä, jotka olivat ulkopuolella työväenliikettä ja pikemminkin etsivät 'sivistyneitten' luokkain kannatusta. Se osa työmiehiä sitävastoin, joka vakuutettuna paljaastaan valtiollisten kumousten riittämättömyydestä vaati yhteiskunnan perinpohjaisempaa uudistamista, se osa kutsui itseään silloin kommunistiseksi. Se oli vain karkeasti hakattua, ainoastaan vaistomaista, monta kertaa hiukan raakaa kommunismia; mutta se kykeni kumminkin luomaan kaksi haaveellisen kommunismin järjestelmää, Ranskassa Cabet'in 'ikarilaisen' ja Saksassa Weitlingin opin. Sosialismi merkitsi 1847 porvarillista liikettä, kommunismi työväenliikettä. Sosialismi oli, ainakin Europan mantereella, salonki-kelpoinen, kommunismi taas sen suora vastakohta. Ja kun me jo silloin ratkaisevasti olimme sitä mieltä, että 'työväen vapautuksen täytyy olla itse työväenluokan omaa työtä', niin emme saattaneet hetkeäkään epäillä, kumman noista nimistä valitsimme. Myöhemminkään ei ole koskaan päähämme pistänyt sitä hyljätä.»

Edellisestä jo hiukan selvenee Kommunistisen manifestin sisällys. Vaan kannattaapa siitä tarkemminkin kertoa.

Manifesti jakautuu neljään yhteenkuuluvaan kappaleeseen. Ensimmäinen ja laajin on nimeltään »Porvari ja proletari» ja siinä kuvataan lyhyesti, mutta selvästi luokkataistelun keskittävä asema yhteiskunnallisessa historiassa.

*) Meillä on edessämme Kommunistisen manifestin kolmas suomenkielinen painos (1906), jota olemme tekstissämme käyttäneet.

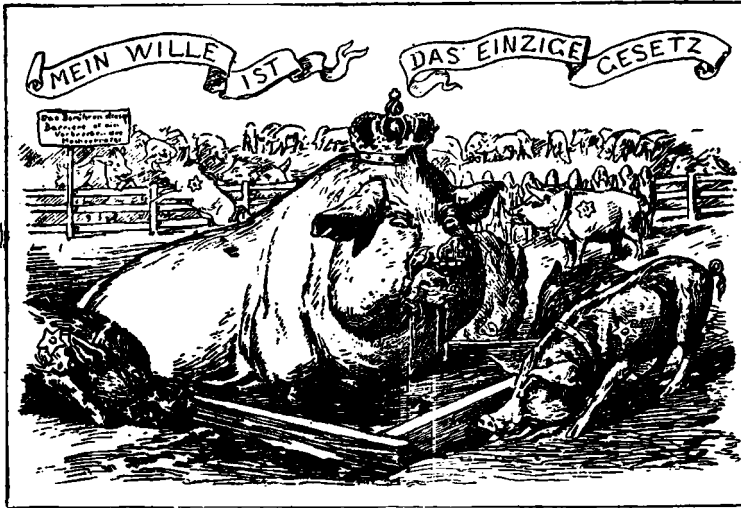
»Me näemme siis — kuuluu sen johtopäätös — että nykyinen porvaristo itse on pitkän kehityksen, tuotantotavassa ja kulkuneuvoissa tapahtuneen mullistussarjan tuote.»

»Jokaista näistä porvariston kehitysasteista seurasi vastaava valtiollinen vapaus. Sorrettuna säätyinä feodaliherrojen vallitessa, asettuna ja itsehallinnollisena yhteisönä keskiajan ensimmäisissä kaupunkikunnissa, missä riippumattomana kaupunki-vapaavaltana, missä taas monarkian kolmantena veronalaisena säätyinä, sitten manufaktuuriteollisuuden aikana aateliston vastapainona säätyvaltaisessa tai yksinvaltaisessa monarkiassa, yleensä suurten monarkiaain pääperustuksena, porvaristo vihdoin suurteollisuuden ja maailmankaupan kehityttyä hankki itselleen yksinomaisen valtiollisen vallan nykyajan eduskuntavaltioissa. Nykyaikainen valtiovalta on valiokunta, joka hoitaa koko porvariluokan yhteisiä asioita.»

Tästä jo arvaamme minkälaiseen valaistukseen joutuu manifestissa nykyajan porvaristo. »Porvaristo ei voi elää edelleen mullistamatta tuotantovälikappaleita, toisin sanoen tuotantosuhteita ja kaikkia yhteiskunnallisia oloja. Entisen tuotantotavan muuttumaton jatkaminen oli sitävastoin kaikkien edellisten teollisten luokkien ensimmäinen elinehto. Tuotannon jatkuva mullistus, kaikkien yhteiskunnallisten olojen keskeymätön horjuvaisuus, loppumaton epävakaisuus ja liikkuvaisuus leimaavat ennen kaikkea porvarillisen aikakauden. Kaikki vakaantuneet, juurtuneet olot kunniassa pidettyine käsityksineen ja mielipiteineen menevät hajalle, kaikki uudestaan muodostuvat vanhentuvat, ennenkuin ne pääsevät jäykistymään. Kaikki pysyväisyys haihtuu, kaikki pyhä halvennetaan, ja ihmiset ovat vihdoin pakotetut katselemaan asemaansa ja keskinäisiä suhteitaan kylmänjärkeillä silmillä.»

»Porvaristo poistaa yhä enemmän tuotantovälikappalten, omaisuuden ja väestön hajaannuksen. Se on yhdistänyt väestön, keskitänyt tuotantovälikappaleet ja koonnut omaisuuden muutamiin harvoihin käsiin. Välttämätön seuraus tästä oli valtiollinen keskitys. Riippumattomat, melkein vaan liittoutuneet maakunnat eri etuineen, lakeineen, hallituksineen ja tulleineen sullotaan yhteen yhdeksi kansakunnaksi, yhden hallituksen, yhden lain, yhden kansallisen luokkadun alaiseksi, yhdeksi tullialueeksi.»

Tällaista porvaristoa vastassa seisoo nykyajan köyhälistö, joka elää vaan niin kauan kuin se saapi työtä ja saapi työtä ainoastaan niin kauan kuin sen työ kartuttaa pääomaa. Manifestissa esitetään työpalkkalaki, jonka jo tunnemme, köyhälistön kurjistuminen ja kasvaminen, ja työtaistelut. »Välistä voittavat työmiehet, mutta ainoastaan ohimennen. Heidän taisteluittensa varsinainen tulos ei ole suoranainen voitto, vaan työväestön yhä laajemmalle levenevä yhtyminen.

Neljä valtiomuotoa: Yksinvalta.

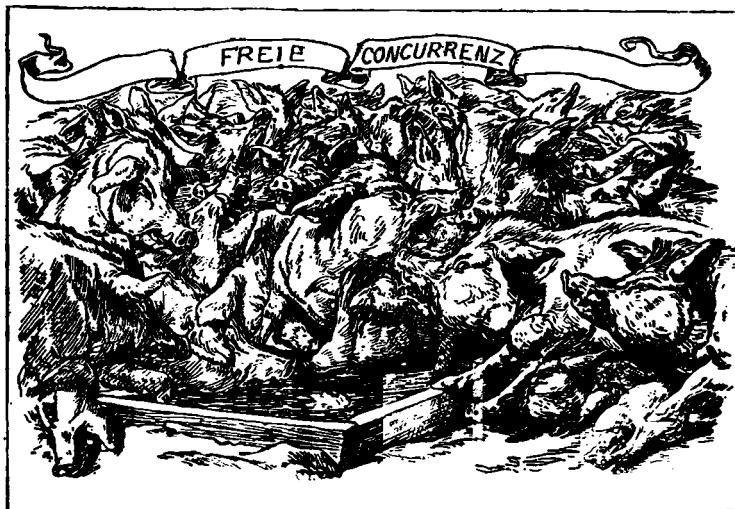
»Minun tahtoni on ainoa laki.» (Saksal. pilakuva.)

Tätä edistävät kasvavat liikeneuvot, jotka syntyvät suurteollisuuden vaikutuksesta ja yhdistävät kaukaistenkin paikkakuntien työväestön toisiinsa. Ainoastaan yhdistyminen on tarpeen, jotta nuo kaikkialla yhtäläiset paikallistaistelut keskittyisivät kansalliseksi taisteluksi, luokkataisteluksi. Mutta jokainen luokkataistelu on valtiollinen taistelu. Ja yhtymisen, johon keskiajan miehet kyläteineen tarvitsivat vuosisatoja, aikaansaavat nykyajan proletarit rautateitten avulla muutamien vuosien kuluessa.»

Neljä valtiomuotoa: Ylimysvalta (Perustuslaillinen monarkia).

»Muutamat ovat herroja.» (Saksal. pilakuva.)

Neljä valtiomuotoa: Tasavatta.
»Vapaa kilpailu.» (Saksal. pilakuva.)

Ja tämä luokkataistelu on päättävä vanhan yhteiskunnan kuskutumiseen. »Vanhan yhteiskunnan elämänehdot ovat jo hävitetyt köyhälistön elämänehdoissa. Proletarilla ei ole omaisuutta; hänen suhteensa vaimoonsa ja lapsiinsa on aivan toinen kuin porvarillisten; nykyinen teollisuustyö, nykyinen orjuuttaminen pääomien alle, joka on sama Englannissa, Ranskassa, Amerikassa ja Saksassa, on häneltä riistänyt kaiken kansallisen leiman. Lait, siveysoppi, uskonto ovat hänelle porvarillisia ennakkoluuloja, joiden kunkin takana piilee jokin porvarillinen etu.»

Neljä valtiomuotoa: Sosialistinen tulevaisuuden valtio.
»Kullekin osansa.» (Saksal. pilakuva.)

»Kaikki edelliset luokat, jotka pääsivät hallitseviksi, koettivat vahvistaa jo hankitun asemansa siten, että ne alistivat koko yhteiskunnan ansio- ja voittoehtojensa alaiseksi. Proletarit voivat voittaa itsellensä yhteiskunnan tuotantovoimat ainoastaan siten, että he poistavat tähänastiset ansiotapansa ja samalla koko tähänastisen ansiotavan. Köyhälistön ei tarvitse turvata mitään omaisuudestaan, sen tulee vaan hävittää kaikki tähänastiset yksityisvakuudet ja yksityisvakuutukset.»

»Kaikki tähänastiset liikkeet ovat olleet vähemmistön liikkeitä tahi liikkeitä vähemmistön hyväksi. Proletarinen liike on suunnatoman enemmistön itsenäinen liike tämän suuren enemmistön hyväksi. Köyhälistö, nykyisen yhteiskunnan alin kerros, ei voi kohota, ellei koko ylikerros, joka muodostaa virallisen yhteiskunnan, häviä.»

Näin esitettyään luokkataistelun historiallisessa valossa manifestin kirjoittajat toisessa luvussa, »Proletarit ja kommunistit», esittävät oman ohjelmansa, s. o. tietopuolisen oppinsa ja keinot sen toteuttamiseksi.

»Kommunistit eroavat muista proletarisista puolueista siinä, että he toiselta puolen köyhälistön eri kansallisissa taisteluissa pitävät silmällä köyhälistön yhteisiä, kansallisuudesta riippumattomia etuja, toiselta puolen siinä, että eri kehitysasteilla, joilla taistelu köyhälistön ja porvariston välillä riehuu, he aina edustavat yhteisliikkeen etua.»

»Kommunistit ovat siis käytännöllisesti päättävin, aina eteenpäin ponnistava osa kaikkien maitten työväenpuolueista; tietopuolisesti he käsittävät paremmin kuin köyhälistön muut joukot proletarisen liikkeen ehdot, suunnan ja yleiset tulokset.»

»Kommunistien lähin tarkoitus on sama kuin kaikkien muitten proletaristen puolueitten: köyhälistön muodostaminen luokaksi, porvaristohallituksen hävittäminen, valtiollisen vallan saavuttaminen köyhälistön kautta.»

Sitten selvitetään lähemmin kommunistien suhdetta omistusoikeuteen, perhelaitokseen, isänmaallisuuteen ja uskontoon. Osoitetaan, että kommunisimi kaikissa näissä kohdin ainoastaan parantaa porvariston turmeleman yhteiskunnan. Niinpä lausutaan isänmaallisuudesta näin:

»Työmiehillä ei ole mitään isänmaata. Ei voi heiltä ottaa, mitä heillä ei ole. Kun köyhälistön täytyy ensi sijassa hankkia itsellensä valtiollinen valta, kohota kansalliseksi luokaksi, muodostua kansakunnaksi, on se itse vielä kansallinen, jos kohta ei porvariston käsityksen mukaan.

Kansalliset eroavaisuudet ja vastakohtat haihtuvat yhä enemmän porvaristonkin, vapaakaupan, maailmankaupan, teollisuuden, tuotannon yhtäläisyyden ja sitä vastaavien elämänehtojen kehittyessä.

Sosiaalinen kysymys.

»Valitse, ystäväni, vapaasti: Tuolla on tehdas, tuolla kuritushuone!»
(Th. Th. Heinen piirros.)

Köyhälistön valta poistaa ne vielä enemmän. Yhteinen toiminta, ainakin sivistyneissä maissa, on ensimmäisiä sen vapautuksen ehtoja.

Mikäli toisen yksilön nylkeminen toisen kautta häviää, sikäli häviää myöskin toisen kansakunnan nylkeminen toisen kautta.

Luokkien vastakohtaisuuden hävitessä kansakunnan keskuudesta, häviää samoin kansakuntien vihamielisyys toisiansa kohtaan.»

Lueteltuaan käytännölliset ohjelmavaatimuksensa kuvaa manifesti tulevaisuuden yhteiskuntaa seuraavaan tapaan:

»Kun kehityksen edistyessä luokkaerotukset ovat hävinneet ja kaikki tuotanto keskitetty yhdistyneitten yksilöitten käsiin, niin ka-

dottaa julkinen valta valtiollisen leimansa. Valtiollinen valta varsinaisessa merkityksessään on toisen luokan järjestetty valta toisen kukistamiseksi. Jos köyhälistö taistelussaan porvaristoa vastaan itsestänsä yhtyy luokaksi, mullistuksen kautta muodostuu vallitsevaksi luokaksi ja tällöin pakon avulla poistaa vanhat tuotantosuhteet, niin poistaa se samalla luokkavastakohtaisuuden elinehdot, yleensä kaikki luokat ja siten oman valtansa erityisenä luokkana.»

»Vanhan porvarillisen yhteiskunnan sijaan luokkineen ja luokkavastakohtineen astuu liittoyhteys, jossa jokaisen vapaa kehitys on kaiken vapaan kehityksen ehtona.»

Kolmannessa luvussa tehdään katsaus sosialistiseen ja kommunistiseen kirjallisuuteen. »Taantuvaan sosialismiin» kuuluu sen mukaan ensinnäkin »feodalinen sosialismi», »pikkuporvarillinen sosialismi» ja »saksalainen eli 'todellinen' sosialismi.» Manifestissa ei mainita näitä taantuvan sosialismin eri suuntia edustavia nimiä, mutta tiedetään, että »todellisen» sosialismin edustajana siinä pidettiin etupäässä Karl Grünia.

»Vanhoilliseen eli porvarissocialismiin» manifesti nimenomaan lukee Proudhon'in usein mainitun teoksen »Kurjuuden filosofian.» »Kritillis-haaveellisen sosialismin ja kommunismin» edustajina pitää manifesti S:t Simon'in, Fourier'in, Owen'in y. m. s. oppeja. Manifesti riitelee ankarasti kaikkia näitä oppeja vastaan, mutta samalla se niitä kuitenkin hauskasti valaisee.

Manifestin viimeinen kappale esittää kommunistien suhdetta erinäisiin vastustuspuolueisiin Europan eri maissa. Kommunistit sen mukaan kannattavat kaikkialla jokaista mullistavaa liikettä olemassa olevia yhteiskunnallisia ja valtiollisia oloja vastaan. Liikkeensä peruskysymyksenä kommunistit kuitenkin pitävät omistuskysymystä. Manifesti päättyy seuraaviin kuuluisiin loppusanoihin:

»Kommunistit eivät huoli salata mielipiteitään ja tarkoitukseriään. He julistavat avoimesti, että heidän tarkoituksensa on saavutettavissa ainoastaan tähänastisen yhteiskuntajärjestyksen täydellisellä mullistamisella. Vaviskoot hallitsevat luokat tällöin kommunistisen mullistuksen edessä. Proletareilla ei siinä ole mitään kadotettavanana pitse kahleensa. Mutta he voivat voittaa kokonaisen maailman.

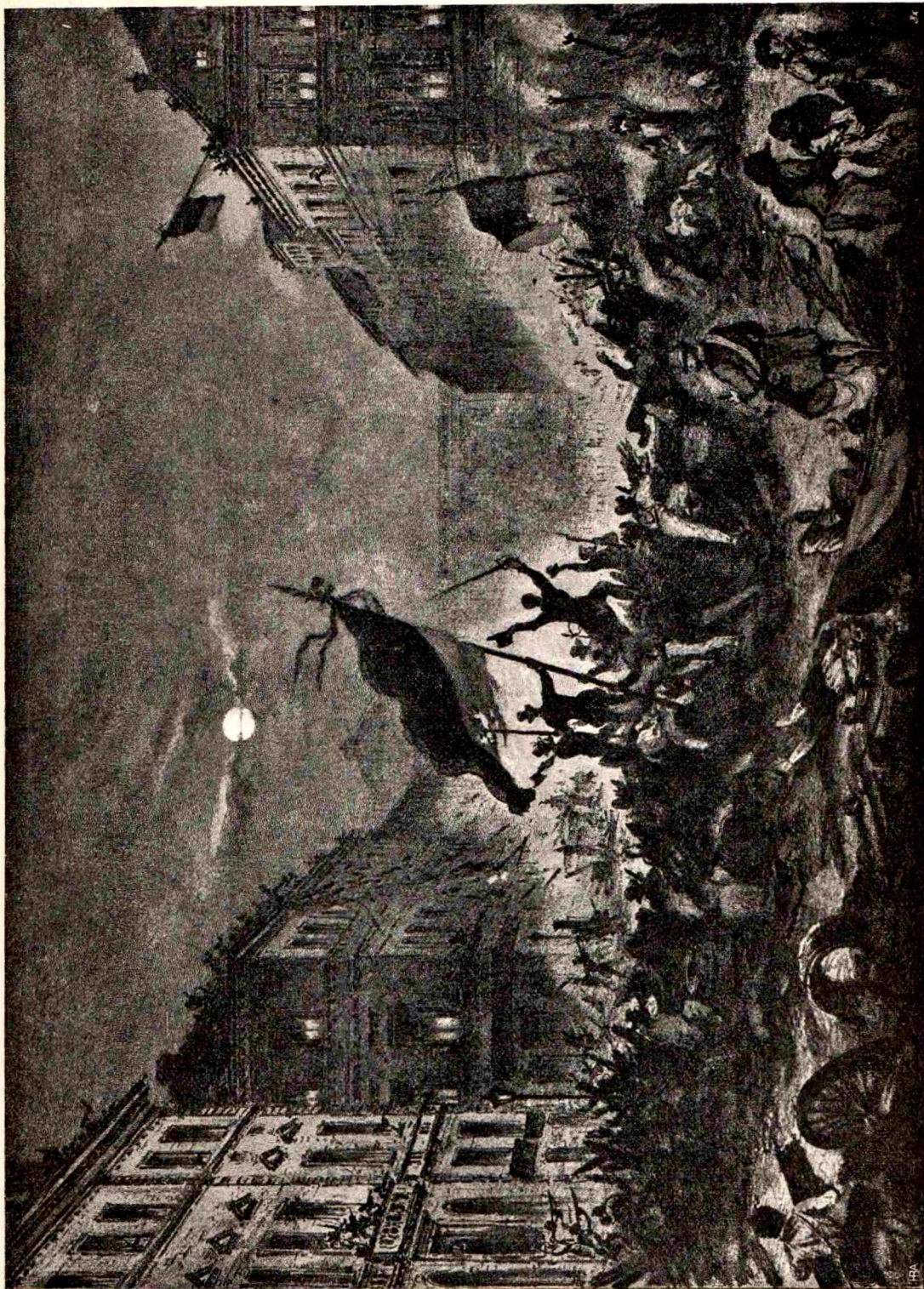
Kaikkien maitten proletarit yhtykää!»

IHMISOIKEUDET ja kaikkien ihmisten veljeys olivat olleet vanhemman sosialismin tunnussanana. Kommunistinen manifesti lausui Europan köyhälistölle uudet tunnussanat. Niitä oli kolme. Ensimmäinen oli se tieto, ettei sosialismi ollut mitään hämärää aaterakennelmaa, vaan yhteiskunnan historiallista liikettä. Toinen johtopäätös

uusista opeista oli se, ettei yhteiskunta ollut haaveillun sopusoinnun ja yhteismielen tulos, vaan perustui luokkataisteluun. Ja kolmas johtopäätös se, että sosialismin tuli luoda köyhälistön kansainväliseen yhteistuntoon perustuva suuri järjestö.

Kaikkien maitten proletarit yhtykää! kaikui nyt Kommunistisen manifestin sotahuuto. Vastaiseksi se huuto kuitenkin hukkui paljon suurempaan huutoon, joka törähti toisesta sotatorvesta ja kutsui köyhälistöä takaisin vanhoille verisille taistelutanterilleen.

Breitestrasen katusulku Berlinissä 18 p. maalisk. 1848. Samanaikaisen kivipörröksen mukaan.

Keväällä

Kesällä

Syksyllä

Saksan Mikko kapinavuonna 1848.
(Historiallinen pillakuva.)

6. »Hullu vuosi» Saksassa.

1840-luvun lopulla alkoi viimeinkin Saksa havahtua siitä pitkästä unesta, jota maa oli nukkunut sitten vapautussotain. Heinäkuun vallankumouksen ajat, Slesian nälkäkapinat ja uudet aatevirtauukset, niiden joukossa sosialistisetkin, olivat saaneet Saksan nukkuvan Mikon raottamaan silmiänsä ja kääntämään kylkeänsä. Eletty aika oli jättänyt Saksan kansaan yleisen tyytymättömyyden tunteen. Virka- ja sensurivalta tuntuivat entistä sietämättömämmiltä ja tavaton nälkä ja puute tekivät nyt aineellisenkin elämän tukalaksi. V. 1847 nousi välttämättömpäin elintarpeitten hinta suunnattomiin. Hätävuodet, kauppapulat, työttömyys ja nälkähälyt olivat tehneet salaliiton köyhän kansan kiusaamiseksi, ja suurissa kaupungeissa nousi kurjuus kukkuroilleen. Monessa paikassa syttyi mellakoita, jotka kuitenkin eivät olleet sen vaarallisempia. Esimerkkinä siitä mainittakoon Berlinin »perunasota» huhtikuussa 1847. Elintarpeet olivat etupäässä talonpoikain ja kauppiaitten saaliinhimon vuoksi nousseet kuulumattomiin hintoihin. Työmiesten vaimot palasivat tyhjien korien kanssa kotia torilta, mistä nyt ei rahalla saanut perunoitakaan. Ja kun ruokaporvarit päällepäätteeksi vielä pilkkasivat ruuan pulassa olevia vaimoja, niin nämä vimmastuneina alkoivat pieksää kaupustelijoita usuttaen ukkonsakin käymään porvarien kimpuun. Teurastajat, leipurit ja ryytikauppiat saivat vuoron jälkeen osansa selkäsauhasta. Väkijoukot kulkivat katuja pitkin ryöstäen muutamia kauppapuoteja: kerrotaan, että missä väkijoukko havaitsi leipurin leivän täysipainoiseksi, siellä jätettiin puoti ryöstämättä, vieläpä hurrattiinkin leipurille. Neljä päivää kesti sellaista menoa, kunnes sotaväki ilman suurempaa vaivaa palautti järjestyksen; kolmisen-sataa henkeä vangittiin ja satamäärä tuomittiin pitkäaikaiseen vankeusrangaistukseen. Sen jälkeen oli kaupunki taasen rauhallinen.

Lola Montez Münchenissä.

Humoristinen välinäytös näissä surkeissa oloissa ja muutenkin oivallinen ajankuva oli Lola Montezin juttu Baijerissa. Jutun aiheuttaja oli muudan irlantilais-kreolilainen seikkailijatar, joka esiintyi »espanjalaisena tanssijattarena» useissa valtakunnissa matkaansaattaen kaikkialla suurta pahennusta. Monesta kaupungista karkoitettuna saapui tämä viettelevä seikkailijatar Baijerin pääkaupunkiin, tunkeutui julkeasti kuninkaan puheille, ja yksi kaksi oli kuningas Ludvig I, kuusikymmenvuotias elostelija, kokonaan joutunut hänen pauloihinsa. Kun Lola oli

saanut varman aseman kuninkaan jalkavaimona, antoi hän kirkollisen ministeristön »laputtaa» ja asetti vapaamielisen ministeristön hallitukseen. Hän valitsi henkivartijakunnakseen vapaamielisen ylioppilasyhdistyksen »Alemannian» — jonka koiranleuat heti nimittivät »Lolamanniaksi» — ja viihtyi nuorten pulskain poikain parissa oivallisesti. Ikävä vain, että Lolan suunnattomat rivoudet suututtivat Münchenin vakavia olutpomoja. Vanhoillisten ja vapaamielisten ylioppilaitten välillä syttyi katutappelu, minkä johdosta Lola sulki yliopiston. Siitä taas suuttuivat kaupunkilaiset pahanpäiväisesti, kun menettivät vuokralaisensa, jesuiittain puolue lietsoi tyytymättömyyttä, ja lopuksi syntyi Münchenissä vallankumous, joka päättyi Lolan karkoittamiseen — kuninkaan suureksi suruksi. Tämä monivaiheinen Lola Montezin juttu antoi aiheita loppumattomaan pilantekoon. Pilkkakynät kuvasivat hänet mielellään »Spanjan kärpäseksi», joka oli istunut aasin (= kuninkaan) häntään. Kuvassamme näemme sankarittaren sekä siinä ominaisuudessa että tanssimassa teatterissa jesuiittain kauhuksi kuninkaan kiikarin edessä.

Vakavampiakin jutunaiheita oli sen pahempi tulossa. »Lumi-vyöry oli jo liikkeessä.» Sveitsissä kansanvaltaiset kanttonit kukistivat jesuiittain vallan. Sisiliassa teki kansa tammikuussa 1848 ka-

pinan ja hankki itselleen perustuslait, jollaiset pian oli annettava Italian muillekin valtioille. Sitten tulivat suuret sanomat Parisista: Ranskan kuningas oli kukistettu, tasavalta julistettu ja yksinkertainen työmieskin otettu hallituksen jäseneksi. Tapaukset seurasivat nyt nopeasti toisiansa. Koko Europpa alkoi kaikua sorrettujen kansain vapaushuudoista. Englannissa leimahti chartistiliike uuteen liekkiin. Saksan porvaristossa alkoi näkyä tavattomia elonmerkkejä. Frankfurtissa istuvat liittopäivät lupasivat »edistystä lain pohjalla», mutta kansa ei enään välittänyt vanhoista lakimuumioista eikä sillä ollut aikaa ruveta odottamaan uusien lakien kehittymistä. Badenissa ja Wyrtembergissä alkoivat vallankumouksen laineet loiskua, talonpojat ryntäsivät herraskartanoita vastaan. Saksan pikkuvaltioiden valtaistuimet jo epäilyttävällä tavalla horjuivat ja niillä istuvat ruhtinaat kiiruhtivat kutsumaan »vapaamielisiä» ministeristöjä tueksensa.

Ratkaisevat tapaukset sattuivat kuitenkin saksalaisissa pääkaupungeissa, Wienissä ja Berlinissä.

Itävalta oli ennen helmikuun vallankumouksen aikoja Europan kaikkein vanhoillisimpia valtioita. Ei mikään maa ollut niin hyvin toisista erotettu, ei missään osattu julkista elämää niin sujuvasti ja taitavasti kahlehtia kuin Itävallassa. »Jokainen oli joko esimies tai alamainen, ja jokainen Itävallan alamainen oli jossakin suhteessa keppiin. Keppikuri oli siten Itävallan itsevaltiuden tunnusmerkki, joka sen erotti muista maissa, missä kepin sijalla oli hirsipuu.» Siinä oli se hieno erotus, että koko yhteiskuntaa ei voitu hirttää, mutta kyllä kepittää. Tämän itävaltalaisen järjestelmän korkeimpana huipuna oli kaikkivaltias pääministeri, ruhtinas Metternich, joka vielä vähää ennen kukistumistaan lausui myönnytyksiä anomaan saapuneille kansanedustajille seuraavat syvämietteiset sanat: »Hallitsijalla ei ole edes oikeuttakaan tehdä myönnytyksiä; hallitusvalta on kuin sukutila, jota hallitus saa käyttää, vaan ei vähentää.»

Hallituksen kaikkivaltaisuuden piti tietysti perustua kaikkitietäväisyyteen. Salaisimpaankin koti- ja perhe-elämään tunkeutui poliisi kylväen kaikkialla tuskaa ja epäluuloa. Maa oli täynnä polisiurkkijoita ja kaikki olivat vakoilun alaisia. Palvelijat melkein järjestään olivat urakkapalkkaa nauttivia urkkijoita. Loistavampaa sensurihistoriaa kuin Itävallalla ei liene millään varsinaisesti europalaisella maalla.

Ja kuitenkin oli Wien ensimmäinen pääkaupunki, mihin helmikuun vallankumouksen hyökyaalto Ranskasta saapui. Itävallan keisaria aljettiin ahdistaa »adressiryynnäköllä». Joka päivä, joka tunti tuotiin hallitsijalle uusia adresseja, joiden pääsävelenä oli Metternichin erottamisen vaatiminen. Yliopisto vaati paino-, oppi- ja uskonvapautta. Maaliskuun 13 p:nä tunkeutui joukko Wienin väkeä Ala-

Kansalliskaartilainen vasten tahtoaan.
Wieniläinen pilakuva v:lta 1848.

Itävallan maapäiväin avajaisiin, luki siellä julki unkarilaisen Kossuthin vapauspuheen, rikkoi huonekalut ja heitti ne ulkona seisovan sotaväen niskaan. Vastaukseksi sotamiehet ampuivat. Vallankumous oli alkanut. Saman päivän illalla huomasi Metternich kukistuksensa hetken tulleeaksi. Tämä suuruus, jonka edessä Eurooppa pian 40 vuotta oli vapissut, pakeni nyt omasta pääkaupungistaan vaunuissa, joita käytettiin hovin likavaatteiden kuljettamiseen. Vielä samana iltana läksi sotaväki Wienistä, ylioppilaat ja porvarit ryhtyivät vahtipalvelukseen, ottivat haltuunsa asevaraston ja muodostivat 25,000 miehisen kansalliskaartin. Sensuri lakkautettiin ja vapausrunojen virta pääsi valloilleen. Maaliskuun 16 p:nä saapui Unkarista Kossuthin johtama loistava lähetystö, joka ratsasti Wieniin väkijoukkojen riemuitessa. Samana päivänä antoi keisari julistuksen painovapaudesta, kansalliskaartista ja perustuslakia säättävän kansalliskokouksen kokoontumisesta.

Saksanmaan kohtalo tuli ratkaistavaksi Berlinissä. Preussin kuninkaalla Fredrik Wilhelm IV:llä ei ollut aikomusta taipua kovinkaan suuriin myönnytyksiin, sillä hän luotti sotamiehiinsä, eivätkä hyvät Berlinin porvarit aluksi suuria myönnytyksiä vaatineetkaan. He tyytyivät »maltilliseen edistykseen», ja kun kuningas lupasi kutsua maapäivät koolle ja mahdollisesti suoda hiukan painovapauttakin, niin tunsivat yleisö »iloista kiitollisuutta» hallitusta kohtaan; yleisön vapaudenrakkaus ei näet ollut niin suuri kuin sen köyhälistön-pelko.

Syytä köyhälistön-pelkoon alkoikin ilmestyä. Vaikkei Berlinin köyhälistö vielä ollutkaan luokkatietoinen eikä muutenkaan kehittynyt, rupesi se kuitenkin pitämään suuria kokouksia kaupungin portilla ja vaati ei ainoastaan paino-, yhdistymis- ja muuta kansalaisvapautta, vaan lisäksi oikeutta työhön ja työministeriön asettamista. Ensimmäiset kokoukset saatiin pitää rauhassa, mutta kun niitä jatkettiin, hajotti hallitus ne ja sotaväki hyökkäsi aseellisesti kotia palaavain ihmisjoukkojen kimppuun. Preussin prinssi (kuninkaan veli) kulki kasarmeissa yllyttämässä sotaväkeä. Aluksi sotamiehet hakkasivat sapeleillaan ainoastaan niitä, jotka tekivät vastarintaa, mutta kun maaliskuun 15 ja 16 päivänä haavoitettiin ja ammuttiin kuoliaaksi rauhallisia kulkijoita ilman erotusta, niin rupesi Berlinin porvaristonkin veri kuohumaan.

On helppo käsittää, minkä sävöyksen sellaisissa oloissa synnyttivät Wienistä tulevat uutiset. Hallituskin alkoi oivaltaa, että asema oli vaarallinen, ja niinpä maaliskuun 17 ja 18 päivänä ilmestyi kaksi kuninkaallista julistusta, joissa luvattiin myöntää ehdollinen painovapaus ja kutsua maapäivät kiiruusti koolle laatimaan Preussille perustuslakeja ja kokoamaan Saksan valtioita Preussin johdon alaiseksi »liittovaltioksi».

Valtavia kansanjoukkoja kokoontui maaliskuun 18 päivänä kuninkaallisen linnan edustalle toimittamaan rauhallista mielenosoitusta kansan vaatimusten puolesta. Kuninkaan julistukset luettiin ja niille hurrattiin, mutta viime päivän tapaukset olivat saattaneet etualalle toisen asian. Kansa vaati, että sotaväki poistettaisiin ja sen sijaan asetettaisiin aseellinen kansalliskaarti. Turhaan oikeusministeri Savigny tuli torille selittämään, että kuningas muka jo oli myöntänyt oikeastaan enemmänkin kuin oli pyydetty. Muudan työmiehes vastasi hänelle: »Et sinä ymmärrä, hyvä ystävä, ei ole myönnetty yhtään mitään!» Siinä vastauksessa oli todella paljon oikeaa historiallista tuntoa.

Huuto, että sotaväen tulisi vetäytyä pois, tuli yhä äänekkäämmäksi, yksi ja toinen kivikin jo lensi sotaväkeä vastaan, mutta vanha kenrali von Pfuell ei tahtonut käskeä väkeänsä ampumaan. Mieliala oli yleensä vielä siksi tyyni, että kenrali aikoi väkineen marssia pois. Mutta sillä välin annettiin hänen selkänsä takana sotamiehille toisenlainen käsky; sen antajaa ei vielä kukaan varmuudella tiedettä, vaikka viitataan Preussin prinssiin. Eskadrona rakuunoita ajaa karautti sapelit pystyssä väkijoukkoon ja samalla marssi linnan portista esille komppania krenatorejä painetilla ajamaan kansaa hajalle. Yleisessä tungoksessa ja sekamelskassa, mikä torilla nyt syntyi, pamahti pari laukausta krenatorien rivistä. Ne lienevät olleet tapaturmalaukauksia eivätkä ne sattuneet kehenkään, mutta nyt niiden seuraus oli hirvittävä. Kansa pakeni kauhuissaan lähikaduille huutaen: »Petosta! Aseita! Kosto!» Mieltenkuuhu levisi kulovalkeana yli koko kaupungin. Katukivitus revittiin ja katusulkuja rakennettiin uskomattoman nopeasti. Hätäkellot kirkontorneissa pantiin ulvomaan ja joka taholta riensi kokouspaikoille kansaa varustettuna kangilla, kirveillä, puukoilla, pyssyillä, sapeleilla ja minkä milläkin aseilla. Kaikki valmistuivat veriseen taisteluun.

Kun sotajoukot alkoivat käydä päälle, oli kansa valmiina puolustautumaan. Raatitalon luokse ja Aleksanterin torille oli rakennettu jätiläismäisiä katusulkuja, oikeita vallankumouksellisen rakennustaidon mestarinäytteitä. Koko Königsstrassen katu oli täynnä katusulkuja, joita oli kyhätty katukivistä, kaadetuista ajopeleistä, omnibusvaunuista ja työrattaista, laudoista, lankuista y. m. Kello 5 ajoissa

Kölnin raatihuoneen katusulku Berlinissä 18. 3. 1848.

illalla kävi sotaväki siellä rynnäkköön. Jokainen katusulku oli erikseen valloitettava, ja taistelu oli hirvuminen. Katoilta ja ullakoista saivat sotamiehet niskaansa kivisateen; sinne ylös oli hilattu raskaita porras- ja porttikiviä, joita sitte paiskattiin ryntääjäin päälle. Mies miestä vastaan riehuttiin hurjassa käsiryssä. Kun katusulku joutui vihollisen valtaan, vetäytyivät henkiin jääneet puolustajat seuraavalle barrikadille, jossa entinen leikki aljettiin uudelleen. Missä sotamiehet voittivat, tunkeutuivat he raivostuneina asuntoihin, surmasivat kaikki ne, joita tapasivat ase kädessä, ja veivät toiset vankeuteen.

Breitestrassen kadulle Kölnin raatihuoneen varaan oli konetyömies Siegrist rakentanut kaikkien konstien mukaan katusulun. Hän myöskin johti sen puolustusta. Pimeän tullen sytytettiin barrikadin eteen valkea, ja katusululta ammuttiin pari luotia kuninkaallista linnaa kohden. Sotaväki teki heti rynnäkön. Sitä valaisi katusulun edessä palava rovio, mutta katusulun puolustajat olivat pimeän suojassa. Hirveässä luotisateessa ryntäsivät sotamiehet katusulkua vastaan, mutta ankaran taistelun jälkeen täytyi heidän peräytyä. Kolmasti uudistui ryntäys, ja kolmasti se torjuttiin katusulun takaa

Lapset valavat luoteja katutaistelijoille.

tuiskuavan tulen ja katoilta satavan kivikuuron avulla. Nyt ajettiin tykistö esille ja se alkoi hirveän granatti- ja karteshipommituksen tuota sankarillista katusulkua vastaan. Hurjain sotahuutojen ja haavoitet-
tujen surkeitten valitusten kestäessä seisoivat puolustajat vielä kauan aikaa urhoollisesti paikoillaan. Lähellä olevilla porteilla seisoi nuori työmies päryyttäen rumpua ampumisen aikana. Kartesheja ja granatteja sateli hänen ympärilleen, mutta häneen ei ihmeeksikään sattunut yksikään luoti. Viimein täytyi puolustajain kumminkin luopua linnastaan, kun vihollinen oli vähällä saartaa heidät ja kun heidän ampumavaransakin alkoivat loppua.

Yhtä sankarillisesti taisteltiin monessa muussakin paikassa pitkin katuja. Yö oli keväisen leuto ja kuu paistoi. Monen talon akkunat oli valaistu, ja naiset lähettivät rohkaisevia terveisiä taistelijoille. Lapset katusulkujen suojassa valoivat pyssynluotia, minkä ehtivät. Taivasta vastaan lekotti sieltä täältä tulipalon lieska. Kunnikaallisessa rautavalimossa oli tulipalo ja samoin olivat kaupungin tulliporteilla monet vahtihuoneet valkeassa.

Aleksanterin torilla riehui taistelu tulisimmin. Siellä ilmeni kansan liike koko voimassansa. Läpi koko yön siellä tapeltiin, eikä sotaväki jaksanut valloittaa suurta toria. Sikäläisten katusulkujen parhaita puolustajia oli muudan Urban niminen hevostohtori, Berlinin tunnettuja nähtävyyksiä, joka aina kulki paljain päin pitkine hiuksineen, lyhyessä ruskeassa jakussa ja pitkävartisissa saappaissa. Suuren barrikadisankarin maineen saavutti myöskin Hallen kaupun-

gista oleva sorvari Gustav Hesse, joka keskellä pahinta luotisadetta pelasti katusululta pudonneen haavoitetun. Hän osoitti siinä tilaisuudessa niin suurta pelottomuutta, että hänen toverinsa ihailunsa osoitteeksi seppelöivät hänet.

Katutaistelujen aikana vangitsivat sotajoukot satoja ihmisiä, jotka sullottiin kuninkaallisen linnan kellareihin. Suuri osa vankeja oli sellaisia, jotka eivät millään tavoin olleet ottaneet osaa taisteluun. Aamulla aikaiseen kuljetettiin 600 vankia Spandauhun. Vangit oli kytketty parittain kädet selän taakse ja heitä ajettiin kuin karjaa, kolhittiin pyssynperillä ja silvottiin sapeleilla. Sotaväki harjotti tunnotonta rääkkäystä, jopa teki murhatöitäkin, jotavastoin katusulkujen puolustajat taistelun tuoksinassakin pysyivät hilpeällä ja hyväntahoisella tuulella.

Vihdoin koitti uusi päivä, ja maaliskuun aurinko alkoi valaista katujen verilätäköitä ja ruumiita. Kanuunain jyske ja kiväärien pauke hellitti hetkeksi, mutta hätäkellot ulvoivat yhtä myötää. Kansa oli pyhästi päättänyt jatkaa taistelua viimeiseen saakka. Jos kuka yritti sovinnonteosta puhuakaan, ioutui hän heti ilkeän epäluulon alaiseksi.

Mutta kello 7 aamulla levitettiin uutta kuninkaallista julistusta. Se oli osoitettu »Rakkahille berliniläisilleni!» Tässä merkillisessä asiapaperissa kuningas lupasi peräyttää sotajoukkonsa sillä ehdolla, että kansa ensinnä jättäisi katusulut. Kummakseen saivat »rakkaat berliniläiset» vielä lukea senkin, että heitä oli houkutellettu kapinaan »roistojoukko, enimmäkseen ulkomaalaisia.» Tätä julistusta naulattiin julki kaikkialla, vaan se ei tehnyt mitään vaikutusta väestöön. Kansa antoi vastauksensa sillä tavoin, että rupeesi jatkamaan ampuamista katusulkujen takaa. Mutta kuningas ja hänen 14,000 sotamiestään olivat saaneet kyllikseen jo yhden yön koettelemuksista. Päivemmällä (19 p. maalisk.) käski kuningas sotaväen poistua Berlinistä. Joukot marssivat siis pois ilman mitään ehtoja ja sotaväen mukana poistui näyttämöltä myöskin Preussin prinssi, myöhemmin keisari Wilhelm I, joka näki parhaaksi lähteä joksikin ajaksi vierailulle Englannin hoviin. Berliniin jäänyt Preussin kuningas lupasi lisäksi ottaa uuden ministeristön ja vapauttaa vangit.

Vallankumous oli siis täydellisesti onnistunut Berlinissäkin, niinkuin Parisissa ja niinkuin Wienissä. »On¹ usein väitetty, että kaatuneitten joukossa olisi ollut monta tusinaa rangaistuja varkaita. Niin, mitään salaneuvoksia ei niiden joukossa tosiaankaan ollut. Mutta jos väitteessä olisikin ollut perää, niin olisi sellainen kuolema antanut sellaisille miehille heidän kunniansa takaisin.» (Gneist).

Kuninkaalliseen linnaan riensivät nyt kaikki, jotka toivoivat voivansa vaikuttaa asiain kulkuun, ja linnan huoneissa vallitsi

Kävely Themsen rannalla.

Ranskan karkoitettu kuningas Ludvig Filip, Metternich ja Preussin prinssi kohtaavat jesuiittakenraali Rohanin Lontoossa. Pilakuva v:ltä 1848.

suunnaton sekasorto. Kesken kaikkea tulee linnan portista sisälle kummallinen kulkue. He olivat katutaistelijoita, jotka saapuivat tänne kaikilta kaupungin ääriä niinkuin yhteisestä päätöksestä. Voitokkaat aseet käsissään ja kasvot vielä taannoisesta taistelusta hehkuvina kantoivat monet heistä olkapäillään paareja, joilla lepäsi heidän taistelutovereittensa ruumiita, kuolinhaavat paljaina ja kalpeat otsat naiskäsiensä kukittamina. Nähdessään ruumiit joutuivat ihmiset kuin suunnilta pois. Haltioituneet puhujat vaativat yleistä kansan asestamista. Vastanimitetyt ministerit koettivat harkkailla vastaan, mutta uusi näytelmä teki heidän yrityksensä tyhjäksi. Saapui perille uusi joukko. Kantajain vakavat askeleet kaikuiivat kivisellä linnanpihalla ja kaatuneitten nimet huudettiin kuuluville: »Perheen isä, jätti jälkeensä viisi turvatonta lasta!» — »Tämän hakkasivat sotamiehet armotta kuoliaaksi, vaikka hän oli antautunut.» — »Tässä ainoa poikani, viisitoistavuotias, kaatui vieressäni.» Kantajat pysähtyivät kuninkaan parvekkeen kohdalle, ja kansa huusi käskevästi: »Kuningas katsomaan!» Turhaan ministerit yrittivät pitää puheita. Väki vain yltyi huutamaan kuningasta ja kuningatarta. Ei auttanut mikään, kuninkaan ja kuningattaren täytyi tulla esille. He olivat molemmat sängen kalpeat. Kuningas aikoi puhua, mutta samassa kuului alhaalta huuto »lakki pois päästä!» ja kantajat alkoivat kulkea kuningasparin ohitse nostaen paareja korkealle, niin että ruumiit hyvin näkyivät. Avopäin kuningas kunnioitti ruumiitten kulkua — se oli omituinen kohtaaminen kansan majestetin ja kuninkaan majestetin välillä.

Samana päivänä muodostettiin kansalliskaarti ja jaettiin sille aseet valtion asevarastosta. Illalla oli koko Berlinissä juhlaavaistutus. Maaliskuun 21 päivänä teki kuningas ratsastusretken kaupungille

»Lakki pois päästä!»

Kaatuneet katutaistelijat Berlinin kunink. linnan pihassa.
Otto E. Laun piirros.

puhuaksensa kansalle. Hevostohtori Urban ratsasti kuninkaan rinnalla ja prinssit ja ministerit seurasivat perässä pitäen »hauskaa naamaa ikävässä pelissä». Kuningas julisti kansalle tuntevansa olevansa kutsuttu »pelastamaan Saksan vapauden ja yhteyden» ja kun tultiin! päävahtiin, missä uusi kansalliskaarti teki kiväärillä kunniaa, niin kuningas lausui syvät kiitokset kaikesta, mitä oli tapahtunut. Paha vain, että kesken juhllisuutta kuului kova työmiehen ääni: »Älkää uskoko häntä!» Tämä totuuden ääni tukittiin tietysti heti ja mies pantiin putkaan. Berlinin porvarit näet olivat nyt onnellisia, hurmaavan onnellisia. He olivat saavuttaneet onnen korkeimman huipun, tehneet kuninkaallisen preussiläisen vallankumouksen!

Kaatuneitten katutaistelijain hautajaiset 22 p. maalisk. 1848.

Maaliskuun 22 p:nä haudattiin kaatuneet juhlallisesti. Kaatuneita oli 183 — haavoihinsa myöhemmin kuolleet mukaan luettuina 230 — ja paria kolmea herrasluokkaan kuuluvaa, lukuunottamatta kaikki alempaa kansaa, käsityöläisiä, puotipalvelijoita, työmiehiä y. m. s. Ruumissaattoon yhtyi ääretön joukko väkeä. Saaton etunenässä marssi kansalliskaarti ja surupukuisia naisia, jotka kantoivat suruseppeleitä. Friedrichshainin kirkkomaan, jonne kaatuneet haudattiin, oli seuraavina kuukausina koko Berlinin pyhiinvaelluspaikka. Mutta sitten hyvät porvarit vähitellen unohtivat kalmiston, pitkäksi ajaksi se jäi hoidotta ruohottumaan, rappeutumaan, kunnes kaatuneitten omasta heimosta on kasvanut uusi sukukunta suuri, uusi luokka, joka ei unohda maaliskuun päiviä 1848 ja niiden uhria.

Porvarien päästä haihtui maaliskuun veriyön henki niinkuin paha humala, eikä kulunut kauan aikaa ennenkuin he rupesivat

vaatimaan »vallankumouksen lopettamista» ja rauhaa ja lepoa hinnalla millä hyvänsä. Porvareilla oli isäntävalta kaupungin hallituksessa ja sen vallan nojalla he ottivat takavarikkoon kaikki kansalliskaartille jaetut aseet. Kansalliskaartiin pääsemisen ehdoksi asetettiin itsenäisen elinkeinon harjoittaminen, millä tempulla köyhälistö saatiin riveistä pois. Uusi järjestysvalta otti päämääräkseen pyhän omistusoikeuden suojelemisen, vaikka kokemus Berlinissä osoitti, niinkuin muuallakin oli osoittanut, että vallankumouksellisena aikana karkeat rikokset ja erityisesti varkaudet suuresti vähenevät. Berlinin porvarikaarti kumminkin piti mahdotonta melua tavallista rauhallisemman kaupungin suojelemisesta, niin että muudan yöllisiin ponnistuksiin kyllästynyt patrullin johtaja hyvällä syyllä saattoikin antaa keskus- asemalle raportin: »Kaikki on kaupungissa rauhallista paitse kansalaiskaarti.»

Yhtäkaikki ei porvariston köyhälistökauhu tahtonut asettua. Kaupungissa ruvettiin puuhaamaan adressia samain sotajoukkojen takaisin kutsumiseksi, joiden pois saamisen vuoksi porvarit vähää ennen olivat panneet henkensä alttiiksi. Adressiin saatiin heti 14,000 allekirjoittajaa, ja 30 p. samaista maaliskuuta marssivat ensimmäiset rykmentit takaisin Berliiniin — huonoksi enteeksi samaan aikaan muodostetulle uudelle porvarillisvapaamieliselle hallitukselle.

Vallankumouksen seurauksia oli myöskin Slesvig-Holsteinin kapina ja väliaikainen ero Tanskasta. Olihan Preussin kuningas asettunut »Saksan kansan etupäähän», ja kun Slesvig-Holsteinin saksalaiset anoivat hänen apuansa, käytti hän hyväkseen sopivaa tilaisuutta tukeakseen slesvig-holsteinilaisten »vapaustaistelua», jota kannatettiin kaikkialla Saksassa. Preussin kaarti, joka vallankumouksessa oli nöyryytetty ja karkoitettu Berlinistä, sai tällä tavoin takaisin sotakunniansa, ja Berlin pääsi näin ikään mukavasti eroon pahimmista taistelupukareista, jotka läksivät vapaaehtoisina Slesvig-Holsteinin sotaan. Preussin menettely siis johtui kaikesta muusta kuin vapaudenrakkaudesta. Huhtikuun alussa Preussin lähettiläs kaikessa salaisuudessa laittoi Tanskan hallitukselle sanan, ettei Preussin hyökäystä pitäisi ottaa vakavimmalta kannalta; Fredrik Wilhelm IV oli alkanut sodan vain estääkseen Saksan vallankumouksellisia sekaantumista Slesvig-Holsteinin riita-asiaan.

Vastavallankumous oli jo täydessä käynnissä, kun n. s. »esi-parlamentti» kokoontui Frankfurtissa. Sen olivat valinneet Saksan liittoon kuuluvat sääty- ja porvarieduskunnat. Esiparlamentin enemmistönä olivat porvarilliset hätähousut, jotka pitivät vallankumouksen »hillitsemistä» tärkeimpänä tehtävänä. Ensi kertaa nyt myöskin esiintyi valtiollisella näyttämöllä edustajaryhmä, joka on saattanut Saksan vapausliikkeen v. 1848 puolittain naurettavaan ja puolittain

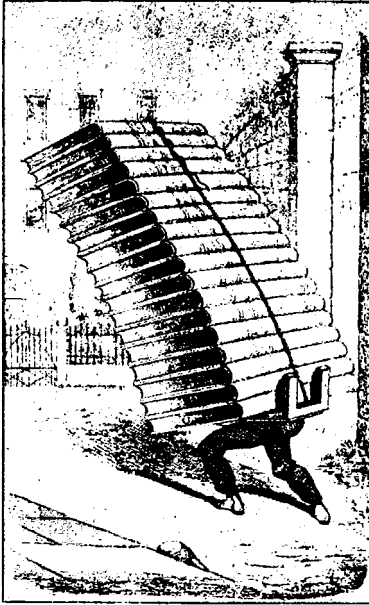

Saksan—Tanskan ensimmäinen sota.

Kuva esittää Preussin huonoa sodankäyntiä ja kuningas Fredrik Wilhelm IV:n tunnettua samppanjarakkautta. (Saksalainen pilakuva v:ltä 1848.)

surulliseen muistoon — saksalaiset professorit. Heidän ioukossaan oli kyllä ymmärtäväisiäkin miehiä, mutta useimpain olisi pitänyt pysyä tieteellisissä yökönpesissään eikä tulla valtiopäiville loppumattomilla jaarituksilla ja kinasteluilla kuluttamaan kallista aikaa, joka olisi ollut käytettävä toimintaan.

Kun 500-miehinen esiparlamentti juhlasaatossa kulki Paavalinkirkkoon Frankfurtissa, oli koko kaupunki kukitettu ja kansa tervehti edustajia riemuhuudoilla. Mutta pian tuli pettymys. Joukko Etelä-Saksan edustajia Gustav von Struven ja Friedrich Heckerin johdolla esitti Saksan liittotasavallan perustamista Sveitsin ja Yhdysvaltain malliin; esiparlamentin piti pysyä koossa siihen saakka kunnes liittotasavalta valmistuisi. Enemmistö kumminkin pysyi entisellä monarkisella (yksinvaltaisella) kannalla ja päätti kutsua koolle perustuslakia säätävän kansalliskokouksen, johon Saksan liittoon kuuluvat valtiot lähettäisivät edustajia. Struve ja Hecker koettivat nyt saada Badenissa käyntiin tasavaltalaista kansankapinaa; samaan aikaan

Preussin parlamenttiin saapuvia anomuksia.
(Kuva v:lta 1848.)

marssi Herwegh Rheinin yli Parisissa kokoamansa saksalaisen työmiehen joukon kanssa. Mutta sille yritykselle kävi niinkuin odottaakin sopi. Wyrtembergin ja Badenin hallitusten sotajoukot hajoittivat hyvin pian kapinalliset partiojoukot. Struve ja Hecker pakenivat Sveitsiin, Herwegh kiirehti takaisin Pariisiin.

Sillä välin toimitettiin vaalit kahden perustuslakia säätävään eduskuntaan, Saksan yleiseen kansalliskokoukseen Frankfurtiin ja Preussin parlamenttiin Berliiniin. Preussissä oli vaalikiikko sangen suuri. Maapäiväin oli täytynyt myöntää kansalle yleinen äänioikeus, mutta vaalien piti tapahtua »välillisesti» s. o. valitsijamiesten kautta. Köyhälistö ei sellaiseen vaalitapaan tyytynyt. Berlinissä pidettiin suuria kansankokouksia, joissa vaadittiin välittömiä vaaleja, ja asian hy-

väksi päätettiin toimeenpanna suuri mielenosoituskulkue helatorstaina 20 p. huhtikuuta. Mutta poroporvarit, jotka jo olivat unohtaneet omat, kuukautta aikaisemmin pidetyt mielenosoituksensa, säikähtivät pahanpäiväisesti uhkaavasta »kumouksesta». Erityisesti peljättiin erästä työläisryhmää, jota kutsuttiin »rehbergiläisiksi». Ne olivat kurjinta köyhälistöä, jolle kaupunki oli ollut pakotettu järjestämään hätäaputoita Rehbergin mäellä kaupungin ulkopuolella. Eräs senaikuinen kirjoittaja kuvaa rehbergiläisiä seuraavaan tapaan: »Nämä hurjat olennot, puoleksi hevosia, puoleksi alligattoreja, ahavasta ja viinasta punoittavine naamoineen, takkuisine partoineen, repaleiset takit, harvemmin puserot, yllään, punaisella kukonsulalla varustettu keltainen olkihattu päässään, pitkävartiset saappaat jalassaan ja peljästyttävä karahka kädessään, olivat hyvän aikaa taantumuksen ja heikkosieluisten kauhistuksena.»

Eipä siis ihme, että yhteiskunta ryhtyi laajaperäisiin varustuksiin uhkaavan kumouksen varalta. Koko kansalaiskaarti kutsuttiin aseisiin; kaikki yleiset rakennukset ja paikat miehitetiin niinkuin vihollisen hyökkäystä olisi odotettu. Kaikki se oli kumminkin turhaa vaivaa, sillä mielenosoituskulkue meni myttyyn itsestäänkin. Demokratiset johtajat olivat keskenään riitaisia, työmiehet olivat kypsymättömiä ja neuvottomia. Aleksanterin torille kokoontui joitakuuta

Berlinin asevarastolla 14 p. kesäk. 1848.
(Otto E. Laun piirros.)

tuhansia ihmisiä, mutta kansalaiskaarti ei saanut aihetta mihinkään toimenpiteeseen. Selvästi näkyi, että vallankumous oli muuttunut taantumukseksi.

Sellaisissa oloissa kokoontui Preussin parlamentti. Berlinin väestön enemmistö otti sen vastaan epäluuloisesti. Parlamentissa olivat puolueolot sekavat. Berlinistä oli valittu sekaisin vanhoillisia ja edistysmiehiä. Aatelisjunkkarit olivat eduskunnasta kadonneet melkein jäljettömiin, heidän paikoillaan istui monta maaseudun työväen edustajaa, mutta enemmistönä olivat virkamiehet. Taantumusmielisiä esityksiä satoi eduskunnassa, aika haaskaantui turhanpäiväisiin keskusteluihin ja kansan kärsimättömyys kasvoi kasvamistaan. Kun vasemmisto teki esityksen, että eduskunta lausuisi tunnustuksen

maaliskuun 18 ja 19 päivän sankareille, syntyi siitä kahden päivän pituinen keskustelu, jota kuulijat kiihtyvin mielin seurasivat. Ja kun esitys 196 äänellä 177 vastaan hyljättiin, kohteli kansanjoukko uhkaavasti eduskunnan kokouksesta palaavia hallituksen ja hallituspuolueen jäseniä. Kansan suuttumus suureni, kun saatiin tietää, että hallitus oli pannut sotaväen vartioimaan asevarastoa, jota vastaan luultiin kansan hyökkäävän. Kesäkuun 14 p:nä äityivät metelit kaupungilla. Huudettiin työtä ja leipää ja vaadittiin sotaväen poistamista. Sankka ihmisjoukko kerääntyi asevaraston ympäri, jota sotaväki vartioi. Komppania porvarikaartia katsoi isänmaalliseksi velvollisuudekseen käydä paineilla hajoittamaan väkijoukkoja, toinen komppania taasen tahtoi esiintyä sovittajana. Konetyömies Siegrist, tunnettu barrikadisankari, piti kansalle puhetta seisten kanuunan päällä. Väki tahtoi rynnätä asevarastoon aseita ottamaan. Porvarikaarti asettui vastaan ja telkesi portit. Äkkiä taaskin pamahti laukaus, porvarikaarti sai kivisateen vastaansa ja vastasi puolestaan yhteislaukauksella, joka tappoi kaksi työmiestä ja kuolettavasti haavoitti kaksi muuta. Nyt kuohahti kansan kiihtymys yli äyräittänsä; nenäliinoja kastettiin kaatuneitten vereen ja nostettiin sitten lipuiksi, ruumiita kuljetettiin pitkin katuja ja muutamain paikoin ruvettiin rakentamaan katusulkuja. Ilta oli sillä välin jo pimennyt, ja roihuvain soihtujen valossa tunkeutui väkijoukko asevarastoon sanomattoman sekasorron vallitessa. Vahdissa oleva pieni sotaväenosasto saatiin hyvällä lähtemään matkaansa ja ihmiset riensivät kilvan anastamaan aseita. Mutta nyt marssi porvarikaarti uudelleen esille mukanaan kokonainen pataljona sotaväkeä ja kansalta riistettiin takaisin kruunun aset.

Asevaraston onnistumatonta valtausta käytti taantumus hyväkseen kootakseen Berliniin yhä enemmän sotaväkeä sillä tekoperusteella, ettei porvarikaarti ollut muka kyennyt järjestystä ylläpitämään. Suurporvari Hansemannin johdolla muodostettiin uusi hallitus, joka aikoi käyttää sekä »kilpeä kruunun suojaksi että miekkaa kansaa vastaan». Päämääränä ei enään ollut kansanvaltainen hallitusmuoto, vaan luja perustuslaillinen kuningasvalta, jossa porvaristolla olisi määräävä asema. Mutta vallan ohjaket olivat jo joutumassa vanhoillispreussiläisen virka-, polisi- ja sotilasluokan käsiin.

Saksan kansalliskokous Frankfurtissa joutui pian samanlaiseen riippuvaisuuteen preussiläisten majestetistä kuin eduskunta Berlinissä. Kuningas Fredrik Wilhelm IV oli, kuten mainittu, ryhtynyt auttamaan Slesvig-Holsteinin kapinaa Tanskaa vastaan, mutta kun preussiläisten sodankäynnin laita oli niin ja näin ja Venäjän keisari Nikolaikin rupesi sekaantumaan sotaan, näki Preussi parhaaksi suostua Ruotsin kuninkaan hommaamaan Malmön aselepoon, joka ei ensin-

Saksan vallankumouksen loistoajalta.
Ylioppilaitten vapausjuhla Wartburgissa 12 p. kesäk. 1848. (Samanaikainen piirros.)

kään tyydyttänyt saksalaisten kansallisia houreita. Frankfurtin kansalliskokous yritti olla ankara ja hylkäsi aseleposopimuksen, mutta muutamaa päivää myöhemmin oli sopimus kumminkin kiltisti hyväksyttävä. Sitä piti kansa rikoksena vallankumouksen asiaa vastaan. Frankfurtissa rakennettiin katusulkuja, mutta hallituksen joukot kukistivat tämän kapinan-oireen samoinkuin senkin, jonka Struve uudelleen oli pannut toimeen Badenissa. Saksan kansalliskokous vaipui näiden tapausten jälkeen painettien vartioimaan syvään mitättömyyteen.

Berlinissä sappelivalta jo heinäkuussa sivalsi säilänsä esille. Porvarikaartin päällikkö oli jostakin oikusta kieltänyt alaistaan väkeä käyttämästä rumpuja. Tyytymättömät toimittivat moiselle päällikölle kissannaukujaiset, päällikkö kutsui suojakseen varsinaista sotaväkeä ja kun porvarikaartikin riensi hätään, otti sotaväki sen vastaan yhteislaukauksella, joka tappoi 14 ja haavoitti 32 porvarikaartilaista. Nyt vasta hyvät Berlinin porvarit alkoivat huomata, mihin oltiin jou-

Ruhtinas Windischgrätzin varjo.
(Pilakuva Itävallan hallituksen tappioista Unkarin kapinassa 1848.)

tumassa. Kun Malmön aselevon jälkeen uusien sotaväen osastojen saapuminen Berliiniin oli odotettavissa, aljettiin Preussin eduskunnassa äänekkäästi vaatia takeita sotilasvaltaa vastaan. Pääministeri Hansemann antoi ymmärtää, että sellaiset vaatimukset saattaisivat tulla kalliiksi eduskunnalle, ellei niitä peruutettaisi. Mutta eduskunta oli tällä kertaa luja ja uudisti syyskuun alussa 219 äänellä 143 vastaan paheksumislausuntonsa uhkaavaa ruhtinas-, ylimys- ja sotilasvaltaa vastaan.

Kuningas siihen vastasi nimittämällä kenraali Pfuelin pääministeriksi ja kenraali Wrangelin Berliiniin ja sen seuduille koottujen sotajoukkojen komentajaksi. Vielä oli kuitenkin hallituksella maaliskuu niin tuoreessa muistossa, ettei se uskaltanut ryhtyä julkiseen sotaan alamaisia vastaan. Lokakuussa työttömät ja porvarikaarti kahakoivat kaduilla ja taantumuksen kätyrit koettivat käyttää tilaisuutta suurempainkin kapinaliikkeiden aikaansaamiseksi, mutta berliniläiset eivät menneet siihen satimeen. Kahden puolen kasvoi jännitys ja kiihtymys.

Silloin tuli Preussin hallitukselle ilahduttavia sanomia Wienistä. Itävallan hallitus oli viimeinkin saanut usutetuksi alhaisemmalla kannalla olevia slavilaisia kansoja vapautta puolustavain saksalaisten ja unkarilaisten kimppuun. Koko kesä oli Wienissä ollut levoton, liike-elämä oli lakannut, keisari oli milloin paennut, milloin taas palannut. Sitten oli Kroatian bani Jellachic ryhtynyt varustamaan joukkojansa Unkaria vastaan ja Wienin hovi oli häntä salaisesti auttanut. Siitä raivostunut kansanjoukko surmasi Budapestissa syyskuun lopussa hovin edustajan kreivi Lambergin ja sama kohtalo tuli vähää myöhemmin Wienissä sotaministeri Latourin osaksi. Keisari pakeni uudelleen. Mutta nyt hän aikoi palata toisella tavoin kuin

Miten Saksan kansalliskokouksen lähettiläiden Itävallassa kävi.
(Pilakuva Itävallan taantumuksesta 1848.)

ennen. Radetzky tukahdutti vapausliikkeet Itävallan italialaisissa maakunnissa ja ruhtinas Windischgrätz marssi joukkoineen Wieniä vastaan. Lokakuun 24–29 p:ään kesti taistelua Itävallan pääkaupungista. Sotaväki oli jo valloittanut kaikki esikaupungit, kaupungin sisäosatkin valmistautuivat jo antautumaan, kun Tapanin kirkon tornista nähtiin unkarilaisten saapuvan wieniläisten avuksi. Uusi innostus valtasi kaupunkilaisten mielet, tehdyt sopimukset julistettiin mitättömiksi, jo luovutetut kiväärit temmattiin takaisin ja wieniläiset ryntäsivät uljaasti kaupungista ulos auttamaan unkarilaisia, joiden kanunain pauke jo kuului korviin. Mutta unkarilaiset kärsivät mursertavan tappion ja wieniläisten ilo muuttui äkkiä synkäksi toivottomuudeksi. 31 p. lokak. saapui Windischgrätz ja parin päivän päästä Jellachic riemumarssissa Wieneriin. Piiritystila julistettiin, sota-oikeudet alkoivat lausua tuomioitansa ja hirsipuut panna niitä täytäntöön. Kansanvapauden lähettiläät, jotka Frankfurtin kansalliskokous lähetti Wienin asukkaita rohkaisemaan, saapuivat perille aivan sopimattomaan aikaan. Ja pian alkoi Unkarinkin loistavasti aljettu kapina masentua kaikkinelevän taantumuksen yhtyneitten sotajoukkojen paisuvan ylivoiman edessä.

Vielä lokakuun viimeisenä päivänä oli Berlinin parlamentti kehoittanut Preussin hallitusta »kaikilla keinoilla turvaamaan Wienissä uhattua kansanvapautta.» Kuningasvalta kuitenkin näki Wienin tapahtumat toisenlaisessa valossa. Marraskuun ensi päivinä nimitettiin Brandenburgin kreivi pääministeriksi. Hänen nimityksensä merkitsi

»Se on kuninkaitten onnettomuus, etteivät he tahdo kuulla totuutta!»
 {(Otto E. Laun piirros.)}

mustinta taantumusta. Johann Jacoby (vrt. edellä s. 34) kehoitti kansalliskokousta vastapainoksi julistamaan itsensä valtion ylimmäksi vallaksi, mutta eduskunta tyytyi vain lähettämään lähetystön kuninkaan luo esittämään hänelle »maan tilaa». Lähetystöön kuuluivat m. m. Jacoby ja Rodbertus. Kun lähetystön puheenjohtaja luki tavanmukaisen adressin, suuttui kuningas mahdottomasti, löi miekkaansa ja käänsi lähetystölle selkänsä halveksivalla eleellä. Jacoby kysyi silloin, eikö kuningas tahtonut kuunnella lähetystön esityksiä, ja kun kuningas vastasi lyhyesti »Ei!», huusi Jacoby hänelle kuuluisiksi tulleet sanat: »Se on kuninkaitten onnettomuus, etteivät he tahdo kuulla totuutta!»

Eduskunnan ja kuninkaan kiristyneistä väleistä oli lähinnä se seuraus, että Brandenburg yksissä neuvoin eduskunnan oikeiston kanssa päätti siirtää valtiopäivät pois Berlinistä jatkamaan keskustelujansa rauhallisemmissa olosuhteissa. Kun eduskunnan enemmistö

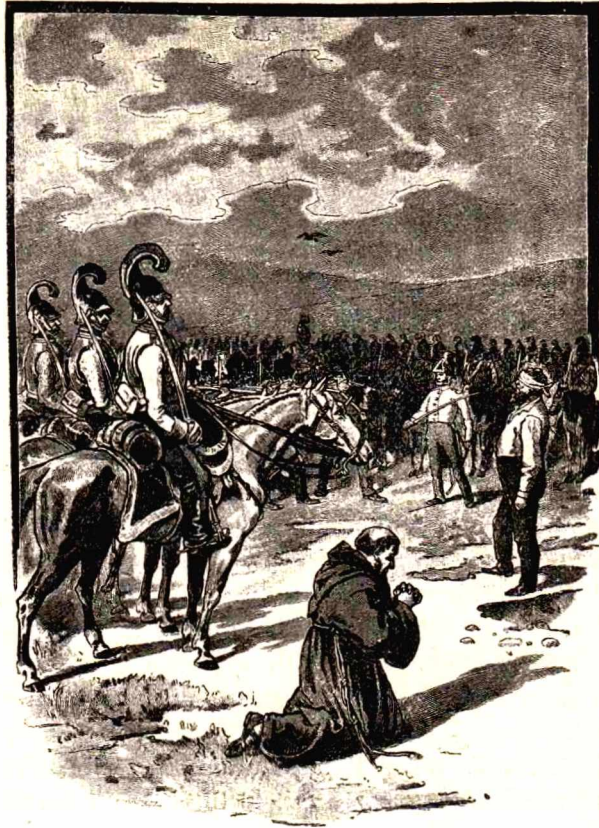

Uusi kadunlakaisukone Berlinissä.
(Pilakuva Wrangelin marssista Berliiniin.)

ei kumminkaan ruvennut tätä mahtikäskyä tottelemaan, marssitti kenraali Wrangel suuria sotajoukkoja Berliiniin. Porvarikaarti hajoitettiin tarpeettomana ja pääkaupunki julistettiin piiritystilaan. Kun eduskunta sinne tänne haparoiden aikoi jatkaa kokouksiansa, saapui joukko sotaväkeä tyhjentämään kokoussalin. Edustajaparot yrittivät vieläkin tulla kokoon, mutta kun hallitus näki, ettei väestö noussut suojaamaan kansanedustajia, hajotti se koko kansalliskokouksen ja julkaisi itse perustuslait, jotka luvattiin alistaa uusien valtiopäiväin hyväksyttäväksi.

Pohjois-Saksassa oli vallankumoukselta täten siivet katkaistu. Köyhälistön pelosta oli siellä porvaristo liittoutunut taantumuksellisen kuningasvallan kanssa. Enin joutui vallankumouksesta kärsimään Saksan pikkuporvaristo, joka sen kautta menetti kaiken arvonsa ja vaikutuksensa. Saksan käsityöläismestarit luulivat vallankumouksen avulla voivansa uudelleen elvyttää vanhan ammattikuntalaitoksen. He järjestivät mielenosoituksia elinkeinovapautta vastaan, jonka henkeä he eivät ymmärtäneet. Ammattikuntain hävittäminen oli heidän sanainsa mukaan ollut samaa kuin perheitten, kotien, valtion ja yhteiskunnan hävittäminen. He vastustivat myöskin yleistä äänioikeutta, koska uskoivat, että sen kautta kisällit voivat äänestää kumoon mestarinsa. Heinäkuussa he pitivät Frankfurtissa »yleisen saksalaisen käsityöläiskongressin», jonka päätökset olivat tähdätyt sekä kapitalismia että köyhälistöä vastaan. Samoihin aikoihin pitivät kisällitkin kongressia, vaan eivät hekään voineet luopua ijänikuisesta ammattikuntaisuudestaan.

Saksan pikkuporvariston lyhytnäköisyys, joka ei ymmärtänyt ajan kehitystä, tuotti surullisen kohtalon pikkuporvariain parhaalle edustajalle, kirjailijalle ja kirjakauppiaille Robert Blumille. Hän oli köyhäin vanhempain poika Kölnistä, kelpo mies ja sydämellinen mies. Saksenin demokratisen puolueen johtajana hän joutui Frank-

Robert Blumin kuolema Brigittenaussa lähellä Wieniä 9 p. marrask. 1848.
(Otto E. Laun piirros.)

furtin esiparlamenttiin, mutta ei sillä kyennyt estämään kehityksen kääntymistä turmiolliselle tolalle. Myöhemmin, kansalliskokouksen jäsenenä ollessaan, hän läksi Wieniin taistelemaan vapauden puolesta, mutta kun taantumus voitti, joutui hän sota-oikeuden eteen ja ammuttiin lähellä Wieniä. Hänen urhea! kuolemansa antoi hänen nimelleen sankarillisen kaiun, joka on elänyt meidän päiviimme saakka.

Preussin työmiehet olivat kaikesta sielustaan ja mielestään ottaneet osaa vallankumousliikkeisiin ja ulkonaisista tappioistaan huolimatta he suuresti hyötyivät ajan melskeistä. Nyt he oikeastaan vasta ensi kerran oppivat yhdessä toimimaan ja taistelemaan. Köyhälistön liikkeitten keskuksia v. 1848 olivat Preussin suuret kaupungit, Berlin ja Köln. Berlinissä oli maaliskuun vallankumouksen jälkeen muodostunut »työmiesten keskuskomitea», jota johtivat kirjanpainaja Born ja kultaseppä Bisky. Heidän rinnallaan herätti huomiota 19 vuotias haaveileva ylioppilas Gustav Adolph Schöffel. Kapinallisuutensa vuoksi oli hänet erotettu yliopistoista. Nyt hän Berlinissä eli koko-

Richard Wagner. (1813—1883.)

naan köyhälistön asian hyväksi, julaisten »Kansan ystävä» nimistä lehteä, missä selitettiin kapitalin ja työn taistelua. Hän oli miellyttävä nuorukainen, ja nautti suurta suosiota työväenkin piireissä. Toimistaan äänioikeus-mielenosoitusten hyväksi hän tuomittiin kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen.

Myöskin Wilhelm Weitling kiiruhti vallankumouksen jälkeen Berliiniin, missä jonkun aikaa julkaisi »Alkuvalitsija» nimistä viikkolehteä. Hänen hämäräperäiset oppinsa eivät kumminkaan viehättäneet työläisiä näin keskellä vallankumouksellista toimintaa. Paljon suuremmalla halulla otettiin varteen »työmiesten keskuskomitean» opetuksia ja agitatiota. Elokuussa pidettiin Berlinissä yleinen »työväenkongressi», jossa perustettiin »työmiesveljeskunta» koko Saksanmaata varten. Veljeskuntaan liittyi paljon jäseniä. Kirjanpainaja Born edusti kyvykkäästi veljeskunnan periaatteita, ja kultaseppä Bisky toimitti kunnollisesti uuden järjestön äänenkannattajaa »Kansaa». Kapinavuonna 1848 oli Saksassa monta palkkakapinaakin ja porvaristo

Vangittuja kapinallisia Dresdenissä.
(Otto E. Laun piirros.)

taisteli työväen ammatillista yhteistoimintaa vastaan vielä suuremmalla innolla kuin heidän valtiollisia pyrkimyksiänsä vastaan. Taantumuksen päästessä Preussissä voitolle täytyi työväen alkavan liikkeenkin siellä hetkeksi vaieta.

FRANKFURTIN kansalliskokous oli vielä jäänyt hajoittamatta. Pääsyynä siihen oli kaiketi se, etteivät Preussin ja Itävallan hallitsijat suoneet toisilleen hajoittamisen kunniaa. Pitkien keskustelujen jälkeen hyväksyttiin Frankfurtin parlamentissa lopulla maaliskuuta 1849 vihdoin »valtakunnan perustuslaki», minkä mukaan Saksasta oli tuleva perinnöllinen keisarikunta; myöskin eduskunnan piti keisarikunnassa oleman sellainen, että kansa yleisellä äänioikeudella valitsisi alahuoneen eli »kansanhuoneen» jäsenet ja eri valtioiden hallitukset ja eduskunnat asettaisivat ylähuoneen eli »valtioneuvoston». Sitten valittiin 290 äänellä — 248 jäsentä ei ottanut osaa äänestykseen

— Preussin kuningas Fredrik Wilhelm Saksan keisariksi. Lähetystö valittiin viemään Berliniin tietoa vaalin tuloksesta. Kuningas olisi kyllä mielellään ottanut vastaan uuden arvon, mutta kun kruunua tarjosivat demokratit ja kuninkaalla oli periaate, että »demokratteja vastaan auttaa vain sotaväki», ilmoitti hän voivansa ruveta keisariksi ainoastaan Saksan ruhtinaitten kutsusta.

Johann Philip Becker.
1809—1886.

Demokratit rupesivat nyt pakkottamaan Saksan ruhtinaita hyväksymään »valtakunnan perustuslakia». Kaikkialla noustiin hetkeksi taisteluun hampaitaan näyttävää taantumusta vastaan. Monen pikkuvaltion hallituksen täytyi tunnustaa perustuslaki. Preussin uusi kansaneduskuntakin rohkaisi itsensä ja vaati hallitusta myöntymään. Berlinissä eivät ajat kuitenkaan enään olleet entiset. Eduskunta hajoitettiin ja Preussin hallitus tarjosi aseellista apua kaikille ruhtinaille, joita alamaiset ahdistivat. Frankfurtin parlamentti koetti vielä potkia tutkainta vastaan ja määräsi yleiset vaalit toimitettavaksi valtakunnan perussäännön pohjalla. Oikeistopuolue läksi silloin pois Frankfurtista ja jäljelle jääneetkin rivit harvenivat harvenemistaan, mitä synkemmäksi valtiollinen taivas tuli. Mahtipontisilla julistuksilla koetti parlamentti vielä antaa tukea päätöksilleen, mutta siitä huolimatta oli arvoisain edustajain pian pötkittävä pois Frankfurtista Stuttgartiin, jossa kokous asevoimalla lopullisesti hajoitettiin.

Kansankapinat, joita yhteisellä nimellä sanotaan »v:n 1849 valtakunnan-perustuslakikapinaksi», alkoivat Dresdenissä. Berlinistä saamainsa ohjeitten mukaisesti oli Saksin kuningas kieltäytynyt hyväksymästä valtakunnan perustuslakia. Toukokuun 3 p. joutui sotaväki ja kansa veriseen otteluun; kuningas pakeni ja Dresdenissä asetettiin väliaikainen hallitus, jonka toimia valitettavasti keskinäiset riitaisuudet lamasivat. Katusulkuja kuitenkin saatiin rakennetuksi ja »työväenveljeyysseurasta» tunnettu kirjanpainaja Born ja venäläinen Bakunin johtivat puolustusta hyvällä menestyksellä. 3,000 katu-taistelijaa, jotka parhaasta päästä olivat teollisuus-työväestöä, piti siellä lähes viikkokauden puoliaan 15,000 sotamiestä vastaan. Mutta kun muut Saksin seudut eivät yhtyneet kapinaan, pääsi hallitus voitolle. Born ja monet muut pakenivat Länsi-Saksaan jatkamaan taisteluja ja vihdoin Sveitsiin, missä Born eli loput ikäänsä rauhallisena professorina. Bakuninin osallisuudesta Dresdenin kapinaan ja

Rheinin sillan barrikadi Mannheimissa 1849.
(Otto E. Laun piirros.)

hänen vaiheistaan sen jälkeen on ennen kerrottu (I, s. 292 seur.). Dresdenin rauhoittajat kohtelivat voitettuja petomaisen raa'asti. Vankeja ammuttiin tai heitettiin Elbe-virtaan, ja toisia kuoli vankiloihin. Jotkut kapinalliset saivat kitua vankiloissa 15 vuotta, kuten kapellimestari August Röchel, joka kuuluisan säveltäjän Richard Wagnerin, arkitehti Gottfried Semperin y. m. taiteilijain kanssa oli ollut mukana katutaisteluissa.

Slesiassakin oli kapina puhkeamaisillaan, vaan ehti hallitus siellä hyvissä ajoin hajoittamaan Breslaun katusulut. Rheinin maakunnissa sitävastoin tapeltiin Slesiainkin puolesta. Kölnin porvarillisten kehoituksesta nousi Elberfeldin, Düsseldorfin ja Solingenin työ-kansa kapinaan sortovaltaa vastaan, mutta tuskin oli ensimmäinen laukaus kaikunut, kun samainen porvaristo jo lankesi polvilleen jättäen köyhälistön oman onnensa nojaan. Seuraukset olivat tietyt.

Korkeimmalle nousi kapinanliekki Etelä-Saksassa, Badenissa ja Pfalzissa, missä kapina pian kehittyi oikeaksi sodaksi. Siellä taistelivat pikkuporvarit ja kommunistiset työmiehet rinnatusten kilpaillen urhoudessa. Badenin kapinallisia johti uskollinen demokraatti Johann Philip Becker, jonka järjestämiskyky ja johtotaito olivat ihmeteltävät. Mutta Preussin prinssin johtamaa armeijaa vastaan ei Beckerin nostoväki ajan pitkään jaksanut pitää puoliensa. Sankarillisuuskaan ei mitään auttanut. Waghäuselin ratkaisevassa kahakassa kaatui nuori Schlöffel pataljonansa etunenässä. Vaivaloista peräytymistä Heidelbergistä vuoriston kautta Karlsruheen ja Rastattiin suojaasi Becker harjautumattomine väkineen niin mainiosti, että preussiläisten sotaherrainkin täytyi sitä kiittää. Rastattin edustalle kokoontuivat Badenin-Pfalzin vallankumousarmeijan viimeiset tähteet, 13,000 miestä. Kaksi päivää taistelivat he siellä miehuullisesti kuutta kertaa lukuisampaa vihollista vastaan. Ne, jotka eivät kaatuneet tai joutuneet vangiksi, pakenivat Sveitsin puolelle.

Taantumus oli voittanut, mutta laakereita se ei ollut ansainnut. Täälläkin surmasivat voittajat aseettomia vankeja ja sota-oikeudet tuomitsivat 28 kapinallista kuolemaan ja 68 kapinallista kymmenvuotiseen kuritushuoneeseen. Rastattin kosteissa vankikomeroissa korjasivat nälkä, huono hoito ja lavantauti tuonelaan lukemattomia uhreja. Preussin prinssi, myöhemmin keisari Wilhelm I, joka maaliskuussa 1848 niin arkamaisesti oli paennut Berlinistä, osoitti näin urheuttaan. Etelä-Saksassa häntä kansa kauan muisteli »karteshin prinssin» nimellä.

Näin palasivat »rauha ja järjestys» Saksaan.

MYÖSKIN Marx ja Engels olivat olleet vallankumouksen pyörteissä.

Maaliskuun ensi päivänä 1848 oli Ranskan kumouksellinen hallitus kutsunut Marxin takaisin Pariisiin, josta entinen hallitus oli hänet karkoittanut. Hän riensi sinne ja hänen perässään tuli koko kommunistiliiton pääkortterikin, joka nyt nimitti Marxin diktattoriin. Engels, Wilhelm Wolff, Bauer, Moll, Schapper — nämä tuttavamme ja suuri joukko muita saksalaisia vapauden ystäviä kerääntyivät Pariisiin, mistä nyt miehissä päätettiin lähteä viemään Saksaan vallankumousta. Menettelytavasta oli kuitenkin eri mielipiteitä. Marx ystävineen vastusti Herweghin suunnittelemaa hurjapäistä sotaretkeä Saksaan (vrt. s. 102); itse aikoi Marx palata Kölniin jatkamaan Preussin hallituksen v. 1843 keskeyttämää sanomalehtityötänsä. Uusi sanomalehti tietysti selittäisi ja levittäisi sosialistisia oppeja. Mutta samalla täytyisi lehden olla äärimmäisten kansanvaltaisten äänenkannattaja, koska sosialistit olivat vielä yksinään liian heikkoja yllä-

Julius Fröbel.

Muudan v:n 1848 miehiä.

* 1805 Baijerissa, erosi 1844 professorin virasta antautuakseen valtiolliseen agitatioon. Avusti Weitlingiä, karkoitettiin Preussista, joutui 1848 kansalliskokouksen jäseneksi. Otti osaa Wienin kapinaan, tuomittiin kuolemaan, mutta armahdettiin. Soti 1849 Lounais-Saksassa. Oleskeli Amerikassa, palasi 1857 Baijeriin, palveli Saksan konsulina Smyrnassa ja Algeriassa. Kuoli 1893 Zürichissä.

pitämään suurta lehteä. Oli siis tehtävä liitto valtiollisten demokratien kanssa. Sitä varten ryhtyi Marx keskusteluihin Kölnin äärimmäisten radikalien johtajan, Heinrich Bürgersin kanssa. Päätettiin perustaa yhteinen suuri äänenkannattaja; Marx uskoi saavansa demokratit kyllä kääntymään sosialismiin.

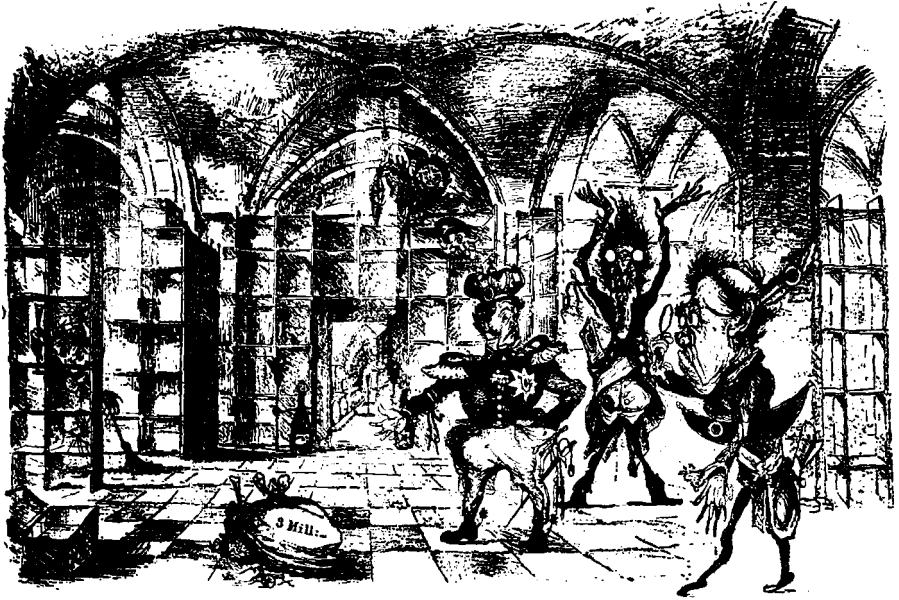
Niin alkoi kesäkuun alusta 1848 Kölnissä ilmestyä »Neue Rheinische Zeitung» (Uudet Rheinin Sanomat). Marx oli päätoimittaja, Heinrich Bürgers, Engels, Wilhelm ja Ferdinand Wolff, Ernst Dronke ja Georg Weerth apu-toimittajia. Runoilija Freiligrath lupasi tehokasta myötävaikutustaan. Lehti eli tou-

kokuun 19 p:ään 1849 saakka, ja on se ollut kiivaimpia ja ankarimpia lehtiä, mitä milloinkaan on ilmestynyt. Marx ystävineen huomasi pian, että helmikuun ja maaliskuun vallankumousten tuloksena olisi oleva porvariston vallan kasvaminen. He koettivat senvuoksi kaikin keinoin ohjata vallankumousta äärimmäiseen suuntaan. Rai-vokkaasti hyökkäsi lehti kaikkia parlamentteja vastaan, joista oli tullut porvarillisen vapaamielisyyden pääpesiä. Erityiseksi maalitau-lukseen se otti Frankfurtin kansalliskokouksen. Parisin työkansan kauhea kukistus kesäkuussa 1848 antoi Marxille tilaisuuden elävillä esimerkeillä osoittaa ja perustella kantaansa. Kesäkuun kapina Parisissa — selittivät »Uudet Rheinin Sanomat» — on ensinnäkin to-distanut jokaiselle, että luokkataistelu on ilmeinen tosiasia. Ranskan kansa on jakautunut kahteen kansakuntaan: omistavain ja työntekijäin kansakuntiin. Jälkimmäiset ovat nyt kukistetut; mutta ovatpa heidän vastustajansakin kärsineet suunnattomia tappioita. Raa'alla voimalla hankittu hetken voitto on ostettu helmikuun vallankumouksen kaik-kien unelmain ja haaveitten täydellisellä häviämisellä. Säätyjen yh-teistyön aika, sovinto, veljesrakkaus ovat nyt ijäksi menneet. Taistelun ja ottelun päivät ovat tulossa. Itkekööt omistavat luokat uhrejansa, joita kesäkuun päivät ovat niiltä vieneet, kunnioittakoot kuolleitansa, pystyttäkööt heille hautapatsaita — plebeijien joukot,

nälkiintyneet, herjatut, hyljätyt, orjuutetut, karkoitettut, astuvat nyt esille laakeriseppele otsallaan.

Sellaiselta kannalta valaisi Marxin lehti Saksan ja muun Europan oloja kumousvuonna. Siinä m. m. esitettiin, mille kannalle Europan eri kansat sivistyskantansa pohjalla tulisivat ajan kumousliikkeissä asettumaan. Ranskasta oli sen mukaan parhaat tulevaisuuden toiveet — Marx ei näy heti havainneen, miten lamauttava suonenisku kesäkuun kapina oli Ranskan köyhälistölle ollut. Venäjä taas oli kaiken edistyksen pahin vihollinen. Unkaria ja Puolaa olisi kaikin voimin autettava taistelussa Venäjän sortovaltaa vastaan. Lämpimästi ajoi lehti Saksan yhteyden asiaa, asettuen m. m. Slesvigin sodassa jyrkästi Tanskaa vastaan ja letkautellen siinä sivussa norjalaisten ja ruotsalaisten »skandinaviaalaisuuttakin». Suurella mielenkiinnolla seurasi lehti vanhoillisten voimain kokoontumista Preussissä. Kun marraskuun alussa 1848 Brandenburgin ministeristön muodostamisessa taantumus Berlinissä jo selvästi ilmeni ja Preussin kansalliskokouksen jäsenet sen johdosta julistivat yleisen verolakon, rupeşi Marx innokkaasti kehoittamaan kansaa yhtymään lakkoon.

Preussin hallitukselta eivät Rheinin varrelta kuuluvat äänet jääneet huomaamatta. Jo kerran, syyskuun lopulla 1848, kun Kölnissä tapahtui kansanmeteleitä, olivat sotilasviranomaiset viikoksi lakkauttaneet »Uudet Rheinien Sanomat». Sitten sai lehti uudelleen ruveta ilmestymään, mutta kun se otti ohjelmaansa verolakkoon yllyttämisen, ei hallitus voinut sitä rauhallisesti katsella. Marraskuun lopussa 1848 haastettiin Marx, Schapper ja Schneider oikeuteen vallankumoukseen yllyttämisestä. Sillävälin jatkuivat Preussin valtiolliset tapaukset. Joulukuun alussa hajoitettiin kansalliskokous ja julaistiin väliaikaiset perustuslait. Uudet vaalit määrättiin toimittaviksi. Kölnistä valittiin yksi syytetyistä, Schneider, edustajaksi. Siellä oli mieliala syytettyjä kohtaan suosiollinen. Oikeuden edessä piti Marx helmikuun alussa 1849 huomattavan puolustuspuheen, kylmän ja rautaisen. Puhuja osoitti, että vallankumous, jonka toimeenpanemisesta syytettiin kansanvaltaisia, ei ollut kansan vaan kruunun itsensä aiheuttama. Kysymys, kumpiko oli oikeassa, kruunu vaiko kansalliskokous, oli historiallinen kysymys. Vainojensa tukemiseksi ei hallituksen ensinkään tarvinnut kaivaa ja kääntää vanhoja lakipykälää. »Yhteiskunta ei perustu lakeihin. Se on vain lakimiesten kuvitteluja. Pikemminkin täytyy lain perustua yhteiskuntaan, olla sen yhteisten, kulloinkin vallitsevasta aineellisesta tuotantotavasta johtuneitten etujen ja tarpeitten tulkki yksityisen henkilön mielivaltaa vastaan.» — »Olemme keskellä kahden yhteiskunnan taistelua. Se on yhteiskunnallista taistelua, joka vain on pukeutunut valtiolli-

Preussin valtionrahastossa.

Kuningas: Rakastan järjestystä, hyvät herrat; kuten näette on täällä kaikki hyvin siivottu. (Pilakuva v:lta 1848.)

seen muotoon, entisyyden ja nykyisen yhteiskunnan taistelua. Siinä yhteiskunnallisessa taistelussa on kunkin nyt määrättävä kantansa.»

Tälläkin kertaa valamiehistö vapautti syytetyn. Se rohkaisi Marxia entistä äänekkäämmin julistamaan lehdessään sosialistisia oppeja. Mutta liitto porvarillisten radikalien kanssa alkoi samassa määrässä heikontua. Porvarilliset osakkaat vetäytyivät toinen toisensa jälkeen pois lehdestä, joka muuttui sitä sosialistisemmaksi. Huhtikuussa 1849 siinä julaistiin Marxin esitelmä »palkkatyöstä ja kapitalista», josta jo ennen olemme kertoneet, ja Wilhelm Wolffin repäiseviä kuvauksia Slesian talonpoikain raskaista oloista. Samalla lehti suoraanestikin hyökkäsi vallassaolijoita vastaan. Kuusituhansine tilaajoineen »Uudet Rheinin Sanomat» tällöin edustivat huomattavaa valankumouksellista voimaa. Mahdollisesti uskoi Marx kumouksen alkavan Parisissa pian uudelleen ja tahtoi valmistaa Saksassakin tietä punaiselle tasavallalle. Ainakin ymmärsi Preussin hallitus asian siksi. 16 p. toukokuuta 1849 sai Marx käskyn poistua maasta, koska hän »ulkomaalaisena» oli häväissyt Saksan vieraanvaraisuutta, ja kolme päivää myöhemmin lakkautettiin Marxin lehtikin. Sen viimeinen numero painettiin punaisella värillä ja kehoitettiin siinä Kölnin työmiehiä pysymään rauhallisella kannalla hallituksen sotilaallisia varustuksia vastaan, jotteivät vallassaolijat saisi tilaisuutta panna toimeen verilöylyä. Lopullinen voitto oli kuitenkin oleva köyhälistön. Nyt ja aina oli sen tunnussana oleva: »työtätekevän luokan vapautus».

Marx läksi Pariisiin, Wilhelm Wolff rohkaisemaan Frankfurtin parlamenttia, Engels otti pyssyn käteensä ja riensi auttamaan Badenin ja Pfalzin kapinallisia. Tunnemme jo miten näiden kapinallisten kävi.

Kun kumouksen liekki oli sammunut Saksassa, kokoontui tuhansia pakolaisia Sveitsiin, missä he turhaan odottivat yleisen vallankumouksen uutta puhkeamista. Tämä levoton joukko ei kumminkaan saanut kauan nauttia puolueettoman Sveitsin valtion turvaa; voitolle päässeet hallitukset pakottivat Sveitsin karkoittamaan maastaan levottomat ainekset. Suurin osa kymmentuhantisesta pakolaisjoukosta siirtyi silloin Amerikkaan ja jäljelle jääneitä ruvettiin entistä enemmän ahdistamaan.

Sveitsiin jääneitten pakolaisten joukkoon kuului nuori Wilhelm Liebknecht. Hän oli syntynyt 29 p. maaliskuuta 1826 Giessenissä vanhasta hessiläisestä virkamiessuvusta, joka luki esi-isiinsä itse Martti Lutherinkin. Virkamiestaipumuksia Liebknecht oli perinyt sangen vähän, mutta sitä enemmän uskonpuhdistajan uskaliasta ja horjumatonta talonpoikaista henkeä. Koulunkäyntinsä hän suoritti kaikella kunnialla, mutta yliopistoon tultuaan hän huomasi, ettei hänestä ollut kirjatoukaksi. Vähää ennen maaliskuun vallankumousta hän hankki Amerikkaan lähtöä, mutta sattumalta tulikin lähteneeksi Sveitsiin, mistä käsin odotteli rajumyrskyn alkamista. Helmikuun vallankumous veti hänet Pariisiin ja sieltä hän olisi Herweghin joukossa lähtenyt kotimaahansa, ellei tauti olisi tehnyt aietta tyhjäksi. Sen sijaan hän oli mukana Struven toimeenpanemassa syyskuun kapinassa Badenissa. Hän joutui vangiksi ja istui Hessenin tyrmässä, kunnes toukokuun kumoukset hänet sieltä vapauttivat. Beckerin sotajoukossa hän palveli kanunamiehenä, mutta kapinallisten yleisessä häviössä hänkin joutui uudelleen vangiksi ja sai nyt koettua vankilaelämää Rastattin kasemateissa. Sieltäkin ehein nahoin päästyään hän innolla otti osaa valtakunnan-perustuslakiliikkeeseen. Pakolaisena Sveitsissä hän vihdoin löysi varsinaisen toimialansa. Jo koulupoikana hän oli ahminut Saint-Simon'in teoksia ja lisää oppia

Wilhelm Liebknecht.
Kapinaväen tykkiniikkana 1848.

hän oli saanut kokemuksen koulussa. Hänkin oli tullut oivaltamaan luokkataistelun merkityksen ja hän koetti nyt koota hajallaan olevia pakolais-kansalaisiaan voimakkaaksi sosialistiseksi järjestöksi.

Helmikuussa 1850 piti hänen aloitteestaan pidettämän saksalaisten pakolaisten kongressi Murtenissa. Mutta kun kokouksen jäsenet saapuivat paikalle, vangittiin heidät kaikki. Sveitsin hallitus rupesi pakolaisia vastaan laajoihin oikeudenkäynteihin, jotka päättyivät siten, että taaskin noin 300 saksalaista työmiestä karkoitettiin Sveitsistä ja heidän nimensä ilmaistiin Saksan poliseille. Sillä tavoin Saksan vallankumouksen viimeisetkin väreet hiljoillensa siliintyivät sillä taholla.

Marxin oli sillä välin täytynyt lähteä Parisistakin ja palata Lontooseen alkamaan pitkää ja raskasta pakolaiselämänsä. Hänen henkensä kumminkin jatkoi vallankumousta. Engelsin kanssa, joka myöskin oli palannut Lontooseen, hän viipymättä alkoi kirjoittaa äsken päättyneestä vallankumouksesta tutkimusta, jossa koetettiin yhteiskunnallisella opilla osoittaa, miksi vallankumous oli jäänyt kesken. Tutkimustensa ohella toverukset jatkoivat käytännöllistekin toimintaansa. He järjestivät uudelleen »kommunistiliiton», jonka vanhat jäsenet toinen toisensa jälkeen palasivat vanhoille pesäpuilleen. Uusista jäsenistä on mainittava Liebknecht, entinen upseri August Willich, joka oli ollut Badenin kapinan johtajia, ja kuumaverinen Konrad Schramm.

Liitossa syntyi pian riitoja. Nuorempain jäsenten keskuudessa vallitsi sellaisia mielipiteitä, että kun nyt yksi vallankumous oli päättynyt, oli vain ryhdyttävä valmistamaan toista vallankumousta. Kokeneet johtajat varoittivat tarttumasta kiinni sellaiseen väärään oppiin ja neuvoivat työmiehiä tarkasti seuraamaan maailman kehitystä sekä noudattamaan sen lakeja. V:n 1847 pulaa oli liikemaailmassa seurannut hyvä aika, joka ei vielä ollut saavuttanut täyttää kukoistustaan. Sellaisissa oloissa oli vallankumous mahdoton; köyhälistön tuli vain pitää varansa, lujittaa ammatillista ja valtiollista järjestöänsä niin voimakkaaksi kuin mahdollista ja antaa kapitalismin kypsyä loppuseurauksiansa kohden. Mutta näitä järkeviä puheita eivät Karl Schapper eikä August Willich ottaneet kuuleviin korviinsakaan. Syyskuulla 1850 jouduttiin siitä liiton piirissä tuimaan otteluun. Marx ja hänen kannattajansa olivat enemmistönä ja kokous päätti erottaa Willichin, Schapperin ja muut kapinamieliset liitosta sekä siirtää liiton päähallinnon Kölniin, joka oli Saksan sosialistisen liikkeen pääpaikka. Näin siis kommunistiliitto hajosi kahteen ryhmään, »toiminnan miehiin» ja »kirjamiehiin». Willich lähetti Preussin upseereille salaisen kehoituksen ryhtyä vallankumoukseen; kirje tuli heti julaisuksi hallituksen sanomalehdissä. »Vallankumouksellisten» järjestöi-

hin tunkeutui urkkijoita, ja v. 1853 voimme katsoa koko liikkeen hajooneen.

Samalla tavalla kävi sillekin suunnalle, jonka pääkortteri oli Kölnissä, mutta jonka varsinaisena johtajana oli Marx Lontoossa. Muudan liiton agitattoreja, räätäälinsälli Nothjung, joutui 1851 Leipzigissä sattumalta polisiin kynsiin. Vangitulta löydettiin »Kommunistinen manifesti» ynnä joukko kirjeitä ja osoitteita. Sillä tavoin saatiin ilmi Kölnissä oleva päähallinto, ja nyt pantiin toimeen kuuluisa Kölnin kommunistijuttu, jossa syytettynä oli 11 vangittua liiton jäsentä — lääkärit Daniel, Jacoby ja Klein, lainopin toht. Becker (tunnettu »punaisen Beckerin» nimellä, ks. edellä s. 42), räätäälinsällit Nothjung ja Lessner, tupakkatyöntekijä Röser, kauppa-apulaiset Ehrhard ja Reiff, kemisti Otto ja kirjailija Heinrich Bürgers. Kahdestoista, runoilija Freiligrath, oli päässyt ajoissa pujahtamaan tiehensä.

Syytettyjä pidettiin puolitoista vuotta tutkintovankeudessa, ennenkuin oikeudenkäynti aljettiin. Suurista ponnistuksistaan huolimatta ei hallitus saanut kokoon muuta kuin väärennettyjä todistuksia. Tuo niin suurenmoiseksi suunniteltu juttu uhkasi kuivaa nahkoihinsa; vapauttava tuomio näytti hyvin luultavalta. Mutta kun oli valittavana oikeusmurha tai Preussin hallituksen leimaaminen, niin oikeus valitsi edellisen keinon ja tuomitsi Röserin, Bürgersin ja Nothjungin 6 vuoden, Reiffin, Otton ja Beckerin 5 vuoden ja Lessnerin 3 vuoden vankeuteen.

Se oli kommunistiliiton surma Saksassa. Lontoossa olevat liiton tähteet hajosivat myöskin. Schapperin ja Willichin johtaman vallankumouksellisen suunnan lopusta oli äsken puhe. Willich siirtyi Amerikkaan, missä kunnostautui kenralina orjasodassa. Ennen mainitsemamme työmiesten veljeysliitto eli vielä jonkun aikaa, kunnes sekin nukahti sikeään uneen. Sillä tavoin päättyi ensimmäinen vaihekausi Saksan työväenliikkeen historiassa. V. 1854 tehtiin Saksan liittopäivillä päätös, jonka mukaan Saksan liittoon kuuluvain hallitusten tuli »yhteisen turvallisuuden vuoksi» kieltää ja hajoittaa kaikki valtiolliset, sosialistiset ja kommunistiset työväenyhdistykset. Päämiehenä tämän päätöksen laatimisessa oli Preussin edustaja von Bismarck.

Karl Rodbertus.

* 12. 8. 1805, † 6. 12. 1875.

7. Rodbertus ja valtiotalous.

Se vuosikymmen, joka seurasi »hullun vuoden» huumausta, oli hiljaisimpia Saksan sosialidemokratian historiassa. Hallitukset poliseineen kitkivät huolellisesti pois jokaisen pienimmänkin vapauden ruohonpään, mikä häiritsi taantumuksen kiveämiä valtakatuja. Ne voimat, jotka eivät voineet yhtyä taantumukseen, siirtyivät enimmäkseen rivakasti edistyvän taloudellisen elämän palvelukseen tai yksityiselämän rientoihin. Kansanliikkeistä ei 1850-luvulla Saksassa paljon tiedetty.

Mutta työväen voimain nukkuessa valvoi kuitenkin henki yhteiskunnallisten tutkijain ja ajattelijain työtuvissa. Marx oli maanpakolaisena Lontoossa ahkerassa työssä koko maailman työväestön hyväksi, Lassalle valmistui suureen herätystyöhönsä kotimaassa ja näiden suurmiesten rinnalla teki pommerilaisen maakartanonsa rauhaisissa oloissa varsin huomattavaa sosialista ajatustyötä kolmaskin merkkimies, josta nyt käymme lyhyesti kertomaan: Karl Rodbertus-Jagetzow.

Karl Rodbertus syntyi 12 p. elokuuta 1805 Greifswaldissa Pomerin rannikolla. Isä oli silloin lainopin professorina; loput käänsä hän eleli varakkaana tilanomistajana Meklenburgissa. Äiti niinikään oli etevää sukua. Karl Rodbertus kävi virkamieskoulut ja palveli sitten virkamiehenä siellä täällä Preussissä. Pianpa kuitenkin hän kyllästyi valtionpalvelukseen ja läksi pitkille opintomatkaille Etelä-Saksaan, Sveitsiin, Ranskaan ja Hollantiin. Näillä matkoilla hänen maailmankatsomuksensa muodostui ja varmentui. Hienostu-

neena herrana, josta pommerilainen moukkamaisuus oli hioutunut pois, hän, kolmenkymmenvuotiaana miehenä palasi kotiseuduilleen, osti siellä Jagetzowin melkoisen suuren maatilan, joka on Etu-Pommerissa lähellä Demminin pikkukaupunkia, ja asettui asumaan kartanoonsa. Täällä tammistojen, pyökkipuistojen, ruusutarhojen, viljavainioittensa keskellä sai uusi tilanhaltija levossa ja rauhassa antautua mieliharrastuksiinsa: maanviljelykseen ja yhteiskunnalliseen ajatteluun. Täällä hän eli, lyhyitä poikkeushetkiä lukematta, lähes neljäkymmentä vuotta hiljaisuudessa ja yksinäisyydessä, mutta nauttien itsenäisyydestä ja pienen perheensä sekä kirjallisuuden seurasta. Kartano ja sen isäntä olivat kuin yhteenkasvettuneet, ja yhdessä on heidän nimensäkin tullut maailmalle tunnetuksi, Rodbertus kun tavallisesti kirjoitti nimensä Rodbertus-Jagetzow.

Pommerilaisessa kartanossa tehtyä henkistä työtä todistaa pitkä sarja merkittäviä yhteiskunnallisia teoksia. V. 1837 sai Rodbertus valmiiksi esikoisteoksensa »Työtätekevään luokkain vaatimukset». Se aikakauslehti, jolle hän tätä kirjoitustaan tarjosi, ei siitä huolinut, ja julkisuuteen se tuli vasta Rodbertuksen kuoleman jälkeen. Tässä kirjoituksessa jo esiintyvät Rodbertuksen järjestelmän pääpiirteet, joita hän myöhemmissä teoksissansa kyllä suuresti laajensi ja syvensi, vaan ei sanottavasti enään vienyt eteenpäin.

Kirjoituksessaan Rodbertus ensinnä todentaa Europan työkansan heräämisen. Jo roomalaiset olivat aikoinaan huokailleet: »Kuinka suuri vaara uhkaisikaan meitä, jos orjamme rupeisivat meitä lukemaan!» ja Ranskan aatelismiehet olivat ennen vallankumousta toisil-tansa kysyneet: »Miten käy aatelin, jos kansan kärsivällisyys loppuu?» Nyt se alkaa loppua. Työkansa vaatii valtiollisia oikeuksia. Mutta valtiolliset oikeudet, äänioikeus ovat sille ainoastaan välikappaleena nousta suurempaan varallisuuteen, s. o. päästä enemmän osalliseksi aikamme kehityksestä ja nykyisen sivistyksemme hedelmistä. Työväkeä on koetettu siitä estää polisilla, kanunoilla ja neiti Martineau kertomuksilla, joissa koetetaan työntekijälle todistaa, että hänen nälkänsä on yhteiskunnallisen kohtalon tahto. Keskiaika koetti pitää koossa yhteiskuntaa kurilla ja kuuliaisuudella, klassillinen muinais-aika käytti samaa tempua orjia kohtaan, mutta kasvatuksen ja opetuksen järjestelmää vapaita miehiä kohtaan. Nykyajalla on edellisestä järjestelmästä jäljellä tähteet ja jälkimmäisestä tuskin ensi alkeitaakaan. Nykyisessä yhteiskunnassa seisovat herrasraakalaiset työläis-raakalaisia vastassa. Mikä siis neuvoksi? Taaksepäin ei voida palata; kaikki laivat on poltettu. Pulma on ratkaistava vain eteenpäin menemällä. Ja Rodbertus tietää keinon. Hänen mielestään on sellainen tila, jossa työkansa saapi itselleen niukimman mahdollisen toimeentulon, oikeutettu ainoastaan niinkauan kuin ei tuotannosta

riitä kaikille enempää. Ilman orjuutta ei muinaisaika olisi voinut täyttää tehtävänsä. Mutta kun meidän aikanamme tuotanto on lisääntynyt niin, että siitä riittää kaikille enemmän kuin välttämättömimpään toimeentuloon tarvitaan, niin syy kurjuuden jatkumiseen on ainoastaan vallitsevissa kansantaloudellisissa ja oikeudellisissa laitoksissa. Ne siis on poistettava ja niiden sijaan luotava uusi yhteiskunnallinen järjestys. Nykyinen korkoa tuottava omistus — sellainen omistus, joka tuottaa omistajalleen tuloja ilman hänen omaa työtänsä — on lakkautettava, mutta tuotannon tuloksen omistusoikeutta sitä lujemmin tuettava. Maan ja kapitalin pitää joutua yhteiskunnan haltuun, mutta tuotteet saavat jäädä työntekijäinsä omaksi heidän suorittamansa työmäärän mukaisesti. Työ siis on otettava sekä tuotannolliseksi että kulutukselliseksi omistusaatteeksi. Hyväksyen Ricardon koulukunnan mielipiteen, että työ on ainoastaan käytettyä työaikaa, pitää Rodbertus työaikaa sopivana arvonmittana, jonka perustalle voidaan rakentaa uusi rahajärjestelmä, minkä mukaan rahana on kuitti suoritetusta työstä ynnä osoitus yhtä suureen toisten tekemään työhön: jos näin meneteltäisiin, niin yhteiskunnan olot ihmeesti paranisivat.

Muutoksen toimeenpanijaksi tarvitaan valtion valtaa. Itsekseen heitetyn, sokean, luonnonopillisen talouden sijaan on saatava valtion järjestämä yhteiskunnallinen toiminta. Valtion on ensi sijassa pidettävä kurissa korkoa tuottava omaisuus, niin etteivät sattumat saa vallita elämää. Siten voi uusi järjestelmä toteuttaa työväen vaatimuksen saada enemmän varallisuutta. Sen ei kuitenkaan tarvitse tapahtua maanomistuksen eikä kapitalin kustannuksella. Tuotantolähteet on vain saatava runsaammin juoksemaan, jolloin lisääntynyt tuotanto tulee työntekijäin hyödyksi. Sillä tavoin vapautuu työväki keinottelujen alaisuudesta. Valtion tulee määräajoittain merkitä tuotteiden hinnat työn mukaan, laskea liikkeelle erityistä työrahaa työntekijäin palkkaamiseksi, perustaa makasiineja työrahan vaihtamista varten j. n. e.

Siinä yleispiirteet Rodbertuksen opista, jonka päävaatimuksia ovat valtion toiminta kansantalouden alalla ja korkoa tuottavan omistuksen lakkauttaminen eli maan ja pääoman saattaminen valtion haltuun.

Myöhemmissä teoksissaan — »Lisiä valtiotaloudellisten olojemme tuntemiseksi» (1842) ja »Yhteiskunnallisissa kirjeissä» (1850—51) — Rodbertus lähemmin perusteli oppiansa. Seuraamme tässä kappaleen matkaa hänen todistelujansa.

Kaikki hyödykkeet ovat aineellisia tuotteita. Niitä tuottavat voima ja aika s. o. työ. Luonnon ja hengen voimia ei tässä tarvitse ottaa huomioon, koska ne ovat rajattomia eivätkä siis voi sisältyä

kustannus-käsitteeseen. Ainoastaan ruumiillista voimaa ja aikaa vaativa työ on sellaista, jota voidaan lukea kustannuksiin. Mutta, väitetään, tarvitaanhan hyödykkeiden tuottamiseen myöskin raaka-ainetta ja työvälineitä. Voidaan väittää, että pellon tai metsän omistaja luovuttaa tuotteisiin joukon ainetta, jonka hän siten menettää, ja että hän siis voi sanoa: tuote maksaa minulle paitse tuotannollista työtä vielä itse raaka-aineenkin. Vaan kaikki tällaisetkin tuotannon vaikuttimet voidaan johtaa työstä. Raaka-aine ei ole mitään muuta kuin alhaisemmalla työn asteella olevaa hyödykettä. Se seikka, että nykyisissä oloissa niin monet ihmiset ilman työtä ovat saaneet haltuunsa metsissä, niityissä ja pelloissa piilevää raaka-ainetta, ei ole kansantaloudellinen, vaan oikeudellinen asia, ja oikeudellisia oloja voidaan muuttaa. Jos maanomistus lakkautetaan, niin tulee todellinen asianlaita esille. Nykyisessä yhteiskunnassa, jossa liike on jätetty itsekseen, riippuu tosin tuotteen arvo vielä vaihtelevasta kysynnästä ja tarjonnasta, mutta mukautuu pääasiassa kumminkin hyödykkeen tuottamiseen käytetyn työn, siis sen kustannusten mukaan. Yksi tavara kumminkin on, jonka vaihtoarvo ei ole sen tuottamiseen tarvittavan työn mukainen, nimittäin itse työvoima, joka vaihtokaupassa säännöllisesti jääpi vähemmälle osalle. Työntekijä ei siis saa täyttä korvausta työstänsä. Tähän niin epäedulliseen kauppaan pakottaa työntekijää se, että tuotantovälineet ovat maanomistajain ja kapitalistien käsissä ja että nälkä ajaa työntekijää työhön. Työmiehen täytyy siis tyytyä ainoastaan osaan hänen yksinänsä tuottamastaan hyödykkeestä; jäljellä oleva osa sitävastoin jääpi korkona omistaville luokille. Korke jällensä voipi syntyä vasta silloin kun työ on saavuttanut sellaisen asteen, että sen tuottamista hyödykkeistä jääpi jotain päälle sen mitä työntekijäin ylläpitämiseksi tarvitaan; samoin edellyttää korko sitä, että maa ja pääomat ovat yksityisten omaisuutena. Korke jällensä jakautuu siten, että kapitalisti saa pääoman koron ja maanomistaja paitse korkoa pääomalleen vielä lisäksi maakoron.

Kun nyt maan ja pääoman tuotannollinen käyttäminen tuottaa maankorkoa tai pääomankorkoa, niin voi myöskin paljas omistuskin tuottaa omistajalle pysyvää korkotuloa. Luovuttamalla pääomaa ja maata saavat omistajat yrittäjältä ja vuokraajalta korkoa (pääomavoi-
tosta) ja vuokraa (maankorosta). Siinä on yhteiskunnallisen järjestelmämme suuri vääryys: omistajat saavat tuloa työntekijän kustannuksella ilman omaa työntekoansa. Kun työpalkka nykyisin riippuu tarjonnasta ja kysynnästä ja se siis on niukaksi toimeentuloksi riittävä vähäinen määrä tuotteita, vaan ei mikään osuus kansallistuotannosta, niin selvästi työn tuotannollisuuden noustessa työpalkka supistuu yhä pienemmäksi osaksi kansallistuotantoa. Syvästi valittaa

Rodbertus sitä seikkaa, että työ, joka on korkein taloudellinen hyvä, kaikkein tuotteiden periaate, on alennettu alhaisen ja arvottoman tavaran vertaiseksi.

Se seikka on ainoa syy kauppapuliin ja köyhäisyyteen. Vaihtoliikkeessä täytyy käyttöarvoa, jota jokainen tuottaa yhteiskunnalle, olla vastaamassa ostovoima, muuten ei se tuottajain käsissä muutu vaihtoarvoksi eikä tule kenenkään muunkaan hyväksi. Jos nyt jokainen saisi pitää työnsä koko tuloksen, niin voisi menekkihäiriöitä syntyä vasta silloin kun kaikki tarpeet olisivat tyydytetyt. Yhteiskunnan ostovoima pysyisi tuotannollisuuden tasalla. Samoin olisi asianlaita, jos kolmen osuuteen nykyisin oikeutetun luokan (s. o. työntekijäin, maanomistajain ja kapitalistien) osuus tekisi pysyvän määrätyn osan kansallistuotantoa. Mutta kun nykyaikana ei tapahdu kumpaakaan, vaan päinvastoin työntekijäin s. o. yhteiskunnan suuren enemmistön osuus tulee yhä pienemmäksi osaksi tuotteiden arvosta, ja ostokyky ja tuotannollisuus eivät enään pysy oikeassa suhteessa, niin syntyy siitä se seuraus, että esiintyy käyttöarvoja, joilla ei ole vaihtoarvoa, vaikkei suuren enemmistön tarpeita ole tyydytetty. Syntyy siis liikatuotanto. Se väite, että työntekijäin menettämän ostokyvyn määrä olisi siirtynyt molemmille muille luokille ja että se siis vaikuttaisi markkinoilla yhtä voimakkaasti kuin ennen, on väärä siitä syystä, että arvoa on tuotteilla ainoastaan niin kauan kuin tuotteiden tarvettakin.

Tällä työpalkan seisautumisella välttämättömmimmän toimeentulon tasalle on vielä toinenkin peljättävä seuraus, nim. köyhäisyyden kasvaminen, joukkojen kurjistuminen.

Aristoteleen tavoin Rodbertus näki ihmiskunnan edistyksen ihmillisen yhteiskunnan järjestymisessä. Hän erotti sen mukaisesti historiassa järjestymättömän aikakauden, jolloin ihmiset olivat vain ihmisjoukkoa, järjestyneestä aikakaudesta, jonka tuntomerkkiä ovat valtiomuodostumat. Järjestyminen tuli mahdolliseksi vasta sitten kun syntyi omistussääntöjä. Omaisuusjärjestöä piti Rodbertus valtiojärjestyksen ratkaisevana vaikuttimena. Alhaisimmalla kehityskannalla ovat ne valtiot, joissa sallitaan ihmisomistusta, orjuutta; ylemmällä asteella ovat sellaiset valtiot, missä ihmisomistus on poistettu, mutta yksityispääoma ja yksityismaanomistus sallittu; korkein valtiomuoto on valtiollisesti järjestetty yhteiskunta, jossa on kollektiivinen pääoman- ja maanomistus. Vasta siinä tulevaisuudenvaltiossa voidaan yhteiskunnallinen kysymys ratkaista. Silloin ei ole olemassa enään mitään korkotuloja, vaan ainoastaan ansiotuloja. Yksilölle annetaan se määrä aineellista hyvää, jonka tuottaminen maksaa saman työmäärän, minkä hän on suorittanut kansallistuotannossa. Tuotanto silloin tapahtuu järjestelmällisesti valtion johdolla. Tuotantoa

johtava hallitus johtaa sitä niin, että ensinnäkin saadaan korvatuksi kulunut ja hävinnyt pääoma ja siten luoduksi kansallistulo, yksilöitten tarpeita tyydyttävät hyödykkeet. Tuotanto tapahtuu työnjakoa noudattamalla. Kansallistulon jakaminen tapahtuu siten, että kunkin tuotteen arvo määrätään siihen kuuluvan työajan mukaan. Jokainen, joka on ottanut osaa tuotantoon, saa suorittamastaan työajasta todisteen, jolla hän voi lunastaa vastaavan määrän tuotteita.

Saksalainen junkkeri-ihanne.
(Pilalehdestä »Der wahre Jacob».)

Tämä työraha voi käydä sekä arvonmitasta että vaihtovälineestä. Kuiten-

kaan eivät työntekijät Rodbertuksenkaan tulevaisuudenvaltiossa saa työnsä tuloksia kokonaan, sillä osa niistä pidetään yhteiskunnallisen tuotannon johtoa ja hallintoa, taiteilijoita, opettajia, lääkäreitä y. m. s. varten.

Vaikka Rodbertus oli näin ankara periaatteessa, ei hän kuitenkaan vaatinut uutta yhteiskuntaa väkivallalla toimeenpantavaksi. Paljon, sangen paljon antoi hän olevain olojen siitä tinkiä. Kuten sanottu, piti hän oman aikansa yhteiskunnallisen kurjuuden pääsyyinä sitä seikkaa, että työpalkka jäi yhä pieneneväksi osaksi kansallistulosta. Hänen käytännöllinen ohjelmansa oli sellainen, että tuotanto olisi saatava lisääntymään niin, että siitä riittäisi sekä työntekijöille että kapitalisteille. Myöhemmällä iällään hän teki useita sitä tarkoittavia ehdotuksia, jotka kuitenkin olivat kaikkea muuta kuin käytännöllisiä.

Vaiherikkaan episodin Rodbertuksen muuten niin yksioikoisessa elämässä tekivät vuodet 1848 ja 1849. Jo useita vuosia aikaisemmin olivat Pommerin junkkerit valinneet Rodbertuksen luottamusmieheekseen kaikenlaisiin kokouksiin ja eduskuntiin. »Hullun vuoden» myrskyjen alkaessa istui Jagetzowin isäntä Preussin maapäivillä. Häneenkin tarttui vapauden ja taistelun halu. Pian nousi hän »vasemmistokeskustan» johtomiehiksi. Palavalla innolla hän taisteli perustuslaillisuuden puolesta kuningasvaltaa vastaan. Ja kansan-

Hiilenkerääjiä.

Hans Baluschekin maalaus.

vapauden ja perustuslaillisuuden menestys näytti kasvamistaan kasvavan. Kesäkuun 25 p. 1848 muodostettiin Auerswald-Hansemannin ministeristö, joka itse nimitti itseään »toiminnan hallitukseksi». Siivystysministeriksi tähän hallitukseen nimitettiin Rodbertus. Mutta jo heinäkuun 4 p:nä luopui hän hallituksesta, koska ei hyväksynyt Preussin menettelyä Saksan kansallisuuskysymyksessä. Syyskuussa kukistui koko ministeristö. Taantumus alkoi jo Preussissäkin saavuttaa yhä suurempaa valtaa. Miehuullisesti, mutta yhä heikommilla voiton toiveilla taisteli Rodbertus kansalliskokouksessa taantumusta vastaan. Lopulla vuotta hajoitettiin sitten kansalliskokouskin. Vielä seuraavillekin valtiopäiville 1849 saapui Rodbertus pommerilaisia ammattivereitaan edustamaan, mutta kun tämäkin eduskunta pian hajoitettiin, huomasi Rodbertus taistelun turhaksi ja sanoi ijäksi päiväksi hyvästit valtiolliselle elämälle, joka hänelle oli tuottanut niin suuria pettymyksiä.

Hän palasi jälleen entisiin lempiharrastuksiinsa ja pysyi niille uskollisena loppuun saakka.

»Yhteiskunnallisissa kirjeissään», joista jo äsken kerroimme, Rodbertus erityisesti opetti sitä, että kaikilla taloudellisilla järjestelmillä on vain suhteellinen arvo. Yhteiskuntaopit ovat oppeja, jotka muuttuvat itse yhteiskunnan kanssa. Mitään ehdotonta ja pysyvää ei sillä alalla ole, vaan ovat kaikki taloudelliset opit käsitettävät

historialliselta kannalta. Taloustieteilijäin tavallinen erehdys on se, että he sekoittavat historialliset ja järkiopilliset asiat.

Näitä väitteitänsä Rodbertus tahtoi historiallisesti todistaa ja sitävarten hän v:n 1860 jälkeen antautui taloushistoriallisiin tutkimuksiin julaisten useita eteviä kirjoituksia klassillisen muinaisajan, varsinkin Rooman valtakunnan taloudellisista oloista. Ja niinkuin hän uskoi historialliseen kehitykseen muinaisuudessa niin hän yhä vankemmin uskoi siihenkin, että tulevaisuudessa oli kehittyvä yhteiskunta, jossa ei olisi yksityistä maa- ja kapitali-omaisuutta, vaan ainoastaan tulot yksityisten omia. Mutta se tulevaisuus oli vielä kaukana. Olevaisessa yhteiskunnassa oli vielä maa- ja kapitaliomaisuus ainoa todellinen voima, jonka kanssa täytyi osata olla ja koettaa saada parannuksia aikaan niin hyvin kuin taidettiin. Elämänsä loppupuolella Rodbertus ajattelikin enimmäkseen tällaisia käytännöllisiä seikkoja. Erittäinkin olivat maanviljelys- ja maanomistusolot tässä kohden hänen silmäteränään.

Jo v. 1847 oli hän julaissut maanviljelijäin luotosta huomattavan kirjoituksen. Siinä hän selvitti sitä eroa, mikä oli olemassa maanviljelyksen tuottaman pitkäaikaisen ja pysyvän »koron» ja kapitalin tuottaman äkillisten »voittojen» välillä. Osakeyhtiöiden kautta on kapitalismi saavuttanut valtansa huipun. Mutta maanomistus on jäänyt lapsipuolen asemaan. Sitä käsitellään aivan nurinkurisella tavalla, kun sitä pidellään samalla tavoin kuin kapitalia, joka tahtoo tehdä työn kauppatavaraksi ja maaomaisuuden kapitaliksi. Kapitali, työ ja maanomistus ovat Saksan yhteiskunnan kulmakiviä, ja kutakin niistä on pideltävä luontonsa ja tarpeensa mukaan. Tilanhaltijamme ei jättänyt omaa elinkeinoansa ojaan, vaan vaati sille kaikenlaisia etuja, etupäässä maataloudellisen luoton järjestämistä vakavalle kannalle. Vv. 1858 ja 1868—69 julkaisi Rodbertus laajoja teoksia agrariasioista.

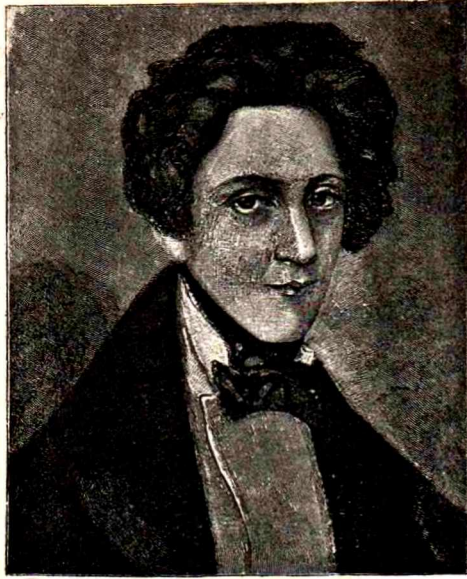
Samalla tavoin kuin maanviljelyksessä arveli Rodbertus yhteiskunnallista rauhaa voitavan rakentaa työväenkysymyksessäkin. Hänen kantansa käytännöllisessä työväenliikkeessä oli se, että työmiehen oli pysyttävä työmiehenä, mutta että työväen palkkaoloja oli perinpohjin parannettava, parhaiten siten, että palkka nousisi tuotannon noustessa. V. 1862 hän kirjoitti Lontoon maailmannäyttelyn aikana pidetyn työväenkongressin johdosta mainitulle kongressille osoitetun »lähetyskirjeen», jossa kehoitti työväkeä herättämään keskuudessaan itsetuntoa ja ryhtymään toimiin palkkaolojensa järjestämiseksi elämän- ja sivistystarpeittensa mukaisesti. Seuraavana vuonna (1863) hän Lassallen kehoituksesta kirjoitti »Avoimen kirjeen Saksan työväenyhdistyksen komitealle Leipzigissä»; siinä hän arvosteli sekä Schulze-Delitzschin kulutus- että Lassallen esittämiä tuotantokuntia, joilla

hänen mielestään oli vain siveellistä ja älyllistä arvoa; edelleen hän neuvoi työväkeä pysymään erillään porvarillisesta edistyspuolueesta, mutta myöskin karttamaan luokkavihaa ja jättämään sikseen yleisen äänioikeuden pyrinnot (Ranskassa oli Napoleon yleisen äänioikeuden kautta hävittänyt vapauden). V. 1871 vihdoin julkaisi hän »normalityöpäivästä» vihkosen, jossa esitettiin normalityöpäivän määräämistä sekä aika- että työmitan mukaan, palkan laskemista määrättyinä murto-osana tuotteen arvosta ja tietysti valtion järjestävän käden tarpeellisuutta tässä kaikessa.

Mainittakoon vielä, että Rodbertus oli innokas kansallismielinen, oikea suur-saksalainen, joka usein korotti äänensä Saksan valtiollisissa yhdistymistaisteluissa. Mitä enemmän Saksan yhdistyminen Preussin johdolla edistyi sitä enemmän Rodbertuskin kallistui kuningasvallan puoleen. Niissä yhteiskunnallisissa ohjelmissa, joita hän elämänsä ehtona vielä huviksensa laati, oli tunnussanana: »monarkillinen, kansallinen, sosialinen». Lopuksi nuo kuvitelmat vanhuksen mielessä sulivat germanilaisen »sosialisen kuninkuuden» haaveeksi, joka tuntui alkavan toteutua kun Wilhelm I 17 p. marrask. 1881 julkaisi Saksan työväenlainsäädännön »magna chartan».

Sitä ei Rodbertus enään ollut kuulemassa. Hän kuoli 6 p. jouluk. v. 1875. Mutta jälkipolvi pitää juuri häntä äskenmainitun uuden lainsäädännön henkisenä isänä, »valtiოსosialismin» tieteellisenä perustajana.

Itse piti Rodbertus itseään loppuunsa saakka sosialistina. Hän uskoi lujasti yksityisen maanomistuksen ja kapitalin häviämiseen tulevaisuudessa. Ansaitsematon omaisuus oli ainainen tikku hänen silmässään. »Työmies on palkkansa ansainnut», hän kirjoitti, »mutta Bleichröder ei ole miljonejansa ansainnut». Vanhoilla päivillään hän ärisi n. s. »katederi-sosialisteille», jotka hänen aikansa alkoivat nostaa päätänsä, ja melkeinpä kaikelle muullekin maailmalle. Varsinaisten sosialistien tai sosialistisen liikkeen kanssa ei hän joutunut lähempiin tekemisiin. Mutta se ei estänyt häntä rebellisesti puoltamasta Esauta (työmiestä), joka oli myynyt esikoisuutensa hernerokasta. Hän harrasti aatteissaan vilpittömästi yhteiskunnallista oikeutta, ja senvuoksi hän kyllä ansaitsee lukunsa Saksan sosialidemokratian historiassa.

Lassalle nuorena.

8. Lassalle ja Saksan työväen herätys.

Ferdinand Lassallen elämä täyttää lyhyen, mutta loistavan ja muistettavan vaiheen Saksan ja koko Euroopan sosialidemokratian historiassa. Aatteista ja tapahtumista niin rikkaisiin socialistisiin aikakirjoihin ovat tämän miehen aatteita säihkyttävä nero, mieliä tempaava herätys ja mitä seikkailurikkain elämä piirtäneet lehtiä, joihin verrattavia ei löydy muita. Mainetta ja kuuluisuutta ei hänen työtovereillaan kellään ole ollut niin suurta kuin hänellä, eivätkä kenenkään muun opit ole olleet niin sytyttäviä ja mukaansatempaavia kuin hänen.*)

Merkillisintä Lassallen elämäkerrassa on itse henkilö, hänen yksilöllisyytensä välitön vaikutus ja toiminta.

Hämmästyttävä on ensinnäkin hänen suuri oppineisuutensa. Hän on hampaisiin saakka asestettu tieteen parhailla aseilla, mutta hän kantaa painavaa varustustaan kepeästi kuin höyhentä. Hän on syvältä kyntänyt filosofian, kielitieteen, historian, oikeustieteen ja

*) Lassallen elämäntyöstä on usein kerrottu suomalaisellekin yleisölle. Pääasiallisesti Georg Brandesin kirjoittaman elämäkerran mukaisesti ovat sitä suomeksi esittäneet m. m. N. R. af Ursin (Työväenkysymyksiä IV, s. 66 seur.) ja aikakauslehti *Elämä* 1908 n:ot 6—11. Näitä laajempi on J. Forsmanin kirjoitus »Ferdinand Lassalle ja hänen merkityksensä Saksan työväenliikkeen historiassa» *Valvojassa* 1901, s. 631 ja 687 seur. Lassallen tunnettu esitelmä »Työväen ohjelma» on suomennettuna N. R. af Ursinin julkaisussa »Tulevaisuutta kohti», 2 pain., s. 28 seur.

taloustieteen sarkoja. Mutta hänen kuulijansa sitä tuskin huomautkaan, sillä he ovat kokonaan hänen häikäisevän älynsä ja esityskykynsä vallassa. Hän näet ei saivartele tavallisten oppineitten pieniä ongelmoita, vaan piirtelee ihmisille heidän elämänsä suuria viivoja. Lassalle hallitsee tiedon avaria aloja ja hänen tietonsa on kaikkea muuta kuin pintapuolista, mutta tiede on hänelle sittenkin toisarvoinen asia, vain välikappale käytännöllisten tarkoitusten saavuttamiseksi.

Läpi läpeensä näet Lassalle on demagogi, »kansanvillitsijä» ja agitatori. Käytännöllinen toiminta on hänen suuri puolensa. Tietopuolisessa ajattelussa ovat Marx ja Rodbertus häntä edellä. Mutta herätystyössä on Lassalle ensimmäinen. Varsinainen kaunopuhuja ei hän ole — siksi on hänen puheensa liiaksi pään puhetta ja hänen äänensä liian korkea; mutta sittenkin on hän suuri puhuja muinaisajan mallia, sopiva johtamaan suurta kuohuvaa kansanliikettä, mies taistelemaan suurten joukkojen ensi rintamassa, sosialidemokratian Akilles.

Hänen pääominaisuuksiansa on hänessä asuva ja hänestä virtaava nuoruuden voima. Hän pysyy nuorena ensimmäisestä esiintymisestäään kuolemaansa saakka 39 vuotiaana. Hän kuoleekin lemmenseikkailusta aiheutuneessa kaksintaistelussa. Nuorukaisen tapaan on hänen elämänsä täynnä kiihkoa, intohimoa. Hän elää jännittävä, repäisevää, tulista elämää. Hän on ryntäilevä ja kapinallinen. Valtiollisen elämän Catilina, julkisuuden Lemminkäinen. Peloton ja uhmaileva; missä istuneekin — tavallisesti hän istuu syytettyjen penkillä — aina häntä peljätään, aina hallitsee hän ympäristöänsä. Aikalaiset sanovat, että hänellä oli teräksinen tarmo ja rautaiset hermot. Hän tahtoo kukistaa, voittaa ja vallita. Hän ei odota hyökkäystä, vaan hyökkää itse. Hän tavoittelee valtaa, ihailee voimaa, valtion voimaa, Bismarckinkin voimaa. Merkillinen, ristiriitainen mies.

Tällä Akilleellä on kuitenkin kantapäänsä. Hän on teatterillinen, teennäinen, huutava ja helisevä, kunnian ja kiitoksen perään kulkija. Itämaisesti kuvitteleva, ulkonaiseen häikäisyyteen luottava. Sen lisäksi hän on uudenaikainen juutalainen. Juutalainen uskonluopio, mutta samalla sorretun rodun puolesta kostaja, etujensa taitava valvoja ja itsekäs nousukas. Vikoja hänessä vilisee . . .

Ja kuitenkin jälleen kaikessa ajattelussaan ja käsityksissään puhdas aatteen-uskoja, suuri idealisti, läpi läpeensä hengen mies, runollinen, lämmin, hurmaava. Merkillinen, ristiriitainen mies.

Sellaiseksi häntä tuntijat kuvaavat.

FERDINAND LASSALLE syntyi 11 p. huhtik. 1825 Slesian pääkaupungissa Breslaussa, germanilaisen ja slaavilaisen maailman raja-

seudulla. Isä Heyman Lassal — Parisissa ollessaan poika muodosti itselleen hienomman, ranskalaisen tapaisen nimen Lassalle —, juutalainen kangastavarain tukkukauppias, oli toimellinen mutta kiivasluontoinen mies, äiti oli lempeä vaikka alati huolestunut nainen, heidän ainoa tyttärensä Fredrika oli huomattava siitä kiireestä, millä hän riensi miehelään, ja heidän ainoa poikansa Ferdinand oli jo aikaisin »pikkuvanha», koulussa huono ja huolimaton, mutta kaikki asiat tietävä, suuria itsestään haaveileva ja tulevaisuuden varalta jo rahaakin kokoava juutalaisvekara.

Viisi-kuusitoista vuotiaana hän kirjoitti päiväkirjaa, jossa tuleva Ferdinand Lassalle jo kuvastuu pienoiskoossa kaikkine piirteineen. Nuorukainen siinä näkyy murrosijässään, kelpo nuorukainen, mutta sangen turhamainen, itsekäs ja ulkonaista huomiota hakeva, tavattoman intohimoinen; ketä hän vihaa, sitä hän vihaa kuolemaan saakka. Häntä kaivelee sydänveriin saakka juutalaiskysymys; hän tahtoo tulla sukunsa ja kansansa pelastajaksi ja kostajaksi, sillä rotuansa hän rakastaa. Hän pauhaa ja intoilee kauheasti. Hän on säälimätön ja katkera, mutta kieltäytymisestä ja vaatimattomuudesta hän ei tiedä mitään. Hänellä on jo varmat valtiollisetkin mielipiteet. Hän on vallankumouksellinen tasavaltalainen — mutta hän tunnustaa itselleen, että jos hän olisi syntynyt prinssiksi, niin olisi hän perin ylimysvaltainen. Nyt hän koettaa sitä kaipaustaan tyydyttää hienolla pukeutumisella, miekkailulla ja muulla herrasmaisuudella.

Hänellä on luja tahto tulla mainioksi mieheksi. Tosin hän lähtee Leipzigin kauppakouluun, mutta kauppamieheksi hän ei aio siltä ruveta. Mutta kun hän heittää kauppakoulunsa, ei hän tiedä mille alalle autautuisi. Lueskellessaan Heineä ja Börneä haluttaisi häntäkin tulla kirjailijaksi. Loppupäätös on se, että hän lähtee Berliniin ja muualle yliopistoihin opiskelemaan, ei kumminkaan asianajajan eikä lääkärin virkoja varten, vaan muuten ylipäänsä tutkimaan historiaa ja ihmiskuntaa.

Lassalle oli loistava ylioppilas. Hän lueskeli aluksi kielitiedettä ja sitten filosofiaa. Böckh, Savigny ja Alexander von Humboldt olivat hänen opettajiaan ja he puolestaan ihailivat erinomaista oppilastaan, joka nyt jo suunnitteli suuren teoksen kirjoittamista kreikkalaisesta filosofista Herakleitoksesta. Muuten oli hän kokonaan Hegelin filosofian vallassa ja joutui samoja latuja myöten kuin niin moni muukin hegeliläinen »Nuoren Saksan» rientojen kannattajaksi.

Vuonna 1844 hän päätti yliopistolukunsa, vaikka oli vasta 19 vuoden ikäinen, ja läksi isänsä kustannuksella matkoille Rheinin seuduille ja Pariisiin valmistamaan Herakleitos-tutkimustaan ja katselemaan maailmaa. Parisissa hän oppi tuntemaan ranskalaisten sosialistien, etenkin Louis Blanc'in aatteita, ja heti tunsikin vetoa

niihin. Emme tiedä tuliko Lassalle tällöin tuttavuuteen Marxin kanssa, joka myöskin silloin asui Parisissa, mutta Heinen kanssa hän paljon seurusteli. Antamassaan suosituskirjeessä Heine kirjoitti nuoresta Lassallesta seuraavasti: »Ystäväni, herra Lassalle, tämän kirjeen tuoja, on nuori mies, jolla on mitä erinomaisimmat hengenlahjat; perinpohjaisimpaan oppineisuuteen, laajimpaan tietäväisyyteen, suurimpaan terävyyteen, mitä milloinkaan olen tavannut, rikkaimpaan esittämislahjaan yhtyvät hänessä tahdon jäntevyys ja toiminnan notkeus, jotka minua hämmästyttävät . . .»

Lassalle palasi Saksaan aikomuksessa asettua Berliiniin tekemään tieteellistä työtä. Hän oli jo hyvässä alussa maineen uralla eivätkä häntä painaneet rahahuoletkaan. Mutta kesken kaikkia heitti kohtalo äkkiä hänet aivan uudelle uralle.

Alussa vuotta 1846 joutui hän kreivitär von Hatzfeldin tuttavuuteen. Tämä nainen oli jo 41 vuoden ikäinen (Lassalle oli juuri puolta nuorempi), mutta yhä vieläkin komea ja elämänhaluinen. Kreivitär kuului Saksan korkeimpaan katolilaiseen aateliin ja seurusteli ylhäisimmissä piireissä, mutta oli joutunut sääliittävään onnettomuuteen. 17 vuotiaana oli hän mennyt naimisiin orpanansa Edmund von Hatzfeldin kanssa, joka oli täydellinen konna mieheksi. Kaksikymmentä vuotta oli tämä kaikilla tavoin kiusannut vaimoansa, hävittänyt jalkavaimojensa kanssa hänen suuret myötäjaisensä ja kartanonsa, riistänyt häneltä lapset, lyönyt ja pahoinpidellyt häntä, raastanut paikasta toiseen; nyt tuo retku aikoi viedä kreivittäreltä heidän nuorimman poikansa Paulin (joka myöhemmin oli Saksan lähettiläänä Englannin hovissa), saada vaimonsa syytetyksi aviorikoksesta sekä sitten ottaa avioeron hänestä ja anastaa hänen viimeisenkin omaisuutensa. Koko maailma tiesi kreivittären kohtalon ja surkutteli häntä; kreivitär oli moneen kertaan anonut apua veljiltään ja langoiltaan, mutta mahtavat sukulaiset pelkäsivät julkista häväistysjuttua pahemmin kuin kuolemaa ja antoivat asiain olla niinkuin ne olivat. Kreivitär poloisen asema oli toivottoman synkkä.

Siinä tilassa ilmestyi nuori Lassalle hänen tielleen. Sattumalta joutui Lassalle näkemään kreivittären kärsimyskohtauksen Paul poikansa vuoksi. Lassallessa leimahti halu kostaa vääryys. Hän tahtoi ruveta kreivittären ritariksi ja pelastajaksi. Ensi alkuun hän vaati kreivin kaksintaisteluun; mutta kreivi antoi heittää »tuhman juutalaisnulikan» ulos ovestansa. Silloin tarjoutui Lassalle ajamaan kreivittären asiaa oikeudessa, ja kreivitär suostui. Ankarasti kävi Lassalle vihamiehensä kimppuun vaatien kreivittärelle laillista avioeroa ja omaisuutta takaisin. Siitä tuli kuuluisa oikeusjuttu, jossa käräjöitiin aviorikoksesta, avioerosta, lasten omistamisesta, omaisuudesta ja ties mistä kaikesta. Kreivittären asianajaja ei ollut lakimies,

Lassalle.

E. Höckerin maalaus (1863).

mutta asiansa vuoksi hän oppi lain. 36 käräjillä ajoi Lassalle uupumattomalla innolla tätä henkiasiaansa. Silloin vasta, vuonna 1854, kahdeksan vuoden väsyttävän oikeustaistelun jälkeen, voitti »tuhma

juutalaisnulikka». Mutta ehjin nahoin ei hänkään jutusta suoriutunut. Hyviä ja huonoja keinoja oli hän käyttänyt voittaakseen hurjassa oikeusjutussa. Siinä oli urkittu, asiakirjoja varastettu, tehty jos jonkinnäköistä. Niinpä joutui Lassalle jutun alkupuolella syytteen seepä, että oli ystäväinsä kautta sukkelasti puhaltanut kreivi Hatzfeldin jalkavaimolta lippaan (»kasetin»), joka sisälsi kreivin tälle rakastajattarelleen antamia tärkeitä lahja- ja luovutuskirjoja. Varkauden aiheuttamisesta pidettiin Lassalle kahdeksan kuukautta vankeudessa. Tämän jutun johdosta piti Lassalle 1848 oikeudessa kuusituntisen puolustuspuheen, joka tuli kuuluisaksi »Kasettipuheen» nimellä. Hehkuvalla ja vakuuttavalla innolla Lassalle siinä esitti niitä syyt, miksi hän oli ruvennut kreivittären asiaa ajamaan; sitä luuloa, että hän ja kreivitär olivat rakkaussuhteissa, ei Lassalle kumonnut, mutta esitti heidän suhteensa sillä tavoin, ettei kukaan halunnut heittää kiveä hänen päällensä. Oikeus antoi vapauttavan päätöksen.

Käräjäjutut ja vankeus olivat Lassalle estäneet ottamasta osaa v:n 1848 vallankumousliikkeeseen. Kun hän nyt sai siihen tilaisuutta, oli paras aika jo mennyt ohi ja taantumus päässyt hyvään vauhtiin. Rheinin seuduilla, missä Lassalle oleskeli, kesti kuitenkin kiihtymystä ja vastustusliikettä v:n 1849 kevääseen saakka. Lassalle asui tähän aikaan kreivittären kanssa Düsseldorfissa. Valtiollisissa ja yhteiskunnallisissa kysymyksissä hän oli samalla kannalla kuin »Uudet Rheinin sanomat» ja niiden toimittaja Karl Marx, jonka kanssa hän oli vilkkaassa ajatustenvaihdossa. Marraskuussa Lassalle julkaisi adressin, jossa sanottiin, että Berlinissä koossa oleva kansalliskokous oli Preussin laillinen hallitusmahti, ja kehoitettiin rheiniläisiä luopumaan passivisesta vastarinnastaan ja ryhtymään aktiviseen. Kansankokouksissa aljettiin huutaa »kuolemaa kuninkaalle». Hallitus antoi silloin kiiruusti vangita Lassallen, joka jälleen sai istua kuusi kuukautta vankilassa. Toukokuussa 1849 tuli asia vihdoinkin oikeudessa ratkaistavaksi. Ja taaskin valamiehistö vapautti hänet.

Vapauttava päätös oli varmaan suurimmaksi osaksi Lassallen »Istuntopuheen» ansiota, joka puhe ilmestyi painosta ennen aikojaan ja siitä syystä jäi oikeuden edessä pitämättä. 23-vuotiaan nuorukaisen puheeksi on tämä puhe ihmeellinen. Aluksi hän avoimesti tunnustaa olevansa vallankumouksellinen ja sosialidemokratinen tasavaltalainen, mutta sanoo tahtovansa asettua tuomariensa kannalle. Käypi sitten luettelemaan, mitä kaikkea syntiä hallitus on tehnyt maalis-kuun vallankumouksen jälkeen ja millä tekopyhillä syillä hallitus on tekojansa puolustanut. Vihdoinkin on kansalliskokous päättänyt kieltää veronmaksun ja kansa on alkanut menetellä sen mukaisesti. Kumpi on rikoksellinen — kysyy Lassalle — hallitus vaiko kansa?

Hallitus on rikkonut kansan kanssa tekemänsä välipuheen, hallitus on itse tehnyt vallankumouksen. Kirjoitetuista laeista ei kannata puhua. »Laki on ainoastaan yhteiskunnan ilmaistu ja kirjaanpantu tahto, vaan ei koskaan yhteiskunnan käskijä. Kun yhteiskunnan tahto ja tarve on muuttunut, niin kuuluu vanha laki arkistoon ja historialliseen museoon ja sen sijalle astuu uusi kuva, tämän päivän uusi muotokuva.» Passivinen vastarinta ei kelpaa miksikään puolustuskeinoksi. Sillä mitä on passivinen vastarinta? »Passivinen vastarinta on vastarintaa sinänsä, kärsivällistä vastarintaa, vastarintaa, joka ei vastusta, vastarintaa, joka ei ole vastarintaa . . . Passivinen vastarinta on ainoastaan paha sisällinen tahto ilman ulkonaista tehoa . . . Passivinen vastarinta on seuraavain vaikutinten tuote: selvästi tunnettu syyllisyys, kun velvollisuus käski vastustamaan, ja personallinen pelkuruus, kun ei tahdottu hengen uhalla vastustaa, nämä molemmat vallitsijat inhoittavassa syleilyssä marraskuun 10 p:n yönä synnyttivät tuon keuhkotautisen lapsen, passivisen vastarinnan hivutaustisen luomuksen.» Sellainen vastarinta ei kelpaa. Kansa ei voi tuntea oikeuksiansa, ellei se saa oikeuttansa suoranaisesti toteutetuksi. Tällä kertaa on kansa ainoastaan ottanut takaisin sille kuuluvan oikeuden, sillä yleinen äänioikeus on kansan luonnollinen ja ikuinen oikeus. Eikä sen kanssa ole ristiriidassa se, että kansa sitä varten on käyttänyt laittomasti syntynyttä perustuslakia ja vaalilakia. Kansa ei sillä ole niitä laillisiksi tunnustanut. »Kun varas vie minulta damaskolaisen miekan ja jättää sijaan keppinsä, rupean minä sillä kepilläkin rankaisemaan varasta niin hyvin kuin taidan.» Hallitus on nyt varas, kruunu on valapatto, eikä kansa. Mutta hallitukselta puuttuu rikoksessaan miehuutta. Se ei uskalla ammuttaa syytettyjä omalla uhallaan, vaan se koettaa vietellä oikeusistuimia rikosveljeksensä. Niin nyt häntäkin, Lassallea, vainotaan ja koetetaan langettaa.

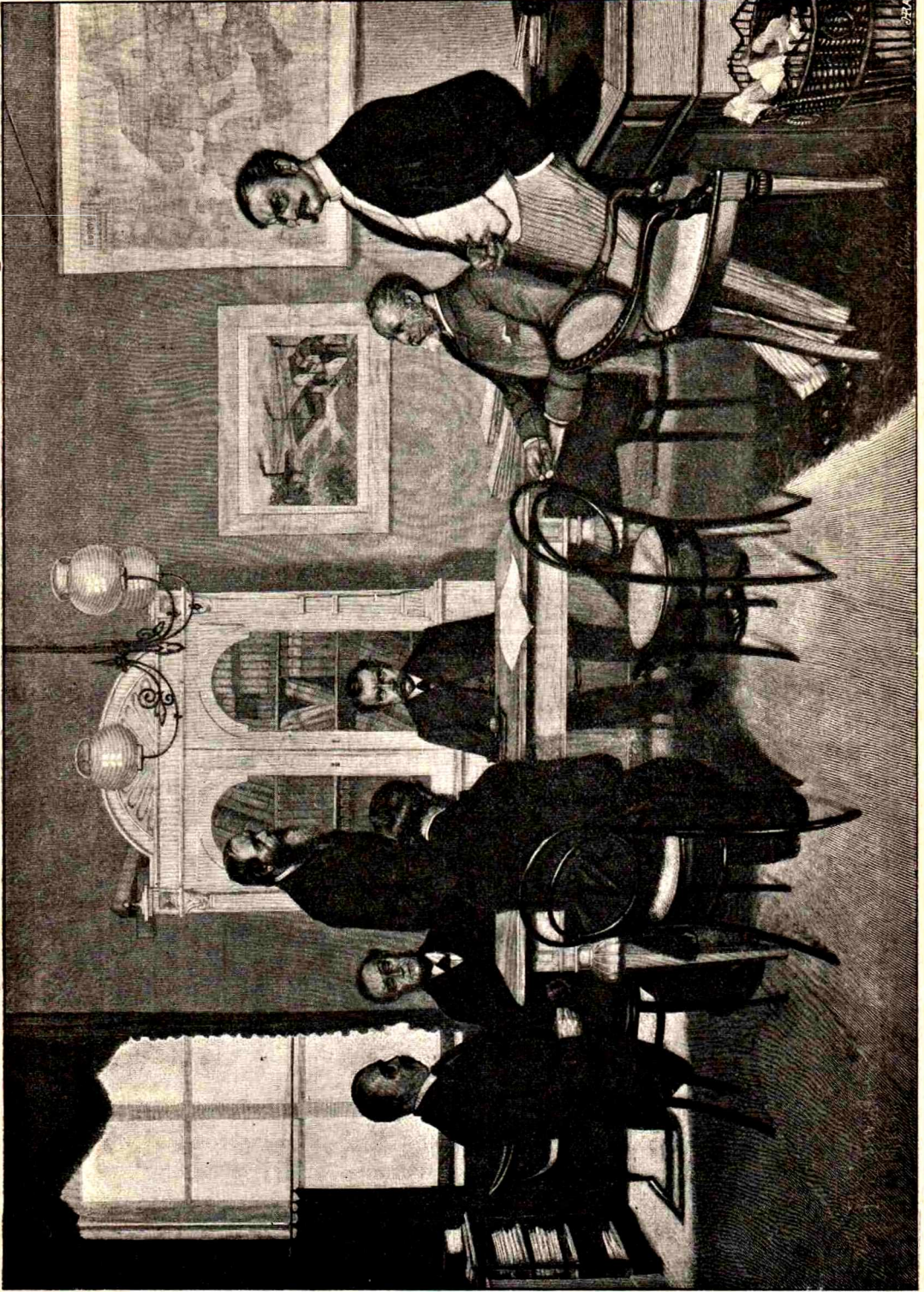
Mutta tällä kertaa ei valamiehistö mennyt kruunun satimeen. Lassalle vapautettiin. Tosin hallitus vangitutti hänet taaskin uudelleen ja vei polisieuteen, jossa hän tuomittiin kuuden kuukauden vankeuteen. Vaan vankeudessakin osasi Lassalle niin hyvin puhua puolestansa, että hänelle myönnettiin kaikenlaisia vapauksia, m. m. oikeus hoitaa kreivitär Hatzfeldin oikeusjuttua. Vankilasta selviytyttyään jäi hän Düsseldorfin jatkamaan tieteellisiä töitensä ja suurta oikeudenkäyntiään. Monien vaiheitten jälkeen saatiin juttu viimein v. 1854 päätetyksi. Kreivitär sai takaisin suuren omaisuutensa — joka kuitenkin suureksi osaksi hävisi v:n 1857 kauppapulassa — ja Lassallelle, joka ahtaina aikoina oli uhrannut varojansa kreivittären hyväksi, myönnettiin sovinnossa melkoisen suuri vuotuinen eläke, n. 18,000 markkaa. Tulevaisuus jälleen hymyili hänelle. Hän teki laajoja matkoja, käväisi kaukana Itämailla ja palasi takaisin Düssel-

dorfiin tieteitten ääreen. Tuo kokemuksen koulussa jo vanhentunut kiitollinen kreivitär seurasi pelastajaansa kaikkialla niinkuin varjo.

V. 1857 muutti Lassalle kreivittäriin Berliiniin. Rheinin seudut alkoivat tuntua ahtailta hänen toimihalulleen, pääkaupungissa sitä vastoin näytti elämä tulevan mielenkiintoisemmaksi. Kuningas Fredrik Wilhelm IV:ssä alkoi jo näkyä mielenhäiriön oireita ja Preussin prinssi, joka oli paljon uudenaikaisempi kuin kuninkaallinen veljensä, alkoi astua etualalle. Itämaisen sodan selkkauksissa ja varsinkin rauhanneuvotteluissa nähtiin Berlinin yläilmoissa eri mielipiteitä. Lassallella oli mahdollisuus kreivittären suhteiden kautta päästä tuota kaikkea läheltä seuraamaan. Hän siis siirtyi Berliiniin, laittoi siellä itselleen komean asunnon, jonka koristi Itämailta tuomillaan tavaroilla, ja rupesi elämään niinkuin maailmanmies ainakin, kävi teattereissa ja konserteissa, seurusteli tiedemiesten ja taiteilijain kanssa ja politikoitsi. Hälinää ei hänen elämästään nyt puuttunut. Kreivitär, jolla oli asuntonsa eri paikassa ja joka eli paljon yksinkertaisemmin kuin Lassalle, teki hänelle kaikenlaisia palveluksia, mutta muuten kääntyi kreivittären vaikutus Lassallelle turmioksi.

Työskentelyynkin jäi Lassallelta aikaa, eikä ollakaan niin saattoi hän julaista (1858) kaksiosaisen pääteoksensa »Herakleitoksen filosofian», johon hän oli uhrannut viidentoista vuoden työn. Se oli hegeliläinen esitys kreikkalaisesta filosofista, jota Lassalle piti melkein pä Hegelin edeltäjänä. Siltä kannalta katsoen Lassalle löysi Herakleitoksen filosofiasta paljon »aatteellisia», salaoppisia ja eduskuvallisia seikkoja. Mutta myöskin käytännöllisiä. Niinpä luuli hän Herakleitoksessa löytäneensä siveyden ikuisen periaatteen, nim. uhrautumisen yhteisen hyvän puolesta. Tuo uhrautumisen halu esiintyy Herakleitoksen opissa kunnianhimonä. Herakleitoksella on korkea käsitys kunniaa: kunnia, pysyvä maine on korkein onni, minkä ihminen voi saavuttaa, ja se onni saavutetaan ainoastaan suurten kohtalojen, suuren uhrautumisen kautta yhteisyyden hyväksi. Näillä esityksillään Lassalle tulkitsi enemmän itseään kuin kreikkalaista filosofiaa. Yhteisyys ei Lassallen mielestä ollut yleistä maailman-aatetta eikä ehdotonta valtionaatetta, vaan »työväen aatetta». Hän ei puolustanut työväenluokkaa siksi, että tämä luokka oli lukuisin, vaan senvuoksi, että se nykyisen luokkavaltion historiallisten edellytysten vallitessa edusti todellisesti uhraavaisuutta yhteiseksi hyväksi; sillä se ei ainoastaan ole ainoa sellaiseen uhraukseen kykenevä luokka, vaan sen erityiset edut merkitsevät samaa kuin yleinen etu.

Jos Lassalle tässä filosofisessa teoksessaan selvitteli yksilön ja yhteisyyden välejä, niin otti hän seuraavana vuonna (1859) ilmestyneeseen »Franz von Sickingen» nimiseen runopukuiseen murhenäy-

Tehtaan isäntä ja työmies.
(Saksalainen maalaus.)

telmäänsä aiheen Saksan yhteyden riennoista. Runous on tässä teoksessa heikkoa, mutta aatteet sitä voimakkaampia. Näytelmä käsittelee uskonpuhdistusaikaa. Tekijä asettuu ihanteelliselle kannalle tulkiten Franz von Sickingenin taistelua pikkuruhtinaita ja pappisvaltaa vastaan vallankumoukselliseksi taisteluksi. Näytelmän toinen päähenkilö on tunnettu humanisti Ulrich von Hutten, jonka uskonnollisista opinkappaleista riippumaton inhimillinen innostus nousee näytelmässä korkeimmillensa. Lassalle tekee hänestä kansallissankarin, joka hehkuvalla kaunopuheisuudella ruoskii ruhtinaita ja pappeja, huutaa herätyssanoja koko Saksan kansalle ja ennemmin vainottuna kulkulaisena pakenee kaupungista kaupunkiin kuin salaa tai pettää totuuden. Yhteinen, yleinen hätä ahdistaa häntä kuin kirous ja ajaa häntä eteenpäin. Roomalainen Curtius syöksyi maan kuiluun lepyttääkseen jumalien vihan kansaa vastaan. Samoin on nykyajan parhaimpain syöstävä ajan ammottavaan rotkoon. Sitä, sekä että vallankumouksellisia päämääriä saavutetaan vain vallankumouksellisilla keinoilla, tahtoo näytelmä painaa lukijan mieleen. Näytelmän henkilöitten kautta Lassalle taaskin esittää omia aatteitaan.

Näiden kansallisten aatteiden ilmaisu oli vielä Lassallen nimetömänä julkaisema lentokirjanen »Italian sota ja Preussin tehtävä». V. 1859 riehui Italiassa vapautussota. Ranskan Napoleon III riensi auttamaan italialaisia Preussin liittolaista Itävaltaa vastaan. Lassalle tahtoi kaikin mokomin estää Preussia menemästä Itävallan puolelle, sillä Itävallan kukistuminen valta-asemastaan oli Saksan yhdistymisen välttämätön ehto ja Saksan yhdistyminen oli saksalaisen kansanvallan alkuehto. Siinä kohden olivat Saksan demokratit ja sosialistit harvinaisen yksimielisiä. Rodbertus ja Engels kirjoittivat Itävaltaa vastaan ja Saksan yhdistymisen puolesta eikä ajatus ollut vieras Marxillekaan, vaikka hän lentokirjassaan »Herra Vogt» ankarasti kolhi viimeainitun herran osoittamaa Napoleon-ystävyyttä. Saksan kuuluisat sosialistit ovat, niin kummalta kuin väite kuuluneekin, tässä kohden tahtoen tai tahtomattaan olleet Bismarckin edeltäjiä ja apumiehiä.

Lassallen ihanne oli »Suur-Saksa ilman hallitsijasukuja». Sitä aatettaan hän käsitteli vielä kirjoituksessaan »Fichten valtiollinen testamentti ja uusin nykyaika» (1860). Lassalle kehoittaa hehkuvoin sanoin saksalaisia Preussin johdolla muodostamaan vapaitten kansalaisten valtakuntaa. Ruhtinasvaltaa sen mukaan on sallittava ainoastaan sillä ehdolla, että se pakottaa kansalaisia vapauteen. Siinä mielessä on Saksan yhteysaatetta toteuttava keisarivaltakin parempi kuin 35 nykyistä hajanaista tasavaltaa. Saksan kansa tahtoo — se on pääasia — luoda mahtavan valtakunnan, jossa ikuisella rauhalla ja oikeudella on pysyvät asuinsijat . . .

Sotilasvalta.

Maksu markkoissa. Kuitti kuulissa. (Pilalehdestä Der wahre Jacob).

Kesken kaikkia näitä monia harrastuksiaan oli Lassallella vielä rauhan hetkiä päättääkseen toisen suuren teoksensa, joka ilmestyi 1861 kahdessa osassa nimellä »Hankittujen oikeuksien järjestelmä, vallitsevan oikeuden ja oikeusfilosofian sovitus». Teoksessa käsitellään kysymystä, missä määrin vanhalla oikeudella on katsottava olevan voimaa uusissa oloissa. Oikeuden ja olojen ristiriita koetaan kirjassa ratkaista lainopillisella tavalla. Mitä on oikeus? Hegelin filosofian mukaan on olemassa ikuinen oikeus, muuttumaton, yleispätöinen. Lassalle irtautuu tästä käsityksestä pannen pääpainon historialliseen oikeuskehitykseen ja vaihteleviin oikeusmuotoihin. Mutta muuten seuraa hän Hegelin tapaista selitystapaa julistaen kansantietoisuuden, yleisen mielipiteen, yhteishengen ainoiksi oikeuden lähteiksi.

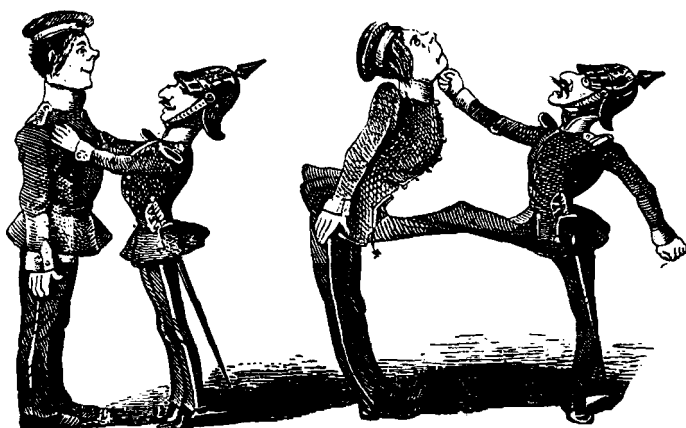
Marx ja hänen koulukuntansa johtivat oikeuden »kansan taloudellisista suhteista». Mutta Lassalle oli aatteiden uskoja, idealisti, ja katsoi »kansanhenkeä» ja »valtioaatetta» oikeuden alkulähteiksi liittyen siten Fichten aikoinaan esittämiin aatteisiin. Lassallenkaan mukaan ei ole olemassa ikuista, järkevää, pysyvää y. m. s. oikeutta, vaan ainoastaan kansan oikeutta, historiallista oikeutta, kreikkalaista, roomalaista, germanilaista oikeutta j. n. e. Mitkään hankitut oikeudet eivät ole ikuisesti pysyviä. Jokainen aikakausi on siinä suhteessa itsevaltiias eikä sen tarvitse antaa oikeuden voimaa sille, mitä se pitää vääränä. Milloin vanhoja oikeuksia, kuten esim. maaorjuus, lakkautetaan, ja sen sijaan rakennetaan uusi oikeus, niin on vastoin oikeuden

omia periaatteita maksaa korvausta niille, joiden edun vuoksi noita vanhoja, nyt vääriksi tulleita oikeuksia ylläpidettiin. Kysymykseen, miten »kansanhenki» voitaisiin saada tietää, antoi Lassalle myöhemmin seuraavan vastauksen: »Se, mistä te järjen, logikan ja tieteen avulla saatte itsenne ja aikanne vakautuneiksi — se on ajan tahto!» Tässä lauseessa ilmenee räikeästi Lassallen opin vahvuus ja samalla sen heikkous: äärimmäinen aatteellisuus. Ei aikaa eikä historian pyörää käännetä edeltäpäin selvitettyllä logikalla ja tieteellä.

VUODESTA 1862 alkoi Lassallen lyhyen elämän tärkein aikajakso, ainoastaan kolmivuotinen, mutta muistettava ja merkillinen: Lassallen toiminnan aika.

Tämä toiminta alkoi suurella hyökkäyksellä silloista kuuluisaa »edistyspuoluetta» vastaan. Mainittu puolue muodosti Preussin vapaamielisten vasemman siiven. Se oli syntynyt v. 1858 Preussin prinssin tarttuessa hallitusohjiin, joita prinssin veli, kuningas Fredrik Wilhelm IV, mielipuoliseksi tultuaan ei enään kyennyt pitämään. Hallituksessa alkoi »uusi suunta»: taantumuksellisten ministerien, Mantuffelin y. m., sijaan saatiin vapaamielisiä hallituserroja. Uusi suunta oli kuitenkin aluksi sangen häilyvä. Kun Ranskan ja Itävallan sodassa Preussin heikkous tuli uudelleen näkyviin ja kun mielipuolisen kuninkaan kuoleman jälkeen alussa vuotta 1861 uusi kuningas Wilhelm I (entinen Preussin prinssi) rupesi näyttämään selviä taantumuksen oireita, erosi maapäiväin edistyshaluinen, hallitusta vastustava ryhmä veltostuneesta vapaamielisestä puolueesta eri puolueeksi, joka nimitti itseään »edistyspuolueeksi». Alussa vuotta 1862 kokoontuneilla maapäivillä oli edistyspuolueella enemmistö, joka pani hallituksen ahtaalle armeijan lisäämistä koskevassa kysymyksessä. Vastaukseksi kuningas hajotti eduskunnan, otti uudet ministerit ja määräsi uudet vaalit toimitettavaksi.

Vaalikiikkon ollessa kuumimmillaan keväällä 1862 astui Lassalle taistelutantereelle. Hänen mielestään oli Preussi nyt tienhaarassa. Kansan tulevaisuus oli kysymyksessä. Mutta edistyspuolueesta ei ollut uuden uran uurtajaksi. Valtiollisesti se ei ollut voinut kohota suurten sanain politiikkaa korkeammalle; se vaipui jälleen »hullun vuoden» erehdyksiin ja rupesi kiistelemään hallituksen kanssa muodollisista perustuslaillisista oikeuksista, valmisteli passivista vastarintaa ja perusti siis toimensa kielteellisyyteen. Sellaisella korulauseitten ja tyhjänpäiväisyyden politikalla ei voitu mitään saavuttaa. Taloudellisella alalla oli puolueen toiminta samanarvoista ellei vieläkin huonompaa. Sille kansalle, joka ei kuulunut kapitalisteihin tai porvaristoon, ei puolueella ollut mitään tarjottavaa; »auttakoot ihmiset itseään», kuului sen oppi. Koska kumminkin edistyspuolue ha-

1848 1853
 Todelliset valtasuhteet. (Saksalainen pilakuva.)

lusi käyttää työmiesjoukkoja apunaan valtiollisessa taistelussa, niin saattoivat työmiehetkin esittää vaatimuksia.

Näitä aatteitaan Lassalle esitti suurelle yleisölle kahdessa loistavassa puheessa, jotka hän piti Berlinissä huhtikuussa 1862.

Toinen näistä merkillisistä puheista oli puhe »Perustuslakioloista». Sen on sanottu sisältävän enemmän totuutta valtiosta ja olevan opettavamman kuin paksut valtio-oikeudelliset teokset. Suoraan käykin Lassalle siinä kysymyksen sarviin. Mitä on perustuslaki? Onko se mitään muuta kuin tavallinen laki? Se on sellainen laki — vastaa hän — joka hallitsee kaikkia muita lakeja. Mutta onko olemassa sellaista voimaa, joka vaikuttaa kaikkiin lakeihin sillä tavoin, että niiden täytyy olla niin eikä toisin? On, sellainen voima on olemassa. Ne ovat yhteiskunnassa vallitsevat todelliset valtasuhteet. Eivät kirjoitetut tai painetut paperit, joita sanotaan laeiksi, ole perustuslakeja, vaan todelliset valtasuhteet ovat. Kuvailkaa — sanoi Lassalle — että mahdoton tulipalo hävittäisi Preussista kaikki lait ja että täytyisi ruveta laatimaan lakeja alusta alkaen. Luuletteko, että se työ voitaisiin tehdä aivan mielivaltaisesti, että voitaisiin laatia lakia aivan lain laatijain oman mielen mukaan? Luuletteko, että esim. voitaisiin poistaa kuningasvalta?

Lassalle vastaa näin:

»Kuningas yksinkertaisesti sanoisi: lait olkoot hukkuneet; mutta todellisuudessa tottelee armeija minua, marssii minun käskyni mukaan, todellisuudessa antavat minun käskystäni asevarastojen ja kasarmien komentajat kanunansa käytettäväksi ja tykkiväki ajaa niiden kanssa kaduille ja sen tosioloisen vallan nojalla en minä salli, että te siirrätte minut toisenlaiseen asemaan kuin minä tahdon.»

»Nähkääs, hyvät herrat, kuningas, jota sotajoukko tottelee, ja kanunat — se on kappale perustuslakia sel!»

»Tai minä otaksun teidän sanovan näin: Meitä on 18 miljoonaa preussiläistä. Näistä 18 miljonasta on ainoastaan pilan pikkuinen joukko suuria aatelisia tilanhaltijoita. Emme ymmärrä, miksi tuolla pikkuruikkuisella ryhmällä suuria tilanomistajia pitää olla yhtä suuri vaikutus kuin muilla 18 miljonalla yhteensä, niin että tuo ryhmä itsestään muodostaa herrainhuoneen, joka punnitsee ja hylkää koko kansan valitseman edustajakamarin päätökset, milloin niistä johonkin olisi. Otaksun, että te puhuisitte näin: me olemme kaikki 'herroja' emmekä halua enään mitään erityistä herrainhuonetta.

»Nyt, hyvät herrat, suuret aateliset tilanhaltijat eivät tulisi marsittamaan alustalaisiansa teitä vastaan! Päinvastoin, heillä varmaan tulisi olemaan kauhea kiire pelastaa ensin oma nahkansa alustalaisten kynsistä.

»Mutta suurilla aatelisilla tilanhaltijoilla on aina ollut suuri vaikutus kuninkaaseen ja hoviin ja tämän vaikutuksensa kautta voivat he saada sotajoukon ja kanunat liikkeelle heidän puolestansa yhtä helposti kuin jos nuo mahtikeinot olisivat välittömästi heidän käskettävänään.

»Näette siis, hyvät herrat: aateli, jolla on vaikutusta hoviin ja kuninkaaseen — se on kappale perustuslakia se.

»Tai otaksunpa päinvastaisen tapauksen, että kuningas ja aateli yhtyisivät uudelleen toimeenpannakseen keskiaikaisen ammattikuntaisuuden, eikä yksin vain pienen käsityön alalla, niinkuin muutamia vuosia sitten todella osittain yritettiin, vaan sillä tavoin kuin keskiaikanakin, nimittäin yhteiskunnan kaikessa tuotannossa, siis myöskin suur- ja tehdasteollisuudessa ja konetyössä. Teille on tunnettua, hyvät herrat, että suurten pääomain on mahdotonta harjoittaa tuotantoa keskiajan ammattikuntaisuuden tavoin ja ettei varsinainen suur- ja tehdasteollisuus, koneellinen tuotanto, pääsisi mihinkään keskiaikaisen ammattikuntajärjestelmän alaisuudessa . . .

»Jos kuitenkin tahdottaisiin panna voimaan ammattikuntajärjestelmä — kuinka kävisi?

Herrat Borsig, Egels y. m., suuret karttunitehtailijat, silkkitehtailijat y. m. sulkisivat tehtaansa ja erottaisivat työntekijänsä, rautatiejohtokunnankin täytyisi tehdä sama temppu, kaupassa ja teollisuudessa syntyisi häiriöitä, suuri joukko käsityöläismestareja joutuisi taas tämän kautta joko pakosta tai vapaaehtoisesti erottamaan kilpailinsä, koko tämä loppumaton ihmisjoukko tulisi leipää ja työtä huutaen virtaamaan kaduilla, sen takana olisi suurporvaristo vaikutuksellaan kiihottamassa, arvollaan rohkaisemassa, rahoillaan kannattamassa liikettä ja syttyisi taistelu, jossa sotaväki varmaan jäisi tappiolle.

»Nähkää, hyvät herrat, herrat Borsig ja Egels, suuret tehtailijat ylipäänsä — ovat kappale perustuslakia.

»Tai oletan sellaisen tapauksen, että hallitus tahtoisi ryhtyä johonkin toimenpiteeseen, joka suorastaan loukkaisi suurten pankkirien etua. Hallitus esim. tahtoisi sanoa, ettei kuninkaallisen pankin pidä nykyiseen tapaansa helpottaa luottoa suurille pankkireille ja kapitalisteille, joilla muutenkin jo on hallussaan kaikki rahat ja kaikki luotto ja jotka nykyään yksinään allekirjoituksillaan käyttävät pankkiluottoa ja sitä nauttivat, vaan että pankin tulee juuri pienille ja keskikokoisille tarvitsijoille antaa luottoa — ja kuninkaallinen pankki järjestettäisiin siihen tapaan, että sellainen tulos saataisiin aikaan — kävisikö se päinsä, hyvät herrat?

»No, hyvät herrat, kapinaa sen johdosta tuskin syntyisi. Mutta nykyiselle hallitukselle se ei myöskään kävisi laatuun.

»Sillä, hyvät herrat, tämän tästäkin joutuu hallitus sellaiseen tilaan, että se tarvitsee sellaisia rahavaroja, niin suuria määriä rahavaroja, ettei se uskalla niitä hankkia verotuksella. Siinä tapauksessa se ryhtyy siihen keinoon, että se syö tulevaisuuden varoja s. o. ottaa lainan ja antaa siitä valtionpapereita. Sitä varten se tarvitsee pankkireja. Tosinhan ajan mittaan suurin osa valtionpapereita jälleen joutuu kansakunnan koko omistavan luokan ja pienten koroillaan eläjain haltuun. Mutta siihen tarvitaan aikaa, usein paljonkin aikaa. Vaan hallitus tarvitsee rahaa pian ja yhdellä kerralla tai lyhyissä ajoissa, sitä varten se tarvitsee välihenkilöitä, välittäjiä, jotka etukäteen antavat koko rahan ottaen omalle uhalleen vastineeksi saamainsa valtionpaperien myymisen suurelle yleisölle ajan mittaan, vieläpä hyötyen kurssin noususta, joka papereille pörssissä keino-tekoisesti hankitaan. Nämä välihenkilöt ovat suuria pankkireja ja senvuoksi ei rohkene hallitus nykyisin rikkoa välejänsä heidän kanssansa.

»Näette siis, hyvät herrat, pankkirit Mendelssohn, Schickler, pörssi yleensä — se on kappale perustuslakia.

»Tai oletan sellaisen tapauksen, että hallitus tahtoisi esim. sääntää sellaisen rikoslain, jollainen on Kiinassa, että kun joku tekee varkauden, niin siitä rangaistaan hänen isäänsä. Ei sekään kävisi päinsä, sillä sitä vastaan nousisi liian voimakkaasti yleinen sivistys, yleinen mielipide. Kaikki valtionvirkamiehet ja salaneuvokset repisivät tukkaansa, jopa herrainhuoneen jäsenetkin tekisivät vastalauseen sitä vastaan, ja näette siis, hyvät herrat, että määrättyissä rajoissa on yleinen mielipidekin, yleinen sivistyskin kappale perustuslakia.

»Tai edellytän sellaisen tapauksen, että hallitus päättäisi kyllä yleensä tyydyttää aatelialta, pankkireja, suuria tehtailijoita ja suuria kapitalisteja, mutta sen sijaan riistää pikkuporvarilta ja työmieheltä valtiollisen vapauden. Kävisikö se laatuun, hyvät herrat? Kyllä,

hyvät herrat, se kävisi jonkun aikaa; onhan se jo nähty, että se käy laatuun, ja saamme myöhemmin tilaisuutta heittää siihen silmäyksen.

»Mutta edellytänpä seuraavan tapauksen: Tahdottaisiin riistää pikkuporvarilta ja työmieheltä ei ainoastaan valtiollinen vaan personallinenkin vapaus, s. o.} tahdottaisiin julistaa hänet mieskoko-
 taisesti epävapaaksi, orjaksi tai maaorjaksi niinkuin muinaisina keskiajan vuosisatoina monessa maassa todella olikin laita. Kävisikö se päinsä, hyvät herrat? Ei, ja vaikka kuningas, aateli ja koko suurporvaristo sitä varten yhtyisivät — se ei sittenkään kävisi laatuun! Sillä tässä tapauksessa te sanoisitte: meidät saa ennen lyödä kuoliaaksi, ennenkuin sitä kärsisimme. Työmiehet rientäisivät kaduille, vaikkeivät Borsig ja Egels sulki tehtaitaan, koko pieni porvarissääty tulisi apuun ja kun teidän, yhtynyttä vastarintanne varmaan olisi sangen vaikea voittaa, niin näette, hyvät herrat, että eräissä äärimmäisissä tapauksissa tekin kaikki olette kappale perustuslakia.

»Olemme siis nyt nähneet, hyvät herrat, mitä jonkun maan perustuslaki on, nimittäin: jossakin maassa olevat todelliset valtasuhteet.»

Edelleeh selittää Lassalle, kuinka kansan todellisesta perustustaista tullaan oikeudelliseen perustuslakiin. Se tapahtuu siten, että todelliset valtasuhteet merkitään paperille, puetaan kirjalliseen muotoon; todellisuudesta on silloin tullut laki. Lakiin ei kuitenkaan töherretä sellaisia lauseita kuin esim.: »herra Borsig ja hänen tehtänsä ovat kappale perustuslakia», vaan sanotaan seikat sievemmin ja sivistyneemmin. Sen osoittamiseksi, että suurilla kapitalisteilla on valtiossa sanomista yhtä paljon kuin porvareilla, talonpojilla ja työmiehillä yhteensä, laaditaan esim. kolmiluokka-vaalilaki, niinkuin Preussissä tehtiin 1849. Sen mukaan on rikkaalla noin 17 kertaa enemmän valtiollista valtaa kuin tavallisella kansalaisella. Ja kun aatelisille maanomistajille tahdotaan hankkia ylivalta, niin ei sitä mennä sanomaan suoraan, vaan perustetaan maapäiville herrainhuone. Tai kun kuninkaalle tahdotaan antaa erityinen valta-asema, niin ei vaadita sotaväeltä uskollisuuden valaa perustuslaille, vaan julistetaan kuningas korkeimmaksi sotapäälliköksi, joka nimittää upseerit ja voi käyttää sotaväkeä omain etujensa suojelemiseksi.

Perustuslait ovat siten vain kansan valtasuhteiden tulkkeja, ja kullakin aikakaudella on ollut omat perustuslakinsa. Meidän ajallemme ominaisia ovat kirjoitetut perustuslait, joita aikamme pyrkii kumoamaan. Minkä vuoksi? Koska todellisissa valtasuhteissa on historian kuluessa tapahtunut muutoksia. Maaliskuussa 1848 tahtoi kansa ottaa perustuslakeihin uusia historiallisia oloja. Nyt ollaan jälleen perustuslain kirjoittamisen puuhassa. Perustuslaki on hyvä

Kaivosonnettomuus Slesiassa. A. Dörffelin piirros.

ainoastaan silloin, milloin kirjoitettu laki on todellisten olojen mukainen; ellei niin ole laita, on laki paljasta paperia. V. 1848 tehtiin se erehdys, että jätettiin kansan voima järjestämättä ja sen sijaan ruvettiin papereita kirjoittelemaan. Kuninkailla on ollut parempia palvelijoita kuin kansalla. Kansalta on otettu aseet pois, ja seuraukset ovat olleet tietyt. Kansa oli 1848 niin tuluma, että se lakkaamatta vain huusi kirjoitettuja perustuslakeja, sen sijaan että se olisi ruvennut tekemään perustuslakia, ottamaan haltuunsa toimeenpanevaa valtaa. Eikä erehdystä olisi parantanut sekään, että v:n 1848 kansalliskokous olisi kirjoittanut perustuslain, sillä kansan menettelyn kautta oli kansalliskokous voimaton. Julistettakoon omenapuu viikunapuuksi, se kasvaa kuitenkin omenoita. Ei auta huutaa perustuslaillisuutta silloin kun perustuslaillisuus on mennyt.

Tämä ennenkuulumaton puhe sai nimilaillisuuden pohjalla seisovan edistyspuolueen puskumaan tulta ja tulikiveä Lassallea vastaan. Pian se sai syytä vielä enemmän vimmastua, kun tuli tunnetuksi Lassallen 12 p. huhtik. 1862 Berlinin työväelle pitämä uusi suuri puhe »Nykyisen historiallisen aikakauden ja työväen aatteiden erityisestä yhteydestä» — maineen saavuttanut »Työväen ohjelman» nimellä. *)

Tässä puheessaan Lassalle aluksi esittää yhteiskunnan kehityksen kolme historiallista astetta. Ensimmäinen aste on keskiaika, jolloin maanomistus pitää valtiokkaa ja painaa leimansa kaikkiin sen ajan laitoksiin ja koko elämään. Maanomistus vallitsee julkisen vallan rakenteessa eli läänityslaitoksessa, se hallitsee silloisessa valtiomuodossa, sen ylivalta ilmenee suurten maatilallisten veronvapaudessa ja se saattoi ylenkatseeseen jokaisen muun työn päitse maatalouden. Se oli niin suuresti asiain todellinen tila, että talonpoikain kapinat ja aateliston liikkeet uskonpuhdistusaikana oikeastaan olivat vain taantuvia liikkeitä.

Kumouksellisia liikkeitä vanhoja keskiajan oloja vastaan olivat ainoastaan kauppa ja teollisuus, tuotannon ja työnjaon muutokset sekä niistä johtunut uusi porvaristovalta. Oikeudellisesti ei aateliston ja papiston asemassa muuttunut mitään, mutta todellisuudessa muuttui kaikki. Kiinteän omaisuuden sijaan tuli irtain omaisuus vallalle. Irtaimen omaisuuden miehistä tuli yhteiskunnan isäntiä. Tuotannossa tuli vallalle joukkotuotanto ja työnjako. Keskiajalla oli tarve eli kysyntä määräävänä; nyt sitä vastoin käy tarjonta kysynnän edellä ja koettaa väkisin sitä määrätä. Mullistus kaikkine seurauksineen oli todellisuudessa tapahtunut jo paljon ennen kuin se puhkesi valankumoukseksi Ranskassa ja jäljellä oli vain tämän käänteiden saat-

---

*) Lassallen »Työväen ohjelma» on kokonaisuudessaan suomennettuna N. R. af Ursinin julkaisussa »Tulevaisuutta kohti», toinen painos, s. 28—74.

taminen ulkonaisesti tunnustetuksi, oikeudellisen vahvistuksen antaminen sille. Kun porvaristo Ranskan vallankumouksen avulla pääsi valtaan, tuli vuorostaan porvarillinen omistus kaikkien yhteiskunnallisten laitosten hallitsevaksi perusteeksi. Aivan samoin kuin aateli keskiaikana maanomistukseen, painoi porvaristo nyt kaikkiin yhteiskunnallisiin laitoksiin porvarillisen eli pääoman omistuksen leiman. Niinkuin ennen maanomistus, niin nyt pääomanomistus tuli valtiollisten oikeuksien ehdoksi; samoin on porvaristo kehittänyt vähäväkisiä rasittavat välilliset verot suunnattomaksi järjestelmäksi ja pannut köyhempien suoritettavaksi melkein kaikki valtion tarpeet. Yhteiskunnallinen ylenkatse tulee nyt kaikkien niiden osaksi, jotka eivät ole voineet hankkia itselleen porvarillista omaisuutta. Ja vihdoin on kansan opettaminen ja johtaminen joutunut sanomalehtien valtaan, jotka taas ovat suurkapitalin palveluksessa.

Mutta tämäkin aikakausi on sisällisesti, joskaan ei vielä ulkonaisesti, jo loppuun kulunut. Neljäs sääty on astunut esille.

»Mutta — Lassallen sanat kuuluvat — neljännen säädyn hallituksen suhteen on nyt se suunnattoman suuri ero, että neljäs sääty on viimeinen, yhteiskunnan perinnötön sääty, joka ei esitä mitään oikeudellista eikä todellista ehtoa, ei aatelisarvoa eikä maanomistusta eikä pääomaa, jota voisi muodostaa uudeksi etuoikeudeksi ja panna käytäntöön yhteiskunnan kaikkien laitosten läpi.

»Työmiehiä me olemme kaikki, jos meillä vaan on tahtoa jollain tavalla olla hyödyllisenä inhimilliselle yhteiskunnalle.

»Tämä neljäs sääty, jonka sydämmensopukassa ei enää ole mitään uuden etuoikeuden ituakaan, on juuri sen takia samanvertainen kuin koko ihmiskunta. Sen asia on sen takia todellisuudessa yhteisen ihmiskunnan asia, sen vapaus on itse ihmiskunnan vapaus, sen hallitus kaikkien hallitus.

»Joka sen takia asettaa työväenaatteen yhteiskunnan vallitsevaksi aatteeksi siinä merkityksessä kuin minä olen sen teille selittänyt, se ei päästä yhteiskunnan luokkia hajoittavaa huutoa; päinvastoin se päästää sovinnon huudon, huudon, joka käsittää koko yhteiskunnan, joka tarkoittaa kaikkien vastakohtien tasoittamista yhteiskunnallisissa piireissä; se on yhtymisen huuto, johon kaikkien pitäisi yhtyä, jotka eivät tahdo etuoikeuksia ja kansan sortamista etuoikeutettujen säätyjen puolelta, se on rakkauden huuto, joka, kun se kerran on kansan sydämmestä lähtenyt, ainiaaksi jääpi kansan todelliseksi sydämmen purkaukseksi ja sisältönsä takia silloinkin on rakkauden huuto, kun se kaikuu kansan sotahuutona.»

Tätä työväenaatetta on nyt katsottava kolmelta puolelta. Ensinnäkin se muodolliseen toteutumiskeinoonsa nähden merkitsee yleistä ja välitöntä äänioikeutta. Tosin ei yleinen ja suoranainen

vaalioikeuskaan ole mikään taikasauva, sehän on nähty Ranskan vaaleista, mutta ajan oloon se itsestensä tasoittaa hairahduksensa. Se on keihäs, joka itse parantaa ne haavat, jotka se on iskenyt. »Kansan täytyy sen tähden aina pitää yleistä ja välitöntä vaalioikeutta välttämättömänä valtiollisena taistelukeinona, kaikkein perustuksellisimpana ja tärkeimpänä vaatimuksena.»

Toiseksi on työväenaatetta katsottava siveellisen sisällyksensä kannalta. Monet luulevat, että työväenaatteen voittaessa raakalaisuus pääsee valtaan. Se on kuitenkin erehdys. Ranskan ensimmäisen tasavallan aikana oli vallalla aivan päinvastainen ennakkoluulo. Silloin pidettiin uskonkappaleena, että kaikki ylhäiset olivat epäsiiveelliset ja pilaantuneet ja ainoastaan alhaisempi kansa hyvä ja siiveellinen. »Silloin kehittyi vastakohtainen uskontunnustus niin pitkälle, että melkein jokainen, jolla oli eheä takki, juuri sen kautta näytti turmeltuneelta ja epäluulonalaiselta ja ainoastaan semmoisessa näytti löytyvän kuntoa, puhtautta ja isänmaallista siiveellisyyttä, jolla ei hyvää takkia ollut. Se oli sansculottismin aikakausi.» Fichtekin sanoo suoraan, että säätyarvon noustessa nousee siiveellinen rappiokin. Tämä rappiotila riippuu ylempien säätyjen erioikeuksista. Näiden erioikeuksien säilyttäminen eli personallinen etu saattaa ylemmät säädyt vihaamaan kansan kehitystä ja sivistyksen edistystä ja elämään omassa isänmaassaan niinkuin vihollismaassa. Aivan toisenlaisia näköaloja sitävastoin avaa työväenaate. Lassalle lausuu:

»Tämä personallisen edun ja kansan kultturikehityksen vastakohtaisuus puuttuu, onneksi niille, yhteiskunnan alemmilta kansanluokilta.

»Tosin on alemmissakin kansankerroksissa valitettavasti vielä paljon itsekkäisyyttä tavattavissa, paljota enemmän kuin pitäisi olla. Mutta tässä on tämä itsekkäisyys, missä se on olemassa, yksilöitten vikana eikä kokonaisen luokan välttämättömänä vikana.

»Jo tavallinenkin vaisto sanoo alempien luokkien jäsenille, että, jos jokainen heistä vaan tarkoittaa itseänsä ja vaan ajattelee itseänsä, hän ei voi toivoa sanottavaa parannusta tilassansa.

»Mutta mikäli alemmat kansanluokat yhteiskunnassa pyrkivät parantamaan tilaansa luokkana, luokkatilansa parantamiseen, sikäli tuo personallinen etu vastustamatta historiallista kehitystä ja siten vajoamatta tuohon epäsiiveellisyyteen, suuntansa suhteen päinvastoin täydelleen on asetettava yhdenvertaiseksi koko kansan kehityksen, aatteen voiton ja sivistyksen edistymisen kanssa, historian elonperusteen kanssa, joka ei ole mitään muuta kuin vapauden kehitys. Kuten jo ylempänä näimme, heidän asiansa on koko ihmiskunnan asia.

»Te olette siis siinä onnellisessa tilassa, että te itse personalisen etunne nojalla olette määrätty edistämään aatetta. Te olette siinä onnellisessa tilassa, että se, mikä tuottaa teille todellista personallista etua, käypi yhteen historian sykkivän sydämen, siveellisen kehityksen elonperusteen kanssa. Te voitte siis personallisella kiihkolla antautua historian kehityksen edistämiseksi ja te voitte olla varmat, että te sitä siveellisempinä seisotte siinä, mitä tulisempi ja hehkuvampi tämä kiihko tässä esitettyssä puhtaassa merkityksessä on.»

Kolmanneksi luopi työväenaate uuden valtiokäsitteen. Porvariston valtioaate on yövärtija-aate, jonka mukaan valtio yleensä olisi aivan tarpeeton, ellei löytyisi rosvoja ja varkaita. Työväenaatteen mukaan taas on valtiolla suuret tehtävät. Sen tulee harrastaa ja kehittää ihmiskuntaa vapauteen.

Sellaiset ovat työväen tehtävät.

»Tämän tehtävän ylevä maailmanhistoriallinen merkitys on täyttävä kaikki teidän ajatuksenne. Teidän ei enää sovi harjoittaa sorrettujen paheita, eikä ajattelemattomien joutavia huvituksia eikä edes vähäpätöisten kevytmielisyyttä. Te olette se kallio, johon nykyajan kirkko on rakennettava!»

Berlinin työmiehet eivät heti liene ymmärtäneet »Työväen ohjelman» kaikkia ajatuksia, mutta Berlinin poliisi ne ymmärsi niin hyvin, että kiirehti ottamaan sen painetut kappaleet takavarikkoon ja alkamaan oikeusjutun Lassalle vastaan, jota syytettiin varattomain luokkain yllyttämisestä varakkaita luokkia vastaan. Muuta hyötyä ei hallituksen käräjöimisestä kumminkaan ollut kuin että Lassalle sai tilaisuuden pitää ja painattaa pari loistavaa puolustuspuhetta lisää (»Tiede ja työmiehet» ja »Välilliset verot ja työtätekevät luokat»).

Lassalle oli näin joutunut valtiollisen elämän kiehuvaan kattilaan. Hänen täytyi katsella itselleen ystäviä ja liittolaisia. Kesällä 1862, vähän aikaa kuuluisain huhtikuun puheittensa jälkeen, Lassalle kävi Lontoossa Marxia tapaamassa. Liittoa ei siellä kuitenkaan tehty, vaan päinvastoin erot. Marx katsoi Lassallen olevan liian paljon hetken vaikutelman alaisen eikä myöskään hyväksynyt Lassallen korkeaa valtioaatetta; lisäksi hän näyttää peljänneen, että Lassalle anastaisi jonkunlaisen diktaturivallan työväenliikkeessä. Heidän välinsä siis katkesivat. Lassallen oli etsittävä muita ystäviä.

Syksyllä 1862 muuttuivat Preussin valtiolliset olot. Bismarck astui hallitukseen ja alkoi suuren kamppailunsa edistyspuoluetta vastaan. Lokakuussa Bismarck keskeytti maapäivät. Lassallekin hyökkäsi uudelleen edistyspuolueen kimppuun. Joulukuussa 1862 hän julkaisi perustuslakipuheensa jatkoksi esitelmän nimeltä »Mitä nyt?» Siinä annetaan edistyspuolueelle ilkeitä neuvoja toimimaan hallitusvaltaa vastaan, kun eivät sanat näy auttavan. Edistyspuolue oli

Otto v. Bismarck.

(Fr. v. Lenbachin maalauksen mukaan.)

raivoissaan Lassallea vastaan, joka aivan kuin Bismarckkin piti väkivaltaa oikeutta korkeampana. Puolueen sanomalehdistö huusi kuorossa tuomiota tuolle pyhän oikeuden häpeämättömälle polkijalle. Sättijöille Lassalle vastasi lentokirjalla »Valta ja oikeus», jossa teki tiliä vapaamielisten oikeuskäsitteen kanssa osoittaen, mitenkä juuri he oikeudellaan koettivat saavuttaa valtaa.

Näihin aikoihin oli Saksassa päivänkysymyksenä myöskin Schulze-Delitzschin alkama taloudellinen liike.*) Hermann Schulze (synt. 29 p. elok. 1808 Delitzschin kaupungissa Preussissä, kuollut 29 p. huhtik. 1883) oli nuorempina vuosinaan tuomari, tuli jäseneksi v:n 1848 kansalliskokouksen asettamaan työväenasiain valiokuntaan, ja johtui siten syvemmältä ajattelemaan vähäväkisten asiaa. Hän tuli vakautuneeksi siitä, ettei sitä kysymystä voitaisi ratkaista valtion

*) Suomen Teollisuushallituksen tiedonantojen 21 vihkossa (1894) on suomeksi julkaistu H. Häntschken kirjoitus »N. k. Schulze-delitzschiläiset kooperatiiviset yhdistykset Saksassa». Schulze-delitzschiläisillä liikkeellä on vielä tänäkin päivänä suuri merkitys Saksan taloudellisten yhteispyrintöjen alalla.

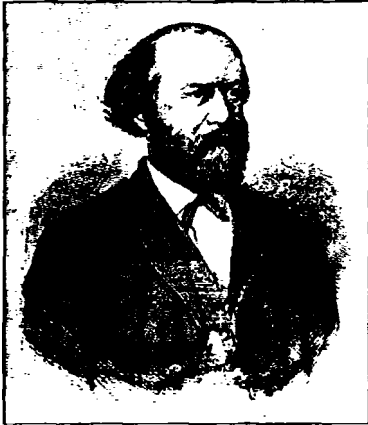
toiminnan kautta, vaan vähäväkisten vapaan, omaan apuun perustuvan yhteistoiminnan avulla. Suurella innolla ja vilpittömästi harrastaen kansan parasta ryhtyi hän toteuttamaan aatettansa. V. 1849 perusti hän kotikaupungissaan Delitzschissä ensimmäisen saksalaisen (puuseppien) raakatavarayhdistyksen, seuraavana vuonna ensimmäisen saksalaisen luottoyhdistyksen ja v. 1852 ensimmäisen kulutusyhdistyksen, joiden lisäksi myöhemmin syntyi tuotantoyhdistyksiäkin. Näistä menestyivät luottoyhdistykset parhaiten. V. 1855 julkaisi Schulze huomattavan teoksen »etuanti- ja luottoyhdistyksistä kansanpankkina». Hallitus ei näistä puuhista pitänyt; Schulze menetti virkansa ja joutui vainojen alaiseksi. Sitä suurempaa kannatusta hän sai edistyspuolueelta, johon hän kaikesta sielustaan oli liittynyt. Schulze-delitzschiläisistä yhdistyksistä tuli edistyspuolueen parhaita linnoituksia. Suurporvarit, jotka aluksi olivat uutta liikettä vastustaneet, asettuivat vähitellen suopealle kannalle, kun arvelivat sillä tavoin mukavasti päästävän työväenkysymyksen uhkaavista pulmista. Schulze-Delitzchiä ruvettiin jumaloimaan jonkunlaisena työväen vapauttajana. Rodbertus puolestaan hänestä sattuvasti sanoi, ettei hän löydä aarretta, jota viinimäestä kaivaa, vaan että hänen kaivamisensa kuitenkin edistää viinimäen viljelystä. Bismarck taasen valtiollisista syistä toimi Schulze-Delitzschin liikettä vastaan; hänen kätyrinsä selittivät työväenkoukuksissa, että Preussin hallitus oli paljon kykenevämpi auttamaan työväkeä kuin Schulze-Delitzsch. Lisäksi alkoi Lassallekin ankaran taistelun uutta työväen Messiasta vastaan, vaikka aivan toisista syistä kuin Bismarck. Tällä tavoin tuosta itsessään vähäpätöisestä kysymyksestä tuli näköjään suuri valtiollinen päivänkysymys.

Saksan työväenliike oli »hullun vuoden» jälkeen jo kyllikseen levännyt ja alkoi nyt, kuusikymmenluvun alussa, herätä uuteen kevääseen.*) Uusi henki ilmeni ensin sivistyspyrkimyksenä. Joka taholla perustettiin sivistisyhdistyksiä työkansaa varten; johdon ja määräämisvallan tietysti pitivät porvarilliset sivistyneet. V. 1862 oli vapaamielisten perustamia työväen sivistisyhdistyksiä kaikkiaan 104, joita vastaan toimi 368 vanhoillisten perustamaa »nuorisoyhdistystä» ja 188 »katolista säilyhdistystä».

Sivistisyhdistysten rinnalla harrastivat työväen valistamista monet oppineet, joista mainittakoon luonnontutkijat Theodor Müller Frankfurtissa, Ludvig Büchner Darmstadtissa ja Rossmässler Leipzigiissä. Tällaisia oppineita oli myöskin Friedrich Albert Lange. Tämä miehuullinen ja älykäs tiedemies luopui koulunopettajan virastaan,

---

*) Tästä laajemmin ks. J. K. K:n kirjoitusta »Saksan työväenliikkeen alkua ajoilta», Uuden ajan kynnyksellä VI (1903), s. 78 - 91.

Friedrich Albert Lange.
1828—1875.

kun koulun johtokunta valtiollisista syistä antoi hänelle ankaran varoituksen, ja yhtä valmiisti katkaisi hän välinsä porvariston kanssa huomatesaan sen pitävän aineellisia etujansa kansan onnea korkeampana. Hän ryhtyi ajamaan työväen asiaa aikana sellaisena, jolloin »säätyläisen» asema siitä suuresti kärsi. Suuressa »Materialismin historiassa» Lange ei kuitenkaan jaksanut asettua materialistisen historiankäsityksen kannalle. Hänen filosofiaansa ja yhteiskuntakäsitykseensä jäi jotain haparoivaa ja puolinaista. Hän on ensimmäisenä Saksan oppineista ymmärtänyt Las-

sallen, Marxin ja Engelsin merkityksen; hän on usein hienosti ja sattuvasti arvostellut heidän elämäntyötänsä, mutta toiselta puolen taaskin väärin ymmärtänyt heitä. Lange tahtoi olla vastakohtain välittäjänä historiallisena käänneaikana, jolloin ei ollut muuta ratkaisua kuin jyrkästi myöten tai vastaan. V. 1864 hän joutui Bebelin ja Max Hirschin kanssa vapaamielisen puolueen työväenyhdistysten johtoon koettaen saada sovintoa aikaan lassallelaisten ja muitten työväenyhdistysten riidassa, josta tulemme myöhemmin kertomaan. Valtiollisessa elämässä hän asettui jyrkästi Bismarckia vastustamaan, ollen kauan aikaa vastustuksen voimakkaimpia johtajia Rheinin maakunnissa. Mutta olot olivat epäkiitolliset, Lange joutui aivan yksinäiseksi ja siirtyi Sveitsiin, mistä vasta Ranskan — Saksan sodan jälkeen palasi Saksaan. Hän kuoli Marburgin yliopiston professorina 1875.

Yhtä herättävästi, kuin tällaiset henkilöt, vaikuttivat Saksan työväestöön 1860-luvun alussa eräät tapahtumat ja tilapäiset seikat. Porvarillisten »työväenystävain» toimesta ja kustannuksella lähetettiin Saksasta Lontoon maailmannäyttelyyn 12 työmiestä, joiden tuli palattuaan kertoa tovereilleen näkemiään ja kuulemiaan. Tuskinpa olisivat saksalaiset työväenystävät lähettiläitensä matkalle panneet, jos olisivat tienneet matkan seuraukset. Ne näet olivat kerrassaan merkilliset. Lontoossa tapasivat Saksan eri kaupunkien edustajat toisiansa, siellä he tutustuivat muittenkin maitten työväenedustajiin. Työväenaatteeseen sellaiset seikat vaikuttivat mitä herättävimmän. Lontoon maailmannäyttelystä 1862 alkoi »Internationalen» historia. Siellä heräsi myöskin aate koko Saksan yhteisen työväenkongressin pitämisestä. Kun Berlinin työväenedustajat olivat palanneet kotiansa

ja elokuussa 1862 julkisessa kokouksessa tekivät tiliä matkastansa, päätti kokous, että oli ryhdyttävä toimiin Saksan yleisen työväenkongressin aikaansaamiseksi. Lokakuussa asetettiin sitävarten erityinen toimeenpaneva komitea. Mutta kun vapaamielinen puolue asettui poikkipuolin ja kun muistakin syistä hajaannusta näytti olevan syntymässä kongressipuuhassa, pidettiin Berlinissä, marraskuussa suuri sovittelukokous, missä Leipzigistä saapuneitten työväenedustajain pyynnöstä päätettiin lykätä asian lopullinen käsittely Leipzigissä seuraavan vuoden (1863) alussa pidettävään kokoukseen.

Kun tämän jälkeen liikkeen painopiste siirtyi Berlinistä Leipzigiin ja viimeainittu kaupunki tuli Saksan uuden työväenliikkeen kehdeksi, on syytä tässä lyhyesti kertoa asian alkuvaiheista Leipzigissä.

Vapaamielisten toimesta perustettiin Leipzigissä 1861 työväen sivistisyhdistys. Perustajain suunnitelman mukaan oli uusi yhdistys järjestettävä vapaamielisen polyteknillisen yhdistyksen alaosastoksi. Sitä vastustivat läsnäolevat työväenmiehet, suutari Julius Valteich ja tupakkatyöläinen Fritzsche sekä professori Rossmässler, jotka jo tällöin vaativat, että yhdistys oli perustettava täysin itsenäiseksi. Kun Valteich ja Fritzsche eivät myöhemminkään saaneet pyrinnoilleen yhdistyksen kannatusta, perustivat he uuden yhdistyksen, nimeltä »Vorwärts» (Eteenpäin), jonka tarkoituksena oli harjoittaa valtiollista agitationia, jotta saisivat edistyspuolueen ottamaan ohjelmaansa yleisen äänioikeuden. Lontoon näyttelyssä käyneiden Leipzigin työväen edustajain vaikutuksesta tämä uusi yhdistys myöskin ryhtyi toimiin yleisen Saksan työväenkongressin kokoonkutsumiseksi. Asetettiin komitea. Ja kun berliniläisten kongressipuuha valtiollisista syistä rupesi menemään myttyyn, niin leipzigiläiset ajoivat asiaa innokkaasti eteenpäin. He lähettivät, niinkuin äsken mainittiin, Valteichin ja Fritzschen Berliniin esittämään asian jättämistä leipzigiläisten haltuun. Niin kävikin. Mutta Leipzigissäkin alkoi ilmestyä kaikenlaisia esteitä puhan eteen. Alussa vuotta 1863 lähettivät leipzigiläiset uudelleen Valteichin ja Fritzschen Berliniin ottamaan täyttä selkoa vapaamielisten herrasjohtajain tarkoituksista. Vaan joka paikassa heille tehtiin estelyjä, nostettiin olkapäitä, pudistettiin päätä. Vapaamielinen puolue ei nähtävästikään aikunut tehdä yhtään mitään työväen hyväksi. Neuvottomina ja noloina astelivat Leipzigin miehet Berlinin katuja. Joku silloin neuvoi heitä menemään tohtori Lassallen luo: hän ehkä voisi auttaa. Miehet menivät vielä sinnekin. Ja siellä todellakin pian lyötiin sovinnon kättä. Leipzigin komitean olisi, niin sovittiin, virallisesti pyydetävä Lassallea lausumaan mielipiteensä työväenasiasta ja hän siihen vastaisi avonaisella kirjeellä.

Lassalle tarttui kohtalonsa pyörään ja laati kuuluisan »Avonaisen vastauskirjelmänsä» 1 p:ltä maalisk. 1863.

Mestarillisen kirjelmänsä alussa Lassalle muistuttaa, miten työväen kongressin valmistuksissa oli ilmennyt kaksi vastakkaista mielipidettä: toinen, ettei työväen pitäisi puuttua valtiolliseen elämään, ja toinen sellainen, että työväen pitäisi olla Preussin edistyspuolueen heiluvana häntänä. Lassalle ei hyväksy kumpaakaan mielipidettä. Työväki tarvitsee valtiollista vapautta, kaikkein ensiksi kokoontumisvapautta. Siltä! ei työväen kuitenkaan pidä ruveta edistyspuolueen palvelijaksi, koska se puolue on heikko eikä ole luultavaa, että se voitolle päästyäänkään toimeenpanisi yleistä ja välitöntä äänioikeutta.

Toista tietä on työväenluokan kuljettava. Sen on erinnyttävä itsenäiseksi valtiolliseksi puolueeksi ja otettava yleinen ja yhtäläinen äänioikeus pääohjelmakseen. Työväen vaatimuksia ei tulla täyttämään ennenkuin työväki saa edustajiansa lainsäätökuntiin, ja sitä varten on aljettava rauhallinen ja laillinen agitatio kaikilla luvallisilla keinoilla.

Mitä sitten yhteiskunnalliseen kysymykseen tulee, niin sanoo Lassalle katkeralla hymyilyllä nähneensä, miten työväki on keskustellut »muuttovapaudesta» ja »elinkeinovapaudesta». Moiset keskustelut tapahtuvat viittäkymmentä vuotta liian myöhään. Sellaiset seikat jo määrätään eikä niistä enään keskustella. Te tahdotte myöskin — Lassalle lausui — perustaa säästökassoja, vanhuus-, apu- ja sairaurahastoja. Myönnettäköön niiden arvo, vaikkei se suuri olekaan. Jos tarkoitus on lieventää työntekijäin kurjuutta, niin ovat tuollaiset kassat paikallaan; mutta mitään yleistä rynnitystä tai liikettä ei sitä varten tarvita; sen asian hoitakoot paikalliset yhdistykset. Kokonaan toinen kysymys sitä vastoin on, halutaanko nostaa koko työväenluokan säännöllistä tilaa nykyistä kantaa korkeammalle. Sehän ilmeisesti on oleva työväenliikkeen tarkoitus.

Schulze-Delitzschin yhdistykset eivät löydä armoa Lassallen silmään edessä. †Valtiollisesti — hän selittää — kuuluu Schulze-Delitzsch edistyspuolueeseen. Kansantaloudellisessa suhteessa hän on vapaa-kauppakoulun miehiä. Lisäksi hän kuitenkin on käytännöllinen mies, puolueessaan ainoa, joka on jotakin tehnyt kansan hyväksi. Hänen perustamansa yhdistykset ansaitsevat kaikkea kiitosta, mutta tarkempi tutkistelu osoittaa, etteivät ne kykene parantamaan työväenluokan tilaa. Schulze-Delitzschin luotto- ja raaka-aine-yhdistyksillä on se yhteinen ominaisuus, että ne soveltuvat ainoastaan omintakeisille liikkeenharjoittajille, siis pienten käsityöläisten luokalle, jotavastoin ne eivät tuota mitään etua työntekijöille. Mutta puheenalaiset yhdistykset eivät kykene suojelemaan edes käsityöläisiääkään, sillä suurteollisuus valtaa käsityöltä yhä enemmän alaa. Tämän seikan

Mustin Saksa.
Th. Th. Heinen piirros.

on jo Victor Aimé Huber huomannut. Kulutusyhdistyksetkään eivät voi parantaa työväen asemaa. Huomattava näet on, etteivät työläiset ole huonossa asemassa kuluttajina, vaan tuottajina. Kauppayhdistykset (osuuskaupat) eivät siis paranna sitä kipeää kohtaa, josta kenkä puristaa. Kuluttajat ovat meidän aikanamme jo kutakuinkin tasa-vertaisessa asemassa; onhan siinä vain maksaminen kysymyksessä. Työläinen kärsii haittaa vain siinä, että hänen usein täytyy ostaa pikkukaupasta ja maksaa kohtuuttomia hintoja. Siinä kohden on osuuskaupoista hyötyä, sillä ne hiukan helpottavat köyhän kansan asemaa. Mutta perinpohjaisemmin ne eivät kykene sitä muuttamaan.

Varsinaisen pahan arvelee Lassalle piilevän toisaalla. Hänen mukaansa on nykyisissä oloissa, työn kysynnän ja tarjonnan vallitessa, työpalkka rautaisen lain alainen, s. o. keskimääräinen työpalkka supistuu siihen määrään, mikä olevissa oloissa on välttämätön toimeentuloon ja suvun jatkamiseen. Sen keskuksen ympärillä palkka kieppuu: ei pysy kauan tämän keskimäärän yläpuolella eikä kauan sen alapuolella. Se on se julma rautainen laki, jonka vapaa-kauppakoulu itse on keksinyt. Työn tuloksesta (tuotannosta) jaetaan työntekijälle niin paljon kuin hän hengissä pysyäkseen tarvitsee; loput vie isäntä. Sen vuoksi eivät työntekijät pääse osallisiksi työnsä lisääntyvästä tuotannosta. Kun teollisen edistyksen kautta tuotteiden

hinnat alenevat, hyötyvät työntekijät siitä ainoastaan kuluttajina niinkuin kaikki muut ihmiset. Vaan tähän etuun vaikuttaa taas vuorostaan rautainen palkkalaki, jonka kautta työpalkka alenee. Sillä tavoin ympäri käydään yhteen, tullaan; palkka pysyy rautaisen lankinsa lähellä.

Kun kulutusyhdistykset edistyvät niin pitkälle, että ne käsittävät koko työtätekevän luokan, eivätkä ainoastaan muutamia työväen piirejä, niin on seuraus se, että palkat alenevat sen verran kuin elintarpeet halpenevat. Kulutusyhdistykset eivät siis auta koko työväen luokkaa, vaan ainoastaan yksityisiä työväenpiirejä.

On kuitenkin eräänlaisia yhdyskuntia, jotka voivat auttaa työväenluokkaa. Rupeamalla harjoittamaan tuotantoa voi työväenluokka kukistaa rautaisen palkkalain. Tuotannon joutuminen työväen haltuun lakkauttaa palkkajärjestelmän ja yrittäjävoiton. Työväen on siis yhdyttävä harjoittamaan yhteistä tuotantoa. Mutta mistä saadaan tarpeelliset varat? Valtion on ojennettava työväelle auttava kätensä. On siis saatava aikaan valtion avustamia tuotantoyhdistyksiä. Valtion antama apu ei tee ihmisen omaa tarmoa eikä yhteiskunnallista itseauttamista tyhjäksi. Eihän ketään estetä omin apuinensa torniin kiipeämästä, jos hänelle annetaan tikapuut; ei valtio estä nuorisoa omin voiminsa henkisesti kehittymästä, vaikka hankkiikin nuorisolle opettajia, kouluja ja kirjastoja; ei ketään estetä peltoa kyntämästä, vaikka hänelle annetaan aura. Eikä valtio sillä ole sosialistinen eikä kommunistinen, vaikka se antaakin apua tuotantoyhdistyksille. Se täyttää sillä vain velvollisuutensa. Sitä varten valtio on olemassakin. Sen on porvaristo käsittänyt, sillä se on vaatinut valtiota esim. takaamaan yksityisten rautateitten kannattavuutta, eikä sitä ole kukaan sen vuoksi huutanut sosialismiksi; sillä silloin on ollut kysymyksessä porvariston etu. Nyt on kysymyksessä kansan suuren enemmistön etu. Ja valtio voi varsin hyvin auttaa tuota suurta enemmistöä.

Mitä on valtio? kysyy Lassalle lopuksi. Ja hän koettaa tilastolla osoittaa, että valtio oikeastaan on varattomain kansanluokkain yhtymä. Ja miksi ei tämä suuri yhdistys voisi auttaa keskuudessaan toimivia pienempiä yhdistyksiä? Yksinäiset itsenäiset voimat eivät koskaan voi johdonmukaisesti toteuttaa tarkoitustaan, vaan vaipuvat useimmiten itsekkäisyyteen. Niin on käynyt Rochdalen uranuurtajainkin. Sellaista on kartettava. Suuria tarkoituksia varten on valittava suuria keinoja; työmiehet älkööt sortako toisia työmiehiä. Työmies, jolla on työmiehen keinot, mutta työnantajan tunteet, on työmiehen irvikuva. Se ei kelpaa. Valtiolta saadaan oikea ja paras apu. Muut yhdyskeinot ovat osoittaneet valtiolle tietä. Valtio ei ole

muuta kuin työtätekevään luokkain suuri yhdyskunta, valtion apu ainoastaan yhteiskunnallista itseapua.

Yleisellä äänioikeudella on valtio saatava toimimaan viitattuun suuntaan. Äänioikeus ei ole työvälle ainoastaan politinen, vaan myöskin yhteiskunnallinen periaate. Se on ainoa keino, millä työvän aineellinen tila saadaan kohotetuksi. Sitä varten on herätettävä suuri kansanliike Englannin äänioikeusliikkeen tapaan. Siihen yhteen pisteeseen on kaikki keskitettävä. Se on se merkki, jolla työvänliike on voittava.

Jo aikalaiset tekivät painavia muistutuksia Lassallen esittämiä mielipiteitä vastaan. Marxin mielestä oli Lassallen rautainen palkkalaki venyvä käsite, joka riippui teollisuuden varaväestä; tuotantoyhdistyksillä ei Marx katsonut olevan tulevaisuutta, kun niiden lähtökohtana oli se väärä käsitys, että tuotannon lakeja voitaisiin muuttaa vapaan kilpailun¹ vallitessa² tavarain tuotantoa. Muuten Marx, kuten jo olemme maininneet, pysyi tarkoin erillään Lassallen hommista. Rodbertus pudisteli myöskin päätään tuotantoyhdistyksille, arvellen niiden ainoastaan laajuudeltaan vaan ei laadultaan poikkeavan Schulze-Delitzschin yhdistyksistä; Rodbertus sanoi, että Lassalle oli valjastanut hevoset vaunujensa perään eikä eteen. Mutta Saksan työvän maailmassa Lassallen puheet sytyttivät tulen tappuroihin. Kuta hurjemmin edistyspuolueen sanomalehdet ja puhujat hyökkäsivät Lassallen kimppuun, sitä lähemmin liittyivät työvän joukot häneen.

Leipzigissä oleva työvän komitea hyväksyi kuudella äänellä neljää³ vastaan »Avonaisen vastauskirjelmän» ja rupesi keskusteluteena puuhaamaan Saksan »työväenyhdistyksen» perustamista Lassallen aatteiden ajamista varten. Päähenkilöinä tässä puuhassa olivat Dammer, Fritzsche ja Valteich. Samaan suuntaan työskenteli Lassalle itsekkin. 16 p. huhtik. 1863 hän Leipzigin työvänkokouksessa piti puheen »Työvänkysymyksestä», jossa esitti uuden »työväenyhdistyksen» sääntöjen luonnoksen. Muuta merkillistä ei puheessa juuri ollut. Puhetta oli kuulemassa noin kaksituhatta työmiestä. Kokous oli aluksi myrskyinen ja Lassallea vastustettiin ankarasti; lopuksi kuitenkin suuri enemmistö kannatti hänen mielipiteitään.

Vyöry oli nyt liikkeessä.

Toukokuussa 1863 Lassalle piti Frankfurt am Mainin työvälle puheen, jonka sisällyksen hän sittemmin julkaisi »Työmiehen lukukirjan» nimellä. Mainin seudun työväki oli enimmäkseen Schulze-Delitzschin puolella. Valmistavissa kokouksissa oli väiteltä molempain mestarien opeista, kunnes lopuksi oli sovittu niin, että Lassalle ja Schulze-Delitzsch saapuisivat julkisiin väittäjäisiin puolustamaan mielipiteitään. Jälkimmäinen ei saapunut, mutta Lassalle tuli määrää-

paikalle, ja piti siellä ehkä kuuluisimman puheensa. Varsinaisesti uutta ei puhe sisältänyt, vaikka oli täynnä hauskoja ja valaisevia yksityiskohtia. Merkillisempiä olivat ne olot, joissa puhe pidettiin. Ne olivat Lassallelle mitä epäsuotuisimmat. Yleisöllä oli syviä ennakkoaiheita tuota hienoa Berlinin juutalaista ja hänen outoa oppiansa vastaan. Valtiollisessa politikassa oli hänellä Frankfurtissa hiukan enemmän kannatusta. Mutta mitäpä siitä, kun sali oli täynnä vihamiehiä, ihmisiä, joista monet oli sinne lähetetty suorastaan häntä vastustamaan. Vaan Lassalle oli väsymätön. Hän puhui neljä tuntia yhteen menoon. Metelin vuoksi täytyi hänen usein keskeyttää puheensa, mutta silloin taas huudettiin, että hänen piti jatkaa. Lopuksi näki Lassalle kumminkin parhaaksi keskeyttää esityksensä ja lupasi jatkaa sitä yleisessä työväenkokouksessa kahden päivän perästä. Niin tapahtuikin, ja kun tämä toinen puhe oli lopussa, oli Lassalle täydellisesti päässyt voitolle. Mutta kova koetus se oli ollut. Kirjeessään Rodbertukselle Lassalle kuvaili tehneensä niinkuin villisika, joka koiralauman ahdistamana hurjalla hyökkäyksellä ryöstäytyy irti kaikista ahdistajistaan yhtaikaa. Myöhemmin hän kertoi, että jollei hän sillä kertaa olisi voittanut, olisi hän vetäytynyt työväenliikkeestä syrjään rauhalliseen tieteelliseen työhön. Mutta nyt hän saattoi voitokkaasti mennä eteenpäin.

Toukokuun 23 p:nä kokoontui Leipzigiin yleinen työväenkongressi ja samana päivänä siellä päätettiin perustaa »Yleinen saksalainen työväenyhdistys». Se oli Saksan ensimmäinen itsenäinen ja itsetietoinen työväenjärjestö ja 23 p. toukok. 1863 pidetäänkin siitä syystä Saksan uuden työväenliikkeen syntymähetkenä. Perustavassa kokouksessa oli läsnä ainoastaan 12 työväenedustajaa 11 Saksan kaupungista. Yhdistyksen säännöt olivat pääasiallisesti Lassallen laatimat. Niiden mukaan oli yhdistyksen päätarkoituksena yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden saavuttaminen. Jotta taistelu saataisiin tehokkaammaksi, otettiin uudessa järjestössä käytäntöön ankara keskitys. Yhdistyksen presidentti valittiin viideksi vuodeksi, ja hänelle annettiin diktatorin valta. Kun säännöt oli saatu kuntoon, valittiin kaikilla äänillä yhtä vastaan Lassalle yhdistyksen presidentiksi; vieläpä annettiin hänelle oikeus määrätä varapresidenttikin.

JÄLJELLÄ ON vielä Lassallen elämän tragillinen loppuluku.

Ylenluonnollisella voimalla työskenteli ja agiterasi Lassalle uuden työväenliikkeen hyväksi, väsymätön oli yhdistyksen sihteeri Valteichkin ponnistuksissaan — mutta tulokset kaikesta innosta ja vaivasta jäivät pilan pieniksi. Lassallen odottamaa yleistä työväenherätystä ei tapahtunut; hyvä kun kaikilla ponnistuksilla saatiin yhdistykseen muutamia satoja jäseniä. Oikeastaan ei tuo niin kummaa

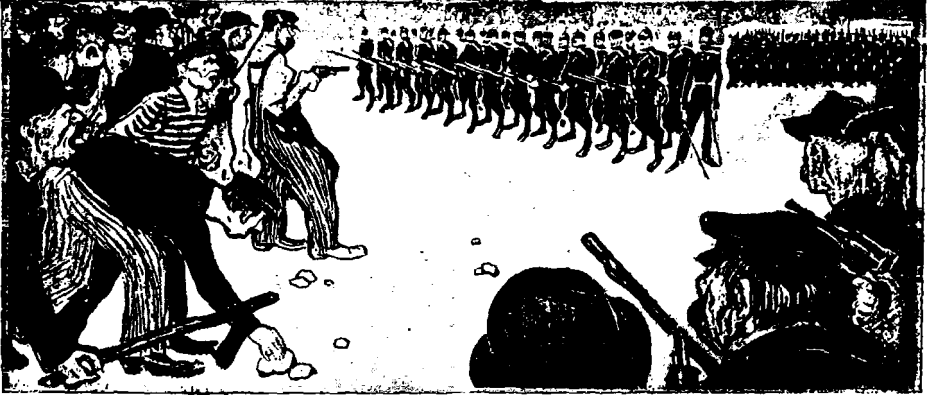

ollutkaan. Yhdistymisvapaus oli Saksassa vielä sangen ahdas eikä Lassalle ollut varsinainen kansan agitatori; hän koetti saada yhdistykseensä kuuluisia ja vaikuttavia jäseniä eikä pitänyt huolta edes kunnollisen äänenkannattajan hankkimisesta yhdistykselle. Yhdistys oli vasta muutaman viikon vanha, kun Lassalle läksi kolmeksi kuukaudeksi Sveitsiin ja Belgiaan parantamaan heikennyttä terveyttään ja valmistumaan uuteen rynnäkköön.

Syyskuun lopussa 1863 palasi Lassalle ulkomaan matkaltaan Rheinin tienoille, missä hän tulisella innolla rupesi jatkamaan keskeytynyttä agitationiaan. Mutta hän puhui nyt toiseen tapaan kuin ennen. Ennen hän oli käsitellyt työväenkysymystä edistyspuolueen ja Schulze-Delitzschin liikkeen vastakohtana. Nyt hän rupesi panemaan toivonsa Bismarckiin. Bismarckin ja eduskunnan taistelu oli kiihtymistään kiihtynyt. Kesäkuussa 1863 oli Bismarck hajoittanut eduskunnan ja julaissut ankaran painolain. Lassalle iloitsi vihaamansa edistyspuolueen vastoinkäymisistä. Hän ihaili Bismarckin jänteveyttä ja kannatti hänen kansallista politiikkaansa. Hän huomasi Bismarckin etsivän kansan kannatusta ja sai aihetta uskoonsa, että Bismarck oli valmis antamaan kansalle yleisen äänioikeuden. Lassalle luuli voitavansa käyttää Bismarckia välikappaleenaan ja aseenaan kansan asian ajamisessa — eikä huomannut, että todellisuudessa Bismarck käytti häntä välikappaleenansa.

Siitä kaikesta syntyi uusi sävel Lassallen puheisiin. Rheiniläiset työmiehet ottivat iloiten vastaan entisen taistelutoverinsa »hullun vuoden» ajoilta. Lassalle kulki kuin riemusaatossa kaupungista kaupunkiin. Barmenissa koettivat vapaamieliset tehtailijat turhaan häiritä sitä kokousta, jossa hän esiintyi. Solingenin kokouksessa kuitenkin saivat Lassallen vihamiehet aikaan niin pahan häiriön, että kaupungin pormestari hajoitti kokouksen. Lassalle teki silloin sen varomattomuuden, että sähköteitse pyysi Bismarckilta apua pormestaria vastaan. Tietysti jäi apu saamatta. Mutta edistyspuolue sai siitä erinomaisen asean Lassallea vastaan, jota nyt ruvettiin julki-
sesti huutamaan Bismarckin kätyriksi.

Jutun pahat seuraukset alkoivat pian näkyä. Lokakuun alussa saapui Lassalle Berliniin pitäen nyt tärkeimpänä tehtävänään Berlinin työväen taivuttamista uuden liikkeen puolelle. Ensi töikseen hän julkaisi suuren »Berlinin työmiehille» osoitetun julistuksen. Mutta Berlinin köyhälistö, joka nyt teollisuuden äkillisen nousun aikana oli kovin liikkuvassa ja sekavassa tilassa, vailla valistusta ja järjestöä, ei kuullut Lassallen kehoitusta. Konetyöläiset olivat johtavana joukkona, ja kun he kulkivat edistyspuolueen riimunvarressa, seurasi suurin osa muuta työväestöä samaa tietä. Edistyspuolueen oli helppo taistella Lassallea vastaan, varsinkin kun puolue sai polisiltakin suo-

Virallisia käsitteitä: »Roskaväki».

siollista apua. Ensinnä häirittiin Lassallen järjestämiä pienempiä kokouksia ja kun sitten pidettiin suurempi kokous, tunkeutuivat poliisit kokoussaliin, hajoittivat kokouksen ja vangitsivat Lassallen, koska hän muka äsken mainitussa julistuksessaan oli yllyttänyt työväkeä kapinaan. Päivän parin päästä Lassalle tosin pääsi vapaaksi takausta vastaan, mutta hän huomasi menettäneensä mahdollisuutensa Berliinissä ja luopui turhasta yrityksestä.

Seuraavan talven 1863—64 valtiollisten selkkausten aikana, Saksan—Tanskan sodan alkaessa, tapahtuivat Lassallen ja Bismarckin keskustelut, joista jälkimaailmalla on ollut niin paljon puhumista. Tietoja näistä keskusteluista on saatu toiselta puolen Hatzfeldin kreivittäreltä toiselta puolen ruhtinas Bismarckilta, ja nämä tiedot ovat varsin ristiriitaiset. Kääntyikö Bismarck ensinnä Lassallen puoleen, niinkuin kreivitär väittää, vai Lassalle ensin Bismarckin puoleen, kuten Bismarck väittää, se on jäänyt selviämättä, samoin kuin sekin, mistä he ovat puhelleet. Kun Bebel

Virallisia käsitteitä: »Joukko».

Virallisia käsitteitä: »Kansa».
(Bruno Paulin piirroksia.)

Saksan sosialistilakeja laadittaessa 1878 otti tämän asian puheeksi Saksan valtiopäivillä, myönsi Bismarck keskustelleensa Lassallen kanssa yleisestä äänioikeudesta ja tuotantoyhdistysten avustamisesta, mutta kielsi keskusteluilla olleen valtiollista merkitystä.» Meidän suhteellamme — sanoi Bismarck — ei voinut olla valtiollisen keskustelun luonnetta. Mitäpä olisi Lassalle voinut tarjota tai antaa minulle? Kaikissa valtiollisissa keskusteluissa on peitettynä edellytyksenä antaminen saamisen tarkoituksessa, vaikkei sitä suoraan sanotakaan. Mutta kun täytyy sanoa, että 'mitä voit sinä köyhä raukka antaa', niin ei keskusteluja voi ottaa kysymyseenkään. Hänellä ei ollut mitään, mitä hän olisi voinut antaa minulle, ministerille. Sen sijaan hänellä oli jotakin, joka minua yksityisenä miehenä suurimmasti viehätti: hän oli henkevimpiä ja rakastettavimpia ihmisiä, mitä milloinkaan olen tavannut, mies suurekkaasti kunnianhimoinen, eikä mikään tasavaltalainen; hänellä oli erityisen kansallinen ja monarkillinen katsantotapa; hänen ihanteenaan oli Saksan keisarikunta, ja siinä oli meillä yhtymäkohta. Oliko Saksan keisarikunta päättyvä Hohenzollernin vai Lassallen keisarisuvun hallituksella, siitä hän ehkä ei ollut oikein selvillä, mutta monarkillinen oli hänen käsityksensä läpikotaisin.»

Niin pistäväksi kuin Bismarckin vastaus v:n 1878 sosialisteille olikin aiottu, osuu se kuitenkin varmaan oikeaan, mitä Lassallen valtiolliseen ajatustapaan ja personalliseen miellyttäväisyyteen tulee.

Mutta palaamme takaisin Lassallen omaan aikaan.

Alussa vuotta 1864 ilmestyi Lassallelta vielä suuri kirjateos, hänen yhteiskunnallinen pääteoksensa. Sen hiukan omituinen nimi kuului: »Herra Bastiat-Schulze von Delitzsch, taloudellinen Julian, eli kapitali ja työ.» Ulkonaisen aiheen teoksen ilmestymiseen oli antanut Schulze-Delitzschin julkaisema kirja »Lukuja työväenkatkis-

mukseen». Samalla kuin Lassalle nyt museri Schulzen opin, joka hänen mukaansa ei sisältänyt muuta kuin ranskalaisen taloustieteilijän Bastiat'in matkimista eikä arvoltaan ollut Lassallen aikaisemmin käsittelemiä Julian Schmidtin kirjallisuushistoriallisia esityksiä korkeampi, samalla Lassalle tässä kirjassaan esittää omia perusajatuksiaan taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä. Aluksi puhuu Lassalle »työstä». Hän osoittaa, miten Schulze ja muut ekonomistit kuvittelevat työntekijää itsenäiseksi yksilöksi, Robinson Crusoeiksi, vaikka yhteiskunnallisesti itsenäisiä ihmisiä ei ole. Mutta Schulze ei huomaa yhteiskunnallista yhteenkuuluvaisuutta, vaan puhuu työmiesten itse-edesvastuusta. Hän on vanha tuomari ja ajattelee lainopillista edesvastuuta, minkä mukaan kukin vastaa omista teoistansa, eikä taloudellista edesvastuuta, jonka mukaan työmies saa vastata ja kärsiä siitä, mitä hän ei ole tehnyt. Taloudellinen elämä näet on onnenpeliä, johon ottavat osaa pääoman omistajat, vaan jonka vahingot ja tappiot työväki saa kärsiä. Vaikka nykyajan tuotanto tavallansa jo onkin yhteistä ja yhteiskunnallista, on tuotteiden jako vielä kokonansa yksilöllinen. Senvuoksi tulee toiselle niin paljon ja toiselle niin vähän.

Toisessa luvussa Lassalle esittää mielipiteitänsä »pääomasta». Schulzen mukaan syntyy pääoma säästämisestä eli siitä, ettei kaikkia työntuloksia eli tuloja käytetä tuotottomiin menoihin, vaan että osa talletetaan. Lassalle osoittaa, etteivät työntulokset ja tulot ole samaa, vaan että tulot nykyaikana pikemminkin ovat toisten työn tuloksia ja että kapitalistit siis säästävät toisten työtä. Kerrassaan murhaavia ovat Lassallen sanat tästä säästämisen hyveestä. Varovainen, ajattelevainen mies tallettaa varoja parempia aikoja varten. Tuo teko on ylistettävä. Kapitalistitkin, joiden omaisuus paisuu, saavat siveellisen ja hyveellisen leiman. Kapitalismi siis kohottaa siveellistä arvoa. Tuskinpa ovat kaikki kapitalistit tienneetkään, kuinka hyviä ihmisiä he ovat. Hehän jo yksin pääomaansa kartuttamalla elävät muille esimerkiksi. Rikkaat ne harjoittavat itsekieltäymystä yhteiskunnan hyväksi eivätkä köyhät.

Vahinko vain, etteivät Europan pääomat ole pieneksi pilkukseen syntyneet säästämisestä. Lassalle osoittaa sen historiallisesti. Vanhalla ajalla saatiin säästöjä orjain työstä, keskiaikana kartano- ja maaorjuudesta, eikä uuden ajan palkkatyökään taloudellisesti vapautanut työntekijöitä, niin että he olisivat päässeet säästämään omaksi hyväkseen. Kuinkas siis syntyvät kapitalit? »Ostan maakappaleen: elän kuin prinssi: en säästä mitään: ja myön maakappaleen myöhemmin kaksinkertaisesta hinnasta.» — »Tai hankin suuren joukon rautatieyhtiön osakkeita: elän herroiksi: en säästä yhtään mitään: nautin elämästä ja myön sitten osakkeeni 180 f .lla.» Niin saadaan kapitalia. Mikä voima siis synnyttää pääomaa? Yhteiskunnallinen

yhteenkuuluvaisuus, joka saattaa maan arvon nousemaan väkiluvun noustessa ja liikkeen lisääntymään rautatiellä. Yhteiskunta synnyttää kapitalit. Samoin on korkokin vain osa yleistä tuotannollisuutta.

Puheenaolevan teoksen kolmannessa luvussa käsitellään »arvoa ja vaihtoa.» Lassalle hyväksyy Ricardon käsityksen, että työ on arvon eli hinnan perustava vaikuttaja; siitpä nyt seuraa, että pääoman voiton määrää se ero, mikä jää työmäärän korvausta maksavain kuluttajain ja työpalkkoja maksavan yrittäjän väliin, s. o. pääoman voitto syntyy siten, että työntekijän työn tuloksesta pidätetään osa, mikä juuri polkee työntekijälle tulevan hyvityksen työpalkaksi. Työtä ei voida Bastiat'in tapaan tulkita »palvelukseksi», vaan on työ mitattavissa ainoastaan työajan mukaan. Mutta ei yksilöllisen työajan mukaan, koskapa ei kukaan työskentelekään omaa, vaan yhteistä tarvetta varten s. o. koska jokainen työllänsä tuottaa vaihto-arvoa. Vaan vaihtoarvo on vaihtoarvoa ainoastaan silloin kuin se muuttuu käyttöarvoksi muille. Työlläni minä siis olen suorittanut kappaleen todellista käyttöarvoista kaikkien yksilöjen yksilöllistä eli toisin sanoen yhteiskunnallista työtä, jota tietysti voidaan mitata vain normaliajan mukaan. Esineellistynyt yhteiskunnallinen työaika on »rahaa». Sen kaiken, sanoo Lassalle, on Karl Marx jo viisi vuotta sitten (1859) todistanut »Valtiollisen talouden arvostelussaan.»

Lopuksi Lassalle kääntyy puhumaan pääomasta ja tuotantoyhdistyksistä. Kuten jo näimme, pitää hän pääomaa historiallisena laitoksena. Hän jatkaa teräviä historiallisia havaintojansa kapitalin syntymisestä ja kehityksestä. Keskiajan paroni oli rikas, mutta hänen rikkautensa oli hänen alamaistensa tekemissä palveluksissa, joita paroni ei voinut muuttaa kapitaliksi. Keskiajan kaupungeissa, ammattikuntamestarien käsissä, oli raha vain kuollutta rahaa, jolla ei ollut itämisvoimaa. Vasta Ranskan vallankumouksen jälkeen oppi kapitali seisomaan omilla jaloillansa. Raha rupesi itämään riippumatta omistajansa työstä tai vaikutuksesta. Työn tuottamattomuudessa juuri piilee pääoman tuottavaisuuden salaisuus. Työmiehen hiki voidaan nyt muuttaa kapitaliksi. Mutta työnjako on jo itsestään yhteistyötä, yhteiskunnallista yhtymistä tuotantoa varten. Siitä on tehtävä se, mitä se oikeastaan jo on. Yhteiskunnallisesta tuotannosta on poistettava yksilölliset tuotanto-ennakkovarot, joiden nojalla yrittäjä anastaa tuotannon ylijäämän, ja sen sijaan ruvettava jo yhteiskunnallista työtä harjoittamaan yhteiskunnallisilla ennakkovaroilla. Pääoma on senvuoksi otettava yhteiskunnan käteen. Väliasteena siihen ovat työntekijäin tuotantoyhdistykset.

Tyyneitten tutkistelemusten välillä pauhasi tässäkin Lassallen teoksessa vihan koski; kirja olikin suureksi osaksi taistelu- ja agitatiokirja. Elämän taistelun pyörteet olivat jo kokonansa temmanneet

Lassallen syliinsä eivätkä häntä enään päästäneetkään. Työpöytänsä äärestä kutsuttiin häntä jälleen oikeussaliin. Berlinin työväelle kirjoitetun julistuksen vuoksi syytti hallitus häntä valtiopetoksesta. Maaliskuussa 1864 piti hän oikeudessa jälleen yhden noita nerokkaita puolustuspuheitaan. Tällä kertaa hän ennusti yleisen äänioikeuden säätämistä jo vuoden kuluessa. Hän erehtyi aikamäärässä, sillä vasta 1867 Bismarckin toimesta saatiin yleinen äänioikeus Pohjois-Saksassa. Epäilemättä se suureksi osaksi oli Lassallen agitation vaikutusta. Sinä aikana, josta tässä on puhe — v. 1864 —, alkoi Lassalle olla lähellä sitä loppumaalia, johon hän johti Saksan työväkeä. Hänen henkiset voimansa tuntuivat jollakin tavoin jo lammautuvan. Toukokuun lopulla 1864 hän Ronsdorfissa Rheinin puolella vielä kerran korotti äänensä — se oli hänen heikoin agitationpuheensa. Hän puhui »sosialisesta kuninkuudesta», katolisen kirkon valistustyöstä ja muuta merkillistä. Muuten tämä hänen retkensä Rheinin seuduilla oli yhtämittaista riemumatkaa: hänelle rakennettiin kunniaportteja, häntä tervehdittiin laululla, soitolla ja kukilla, hänen vaunujansa vedettiin kuin triumfatorin. Pettymystä! Hiljaisesti mutta varmasti saartoivat viholliset häntä. Hänet haastettiin vastaamaan jatkuviin syytöksiin ja oikeusistuimet rupesivat antamaan langettavia tuomioita. Düsseldorfissa hän aikaisemman puheensa vuoksi tuomittiin vuoden vankeuteen, Berlinissä pantiin neljä kuukautta lisäksi. Pitkällinen vankeusaika uhkasi keskeyttää hänen tärkeän työnsä; hänen täytyi koettaa saada Düsseldorfin tuomio kumotuksi. Kesäkuun lopussa 1864 piti hän Düsseldorfin ylioikeudessa viimeisen oikeuspuheensa. Vielä kaikui ääni kovana, vielä sinkosivat sanat neron säkeninä, mutta eivät enään tehonneet. Oikeus lievensi rangaistuksen kuudeksi kuukaudeksi vankeutta. Alakuloisena ja masentuneena riensi Lassalle matkoille.

Hän oli väsynyt. Jo talvella oli hän kirjoittanut yhdistystovereille: »Olen kuoleman väsynyt, ja niin vankka kuin luonnostani olenkin, olen sairas ytimiini saakka. Olen niin kiihtynyt, etten voi nukkua öisin. Olen liiaksi työskennellyt, liikarasittunut, liikaväsynyt kauheimmassa määrässä.» Hänen päivänsä olivat jo luetut. Hänen paha kaulatautinsa, joka jo keväällä oli suuresti rasittanut häntä, ei lääkärin lausunnon mukaan antanut hänelle pitkän elämisen toiveita. Düsseldorfissa oli hän sanonut työmiehille: »Tulevana vuonna te saatte vaatettaa tämän salin surupukuun.» Ja ikäänkuin kuoleman siipien suhinaa kuullen hän puheensa lopussa Ronsdorfissa oli lausunut: »En ole, kuten hyvin tiedättekin, tarttunut tähän lippuun tuntematta selvästi, että se saattaa minut personallisesti viedä turmioon. Niitä tunteita, jotka minussa kumpuavat ajatellessani, että minut personallisesti voidaan syrjäyttää, en voi paremmin tulkita

kuin kertomalla roomalaisen runoilijan sanat: Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor — nouskoon luistani kostaja! Älköön tämä mahtava ja kansallinen kulttuuriliike sammuko minun mukani, vaan levitkään minun sytyttämäni palo yhä laajemmalle ja laajemmalle niin kauan kuin yksikään teistä on hengissä!»

Heinäkuun keskivaiheilla Lassalle läksi Rigi-Kaltbadiin Sveitsissä hoitamaan horjuvaa terveyttään. Heinäkuun lopussa alkoi ja elokuun lopussa päättyi täällä Sveitsissä se lemmentarina, joka niin äkkiä ja niin tympäisevällä tavalla katkaisi suuren elämän. Muutamana heinäkuun päivänä saapui Lassallen luo Helene von Dönniges, korkean baijerilaisen virkamiehen tytär, nuori, hurmaava ja kaikesta päättäen myös huikenteleva neitonen. Helene oli nuoruudestaan huolimatta viettänyt jo monta iloista vuotta Berlinissä. Siellä oli puhuttu Lassalle hänelle sopivaksi sulhaseksi. Kun neitonen ja Lassalle tapasivat toisensa Berlinin salongeissa, olikin heidän välillensä jo ensi silmäyksestä syntynyt tavallista tulisempi tuttavuusuhde, jota ei lainkaan häirinyt se seikka, että kaunis Helena vanhempainsa tahdosta oli puolittain tai täydellisesti kihloissa nuoren rumanialaisen ylimyksen, ruhtinas Janko Rakovitsan kanssa.

Kuinka nämä suhteet sitten lienevätkään kehittyneet, summa oli se, että tyttö nyt, kun sattui myöskin oleskelemaan Sveitsissä erillään vanhemmistaan, äkkiä ilmestyi Lassallen luo ja että heidän lempensä nyt liehahti uuteen liekkiin. Ensimmältä aikoi Lassalle heti paeta lemmittynsä kanssa Ranskaan; lopuksi kuitenkin päätettiin, että Lassalle pyytäisi Helenen kättä hänen vanhemmiltaan. Helene läksi Geneveen valmistamaan vanhempiansa, Lassalle seurasi perässä myöhemmällä junalla ja otti asunnon hotellissa. Mutta Helenen vanhemmat — olisi luullut rakastavainkin sen edeltäpäin voivan arvata — raivostuivat kuullessaan tyttärensä kihlauksesta tuon kauhistuttavan juutalaisen kansanvillitsijän kanssa. Hädissään pakeni Helene Lassallen luo hotelliin. Lassalle olisi vielä voinut ratkaista asian päättävällä pakenemisella Helenen kanssa. Mutta hänessä voitti porvarillinen sopivaisuus; hän vei tytön koreasti vanhempain kotiin. Nähtävästi luotti sulhanen niin rajattomasti personalliseen vaikutusvoimaansa, että uskoi hyvälläkin saavansa vanhemmat suostumaan.

Vasta kun Helene vietiin pois kaupungista, teljettiin lukkojen taakse ja täydellisesti erotettiin Lassallesta, huomasi Lassalle tehneensä suuren tuhmouden. Helenen isä pakotti tyttärensä kirjallisesti purkamaan kihlauksensa Lassallen kanssa. Tämä tieto saattoi Lassallen aivan pois suunnilta. Hän koetti mahdolliset ja mahdottomat keinot vapauttaakseen Helenen isänsä vankeudesta. Hän matkusti Müncheniin saadakseen Baijerin ulkoasiain ministeriä vaikuttamaan herra Dönnigesiin, ja hänen uskollinen ystävänsä, kreivitär

Hatzfeld, läksi myöskin liikkeelle jumaloidun Lassallensa puolesta saattaakseen hänet Mainzin piispan ja muiden suuruuksien avulla Helenen kanssa avioliiton satamaan. Sitä varten tarjoutui Lassalle kääntymään juutalaisuudesta katoliuskoon; pahaksi onneksi sattui Helene olemaan protestantti. Vain rakkauden sokeudesta voidaan selittää Lassallen tekoja ja käytöstä niinä päivinä.

Pahinta oli, että Helene itsekin jo peräytyi, joko oli hän kylvennyt Lassallen epäromantisen käytöksen vuoksi tai oli hänen rakkautensa muuten ohimenevää laatua tai ei hän jaksanut pitää puoliansa isänsä tahtoa vastaan. Lassallen ystäväin läsnäollessa Helene lopulta näet selitti ja vakuutti, että hän katsoi välinsä Lassallen kanssa kokonaan rikotuiksi ja ettei hän halunnut enään nähdä eikä kuulla koko Lassallea. Helene suostui menemään naimisiin entisen ylkänsä Janko Rakovitsan kanssa, joka jo olikin saapunut Geneveen. Lassalle näki kaikki toivonsa murskautuneen. Hänen itsetuntonsa oli saanut pahan kolauksen. Hän katsoi itsensä menneeksi mieheksi. Nyt tuli hänen vuoronsa vaatia hyvitystä loukkauksista, joita katsoi kärsineensä. Entistä morsiantaan hän nyt syvimmästi halveksi, ja vihan vimmassaan hän lähetti loukkaavan kirjeen ruhtinas Jankolle ja kaksintaisteluvaatimuksen herra Dönnigesille. Janko Rakovitsa otti appensa puolesta vastataksaan Lassallen herjauksiin ja aseiksi määrättiin pistolit.

Kaksintaistelu tapahtui elokuun 28 p:n aamulla lähellä Genevää. Lassalle astui rauhallisesti taistelupaikalle. Viidentoista askeleen päästä piti ammuttaman. Toinen Lassallen tovereista antoi käskyn. Ruhtinas Rakovitsa laukaisi ensinnä ja heti senjälkeen Lassalle. Samassa kuitenkin alkoi Lassalle horjuskella. Luoti oli sattunut hänen vatsaansa, tullut vasemmalta puolen ja mennyt ulos oikealta. Haavoittunut sidottiin ja vietiin varovaisesti kaupunkiin. Hän kykeni vielä omin apuinensa nousemaan portaita ylös asuntoonsa, missä kreivinna Hatzfeld oli odottamassa. Kolme päivää kaksintaistelun jälkeen — 31 p. elok. 1864 — kuoli Lassalle haavoihinsa.

Ruumiin otti kreivitär haltuunsa. Suuressa surusaatossa pitkin Rheiniä hän aikoi kuljettaa Saksan kansan sankariansa. Vaan vielä kerran sekaantuivat poliisit Lassallen asioihin. Laiva, jossa ruumista kuljetettiin, pysäytettiin Rheinillä, ja ruumis annettiin Lassallen äidille, joka hautasi poikansa Breslaun juutalaiseen kalmistoon. Böckh laati hautakirjoituksen: »Tässä lepää, mitä kuolevaista oli Ferdinand Lassallella, ajattelijassa ja taistelijassa.»

Marx kirjoitti kreivitär Hatzfeldille: »Hän kuoli nuorena — taistelussa — niinkuin Akilles.» *)

*) Mainittakoon tässä, että kreivitär Hatzfeld kuoli vasta 1881. Helene Dönnigesin mies kuoli puolen vuotta hänen jälkeen; Helene vietti sen jälkeen kirjavaa

Kysytään lopuksi: mikä oli Lassallen elämäntyö? Siihen voi vastata lyhyesti: Saksan työväen herätys ja yleinen äänioikeus. Sen rinnalla on vähemmän tärkeä se kysymys, oliko hän puhdas sosialisti. Lothar Bucher lausui, ettei Lassalle ollut ensinkään sosialisti. Kaikki hänen esittämänsä parannuskeinot olivat valtiollista tai oikeudellista laatua ja jättivät yhteiskunnan vanhan pohjan koskematta. Rodbertus arveli, että Lassalle uskoi tulevaan yhteiskuntaan, jossa ei olisi maan eikä pääoman omistusta. Toisten mukaan taas oli kansallinen valtiokäsitys vastoin Internationalen myöhemmin edustamaa suuntaa Lassallen päätunnusmerkki.

»Lassallen maailmankäsitys oli ihanteellinen. Hän oli ja pysyi hegeliläisenä sikäli, että hän uskoi aatteen johtavaan voimaan historiassa. Hän ei käsittänyt köyhälistön luokkataistelua alastomuudessaan, vaan puetti sen ensinnä aatteellisiin ajatusmuotoihin, koettaen sitä puolustaa filosofisesti ja oikeustieteellisesti. Siinä kohden hän siis poikkesi historiallisesta materialismista, joka tietoisesti ja täydellisesti mursi nuo ajatusmuodot. Mutta sama ihanteellisuus, mikä oli Lassallen heikkous, oli myös hänen vahvuutensa. Sillä siitä hän sai sen rautaisen lujan uskonsa aatteen voimaan, jonka avulla hän sai niin suuria aikaan. Vaikkei hän olisikaan tuntenut nykyisen yhteiskunnan liikunnan ja kehityksen lakeja niin terävästi ja syvästi kuin Marx ja Engels, niin ei hänen historiallista merkitystensä ole sen mukaan mitattava. Kutakin historiallista henkilöä on katseltava historiallisessa ympäristössään. Ja siitä ympäristöstään Lassalle koottaa korkealle. Aatteellisesta maailmankatsomuksestaan huolimatta hän suurten hengenlahjainsa, vallankumouksellisten vaistojensa, rehellisen ja väsymättömän totuuden etsintänsä avulla tunkeutui tieteellisen kommunismin ytimiin.»

---

elämää, rupesi näyttelijättäreksi, meni naimisiin erään näyttelijän kanssa, erosi hänestä, oleskeli sitten Pietarissa ja kuuluu viime aikoina eläneen Amerikassa venäläisen sosialistin vaimona; ehkä elää vieläkin.

9. Sosialismin »pyhät kirjat».

Karkoitettuna kotimaastaan, hätyytettyinä pois »vapaasta» Ranskastakin, palasi Karl Marx syksyllä 1849 vallankumousretkeltään takaisin Lontooseen. Tästä turvapaikastaan hän ei toistamiseen lähtenyt kumousmatkoille. Harvoin hän muutenkaan enään astui jalkaansa Europan mantereelle. Kuolemaansa saakka v. 1883 hän uskollisesti asui Lontoossa, keskellä suurta maailmaa ja kuitenkin syrjässä suuren maailman melskeiltä. Hänen elämänsä on sankarillista ja valtaavaa. Kolmekymmentä pitkää vuotta, hyljättynä pakolaisena, usein taistellen puutteen kovissa kourissa, teki tämä hengen jättiläinen uupumatonta, ututteraa työtänsä kootakseen aineksia ja ajatuksia uuden taloustieteen, yhteiskuntaopin, historiankäsityksen, siveysopin, sanalla sanoen uuden maailmankäsityksen luomiseksi koko maailman taistelevalle köyhälistölle. Tuskinpa lienee milloinkaan sen suurempaa tehtävää suoritettu vaikeammissa oloissa. Mitäpä siitä, jos aikalaiset näyttivätkin unohtaneen hänet. Lassallen loistavan tähden noustessa ja valaistessa oli Marx kokonaan varjossa; mutta hänen työnsä elää ja vaikuttaa heikentymättömällä voimalla vielä meidänkin päivinäme, kun Lassallen häikäisevät raketit jo aikaa sitten ovat sammuneet.

Lontooseen kotiuduttuaan Marx ensi aluksi jatkoi valtiollista kirjailijatoimintansa. Vallankumouksen henki ja aatteet elivät näet hänessä vallankumouksen loputtuakin ja tarkalla huomiolla hän akkunastaan seurasi valtiollisen elämän vaiheita kaikkialla Europassa. Tällä Marxin toiminnalla oli oma tarkoituksensa. Hän näet tahtoi tutkia ja esittää oman aikansa tapauksia materialistisen historian käsityksen valossa. V. 1850 hän Lontoossa julkaisi kuusi vihkoa pientä aikakauslehteä, jolle entisen sanomalehtensä muistoksi antoi nimen »Uudet Rheinien sanomat». Huomattavimpia aikakauslehden kirjoituksista olivat ne, jotka koskivat helmikuun vallankumousta Ranskassa ja jotka Engels v. 1895 julkaisi nimellä »Luokkataistelut Ranskassa 1848—50». Se on Ranskan toisen tasavallan historia käsitettynä aineellisten tuotanto-olojen ilmauksena. Siinä kuvataan, miten helmikuun vallankumous synnytti vastavallankumouksen, jota

vastaan taistellessaan työväki kehittyi pysyvästi vallankumoukselliseksi. Hyvin marxilainen on esim. kuvaus siitä, kuinka työväki kumouksen jälkeen menetti oikeuden työhön. »Ensimmäisessä perustuslainluonnoksessa, mikä laadittiin ennen kesäkuuta, oli vielä säädettyä oikeus työhön, ensimmäisenä avuttomana kaavakkeena, mihin köyhälistön vallankumoukselliset vaatimukset pukeutuivat. Se muutettiin yleisen avunsaannin oikeudeksi, ja mikä nykyaikainen valtio ei muodossa tai toisessa elättäisi köyhiänsä? Oikeus työhön on porvarillisessa merkityksessä mahdottomuus, kurja hurskas toivomus, mutta työn oikeuden takana seisoo valta pääoman yli ja sen takana taasen tuotantokeinojen valtaaminen, niiden alistaminen yhtyneen työväenluokan alle, siis palkkatyön, pääoman ja niiden vuorovaikutuksen kumoaminen.» Hauskasti kuvataan kirjassa sitten Ranskan asteettaista luisumista uuteen romahdukseen päin, sekä miten lopuksi nenästävedetyt talonpojat hämmästyttivät maailmaa valitsemalla prinssi Napoleonin presidentiksi.

Jokapäiväisen leipänsä Marx ansaitsi kirjoittamalla valtiollisia kirjoituksia sanomalehtiin ja aikakauskirjoihin, varsinkin amerikkalaisiin. Niinpä oli hän kymmenen vuotta erään New-Yorkin sanomalehden vakinainen avustaja julaisten mainitussa lehdessä verrattomia kirjoitussarjoja Krimin sodasta ja muista ajan valtiollisista tapauksista. Erästä niinikään amerikkalaista aikakauskirjaa varten hän v. 1852 kirjoitti Napoleon III:n vallankaappauksesta merkittävän kirjoituksen, joka myöhemmin ilmestyi eri kirjana (»Louis Bonaparte'n kahdeksastoista Brumaire«). Pääsisällykseltään se oli samanlaatuinen puoluehistoriallinen kirja kuin Marxin teos helmikuun vallankumouksesta. Meidän aikamme työväelle näillä Marxin valtiollisilla kirjoilla on arvoa etupäässä sen vuoksi, että niissä erittäin selvästi esitetään oppia vallankumouksesta (revolutiosta). Kumouksesta Marx puhuu kahdessa merkityksessä. Ensiksikin hän nimittää »revolutioksi» sitä pitkäaikaista muuttumisen ja mullistumisen tilaa, jossa yhteiskunta on; revolutio siten tässä olisi samaa, mitä me nimittäisimme kehitykseksi. Toiseksi nimittää hän revolutioksi keinojen ja toimien yhtymää, jolla määrättyllä hetkellä edistetään ja joudutetaan kapitalistisen yhteiskunnan muuttumista sosialistiseksi. Marxin opin huipuna oli kapitalismin suuri loppumullistus, mutta hän ei tahtonut, että työmiehet ristissä käsin odottaisivat tuota loppunäytelmää. »Kommunistisessa manifestissä» oli hän kehoittanut sosialisteja kannattamaan kaikkia vallankumouksellisia liikkeitä valtion ja yhteiskunnan vallitsevia oloja vastaan. Myöhemmin hän sanoi, että »väkivalta on uutta yhteiskuntaa kantavan vanhan yhteiskunnan kättilö», ja lausui, että väkivaltakin on taloudellinen voima. Mutta sen ohella hän ponnekaasti kehoittaa sosialisteja karttamaan raakoja ja hurja-

päisiä tekoja. Ihmisten tulee tarttua tapausten pyörään hyvin harmitun suunnitelman mukaisesti, jota on kaikissa kohdin ankarasti noudatettava. Kaikenlaiset yllätyskumoukset ja katukahakat Marx kerrassaan hylkää ja kapakkasalaliittoja ja nurkkapuuhia hän pitää lapsellisuuksina. Vallankumoukseen vaaditaan aikaa. Nykyinen sukupolvi on kuin Israelin kansa, jota Mooses johtaa korvessa: sen ei ainoastaan täydy valloittaa luvattua maata, vaan sen pitää kuolla tehdäkseen tilaa uudelle sukupolvelle, joka on tulevaisen tehtävään pystyvä. Ei kukaan ole Marxia hartaammin saarnannut työväelle tätä itsensä tuntemista ja itsensä voittamista. Usein puhuu hän aikansa köyhälistön kehittymättömästä tilasta ja varoittaa käyttämästä »köyhälistön» lippua mihinkä mielettömyyteen hyvänsä. Vallankumous on yksivakainen ja pitkäaikainen asia. Se perustuu edistyksen historialliseen lakiin. Suurteollisuus on luonut köyhälistön vallankumouksen edellytykset. Suurteollisuuden kehitys ja historian kulku myöskin aikanaan ilmoittavat, milloin vallankumouksen hetki on tullut. Yleisen hyvinvoinnin vallitessa ja kapitalismin kukoistaessa ei vallankumouksella ole menestystä. Vasta kun tuotannolliset voimat ja porvarilliset tuotantomuodot ovat kehittyneet äärimmäisiksi vastakohtiksi, on vallankumous alkava, ja silloin se on oleva historian höyryveturi.

Kuten aikaisemmin (s. 120) jo on kerrottu, oli Marxin »hullua vuotta» seuranneina ensi vuosina taistelemisen omassa järjestössään ilmennyttä vallankumouksellista yltiöpäisyyttä vastaan. Nähdessään, miten Ranskassa yleinen äänioikeus kumottiin köyhälistön siitä nousematta kapinaan ja miten Saksa ja Itävalta yhä nöyremmin alkoivat tanssia tsaarillisen majestetin pillin mukaan, kapitalistisen kehityksen sillä välin rientäessä seitsemän virstan saappailla eteenpäin, tuli Marx niinkuin Engelskin yhä lujemmin siihen vakaumukseen, ettei yleisempiä vallankumouksia ollut vastaiseksi odotettavissa. Itämainen sota kuitenkin sitten näytti järkyttävän yleisen valtiollisen taantumuksen valtaa, ja lähestyvän vapaamielisen ajan enteet lisääntyivät perin jännittävänä vuonna 1859. Lassallelta kertoessamme ehdimme jo mainita (s. 140), miten Marxkin joutui osalliseksi Italian sodan herättämään saksalais-kansalliseen väittelyyn. Hänen siitä aiheesta tekaisemansa lentokirja »Herra Vogt» on yksi niitä harvoja teoksia, joissa Marx hiukan puolustaa itseänsä niitä silmittömiä ja kunniaattomia hyökkäyksiä vastaan, joiden alaisena hän pakolaisenaakin lakkaamatta oli. Mutta oman kunniansa pestyään Marx saipuo vastustajansa niin perinpohjaisesti, että »Herra Vogt» on tullut valtiollisen »haukkumisen» klassilliseksi esikuvaksi; sen ajan sanomalehtimiehistä, pakolaisista ja kaikkialla nuuskivista urkkijoista siinä annetaan kuolemattomia kuvia.

Valtiollinen kirjailijatoimi toi vaihtelevaisuutta Marxin elämään. Laaja kirjeenvaihto ystävien ja hengenheimolaisten kanssa, joita eli maanpaossa kaikilla Europan ja Amerikan kulmilla, piti häntä valtiollisten ja yhteiskunnallisten tapausten tasalla. Köyhyydestään huolimatta hän tuolla suuressa maailmankaupungissa vietti kaikesta päättäen sangen onnellista elämää. Kovalle tosin otti jokapäiväisen leivän hankkiminen perheelle. Mutta runsaissa määrin palkitsi perhe, hänen uskollinen, ylevä vaimonsa, hänen kolme pikku tytärtänsä ja uskollinen palvelijansa kaikki perheenisän vaivat. Hänen kodissaan ei ollut varallisuutta, mutta sen sijaan oikean perhe-elämän aurinkoa ja lämpöä. Se oli rattoisa ja rauhallinen koti, missä kirjallisuutta ja taidetta rakastettiin ja viljeltiin, missä illan iloksi viulun sävelet kertoivat rakkaan kotimaan sointuja, missä leikki ja nauru vapaasti helähtelivät ja riemu kattohon kohosi, kun perheystävä Engels suurella rymyllä saapui Manchesterista taloon vakavia sotaneuvotteluja pitämään tai muuten vain hetkiseksi iloitsemaan iloitsevain kanssa...

Lontoossa oli Marxilla myöskin toinen koti, jossa oli lämmin ja hyvä olla ja ahertaa. British Museumin suunnattomat historialliset ja taloustieteelliset kirjavarastot kutsuivat häntä jatkamaan kumousvuosien keskeyttämiä sosialistisia tutkimuksiaan. Tämä tutkimustyö oli Marxin varsinainen elämäntehtävä. Vuosikymmenen hellittämättömän työn tuloksena ilmestyi v. 1859 ensimmäinen ja ainoa osa »Valtiollisen talouden arvostelua» (Zur Kritik der Politischen Oekonomie). Paitse merkillistä esipuhetta, josta kerromme lähemmin toisessa paikassa, sisälsi tämä teos kaksi kapitali-opin laajempaa alustavaa lukua, toinen valaiseva »tavarana» käsitettä ja toinen oppia »rahasta yksinkertaisen liikkeen välineenä». Kuivista otsikoistaan huolimatta on näissä luvuissa sangen opettava ja mehevä sisällös.

Jokaisella »tavaralla» — opettaa Marx — on kaksi luonnetta: käyttöarvo ja vaihtoarvo. Käyttöarvosta ei tarvitse kauan puhua, sillä jokainen tietää ja tuntee, että tavara palvelee kulutusta, ihmisten tarpeita, ja on sellaisena laadullisesti ja määrällisesti rajoitettu. Yhteiskunnallisista muodoista ei käyttöarvo välitä. Viljan ostaja ei huoli siitä, onko viljan kasvattanut venäläinen maaorja, ranskalainen pikkutilallinen tai englantilainen kapitalisti. Vaikka käyttöarvokin on yhteiskunnallisen tarpeen esine ja tarkoitus, ei se kuitenkaan ilmaise mitään yhteiskunnallista tuotantosuhdetta. Sellainen käyttöarvo sinänsä ei kuulu valtiotalouden tutkimuspiiriin. Siihen kuuluu arvo vasta silloin, kun se esiintyy määrättyssä arvomuodossa. Käyttöarvo on vain yleinen esineellinen peruste, jonka nojalle on rakennettu se määrätty taloudellinen suhde, jota nimitetään vaihtoarvoksi.

Marxin mukaan on työ se taikakeino, joka antaa vaihtoarvolle määrätyn muodon. Vaihtoarvoa tuottava työ on ehdotonta, yleistä

työtä ja sitä voidaan mitata ainoastaan työajalla. Vaihtoarvoina ovat kaikki tavarat siis ainoastaan samaa kuin määrätyt joukot suoritettua työaikaa. On muistaminen, että Marxin mukaan kaikki työ voidaan muuttaa tai voidaan arvioida yksinkertaiseksi, yleislaatuiseksi, yhteiskunnalliseksi työksi, jota tosin yksilöt suorittavat erilaatuisena yhteiskunnallisena työnä, vaan eivät erilaisina yksilöinä. Arvostellaanhan jokapäiväisessä elämässäkkin kaikkea yleisen, keskimääräisen työn mukaan. Tavaraan sisältyvä työaika on sen tuottamiseen tarvittava työaika eli se ehto, millä uusi kappale sitä tavaraa aina on saatavissa.

Toinen soma seikka. Vaihtoarvoa tuottavalla työllä on se ominaisuus, että yksilöiden yhteiskunnallinen suhde näennäisesti esiintyy nurinkurisena, nimittäin esineitten yhteiskunnallisena suhteena. Ainoastaan silloin kuin käyttöarvo joutuu vaihtoarvon suhteeseen toisen käyttöarvon kanssa, on eri henkilöiden työ toisiinsa tasaaisessa ja yleisessä suhteessa. Vaihtoarvokin muodostaa henkilöllisen suhteen, mutta se suhde on ikäänkuin kapaloitu esineellisiin kääreisiin. Kahdella vaikka kuinkakin erilaista tavaraa sisältävällä käyttöarvolla on sama vaihtoarvo, milloin ne sisältävät saman työajan; ne ovat toistensa vastineita. »Tavarain» vaihtoarvossakin on personallisen suhteen esiintyminen esineellisenä vielä läpikuultava salaisuus, mutta korkeammassa tuotantosuhteisissa, rahajärjestelmissä, kapitalimuodoissa y. m. tulevat kapalat kovin moninkertaisiksi. Kuitenkaan ei tavarain vaihtoarvo ole muuta kuin yksilöiden työsuoritusten suhde toisiinsa kaikille samanlaisina ja yleisinä työsuorituksina, toisin sanoen työn erityisen yhteiskunnallisen muodon esineellinen ilmaus. Siinä mielessä on samanhokua sanoa, että työ on vaihtoarvon ja siis rikkauten ainoa lähde, koskapa työ jo on vaihtoarvoa. Erehdys on siinä, että lakkaamatta sekoitetaan toisiinsa ehdoton työ, joka on vaihtoarvon lähde, ja esineellinen työ, joka synnyttää käyttöarvoa.

Marx panee suuren painon tähän erotukseen, jota hän sanoo ensimmäisenä kritillisesti valaiseensa. Siitä erotuksesta johtuu esineitten kaksinainen luonne elämässämme. Esim. leivällä on käyttöarvo ravintonamme; sen vaihtoarvo sitävastoin on maanviljelijäin, myllärien ja leipurien laittama.

Liitämme tähän vielä muutamia Marxin teräviä käsiteselvityksiä. Niinpä sanoo hän, että käyttöarvoa aina katsotaan sen palveluksen kannalta, minkä se tekee kulutukselle, mutta vaihtoarvoa sen palveluksen kannalta, mikä sen tuottamisen vuoksi on tehty. Vaikka »tavaraa» katsotaankin kahdenlaisen arvon kannalta, niin on kuitenkin muistettava, että tavarassa on yhtyneenä käyttöarvo ja vaihtoarvo. Samoin on huomattava, että tavarasta voidaan oikeastaan puhua vain sen suhteessa; toisiin tavaroihin. Tavarain todellinen suhde

toisiinsa on taas niiden vaihdannassa. Vielä on seikka sellainenkin, että tavaralla on käyttöarvoa ja ei ole. Jos sillä on omistajalleen ainoastaan käyttöarvoa, ei se ole ensinkään tavaraa. Sillä täytyy olla käyttöarvoa muille ja sitävarten sillä taas pitää olla vaihtoarvoa. Toiselta puolen jälleen vaihtoarvoinen tavara ensimmäisessä välittömässä tilassaan sisältää vain määrätynlaatuista yksilöllistä työaikaa eikä mitään yleistä työaikaa. Se siis ei ole välitöntä vaihtoarvoa, vaan sen pitää siksi tulla, ja ehtona on se, että se sisältää määrättyllä tavoin hyödyllistä työaikaa s. o. käyttöarvoa. Siis käyttöarvot alituisesti muuttuvat vaihtoarvoiksi ja päinvastoin. Vaihdannassa on jokaisella tavaralla kaksi olemusta: se toinen on toinen tavara, alkuperäisen tavarain vastine. Vastinesuhteita on tietysti loppumattomiin. Itsestään silloin syntyy ajatus mitata kaikkia tavaroita samalla tavoin, samalla arvolla. Niin syntyy raha, joka päättää vaihdannan.

Perinpohjin valaistuaan käyttöarvon ja vaihtoarvon kysymystä Marx kääntyy tarkastamaan »rahaa yksinkertaisen liikkeen välineenä.» Tekijä käsittelee vain rahan yksinkertaisia muotoja, jotka välittömästi johtuvat tavarain vaihdosta; korkeampia rahamuotoja, niinkuin esim. luottorahaa, ei tutkimus koske, ja selvyuden vuoksi siinä myöskin edellytetään rahakannaksi kulta. Marx puhuu aluksi arvojen mittamisesta ja kuvaa hyvin havainnollisesti, miten tavarat, joilla on käyttöarvo, koettavat päästä vaihtoarvoiksi siten, että kulta otaksutaan yleisen työajan tuotteeksi eli yleiseksi vastineeksi. Siten syntyy kaikkien tuotteiden välille samanlaisuus, jossa on vain mitallista eroa. Kulta ilmaisee vaihtoarvonsa kaikissa tavaroidessa. Kulta tulee siten arvojen mitaksi ja sen kautta rahaksi. Kaikkien tavarain vaihtoarvo ilmaantuu kultana. Tätä vaihtoarvoa sanotaan hinnaksi. Kaikki tavarat suhtautuvat nyt kultaan sen mukaan miten paljon kummatkin sisältävät työaikaa. Työ on siten tavarain ja kullin todellinen mittaaja. Kelvatakseen arvon mittaajaksi täytyy kullallakin olla vaihteleva arvo, koska se ainoastaan tuotantosuhteista riippuvana, esi-neellisenä työaikana voi olla toisten tavarain vastineena. Määrättyllä hetkellä täytyy kullin edustaa määrättyä erää työaikaa.

Kun tavara ja kulta täten ovat tulleet asemaansa, edellinen saanut vaihtoon kelpaavan muodon ja jälkimmäinen muuttunut rahaksi, alkaa liikunta. Kaksi edellytystä on siinä tarpeen. Ensinnäkin joka taholle kehittyvä vaihto ja sen lakkaamaton uudistuminen, ja toiseksi se, että hinnoitellut tavarat esiintyvät vaihdannassa esineellisesti käyttöarvoina, mutta aatteellisesti (hinnallisesti) vaihtoarvoina. Tavarain muutos tapahtuu kahden kaavan mukaan: ensin $T-R-T$ ja sitten $R-T-R$, jolloin T merkitsee tavaraa ja R kulta eli rahaa. Jos lähemmin tarkastamme näitä kaavoja, niin huomaamme edellisessä kaavassa kaksi jaksoa: ensin $T-R$ (= myynti) ja sitten $R-T$ (= osto).

Pitäkää varanne!
J. B. Englin piirros.

Ensimmäistä yleistä kaavaa (T—R—T) voidaan tulkita seuraavasti: Tavara on ensin olemassa erityisenä käyttöarvona, sitten se jättää sen asemansa ja saa alkuperästään riippumattoman olemuksen vaihtoarvona eli yleisenä vastineena, mutta heittää senkin tehtävän ja saa lopuksi todellisen käyttöarvon määrättyjä tarkoituksia varten, joutuu liikkeestä kulutukseen ja päättää sitten elämänsä juoksun.

Tässä toiminnassa esiintyvät tavarain omistajat vain tavarain vouteina tai holhoojina. Vaihdannassa he seisovat vastakkain ostajina ja myyjinä, toinen esim. henkilöllisenä sokerileipänä, toinen henkilöllisenä kultana. Samoin kuin sokerileivästä tulee kultaa, samoin myyjästä tulee ostaja. Myyjäin ja ostajain suhde ei ole mikään yksilöllinen suhde, sillä he joutuvat tähän suhteeseen vasta silloin kun heidän työnsä menettää yksilöllisen luonteensa, s. o. tulee rahaksi olematta kenenkään työtä. Niin nurinkurista kuin onkin pitää ostajia ja myyjiä inhimillisen yksilöllisyyden ikuisina yhteiskunnallisina muotoina, yhtä aiheetonta olisi nähdä niissä yksilöllisyyden surmaa. Ne muodostavat yksilöllisyyden välttämättömän esiintymisen

yhteiskunnallisen tuotantotoiminnan määrätyn asteen perusteella. Niiden olemassaolo on yhteydessä porvarillisen tuotannon vastakohdallisen luonteen kanssa.

Jos vielä tarkastamme kaavaamme $T-R-T$, niin huomaamme, että sen tuloksena on $T-T$; tavarasta on tullut tavara ja raha on vain vaihtoväline tai paremminkin liikeväline. Kaava kuitenkin hajaantuu, niinkuin nähtiin, kahteen osaan ja tämä hajaannus jatkuu läpi koko yhteiskunnan. Se sisältää kauppapulain idun. Niin sanottu järkeväkään rahajärjestelmä ei voi koskaan poistaa porvarillisen tuotannon epäkohtia. Hajaannus ostoon ja myyntiin antaa tilaisuutta kaikenlaisiin välivehkeisiin, sallii kaikenlaisten loiseläjain tunkeutua tuotantoliikkeeseen ja käyttää hajaannusta hyväkseen.

Tämän jälkeen Marx ottaa tarkastettavaksi rahan liikunnan. Ensi silmäyksellä näyttää liikunta olevan joukko sattumalta toinen toistaan seuraavia ostoja ja myyntejä. Liikevälineenä raha esiintyy ostokeinona. Tavara ja raha liikkuvat vastakkaisiin suuntiin. Tällaista liikettä näkyy kaikkialla yhteiskunnan pinnalla. Mutta tavaran ensimmäinen askel tässä yksinkertaisessa liiketoiminnassa on sen viimeinenkin, sillä se joutuu samalla liikkeestä kulutukseen. Liikunta on edelleenkin tavarain liikettä, mutta aina uusien tavarain, ja jokainen tavara tekee vain yhden liikkeen; toista jaksoa liikuntaansa se näet ei enään ala entisenä, vaan uutena tavarana, kultana, rahana. Tavaran vaihtaessa muotoa vaihtaa raha paikkaa. Sama rahakappale suorittaa monien tavarain hintoja. Rahan liikkeen edellytyksenä on tavaraliike, ja rahan tehtävä on kuljettaa edelleen tavaroita, joilla on hinta, jolloin kullakin hinta on edellytetty määrätynksi. Suoritettavain tavarain hintain kokonaissummasta riippuu liikkeessä tarvittavan kullakin määrä. Tärkeä seikka, etenkin yksinkertaisessa liikkeessä, on myöskin liikkeen nopeus. Oikein onkin Ricardon taloudellinen koulu jo huomauttanut, ettei hintain korkeus tai alhaisuus riipu liikkeessä olevan rahan paljoudesta tai vähäisyydestä, vaan että rahaa on liikkeessä enemmän tai vähemmän sen mukaan ovatko hinnat korkeat tai alhaiset.

Niinkuin tavara on lähtökohtana kaavassa $T-R-T$, niin on raha lähtökohtana kehityskaavassa $R-T-R$. Kaikki tavarat tässä liikejaksossa edustavat ja kuvaavat vain rahaa. Raha siis on nyt ainoa todellinen »tavara». Se on palvelijasta muuttunut herraksi, käskyläisestä tavarain jumalaksi. Raha ilmestyy kolmessa muodossa: koottuna aarteena, maksuvälineenä ja maailmanrahana. Aarre tietenkin perustuu »reservin» tarpeellisuuteen. Toinen osa rahaa on liikkeessä, toinen osa on levossa. Jälkimmäinen on aarre. Siitä rahat singautetaan liikkeeseen. Aarteen kokoamisen vaikuttimena on ahneus eli rahanhimo, joka ei käytä tavaraa käyttöarvona, vaan vaihtoarvoa

tavarana. Rahanhimoon liittyy kuitenkin jalompikin, puritaninen yllisyyden vastustamisen ja säästäväisyyden henki. Muuten ovat aarteiden kokoojat kuin mitäkin vaihtoarvon marttyreja, jotka rajattomassa nautinnonhimoissaan luopuvat kaikista nautinnoista ja tahtoessaan tyydyttää kaikkia yhteiskunnallisia tarpeita tuskin tyydyttävät luonnollisimpiakaan tarpeita. Näin oli laita varsinkin yhteiskunnan aikaisemmillä kehitysasteilla. Edistyneempinä aikoina ovat aarteet muuttuneet suurten pankkien »vararahastoiksi».

Olemme kertoneet Marxin »Valtiollisen talouden arvostelusta» hiukan laajemmin siitä syystä, että tämä teos oli ikäänkuin alustava johdanto Marxin suureen pääteokseen, jonka ensimmäinen osa ilmestyi v. 1867.

»PÄÄOMA, valtiollisen talouden arvostelu» (Das Kapital, Kritik der politischen Oekonomie) oli se nimeltänsä. Esipuheen mukaan oli siihen tuleva neljä osaa: ensimmäinen osa pääoman tuotantotoimesta, toinen kapitalin liikkeestä, kolmas kapitalistisesta tuotannosta kokonaisuudessaan ja neljäs opin kehityshistoriasta. Näistä julkaisi Marx ainoastaan ensimmäisen osan. Toisen ja kolmannen osan julkaisi Engels vv. 1885 ja 1894 Marxin jälkeensä jääneiden ei aina viimeisteltyjen käsikirjoitusten mukaan. Neljättä osaa ei ole ilmestynyt.

Kiiruhdamme tutustumaan »Pääoman» ensi osaan, joka jakaantuu seitsemään suurempaan lukuun.

1) Ensimmäisessä Marx kertoo ja kirkastaa edellä juuri selvittelemämme teoksen (»Valtiollisen talouden arvostelua») sisällyksen. Siinä siis käsitellään oppia tavarasta ja rahasta. Yksinkertainen tavarantuotanto on Marxin mukaan yhteiskunnan nykyisen historiallitaloudellisen kehitysasteen lähtökohta ja edellytys, johon hän perustaa koko kapitalioppinsa. »Tavara» on siis historiallisesti käsitettävä nykyisen yhteiskunnallisen tuotantotavan alkuseksi muodoksi. Tavarassa Marx edelleen näkee kaksi vaikutinta, käyttöesineen ja vaihtoarvon. Ja samoin hän jakaa työnkin kahteen muotoon, erityistyöhön, joka riippuu siitä tarkoituksesta, mitä varten työ tehdään, ja yleistyöhön, jonka kautta työn tuotteet tulevat yhteiskunnallisiksi hyödykkeiksi. Yleinen vaihtoarvo esiintyy yhteiskunnassa rahan muodossa. Mutta rahamuodon synnyttäjänä on aina yksinkertainen tavaramuoto, jolle raha antaa tarpeellisen yhteiskunnallisen kyvyn. Tavarain luonteen kautta saapi ihmisten yhteiskunnallinen suhde esineellisen suhteen muodon. Ihmisten työn tuotteet näyttäivät hallitsevan ihmisiä. Kun ihmiset asettavat eri tuotteita samalle arvolaudalle, asettavat he erilaisen työnsäkin samaan arvostelulinjaan. Työn tuotteet ilmaisevat vain esineellisesti tuotantoon käytettyä inhimillistä työtä. Ja nämä työn tuotteet ovat nyt yhteiskunnallisia

hyödykkeitä. Raakalaiset tekivät järkensä tuotteesta näkyvän esineen, epäjumalan kuvan, joka oli heidän herransa; samoin hallitsee työn tuote, tavara, meidän yhteiskunnassamme työn tekijöitä. Ihmisiä arvostellaan esineinä, ja esineet hallitsevat ihmisvoimalla ihmistä. Siinä yhteiskunnallisessa tilassa, jossa elämme, on tuotantotoimi ihmisen herra, eikä ihminen tuotantotoimen herra.

Vaihdossa ovat ihmiset toisiinsa nähden vain tavarain edustajia. Omistaja arvioi tavaraansa. Hän tahtoo käyttää tavaraansa vastineena, mutta ainoastaan yhteiskunnallinen teko voi määrätyn tavarain muuttaa yleiseksi vastineeksi. Se on raha, jota siis, Proudhon'in vasta-vahteista huolimatta, ei koskaan voida poistaa.

2) Toisessa luvussa kääntyy Marx uusille urille. Siinä valaistaan rahan muuttumista pääomaksi. Tavarain liikunta on kapitalin lähtökohta. Tavarain tuotanto ja kehittynyt tavarain liikunta, kauppa, ovat ne historialliset edellytykset, joiden vallitessa kapitali syntyy. Maailman kauppa ja maailman markkinat alkoivat 1500-luvulla kapitalin nykyisen elämän. Tavarain vaihdannan viimeinen tulos oli raha. Tämä viimeinen tulos on kapitalin ensimmäinen ilmenemismuoto. Historiallisesti kapitali ilmeneekin maaomaisuutta vastaan aina rahan muodossa. Raha rahana ja raha kapitalina eroavatkin aluksi toisistaan ainoastaan erilaisten vaihtoliike-muotojensa kautta: T—R—T kaavan sijaan astuu nyt aina etualalle R—T—R. Ostetaan, jotta voitaisiin myydä. Rahasta luovutaan sillä viekkaalla aivoituksella, että se jälleen saataisiin kiini. Rahaa siis vain käytetään syöttinä. Mutta raha halutaan saada takaisin hiukan lisääntyneenä tai kasvaneena. Tämä ylimittia alkuperäisen arvon yli on liika-arvo. Sadalla markalla ostetun tavarain sijaan halutaan saada satakymmenen markkaa. Ja niin jatkuu loppumattomiin. Rahan vaihtoliike kapitalina on siis itsetarkoitus. Rikastumisen himo ajaa kapitalistia eteenpäin. Kapitalisti on järkevä aarteenkokoaja. Tavarain hän ei välitä; ne ovat hänelle ainoastaan keino, millä haalia enemmän rahaa. Raha munii rahaa. Pääkaavana on nyt R—T—R¹, jolloin ykkönen tuon toisen R:n kulmassa merkitsee sitä rahanlisäystä, jonka pääomanomistaja kaupallaan koettaa saada.

Tosin näyttää tuo uusi kaava ristiriitaiselta. Sehän alkaa rahasta eikä koske varsinaisia tavarainomistajia. Kuitenkin tiedämme, että varsinaiset tavarainomistajat suorittavat vaihdon ja ettei vaihto voi olla mikään sellainen toimitus, jossa molemmat puolet voittavat. Kummankinpuolinen voitto voi olla mahdollinen ainoastaan käyttöarvoon, vaan ei vaihtoarvoon nähden; vaihto luonnollisesti edellyttää samanarvoisuutta. Liikunnasta ei siten voi syntyä liika-arvoa, vaikka sitä kuinka vääntäisi ja kääntäisi. Kaupalla ja koronkiskomisella voidaan riistää, kiristää ja puijata, vaan ei luoda

uusia arvoja. Mistä siis johtuu liika-arvo, joka ehdottomasti on olemassa? Liikunnan selän takana on täytynyt tapahtua jotain, joka selittää liika-arvon syntymisen. Rahanomistaja on ostanut tavaran sen arvosta, myynyt sen jälleen sen arvosta, ja kuitenkin lopussa saanut tästä toimituksesta enemmän arvoa kuin siihen on pannut. Voidakseen jonkun tavaran pitelemisestä saada arvoa, täytyy rahanomistajalla liikunnan piirissä, markkinoilla, olla tiedossaan tavara, jolla on itsellään käyttöarvo ja joka sen lisäksi synnyttää arvoa ja siis sisältää esineellistynyttä työtä. Tämä liika-arvoa tuottava tavara on työvoima. Mutta jotta rahanomistaja tapaisi työvoimaa tavarain markkinoilla, täytyy olla erinäisiä ehtoja täytettynä. Ensinnäkin täytyy työ-tavaran omistajan olla vapaa mies, joka voipi työvoimansa vapaaehtoisesti luovuttaa toiselle, ja toiseksi täytyy hänen olojen pakosta aina myydä työtään tavarana. Se kaikki on pitkän historiallisen kehityksen tulosta. Kapitalistinen tuotantotapa, jonka vallitessa olot ovat mainitunlaatuiset, on todella uusi itsenäinen aikakausi. Omituista sille on työvoiman arvon määrääminen tavarana, sillä sen arvon määrää tämän »tavaran» tuotantoon tarvittava työ-aika, siis elintarpeet, joita ihmiset tarvitsevat hengissä pysyäkseen ja lisääntyäkseen. Huomattavaa siinä on vielä se, että työtavaraa myydessä ei rahaa heti makseta, vaan vasta myöhemmin, joten raha tässä tapauksessa esiintyy maksuvälineenä ja työntekijä alati myöntää kapitalistille viikon tai kuukauden luoton. Tämän työtavaran olemassaolo selittää kaavamme näennäiset ristiriitaisuudet. Työvoiman kulutustoiminta esiintyy liika-arvon tuotantotoimintana. Meidän täytyy siis tunkeutua tuotannon salaisuuksiin päästäksemme selville liika-arvon syntymisestä. Jätämme nyt hetkeksi vapaan liikunnan piirin ja lähdemme kapitalistien ja työntekijäin pariin.

3) Kolmannessa pääluvussa tarkastetaan tätä ehdottoman liika-arvon tuotantoa. Ensinnä katsellaan työtoimintaa ja sitä tapaa, millä työ muuttuu rahaksi tai arvoksi. Työvoiman käyttäminen on itse työtä. Työllensä ihminen tuottaa myöskin työvälineet. Valmiit tuotteet ja välineet saatetaan nyt elävän työn yhteyteen. Kapitalisti kuluttaa toisen työvoimaa korvausta vastaan, hän ostaa työvoimaa. Työntekijä työskentelee kapitalistin valvonnan alaisena ja hänen työnsä tulos on kapitalistin tuote. Kapitalisti tahtoo työvoimaa käyttämällä saada tuotetuksi sellaista tavaraa, jolla on liika-arvoa. Jos hän teettämällä työtä saapi takaisin ainoastaan sen pääoman, minkä hän on käyttänyt, niin hän tuntee itsensä pettyneeksi. Mutta hän ei enään millään keinoilla saa tulosta lisätyksi. Vihdoin hän huomaa tepsivän keinon; hän huomaa, että työntekijä voi tehdä työtä koko päivän, vaikka hänelle maksetaan vain puolen päivän palkka (minkä hän tarvitsee hengissä pysyäkseen). Ja nytpä alkavat kapita-

listin laskut lyödä leiville. Tuotteen arvo työajassa laskettuna on suurempi kuin sen tuotantoon käytetty arvo. Kapitalisti alkaa voittaa. Rahasta tulee nyt kapitalia kapitalistille. Hänen ansionsa eli voittonsa on juuri niin suuri miten vähän hän on työntekijälle maksanut. Liika-arvo on siis maksamattoman työn seuraus. Sellainen on kapitalistisen tavarantuoton muoto.

Työtoiminnan eri vaikuttimilla on eri osansa tuotteen arvon muodostamisessa. Työntekijä lisää sitä työllänsä. Tuotantovälineet siirtyvät ja sulavat siihen semmoisinaan. Työvoimaksi muuttuneen kapitalin osan arvo siis muuttuu tuotantotoimessa, mutta tuotantovälineisiin käytetyn osan arvo ei muutu. Edellistä kapitalin osaa Marx nimittää »muuttuvaksi», jälkimmäistä »pysyväksi» kapitaliksi. Näitä käsitteitä ei ole sekoitettava »liikkuvan» ja »kiinteän» kapitalin käsitteisiin.

Liika-arvoon nähden tulee tietysti kysymykseen vain muuttuva pääoma. Sen arvo nousee työn kestäessä. Tämän nousemisen määrä saadaan tietää, kun liika-arvo jaetaan muuttuvalla kapitalin osalla. Se on liika-arvon »erämäärä» (die Rate des Mehrwerts). Kuten nähtiin, on muuttuva osa kapitalia työtä. Mutta työkin jakaantuu kahden osaan, välttämättömään työaikaan, jonka työntekijä tarvitsee toimeentullakseen, ja liika-arvo-työaikaan, joka kokonaan kuuluu kapitalistille. Valmiin tuotteen arvo voidaan edellisen mukaisesti jakaa määrättyihin osiin. Liika-arvo on aina löydettävissä siitä osasta tuotetta, missä välttämätön työkin on. Ja niinkuin liika-arvon tuottaminen on kapitalistisen tuotannon tarkoitus, niin ei rikkauden suuruutta voida mitata tuotteen ehdottoman suuruuden, vaan liika-arvon suhteellisen suuruuden mukaan.

Työntekijän työpäivän jakaantumista välttämättömään työaikaan ja liikatyöhön voidaan kuvata kaavalla

$$a - b - - - c$$

josta jakso a—b on välttämätön, pysyvä työaika, ja b—c muuttuvainen liikatyö. Viimemainittua jaksoa koettaa kapitalisti pidentää ja venyttää miten vain taitaa saadakseen työntekijän tingityllä hinnalla tekemään yhä enemmän työtä. Mutta ruumiilliset ja siveelliset esteet rajoittavat tätä työntekijän kiristämistä. Työmieskin oppii kapitalistin tavoin säästämään työvoimaansa; hän ei tahdo menettää työvoimaansa ja vaatii siitä syystä normalityöpäivää. Siitä syttyy taistelu työnantajan ja työntekijän välillä — ikivanha taistelu, sillä niin kauan kuin työntekijä toisen palveluksessa tuottaa vaihtoarvoa, on isännillä ollut julma liika-arvon nälkä. Marx todistaa tämän valaisevalla historiallisella katsauksella roomalaisten orjain päivistä Englannin tehdasteollisuuteen saakka. Erittäin huomattava on Marxin esitys siitä, miten taistelu työajan pidennyksestä, jota Englannin vanhat

lait koettivat saada toimeen, tehdasaikakauden aljettua muuttui taiteluksi työajan lyhentämisestä.

4) »Pääoman» neljännessä luvussa käännetään tarkastamaan suhteellisen liika-arvon tuotantoa. Jos työpäivän jatkamisen kautta saatu liika-arvo on ehdotonta liika-arvoa, niin voidaan suhteelliseksi liika-arvoksi sanoa sitä liika-arvoa, joka syntyy työntekijälle välttämättömän työajan lyhentämisestä ja siitä johtuvasta työpäivän molempain jaksojen suhteen muuttumisesta. Tätä suhteellista liika-arvoa voidaan osoittaa seuraavalla kaavalla:

$$a - b^1 - b - c.$$

Jos $a - b$ tässäkin kuvaa alkuperäistä työaika, niin syntyy siinä heti muutos, kun b saadaan siirretyksi a :ta kohden. Työntekijälle kuuluvan työajan lyhennys lisää kapitalistin hyväksi tulevan työajan pituutta. Tällainen muutos työajassa tulee mahdolliseksi tuotantotavan parannusten kautta. Jos työn tuotannollista voimaa voidaan lisätä, niin silloinhan työntekijä tuottaa enemmän tavaroita samassa ajassa, tarvitsee vähemmän työaika itseänsä varten ja voi käyttää enemmän aikaa kapitalistin hyväksi. Se kaikki on mahdollista ainoastaan tuotteiden vaihtoarvon alentumisen kautta, ja sen vuoksi koettaa kapitalisti, jolle vain vaihtoarvo on tärkeä, saada tuotteensa yhä halvemmaksi enentääkseen niiden menekkiä.

Sellainen tuotanto on kapitalistille käynyt mahdolliseksi monien työntekijäin yhteisen työn, yhteistoiminnan kautta. Todellisuudessa alkaakin varsinainen kapitalistinen tuotanto vasta silloin kuin yksityinen kapitalisti voi pitää työssä useita työntekijöitä; tämä työmuoto on kapitalistisen tuotannon historiallinen ja johdonmukainen edellytys. Työntekijäin luvun kasvaminen muuttaa koko työn luonteen: tarvitaan uusia työpaikkoja, uusia työvälineitä ja koneita, syntyy yhteistoimintaa, järjestyy kokonaisia työläisrykmenttejä. Yhteinen työ lisää yksityisen työntekijän kykyä, hän saa silmät sekä eteen että taaksepäin. Mutta monien yhteisessä puuhassa tarvitaan yhteistä johtoa ja yhden käskyvaltaa. Se jää kapitalin tehtäväksi. Se on hyvin itsevaltaista johtoa, sillä kapitali tietenkin ensi sijassa ajattelee vain omaa voittoansa.

Edistyneemmällä asteellaan on tämä yhteistyö samaa kuin työnjako, joka varsinaisesti tuli käytäntöön käsityökautta seuranneena manufakturiaikakautena. Marxin mukaan kesti manufakturiaikakausi 16. vuosisadan keskivaiheilta 18. vuosisadan viimeiselle kolmannekselle saakka. Työnjako kehittyi silloin kahteen suuntaan: joko siihen, että erilaista työtä tekevät työläiset kokoontuivat saman kapitalistin työpajaan (esim. vaunutehtaaseen) tai siihen, että työpajassa suoritettiin samanlaatuista työtä (esim. paperinvalmistusta). Kummassakin kehityssuunnassa on sama pohja-ajatus; ne ovat tuotantolaitoksia,

joiden välineinä on ihmisiä ja pohjana käsityö. Työn tuotannollisuus riippuu työntekijäin taitavuudesta ja heidän työaseittensa täydellisyydestä. Jo tällä kehitysasteella alkoivat uudet epäkohdat tulla tuntuviksi. Työntekijä menetti jo osan entistä itsenäisyyttään ja tuli riippuvaksi työaseestaan. Työnantaja teki jo tällöin sen erehdyksen, että käänsi huomionsa yksinomaan tuotteiden halpahintaisuuteen eikä työntekijäin tilaan. Mutta sittenkin täytyy sanoa, että jo tällä manufakturiasteella vallitsee aivan toisenlainen johto ja järjestys kuin ympäröivässä yhteiskunnassa. Harkitun johdon sijasta vallitsee yhteiskunnassa mielivalta. Se työnjako, mitä yhteiskunnassa tavataan, riippuu sattumoista, väestön tiheydestä, maaseudun ja kaupungin jakautumisesta j. n. e. Joskin manufakturin työnjaossa on isännän itsevalta hallitseva, niin on meidän yhteiskunnassamme täydellinen anarkia vallalla. Ja kumma kyllä on tuo despotillinen kapitalisti, joka on tehdasjärjestelmän innokkain puoltaja, niin hullaantunut yhteiskunnalliseen anarkismiin, ettei hän tiedä sanoa yhteiskunnallisen työn yleistä (sosialistista) järjestelyä vastaan mitään sen pahempaa, kuin että sen kautta yhteiskunta muuttuisi tehdasmaiseksi.

Manufakturin muuttuminen suurteollisuudeksi ja tehtaitten syntyminen on koneitten keksimisen seuraus. Manufaktuurissa johtui tuotannon mullistus työvoimasta; suurteollisuudessa on lähtökohtana työväline. On siis tutkittava, miten työväline kehittyi työaseesta koneeksi ja missä kohden kone erosi työaseesta. Täydellisessä koneessa on oikeittain kolme osaa, liikuntakone, joka tekee liikettä, siirtokone, joka sen siirtää, ja työkone, joka suorittaa työn. Luonnonvoimat täten joutuvat kokonaan ihmisen käsken ja johdon alaisiksi. Sen, mitä tuuli, vesi tai eläinten voima manufaktuurikaudella vaillinaisesti suoritti, sen nyt suorittaa höyry täydellisesti ja voimakkaasti. Nousee sitten kysymys, minkä arvon kone antaa tuotteelle. Yhteistyöstä ja työnjaosta syntyvät tuotantovoimat eivät maksa kapitalille mitään. Ne ovat yhteiskunnallisen työn luonnonvoimia. Luonnonvoimat, kuten tuuli, vesi, höyry eivät maksa mitään, mutta ihminen luo välineitä voidakseen käyttää luonnonvoimia, esim. rattaan vettä varten. Sellainen väline on konekin. Sen hankkiminen, ylläpitäminen, kuluminen maksaa rahaa. Tämä kone ei kuitenkaan luo mitään arvoa, vaan siirtää oman arvonsa tuotteeseen. Siinä on myöskin koneenkäyttämisen raja. Tuotteen halvaksi tekemisen keinona on koneenkäyttämisen raja siinä, että sen oman tuotannon täytyy maksaa vähemmän työtä kuin sen käyttäminen.

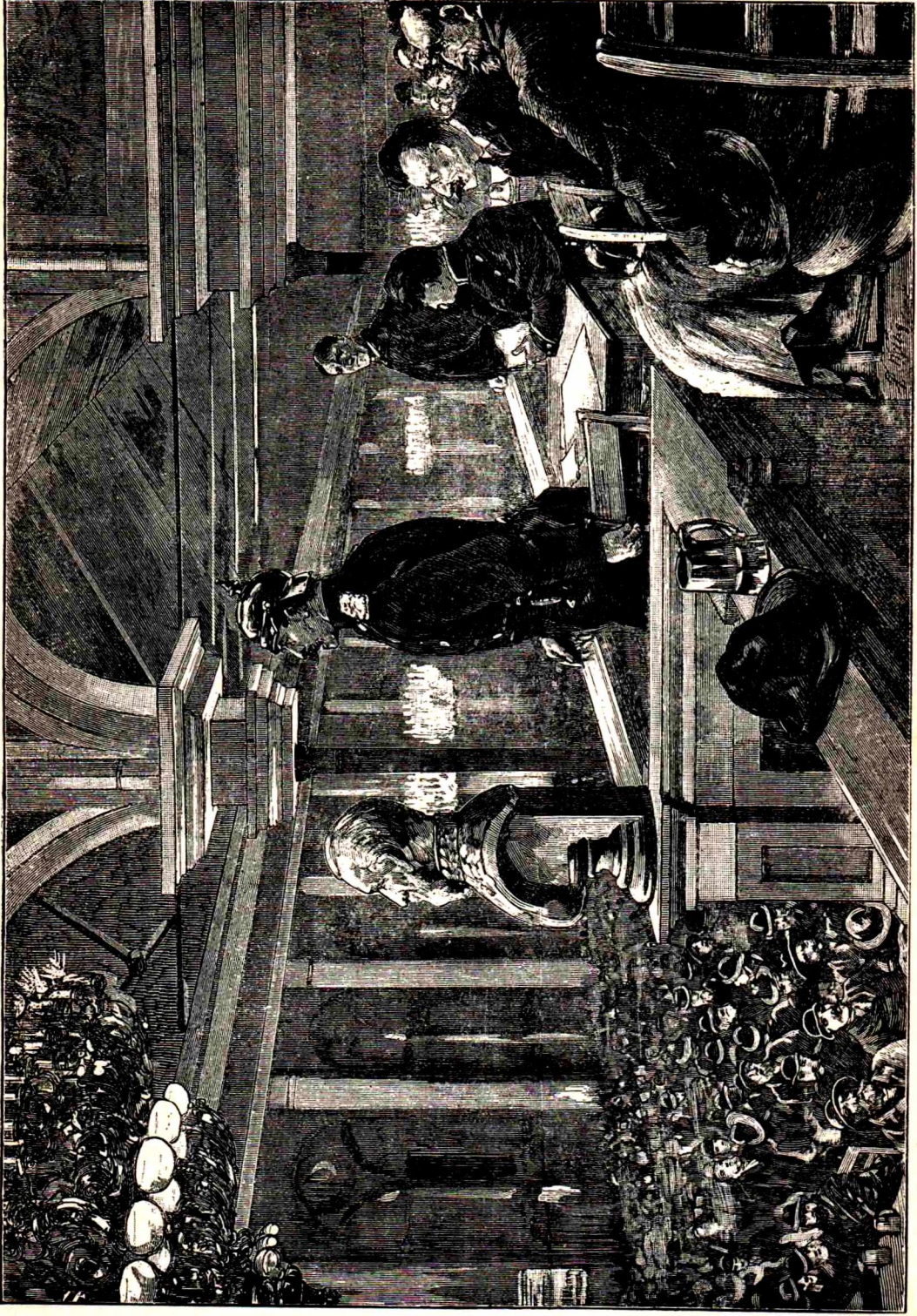
Laajalti Marx sitten kuvaa, miten mullistavasti koneet vaikuttavat työväen oloihin, lisäävät työn kiinteyttä, tasoittavat työvoimia, muuttavat työn ja työväen luonteen, yhä enemmän laajentaen tehdasjärjestelmän yksinvaltaa, mutta myöskin vihdoin pakottaen yhteis-

kuntaa auttamaan niitä, jotka joutuvat kapitalismin pyöräin alle, ja yhä enemmän kiihdyttäen kapitalismia vastustavaa liikettä siten syntyttäen sitä taistelua, jonka tuloksena on oleva uusi yhteiskunta.

5) Viidennessä pääluvussa yhdistetään yhdeksi kokonaisuudeksi oppi sekä ehdottoman että suhteellisen liika-arvon tuotannosta. Marx selittää oppiansa monimutkaisilla algebrallisilla kaavoilla — hän oli algebran suuri suosija ja tuntija. Lopputulos on kuitenkin aina sama: muuttamalla köyhälistön elämänajan työajaksi kapitalistisessa yhteiskunnassa joutuu enemmistö ihmisiä tuottamaan vapaata aikaa harvastolle; kapitali ei ole anastanut valtaa ainoastaan työn, vaan eritoten maksamattoman työn yli. Kaiken sen pohjana on historiallisesti syntynyt tuotantotapa. Milloin työ tapahtuu aivan yksilöllisesti, yhtyvät samassa työntekijässä kaikki työn tehtävät. Mutta kun nuo toimet jakaantuvat, muuttuu tulos yhteiskunnalliseksi tuotteeksi, yhtyneen työhenkilökunnan yhteiseksi tuotteeksi. Työtoiminnan yhteistoiminnallinen luonne leviää. Sen, joka haluaa toimia tuotannollisesti, ei tarvitse itsensä ruveta työhön. Syntyy yleistyöläisen käsite: tuotannollisen työn alkuperäinen luontainen tehtävä on edelleenkin kokonaisuudeksi käsitetyn yleistyöläisen tehtävä, mutta ei sen yksilöllisiksi käsitettyjen jäsenten tehtävä. Samalla muuttuu itse tuotannollisen työn käsite. Kapitalistinen tuotanto ei ole vain tavarain tuotantoa, vaan oikeastaan liika-arvon tuotantoa. Työläinen ei tuotanna itseänsä, vaan kapitalistia varten. Työntekijän on tuotettava liika-arvoa. Liika-arvon molemmat muodot, ehdoton ja suhteellinen, muodostavat yhdessä kapitalistisen järjestelmän perustuksen. Sillä tavoin joutui työ kapitalin alaiseksi. Se on pitkällisen historiallisen kehityksen tulos. Luonto ja ilmasto ovat kyllä osaltansa siihen vaikuttaneet: lauhkeasta vyöhykkeestähän kapitali on kotoisin. Mutta liikatyön ja liika-arvon syntyminen on sittenkin ensi sijassa historiallinen ilmiö, tulos oloista ja seikoista, jotka voivat muuttua.

6) Edellistä lisää ja valaisee oppi työpalkasta. Marx uudistaa tässä jo aikaisemmin tekemänsä huomautuksen, että jo klassillinen taloustiede joutui pääsemättömiin niin sanotun kysynnän ja tarjonnan lain kanssa, joka laki ei oikeastaan selitä mitään. Sillä mitä pötyä se on, että kysyntä ja tarjonta määräävät työpalkan, kun työvoiman tarjonta ja kysyntä peittävät toisensa. Tuolla lailla ilmaistaan vain palkan vaihtelu, vaan ei itse palkan hintaa. Totuus on se, että palkassa tekee kapitalisti pienen jutkun. Hän asettaa työntekijän persoonassa löytyvän työvoiman samaan arvoon kuin työn, joka on ainoastaan määrätynlaista työntekijän toimintaa. Hän siis pitää konetta samana kuin koneen työtä. Tähän suunnattomaan valheeseen perustuu kapitalistinen palkkajärjestelmä, jossa maksamaton liikatyö esiintyy maksettuna työnä. Mutta kapitalisti tietää varsin hyvin, että

Polisi hajottaa työväenkokouksen Berliinissä.
Kuva sosialistivainojen ajoilta.

jos yhteiskunnassa todella olisi työllä arvo ja tästä arvosta todella maksettaisiin, niin ei kapitalista nykyisessä merkityksessä olisi olemassa jälkeäkään. Työvoiman hinnan salaperäiseen muuttamiseen työn hinnaksi perustuvat kapitalistien oikeuskäsitteet ja pikkutaloustieteilijäin vapaushaaveilut. Aina unohdetaan se seikka, että rahanomistajalla tavaramarkkinoilla ei ole vastassaan työ vaan työntekijä, joka myö työvoimaansa. Työn alkaessa ei se enään kuulu työntekijälle, joka sitä ei enään voi myydä. Työ on olemusta: arvon mitta, mutta itsellään työllä ei ole mitään arvoa. »Työn arvo» on kuvauksellinen puheenparsi niinkuin esim. hengen arvo.

Marx kiinnittää huomiota myöskin aikapalkan ja kappalepalkan erotukseen. Aikapalkassa ei pahan alkusyynä aina ole liikatyö, vaan usein työn kutistaminen. Työttömyyden välttämiseksi tehdään työtä lyhemmän aikaa. Toiselta puolen ahdistaa taas kilpailu liikatyöhön; palkkansa vuoksi on työntekijäin siihen suostuminen. Työnantajat valittavat, että kilpailijat heitä petkuttavat pitämällä työväkeänsä työssä liian kauan ja liian huonolla palkalla. Valittajat unohtavat, että tällöin on kysymys ainoastaan enemmästä tai vähemmästä, sillä he eivät itsekään maksa työntekijöilleen täyttä palkkaa, koska maksamaton työ on heidänkin voittonsa lähde. Aikapalkkaan nähden voisi normalityöpäivän säätäminen olla hyödyksi. Mitä taasen kappalepalkkaan tulee, niin on huomattava, että siinä työ itse tarkistaa työn laadun. Palkkatyö antaa kapitalisteille takuun työntöön kiinteydestä. Työnantajan valvontaa ei tarvita. Mutta sama järjestelmä saattaa työn kiskomisen ja säännöllisen palkanvähennyksen alaiseksi ja antaa kaikenlaisille loiseläjille ja verenimijöille tilaisuuden tunkeutua työnantajan ja työntekijän välittäjiksi. Työntekijät alkavat kiskoa työntekijöitä. Työmiehet kilpailevat keskenään. Kapitalisti saattaa sitä syrjästä katsella aivan rauhassa. Tämä palkkajärjestelmä onkin kapitalisteille kaikkein mieleisin. Marx ottaa huomioon, että palkkaolot eri kansoissa saattavat olla erilaiset ja että korkeat palkat joskus merkitsevät työn tulosten vähentymistä ja päinvastoin.

7) »Pääoman» ensi osan päättää suurenmoinen oppi kapitalin paisumisesta. Kapitalisti, joka kiskoo työntekijöistä maksamatonta työtä ja kiinnittää sen tavaroihin, on tämän liika-arvon ensimmäinen vaan ei viimeinen omistaja. Hänen täytyy jakaa saaliinsa kapitalistiveikkojensa kanssa ja nähdä liika-arvon jakautuvan voitoksi, koroksi, kauppavoitoksi, maankoroksi y. m., josta Marx aikoi lähemmin puhua »Pääoman» kolmannessa osassa. Tässä on puhe vain kapitalin paisumisesta yleensä.

Paisumisen ensimmäinen edellytys on se, että kapitalistin myydessä tavaransa palaa suurin osa siten saatua rahaa takaisin hänen pääomaansa. Tämä liike uusiintuu, muuttuu pysyväksi, ja liika-arvo

saapi siten kapitalin tuottaman »tulon» muodon. Jos kapitalisti kuluttaa tulonsa, niin pysyy äskenmainittu palausliike vain yksinkertaisena uusiintumisena. Mutta jo sellaiseen yksinkertaiseenkin liikuntaan ilmestyy uusia luonteenominaisuuksia. Tuotantotoiminta alkaa siten, että työvoimaa ostetaan määrätyksi ajaksi; työntekijä saa palkan vasta sitten kun hän on käyttänyt työvoimansa; hän tuottaa itse palkkansa, muuttuvan pääoman ja liika-arvon. Työntekijä saapi kapitalistilta etukäteen oman esineellistyneen työnsä. Saamastaan liika-arvosta kapitalisti kuluttaa osan ja toisen osan hän käyttää hävitetyyn pääomansa korvaukseksi. Niin muuttuu vähitellen vanha tuotannollinen pääoma. Vanhasta pääomasta ei jää jäljelle tomuhiukkastakaan. Työntekijä tuottaa lakkaamatta kapitalistille uutta pääomaa. Työntekijä kuuluu pääomalle.

Mutta kapitalistista tuotantoa voidaan katsoa laajemmaltakin kannalta kuin tältä yksinkertaisen uusiintumisen kannalta. Osan saamastaan liikatuotteesta laskee kapitalisti liikkeeseen kokonaan uutena pääomana. Jospa kapitalisti onkin saanut alkuperäisen pääomansa omalla työllään tai perintönä, niin toisen, kolmannen j. n. e. pääomansa hän saapi maksamattomasta työstä. Työntekijät lakkaamatta enentävät ja suurentavat hänen pääomansa osia ja kapitalisti ne omistaa. Yksityisomaisuudessa tapahtuu nyt muutos. Omaisuus on nyt, kapitalistin kannalta, oikeutta anastaa vierasta maksamatonta työtä tai sen tuotetta; työntekijäin kannalta sitävästoin mahdottomuutta omistaa omia tuotteitansa. Omaisuuden ja työn ero tuli siis välttämättömäksi seuraukseksi laista, joka näennäisesti läksi niiden samuudesta. Siihen viepi kapitalistisen tuotantotavan kehittyminen. Liikatuotteen alituinen muuttuminen uudeksi lakkaamatta kasvavaksi pääomaksi, mikä ei tapahdu aarteenkokoamisen tavoin, saattaa siis kapitalin lakkaamatta liikkumaan eteenpäin, paisumaan.

Pääoman ruumiillisena edustajana kapitalisti panee yhteiskunnan koneiston liikkumaan. Hänen tunnuslauseensa on: tuotanto tuotannon vuoksi. Jokainen mielivaltainen kulutus on hänestä rikos pääoman paisumista vastaan. Häneen sopivat ne sanat, mitkä Luther aikanaan lausui koronkiskureista. Yhä suurempaa rikkautta himoitessaan nimittää hän tätä himoansa »kieltäytykseksi». Hänen rinnassaan on kaksi sielua: rikkauden himo ja kieltäytyminen; kumpikin ne huutavat hänen korvaansa: paisuta, paisuta! Taloustieteilijät sen pohjalle rakensivat säästämis- ja kieltäytymis-oppinsa ja itsensäkieltävästä kapitalistista he tekivät »surullisen muodon» ritarin.

Pääoman paisumiseen vaikuttavat vielä monet muutkin seikat, niinkuin esim. työntekijäin käyttövoiman käyttämisen aste ja itse yhteiskunnallisen työn tuotannollisuuden määrä. Ne kaikki muuttu-

vat pääoman voimiksi. Kapitalisti voi elää yhä iloisemmin ja harjoittaa yhä suurempaa kieltäymistä.

Mikä on nyt kasvavan pääoman vaikutus työväen kohtaloon? Kapitalin kasvaessa kasvaa sen muuttuva, työvoimaksi siirtyvä osa. Kapitalin kasvaminen aiheuttaa itsestään köyhälistön kasvamisen. Näin käypi, jos kapitalin osat pysyvät muuttumattomassa suhteessa toisiinsa. Mutta tuotantokeinojen kasvaessa muuttuu tämä suhde. Kapitalin pysyvä osa tulee suhteellisesti yhä suuremmaksi, ja monipuolisen luoton, osakeyhtiöiden y. m. meidän aikamme keinojen käyttäminen jouduttaa tätä kasvamista. Yhä mahtavammaksi paisuu varsinainen kapitalivoima työvoimia vastaan. Pienet kapitalit eivät kestä suurten kilpailua. Nykyisen yhteiskunnallisen kehityksen oimittuisuuksia on pääomain keskittyminen ja keräytyminen harvoihin käsiin.

Tästä kaikesta on se seuraus, että pääoman paisuessa kasvaa myöskin pääoman muuttuva, työvoimaa sisältävä osa, mutta yhä vähenevässä suhteessa. Tuottaessaan paisuvaa pääomaa työväki siten tuottaa omaa turmiotaan. Pääoman muuttuvan osan suhteellisesta vähentymisestä syntyy siten omituinen väestöluokka, teollisuuden reserviarmeija. Työssä olevain työläisten oloihin tämä reserviarmeija vaikuttaa mitä syvimmästi; n. s. laki työn kysynnästä ja tarjonnasta menettää sen kautta kaiken merkityksensä. Työläisliikaväestössä voidaan havaita erilaisia ryhmiä. Teollisuuden suuriin keskustoihin kokoontuu »liikkuvaa» liikaväestöä, jota tehtaat milloin vetävät puoleensa milloin sysäävät luotaan pois. Samaan ryhmään kuuluvat »paimentolaiset», jotka kyntävät urat rautateille ja kanaville. Maa-laisoloissa tavataan »piilevää» liikaväestöä. Ja »paikoillaan pysyvän» liikaväestön muodostaa lakkaamatta kasvava kurjalisto, teollisuuden pohjalasti. Rikkauden paisuminen merkitsee virallisen köyhäläisyyden paisumista. Tätä kaikkea Marx valaisee laajalla kuvauksella Englannin työläisoloista 1846—1866.

Näin osoitettuaan pääoman paisumisen seurauksia Marx kääntyy tutkimaan tämän paisumisen historiallista syntyä. Kapitalistinen yhteiskunta on syntynyt läänitysvaltaisen (feodalisen) yhteiskunnan taloudellisesta rakenteesta. Feodalisen yhteiskunnan kukistuminen vapautti kapitalistisen yhteiskunnan rakentamiseen tarvittavat voimat. Väliön tuottaja, työntekijä, sai itsemääräämisvallan vasta sitten kun vapautui maaorjuudesta. Voidakseen kaikkialla vapaasti myydä työvoimaansa täytyi työläisen vapautua ammattikuntakahleista. Kaksihaarainen on se historiallinen kehityslieke, joka muutti tuottajat palkkatyöläisiksi. Toiselta puolen se sisältää vapautuksen, ja ainoastaan siihen puoleen panevat porvarilliset historiankirjoittajat huomiota. Mutta toiselta puolen tuli vapautetuista heti jälleen itsensä

myyjiä, sillä heiltä riistettiin kaikki tuotantokeinot ja kaikki entiset olemisen takeet. Ja tämän viimeksimainitun riistämisen historia on piirretty ihmiskunnan aikakirjoihin tulella ja verellä.

Koko tämän kehityksen pohjana on ollut maataviljelevän tuottajan, talonpojan, erottaminen maastansa. Yksityiskohtaisesti osoittaa Marx, miten tämä vierottaminen tapahtui Englannissa, miten siellä maat joutuivat kapitalistien käsiin, talonpojat hävisivät ja maattomasta väestöstä syntyi teollisuuden palkkatyöväestö. Voipa siten sanoa, että tuottajan ja tuotantokeinojen erottaminen toisistaan on ollut kapitalin paisumisen alku ja synty.

Loppukatsauksessaan Marx vielä kerran muutamalla ihmeen selvällä kynäyksellä kuvaa koko mammonavallan, jatkaapa — harvinaista kyllä — suurta piirrelmäänsä kappaleen matkaa tulevaisuuteenkin.

Mihin johtaa pääoman alkuperäinen paisuminen? Ellemme kiinnitä huomiota muodolliseen muutokseen, orjain ja maaorjain muuttumiseen palkkatyöläisiksi, merkitsee se suoranaisten tuottajain kukistamista, s. o. omaan työhön perustuvan yksityisomistuksen kukistumista.

Yksityisomistusta, yhteiskunnallisen kollektivisen omistuksen vastakohtana, on vain siellä, missä työvälineet ja ulkonaiset työesineet ovat yksityisten omia. Sen mukaan, ovatko nämä yksityiset henkilöt työntekijöitä vai eivät, on yksityisomistuksellakin erilainen luonne.

Työntekijän yksityisomistus tuotantovälineihinsä on pienliikkeen perustus, ja pienliike taas on yhteiskunnallisen tuotannon ja työntekijäin oman vapaan yksilöllisyyden välttämätön edellytys. Klassillisen kukoistuksensa tämä omistus saa siellä, missä työntekijä on käyttämänsä työvälineitten vapaa yksityisomistaja, talonpoika omistaa pellon, jota viljelee, käsityöläinen työaseen, jota hän taiturin kädellä käyttää.

Tämä tuotantotapa edellyttää maan ja muiden tuotantovälineiden pieneksi pilkkomista. Siihen ei kuulu näiden välineitten kokoaaminen, mutta ei myöskään yhteistyö eikä työnjako eikä yhteiskunnan tuotantovoimain vapaa kehitys. Huippuunsa kehittyttyään se itse kukistaa itsensä. Voimat, jotka ovat olleet sidotut, vapautuvat. Yksilöllisten ja pirstautuneitten tuotantovälineitten muuttuminen yhteiskunnallisesti keskitetyiksi tuotantokeinoiksi, monien kääpiömäisten omaisuuksien muuttuminen harvain jättiläismäiseksi omaisuudeksi, kansan laajain kerrosten eristäminen maasta, elintarpeista ja työvälineistä muodostaa kapitalin esihistorian.

Kun tämä muutos on tapahtunut kyllin syvästi ja juurtajaksain, kun työntekijät ovat muuttuneet köyhälistöksi ja heidän työesineensä

kapitaliksi, jatkuu uudessa muodossa työn yhteiskunnallistuminen, maan ja muiden tuotantovälineitten yhteistyminen, yksityisomistajain hävittäminen. Nyt ei ole omistus otettava enään yksin toimivalta ja yksin taloutta hoitavalta työntekijältä, vaan lukuisia työläisiä riistäväältä kapitalistilta.

Tämä omistuksen ottaminen tapahtuu kapitalistisen tuotannon omaan sisällisten voimain, pääoman keskityksen kautta. Tämän keskityksen rinnalla näet kehittyä myöskin työtoiminnan yhteistoiminnallinen muoto, tieteellinen työtapa, maailmankauppa j. n. e. Paisuvain kapitaliylimysten luvun harventuessa kasvaa kurjuus ja sorto; mutta myöskin sorrettujen kapinanhenki, jonka kapitalismi itse on harjoittanut, yhdistänyt ja järjestänyt. Kahleet katkeavat. Kapitalistisen yksityisomistuksen hetki on lyönyt. Riistäjät riistetään.

Kapitalistisesta tuotantotavasta johtuva kapitalistinen omistustapa, kapitalistinen yksityisomistus, sisältää yksilöllisen, omaan työhön perustuvan yksityisomistuksen kielteen. Mutta kapitalistinen kielteelle johtaa luonnonlain pakolla omaan kielteeseensa. Se on »kielteen kielte». Se ei uudelleen aseta yksityisomistusta, vaan pikemminkin luo yksilöllisen omistuksen kapitalistisen aikakauden saavuttamain tulosten, yhteistoiminnan ja maan sekä työn itsensä tuottamain tuotantovälineitten yhteisomistuksen pohjalla.

Omaan työhön perustuvan, paloitellun yksityisomistuksen muuttuminen kapitalistiseksi omistukseksi on tietysti ollut paljon pitempi, kovempi ja vaikeampi kehitysjakso kuin todellisuudessa jo yhteiskunnallisella pohjalla liikkuvan kapitalistisen omistuksen muuttuminen yhteiskunnalliseksi, sosialiseksi omistukseksi. Ennen harvat anastajat riistivät kansan suuria joukkoja, nyt kansan suuret joukot riistävät harvat anastajat. *)

»Pääoman» seuraavat osat ovat vain heikkoa heijastusta ensimmäisestä osasta, jonka voimakkaat ja polttavat piirteet olivat mestarin itsensä piirtämät. Marxin kuollessa 1883 oli toisen ja kolmannen osan sisällys vasta raaka-aineena koolla, eikä henkiystävä Friedrich Engelskään kyennyt kuivaan luustoon luomaan Marxin elävää henkeä ja verevää voimaa. Yhtäkaikki ovat nekin osat merkiteoksia sellaisinakin kuin ne nyt ovat käytettävissä.

»Pääoman» toinen v. 1885 ilmestynyt Engelsing toimittama osa käsittelee pääoman liikuntatoimintaa. Osan tarkoituksena on mate-

*) »Pääoman» ensimmäisen osan sisällystä sekä Marxin aikaisemmissa teoksissa esittämiä taloudellisia opeja selostellaan laajemmin Karl Kautskyn toimittamassa ja Väinö Tannerin suomentamassa teoksessa »Karl Marx'in taloudelliset opit» (285 s. 1906. Sid. Smk. 3: 75).

matteisella selvyydellä todistaa, että liika-arvo syntyy yksinomaisesti tuotannosta eikä liikunnasta. Siis jyrkimmästi tavallista talousoppia vastaan, jonka mukaan kauppavoitot y. m. s. syntyvät liikunnasta itsestään. Marxin mukaan taas koettaa liikunta vain muuttaa rahaksi sitä suurempaa arvomäärää, liika-arvoa, jonka kapitalistinen tuotantotapa synnyttää. Milloin liikunta näyttää luovan rikkautta, on se vain näennäistä ja johtuu liikunnan petollisista muodoista, jotka saavat sen tosiasian, että kapitalisti ostaa vieraan tuotantohaaran työntekijäin tuotteita oman tuotantohaaran työntekijäin tuotannalla ja että hän siis hallitsee vieraitten työntekijäin tuotteita ainoastaan sikäli kuin hän on maksamatta anastanut omaan työntekijäinsä tuotteita. Tätä kaikkea esitetään teoksen kolmessa pääluvussa, joista ensimmäinen käsittelee »pääoman ja sen liikunnan muutoksia», toinen »pääoman vaihtelua» ja kolmas »yhteiskunnan yhteisen pääoman uusintaa ja liikuntaa».

»Pääoman» kolmannen osan sai Engels painosta julaistuksi vasta v. 1894. Tätä osaa varten oli Marx jättänyt jälkeensä muistoonpanoja aineskokoelman, joka ainoastaan osaksi oli järjestetty. Niinpä jäi häneltä muovailematta maankorkoa koskeva pääluke, jota varten hän oli oppinut venäjänkieltä ja tarkoin tutkinut Venäjän maatalousoloja. Mutta vaikka »Pääoman» kolmaskaan osa ei missään suhteessa vedä vertoja teoksen klassilliselle ensimmäiselle osalle, pitävät asiantuntijat tätä kolmatta osaa muodollisesti ja asiallisesti melkoista etevämpänä kuin toinen osa.

Puheenalainen osa käsittelee seitsemässä pääluvussa kapitalistisen tuotannon kokonaistoimintaa. Ensimmäisessä pääluvussa on puheena »liika-arvon muuttuminen voitoksi ja liika-arvo-osuuden muuttuminen voitto-osuudeksi». Sen jälkeen käydään käsittelemään voiton muuttumista läpimitta- eli keskimääräiseksi voitoksi. Kolmannessa pääluvussa esitetään erästä kapitalistisen tuotannon ominaisuutta, nim. yleisen voitto-osuuden asteettaista alenemista, ja neljännessä tavarapääoman ja rahapääoman muodostumista tavarakauppapääomaksi ja rahakauppatavaraksi eli kauppapääomaa. Viimemainitussa pääluvussa annetaan m. m. erittäin valaiseva kuvaus kauppiaspääoman historiallisesta merkityksestä ja merkantilismin synnystä. Sitten esitetään kirjassa voiton jakaantumista korkoon (= rahakapitalistin osaan) ja yrittäjävoittoon (teolliskapitalistin osaan) ja tutustutetaan lukijaa korkoatuottavaan pääomaan. Mieltäkiinnittävät ovat Marxin tässä yhteydessä esittämät mielipiteet luotosta ja sen merkityksestä tulevaisuuden tuotannossa. Kuudes pääluke koskee maankorkoa — joka sekään lopuksi ei ole muuta kuin osa liikatyöstä — ja seitsemäs tuloja ja niiden lähteitä.

Tässä viimeisessä pääluvussa käydään ankarat kärkevät vallitsevan taloustieteellisen koulun jaonta(distributio)-oppia vastaan. Vielä

Karl Marx.

kerran osoitetaan, ettei kapitali ole mikään asia eikä esine, vaan määrättyihin historiallisiin muotoihin kuuluva tuotantosuhde, joka ilmenee esineissä ja antaa niille erityisen yhteiskunnallisen luonteen. Tämän historiallisen asian kanssa rinnastaa vallitseva talousopillinen koulu sellaiset epähistorialliset, ehdottomat vaikuttimet kuin maan ja työn, jotka aina kuuluvat kaikkeen tuotantoon eivätkä ole historiallisen kapitalistisen tuotannon erityisiä ominaisuuksia. Vallitsevan taloudellisen koulun mukaan ovat korko, maankorko ja palkka tuloksia pääoman, maan ja työn vaikutuksista. Mutta kuinka — kysyy Marx — voi maa luoda yhteiskunnallista arvoa? Se kasvaa viljaa, mutta ei kasva vilja-arvoa, tuottaa käyttöarvoa, vaan ei vaihtoarvoa. Nykyisen yhteiskunnan tuotantotapaa, kapitalistista tuotantoa, ei voi selittää luonnollisista, pysyvistä oloista, vaan ainoastaan lisätyöstä ja liika-arvosta. Liikatyötä, olevain tarpeitten ulkopuolelle menevää työtä, tulee aina olemaan. Sitä tarvitaan vakuudeksi sattumain ja onnettomuuksien seurauksia vastaan; samoin voi yhteiskunta liikatyön avulla kohota korkeammalle hyvinvoinnin ja viihtymyksen asteelle. Mutta aina on muistettava, että liikatyö on suhteellinen käsite, jota on katsottava jokaisen kannalta. Työntekijällekin pitää alkaa

Baijerilainen vaalikuva.

Pappi: Rakkaat rippilapseni! Minä en tahdo teitä pakottaa äänestämään kenenkään puolesta, mutta sanon kuitenkin, että sielunsa autuuden kadottaa se, ken äänestää sosialistien mukana.

vapauden maailman siitä, missä välttämätön työ loppuu. Mutta nyt korjaa kokonaan toinen luokka työntekijäin ylityön hedelmät. Sel-lainen liikatyö johtaa vastakohtaansa, kapitalistien laiskuuteen. Py-syvä vapaus työn maailmassa syntyy vasta silloin kuin kaikki liit-toutuneet tuottajat yhteen yhtyneinä järkipäisesti järjestävät työnsä ja alistavat sen yhteisen valvonnan alle.

SEN LAAJEMMALTA emme tässä lyhyessä yleiskatsauksessa voi selostaa »Pääoman» toista ja kolmatta osaa, koska ne sisältävät pää-asiallisesti vain katkelmia ja erikoistutkimuksia. Meille on tärkeämpi tutustua Marxin yleisoppiin, hänen johtaviin aatteisiinsa, sellaisina kuin ne esiintyvät hänen teoksissaan. Luomme niihin vielä lyhyen kokonaiskatsauksen.

Marxin opin pohjimmaisena perustuksena on käsitys yhteis-kunnan historiallisesta kehityksestä. Yhteiskunta on lakkaa-mattomassa kehitystilassa. Toinen kehitysjakso seuraa toista. Ka-

donnut on muinaisaika orjalaitoksineen, mennyt on läänitysvaltainenkin yhteiskuntamuoto. Kuudenneltatoista vuosisadalta alkaa muodostua kapitalistinen yhteiskuntamuoto, joka nyt on saavuttanut huippunsa. Kapitali, pääoma, on tässä merkityksessä yhteiskunnallinen tuotantosuhde, ei mikään tavara, vaan tavarain muodostama yhteiskunnallinen suhde ihmisten välillä. Vaan tämä kapitalistinenkin muoto on niinkuin edellisetkin ainoastaan ohimenevä vaihe, jonka sijalle on syntyvä uusi yhteiskuntamuoto. Kapitalistinen muoto ei voi olla ehdoton eikä pysyvä jo siitä syystä, että työntekijät ovat sen kautta joutuneet epänormaliin asemaan. Kapitalistisen tuotantotavan suuri turmio on sen omassa olemuksessa, siinä että se on tuotantoa pääoman eikä koko yhteiskunnan hyväksi. Kapitalistinen yhteiskunta onkin täynnä ristiriitaisuuksia. Sen tuotanto perustuu tuotantovälineitten anastamiseen itse tuotantajilta; sen elämä edellyttää kansan syväin kerrosten kurjuutta ja keskinäistä kilpailua. Varmaan on kapitalilla ollut hyödyttävä historiallinen aikansa. Mutta se hetki on jo ollut ja mennyt; ajan helmasta syntyneenä on kapitalistinen yhteiskuntamuoto jälleen ajan virtaan hukkuvakin. Ne, jotka pitävät kapitalismin valtaa horjumattomana ja pysyvänä, menettelevät niinkuin ne, jotka tahtovat järjestää koko elämänsä yhden päivän muodin mukaan. Sen erehdyksen teki klassillinen talouskoulu ja Ricardo, joka väitti taloustieteellisiä olomuotoja muuttumattomiksi luonnonlaeiksi eikä historiallisiksi muodoiksi, kuvitellen taloudellisen elämän siten lepäävän eikä liikkuvan. Mutta kapitalistinen valtakausi on käsitettävä siirtymäkaudeksi. Ei ole mikään ikuinen laki se, että työntekijäin pitää tuottaa kapitalisteille liika-arvoa ja että kapitalisti anastaa työmieheltä maksamatonta työtä, kiinnittää sen tavaroihin, saapi voittoa ja jakaa sen tovereineen. Koko tämä tuotantotapa on muuttuva. Tulevaisuuden tuotanto on käyttävä hyödykseen kapitalistisen tuotantotavan edistyksiä ja saavutuksia. Mutta luonteeltaan ja tarkoituksiltaan se on oleva toinen. Se on oleva kaikkien tuotantoa koko yhteiskuntaa varten. Nykyinen tuotantotapa sitävastoin ei salli hyvin harkittua ja järjestettyä tuotantoa. Tämän tästäkin syntyy nykyisissä oloissa pulia. Yhtäällä tuotannetaan liian paljon, toisaalla liian vähän. Jos yhteiskunnallinen valvonta saadaan tehokkaaksi, saadaan yhteiskunnallinen työaika ja yhteiskunnallinen tarve sopeutumaan toisiinsa. Aika, jolloin kapitalistisesta tuotantotavasta siirrytään yhdistyneen työn tuotantotapaan, on varmaan tuleva; ehkäpä on luottojärjestelmä oleva sen käännöksen saranana. Historian kulkua jatkuu jatkumistaan, uskokootpa ihmiset sitä taikka eivät.

Toinen Marxin opin peruspiirre on tuo kuuluisa materialistinen historiankäsitys, s. o. käsitys ihmiskunnan kehittymisestä aineellis-taloudellisella pohjalla. Jo 1840-luvulla on Marxin kirjoituksissa

havaittavana selvenevä materialistinen historiankäsitys (vrt. edellä s. 65 ja 71). Samaa ajatusta hän esitti Kölnissä huhtikuussa 1849 pitämässään puolustuspuheessa. Mutta vasta v. 1859 ilmestyneen »Valtiollisen talouden arvostelua» nimisen teoksensa esipuheessa hän tämän aatteen kehitti täydelliseksi ja selväksi. Yhteiskunnallisessa tuotannossa — niin hän siinä opettaa — joutuvat ihmiset määrättyihin, välttämättömiin ja heidän tahdostaan riippumattomiin suhteisiin, tuotantosuhteisiin, jotka vastaavat heidän aineellisten tuotantovoimainsa kehitystasetta. Nämä tuotantosuhteet yhteisesti muodostavat yhteiskunnan taloudellisen järjestön, perustan, jonka ylle sitten rakentuvat yhteiskunnan oikeudelliset ja valtiolliset laitokset ja joita määrättyt yhteiskunnalliset tietoisuusmuodot (käsitukset) vastaavat. Aineellisen elämän tuotantoseikat määräävät yleensä koko yhteiskunnallisen, valtiollisen ja henkisen elämäntoiminnan. Ei tietoisuus määrää ihmisten oloja, vaan päinvastoin yhteiskunnalliset olot määräävät heidän tietoisuutensa. Määrätyllä kehitystasellansa joutuvat yhteiskunnan aineelliset tuotantovoimat ristiriitaan ja taisteluun olevain tuotanto-olojen kanssa tai — vain lainopillista sanontatapaa käyttäksemme — omistusolojen kanssa, joiden rajoissa ne siihen saakka ovat liikkuneet. Silloin tuotantovoimat muuttuvat kehitysmuodoista ahdistaviksi siteiksi ja kahleiksi. Alkaa yhteiskunnallisen vallankumouksen aika. Taloudellisen perustan muuttuessa mullistuu koko tuo mahtava päällysrakennekin hitaammin tai nopeammin. Sellaisia kumouksia tarkastellessa tulee alati huolellisesti erottaa taloudellisten tuotantoedellytysten aineellinen, luonnontieteellisen tarkasti havaittava kumous ja ne oikeudelliset, valtiolliset, uskonnolliset, taiteelliset tai filosofiset, sanalla sanoen aateperäiset muodot, joiden kautta ihmiset tulevat tästä taistelusta tietoisiksi ja sitä suorittavat. Yhtä vähän kuin yksilöä arvostellaan sen mukaan miltä hän itse mielestään näyttää, yhtä vähän voidaan sellaista kumousaikaa arvostella sen oman tietoisuuden mukaan, vaan ennemminkin on tuota tietoisuutta selitettävä aineellisen elämän taisteluista, yhteiskunnallisten tuotantovoimain ja tuotanto-olojen olevasta kamppailusta. Yhteiskunnallinen muodostuma ei koskaan häviä, ennenkuin kaikki ne tuotantovoimat ovat kehittyneet, joille se yhteiskunnallinen muodostuma on vastaanottainen; eikä uusia korkeampia tuotantosuhteita milloinkaan synny sijaan, ennenkuin siihen sopivat aineelliset olomuodot ovat itäneet ja kasvaneet vanhan yhteiskunnan helmassa. Senvuoksi ihmiskunta kulloinkin ryhtyy vain sellaisiin yrityksiin, joita se pystyy suorittamaan; sillä tarkalla huomiolla aina havaitaan, että sellaisia yrityksiä syntyy vain siellä, missä aineellisia edellytyksiä niiden toteutumiseen jo on olemassa tai kumminkin muodostumassa. Suurin kehyksin ja piirtein voidaan aasialaisia,

muinaisaikaisia, feodalisia ja nykyis-porvarillisia tuotantotapoja pitää taloudellisen yhteiskuntakehityksen asteettaisina aikajaksoina. Porvarilliset tuotantosuhteet ovat yhteiskunnallisen tuotantotoiminnan viimeinen vastaperäinen (antagonistinen) muoto, ei yksilöllisen vastaperäisyyden, vaan yksilöjen yhteiskunnallisista elämänedellytyksistä johtuvan vastaperäisyyden merkityksessä. Mutta porvarillisen yhteiskunnan helmassa kehittyvät tuotannolliset voimat luovat samalla aineelliset edellytykset vastaperäisyyden lopettamiseen. Tähän yhteiskunnan muodostumaan senvuoksi päättyy inhimillisen yhteiskunnan esihistoria.

Pohja-ajatus tässä suurenmoisessa historiנקäsityksessä on siis todellakin materialistinen. Kaikki henkiset ilmiöt sen mukaan ovat ainoastaan arkipäiväisen aherruksemme heijastuksia. Uskonnolliset ajatukset ovat vain todellisten elämänpuuhain »taivaallistuneita muotoja». Uskonto, tiede, taide, siveysoppi, koko henkinen elämä kuvastavat vain taloudellisia oloja: me olemme juuri niin uskonnollisia, niin siveellisiä, niin hyveellisiä, niin tietäviä ja taitavia kuin meistä riippumattomat aineelliset olot sallivat meidän olla. Sen sijaan että ihmiset hallitsisivat oloja, vallitsevat olot ihmisiä. Ihminen ei ole historian vaikutin, vaan esine, joka on historian vaikutettava. N. s. poliittinen ja valtiollinen kehitys ei ole muuta kuin yhteiskunnan taloudellisen rakenteen seuraamus; lait ovat vain määrättyjen taloudellisten tosioalojen seurauksia ja näkyviä merkkejä. Näin ovat ihmiset — Marx ei tarkoita lausunnoillaan yksilöitä, vaan ihmisiä yleensä — kokonaan kytketyt aineellisten asiain todellisuuteen.

Marxin opin mukaan on yhteiskunnan kehitys tapahtunut taistellen. Luokkataistelu on kolmas pääajatus Marxin opissa. Luokkataistelu on historian punainen lanka. Sen todistavat ennakkoluultomat havainnot. Siirrokset yhdestä yhteiskunnallisesta tuotantomuodosta toiseen ovat tapahtuneet vastustamattomalla voimalla, mutta useimmiten niihin on liittynyt tuotanto-alojen häiriöitä. Tuotanto-alojen mullistukset saattavat ihmisten aivotkin kapinatilaan. Nähdessä tosioalojen taistelua on lapsellista puhua eri kansanluokkain suloisesta sopusoinnusta. Palkkajärjestelmää, jonka on määrä väistyä toisen historiallisen muodon tieltä, ei voida korpuheilla peitellä. On haaveilua ja harhaluola uskoa, että nykyisiä yhteiskunnallisia oloja voidaan parantaa rikkauden tarkemman jaon kautta. Koko nykyinen tuotantotapa on muutettava. Nykyisessä tuotannossa itsessään on jo käymässä kumous, jota on turha vastustaa, mutta hyvä jouduttaa. Sitä varten on samanmielisten liityttävä yhteen. Tai oikeammin: he ovat jo itsestään liittyneet yhteen. Kapitalistisen tuotantotavan päästyä valtaan ei enään voi puhua säädyistä, vaan kahdesta suuresta luokasta, porvaristosta ja köyhälistöstä. Porvaris-

ton ja köyhälistön luokkataistelu vallitsee kaikkialla yhteiskunnassa. Porvaristo seuraa tietämättäänkin ainoastaan oman luokkansa ajatus-tapaa, noudattaa sen luokkaoikeutta ja luokkapolitikkaa. Sen tiedekin on luokkatiedettä, jonka tarkoituksena on kapitalististen vaatimusten puolustaminen. Taloudellisen opin ydin ei ole taloustieteilijäin tyhjissä sananparsissa, vaan toisiaan vastaan ryntääväin vaatimusten taistelussa. Tiedettä ovat ainoastaan ne opit, jotka selittävät tätä taistelua. Taloudellisiin oloihin perustuvan luokkataistelun käsitys hallitsee Marxin koko oppia alusta loppuun saakka. Luokkataistelu on yltyvä yhä ankarammaksi. Voittava luokka kumoo kaikki voitettun luokan laitokset, mutta kerran on köyhälistökin voittava. Ja kun se voittaa, kun köyhälistö kohoo hallitsevaksi luokaksi, astuu mahtavaan diktatorivaltaansa, silloin vanhat tuotantosuhteet häviävät ja katoa niiden mukana luokkataistelukin. Voittava köyhälistö on hävittämällä kaiken luokkavallan hävittävä omankin luokkavaltansa. Sillä kun työ on vapautunut kahleistaan, tulee jokainen ihminen työntekijäksi, lakkaa tuotanto olemasta minkään erityisen luokan palvelijana ja alkaa hyödyttää koko yhteiskuntaa, koko ihmiskuntaa. Ainoastaan sillä tavoin voidaan ymmärtää kehitystä ja edistystä.

Marxin luokkataistelu-aatteeseen liittyy läheisesti se käsitys, että jokainen yhteiskunnan historiallinen kehityskausi vaikuttaa omaksi kukistumisekseen. Tähän n. s. »romahdusoppiinsa» Marx usein palaa. Samoista oloista, joissa rikkauksia luodaan, syntyy myöskin kurjuutta. Nykyinen kapitalismi kalvaa omia perusteitansa toiselta puolen saattamalla tuotannon toimimaan yhä suuremmissa muodoissa, joita voidaan johtaa ja hallita ainoastaan monopoleilla, trusteilla ja muilla sellaisilla keinoilla, ja toiselta puolen luomalla ja kasvattamalla köyhälistöä, joka tulee yhä lukuisammaksi, painavammaksi ja yksimielisemmäksi. Jo »Kommunistisessa manifestissa» osoitetaan, miten kapitalismi ensi sijassa tuottaa omia haudankaivajiaan ja miten kapitalismin kukistuminen ja köyhälistön voitto ovat yhtä välttämättömiä. Meidän aikamme todellinen vallankumous on tässä kapitalismin vähittäisessä kukistumisessa eikä meluavissa katutemmellyksissä. Kapitalistinen tuotantotapa on kehittynyt niin korkealle, ettei se enään voi hallita tuotantovoimiansa, vaan ryskyttää jo omia aitojansa ja suojelumuurejansa. Kapitalismi on jo tullut vanhaksi, heikoksi ja levottomaksi. Siltä on kadonnut itseluottamus, kun pääomavoitto vähenemistään vähenee, ja sijaan ovat tulleet oman-tunnonvaivat siitä, että oman luokan olemus riippuu työntekijäin työn ja köyhyyden lisääntymisestä. Hiljalleen näyttää keskiluokka kaikkialla häviävän ja sen sijaan leviävän ylellisyyteensä hukkuva yläluokka ja kurjuuteensa kuoleva köyhälistö. Tämän ovat jo Marxin edeltäjätkin sanoneet. Uutta Marxissa on kuitenkin se, että hän pi-

tää kysymystä sosialistisen yhteiskuntajärjestyksen mahdollisuudesta melkeinpä tarpeettomana kysymyksenä. Pääasia Marxin opissa on näet ainoastaan se, että nykyinen yhteiskunta valmistaa omaa kukistumistaan. Valtaluokka valmistuu kumartumaan nykyisen sorretun luokan alaiseksi. Kapitalistit ovat anastaneet työntekijöiltä tuotantovälineet, vaan heidän vuorostansa on luopuminen kaikesta sillä tavoin anastetusta. »Riistäjät tulevat riistetyiksi.» Oman työnsä kautta. Kaikki yksilölliset yritykset tulevat luovutettaviksi, vaikkapa aluksi joutuisivatkin valtion diktaturivallan alaisiksi, kunnes sosialistumisen päämäärät saavutetaan. Todella onkin jo kapitalistinen järjestelmä halkeamaisillaan omasta paisumuksestaan. Se näyttää ärsyttämällä ärsyttävän työntekijöitä kapinaan. Muistettakoon vain esim. sitä, että työmies kuluttaa ansaitsemansa palkan ylläpitääkseen työvoimaansa, siis säilyttääkseen kapitalistille sitä ainoata välikappaletta, jolla kapitalisti voi pysyä kapitalistina. Tuotantotyöntekijä myy oman työvoimansa kauppatavarana kapitalistille, joka sitä käyttää tuotannon pääomansa aineksena. Sillä tavoin on työntekijä menettänyt tuotantovälineensä ja joutunut täydelliseen riippuvaisuuteen pääomantajain luokasta. Sitä pitävät kapitalistit sivistyksen voittona. Pyrrhon voitto!

Marxin oppi tähtää järjestetyn yhteiskunnallisen tuotannon syntymiseen nykyisen epäjärjestyksen sijaan. Järjestynyt toiminta tämän päämäärän saavuttamiseksi kuuluu senvuoksi myöskin Marxin perusoppihin. Seuraavassa luvussamme saamme lähemmin tutustua siihen opinkappaleeseen.

Edellisestä selviää myöskin Marxin kanta anarkismiin ja kumousliikkeisiin nähden; vaan kun jo tämän lukumme alussa olemme selittäneet Marxin mielipiteitä vallankumouksesta, ei tässä tarvitse siihen pitemmältä puuttua.

»Kommunistisessa manifestissa» sanotaan omistuskysymystä yhteiskunnallisten liikkeiden peruskysymykseksi. Yleensä eivät sosialismin mielipiteet, Marxin mukaan, koskaan perustu tuon tai tämän maailmanparantajan keksimiin aatteisiin ja järjestelmiin, vaan ovat ne ihmisten silmään edessä jatkuvan historiallisen yhteiskuntaliikkeen tosiasiallisten olojen yleisiä ilmauksia. Kaikki omistusolot ovat olleet ja ovat edelleenkin aina alinomaisten vaihtelujen ja muutosten alaisia. Ranskan vallankumous 1789 poisti feodalisen omistuksen porvarillisen hyväksi. Sosialismin tunnusmerkkinä ei ole kaiken omistuksen poistaminen yleensä, vaan porvarillisen omistuksen poistaminen kapitalistisen yhteiskunnan laatimassa muodossa. Sosialinen kumous sisältää siis perittyjen porvarillisten omistusolojen kukistamisen. Valloitettuaan valtiollisen vallan työväenluokka ottaa porvaristolta pois kaiken pääoman, keskittää joksikin ajaksi kaikki tuo-

tantovälineet vallitsevana luokkana esiintyvän työväenluokan käsiin ja ryhtyy lisäämään yhteiskunnan tuotannollisia voimia niin paljon kuin mahdollista. »Kommunistisessa manifestissa» luetellaan tähän siirroskauteen sopivia toimenpiteitä. Päämääränä on kuitenkin tuotantovälineitten saattaminen yhteiskunnan itsensä haltuun. Tuotantovälineet eivät silloin enään ole pääoman alaisia, vaan kuuluvat yhteisomistajille työskenteleville ihmisille s. o. koko yhteiskunnalle. Luokkaomistus kukistuu; tuotannon välineet, jotka ovat olleet pääoman harjoittaman sorron aseita, muuttuvat vapaan yhdistyneen työn välikappaleiksi. Tätä muutosta ei ole kuviteltava sellaiseksi, että yksityisomaisuuden sijaan astuu yhteisomaisuus. Sellainen yhteisomaisuus olisi vain muinaisuuden jäte, muisto ammattikuntain ja kyläkommunismin ajoilta. Eihän sellainen omistus aikoinaan estänyt yksityisiä käyttämästä hyväkseen sitä, mikä kuului kaikille. Sosialismin pää-tarkoitus on lopettaa tuotantokeinojen yksityinen omistaminen.

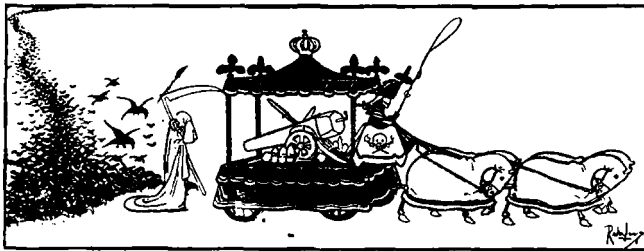
Mutta — huomattakoon se niin loppuksi kuin aluksikin — uutta yhteiskuntajärjestystä ei tehdä tekemällä eikä luoda epähistoriallisilla suunnitteluilla, vaan se syntyy syntymällä. Sosialistinen oppi johtuu yhteiskunnan omasta elämästä ja perustuu siihen. Sosialistisen tieteen tulee seurata historiallista liikettä todellisuuden oloissa. Ainoastaan siinä merkityksessä voidaan puhua tieteellisestä sosialismista. Marx siis hylkää kaikki teennäiset yhteiskuntaopit, utopiat, ja Friedrich Engels nimittää siitä syystä Marxin oppimenetelmää sosialismin kehittämiseksi »utopiasta tieteksi». Sosialismi sen mukaan on historiallisten luokkain, porvariston ja köyhäläisten, taistelun välttämätön seuraus. Sosialismin tarkoitus ei ole rakentaa mahdollisimman täydellistä yhteiskunnallista järjestelmää, vaan tutkia sitä historiallista taloudellista kehitystä, jonka välttämättömiä seurauksia nuo taistelevat luokat ovat, ja siten syntyneestä taloudellisesta tilasta löytää keinot taistelun päättämiseen. Työväen luokka ei odota mitään taivaan ihmeitä. Ei se myöskään aio kansanäänestyksellä toteuttaa niitä tai näitä utopioita. Se tietää, että vapautuakseen ja luodakseen korkeamman elämänmuodon, jota kohden nykyinen yhteiskunta taloudellisen kehityksensä kautta vastustamattomasti on kulkemassa, sen täytyy käydä pitkällisiä taisteluja ja elää historiallisia kehitystappteja. Se ei pyri toteuttamaan määrättyjä ihanteita; sen tehtävänä on ainoastaan vapauttaa uuden yhteiskunnan voimat, jotka jo itävät hajoavassa kapitalistisessa yhteiskunnassa.

Marxin sosialistinen oppi poikkeaa siis suuresti aikaisemmista sosialistisista opeista. Marx moittii vanhempaa (etupäässä ranskalaista) sosialistista koulukuntaa siitä, että se katsoo yhteiskunnan kokonaiskehityksen riippuvan yhdestä ainoasta hetkellisestä vaikutuksesta ja että se luulee voivansa täyttää yhteiskunnan yhteisen tuo-

tannon sijan jonkun kamariajattelijan kuvitteluilla. Vanhempi sosialismi sepitti haaveellisia utukuvia ja asetti ne olevaa todellisuutta vastaan. Oikea sosialismi sitävastoin pysyy todellisuuden lujilla teillä. Se oivaltaa, miksi nykyinen yhteiskunta on joutunut pysyvään vallankumoustilaan ja tietää, millä keinoin siitä vähitellen on päästävä. Kysymys ei siis ole jonkun utopistisen järjestelmän toteuttamisesta, vaan itsetietoisesta osanottamisesta nykyisen sukupolven silmään edessä tapahtuvaan yhteiskunnan jatkuvaan taisteluun. Sellainen itsetietoisuus voi syntyä ainoastaan yhteiskunnan kehitysvaiheen arvostelevasta tuntemisesta.

Sitä tuntemista tahtoi Marx antaa ja luuli antavansa. Hän tutki huolellisesti yhteiskuntaa ja havaitsi siinä kehitystä, joutui materialistiseen historiankäsitteeseen, paljasti luokkataistelun ja pysyvän vallankumouksen, näki kapitalistisen yhteiskunnan kukistumisen ja tuotantokeinojen yhteiskunnallistumisen välttämättömyyden. Mutta hän halusi tietää sen sisimmän taloudellisen syynkin, joka selittäisi kapitalistisen yhteiskunnan erikoisen kehityksen ja perustelisi sitä vastaan kääntyvän itsetietoisuuden toiminnan. Sen selittävä syyn hän löysi kapitalistiseen tuotantotapaan erottamattomasti liittyvässä työntekijöiden työn synnyttämässä liika-arvossa, jota siis syystäkin pidetään Marxin taloudellisten oppien avaimena.

Mutta kaavamaista oppia ei Marx tahtonut antaa. Hänen oppinsa edellytti työmiesten omaa ajattelua ja itseharrastusta ja vaati ennen kaikkia historiallisten tosiasiaiden omakohtaista havaitsemista. Sellainen sosialismi ei kaivannut mitään päällikköjen käskyjen mukaan marssivaa laumaa. Se ei enää ollut kaiken maailman kurjuuden, tyytymättömyyden, ihmisystävyyden ja lahkolaisuuden kokoon-tumislippuna. Ei! Nyt seistiin aineellisella, vaikka vallankumouksen järjestyttämällä pohjalla ja marssittiin tieteen johdolla kohden tulevaisuutta, josta kaikki utopiat olivat kadonneet.

Sortovallan hautajaiset.

10. »Internationale» ja Karl Marx.

Sosialismia oli ollut jo ennen Marxia, mutta siltä oli puuttunut työtätekevään luokkain harrastus ja kannatus; työväenliikkeitäkin oli ollut kauan ennen Marxia, mutta ne olivat olleet sosialismille vieraita liikkeitä. Marxin ja Engelsin maailmanhistoriallinen työ — sanoo Kautsky — on ollut siinä, että he ovat yhdistäneet sosialismin ja työväenliikkeen yhdeksi kokonaisuudeksi: sosialidemokratiaksi.

Marxilaisten sosialistien mukaan ei varhaisempi, utopinen sosialismi oikeastaan ollut muuta kuin porvarillisen ihmisystävyyden äärimmäinen ilmaus. Ei taistelulla, vaan rauhalla ja rakkaudella, viisaitten ja rikkaitten johtajain toimella piti yhteiskunta saatettaman onnen kukkuloille. Nuo vanhat aate-, tunne- ja keksijäsosialistit eivät ymmärtäneet aikansa työväenliikettä, vaan pysyivät niistä tarkoin erillään, muuttuivatpa usein suorastaan työväen vapausliikkeitten vihollisiksikin. Varhaisempain työväenliikkeitten osanottajat puolestaan eivät ymmärtäneet sosialistisia ajattelijoin, vielä vähemmän luokkataistelun aatetta, vaan kehittyi heidän keskuudessaan omituisia yhteiskunnallisia haaveita, joita he tahtoivat toteuttaa kapinoilla ja vallankumouksilla. Luokkataistelu oli olemassa, mutta sitä oli johdettu väärille urille ja se oli siten tullut esteeksi sille välttämättömälle historialliselle kehitykselle, jota sen olisi pitänyt edistää ja jouduttaa.

Marxin opin kautta tämä kaikki nyt muuttui. Luokkataistelu sai toisen merkityksen, siis tuli sen saada toisenlainen käytäntökin. Köyhälistön luokkataistelun muodostaminen mahdollisimman määrän-tietoiseksi ja tarkoituksenmukaiseksi, eli lyhemmin sanoen köyhälistön järjestäminen, tuli sosialidemokratian päätehtäväksi.

Marxin oppi oli läpeensä järjestetyn toiminnan, järjestetyn taistelun oppia. Sen mukaan oli säännöttömyys ja sattumanvaraisuus pahimpia kapitalistisen tuotantotavan synnyttämiä vitsauksia, tuotannon järjestäminen ja valvonta taas työväen tulevaisuuden tärkeimpiä vaatimuksia. Sosialismi Marxin käsityksen ja määritelmän mukaan oli se liikevoima, jonka tuli välittää yhteiskunnan muuttumista talou-

dellisen kehityksen vaatimaan suuntaan ja siten luoda järjestettyjä tuotanto-oloja. Sosialistinen liike ei ollut mikään köyhäin ja kurjain kapina ja kostopuuha. Päinvastoin tuli herääväin työntekijäin oppia pitämään itseänsä uuden taloudellisen järjestyksen itsetietoisina taistelijoina. Heidän oli opittava syvemmin tuntemaan luokkataistelun aatetta. Heidän oli käytännöllisestikin totuttava pois vanhanaikaisista valtiollisista vallankumouksista, pannakseen vihollisen voimaa vastaan väkivaltaa suuremman voiman: mahtavan järjestön. Koko maailman köyhälistö oli tätä suurta luokkataistelua varten koottava ja herätettävä.

Siihen tapaan Marx perusteli sosialistisen järjestön tarpeellisuutta. Eikä hän vain neuvonut muita. Hän tunsii omassa itsessäänkin käytännöllisen toiminnan halua ja voimaa.

Näin oli ohjelma ja johtaja jo olemassa »Kansainväliselle (internationaliselle) työväenliitolle» eli »Internationalelle», joksi sitä tavallisimmin kutsuttiin.

Internationalen perustamisesta on jo ennen lyhyesti mainittu (I osa, s. 309, 310). Elämään työväen kansainvälisen yhteenliittymisen aate heräsi työväen omassa keskuudessa Lontoon maailmannäytelyn aikana 1862. Lontooseen oli Europan eri maista saapunut työväen edustajia, jotka siellä oppivat tuntemaan toisensa ja keskustelivat yhteisistä pyrinnoistään. Muistamme, miten saksalaisten työmiesten Lontoon retki antoi ulkonaisen alkusysäyksen Lassallen liikkeeseen Saksassa. Yleisempää kansainvälistä liikettä ei kuitenkaan vielä syntynyt. Vasta 1864 johti tilapäinen aihe työmiehiä kansainväliseen yhteistoimintaan. Lontoon työmiesten lähetystö vei Englannin pääministerille adressin, jossa pyydettiin häntä ryhtymään välitystoimiin Puolan hyväksi. Samalla Lontoon työmiehet kehoittivat Parisin työväkeä toimimaan samaan suuntaan. Parisin työläiset lähettivät edustajia Lontooseen. Näiden vastaanottamiseksi pidettiin 28 p. syysk. 1864 St. Martin Hallissa Lontoossa yleinen kokous, jossa oli läsnä asianharrastajia kuudesta seitsemästä eri maasta. Tätä kokousta pidetään »Internationalen» syntymäsijana. Valtiollisten tehtävien ohella siellä puhuttiin yhteiskunnallisistakin asioista, jolloin ilmeni, että kaikissa kansoissa ja maissa oli työväki samassa sortussa tilassa ja että kaikkialla oli työläisillä samat pyrinnot ja vaatimukset. Kokouksessa vallitsi siinä kohdin yksimielisyyys ja innostus. Päätettiin panna alkuun luja yhteenliittyminen. Valittiin kokouksen lopussa väliaikainen keskusneuvosto — myöhemmin tunnettu pääneuvoston nimellä — jonka hallituspaikaksi määrättiin Lontoo ja johon tuli kuulua eri kansain edustajia. Väliaikainen neuvosto sai toimekseen valita järjestön väliaikaisen keskushallituksen sekä toimittaa ohjelma- ja sääntöluonnokset.

Uusi järjestö ei ollut vielä kunnolla syntynytäkään, kun jo sisälliset erimielisyydet alkoivat sitä järkyttää. Väliaikaisen keskusneuvoston italialaiset jäsenet olivat Mazzinin hartaita kannattajia ja esittivät hyväksyttäväksi tuon mainion salaliittolais-vallankumouksellisen henkeen laadittuja sääntöjä, joissa näön vuoksi oli joitakin sosialistisia korulauseita, vaan luokkataistelusta ei henkäytkään. Onneksi kuitenkin oli Marxin valittu väliaikaisen keskusneuvoston jäseneksi. Hän huomasi, että hänen täytyi nyt tarmokkaasti käydä käsiksi uuden liikkeen peräsimeen. Niinpä hän esitti omat ohjelma- ja sääntöluonnokset. Ja ne hyväksyttiin.

Tässä merkillisessä ohjelmassa (vrt I, s. 309) kehitettiin edelleen »Kommunistisen manifestin» aatteita. Merkillepantava oli ohjelman maltillinen henki, esim. se tunnustus, mikä siinä annettiin yhteiskunnallisille osittaisparannuksille (Englannin 10-tunnin-laille) ja osuustoiminnallisille liikkeille. Huomattavat olivat Marxin laatimat säännötkin. Niiden mukaan oli liiton tarkoitus olla eri maissa toimivain, samaan päämäärään, nim. työtätekevään luokkain suojelemiseen, kohottamiseen ja vapauttamiseen, pyrkivään työväenyhdistysten keskuksena. Pääneuvostoon oli valittava eri maitten työväenjärjestöjen edustajia. Neuvoston jäsenistä taas oli valittava liiton virkamiehet. Liiton vuosikongressissa oli määrättävä liiton hallintopaikka, valittava pääneuvostoon osa jäseniä, jotka sitten saivat täydentää lukunsa, ja määrättävä seuraavan kongressin aika ja paikka, ja oli edustajain kokoonnuttava siihen paikkaan sovittuna aikana odottamatta erityistä kutsumusta. Pääneuvosto sai tarpeen tullessa muuttaa kongressin paikan, vaan ei sen aikaa. Kongressille oli pääneuvoston annettava toimintakertomus. Pääneuvoston tuli olla eri maitten työväenjärjestöjen kansainvälisenä välittäjänä, hankkia työväelle tietoja muitten maitten työväenliikkeistä, panna toimeen samansuuntaisia työväenolojen tutkimuksia Europan eri maissa, hankkia tarvittavia lausuntoja eri maitten työväenjärjestöiltä, saattaa eri maitten työväestöt tarpeen tullen toimimaan yhdenaikaisesti ja yhdenmukaisesti j. n. e. Koska kunkin maan työväenliike voi saavuttaa menestystä ainoastaan yhteenliittymisen ja yksimielisyyden kautta ja kun kansainvälisen pääneuvoston hyödyllisyys riippui siitä, voiko neuvosto olla tekemisissä ainoastaan harvoin kansallisten työväenjärjestöjen keskustain kanssa vai täytyikö sen hoitaa lukuisia hajallisia paikallisia yhdistyksiä, kehoitettiin Internationalen jäseniä tekemään kaiken voitavansa saattaakseen kotimaansa hajanaiset työväenyhdistykset kansallisiksi keskitetyiksi järjestöiksi. Liittoon yhtyneitten osastojen ja järjestöjen tuli kunkin omalla seudullaan toimia yleisen edistyksen hyväksi ja perustaa tuotantokuntia ja muita työväenluokkaa hyödyttäviä laitoksia. Pääneuvosto koetti parhaansa mukaan kannattaa

sellaisia yrityksiä. Jokaista Internationalen jäsentä, joka muutti kotimaastaan vieraaseen maahan, tuli tämän toisen maan järjestyneitten työmiesten veljellisesti auttaa. Jäseneksi liittoon pääsi jokainen, joka hyväksyi liiton ohjelman ja sitä puolusti. Kukin osasto oli vastuunalainen jäsenistään. Liittoon yhtyvät työväenjärjestöt saivat häiritsemättä pitää omat sääntönsä ja järjestyksensä.

Kun nämä säännöt oli alustavasti hyväksytty, ryhtyi pääneuvosto järjestämään liiton paikallisosastoja ja harjoittamaan agitatiota liiton hyväksi. Marx oli täynnä pyhää intoa, puuhasi joka taholla ja piti neuvostolle opettavia esitelmiä. Liiton ensimmäinen kongressi aiottiin pitää jo syksyllä 1865 Brysselissä. Mutta kun tielle ilmestyi valtiollisia esteitä, kutsui pääneuvosto mannermaan harvalukuiset paikallisosastot pienempään neuvottelukokoukseen, jossa määrättiin keskustelukysymykset syksyllä 1866 Genevessä pidettävää kongressia varten.

Internationalen viidestä kongressista — Genevessä 1866, Laussannessa 1867, Brysselissä 1868, Baselissa 1869 ja Haagissa 1872 — ja niihin liittyvästä Marxin ja Bakuninin, sosialidemokratian ja anarkismin, taistelusta on tässä teoksessa jo varhemmin lyhyesti mainittu (I osa, s. 294 seur.). Anarkismin voitokas torjuminen ei kuitenkaan ollut näiden Marxin kongressien ainoa saavutus. Vielä suurempi merkitys oli niillä ja Internationalella siinä kohden, että niiden kautta todella pääsivät Europan työväestöön leviämään »marxilaisuuden» eli »kollektivismin» opit ja menetelmät. Miten paljon tarmoa ja ponnistuksia tuo käännnytystyö Marxilta vaatikaan, ennenkuin hänen raikas oppinsa ja henkensä pääsi leviämään monien toisillensa vieraitten maiden hajanaisiin, kaikenlaiseen ennakkoluuloisuuteen, lahkolaisuuteen ja itsepintaiseen salaoppisuuteen syöpyneihin työväen-seuroihin!

Internationalen ensimmäinen kongressi pidettiin Genevessä 3—8 p. syysk. 1866. Avajaisissa oli läsnä 54 edustajaa. Marx ei saapunut. Enemmistönä olivat ranskalaiset ja sveitsiläiset edustajat; saksalaiset olivat Itävallan sodan vuoksi hyvin vähissä ja italialaisetkin pysyivät poissa. Proudhonilaisten oli helppo hallita kongressia. Kuitenkin hyväksyttiin siellä lopullisesti edelläkerrotut Internationalen säännöt, valittiin entiset jäsenet uudelleen pääneuvostoon ja määrättiin Lontoo liiton hallintopaikaksi. Varovaisella sanamuodolla hyväksyttiin vielä 8-tuntisen työpäivän vaatimus. Muuten saivat sanomalehdet kongressista sen käsityksen, että siellä kommunismi tuli lopullisesti hyljättyksi ja yksilön oikeus julistetuksi yhteiskunnan kulmakiveksi(!).

Toisessa kongressissa, jossa ei Marx taaskaan ollut läsnä, huomattiin jo vähäistä suunnan muutosta marxilaisuuteen päin. Kokous

pidettiin Lausannessa 2—8 p. syysk. 1867. Eri mielipiteet törmäsivät kongressissa rajusti vastakkain, varsinkin keskusteltaessa maan ottamisesta yhteiskunnan haltuun, jota belgialainen César de Pæpe innokkaasti puolusti, ja valtion tehtävään laajentamisesta. Marxilaiset jäivät näissä kysymyksissä vähemmistöön. Mutta toiselta puolen kokous taas päätti, ettei työväen yhteiskunnallista vapaustaistelua pitänyt erottaa valtiollisesta taistelusta ja että valtiollisten vapauksien saavuttaminen oli työväenliikkeen ensi ehto.

Kolmas kongressi pidettiin Brysselissä 6—13 p. syysk. 1868. Internationale oli jo tullut laajalti tunnetuksi. Luokkataistelun aate oli ruvennut itämään työtätekevässä kansassa monessa maassa. Siellä täällä alkoi syntyä sen mukaisia työväenjärjestöjä, mitkä herättivät vastatoimenpiteitä hallitsevain puolelta. Mutta turhaanpa Napoleonin hallitus Ranskassa koetti taivuttaa Internationalen niskoja. Marxin oppi oli kasvamassa. Se nähtiin tässä kolmannessa kongressissa, jonka enemmistö hartaasti kannatti kollektivismia. Joka taholta tuli kongressille hyviä sanomia. »Saksan työväenyhdistys» ilmoitti yhtyvänsä Internationaleen. Menestyksen innostuttamina puuhasivat Marx ja pääneuvosto kaksinkertaisella voimalla.

Mutta seuraavassa (neljännessä) kongressissa, joka pidettiin Baselissa 5—12 syysk. 1869, tuli taantumus. Mikael Bakunin ryhtyi tekemään tyhjäksi Marxin työtä. Tunnumme jo Bakuninin ja Marxin taistelun ja sen tuloksen (1 osa, ss. 294—298). Baselin kongressissa onnistui Bakuninin iskeä vaarallisia haavoja Marxin järjestöön. Pian sen jälkeen puhkesi Ranskan-Saksan sota ja sitä seurasi Parisin kommuni. Sen kukistuttua julkaisi Marx 30 p. toukok. 1871 Internationalen pääneuvoston nimessä mahtavan julistuksensa »Kansalaisodasta Ranskassa», jossa julistuksessa hän taitavasti yhdisti kommunin kohtalon Internationalen asiaan. Todellisuudessa olivat sekä Bakuninin liike että vasta päättynyt sota ja kommunin kukistus Internationalelle pahoja vastoinkäymisiä, jotka eivät jääneet Marxilta huomaamatta. Valtiollisten vaikeuksien vuoksi täytyi Internationalen jättää pitämättä vuosien 1870 ja 1871 kongressit. Marx koetti saada heikontuneessa järjestössä aikaan suurempaa toimeliaisuutta ja yksimielisyyttä. Syksyllä 1871 pidettiin Lontoossa Internationalen edustajain yksityinen neuvottelu, jossa m. m. päätettiin edelleenkin jatkaa yhtä rinnan työväen taloudellista ja valtiollista vapaustaistelua ja tehdä selvä pesäero anarkeista. Seuraavana keväänä Marx julkaisi mielten rauhoittamiseksi ja yhdistämiseksi lentokirjan »Internationalen huhutuista erimielisyyksistä». Lisäksi hankki hän puolelleen Ranskan blanquillaisten kannatuksen. Näin varustettuna kutsui pääneuvosto Internationalen ratkaisevaan kongressiin Haagiin 2—7 p. syysk. 1872.

Se oli liiton viides ja viimeinen kongressi. Läsä oli 64 edustajaa, joista 16 Ranskasta, 10 Saksasta ja 7 Belgiasta. Kaikkien ihmeksi saapui itse Marxkin kokoukseen; sitä ei ollut vielä tapahtunut missään edellisessä kongressissa. Bakunin sen sijaan pysyi nyt poissa, vaikka juuri hänen asiansa ratkaiseminen oli kongressin tärkein tehtävä.

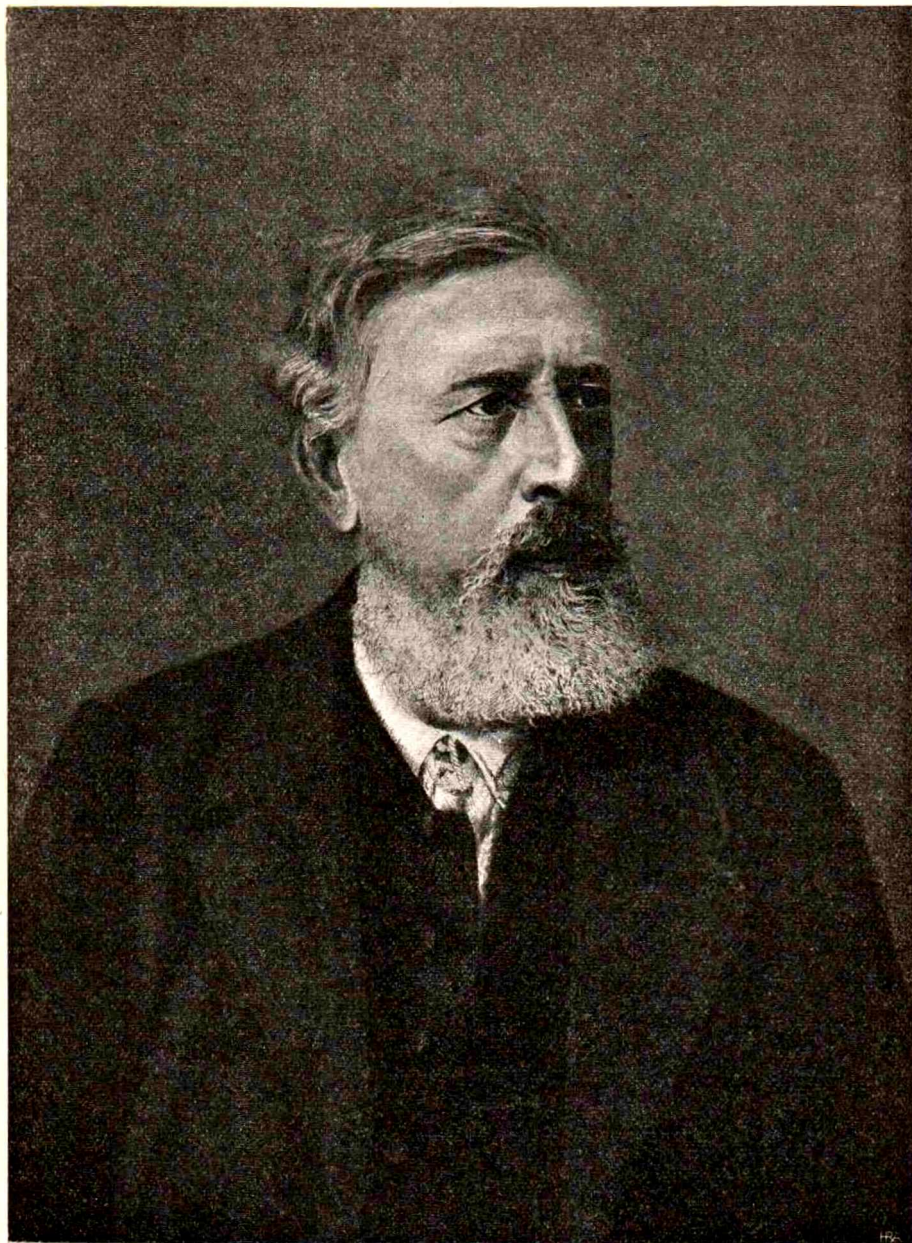
Tämä myrskyinen kongressi päättyi sillä tavoin, että Bakunin aseenkantajineen erotettiin Internationalesta. Marxilaisuus siis uudelleen saavutti voiton. Mutta raskaalla hinnalla: epäluotettavain ystäväin (blanquilaisten) avulla ja Europan alkavan työväenliikkeen hajomisella kahtia. Marx näki, ettei siipirikosta järjestöstä silloisissa ahtaissa ja vaikeissa oloissa enään tulisi lentäjää. Hän siis käytti näennäisen voiton hetkeä tehdäkseen itsekin kunniakkaan peräytymismatkan. Se tapahtui siinä muodossa, että liiton pääneuvoston asemapaikaksi määrättiin New-York. Marx ja Engels näkivät paljon vaivaa, ennenkuin saivat kongressin suostumaan siihen toimenpiteeseen. Päätös tehtiin vain kolmen äänen enemmistöllä. Tyytymätön vähemmistö jätti silloin kokouksen. Enemmistö koetti vielä uskoa tulevaisuuteen. Mutta kun ei New-Yorkin pääneuvoston toimista ruvennut mitään kuulumaan, lausui Marx kolmen vuoden päästä sen tunnustuksen, että tarkoitus pääneuvoston siirtämisellä oli ollut lakkauttaa Internationale; Parisin kommunin kukistumisen jälkeen ei liitto enään saattanut toimia alkuperäisessä historiallisessa muodossaan.

Niin loppui Internationale, joka on niin muistettava Europan sosialismin henkisessä historiassa. Jatkuva sosialidemokratinen liike vaati uusia toimintamuotoja. Mutta hengen se peri Marxin Internationalelta.

MARX PALASI takaisin tieteensä luokse. Hän pysyi syrjässä vähitellen uudelleen voimistuvista työväenliikkeistä, joita hän kuitenkin seurasi tarkimmalla huomiolla. Kotimaansa sosialidemokratiseen liikkeeseen hän vaikutti suullisilla ja kirjallisilla neuvoilla. Mutta päähuomionsa ja -harrastuksensa hän omisti suuren teoksensa jatkamiseen, kunnes kuolema katkasi hänen työnsä.

Liitämme tähän lopuksi Marxin yksityistä elämää, hänen luonnettaan ja tapojaan kuvaavia pikkutietoja, poimintoja sieltä täältä hänen pitkän Lontoon aikansa varrelta.

Marxin perheen asunto Lontoossa oli aikaisemmin Deanstreet 28 ja myöhemmin Maitland Park Road 41 (1), missä Marx kuoli. Ystävät ja sukulaiset ovat kuvanneet, miten hän ahtaassa asunnossaan päivät päästään, yöt yhytysten vuosikymmen vuosikymmeneltä teki työtä lakkaamatta suitsuavassa tupakansavupilvessä kirjavuorien vä-

Wilhelm Liebknecht.

lissä. Se oli intohimoista, kapitalismin vihasta hehkuvaa, ruumista ja sielua kuluttavaa työtä, mutta pitävää ja selvää työtä, tieteellisesti loppuunajateltua, tyyllillisesti huoliteltua pienimpiin yksityiskohtiin saakka, kirjoitettua vuosisatoja varten. Hänen teoksensa, jopa hänen

lentokirjansa ja sanomalehtikirjoituksensakin eivät olleet kevyttä lukemista. Marx vihasi ja ivasi vaivatonta yleistajuisuutta niinkuin halpahintaista kansansuosiotakin. Neron ylemmyydellä hän hallitsi ympäristönsä. Mutta kun hän samalla oli jäykkä oman kannan mies, säälimätön vastustajia kohtaan ja vastusta kohdatessaan usein ärtyisiä ja katkera, niin yhä kasvavassa oppilaitten ja kannattajain joukossa hänellä oikeastaan oli vain ani harvoja ystäviä. Ne harvat sen sijaan olivat elämän ystäviä.

Ja näiden ystäväinsä ja rakastetun perheensä piirissä oli tuo musta ja ankara ukkosen jumala hilpein, herttainen ja hellin ihminen, mitä olla taitaa. Perhe- ja seuraelämässä tulivat hänen luonteensa ja sydämensä pohjaominaisuudet esille. Ystäväin ja kotoväen parissa kuuluivat Marxin joutohetket hupaisesti. Hän oli erinomainen tammipelin pelaaja. Shakkipeliäkin hän mielellään pelasi, mutta siinä hänen taitonsa tuli tiukalle; innolla, hurjilla hyökkäyksillä ja yllätyksillä koetti hän korvata taitavuuden puutteen. Muuten olivat Marxin kotitavat hyvin siivot ja sievät. Vaikka hän valtiollisissa ja taloudellisissa keskusteluissa käytti voimasanoja ja vertauksia jos jonkinlaisia, niin lasten ja naisten seurassa oli hänen puheensa ja käytöksensä niin siveää kuin punastuvan neitosen. Jälkimaailmalle sanottakoon suoraan, että Marx kotonaan olikin täydellisesti »tohvelin alla», ei kuitenkaan rouva Marxin, vaan vanhan palvelijan Leenan. Rouva Marx hallitsi kodissa, mutta Leena piti siellä diktaturia. Marx alistui nöyrästi kuin lauhkea lammas. Ei kukaan ole suuri kamaripalvelijansa silmissä, sanoo sananparsi. Eikä Marx ollut suuri Leenan silmissä. Leena oli kyllä valmis uhraamaan henkensä Marxin perheen hyväksi — sen hän tekikin ja lepää nyt Karl Marxin perhehaudassa — mutta kotiasioissa ei hän silti vähääkään vääjännyt Marxia, vaikka isäntä olisi kuinka raivonnut; sormensa ympäri kääri Leena koko miehen, jota koko porvarillinen Europpa pelkäsi.

Marx oli — kertoo hänestä muistelmissaan Liebknecht — yksi niitä harvan harvoja ihmisiä, jossa ei ollut turhamaisuutta. Hän ei teeskennellyt koskaan, ei osannut teeskennellä enempää kuin luonnonlapsi. Hänen ajatuksensa ja mielialansa kuvastuivat peittelemättä hänen kasvoissaankin, senpä vuoksi ei hänestä ole ainoatakaan huonoa valokuvaa; kuvassakin hän aina on oma itsensä. Rehellisempää ja totuuttarakastavampaa ihmistä kuin Marx ei ole ollut. Hän oli sydämeltään täysin lapsellinen ja hän rakasti suuresti lapsia. Kokeumus oli tehnyt hänet varovaiseksi Lontoon petollisia mies- ja naiskerjäläisiä kohtaan. Mutta jos Marxia lähestyi kerjäläinen vikisevä lapsi sylissä, niin mies oli auttamatta mennyttä, hän antoi viimeisenkin roponsa, vaikka kerjäläisten rehellisyys olisi ollut kuinka epäiltävää hyvänsä. Anovia lapsensilmiiä hän ei voinut vastustaa.

»Täytyi saada nähdä — sanoo Liebknecht — Marx omain pienokaisensa parissa, tullakseen oikeaan käsitykseen tämän tieteen sankarin sydämelisyydestä ja lapsellisuudesta. Joutohetkinään tai kävelyretkillä kuljetti hän heitä ympäri, teuhasi ja kaaresti heidän kanssaan mitä hulluimmin — sannalla sanoen oli lapsi lasten joukossa. Hampstead Heathissa (puisto Lontoossa) leikimme joskus 'ratsuväkeä': minä otin toisen, Marx toisen tyttösen hartioillemme ja sitten juostiin ja laukattiin kuin hengen edestä — pantiinpa tämän tästäkin toimeen pieni ratsutaistelukin. Sillä Marxin tytöt olivat vallattomia kuin pojat eivätkä itkeneet kaikista turhista.»

Marxilla oli kolme tytärtä, kaikki lahjakkaita

ja eteviä. Vanhin oli Jenny, isän sydänpöytä; kun hän kasvoi ja joutui naimisiin ranskalaisen pakolaisen, toht. Jean Longuet'in kanssa, tuli hänen poikavesoistaan uusi polvi suursuosikkeja »Maurille», joksi ukko Marxia tumman pintansa ja mustan tukkansa vuoksi perheen kesken sanottiin. Jenny Longuet'in äkillinen kuolema alussa vuotta 1883 oli musertava isku Marxille. Toinenkin Marxin tyttäristä, Laura, joutui naimisiin Ranskaan; hänen miehensä on tunnettu ranskalainen sosialisti ja kamarin jäsen Paul Lafargue. Kolmannesta tyttärestään, Eleanorista, oli Marxilla eläessään paljon iloa. Mutta Marxin kuoltua joutui tämä tytär yhteiselämään englantilaisen sosialistin ja kirjailijan, toht. Edv. Avelingin kanssa. Yhteys tämän naiseen, epämiellyttävän ja kammottavan miehen kanssa teki reippaan ja innokkaasti sosialismin hyväksi työskentelevän Eleanorin elämän sellaiseksi helvetiksi, että hän v. 1898 myrkytti itsensä.

Yltäkyllin ehti Marxkin eläissään maistaa elämän suruja ja huosialidemokratian vuosisata II. — 14

Liebnecht ja Eleanor (Tussy) Marx Amerikan matkalla (1887).

lia, vaikkeivät ne voineet kukistaa hänen miehuullista luonnettaan. Varsinkin olivat alkuaajat Lontoossa vaikeat. Vuosikausiin ei perheellä ollut muuta sanottavaa tuloa kuin se punnan (25 markan) suuruinen palkkio, minkä hän viikoittain sai Amerikkaan lähettämistään sanomalehtikirjoituksista. Eipä kumma, että ensin perintökalleudet, sitten nuoren rouvan koristeet, vihdoin lasten lelutkin oli vietävä panttilaitokseen. Vaan näistä seikoista tietää rouva Marx paremmin kertoa. Niinpä hän eräässä kirjeessään v:lta 1851 lausuu: »Kerron Teille vain päivän tästä elämästä, semmoisena kuin se oli, ja huomaatte, että ehkä harvat pakolaiset ovat kokeneet sellaista. Kun oli mahdoton hankkia imettäjää, niin päätin, huolimatta alituisista hirveistä rinta- ja selkävivuista, ravita itse lastani. Pikku enkeliraukka joi minulta niin paljon huolta ja hiljaista murhetta, että hän sairasteli alituisesti, oli päivin ja öin kovissa tuskissa. Maailmaan tultuaan ei hän ole nukkunut yhtään yötä, korkeintaan pari kolme tuntia. — Näiden tuskien vallassa imi hän niin voimakkaasti, että rintani tuli haavoihin ja repesi; usein virtasi verta hänen pieneen vapisevaan suuhunsa. Istuin siten eräänä päivänä. Äkkiä ilmestyi talon emäntä, jolle olimme maksaneet talven kuluessa 250 taaleria. — Hän kielsi nyt kontrahdin ja vaati viittä puntaa, minkä olimme vielä velassa hänelle, ja kun meillä ei ollut niitä heti, astui kaksi ryöstömiestä huoneeseen . . .»

Myöhemmin taas rouva Marx kirjoittaa: »V:n 1852 pääsiäisenä sairastui pieni Fransiskamme vaarallisesti henkitorven tulehdukseen. Kolme päivää taisteli lapsiparka kuoleman kanssa. Hän kärsi niin paljon. Hänen pieni, sieluton ruumiinsa lepäsi takahuoneessa, me kaikki siirryimme etimmäiseen, ja kun yö tuli, laskeuduimme levolle lattialle. Kolme elävää lasta oli makaamassa kanssamme, ja me itkimme sen pikkuenkelin tähden, joka lepäsi lähellämme kylmänä ja kalvenneena. Sen rakkaan lapsemme kuolema sattui katkerimman köyhyytemme aikaan. — — Silloin juoksin erään ranskalaisen pakolaisen luokse, joka asui lähellä ja joka oli vähää ennen käynyt luonamme. Hän otti ystävällisesti osaa kohtaloomme ja antoi heti viisikymmentä markkaa. Siitä maksettiin pieni kirstu, missä lapsiraukkanani nyt uinuu rauhassa. Sillä ei ollut kehtoa, kun se tuli maailmaan, ja se oli kauan ilman tuota viimeistä pientä asuntoa. Miltä tuntuikaan meistä, kun hänet kannettiin pois viimeiseen lepopaikkaansa!»*)

Ymmärrätkö nyt, lukija, mitä Marx tarkoittaa sanoessaan uhranneensa teokselleen (»Pääomalle») »terveyden, elämän onnen ja perheen»!

*) Ks. Edvard Valppaan kirjoitusta »Karl Marx köyhänä» (»Punainen viesti» 1908).

1870-luvun puolimaissa alkoi Marxin terveys horjua. Seuraavina vuosina hän teki useita matkoja Ranskan, Saksan jopa Algeriankin terveyspaikkoihin. Kenties olisi hän voinut kestää sairautensa, ellei hänen sielunsa olisi saanut musertavia iskuja. Ensimmäinen niitä oli hänen jalon, ihailun ja rakastetun vaimonsa kuolema 2 p. jouluk. 1881. Se oli hänenkin kuolemansa. Alussa vuotta 1883 kuoli Jenny Longuet. Pian seurasi Karl Marx näitä rakkaita omaisiansa. 14 p. maalisk. 1883 kuoli hän asunnossaan Maitland kadun varrella Lontoossa, rauhallisesti, melkein ilman tuskia, työtuolissaan istuen.

Hän haudattiin Lontoon Highgaten kalmistoon, missä yksinkertainen makaava marmorikivi vaatimattomine kirjoituksineen osoittaa Karl Marxin, Jenny Marxin, pienen Harry Longuet'in ja uskollisen Leenan (Helena Demuthin) lepopaikkaa.

Marxin hauta.

Riitapukarit ja heidän sovintonsa.

Internationalen aatteellisista avaruuksista laskeudumme jälleen 1860-luvun Saksan työläismaailmaan. Siellä ovat tällä kertaa vastasamme loppumattomat riidat ja kinastukset. Niitä kuitenkin kannattaa seurata, sillä niiden kautta kasvaa ilmoille Europan ensimmäinen valtiollinen työväenpuolue.

Alamme v:sta 1864, Lassallen kuolin- ja Internationalen alkamisvuodesta.

Lassallen kuollessa näytti »Yleisen saksalaisen työväenyhdistyksen» tulevaisuus sangen harmaalta. Jäseniä oli järjestössä tällöin ainoastaan 4,610. Diktatorivaltansa vainaja oli jättänyt perinnöksi muutamalle Bernhard Beckerille, jonka taitamattomissa käsissä koko liike oli joutua hunningolle. Miehen laatu näkyy hänen ottamastaan arvonimestä »ihmiskunnan presidentti» — sopivampi varmaan oli ollut »hamepresidentti», joksi työmiehet häntä sanoivat sen liioittelevan kunnioituksen vuoksi, jota hän ensi alussa osoitti Hatzfeldin kreivitärtä kohtaan. Presidentti oli pian erotettava liikkeen johdosta, joka uskottiin kunnolliselle Karl Wilhelm Töckelle (1817—1893). Lassallelaisen liikkeen varsinaisena henkisenä ja valtiollisena johtajana perustajan kuoleman jälkeen oli kuitenkin Jean Baptist von Schweitzer (1838—1875). Tämä merkillinen mies, syntynyt arvokkaasta frankfurtilaisesta perheestä, herätti jo aikaisessa nuoruudessaan kaksinaista huomiota vapaamielisten kirjoitustensa ja luonnottomain sukupuolitaipumustensa kautta. Siveellisyyttä teeskenteleväin porvaripiirien vainoamana hän kiiruhti yhtymään uuteen työväenliikkeeseen, omistaen Lassallelle yhteiskunnallisen romaninsa »Lucinde eli kapitali ja työ». Joulukuussa 1864 alkoi Berlinissä Schweitzerin toimittamana ilmestyä yleisen saksalaisen työväenyhdistyksen oma äänenkannattaja »Der Sozialdemokrat» (Sosialidemokratti). Tässä lehdessään hän pääsi näyttämään harvinaista kykyään sosialististen oppien helppotajuisessa ja viehättävässä esittämisessä sekä taktillista taitavuuttaan olevain olojen ja porvarispuolueitten keskinäisten riitain käyttämisessä työväenliikkeen eduksi. Hänen niinkuin suuren edeltäjänsäkin käytännöllisenä pääpyrintönä oli äänioikeuden

ja yhdistymisvapauden hankkiminen Saksan työväestölle. Hyvillä toiveilla hän ryhtyi työhön. Marx ja Engelskin lupasivat avustusta »Sosialidemokratille».

Schweitzer ei periaatteellisesti vastustanut Internationalea, jonka pyrkimyksiä hän päinvastoin kannatti lehdessään, vaan hän vaati eri maitten sosialisteille vapautta menetellä heitä ympäröiväin olevain olojen mukaan. Hän julkaisi lehdessään Bismarckin hallituksesta kirjoitussarjan, jossa Lassallen sanoja muistaen lausui, että Saksan yhteyden voivat luoda ainoastaan preussiläiset painetit tai Saksan köyhälistön nyrkit; edellisessä tapauksessa olisi seuraus se, että Saksa karvoineen kaikkineen joutuisi sotilaallisen Suur-Preussin kitaan — se oli Bismarckin tarkoitus —, jälkimmäisessä tapauksessa taasen syntyisi uudenaikainen saksalainen kansanvaltio. Näissä kirjoituksissa, jotka kokemus pian näytti osuneen oikeaan, olivat Marx ja hänen yslävänsä havaitsevinaan liiallista Bismarck-ystävyyttä. Sen johdosta Marx ja Engels ilmoittivat julkisesti lakkaavansa avustamasta lehteä. Vapaamielinen yleisö riemuitsi sosialidemokratien hajaannuksesta ja julisti todistetuksi, että Schweitzer juoksi hallituksen asioita.

Schweitzerin edustama suunta ei näistä vastuksista kuitenkaan kärsinyt, päinvastoin se saavutti yhä laajempaa kannatusta työväen piireissä. »Sosialidemokratti» ei välittänyt vapaamielisten herjauksista; se antoi sanan sanasta, vaan kävi miehuullisesti puolustamaan säntijöitänsäkin, milloin he poikkeuksittain esiintyivät vapauden asianajajina. Niinpä kun vapaamieliset 1865 panivat Kölnissä toimeen valtiollisen juhlan ja polisi sen mielivaltaisesti kielsi, tarttuivat lassallelaiset lehtineen asiaan ja pitivät suuria vastalausekokouksia ympäri Preussia sillä tuloksella, että pari suurempaa paikallisyhdistystä lakkautettiin, äänenkannattaja otettiin useampia kertoja takavarikkoon ja Schweitzer joutui 16 kuukauden vankeuteen, vapaamielisten nostamatta sormeansaakaan vapauden puolesta.

Vaikeampiin vaiheisiin joutuivat lassallelaiset Preussin—Itävallan sodan johdosta 1866. Tuskin oli Slesvig-Holstein Wienin rauhassa 1864 tullut Preussin ja Itävallan yhteisen isännyyden alaiseksi, kun jo saaliista syntyi riita. Preussi halusi yhdistää valloitetut maakunnat omaan alueeseensa, Itävalta taasen tahtoi niistä muodostaa erityisen valtion. Useimmat Saksan keskikokoiset ja pienet valtiot asettuivat Itävallan puolelle peljäten Preussin sotilasvaltaa ja itse Preussissäkin väestön enemmistö vastusti Bismarckin omavaltaista junkkerihallitusta. Näissä selkkauksissa luovi Bismarck itsetietoisella taitavuudella. Hankittuaan varmuuden Napoleon III:n puolueettomuudesta ja Italian avusta, esiintyi hän Saksan eheyden sankarina esittämällä yleisellä äänioikeudella valitun kansalliskokouksen kokoon-

kutsumista uudestaan rakentamaan Saksan liittoa Saksan valtioiden toiveitten mukaisesti. Tällä hän ärsytti pahanpäiväisesti Itävallan, hyvitteli porvarillisia kansankerroksia valtiollisesta yhteydestä seuraavilla kapitalistisilla eduilla, suostutteli köyhälistöä yleisellä äänioikeudella ja loi siten puolelleen mahtavan mielipiteen. Pieniäkään temppeja ei tässä pelissä halveksittu. Marxia koetettiin pestata virallisen lehden kätyriksi. Schweitzer päästettiin vankeudesta ja Hatzfeldin kreivitär julisti koko maailmalle Bismarckin täyttävän Lassallen testamenttia.

»Sosialidemokratti» näki kyllä asiat oikeassa valossa. Mutta kun vapaamieliset eivät jaksaneet tai tahtoneet nousta Bismarckia vastaan, ei siihen kyennyt työväenluokkakaan, joka suurimmaksi osaksi vielä eli synkimmissä valtiollisessa pimityksessä. »Me emme halua Suur-Preussia emmekä Suur-Itävaltaa — kirjoitti Schweitzer —, vaan vapaata ja yksimielistä Saksaa, vapaata ja yksimielistä kansan tahdon kautta.» — »Me valitsemme! Emme valitse senvuoksi, että Bismarck on kutsunut koolle tämän kansalliskokouksen, mutta me valitsemme, vaikkakin hän on sen kutsunut koolle. Me valitsemme, koska hylkäämme voimattoman syrjästäkatsojan politiikan, koska tahdomme ottaa osaa kaikkiin yleisiin asioihin ja koska yksin me, työväenpuolue, kykenemme estämään raukkamaista porvari-liberalismia uudelleen pettämästä kansan asiaa.» Lehti kehoitti lukijoitaan voimakkaasti toimimaan yleisen äänioikeuden hyväksi ja siten pakkottamaan Bismarckia pitämään sanansa.

Muutamassa viikossa tuli Saksan kysymys ratkaistuksi. Preussin sotajoukko löi sekä Itävallan armeijan että Saksan keskivaltioiden joukot, jotka ratkaisevalla hetkellä olivat liittyneet Itävaltaan. Königsgrätzin (Sadovan) verisessä taistelussa Böhmissä 3 p. heinäk. 1866 jäi voitto ja sen mukana valta-asema Saksassa Preussille. Voitettut hallitukset osoittivat isänmaallisuuttaan heittäytymällä Napoleonin armoille, joka keskeytti Wienin portille jo ehtineitten preussiläisten voittokulun ja määräsi rauhanehdot. Itävalta luopui Saksan asioihin sekaantumisesta ja Main-joen pohjoispuolella olevista Saksan maista muodostettiin Pohjois-Saksan liitto. Preussillä, jonka alueisiin nyt yhdistettiin Slesvig-Holstein, Hannover, suuri osa Hesseniä ja Frankfurtin kaupunki, oli tässä liitossa musertava ylivoima. Liiton ulkopuolelle vielä jääneitä Etelä-Saksan valtioita kohdeltiin hyvin, jotta nekin sopivan ajan tullen yhtyisivät muitten liittoon. Näin Bismarck toteutti sitä periaatettaan, jonka hänen sanotaan kerran lausuneen muutamalle venäläiselle valtiomiehelle: »toiset ostan, toiset säikähdytän, toiset lyön ja lopuksi voitän kaikki puolelleni johtamalla heidät Ranskaa vastaan».

Uusia tosiasioita ei Preussin porvaristo voinut vastustaa. Eduskunta alkoi jälleen kiltisti myöntää veroja, joita se aikaisemmin oli kieltänyt, hallitus sai täydellisen synninpäästön kaikista entisistä laittomuuksistaan, ja enemmistö vanhaa edistyspuoluetta muodostui »kansallisvapaamieliseksi» puolueeksi, joka luopui kaikesta vallantavoittelusta, kun vain hallitus valvoi sen kukkaroiden etuja.

Työväenkin aatteille oli Preussin voitto paha isku. Kysymys oli nyt, oliko köyhälistön taistelua jatkettava uusien olojen perusteella, vai oliko uusia oloja vastustettava. Yleinen saksalainen työväenyhdistys valitsi edellisen vaihtoehdon. Schweitzer sanomalehtineen osasi kruudinsavun hälvettyäkin asettua oleviin oloihin. Hän huomautti kyllä, ettei Saksan yhteys vielä ollut täydellinen, kun Etelä-Saksa oli liittoon yhtymättä, ja ettei yhteyden toimeensaantitapakaan ollut hyväksyttävä. Mutta maailmanhistoria oli kumminkin jo sanonut sanottavansa ja asiain niin ollen oli Preussin voitto toki parempi kuin Itävallan voitto. Työväenluokan oli käytettävä hyväkseen vaillinaista Pohjois-Saksan parlamenttia edistääkseen omaa vapautumistaan ja Saksan kansallista yhdistymistä. Berlinissä oli nyt vallan keskus ja sinne oli toiminta keskitettävä.

Bismarck ei voinut peruuttaa ennen sotaa antamaansa yleisen äänioikeuden lupausta. Hänen täytyi haalia kansan kannatusta työnsä vakiinnuttamiseksi. Helmikuussa 1867 toimitettiin lakiasäättävään valtiopäiväin vaalit. Työväenpuolue otti niihin innokkaasti osaa, mutta tulokset eivät vastanneet toiveita. Ääniä puolueelle karttui 40,000, vaan yhtään edustajapaikkaa se ei saanut.

Tämän pettymyksen johdosta ryhtyi yleinen saksalainen työväenyhdistys parantamaan järjestöään. Braunschweigin kokouksessa valittiin Schweitzer yhdistyksen presidentiksi diktatorin vallalla. Kongressi hyväksyi täysin sosialistisen ohjelman: yhtenäisen ja vapaan kansanvaltion, yhteisen yhteiskunnallisen tuotannon lopullisena päämääränä ja valtion avustamat tuotantoyhdistykset väliasteena, kaikkien sivistysmaiden työväen yhdystunnon ja yleisen, yhtäläisen ja välittömän äänioikeuden. Tällaisia vaatimuksia hyväksyivät lassalalaiset samaan aikaan, jolloin Internationalen toisessa kongressissa Lausannessa 1867 vielä väiteltiin siitä, oliko maan omistaminen oleva yksityistä vai yhteistä. Saksan yhdistyslakien ansoja koetettiin välttää sillä tavoin, että itse yhdistyksen kotipaikaksi valittiin Leipzig ja muilla paikkakunnilla pidettiin ainoastaan jäsenten tilapäisiä kokouksia. Hatzfeldin kreivittärestä, joka vaalien aikana oli kielellään ja kukkarollaan sotinut Schweitseriä vastaan, tehtiin viimeinkin täydellinen pesäero. Kreivitär perusti uskolaisineen oman puolueen eli lahkon nimellä »Lassallen yleinen saksalainen työväenyhdistys», jonka päätehtävänä lyhyenä elinaikanaan oli häiritä työväenliikettä.

Bebel nuoremmalla iälläään.
(E. Limmerin piirros.)

Lakialaativat valtiopäivät olivat sillä välin suorittaneet tehtävänsä Bismarckin täydelliseksi tyytyväisyydeksi. Yleinen äänioikeus jäi pysyväksi, vaikka Bismarck oli saanut aikaan päätöksen, ettei edustajille maksettaisi mitään palkkiota. Mutta nälkiintymisen uhallakin työmiehet ottivat innokkaasti osaa uusiin vaaleihin, joissa oli valittava Pohjois-Saksan liiton valtiopäiväin jäsenet tulevaksi kolmivuotiskaudeksi. Tällä kertaa sai työväenpuolue valituksi kaksi edustajaa, Schweitzerin ja erään toisen, joka kuitenkin petti puolueen.

Saksin kansanpuolue lähetti valtiopäiville neljä edustajaa, niiden joukossa Bebelin ja Liebknechtin. Varsinaisia sosialisteja näistä kaikista olivat ainoastaan Schweitzer ja Liebknecht. Heidän välillään alkoi nyt parlamentillinen taistelu, jossa Saksan sosialidemokratiassa syntyneet kaksi suuntaa räikeästi ilmenivät.

TOISEN SUUNNAN pääkortteri oli Leipzigiissä ja sen huomatuimpia johtajia olivat Bebel ja Liebknecht.

August Bebel syntyi Kölnissä 22 p. helmik. 1840. Hänen isänsä oli Länsi-Saksassa palveleva puolalainen sotamies. Pari vuotta myöhemmin isä kuoli ja äiti muutti kotikaupunkiinsa Wetzlariin. Tuon pikkukaupungin köyhäinkoulussa sai Bebel ensimmäisen opetuksen. 14-vuotiaana hän joutui sorvarin oppiin. Seuraavina vuosina hän kierteli kisällimatkoilla Etelä-Saksassa, Itävallassa ja Sveitsissä. Mutta hänen mielensä teki sotilasuralle ja 1859 hän Salzburgissa tarjoutui vapaaehtoiseksi, vaan ei kelpannut, kun ei ollut tyrolilainen, ja seuraavana vuonna hänen sotilasunelmansa peräti musertuivat, kun hänet hyljättiin asevelvollisesta väestä »yleisen heikkouden» vuoksi.

Leipzigiin kotiuduttuaan hän liittyi sikäläiseen 1862 perustettuun työväensivistysyhdistykseen ja kaikesta sielustaan syventyi opintojen harjoittamiseen. Tämä hänen harrastuksensa selittää, miksei hän yhtynyt niihin työväensivistysyhdistyksen jäseniin, jotka tahtoivat johtaa yhdistystä itsenäisille valtiollisille urille. Kuten tunnettu jakautui yhdistys tämän politikkakysymyksen vuoksi kahtia, vaikka

osat edelleenkin pysyivät siedettävissä väleissä toistensa kanssa. Bebel jäi vanhaan yhdistykseen ja vieroi niin suuresti uutta lassallelaista liikettä, että esim. vastusti yleistä äänioikeuttakin, koska arveli siitä työkansan valistumattomuuden vuoksi koituvan vain vahinkoa työväenliikkeelle. Lassallelaisen liikkeen vastapainoksi yhtyivät työväensivistysseurat jo 1863 Bebelin, Rossmässlerin, Eugen Richterin y. m. johdolla Frankfurtissa pidetyssä kokouksessa »Saksan työväenyhdistysten liitoksi», joka pysyi likimmässä liitossa vapaamielisen porvariston kanssa. V. 1864 tuli Bebel Saksan työväenyhdistysten liittohallinnon jäseneksi ja 1867 sen esimieheksi.

Elokuussa 1866 perustivat Saksin työläiset »Saksin kansanpuolueen» radikaalis-demokratiseilla ohjelmalla, jonka pääpykälä oli preussiläisyyden vastustaminen ja kansanvaltaisen Suur-Saksan luominen. Tämä puoliporvarillinen puolue, johon liittyi sekä työväensivistysyhdistysten että lassallelaisten yhdistysten jäseniä, saavutti pian huomattavan menestyksen. V:n 1867 ensimmäisissä vaaleissa sen onnistui toimittaa Pohjois-Saksan liiton valtiopäiville kaksi edustajaa, toisen niistä Bebelin, ja saman vuoden toisissa vaaleissa sai puolue parlamenttiin heidän lisäksi kaksi muuta edustajaa, joista toinen oli Liebknecht.

Liebknecht oli v. 1862 palannut takaisin kotimaahansa. Hän oli käyttänyt hyvin kolmetoista pakolaisuutensa Lontoossa. Ensi sijassa hän oli harjoittanut valtiollis-sosiaalisia opintoja; lisäksi hän oli Englannin historian, valtiolaitoksen ja kirjallisuuden hyvä tuntija ja englannin kielen sujuva käyttäjä. Toimeentulonsa pakolaisaikanaan hän ansaitsi antamalla opetusta ja kirjoittamalla Lontoon kirjeitä joihinkuihin Saksan lehtiin. Niissä hän esiintyi suursaksalaisuuden hartaana kannattajana ja Venäjän ankarana vastustajana, joissa aatteissaan pysyi uskollisesti koko ikänsä. Wilhelm I:n valtaistuimellenousua seurannut armoitus teki palaamisen Saksaan mahdolliseksi. Liebknecht tuli Berliiniin sanomalehtimieheksi, ulkomaan osaston toimittajaksi »Norddeutsche Allgemeine Zeitung» nimiseen suursaksalais-tasavaltalaiseen lehteen.

»Teki mieleni suudella preussiläisiä sotamiehiä, kun syksyllä 1862 astelin pitkin Wilhelmstrassea, 17 vuoden jälkeen», kertoo Liebknecht muistelmissaan. Hänen tunteensa Preussin kuninkuuden varti-joita kohtaan muuttuivat joltisenkin pian. »Norddeutsche Allgemeine Zeitung» muuttui äkkiä Bismarckin puhetorveksi ja Liebknecht erosi toimituksesta, mistä teosta Lassalle häntä vielä vuoden perästä moitti.

Tällä tavoin Liebknecht tuli valinneeksi uransa. Valtaan pyrkivä preussiläisyys oli hänestä Suur-Saksan aatetta uhkaava vaara ja Bismarckin hallitussosialismi, jota lassallelaiset näyttivät kannattavan, ainoastaan työväen peijaamista suurpreussiläisyyden hyväksi. Turhaan

Bebel nykyään.

ei Liebknecht ollut käynyt Marxin koulua. Nyt hän äkkiä kotimaassaan joutui taisteluun Marxin oppien puolesta; voimakkaana aatteen soturina, toimekkaana agitatorina ja innostuttavana kansanpuhujana hän ennen pitkää kehittyi marxilaisuuden huomattavimmaksi käytännölliseksi edustajaksi Saksassa. Ensi aluksi hänen toimintansa kuitenkin keskittyi enemmän bismarckilaisuuden ja lassallelaisuuden vastustamiseen kuin luovaan uutistyyöhön.

Bismarck huomasi vastustajansa ja v. 1865 Liebknecht toistamiseen karkoitettiin Preussistä. Hän siirtyi nyt Leipzigiin, missä tapasi tulevan aate- ja taistelutoverinsa Bebelin. Liebknechtin vaikutuksesta näet Bebelistäkin vähitellen tuli ankara marxilainen. Preussin—Itävallan sodan aikana 1866 julkaisi edellinen Leipzigissä »Keski-Saksan kansanlehteä», jossa taisteli vanhan ihanteensa, yleissaksalaisen tasavallan puolesta Bismarckia vastaan, kunnes lehti lakkautettiin. Lehden toimittaja joutui Berlinin kautta matkustaessaan polisin käsiin ja sai 3 kuukauden vankeudella sovittaa »luvattoman maahanpalaamisensa».

Omituista Liebknechtissä oli se, että hän toivoi suursaksalaisten aatteidensa toteutuvan köyhälistön ja porvarillisten kansanvaltaisten yhteistoiminnan kautta. Sitä suuntaa edusti Saksin kansanpuolueen 1868 perustama »Demokratinen viikkolehti» (Demokratisches Wochenblatt), jonka toimittajana Liebknecht oli. Samaa suuntaa kannattivat yleensä Keski- ja Etelä-Saksan työväenyhdistykset, jotka melkein poikkeuksetta pysyivät jotenkin välinpitämättöminä paikallisiin parannuksiin, esim. Saksin äänioikeuskysymyksiin nähden. Näistä yhdistyksistä tahtoi Liebknecht muodostaa tulevan köyhälistöpuolueen sekä niiden avulla kukistaa lassallelaiset yhdistykset, jotka hänen vakaumuksensa mukaan ajoivat turmiollista bismarckilaista politiikkaa.

Sanomalehdissä alkanut lassallelaisten ja marxilaisten taistelu jatkui myöskin Pohjois-Saksan valtiopäivillä, jonne Schweitzer ja Liebknecht v. 1867 olivat tulleet valituiksi.

Liebknecht piti koko Pohjois-Saksan liittoa taantumuksellisen väkivallan ja vääryyden työnä. Valtiopäiväin puhujalavaa hän piti vain agitatiopaikkana, josta paremmalla teholla voi saada vastalauseet kansan kuuluville. Vanhana vallankumouksellisena hän yhä vieläkin oli vallankumouksen kannalla. Schweitzer sitävastoin mukautui oleviin oloihin, joita käden kääntämällä ei voitu muuttaa, vaan joiden alaisinkin sosialidemokrattien tuli taistella aatteittensa

puolesta. Niinpä lausui Liebknecht sotilaskulunkiarvion keskustelussa syksyllä 1867, että historia kerran on lausuva tuomionsa Pohjois-Saksan liitosta, joka todisti Saksan häpeää ja heikkoutta, ja valtiopäivistä, jotka olivat vain sortovallan viikunanlehtenä. Se oli rohkeaa puhetta ja koski arkaan paikkaan. Mutta varmaan oli Schweitzer kaukonäköisempi, kun hänselitti kannattavansa Liebknechtiä vallitsevain olojen vastustamisessa, vaan ei siltä tahtovansa hävittää Pohjois-Saksan liittoa. Schweitzer koetti saada valtiopäiväin käsiteltäväksi ammatintarkastusta ja työväensuojelusta koskevia lakiesityksiä. Liebknecht johdonmukaisesti kieltäytyi kannattamasta sellaisia ehdotuksia ja syytti Schweitzeriä Bismarckin »rauta- ja veri»-politiikan kätyriksi. Sillä tavoin juopa Saksan sosialidemokratian kahden suunnan välillä suurenemistaan suureni.

Liebknechtin edustama ajatustapa sai enimmänsä kannatuksensa eteläisen Saksan työväen keskuudessa ja varsinkin »Saksan työväenyhdistysten liiton» piirissä, joka oli muodostunut lassallelaisen liikkeen vastapainoksi. Nürnbergin kongressissa 1868 liitto hyväksyi Internationalen ohjelman, muuttuen siten yhä selvemmin marxilaiseksi liikkeeksi. Porvarilliset ainekset karisivat pian pois liitosta ja »Demokratinen viikkolehti» muuttui yksinomaan työväen äänenkannattajaksi.

Lassallelaiset olivat siis saaneet vaarallisia kilpailijoita ja tais-telu näiden kahden suunnan välillä tuli yhä katkerammaksi.

Riidan aiheeksi tuli pian ammattiyhdistyskysymyksenkin. V:n 1866 sotaa seurasi ankara pula Europan teollisuudessa. Työpalkat alenivat, työttömyys kasvoi ja samalla nosti huono vuodentulo elintarpeitten hintoja. Sellaisissa oloissa paisui työväenliike ihan itsestään. Siellä täällä perustettiin ammattiyhdistyksiä ja lakkoja puhkesi tämän tästäkin. Berlinin tupakkatyöläiset ja kirjanpainajat taistelivat menestyksellä asemansa parantamiseksi ja Berlinin neulomateollisuuden surkeita salaisuuksia ruvettiin vetämään päivän valoon.

Schweitzer huomasi tarpeelliseksi ryhtyä järjestämään työväen ammatillistakin liikettä. Hänen ja Fritzschen sitä tarkoittava esitys kyllä hyljättiin lassallelaisten puoluepäivillä 1868 — olihan ammatillinen rehkeminen Lassallen »rautaisen palkkalain» mukaan aivan turhaa vaivaa —, mutta ehdotuksentekijöitä ei kielletty valtiopäivämiehinä kutsumasta koolle ammatillista kongressia. Se pidettiin Berlinissä syksyllä 1868. Edustettuina siellä oli 142,000 työläistä ja kokouksessa päätettiin perustaa 10 ammattiliittoa, jotka kaikki kuulsivat Schweitzerin, Fritzschen ja tehtaantöyömies Kleinin muodostaman hallituksen johtamaan yhteiseen keskusliittoon. Tällaista diktatorista järjestöä eivät marxilaiset hyväksyneet. Puoluepäivillään Nürnbergissä 1868 he perustivat oman ammattiyhdistysliittonsa hekin.

Päätehtävänä näillä kahdella ammattijärjestöllä oli käydä sotaa toisiansa vastaan. Liebknecht ja Bebel vaativat pidettäväksi yhteistä kongressia molempain ammattiyhdistysjärjestöjen yhdistämiseksi. Siihen Schweitzer ei suostunut, vaan kehoitti Nürnbergin »himphampun» laatijoita yhtymään lassallelaiseen ammattijärjestöön. Tietysti sai hän samalla mitalla takaisin.

Näin nuo Saksan sosialismin molemmat suunnat 1860-luvun viimeisinä vuosina kulkivat kumpikin omia uriansa, vähän väliä mitellen voimia toistensa kanssa. Schweitzer oli tällöin vielä täydessä etenemisvauhdissa. V. 1868 oli hän vaikutuksensa huipulla. Silloin hän Hampurin kokouksessa tarkasteli joukkojansa, jotka olivatkin nyt lukuisimmat kuin vielä milloinkaan ennen. Silloin hän myöskin, kuten äsken mainittiin, pani alulle lassallelaisen ammattiyhdistysliikkeen. »Sosialidemokratian» aputoimittajaksi sillä välin kuin hän itse istui vankilassa tai puuhasi muissa toimissa, otti hän nuoren kemian opiskelleen ylioppilaan Wilhelm Hasselmannin, joka orpopoikana armoleipää syödessään oli maistanut myöskin elämän katkeruutta ja jossa leimusi sammumaton viha porvarillisista yhteiskuntaa vastaan. Hänen voimaperäiset kirjoituksensa »Sosialidemokratissa» olivat suureksi hyödyksi lassallelaiselle puolueelle. Asemaansa vahvistaakseen siirsi Schweitzer puolueensa hallintopaikan Berliiniin — Bismarckin turviin, selittivät ilkeämieliset vastustajat. Schweitzer kutsui kilpailijansa vastaamaan sanoistaan puolueensa vuosikokoukseen 1869, jonka enemmistö hänelle antoi luottamuslauseen. Kun hän ei sittenkään saanut olla rauhassa, pani hän pian mainitun vuosikokouksen jälkeen toimeen puoluekaappauksen sulattamalla yhteen Hatzfeldin kreivittären ja yleisen saksalaisen työväenyhdistyksen osastot ja valituttamalla itsensä näin muodostetun järjestön yksinvaltaiseksi esimieheksi.

Tämän kaappauksen johdosta kutsuttiin elokuussa 1869 Eisenachiin koolle yleinen sosialidemokratinen kongressi perustamaan sekä porvarillisista puolueista että yksityisten vallanhimosta vapautunutta sosialistista järjestöä. Schweitzer oli siihen aikaan vankeudessa, mutta hänen puoluettaan edustamaan saapui kongressiin 110 edustajaa. Heitä vastustamaan tuli 262 edustajaa. Sovintoa ei syntynyt, vaan kumpikin ryhmä piti oman kokouksensa. Liebknechtin ja Bebelin kannattajat perustivat »Sosialidemokratian työväenpuolueen», jonka jäseniä sanottiin myös »eisenachilaisiksi». Uuden järjestön ohjelma ei periaatteellisissa kysymyksissä poikennut lassallelaisten ohjelmasta; eisenachilaisetkin julistivat kannattavansa tuotanto-osuuskuntia ja niiden avustamista. Hallintonsa uusi järjestö järjesti kansanvaltaiselle kannalle. Ketään yksinvaltaista puoluediktatoria ei asetettu, vaan jätettiin puolueen asiain johto viisi-

henkisen toimikunnan käsiin, jonka toimia tarkasti yksitoistahenkisen valvontakunta. Vaalit toimitettiin vuotuisissa puoluekongressissa, jolla oli ylin valta kaikissa puolueen asioissa. Puolue jakautui paikallisyhdistyksiin. Veroksi, joka oli puolueelle maksettava, määrättiin groshen kuukaudessa. »Demokratinen viikkolehti» muutettiin kahdesti viikossa ilmestyväksi äänenkannattajaksi, jolle annettiin nimi »Kansanvaltio» (Volkstaat). Puoluetta kannattavia ammattiyhdistyksiä kehoitettiin liittymään kansainvälisiin ammattijärjestöihin ja siten välttämään valtiollisten riitain tuottamaa hajaannusta.

Vanhat riitaveljet sitävastoin jatkoivat kiistaansa kaikilla mahdollisilla keinoilla. Schweitzerin yksinvaltaan tyytymättömät baijerilaiset yhdistykset erosivat lassallelaisesta puolueesta ja yhtyivät eisenachilaisiin. Syytä tyytymättömyyteen alkoi ollakin, sillä Schweitzerin viha meni niin pitkälle, että hän kielsi puoluelaisiaan valtiollisissa vaaleissa millään ehdoilla antamasta ääniänsä eisenachilaisille. Sillä tavoin ei saattanut kauan jatkua.

SOTA, joka syttyi Saksan ja Ranskan välillä, antoi Saksan työväenliikkeelle hetkiseksi muuta mietittävää kuin johtajain tukkanuotan vedon.

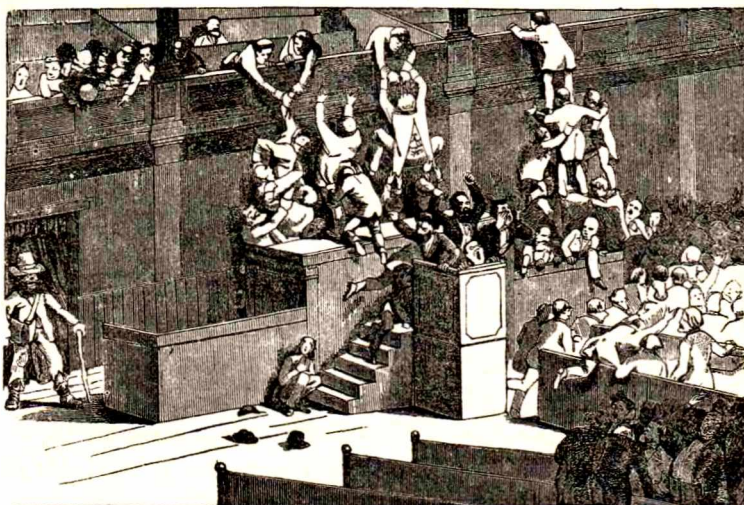
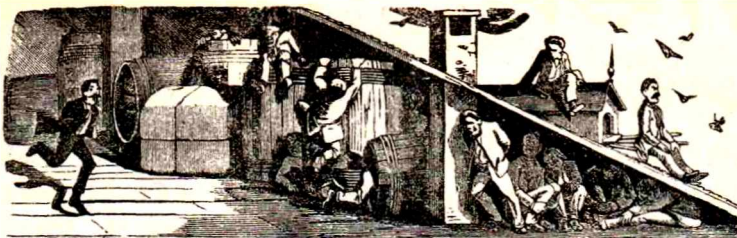
Bismarck oli Itävallan sodan jälkeen vaaninut tilaisuutta päästäkseen hyökkäämään Napoleon III:n kimppuun. Saksan taloudelliset edut vaativat Saksan täydellistä yhdistymistä eikä Bismarck luullut voivansa saada sitä aikaan muulla tavoin kuin voitokkaalla sodalla, joka pakottaisi Etelä-Saksan valtiot alistumaan Preussin kuninkaan johdon alle. Napoleon III taas tarvitsi sotamainetta pelastaakseen vajoavan keisarivaltansa ja tyydyttääkseen porvariston riistämishaluja. Toivottu sodan aihe saatiin Espanjan kuninkaanistuimesta, johon Bismarck vastoin Napoleonin mieltä tyrkytti erästä Preussin kuninkaan sukulaista. Napoleon käsitti asian muka »Ranskan kunnian» loukkaukseksi ja Bismarck osasi »Emsin sähkösanomalla» antaa Ranskan vaatimuksille sellaisen muodon kuin olisi Preussin ja Saksan kunniaa verisimmin loukattu. Niinpä siis alkoi kesällä 1870 sota, johon Bismarck oli mitä parhaiten varustanut.

Ranskan ja Saksan sosialidemokratit panivat julkisia vastalauseita sotaan vastaan, lassallelaiset kuitenkin sillä lisäyksellä, että tällä kertaa oli sodan syttyminen Napoleonin syy ja että Saksan täytyi puolustautua hyökkäystä vastaan. Pohjois-Saksan liiton valtiopäivillä kannattivat lassallelaiset Schweitzer, Hasenclever ja Fritzsche valtiolainan ottamista sotaan varten, jotavastoin Bebel ja Liebknecht eivät ottaneet osaa äänestykseen. Vastoin viimeksimainittuja johtajia ja puolueen äänenkannattajaa »Kansanvaltiota» asettui eisenachilaisten

puoluetoimikunta Braunschweigissä julkaisemassaan kehoituksessa sotakysymyksessä lassallelaisten kannalle.

Sota tuli pian ratkaistuksi. Sedanin tappelu 2 p. syysk. kukisti Napoleonin ja turvasi Saksan yhteyden. Bismarck olisi nyt voinut määrätä rauhanehdot, jotka olisivat olleet Saksalle kunniakkaat ja samalla tehneet mahdolliseksi hyvät välit Keski-Europan suurten sivistyskansain kesken. Mutta Saksan johtavat porvarit halusivat Elsass-Lothringin anastamista. Kun eisenachilaisten puoluetoimikunta Braunschweigissä levitti julistuksen sellaista ryövärin menettelyä vastaan, raahattiin koko puoluehallinto kahleisiin kytkettynä Lötzenin linnaan. Samaan linnaan tuotiin Johann Jacoby, 1848:n aikainen tuttavamme, syytettynä siitä hirveästä rikoksesta, että oli puhunut Ranskan alueitten anastamista vastaan. Pitkän ja vaivaloisen vankeuden jälkeen pääsivät »isänmaanpetturit» vihdoin oikeuden eteen, missä heidät tuomittiin muutaman kuukauden vankeusrangaistukseen — laittomia tarkoituksia ajavaan seuraan kuulumisesta. Pohjois-Saksan liiton valtiopäivillä vastustivat Bebel, Liebknecht, Schweitzer, Hasenclever ja jotkut muut Elsass-Lothringin valtaamista. Valtiopäiväin päätyttyä vangittiin Bebel ja Liebknecht tullakseen vuoroonsa syyteiksi valtiopetoksen valmistamisesta.

Helmikuussa 1871 tehtiin Versailles'in rauha, jossa Ranska luovutti Saksalle Elsass-Lothringin ja sitoutui suorittamaan voittajalle 5 miljardia markkaa sotakulunkeja. Muutaman päivän perästä toimitettiin vaalit yhdistyneen Saksan valtiopäiviä varten. Aika ei ollut sosialidemokrateille edullinen. He saivat yhteensä 102,000 ääntä (noin 3 % kaikista annetuista äänistä), joista lassallelaisille tuli 63,000 ja eisenachilaisille 39,000 ääntä. Kuitenkaan eivät lassallelaiset saaneet valituksi ainoatakaan edustajaa; yhtyneet porvarispuolueet tuottivat Schweitzerille tappion vaaleissa. Eisenachilaiset saivat valituksi Behelin ja Schrapsin. Sitä vihaa ja pelkoa, jota Saksan valtapuolueet jo tunsivat sosialidemokratiaa vastaan, lisäsi nyt Parisin kommunikin verinen kummitus. Bismarckille sanotaan kommunin tuottaneen ensimmäisen unettoman yön. Lassallelaiset ja eisenachilaiset sitävastoin lähettivät kommunardeille veljellisen tervehdyksensä ja huolimatta vastustajainsa pilkan ja naurun rähäkästä lausui Bebel Saksan valtiopäivillä julki työväen käsityksen kommunista: »Tietäkää — hän lausui — että koko Europan köyhälistö ja kaikki ne, joiden rinnassa vielä sykkii vapauden ja itsenäisyyden tunnetta, ovat nyt kääntäneet katseensa Pariisiin. Ja vaikkapa Parisi tällä hetkellä on kukistettu, niin muistakaa, että siellä käytiin vain pientä esivartijakahakkaa, että päätaistelu vielä on taistelematta ja että muutaman vuosikymmenen kuluttua Parisin köyhälistön kohottama sotahuuto: 'sota palatseille, rauha matalille majoille, kuolema puutteelle ja lais-

Kun Bebel saapui valtiopäiville.
(Saksalainen pilakuva v:lta 1872.)

kuudelle!» on kaikuva koko Europan työläismaailman tunnuslausena».

Bismarck lienee myöhemmin lausunut, että nuo Bebelin sanat olivat se »valonsäde», joka hänelle paljasti sosialidemokratian sisimmän tarkoituksen. Varmaa on, että tästä hetkestä alkoi Bismarckin ja hänen hallituksensa julkinen taistelu sosialidemokratiaa vastaan.

Sen merkinä voimme pitää Bebeliä, Liebnehtiä ja Hepneriä vastaan aljettua valtiopetosjuttua, jota käytiin alussa vuotta 1872 Leipzigin valamiehistöön edessä. Virallinen syyttäjä kokosi sosialistisista julistuksista, ohjelmista, sanomalehdistä ja muusta kirjallisuudesta

1870-luvun sosialisteja.

Ignaz Auer.

* 19. 4. 1846, † 10. 4. 1907.

Kotoisin Baijerista. Satulaseppä. Eisenachilainen v:sta 1872 ja sen jälkeen kuolemaansa saakka Saksan sosialidemokratian käytännöllisiä johtomiehiä.

Paljon kokenut mies.

Hermann Molkenbuhr.

* 11. 9. 1851.

Alkuaan hampurilainen sikarityöntekijä. Sosialistilakien aikana karkoitettu Hampurista. Valtiopäivillä v:sta 1890 alkaen. Saksan sosialidemokratian parhaita agitatoreja.

Wilhelm Bracke.

* 29. 5. 1842, † 1880.

Kauppiaan poika Pohjois-Saksasta. V:sta 1865 lassalilainen, v:sta 1869 marxilainen. Myöhemmin kirjanpainaja. Julaissut m. m. kirjan »Alas sosialidemokratit».

mahtavan syytösrovion, joka antoi syytetyille tilaisuuden loistavissa puolustuspuheissa selittää sosialistien valtiollisia ja yhteiskunnallisia oppeja. Varsinkin Liebknecht osoitti nyt olevansa oikealla alallaan ja otteli oikein olan takaa. Tosin valamiehistö langetti syytetyt viikapäiksi ja oikeus tuomitsi heidät kahden vuoden vankeuteen. Mutta siinä laajassa kertomuksessa, jonka Liebknecht ja Bebel julkaisivat tästä muistettavasta oikeusjutusta, lausutaan täydellä syyllä, että se on voittanut sosialismille tuhansia uusia kannattajia ja alentanut hallituksen arvoa kaikkien oikeinajattelevain silmissä. »Linna-aikamme — lausuu Bebel 2-vuotisesta vankeudestaan Hubertusburgissa — oli meille kohoamisen ja vahvistumisen aika, jota hyvin tarvitsimme voidaksemme teroittuneilla aseilla taistella päämäärämme hyväksi: ihmiskunnan vapauttamiseksi tietämättömyyden, sorron ja riistämisen kahleista. Emme tiedä, onko syyttäjä tyytyväinen tähän kokonaistulokseen; mutta me olemme, ja siinä on meille kyllin.»

Vielä samana vuonna 1872 joutui Bebel toistamiseen yläluokka-oikeuden langetettavaksi. Hän oli jossakin puheessaan sanonut Preussin kuninkaan syöneen sanansa, kun oli luvannut, että Saksan yhteys ja vapaus olisi oleva palkka Ranskan voittamisesta. Mies tuomittiin majestetinloukkauksesta 9 kuukauden vankeuteen sekä menettämään valtiopäivämiestoimensa. Saksin Glauchau-Meeranen köyhät kankurit, joiden edustajana Bebel valtiopäivillä oli, vastasivat tuomioon valitsemalla Bebelin uudelleen edustajakseen 3,000 ääntä suuremmalla äänimäärällä kuin edellisellä kerralla. Valtiopäivät sil-

loin itse riistivät Bebeliltä edustusosoikeuden, jota hän Hubertusburgin linnassa jo istuen ei olisikaan voinut käyttää.

Sodan jälkeen tulivat Ranskalta kiskotut kultamiljardit Saksan yli. Siitä hyötyivät ensi sijassa Saksan armeija ja liike-elämä. Teollisuus- ja pörssikeinottelut nousivat huippuunsa. Vuosina 1871—73 perustettiin Saksassa osakeyhtiöitä yhteensä suuremmilla pääomilla kuin Ranskasta saatu sotakorvaus. Näinä hyvinä raha-aikoina nousivat elinkustannukset ja vuokrat varsinkin suurkaupungeissa tavattomiin ja pakottivat työväkeä yrittämään palkkainsa parantamista. Työlakkoja tapahtui kaikkialla. Mutta vaikka porvarilliset puolueet vastustivat työväen kohtuullisimpiakin vaatimuksia ja siten varsin yllyttivät lakkoja tekemään, kehottivat sekä lassallelaiset että eisenachilaiset työväkeä noudattamaan varovaista menettelyä työtaistelussaan. Olisi luullut, että ammattikunnallinen liike näissä oloissa olisi päässyt Saksassa vauhtiin. Niin ei kuitenkaan käynyt. Lassallelaiset pysyivät ammatillista liikettä vierovalla kannalla ja jättivät Schweitzerin alkuunpaneman ammatillisen järjestön rappahtumaan. Erfurtissa pidettiin eisenachilaisten alotteesta 1872 ammattikuntakongressi, jossa oli edustettuna 10,000 työntekijää. Mutta pysyvää yhteistä järjestöä ei tämäkään kokous pystynyt luomaan. Vallanpitäjät vainosivat erityisesti ammattiyhdistyksiä, joita ei yleinen äänioikeus suojellut ja joiden kimppuun siten oli helpompi kaikenlaisilla tekosyillä päästä. Eihän ihmettä, että niin ollen työväen harrastukset sodan jälkeen kääntyivät uudella innolla valtiolliseen toimintaan.

SOVINTO lassallelaisten ja eisenachilaisten välillä oli yhä edelleen solmiamatta. Mutta sovinnon tarvetta aljettiin yhä yleisemmin tuntea ja sen mahdollisuus kävi yhä selvemmäksi. Sota oli, joskin omalla tavallaan, toteuttanut Saksan yhteyden ja siten poistanut yhden pahimpia loukkauskiviä sovinnon tieltä. Täytyihän myöskin jokaisen intohimottoman sosialistin vähitellen oivaltaa, että kaksi ryhmää, joilla oli samat tarkoituserät ja melkein täsmälleen samantaiset ohjelmat ja samat vastustajat ja jotka julkisessa elämässä sangen usein taistelivat yhteistä päävihollista vastaan, että nämä kaksi ryhmää oikeittain kuuluivat samaan kokonaisuuteen. Mutta niin syvästi olivat toisarvoiset seikat mieliä erottaneet ja niin ärtyisiksi olivat johtajain keskinäiset riidat tulleet, että sovinnon teon oli vielä käytävä monen vaivan ja vastuksen läpi.

Ensimmäiseksi sovintouhriksi joutui Schweitzer. V:n 1871 vaaleissa saivat porvarilliset estetyksi hänen pääsynsä valtiopäiville. Vaalien jälkeen ilmoitti Schweitzer aikovansa luopua »yleisen saksalaisen työväenyhdistyksen» johdosta. Hän oli väsynyt, katsoi uhranneensa kyllin aikaa, työtä, rahoja ja sielunrauhaa puolueelle ja halusi

nyt vetäytyä lepoon. Nähtävästi oivalsi hän, että hänen diktaturinsa päivät olivat luetut, kun hän ei enään jaksanut ylläpitää sanomalehteänsä ja oli menettänyt edustajapaikkansa. Lassallelaisten puoluekokous antoi hänelle kiittävän päästökirjan ja valitsi hänen sijaansa esimiehekseen Hasencleverin. Puolue otti omakseen Schweitzerin äänenkannattajan, jota ruvettiin jatkamaan »Uuden Sosialidemokratian» nimellä.

Lassallelaisten johtomiesten keskuudessa ruvettiin pian pesemään rumaa pyykkiä. Puoluekokouksessa Berlinissä 1872 syytti Tölcke Schweitzeriä polisin ja hallituksen kätyriksi ja puolueen rahavarain anastajaksi. Syytökset todistettiin kaikki perättömiksi, mutta puoluekokouksessa ne kävivät täydestä ja 5,595 äänellä 1,177 vastaan erotettiin Schweitzer puolueesta, jota hän oli vuosikautia etevästi johtanut mitä vaikeimmissa oloissa. Vastaukseksi tähän kurjaan menettelyyn kirjoitti Schweitzer Saksan työväelle osoitetun lentokirjan, jossa lausui m. m.: »Jos olen syytön, on kokous tehnyt minua kohtaan häpeällisen vääryyden, jos taas olen syyllinen, on se tehnyt häpeällisen vääryyden työväenliikkeelle jättäessään yhdistyksen hallintoon henkilöitä, jotka ovat vuosikautia olleet läheisimpiä tovereitani, tunteet jokaisen toimenpiteeni ja siis ovat rikostovereitani.» Lopuksi hän kehoitti puoluetta yksimielisyyteen: »yksimielisyys on saavutettava millä hinnalla tahansa, johtajain kanssa, jos he suostuvat, ilman heitä, jos he ovat toimeettomia, vastoin heitä, jos he asettuvat poikkipäin.» Ne olivat Schweitzerin jäähyväissanat tovereilleen, jotka häntä niin väärin tuomitsivat. Sen koommin ei häntä enään tavattu Saksan työväenliikkeessä. Hän omisti aikansa kaunokirjallisiin harrastuksiin ja kuoli jo v. 1875 Sveitsissä.

Eisenachilaiset riemuitsivat lassallelaisten perheriidoista. Nythän oli muka todistettu, että Schweitzer oli petturi, niinkuin eisenachilaiset aina olivat sanoneet. Ja yhtä syyllisiä olivat tietysti Hasselmann, Hasenclever ja Tölcke, koska olivat tienneet päämiehensä rikoksellisuuden ja sen salanneet.

1874 v:n valtiopäivävaaleissa esiintyi sosialidemokratia, veljesodasta huolimatta, entistään vahvempana. Lassallelaiset olivat lieventäneet entistä vaalipäättöstään siihen suuntaan, että lassallelaiset saattoivat hätätilassa äänestää eisenachilaistakin ehdokasta. Sosialistisia ääniä annettiin yhteensä 351,670, jotka jakautuivat melkein tasan kummallekin ryhmälle. Valituksi tuli 6 eisenachilaista ja 3 lassallelaista.

Valtiopäivillä sosialistiset ryhmät entistä enemmän lähestyivät toisiaan. Vaalien tulokset näet olivat säikähdyttäneet vallanpitäjiä, jotka ryhtyivät uusiin väkivaltaisuuksiin »punaista vaaraa» vastaan. Kun Bismarckin räikeimmät kuristusesitykset hyljättiin valtiopäivillä,

turvautui hallitus poliisiin ja oikeusistuimiin. Tessendorff nimisestä lakimiehestä saatiin sopiva asianajaja ja Berlinin raastuvanoikeudesta sopiva oikeusistuin sosialisteja vastaan. Kansalaisia tuomittiin vuosiksi vankeuteen sellaisistakin syistä, että olivat ennustaneet vallankumouksen tulevan, elleivät vallitsevat luokat tee tarpeellisia parannuksia yhteiskunnassa. Vainosta saivat lassallelaiset ja eisenachilaiset tasaisesti osansa, sen vuoksi ne alkoivatkin tuntea toveruutta toisiansa kohtaan. Tessendorff nähtävästi tahtoi pakottamallaakin pakottaa riitaiset veljekset sovintoon. Hänen vaatimuksestaan julistettiin lassallelaisten järjestö, yleinen saksalainen työväenyhdistys, kokonaisuudessaan laittomaksi, sen hallinto tuomittiin rangaistukseen, ja sama kohtalo tuli myöskin eisenachilaisten järjestön osaksi Preussissä. Saksan pienemmät valtiot kiirehtivät seuraamaan Preussin etevää esimerkkiä. Ainoastaan muutamilla maankulmilla, kuten hansakaupungeissa ja Thüringenissä, saattoi työväenpuolue vielä esiintyä julkisesti.

Jo rupesivat piintyneimmätkin riitelijät tekemään sovintoa. Tölcke lähestyi syksyllä 1874 Geibiä ja Liebknehtiä. Kummankin ryhmän valtiopäivämiehet alkoivat sitten neuvottelut, joita jatkettiin ryhmäin yhteisesti asettamassa valiokunnassa. Päätettiin, että yhteistoiminta oli perustettava köyhälistön luokkataistelun ehdottoman tunnustamisen pohjalle. Tarkempi ohjelma laadittiin kummankin ryhmän ohjelman perustuksella, niin ettei kummankaan tarvinnut luopua vanhoista periaatteistaan. Lassallelaiset saivat ohjelmaan lempilauseensa työn tulosten kuulumisesta työntekijälle, rautaisesta palkkalaista ja tuotantokunnista, joita valtion piti kannattaa. Lisäksi vaadittiin ohjelmassa tuotannon välineitten ottamista yhteiskunnan haltuun ja palkkatyön poistamista sekä julistettiin luokkataistelu köyhälistön vapauttamisen ainoaksi toteuttajaksi.

Marx arvosteli tätä ohjelmaluonnosta sangen purevasti. Hän ei tiennyt, että se kuvasti kummankin ryhmän katsantokantaa, vaan luuli sen syntyneen molemminpuolisesta tinkimisestä. Sitä paitsi hän oloja lähemmin tuntematta arvosteli eisenachilaisia liian korkealle ja lassallelaisia liian matalalle. Mutta Marx ei ollut kirjoitettujen ohjelmain ystävä, vaan lausui, että »jokainen askel käytännössä on tärkeämpi kuin tusina ohjelmia.»

Saksan työväki iloitsi jo edeltäkäsien vihaveljien sovinnosta. Sopijaiset vietettiin sitten lopullisesti työväenkongressissa Gothassa 22—27 p. toukok. 1875. Kokouksessa oli edustettuna 15,000 lassallelaista (73 edustajaa) ja 9,000 eisenachilaista (56 edustajaa). Liebknecht ja Hasselmann alustivat ohjelmakysymyksen. Ohjelma — »Gothan ohjelma» — hyväksyttiin melkein muuttamatta ja yksimielisesti. Sovinnolle pantiin jo niin suuri arvo, että luvattiin hyväksyä ohjelmaksi

vaikka paperille piirretty nyrkin kuva, jos sovinto sillä saataisiin aikaan. Uuden puoluehallinnon paikaksi valittiin Hampuri, silloinen »sosialistisen Saksan pääkaupunki». Yhtyneen puolueen nimeksi tuli »Saksan sosialistinen työväenpuolue». Puolueen hallinnon jäseniksi valittiin entiset lassallelaiset Hasenclever, Hasselmann ja Derossi, sekä entiset eisenachilaiset Ignaz Auer ja Wilhelm Geib. Puolueen sanomalehdiksi hyväksyttiin vastaiseksi sekä lassallelaisten »Uusi Sosiaalidemokratti» että marxilaisten »Kansanvaltio», jotka kuitenkin seuraavana vuonna lakkasivat tehdäkseen tilaa puolueen uudelle Leipzigissä ilmestyvälle »Eteenpäin» (Vorwärts) nimiselle äänenkannattajalle, jota Liebknecht ja Hasenclever toimittavat.

Gothan kokoukseen loppuu lassallelaisen puolueen historia Saksassa. Mutta puolue kuoli kunnialla jättäen henkensä elämään. »Huolimatta siitä, että Marx oli Gothan ohjelmaa arvostellessaan monessa kohden oikeassa, näkyi selvästi, että Lassalle oli valinnut oikean tien, jota seuraten Saksassa voi syntyä mahtava ja voittamaton työväenpuolue yhteiskunnallisen vallankumouksen kannattajaksi.»*)

---

*) Vrt. J. K. K(ari)n kirjoitusta »Sisälliset riidat Saksan työväenliikkeessä 1868—1875», yhteiskirjassa »Uuden ajan kynnyksellä» 1904, ss. 65—91, jota olemme paikoin hyväksenne käyttäneet.

11. Mustat vuodet.

Vaikka Saksan sosialidemokratian yhtymisen jälkeen vielä jäi paljon tietopuolista epäselvyyttä ja erimielisyyttä käytännössä, edistyi liike kuitenkin 1870-luvun keskivuosina ihmeteltävästi niin henkisessä kuin valtiollisessakin suhteessa. »Zukunft» (Tulevaisuus) ja »Neue Gesellschaft» (Uusi Yhteiskunta) nimiset tieteellis-kirjalliset aikakauslehdet, joista edellisen oli perustanut varakas Karl Höchberg ja jälkimmäistä toimitti F. Wiede, koettivat tyydyttää sosialidemokratisen lukijakuntansa suurta sivistysnälkää. Berlinin yliopistossa esitti sokea dosentti Eugen Dühring sosialistisia oppeja huomiota herättävissä luennoissa, joita monet sosialistit hartaasti kuulisivat. Hän oli äärimmäisen vallankumouksellinen, joka ei hyväksynyt Lassallen eikä Marxin myönnetyksiä olevalle yhteiskunnalle, vaan johdonmukaisesti vaati ankarinta ja puhtainta kommunismia. Karkoitustaan yliopiston oppistuilta ei sellaisen luennoitsijan tarvinnut kauan odottaa. Dühring vaipui sittemmin yhä yksipuolisempaan ja kummallisempaan lahkolaisuuteen, jonne lopuksi ei kenenkään ollut mahdollista häntä seurata. Ennen tätä loppunäytelmää oli Fr. Engels »Vorwärts» lehteen kirjoittanut sarjan Dühringin rakentamaa uutta utopistista sosialismia vastustavia kirjoituksia, jotka hän sitten kokosi »Herra Eugen Dühring, tieteen kumooja» nimiseksi kirjaksi, jonka viehättävimmät ja opettavimmat luvut sitten ilmestyivät lentokirjana nimellä »Sosialismin kehitys haaveesta tieteeksi» (myöskin suomeksi ilmestynyt).

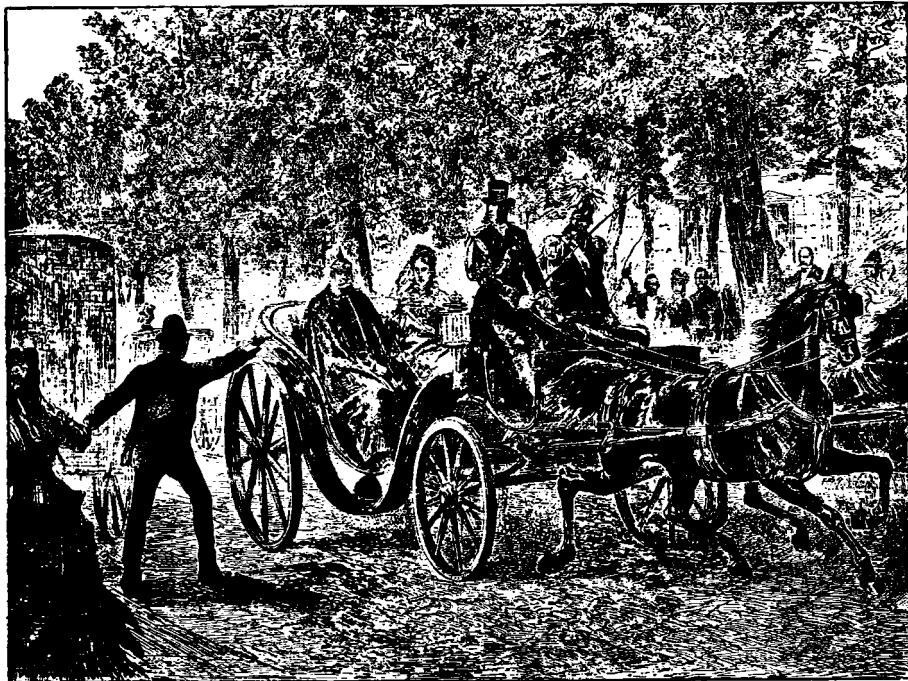
Mutta myöskin porvarillisissa piireissä heräsi tähän aikaan vilkas harrastus yhteiskunnallisten olojen parantamiseksi, kuitenkin kumoomatta tai rikkomatta yhteiskunnan olevia perusteita. Tämän tehokasta valtion myötävaikutusta edellyttävän »sosiaalipolittisen» tai »valtiososialistisen» liikkeen henkisenä isänä voidaan pitää Rodbertusta. Hänen nuorempia kannattajiaan oli Rudolf Meyer, jonka arvokas »agrarisosialistinen» teos »Neljännen säädyn vapautustaistelu» teki teräviä hyökkäyksiä kapitalistista järjestelmää vastaan. Vallasoliijat eivät sietäneet tällaista arvostelua; Bismarckin loukkaamisesta ankaraan rangaistukseen tuomittuna katsoi Meyer parhaaksi lähteä

maanpakoon. Toinen yhteiskunnallisten parannusten vaatiija oli Albert Lange. Hän julkaisi näihin aikoihin uuden painoksen teostansa »Työväenkysymys», jossa vedoten L. Brentanon teokseen Englannin ammattiyhdistyksistä esitti sellaisten yhdistysten sekä työväensuojelulakien tarpeellisuutta Saksassakin, jos mieli vapauttaa työntekijöitä työnantajainsa arvottomasta vallanalaisuudesta ja välttää sosialistista vallankumousta. Suurempaa huomiota kuin Langen teos herätti eräs toinen samanaikainen ilmiö, Itävallan entisen ministerin, prof. A. Schäfflen pieni kirjanen »Sosialismin ydin», jossa osoitettiin, että sosialistiset opit olivat korkealle tähtääviä ja että kapitalin saattaminen yhteiskunnan haltuun oli ajatus, joka kyllä näytti arveluttavalta, vaan jota ei voitu kumota »sivistyneitten» luokassa vallitsevalla pakulla tietämättömyydellä. Myönsipä Schäffle, että sosialistinen talousmuoto, jos sitä voitaisiin toteuttaa, olisi monelta kannalta kapitalistista talousmuotoa paljon etevämpi.

Monet tämän ajan saksalaisista talousoppineista, kuten Adolf Wagner, Gust. Schmoller, L. Brentano y. m. olivat historiallisten ja tilastollisten tutkimustensa kautta johtuneet hylkäämään pintapuoliset manchesterilaiset opit ja kannattamaan tehokkaita yhteiskunnallisia parannuksia valtiotaloutta suuntaan. V. 1872 nämä oppineet perustivat »Sosialipolittisen yhdistyksen» (Verein für Sozialpolitik), joka sittemmin laajalla ja arvokkaalla kirjallisella toiminnalla on työskennellyt yhteiskunnallisten parannusten hyväksi. Manchesterilaiset nimittivät mainittuja oppineita »katederisosialisteiksi». Sosialistit siihen huomauttivat, että »katederisosialistien» toiminta tarkoitti olevain yhteiskuntaperusteiden säilyttämistä ja siten suorastaan sosialismin vastustamista. Ei kuitenkaan voi kieltää, etteikö »Sosialipolittinenkin yhdistys» ollut seuraus sosialismin herättämästä yhteiskunnallisesta harrastuksesta Saksassa.

Ulkonaisestikin Saksan sosialidemokratia nyt oli ripeästi edistymässä. V:n 1877 vaaleissa saivat sosialidemokratit kokoon 493,288 ääntä, joiden nojalla valtiopäiville tuli 12 sosialistista edustajaa. Samana vuonna ilmoitettiin puolueella olevan 49 sanomalehteä ja niillä päälle 150,000 tilaajaa. Omia kirjapainoja oli sosialisteilla 16. Puolueen käytettävänä oli 145 hyvin kouluutettua puhujaa, kaikki koeltuja voimia.

Mutta jo kokosivat kaikki vanhoilliset vallat voimiansa paisuvan työväenliikkeen tuhoamiseksi. Tessedorff toimitti v. 1876 tuomion, jolla työväenpuolue yhdistyksenä lakkautettiin Preussissä. Aikaisemmin jo koetti Bismarck saada painolakiin sosialismia vastaan tähtääviä pykäläiä. Kun se yritys ei onnistunut, esitti hän rikoslakiin otettavaksi pykälää, jossa säädettiin vankeutta jokaiselle, joka julkisesti yllyttää eri kansanluokkia toisiansa vastaan tai puheessa tai kirjoi-

Hödelin murhayritys keisari Wilhelmiä vastaan 11 p. toukok. 1878.

tuksessa hyökkää avioliittoa, perhettä tai omaisuutta vastaan. Valtiopäivät yksimielisesti hylkäsivät moisen ehdotuksen.

Mutta sattumat tulivat Bismarckin avuksi. Toukokuun 11 p. 1878 ampui muudan kurja rappeutunut peltiseppä Hödel Berlinin kadulla muutamia revolverinlaukauksia keisari Wilhelmiä kohden. Laukaukset eivät sattuneet, eikä ole todistettu, että ne oli tarkoitettukaan sattumaan; ampuja kielsi vielä mestauslavallakin ampuneensa keisaria, vaan sanoi tahtoneensa vain herättää huomiota. Keisari itsekään ei alussa kuulu uskoneen ampujan tarkoittaneen totta. Ho-vipyyssyseppä tutki murha-aseen ja vakuutti, että siinä oli viisto piippu, joka 9 askeleen päästä ampuessa vei jalkaa ylemmä ja saman verran sivu maalin. Mutta »isänmaallinen» sanomalehdistö teki asiasta heti suuren numeron, puhui keisarin »ihmeellisestä» pelastuksesta ja kansaan levinneistä villiopeista. Bismarck käytti tilaisuutta hyväksensä esittääkseen heti paikalla poikkeuslakien säätämistä sosialidemokratiaa vastaan. Ehdotus kuitenkin hyljättiin valtiopäivillä 251 äänellä 57 vastaan.

Mutta muutamaa päivää myöhemmin, kesäkuun 2 p. teki eräs yläluokan kurjalistoon kuuluva toht. Karl Nobiling murhayrityksen keisari Wilhelmiä vastaan, ampuen häntä rautakappaleilla ladatulla pysyllä ja haavoittaen häntä vaarallisesti. Murhayrityksen tekijä ampui

heti sen jälkeen itseänsä, mutta eli vielä muutamia päiviä. Tuo katala teko, jolla selvästi oli aiottu murhata keisari, herätti syystäkin yleistä kammoksumista. Mutta Bismarck käytti mielenkuohua hyväkseen suunnatakseen murhaavan iskun koko Saksan sosialidemokratiaan. Valheellisesti julistettiin, että Nobiling oli sosialisti. Vaikka todistukset selvimminkin viittasivat siihen, että Nobiling kuului sakeimpaan porvarispuolueeseen ja oli mielenvikainen, tehtiin kuitenkin tekemälläkin sosialidemokratinen puolue vastuunalaiseksi tapahtumasta. Eikä ollut vaikea saada koko porvarillista maailmaa uskomaan tuota mahdolluutta. »Keisari on haavoitettu ja kansakunta on haavakuumeessa», kirjoitti muudan sosialisti silloisesta mielialasta. 11 p. kesäk. hajoitti Bismarck valtiopäivät saadakseen seuraavilla valtiopäivillä kyllin loistavalla enemmistöllä hyväksytyksi uuden poikkeuslakiehdotuksen sosialisteja vastaan.

Hallitus ei malttanut edes odottaa uusia valtiopäiviä, vaan pani jo väliajalla toimeen suuren sosialistimetsästyksen. Oikeusjuttuja, kotitarkastuksia, vangitsemisia, takavarikkoonottoja satoi kuin rakeita. Ammattiyhdistys- ja puoluekokoukset kiellettiin. Kaikilla keinoilla koetettiin estää sosialisteja saamasta huoneita kokouksiansa varten; missä kokouksia kuitenkin pidettiin, saatettiin ne hajoittaa, jos esim. akkuna oli auki, joten kokous oli muka kielletty »ulkoilmakokous», tai jos koira oli päässyt sisälle huoneeseen j. n. e. Sanomalehdet julkaisivat pitkiä luetteloja isänmaallisista työnantajista, jotka sitoutuivat olemaan työhönsä ottamatta sosialisteja. Paino-olot olivat niin ankarat, että esim. Hallessa vangittiin jokainen, ken yritti toimittaa puoluelehteä, joten vankilassa oli yhtä monta toimittajaa kuin lehden numeroita oli ilmestynyt. Urkkimis- ja ärsytysjärjestelmä tulivat äkkiä kukoistukseen. Hyväksi havaittu keino oli mennä työväenkokouksiin tai ravintoloihin esittämään eläköönhuutoa keisarille; ken silloin jäi istualleen tai piti lakin päässään, merkittiin keisarin viholliseksi. Amerikan lähettiläs näki olevan syytä varoittaa Saksassa matkustavia kansalaisiaan karttamaan kaikkia valtiollisia keskusteluja.

Rangaistusmäärissä ei kitsasteltu. Preussin oikeusministeri käski yleisiä syyttäjiä vaatimaan ankarimpia rangaistuksia sosialisteille. Hyviä ennätyksiä saivatkin oikeusistuimet. Berlinin kuuluisa »seitsemäs osasto» tuomitsi yhtenä ainoana päivänä 7 eri henkilölle yhteensä 22 $\frac{1}{2}$ vuotta vankilaa. Toisessa kaupungissa sai eräs vaimo 1 $\frac{1}{2}$ vuotta siitä, että oli Nobilingin murhayrityksestä kuultuaan sanonut: »No, eipä keisarin köyhyyden vuoksi tarvitse jäädä hoidon puutteeseen.» Tämäntapaisista majestetinloukkauksista tuomittiin ihmisiä yhden ainoan kuukauden aikana yhteensä 500 vuodeksi ankaraan vankilarangaistukseen.

Vaikka siten ajat olivat ylen pahat, puolueen johtomiehistä

enemmät puolet linnassa, lehdet kaikki huonossa tilassa, ottivat sosialistit kuitenkin miehissä osaa vaaleihin, jossa saivat 437,158 ääntä, s. o. vain 56,000 ääntä vähemmän kuin edellisissä vaaleissa. Valtiopäiville tuli 9 sosialidemokratia, joten siis puolue menetti 3 edustajasijaa.

Kuusi viikkoa taisteltiin valtiopäivillä sosialistilaista. Kun kansallisvapaamieliset vastustivat lakia, näytti sen hyväksyminen epävarmalta. Mutta muutamain vähäarvoisten muutosten tehtyä asettuivat kansallisvapaamielisetkin sosialistisyöjäin puolelle. 11 p. lokak. 1878 hyväksyttiin sosialistilaki 221 äänellä katolisen keskustan, Eugen Richterin edistyspuolueen ja sosialistien 147 ääntä vastaan. Kymmenen päivää myöhemmin julaistiin laki ja samalla sitä ruvettiin toimeenpanemaan.

»Poikkeuslaki yhteiskunnalle vaarallisia oppeja vastaan» ei ollut mikään leikkilaki. Se kielsi kaikki sosialistiset kokoukset, yhdistykset, painotuotteet ja rahainkeräykset. Sosialistista yllytystä harjoittava henkilö rangaistiin vankeudella tai karkoitettiin paikkakunnalta. Ravintoloitsijat, kirjanpainajat, kauppiaat, lukusalien ja lainakirjastojen omistajat saattoivat menettää elinkeino-oikeutensa, jos havaittiin harjoittavan agitatiota. Lain mukaan saatettiin sosialismin saastuttama paikkakunta julistaa n. s. pieneen piiritystilaan, jolloin polisit saivat mielin määrin vangita ihmisiä, karkoittaa heitä paikkakunnalta, hajoittaa yhdistyksiä, toimittaa kotitarkastuksia sekä tehdä takavarikoita. Vastusteleminen rangaistiin 1,000 markan sakolla tai 6 kuukauden vankeudella.

Laki pantiin käytäntöön tavattomalla ankaruudella. Sosialidemokratisen puolueen 47 sanomalehdestä säilyi ainoastaan kaksi eteläsaksalaista lehteä, jotka ajoissa olivat muuttaneet nimensä ja kirjoittivat hyvin varovaisesti. Muuten ei juuri koskaan onnistunut saada uusia sanomalehtiä perustetuksi lakkautettujen sijaan, vaikka kuinka varovaisesti olisi menetelty. Jo ensi päivinä sosialistilain jälkeen lakkautettiin puolueen kolme suurinta lehteä, »Vorwärts», »Berliner Freie Presse» (Berlinin Vapaat Sanomat) ja »Hamburg-Altonaer Volksblatt» (Hampurin-Altonan Kansanlehti), joilla oli yhteensä 45,000 tilaajaa. Kun ammattiyhdistykset lakkautettiin, lakkasivat myöskin ammatilliset lehdet. Sosialistilain kahdeksana ensi kuukautena lakkautettiin kaikkiaan 217 valtiollista ja ammatillista yhdistystä, 5 apukassaa, 127 sanomalehteä ja aikakauskirjaa sekä otettiin takavarikkoon 278 muuta julkaisua, niiden joukossa melkein kaikki teieteellisetkin sosialistiset julkaisut. »Pyhän omaisuuden» puolustajat antoivat ylösrakentavia esimerkkejä toisten omaisuuden hävittämisessä. Köyhäin työntekijäin ja käsityöläisten rovoilla perustetuilta 16 kirjapainoyhdistykseltä riistettiin työ ja tulot ja saivat perustajat olla iloisia, jos pääsivät osakkeensa menettämällä. Kaikkea sitä urkki-

mista, vainoa, rettelöimistä ja kärsimystä, mitä riehuva polisivalta yksityisille tuotti, ei voi yrittääkään sanoilla kuvata.

Ensimmältä näyttikin tämä pyörremyrsky tuhoavan Saksan sosialidemokratian. Jo ennakolta oli puolueen keskuudessa sovittu siitä, ettei väkivaltaiseen vastarintaan ryhdytä, koska vallanpitäjät siitä saisivat mieluisaa aihetta sosialidemokratiaa vastaan. Samoin hyljättiin kysymys salaisen järjestön perustamisesta, koska sellainen on laajain kansankerrosten keskuudessa mahdoton ja koska sellaisen perustaminen olisi ollut tervetullut palvelus poliseille. Kun sosialistilaki sitten tuli ankarampana kuin oli odotettu, menetti Hampurissa oleva puoluehallinto malttinsa ja julisti itsensä hajonneeksi; kun rahastonhoitaja W. Geib oli kuolinvuoteellaan († 1878) ja Ignaz Auer toimi Berlinissä, ei Hampurissa ollut ketään puoluehallinnon jäsentä, joka olisi voinut pitää ohjia käsissään.

Bismarck kuitenkin piti huolen siitä, ettei hajaannus tullut pahemmaksi. Hän oli valtiopäivillä luvannut, että »pieni piiritystila» pannaan käytäntöön vain sellaisilla paikkakunnilla, missä voi joka hetki peljätä levottomuuksien puhkeamista. Mutta kun keisari Wilhelm palasi Berliniin, julistettiin kaupunki marrask. 28 p. piiritystilaan, muka hänen korkean henkensä suojelukseksi. Seuraavana päivänä sai 67 puolueen jäsentä, muiden muassa Auer ja Fritzsche, käskyn poistua kaupungista parin päivän kuluessa. Lentolehdessä, joka tosin otettiin takavarikkoon, mutta joka kuitenkin ehti tuhansissa kappaleissa levitä kaupungissa, lausuiivat lähtijät jäähyväiset puoluetovereilleen kehoittaen heitä karttamaan väkivaltaisuuksia, mutta puolustamaan oikeuksiansa laillisuuden puitteissa. Lopuksi lausuttiin jäähyväisissä: »Muistakaa vaimojamme ja lapsiamme; ei kukaan meistä voinut jättää heille muuta kuin seuraavan päivän ruuan.» Tämä karkoitustapaus lujitti jälleen sosialistien rivejä ja voitti yleistä myötätuntoa heidän puolelleen. Jotkut vapaamieliset porvaritkin nyt merkitsivät roponsa sosialistien vaimojen ja lasten avustuslistaan.

Sosialististen sanomalehtien lakkauttamisesta oli seuraus, että ulkomailla ruvettiin painattamaan vapaita lehtiä, joita salaisesti levitettiin Saksassa. Karl Hirsch julkaisi ensin Brysselissä ja sitten Lontoossa »Die Laterne» (Lyhty) nimistä viikkolehteä, joka ei antanut aietta vihamiehille sosialismia vastaan. Sitävastoin oli Most Saksan vankiloista päästyään perustanut Lontoossa »Die Freiheit» (Vapaus) nimisen lehden, joka luisi yhä jyrkemmälle vallankumoukselliselle uralle. Erityisen kiivaasti hyökkäili Most Liebkechtia ja muita puolueen johtomiehiä vastaan, jotka valtiopäivillä ja muissa tilaisuuksissa julistivat sosialidemokratian puolueen olevan oikean uudistuspuolueen, joka ei halunnut olla tekemisissä väkivaltaisen vallanku-

mouksellisuuden kanssa. Kun monet puolueen jäsenet paremman äänenkannattajan puutteessa kallistivat korvansa Mostin opetuksille ja sekaannus puolueessa siten kävi arveluttavaksi, kävi erityisen puoluelehden perustaminen tarpeelliseksi. Syyskuun 28 p. 1879 ilmestyi Zürichissä Sveitsissä ensimmäinen numero »Der Sozialdemokrat» lehteä, »saksankielisen sosialidemokratian kansainvälistä äänenkannattajaa». Se julisti alkaneensa ilmestyä poikkeuslain vuoksi, joka oli tehnyt mahdottomaksi Saksassa lievimmälläkään tavalla sosialismin kannalta arvostella olevia oloja. Periaatteellisesti ja käytännössä sanoi lehti asettuvansa Gothan ohjelman kannalle ja aikovansa tarmokkaasti vastustaa turmiollisia väkivallan oppeja.

Eduard Bernstein.

* 6. 1. 1850.

Lehden vaikein tehtävä oli puolueen puhdistaminen luopioista ja poliisiurkkijoiksi vajonneista ystävistä. Niistä laadittiin lehteen julkisia luetteloja, jotta heitä voitaisiin välttää. Samalla lehti kävi lujasti kiini Mostin ilmeisesti anarkistisiin oppeihin. Lehteä johtivat taidolla ja tahdikkaasti G. v. Vollmar ja Ed. Bernstein.

Hauskana virkistysenä sosialistilain surkeudessa oli »Sosialidemokratian» ja muun valtionvaarallisen kirjallisuuden salakuljetus ja levittäminen Saksassa. Äänenkannattajan toimistonhoitajan, toveri Mottelerin johtama »ekspeditio» saavutti kekseliäisyyden huipun. Lystikkäitä kepposia suoritettiin. Kerran joku koiranleuka johti rajaurkkijat Belgian rajalle sillä välin kuin painos Sveitsistä käsin pantiin menemään rajan yli, lahjoittipa tuo paha palvelija vaivan palkaksi saamansa hopeapenningit vielä »Sosialidemokratille», joka ne kuittasi saaduiksi »Nuuskikuonolta ja Pitkäkorvaiselta Saksasta». Kerran taas joutui paperilumppupaali ynnä sen sisällä kulkeva »Sosialidemokratian» lähetys rajalla vääriin kynsiin; tullimiehet lukitsivat saaliinsa yöksi kellariin, mutta aamulla oli kellari työpöyhjä ja sanomalehdet matkalla määräpaikkaansa. Ennen pitkää muodostui yli koko Saksan ulottuva n. s. »punainen maaposti», joka kertomusten mukaan toimi niin säntillisesti ja varmasti, että valtion posti kalpeni kateudesta. Määräaikoina saapui jokainen lehden numero kaukaisimpaankin Saksan sopukkaan. Tuhansia tarmokkaita, eri aloilla toimivia työntekijöitä sekä heidän vaimojaan ja lapsiaan oli, anka-

rimpain rangaistusten uhallakin, punaisen maapostin palveluksessa. Lehden levitys kehitti tämän merkillisen laitoksen taitoa siihen määrään, että se uskalsi ottaa suorittaakseen minkä uhkarohkean työn tahansa. Kerran kielsi poliisi Bebeliä Leipzigissä antamasta valitsijoilleen suullista valtiopäiväkertomusta. Bebel painatti silloin lentokirjan, jota levitettiin eräänä sunnuntai-aamuna 30,000 kappaletta niin taitavasti, että poliisi sai käsiinsä — koko kaksi kappaletta. Magdeburgissa painatti eräs kirjakauppias vallanpitäjän toimesta kirjasein, jonka punaisella päälyllehdellä komeili otsake »Sosialidemokratian voitto eli Saksa tasavaltana, kirjoittanut eräs puoluetoveri». Kirja alkoi kumouksellisilla lauseilla, mutta muuttui sitten olevain olojen ja hallituksen ylistysvirreksi. Puolue toimitti silloin ihan samanlaisen ja samoilla lauseilla alkavan kirjan, jossa ilkeästi ivattiin poikkeuslakia. Polisin innokkaalla myötävaikutuksella levitettiin tätä kirjaa 25,000 kpl. Vasta parin kuukauden kuluttua huomattiin kepponen, mutta vahinko oli silloin jo tapahtunut. Valtion polisipäällikkö tunnusti kerran voimattomuutensa sanoen punaisen maapostin toimivan niin »pirullisella kekseliäisyydellä, että sitä oli mahdoton yllättää».

Polisilaitos teki parhaansa; yksin Berlinissä lisättiin poliisien lukumäärä kolmessa vuodessa kymmenkertaiseksi. Kokonainen armeija urkkijoita oli järjestysvallan palveluksessa, vaan heidät paljastettiin toinen toisensa jälkeen, julkaistiinpa heistä »albumikin», joka teki monelle mahdottomaksi jatkaa toimintaa tällä alalla ja laimensi toisten halua antautua tälle uralle.

Sosialistien suullinen agitatio ei ollut kirjallista huonompi. Se muuttui yksityiseksi ylytykseksi, jota harjoitettiin kaikissa tilaisuuksissa. Perustettiin lukuyhdistyksiä, laulukuntia, tupakkaklubeja. Agitatio ei ollut sen salaisempaa kuin oli tarpeellista, koska tahdottiin näyttää työväestön vaativan samoja oikeuksia kuin muut. Senpä vuoksi tulokset tästäkin työstä olivat hyvät.

Keväällä 1880 jätti Bismarck valtiopäiville esityksen sosialistilain pitentämisestä viideksi vuodeksi. Valtaavalla äänen enemmistöllä, 191 äänellä 94 vastaan, hyväksyttiin pitentäminen (vuoteen 1884 saakka). Tähän tulokseen ja annettujen äänen suhteeseen vaikuttivat epäilemättä paljon Venäjällä silloin kärjistyneet nihilistiset liikkeet sekä lassallelaisten entisen johtomiehen Hasselmannin hillitön esiintyminen valtiopäivillä, hän kun mahtipontisesti julisti Saksassakin tulleen ajan siirtyä »sanoista toimintaan». Saatuaan tällä ja muulla esiintymisellään paljon pahennusta aikaan, takertui Hasselmann »sosiaalivallankumouksellisten» verkkoihin, jotka havaittiin lasketuiksi polisihallituksesta, minkä jälkeen Hasselmann näki viisaimmaksi paeta maasta Englantiin ja sitten Amerikkaan.

Vielä jatkuva anarkistinen kiihoitustyö ja lähestyvät valtiolliset vaalit tekivät sosialidemokratisen puoluekokouksen välttämättömäksi. Se pidettiin 20—23 p. elokuuta 1880 Sveitsissä. Työväestöä oli äänenkannattajassa pitkin kesää kehoitettu valitsemaan edustajia kokoukseen. Edustajat kokoontuivat Winterthuriin ja läksivät sieltä eri teitä Wydenin vanhaan autioon linnan. Osanottajat majailivat linnan kirkossa olkivuoteilla ja eräs sveitsiläinen puoluetoveri yaimoineen piti huolta heidän ravinnostaan. Kokouspaikka pysyi niin salassa, että viranomaiset vasta jälkepäin saivat tietää, missä tuo nelipäiväinen kokous oli pidetty.

Kokouksen 56 edustajasta lukeutui ainoastaan 3 »sosialivallankumouksellisiin». Väkivallan politiikka ei siis ollut saanut jalansijaa Saksan työväessä. Kokouksessa erotettiin Most ja Hasselmann puolueesta. Päätettiin koota rivit jatkuvaan taisteluun sosialistilakia vastaan, ja kun sosialistit oli asetettu ulkopuolelle lakia, katsoi kokous, ettei puolueen ohjelmassa enään voitaisi kehoittaa sosialisteja pyrkimään päämäärään »laillisilla keinoilla», vaan muutettiin nämä sanat kuulumaan »kaikilla keinoilla». Venäjän nihilistien vapaustaistelulle lausuttiin myötätuntoa, mutta lisättiin, ettei sama taistelutapa sopinut Saksassa. Puoluehallinnoksi valittiin valtiopäivillä oleva sosialistiryhmä ja puolueen viralliseksi äänenkannattajaksi otettiin »Sosialidemokratti». Vaaleihin päätettiin taaskin innokkaasti ottaa osaa.

Wydenin kongressin päätöksiin vastasi Bismarck julistamalla Hampurin ja myöhemmin Leipzigin piiritystilaan. Edellisestä karkoitettiin 75 henkeä, niistä 67 perheenisää. Monen karkoitettun täytyi Amerikasta asti etsiä toimeentuloa, joka hallituksen vainon vuoksi menetettiin kotimaassa. Ensimmäisiä Leipzigitä karkoitettuja olivat Liebknecht, Bebel ja Hasenclever. Mutta kaikki tämä kääntyi hyväksi kasvatukseksi sosialidemokrateille. Saman vuoden valtiollisissa vaaleissa saivat vainotut 312,000 ääntä ja 12 edustajaa valtiopäiville. Tulos hämmästytti vallanpitäjiä ja osoitti heille päivänselvästi, ettei paljaalla piiskapolitikalla voitu sosialidemokratiaa kukistaa. Sen vuoksi ruvettiin työväkeä nyt kesyttämään, tarjoamaan sille hunajaa kirvelevän kurituksen välillä.

Loppusyksyllä 1881 avattiin valtiopäivät »keisarillisella tiedonannolla», jossa selitettiin, ettei riittänyt sosialidemokratian vastustaminen, vaan että työväen suoranaista hyvääkin oli harrastettava. Tappaturman, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden seurauksia vastaan piti valtion ryhtyä auttavaan toimeen suoranaisella tavalla ja kristillisen kansanelämän voimia käyttäen. Tarpeelliset varat oli hankittava tupakkamonopolilla ja ylennetyllä paloviinaverolla.

Bismarckin äänenkannattajissa julistettiin tämä valtaistuinpuhe »maailmanhistorialliseksi tapaukseksi», ja kieltämättä onkin Saksan

työväenvakuutuksen mahtavan rakennuksen perustuksen laskeminen merkkitapaus meidän aikamme yhteiskunnallisessa elämässä. Mutta samalla on muistettava, että tämän parannusliikkeen oikeana aiheuttajana oli sosialidemokratinen puolue, jota valtion sosialipolittisen toiminnan kautta tahdottiin osittain tyydyttää ja siten tehdä vahingottomaksi ja kyvyttömäksi perinpohjaisempaan yhteiskunnan uudistamiseen. Tällaisen lainsäädännön aika ei vielä ollut tullut. Kun uusia ehdotuksia keväällä 1882 käsiteltiin valtiopäivillä, vastustivat vapaamieliset kansalaisvapauden nimessä Bismarckin sosialismia eivätkä sosialidemokratit olleet sen myötämielisempiä, koska eivät millään tavoin tahtoneet kannattaa poikkeuslakeihin ja piiritystilaan turvaavaa hallitusta. Valtaavalla enemmistöllä hyljättiin siis hallituksen liukkaat esitykset.

Parlamentillisissa taisteluissa ja lakkaamattomassa sissisodassa Preussin sisäasiainministerin Puttkamerin järjestelmää sekä kaikilla viliseviä urkkijoita vastaan kului niin pari kolme vuotta, kunnes muuttuneet olot ja lähestyvät vaalit jälleen vaativat puoluekokouksen kokoonkutsumista. V:n 1883 alussa kehoitti »Sosialidemokratti» puoluelaisia valitsemaan edustajia kokoukseen, jonka ajasta ja paikasta luvattiin myöhemmin lähemmin ilmoittaa. Näin julkiset tiedot saatuaan päätti hallitus pitää silmänsä auki ja järjesti ajoissa vahvan urkkijavartion Sveitsin rajalle. Mutta sitten näkyi sanomalehdissä uutisia, että kokousta paraikaa pidettiin jossakin pohjoisessa. Urkkijain päällikkö riensi suin päin Lontooseen parahiksi kuulemaan, että kongressi oli jo ollut ja mennyt. Se oli pidetty Kööpenhaminassa. Ei Tanskankaan polisi ollut tiennyt, mitä Kööpenhaminassa tapahtui, ennenkuin kokous oli loppumaisillaan. Se ehdittiin lopettaa rauhassa, sillä kun kokouksen kielto tuli, olivat saksalaiset — heitä oli 60 edustajaa — jo lähdössä kotimatalle. Saksan rajalla olivat Sveitsistä Englantiin juosseet polisit heitä vastaanottamassa ja vangitsivat 9 karkulaista, niiden joukossa Bebelin, Auerin ja Vollmarin, joita vastaan aljettiin ensimmäinen suuri oikeudenkäynti »salaiseen liittoon kuulumisesta».

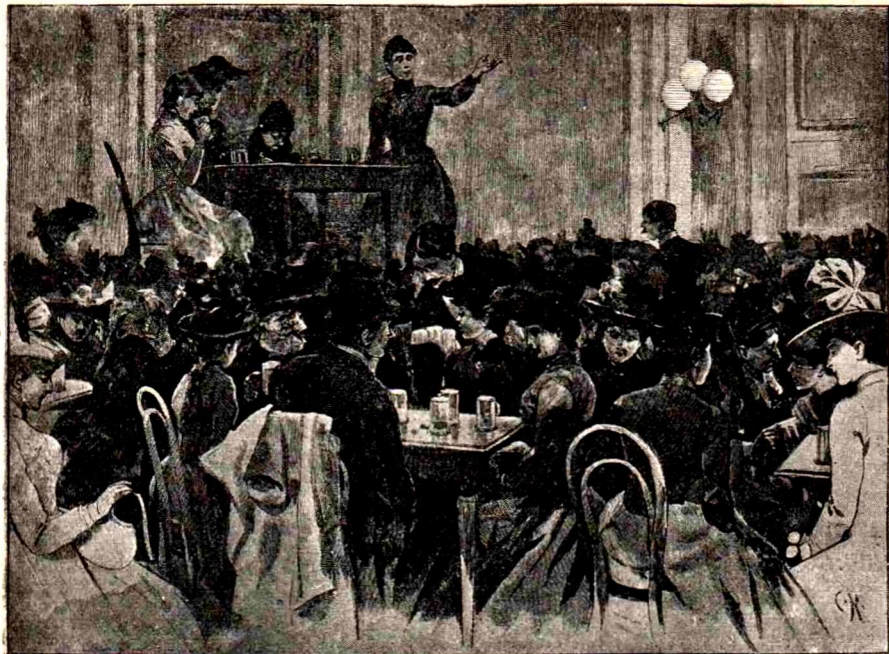
Kööpenhaminan kongressissa oli todennettu, että puolueen yleinen tila oli oivallinen ja että puoluehenki oli ehkä paras siellä, missä piiritystila vallitsi. Agitatiota varten oli viimeisen puolentoista vuoden kuluessa kerätty päälle 100,000 Saksan markkaa. »Sosialidemokratian» tilaajamäärä oli Wydenin kongressin jälkeen kasvanut nelinkertaiseksi, ja lehti tuotti jo voittoa. Äänenkannattajan ja valtiopäiväryhmän menettely hyväksyttiin. Bismarckin »socialireformin» johdosta kongressi lausui, ettei se vallassa olevain luokkain edellisen käytöksen vuoksi voinut uskoa niiden hyvään tahtoon eikä niiden

kykyyn; sosialireformia oli pidettävä vain taktillisena keinona, millä työntekijöitä koetettiin harhauttaa. Mutta puolue katsoi kuitenkin velvollisuudekseen kansaa koskevissa taloudellisissa kysymyksissä, missä aikeissa niitä esitettiin, valvoa työväenluokan parasta siltä mitenkään luopumatta sosialistisista vaatimuksista kokonaisuudessaan.

Näinä vuosina (1882—1884) nousi Saksassa anarkistinen villitys korkeimmilleen. Useita rahamiehiä ryöstettiin, poliseja murhattiin, räjähdyksiä pantiin toimeen. Syksyllä 1883 saatiin ilmi anarkistinen salaliitto, jonka tarkoitus oli erään muistopatsaan paljastamisjuhlassa räjähdyttää keisari ruhtinaallisine seurueineen ilmaan. Näitä viljelejä, mielettömiä tekoja panivat toimeen jotkut nuoret hurjapäiset anarkistit ja ammatilliset provokatorit. Mutta vaikkei moisista pimeyden töistä syyn varjoakaan voinut langeta sosialistien päälle, saivat he kärsiä näiden tekojen pahat seuraukset. Ne näet vaikuttivat, ettei sosialistilakeja vielä saatu poistetuksi. Vapaamieliseksi »kruununprinssin puolueeksi» muodostunut porvarillinen vastustuspuolue, joka saarnasi tasa-arvoisuutta lain edessä, olisi kyllä mielellään luopunut sosialistilaeista. Bebel sosialistien puolesta selitti valtiopäivillä, että »anarkisteille on ainoastaan poikkeuslaki antanut olemisen mahdollisuuksia ja että siis poikkeuslain isät ovat anarkististen tekojenkin isiä». Mutta kun 88 vuotias keisari selitti pitävänsä sosialistilakien kumoamista häntä vastaan tähdättynä loukkauksena ja kun varrottiin Bismarckin joka tapauksessa jatkavan sosialistivainoja mielivaltaisilla keinoilla ellei olisi laillisia, suostui kruununprinssin puoluekin jatkamaan kuristuslakeja kahdeksi vuodeksi (1884—86).

Tulivat sitten 1884 v:n valtiopäivävaalit. Koreilla siirtomaiden valloituskuvilla sai Bismarck monen vapaamielisen vastustajansa muuttamaan mielensä, joten valtiopäiville tuli vanhoillinen ja katolilainen enemmistö. Mutta kaikkien jarruttajien kauhuksi sai sosialidemokratinen puolue vaaleissa päälle $\frac{1}{2}$ miljoonaa ääntä (noin 10 % annetuista äänistä) ja saattoi nyt lähettää valtiopäiville 24 edustajaa. Parhaat tulokset saavuttivat sosialistit taaskin piiritystilassa olevissa kaupungeissa. Saksan puolueoloissa nämä vaalit muuten merkitsivät suurta käännettä, sillä vapaamielinen puolue hajaantui siirtomaakysymysten vuoksi ja menetti kymmeniä edustajapaikkoja vanhoillisille, jotka nyt saivat enemmistön valtiopäivillä.

Näytti joskus jo siltä kuin olisi sosialidemokratiakin joutunut hajaannustilaan. Vastustajat koettivat kaikin keinoin »kesyttää» sosialisteja. Bismarck joskus lausui pitävänsä sosialistipuoluetta »oikein hyödyllisenä laitoksena» ja toivovansa sille vielä tusinan verran edustajapaikkoja lisää. Sosialistisen valtiopäiväryhmän kinastukset siirtomaapolitikasta näyttivät myöskin ennustavan pahaa; »Sosialidemokratti» asettui valtiopäiväryhmää vastaan, valtiopäiväryhmä ilmoitti

Naisliikkeitä Berlinissä. Neulojarten kokous.
W. Zehmen piirros.

äänenkannattajalle, mitä sen rauhaan sopi, ja näitä »diktatoritapoja» taas tuomittiin vastalausekokouksissa ympäri Saksaa. Riita kuitenkin pian sovittiin eikä suurissa päivän kysymyksissä ilmennyt mitään erimielisyyttä sosialistien keskuudessa.

Hajaannuksesta siis ei ollut pelkoa, päinvastoin rupesi työväenliike 1880-luvun keskivuosina jälleen virkenemään ammatillisessakin elämässä. Uusia ammattiyhdistyksiä perustettiin ja laajoja lakkoja tapahtui. Saksan naistyöntekijätkin alkoivat nyt liikkua. Berlinin ompelijattaret tekivät neulomalangan tullin korotusta vastaan niin kovan tenän, että hallituksen täytyi ryhtyä tutkituttamaan ompelupöydissä vallitsevia epäkohtia. Ne havaittiin hirveiksi, mutta ne eivät paljoakaan vaikuttaneet Bismarckin hallitukseen, joka ajatteli vain »kärsiväin» tilanomistajain ja tehtaanpatrunain etua. Se hyvä näistä liikkeistä kuitenkin oli, että työväensuojelulainsäädäntö tuli yleisemmän huomion esineeksi.

Valtiopäivillä oli v. 1886 jälleen pohdittavana sosialistilakien jatkaminen. Jatkamisen puolesta ei hallitus voinut esittää sanottavasti muuta kuin että sosialistit muka olivat murhapuolue. Se kuitenkin riitti siihen tarkoitukseen ja sosialistilakeja jatkettiin vielä kahdeksi vuodeksi. Ei auttanut sosialisteja, vaikka he vetivät päivän valoon hallituksen palkkaamia urkkijoita ja hankkivat täydet todistukset

siitä, että nämä urkkijat olivat toimeenpanneet kaikki pahimmat metelit ja majestetinloukkaukset, joista sosialisteja syytettiin.

LOPPUJAKSO mustia vuosia oli jälleen ankarampi kuin 1880-luvun keskivuodet. Hallitus rupesi taas puristamaan pihtejänsä. Keiväällä 1886 antoi sisäasiainministeri Puttkamer kiertokirjeen, missä neuvottiin poliseja sosialistilakien nojalla ahdistamaan myöskin ammattiyhdistyksiä. Sen mukaisesti alkoivat poliisit rettelöidä ammattiyhdistysten kanssa, kieltää ammattikokouksia ja hajoittaa itse yhdistyksiä. Keksittiin sellainen laintulkinta, jonka mukaan yllytys työ-sopimuksen rikkomiseen lakolla voitiin rangaista kahdenkin vuoden vankeudella. Oikeuslaitosten valtiollinen toiminta vilkastui. Kööpenhaminan puoluepäiväin osanottajista tuomittiin Bebel, Auer, Vollmar ja kolme muuta 9 kuukauden vankeuteen. Esimerkkiä seurattiin niin innokkaasti, että 2½ vuoden kuluessa saatiin 236 henkeä tuomituksi valtiollisista rikoksista. Polisin menettely kävi raakaakin raаемaksi ja polisin mielivallan vähäisestäkin vastustamisesta tuli vuosikaupalla kuritushuonetta ja vankilaa.

Keisari Wilhelm kulki jo haudan partaalla ja Bismarck tahtoi saada tottelevat valtiopäivät kruununprinssi Friedrichin astuessa valtaan. Siihen tarkoitukseen käytti Bismarck tällä kertaa sotapelotusta. Hän vaati melkoista sotavoiman lisäystä ja sotilaskulunkiarvion hyväksymistä seitsemäksi vuodeksi. Porvarillinen vastustuspuolue halusi myöntää vain kolme vuotta ja sosialistit »ei yhtään päätä eikä penniä». Bismarck hajoitti valtiopäivät ja määräsi uudet vaalit toimitettavaksi talvella 1887. Vaalien aikana levitettiin kiihottavia huhuja Ranskan sotavarustuksista ja tarpeelliseksi vakuudeksi kutsuttiin siellä täällä sotaväkeä harjoituksiin. Kaikki kävi kuin rasvattu: vanhoilliset ja kansallisvapaamieliset yhtyivät tässä hädässä hallitusta kannattavaksi »kartelliksi» (liitoksi), joka tuli enemmistöksi valtiopäivillä. Sosialidemokratit saivat parisataatuhatta ääntä enemmän kuin edellisellä kerralla, vaikka heidän vaalitoimintansa oli kaikin tavoin vaikeutettu. Saavutetun äänimäärän mukaan olisi puolueen pitänyt saada 40 edustajapaikkaa, mutta Saksan omituisen vaali-piiriäon, vastustajain liittoutumisen y. m. syitten vuoksi sai se ainoastaan 11. Bismarckin valta oli nyt mahtavampi kuin koskaan ennen.

Näissä oloissa päättivät sosialistit taas pitää puoluekokouksen. Syyskuussa 1887 julaistiin kutsumus, mutta urkkijat eivät saaneet tietää kokouksen aikaa eikä paikkaa ja myöhästyivät nytkin pidoista. Kongressi pidettiin lokakuun alussa S:t Gallenissa Sveitsissä ja otti siihen osaa 79 edustajaa. Puoluekertomukset osoittivat puoluekassan sitten Kööpenhaminan kokouksen kasvaneen kelpo lailla ja puoluetoinnin olevan täydessä vauhdissa. Mieliala puolueessa oli uusiin-

tuneiden vainojen vuoksi kallistunut ankaran menettelyn puolelle. Mutta samalla tämä radikaalinen kongressi lausui ankarimman tuomion anarkismia vastaan. Useat Euroopassa ja Amerikassa sattuneet tapaukset tekivät tämän tuomion välttämättömäksi. Anarkistinen viljelys ja väkivallan yksinomainen ihaileminen — lausuttiin puoluekokouksen päätöksessä — johtuu väkivallan historiallisen tehtävän täydellisestä väärintulkitsemisesta. Väkipalalta on yhtä hyvin taantumuksellinen kuin vallankumouksellinenkin vaikuttaja, onpa se ollut edellisen lainen useammin kuin jälkimmäinen. Yksilöllisen väkivallan käyttämisen taktikka ei vie perille, ja on, sikäli kuin se loukkaa joukkojen oikeudentuntoa, suorastaan vahingollinen ja senvuoksi hyljättävä. Samalla kokous kuitenkin huomautti, miten hallituksen urkkija- ja vainojärjestelmä juuri synnytti hyljättäviä anarkistisia tekoja. S:t Gallenin kokous lausui myöskin vierovansa englantilaisten ahdasmielistä ammattiyhdistysliikettä. Saksan sosialidemokratinen puoluehallinto sai toimekseen järjestää kansainvälisen työväenkongressin yleisen työväensuojeluslaki-liikkeen herättämiseksi. Tästä päätöksestä voidaan sanoa nykyisten kansainvälisten työväenkongressien saaneen alkunsa.

Kun kartellivaltiopäivät syksyllä 1887 kokoontuivat, vaati Bismarck niitä korottamaan elintarvetulleja, pitentämään vaalikautta kolmesta viiteen vuoteen ja ennen muuta pitentämään ja koventamaan sosialistilakeja. Kahteen ensimmäiseen vaatimukseen valtiopäivät suostuivat, mutta tuo kolmas alkoi kartellillekin olla liian paksu. Niinpä esitettiin hallituksen ehdotuksessa m. m., että jokainen »ammattiagitatori» olisi rangaistava vähintään 2 vuoden vankeudella ja että hänet sen jälkeen voitaisiin julistaa kansalaisoikeutensa menettäneeksi ja karkoittaa maasta! Erityisillä lakipykälillä tahdottiin koventaa rangaistuksia »Sosialidemokratian» levittämisestä, se pannahinen kun joka viikko näkymättömiä teitä pitkin osasi 10,000 tilaajansa kotiin. »Mahtavin petolintu julistaa siis olevansa voimaton pikku punatulkun pelotonta sirkutusta vastaan», vainottu äänenkannattaja sen johdosta ivailleen kirjoitti. Sosialistiset valtiopäivämiehet puolestaan toivat hallituksen esityksen vastapainoksi ilmi mainioita urkkijajuttuja, joita saatiin näyttää tosiksi Sveitsistä saaduilla virallisilla asiakirjoilla. Tulos oli se, että hallituksen hyvät humalat menivät hukkaan ja että sosialistilait jäivät vanhassa muodossa voimaan vielä kahdeksi vuodeksi.

Pian sen jälkeen kuoli vanha keisari ja keisari Friedrich nousi valtaistuimelle, kuoleman kielissä jo hänkin. Vaikkei uusi keisari ollut erityinen nero, oli hän kuitenkin uuden ajan miehiä. Kruunausmanifestissaan hän lausui olevansa rauhan mies, joka ei muuta mainetta pyytännyt kuin että saisi olla hyödyksi maalle ja kansalle. Tiedettiin

myöskin, ettei hän ollut sosialistilakien ystävä. Mutta Bismarck ei vääjännyt kuolevaakaan vastustajaa, vaan hänen sanomalehtensä kävivät keisarin ja hänen englantilaisen puolisonsa kimppuun niin julkealla tavalla, että sosialistienkin täytyi lausua inhonsa sitä vastaan. Toivoa olojen parantamisesta ei siis sosialisteilla ollut. Preussin hallitus sai juonittelullansa aikaan, että »Sosialidemokratti» kiellettiin Sveitsissä. Puttkamerin yritys ei nytkään onnistunut; lehti alkoi ilmestyä Lontoossa. Sitävastoin olivat Puttkamerin omat valtapäivät luetut, sillä vähän jälkeen »Sosialidemokratian» muuton sai tämä vihattu polisiministeri eron. Itse Bismarck alkoi tulla levottomaksi; vaan jo viikon päästä vapautti hallitsijan kuolema hänet 99-päiväisen keisarikauden huolista.

Sittenkään eivät ajat enään tulleet rautakanslerille suotuisiksi. Uusi 30-vuotias keisari Wilhelm II osoitti aluksi suurta kunnioitusta mahtavaa kansleria kohtaan, joka oli luonut Saksan keisarikomeden, mutta sen ohella oli nuori keisari uudistushaluinen ja taipumattoman omatahtoinen mies, joka oli päättänyt »ruveta omaksi kanslerikseen». Bismarckin politiikka alkoi kärsiä merkittäviä tappioita, ensin pieniä, sitten suurempia. Suuressa loppunäytöksessä suorittivat sosialistit ehkä tärkeimmän osan.

Vuosisadan viimeisen vuosikymmenen alku oli tavattoman suotuisa sosialidemokratian levenemiselle. Ranskan vallankumouksen satavuotisena muistovuotena 1889 pidettiin uuden aikakauden ensimmäinen kansainvälinen työväen kongressi ja syntyi uudellensa »Internationale». Samana vuonna syntyi Keski-Europassa laajoja lakkoliikkeitä, jotka toivat työväen liikkeeseen uusia joukkoja ja herättivät ne luokkatietoisuuteen. Englannissa oli silloin suuri satamalaisten lakko. Saksassa syntyi liikkeitä kaivosmiesten keskuudessa. Rheinin maakunnissa ja Westphalenissa oli lakkolaisia 90,000, Saarlin piirissä 13,000, Saksissa 10,000, Slesiassa 19,000. Katolilaisten alotteesta lähti kolme lakonjohtajaa Berliiniin anomaan keisarilta apua; keisari lupasi tutkituttaa heidän vaatimuksiansa, mutta ainoastaan sillä ehdolla, ettei sosialismia sekoitettaisi lakkoliikkeeseen; sosialisteja vastaan keisari uhkasi toimia hellittämättömällä ankaruudella, sillä jokainen sosialisti oli hänen silmissään keisarin ja valtakunnan vihollinen. Se oli ensimmäinen tämän keisarin monia kuuluisia sosialistimanauksia, joista jokaisen on arvioitu lisänneen sosialistien äänimäärää vähintään 100,000:lla. Niinpä pääsivät sosialistit nytkin vaaliagitationin alkuun. Ankan boykottauksen avulla ja uhalla saatiin oluttuvat avaamaan ovensa sosialistisille vaalokokouksille. Työväen lehtiä alkoi ilmestyä uusia; puolueen paisuvaa voimaa eivät mitkään poikkeuslait nyt voineet kahlehtia. Turhaan Bismarck etsi sopivia vaalisyöttejä. Kansa oli kylläntynyt rasitta-

vaan sotilastaakkaan ja kaikkia köyhdyttäviin suojelustulleihin. Ja vaikka uusi keisari kammosikin sosialidemokratiaa, huomasi hän, ettei Bismarckin järjestelmä ajan pitkään jaksanut kannattaa valtaistuinta.

Poikkeuslakien lakkauttaminen ja työväensuojeluksen edistäminen tulivat siten olojen pakostakin uuden hallitussuunnan ohjelmaan. 5 p. helmikuuta 1890 annettiin kaksi keisarillista julistusta, joista toisessa luvattiin jatkuvia yhteiskunnallisia parannuksia, m. m. työajan lyhennystä, ja toisessa kansainvälisen työväensuojelusneuvottelukokouksen kokoonkutsumista. Nämä »helmikuun julistukset» herättivät suurta huomiota koko sivistyneessä maailmassa. Niitä pidettiin yleensä välillisenä tuloksena Saksan sosialidemokratian taistelusta ja toiminnasta, joten ne suuresti edistivät sosialidemokratista liikettä, mikä tuskin lienee ollut julistusten tarkoituksena. Vähää aikaisemmin oli Bismarckin yritys saada sosialistilait mitättömällä »lievenyksillä» julistetuksi pysyviksi laeiksi mennyt tyhjään kartellin keskinäisen eripuraisuuden vuoksi. Nyt käytiin tekemään näiden lakien lopputiliä.

Vaalit toimitettiin 20 p. helmik. 1890 ja sosialistit saivat niissä 1,427,000 ääntä s. o. lähes 20 % kaikista annetuista äänistä. Äänimäärän mukaan olisi sosialistien pitänyt saada 78 edustajapaikkaa, mutta uudistusvaalien toimitettua jäi heidän haltuunsa ainoastaan 35. Vaikka S:t Gallenin puoluekokous oli velvoittanut puoluetovereita pysymään poissa kahden porvarillisen ehdokkaan välisestä uudistusvaalista, kehoitti puolueen keskusvaalikomitea nyt kuitenkin sosialisteja kaikkialla äänestämään vanhoillisia vastaan; seuraus oli se, että kartelli jäi uusilla valtiopäivillä surkeaan vähemmistöön. Sosialidemokratinen puolue oli nyt äänimäärässä ensimmäinen puolue.

Vaalien tulos sisälsi Bismarckin politiikan kuolemantuomion. 19 p. maaliskuuta sai tuo äsken vielä niin mahtava kansleri virkaeron ja ulkonaisten kunnianosoitusten saattamana hän siirtyi yksinäiseen Friedrichsruheensa, mistä vielä useita vuosia ärisi sille maailmalle, jota ei enään saanut johtaa ja hallita.

Pian sen jälkeen kuoli häpeällinen poikkeuslaki kaikessa hiljaisuudessa. 30 p. syysk. 1890 se lakkasi olemasta voimassa, kun sen jatkamista ei esitetty. Mustat vuodet olivat vihdoinkin lopussa.

Raskaat ne olivat olleet. Summittaisen laskun mukaan oli niiden aikana kielletty 1,300 painotuotetta, hajoitettu 332 työväenjärjestöä, karkoitettu 900 kansalaista ja tuomittu 1,500 ihmistä yhteenlaskien noin 1,000 vuoden vankeuteen. Ne ovat vain näkyviä numeroita, joista heikosti voimme aavistaa sosialistilakien tuottamain kärsimysten ja vahinkojen suunnatonta määrää. Mutta koettelemukset olivat myöskin puhdistaneet ja kasvattaneet Saksan sosialidemokratiaa.

Sosialidemokratischen puolueen edistys. (Der wahre Jakob.)

Mustain vuosien alkaessa luki puolue 437,000 ääntä ynnä 42 sanomalehteä ja laskivat ammattiyhdistykset 30,000 jäsentä ja 14 sanomalehteä. Mustain vuosien loppuessa oli puolueella 1,427,000 ääntä ja 60 sanomalehteä ja ammattiyhdistyksillä 120,000 jäsentä ja 41 äänenkannattajaa. Vainojen aikana olivat huonoimmat ainekset varisseet puolueesta pois, ja niiden sijaan muodostunut valiojoukko kokeneita ja eteviä miehiä, joita eivät mitkään vaiheet ole myöhemmin horjuttaneet.

Näistä 1880-luvulla entisten johtajain, Liebknechtin, Bebelin ja Auerin rinnalle astuneista uusista voimista mainitsemme tässä ensinnäkin Bernsteinin. Eduard Bernstein oli syntynyt 6 p. tammik. 1850 Berlinissä köyhässä juutalaisperheessä. Hänen isänsä oli veturinkuljettaja, setä demokratisen »Volkzeitungin» valtiollinen toimittaja. Varattomuuden vuoksi täytyi Eduard Bernsteinin keskeyttää kouluopintonsa ja antautua pankkialalle, missä työskenteli 12 vuotta. Jo v. 1872 liittyi hän Berlinin harvalukuisiin »eisenachilaisiin». Aluksi oli hän Dühringin opetuslapsia, mutta Engelsin teos Dühringiä vastaan saattoi hänet tekemään kokokäännöksen marxilaisuuteen päin. V. 1880 hän Lontoossa tutustui sosialismin suuriin oppi-isiin, mutta läksi vielä samana vuonna Hōchbergin kutsusta Sveitsiin, missä tuli »Sosialidemokratian» toimittajaksi. Preussin hallituksen toimesta karkoitettiin Bernstein 1888 Sveitsistä. Hän jatkoi sanomalehtensä toimittamista Lontoossa, kunnes sosialistilakien kumoaminen 1890 teki lehden tarpeettomaksi. Kymmenen vaikeaa vuotta johti Bernstein

Georg von Vollmar.

harvinaisella kyvyllä Saksan sosialidemokratian pää-äänenkannattajaa. Etevän tietopuolisen harkitsijan ja vastustajan aikeitten tarkan tuntijan ominaisuuksiin yhtyivät hänessä käytännöllisen agitatorin ja taistelijan ominaisuudet.

Puolueen eturivin miesten joukkoon astui myöskin baijerilainen Georg von Vollmar. Baijeri on Saksan talonpoikaisimpia seutuja. Sangen vähän siellä harjoitetaan suurteollisuutta.

Pääelinkeinona on maatalous ja maatilat ovat suurimmaksi osaksi pieniä tai keskikokoisia talonpoikais-

tiloja. Pohjois-Baijerin viehättävissä humalatarhaisissa kylissä ja Etelä-Baijerin vihannilla vuorenrinteillä elää siellä vanhanaikainen maaväestö, joka jo ammoisista ajoista on sokeasti seurannut umpikatoisten pappien talutusnuoraa. Mutta tämä lapsiuskoinen vanhoillinen väestö on samalla voimakasta, rehtiä ja pohjaltaan kansanvaltaista.

Ensimmäisiä sosialismin sankareita Baijerin seuduilla oli Georg von Vollmar. Hän oli syntynyt Münchenissä 7 p. maalisk. 1850 vanhasta baijerilaisesta aatelissuvusta, oli kasvatettu benediktiiniläismunkkien laitoksessa, tullut sitten ratsuväen vänrikiksi ja ottanut osaa Itävallan sotaan 1866. Seuraavana vuonna oli hän matkustanut Roomaan ja uskonintoisena katolilaisena ruvennut vapaaehtoiseksi paavin sotaväkeen. Myöhemmin antautui hän postipalvelukseen ja otti osaa v:n 1870 sotaretkeen. Tässä sodassa haavoittui hän pahasti ja sai lisäksi molemmat jalkansa poikki. Hänen täytyi monta vuotta olla lääkärin hoidossa ja tätä joutoaikaansa hän käytti laajoihin ja perinpohjaisiin opintoihin, jotka hänet käänsivät hartaaksi sosialistiksi. Niinpian kuin taas kynnelle kykeni liittyi hän sosialidemo-

kratiseen puolueeseen, toimittaan jonkun aikaa sosialistista »Dresdenin kansanlehteä». Mustain vuosien alkaessa istui hän Zwickaun linnassa sovittamassa kynänsä syntejä pitkällä vankeusrangaistuksella. Vankilan hiljaisuudessa syntyi hänen kirjansa yksinäisestä sosialistisesta valtiosta. Sitten oleskeli Vollmar vähän aikaa Sveitsissä usein mainitsemamme »Sosialidemokratian» toimittajana, mutta joutui oikealle alalleen vasta kun pääsi ottamaan osaa käytännölliseen valtiolliseen taisteluun. V. 1883 hän asettui syntymäkaupunkiinsa Müncheniin johtamaan sosialistista herätystyötä Baijerissa. Käytännön miehenä hän heti älysi, ettei teollisuusköyhälistöön sovitetulla taktikalla päästäisi pitkälle Münchenin käsityöläistyöväen piireissä ja vielä vähemmän Baijerin maaseuduilla. Pysyen puhtaasti sosialidemokratiasella kannalla hän sen vuoksi sovitti menettelynsä Baijerin olojen mukaan. Uskonnon jätti hän rauhaan, mutta sitä ankarammin hän kävi valtiollista juonittelua harjoittavan papiston kimppuun. Hän vetosi hyvällä menestyksellä väestön luontaiseen kansanvaltaisuuteen ja sai siten sosialismin puolelle sekä suurkaupungin työläiset että maaseutujen pikkutilalliset, joiden asiaa hän erityisesti ajoi. Hänen baijerilainen leikkisyytensä ja levollisuutensa ja muut onnistuneet puhujaominaisuutensa ovat suuressa määrässä helpottaneet hänen valtiollisia voittojansa. Vollmarin julkisessakin toiminnassa ilmenee syvä kotiseudullinen ja taiteellinen taipumus, mikä on saattanut hänet asettumaan asukkaaksi kauniin ja yksinäisen Walcher-järven rannalle. Vollmar on naimisissa varakkaan ruotsittaren kanssa. Sekä Vollmar että Bernstein ovat tätä kirjoitettaessa (1908) vielä täydessä toiminnassa.

Uskollisempänä Marxin oppilaana kuin Bernstein ja Vollmar on Karl Kautsky tullut tunnetuksi. Hän on syntynyt 16 p. lokak. 1854 Pragissa Böömissä tunnetusta taiteilijasuvusta, jonka suonissa juoksee monen kansallisuuden verta. Isä oli maalari, äiti oli saanut nimeä useiden hyvän yhteiskunnallisten romanien kirjoittajana. Jo poikasena oppi Karl K. vihaamaan tshekkiläisen kansallisuuden sortajia ja vastustamaan pappisvaltaa. Parisin kommunin jylhä näytelmä vaikutti järjestyttävästi hänen mieleensä ja jo ylioppilasaikanaan päätti hän uhrata työnsä sosialismin hyväksi. Hän opiskeli historiaa ja luonnontieteitä sekä ranskalaista sosialismia, joka johti häntä utopiisiin mietiskelyihin. Hänen ensimmäinen teoksensa, joka käsitteli tulevaisuuden valtion väestökysymystä, oli juuri valmistunut, kun Saksassa alkoi sosialismin takatalvi, mikä yhdessä Mostin anarkististen hommain kanssa kokonaan lamasi Itävallan alkavan sosialistisen liikkeen. Halukkaasti Kautsky sen vuoksi noudatti kutsua saapua Sveitsiin Höchbergin aikakauslehden avustajaksi. Täällä hänestä tuli se puhdas ja ankara marxilainen, mikä hän siitä pitäen on ollut.

Karl Kautsky. (* 16. 10. 1854.)

Bernsteinin kanssa hän solmi läheiset ystävyysiteet. Kun J. W. Dietz Stuttgartissa 1883 alkoi kustantaa »Neue Zeit» (Uusi aika) nimistä sosialistista aikakauslehteä, tuli Kautsky sen päätoimittajaksi, mitä tointa yhä vieläkin väsymättä jatkaa. Kautskyn lukuisista teoksista ovat »Erfurtin ohjelma, periaatteellinen puoli», »Marxin taloudelliset opit», »Yhteiskunnallinen vallankumous» sekä »Sosialidemokratia ja maatalouskysymys» suomeksikin ilmestyneet. Kautsky on oikeaoppisen marxilaisuuden etevin nykyinen edustaja, jonka lausunnot ovat usein tulleet Saksan sosialistien puoluepäiväin jopa kansainvälisten sosialistikongressienkin päätök-

siksi. Vastustajat moittivat hänen oikeaoppisuuttaan yksipuoliseksi ja epäkäytännölliseksi, mutta yksimielisesti sosialistien keskuudessa tunnustetaan se suuriarvoinen valistus- ja kasvatustyö, jota Kautsky pian kolmanneksen vuosisataa on tehnyt koko maailman sosialidemokratian hyväksi. Suuri osa Kautskyn ja Saksan muitten sosialijohtajain hedelmällisintä ja arvokkainta työtä on tehty »mustain vuosien» pimennossa.

Mustain vuosien sosialistiryhmään kuuluu vielä Paul Singerkin, sosialistikongressien itseoikeutettu muhkea presidentti, rikas juutalaisukuinen berliniläinen naistenkappatehtailija, joka 1870-luvun alussa joutui eisenachilaisten pariin ja Dühringin vaikutuksen alaiseksi, mutta sittemmin itsenäistyi, heitti kappaneulomot ja liikeasiat ja antautui innolla sosialidemokratiseen puolue-elämäään. Berlinin kaupunginvaltuuston sosialistiryhmän johtajana, monivuotisena valtiopäivämiehenä, sosialidemokratisen puoluehallinnon esimiehenä ja muissa luottamustoimissa on Singer vähitellen joutunut puolueen vaikuttavimpien miesten joukkoon. Mielipiteiltään on hän ankara marxilainen.

12. Eteenpäin!

Syyskuussa 1890 lakkasivat sosialistilait ja jo seuraavassa kuussa oli Saksan sosialidemokrateilla ilo jälleen yhtyä julkiseen kokoukseen omassa maassaan. Nämä uuden aikakauden ensimmäiset puoluepäivät pidettiin Hallessa. Siellä puolue katsasti rivinsä ja piti tarpeellista itsetutkimusta. Se melkeinpä täydellinen diktatorivalta, mikä mustina vuosina oli ollut sosialistisella valtiopäivämiesryhmällä, nyt lakkautettiin ja hyväksyttiin puolueelle uudet hallinto- ja järjestömuodot.

Uusissa oloissa rupesi Saksan sosialidemokratisessa liikkeessä nyt ilmenemään monimuotoisempaa sisällistä elämää, syntymään eri suuntia, mitkä eivät kuitenkaan haitanneet puolueen ulkonaista eheyttä ja lujutta. Tällaisia suuntia voisimme erottaa kolme. Määrävä valta oli edelleenkin vanhain johtajain, Liebknechtin ja Bebelin, käsissä. He ynnä heidän lähimmät neuvonantajansa Paul Singer ja Ignaz Auer edustivat puolueen keskustaa. Oikeiston muodostivat jotkut enemmän tai vähemmän valtiososialismiin kallistuvat puoluelaiset, jotka sen mukaisesti pitivät tärkeimpänä tehtävänä valtiovallan saattamista sosialistien haltuun. Tämän suunnan edustajista mainittakoon Vollmar sekä Nürnbergin reipas lukkoseppä Karl Grillenberger (kuollut 1897). Vasemmistossa tapaamme puolueen nuoret voimat. He tahtoivat rynnätä eteenpäin rohkeammin kuin vanhat johtajat pitivät suotavana ja olisivat halukkaasti lähteneet vallankumouksellisille teille. Tämän suunnan miehiä olivat m. m. Bruno Wille ja kirjaltaja Anton Werner. Heidän mielestään vanhat johtajat sekoittivat liian paljon vettä sosialidemokratiseen viiniin, pettivät vallankumouksellisia periaatteita, taipuivat tinkiväisyyteen, pyrkivät puolueen diktatoreiksi j. n. e. Näiden hyökkääjain pääkortteeri oli Berlinissä.

Hallen kokouksessa ei nuorilla vielä ollut suurtakaan sananvaltaa eivätkä heidän mielipiteensä vaikuttaneet uuden puolueohjelman valmistuksiin, joihin Hallessa ryhdyttiin. Ohjelmaluonnoksen laatiminen jäi puoluehallinnon tehtäväksi. Hallen kokouksessa antoi Liebknecht Gothan ohjelmasta v:lta 1875 laajan arvostelun, jossa

hän hylkäsi Lassallen rautaisen palkkalain. Sen ohessa hän lausui, että jokaista uskonnollista vakaumusta oli katsottava yksityisasiaksi ja sellaisena kunnioitettava; yhtä vähän kuin hän hyväksyi pappeja hyväksyi hän »pappien syöjiäkään».

Uusi ohjelma tuli ratkaistavaksi Erfurtin kokouksessa 14—20 p. lokakuuta 1891. Ohjelmaehdotus, parhaastaan Liebknechtin laatima, oli jo kuukausia ennen julaisu ja jätetty arvosteltavaksi. Ehdotuksesta oli poistettu kaikki hämävät lauseimat, joita lassallelaisten vuoksi oli täytynyt ottaa Gothan ohjelmaan. Uusi ohjelma seiso i puhtaan Kommunistisessa manifestissa julistetun kollektivisen opin kannalla. Ne muistutukset, joita Marx oli aikoinaan tehnyt Gothan ohjelmaa vastaan, otettiin nyt varteen. Rautaiset palkkalait ja valtion kannattamat tuotantokunnat heitettiin romukoppaan. Uudessa ohjelmassa tunnustettiin täydellisesti Marxin uskoa.

Ohjelman takana seiso i Liebknechtin, Bebelin, Singerin ja Auerin johtama keskusta. Se ei päässyt voitolle ilman ankaraa taistelua puolueen vasemmiston ja oikeiston kanssa. Vasemmisto ei hyväksynyt keskustan taistelutapaa, vaan vaati selvempää vallankumouksellista menettelyä. Berlinin nuoret eivät kuitenkaan esiintyneet edukseen ja ainoastaan magdeburgilainen tohtori Lux osoitti taitoa heidän asiansa ajamisessa. Oikeiston puolelta taasen tahtoi Vollmar osoittaa enemmän myötämielisyyttä valtakunnan virallisissa piireissä tunnustettuja valtiososialistisia harrastuksia kohtaan, uskalsipa hän ilmaista kannattavansa Saksan, Itävallan ja Italian muodostamaa valtiollista kolmiliittoakin, mikä herätti kokouksessa suurta paheksumista. Kun näistä sisällisistä erimielisyyksistä oli selvitty, hyväksyttiin uusi ohjelmaluonnos äänestyksestä. Kun tämä »Erfurtin ohjelma» yhä vieläkin on Europan mahtavimman sosialistipuolueen ylimpänä ohjeena, otamme sen tähän kokonaisuudessaan.

I.

Porvarillisen yhteiskunnan taloudellinen kehitys tuhoaa luonnon välttämättömyydellä pientuotannon, jonka perustana on työläisen yksityisomistus työvälineisiinsä. Se erottaa työmiehen työvälineistä ja muuttaa hänet omistamattomaksi proletaariksi samalla kuin tuotannon välineet tulevat verraten pienen kapitalistien ja suurviljelijäin joukon yksinoikeudeksi.

Käsi kädessä tämän tuotannon välineitten monopooliksi muuttumisen kanssa käy hajanaisten pienliikkeiden väistyminen suunnattomain suurliikkeiden tieltä, käy työkalujen kehitys koneiksi, käy ihmistyön tuottavaisuuden jättiläismäinen kasvaminen. Mutta kaiken tämän muutoksen edun ottavat yksinoikeukseen kapitalistit ja suurtilalliset. Proletariaatille ja vajoaville keskiluokille — pikkuporvareille, talonpojille — merkitsee se kasvavaa elämisen epävarmuutta, kurjuutta, sortoa, alennusta ja riistoa.

Yhä suuremmaksi tulee proletaarien luku, yhä valtavammaksi liikojen työläisten armeija, yhä räikeämmäksi vastakohta riistäjien ja riistettyjen kesken, yhä katkerammaksi porvariston ja proletariaatin välinen luokkataistelu, joka jakaa uusiaikaisen yhteiskunnan kahteen vihollisleiriin ja on kaikkein teollisuusmaitten yhteinen tunnusmerkki.

Omistavain ja omistamattomain välinen kuilu laajenee vielä kapitalistisen tuotantotavan olemukseen perustuvain liikepulien kautta, jotka käyvät yhä laajemmiksi, kohottavat yleisen epävarmuuden yhteiskunnan normaali-tilaksi ja todistavat, että tuotantovoimat ovat kasvaneet yli nykyisen yhteiskunnan pään, ja että tuotannon välineitten yksityisomistus ei ole sopu-
soinnussa niitten tarkoituksenmukaisen käyttämisen ja kehityksen kanssa.

Tuotannon välineitten yksityisomistus, joka ennen vakuutti tuottajalle omistusoikeuden tuotteisiinsa, on nyt tullut talonpoikain, käsityöläisten ja pienkauppiaitten riistämistävälineeksi ja saattaa se työtä tekemättömät — kapitalistit ja suurtilalliset — työläisten tuotteiden omistajiksi. Vain tuotantovälineitten — maan kaivosten ja raaka-aineitten, työkalujen, koneitten, kulku-
neuvojen — kapitalistisen yksityisomistuksen muuttuminen yhteiskunnalliseksi omaisuudeksi ja tavaratuotannon muutos sosialistiseksi, yhteiskunnan hyväksi ja sen kautta harjotetuksi, tuotannoksi voi saada aikaan sen, että suurtuotanto ja yhteiskunnallisen työn yhä kasvava tuottavuus, oltuaan tähän saakka riistetyille luokille kurjuuden ja sorron lähteitä, muuttuvat korkeimman menestyksen ja kaikinpuolisen sopusuhtaisen täydellisentymisen lähteiksi. Tämä yhteiskunnallinen muutos ei merkitse vain köyhälistön vapautusta, vaan koko ihmissuvun, joka kärsii nykyisten olojen alaisena. Mutta se voi olla vain työväenluokan työ, koska kaikki muut luokat, huolimatta keskinäisten etujensa ristiriitaisuuksista, ovat tuotannon välineitten yksityisomistuksen pohjalla ja pitävät yhteisenä päämääränään nykyisten yhteiskuntaperusteiden pysyttämistä.

Työväenluokan taistelu kapitalistista riistämistä vastaan on välttämättömyydellä valtiollinen taistelu. Työväenluokka ei voi käydä taloudellista taisteluaan eikä kehittää taloudellista järjestöään ilman valtiollisia oikeuksia, se ei voi vaikuttaa tuotannon välineitten siirtymistä yhteiskunnan haltuun pääsemättä valtiolliseen valtaan.

Tämän työväenluokan taistelun muodostaminen tietoiseksi ja yhtenäiseksi ja sille sen luonnollisen päämäärän osottaminen — siinä on sosialidemokratisen puolueen tehtävä.

Työväenluokan edut ovat kaikissa maissa, jossa kapitalistinen tuotantotapa vallitsee, samat. Maailmanliikenteen ja maailmanmarkkinoita varten suoritettun tuotannon laajetessa tulee joka maan työväestön asema yhä riippuvammaksi työläisten asemasta muissa maissa. Työväenluokan vapautus on siis tehtävä, jossa kaikkien maitten työläisillä on samallinen osa. Tämän käsittäen tuntee ja selittää Saksan demokratinen puolue olevansa yksimielinen kaikkien muitten maitten luokkatietoisten työläisten kanssa.

Saksan sosialidemokratinen puolue ei siis taistele uusien luokkaetu-
oikeuksien puolesta, vaan kaiken luokkaherruuden ja luokkain poistamiseksi ja samallaisten oikeuksien ja velvollisuuksien puolesta kaikille katsomatta sukupuoleen ja syntyperään. Tästä katsantokannasta lähtien ei se taistele nykyisessä yhteiskunnassa ainoastaan palkkatyöläisten riistämistä ja sortoa vastaan, vaan kaikellaista riistämistä vastaan, joka kohdistuu johonkin luokkaan, puolueeseen, sukupuoleen tai rotuun.

II.

Näistä periaatteista lähtien ovat puolueen lähimmät vaatimukset:

1. Yleinen, yhtäläinen, välitön vaali- ja äänioikeus salaisella äänestyksellä kaikille yli 20 vuotuisille kansalaisille sukupuoleen katsomatta kaikissa vaaleissa ja äänestyksissä. Suhteellinen vaalijärjestelmä; ja tämän toimeenpanoon saakka lakimääräinen vaalipiirien uudestijako jokaisen väenlaskun jälkeen. Kaksivuotiset lainsäädäntökaudet. Vaalien ja äänestysten toimittaminen lakimääräisenä vapaapäivänä. Korvaus valituille edustajille. Kaikkien rajoitusten poistaminen valtiollisista oikeuksista paitsi holhuunalaisilta.

2. Välitön lainsäädäntöoikeus kansalle esitys- ja hylkäysoikeuden kautta. Kansan itsemäärääminen ja itsehallinto valtakunnassa, valtiossa, maakunnassa ja kunnassa. Virkailijat valitsee kansa ja ovat nämä vastuunalaiset. Vuotuinen verosuostunta.

3. Kasvatus yleiseen asekuntoisuuteen. Kansanpuolustus vakinaisen sotaväen sijaan. Kansaneduskunta päättää sodasta ja rauhasta. Kansainväliset oikeudet ratkaistaan sovinto-oikeustietä.

4. Poistettava kaikki lait, jotka rajoittavat tai sortavat vapaata mielihyvyyden lausumista ja yhdistymis- ja kokoontumisvapautta.

5. Poistettava lait, jotka asettavat naisen yleis- ja yksityisoikeudellisessa suhteessa epäedulliseen asemaan miehen suhteen.

6. Uskonto julistettava yksityisasiaksi. Poistettava kaikki yhteiskunnan varain käyttö kirkollisiin ja uskonnollisiin tarkoituksiin. Kirkolliset ja uskonnolliset yhdykunnat ovat katsottavat yksityisiksi yhdistyksiksi, jotka täysin itsenäisesti järjestävät asiansa.

7. Koulut maallisiksi. Pakollinen käynti julkisissa kansakouluissa. Ilmainen opetus, opetusvälineet ja ravinto kansakouluissa sekä ylemmissä sivistyslaitoksissa niille mies- ja naisoppilaille, jotka kelpoisuutensa puolesta katsotaan sopivan edelleen kehitettäväksi.

8. Ilmainen oikeudenkäyttö ja oikeusapu. Kansan valitsevat tuomarit. Valitusoikeus rikosasioissa. Viattomasti syytetyille, vangituille ja tuomituille korvaus. Kuolemanrangaistus poistettava.

9. Ilmainen lääkäriapu, myös synnytysapu ja lääkkeet. Maksuton hautaus.

10. Asteettain ylenevä tulo- ja omaisuusvero julkisten menojen suorituskeksi sikäli kuin ne ovat veroilla suoritettavat. Verolle ilmoittamisvelvollisuus. Perintövero asteettain yleneväksi perinnön suuruuden ja sukulaisasteen mukaan. Välittömät verot ja tullit poistettavat sekä muut valtiotaloudelliset toimenpiteet, jotka uhraavat yleisedun etuoikeutetun vähemmistön etujen takia.

Työväenluokan suojaksi ovat Saksan sosialidemokratisen puolueen lähimmät vaatimukset:

1. Tehokas kansallinen ja kansainvälinen työväensuojelulainsäädäntö seuraavilla perusteilla:

a. Korkeintaan 8 tunnin pituinen normaalityöpäivä.

b. Ansiotyö lapsilta alle 14 vuoden kiellettävä.

c. Yötyö kiellettävä paitsi sellaisilla teollisuustyöaloilla, jotka luontonsa mukaan, teknillisillä perusteilla tai yhteisen menestyksen takia yötyötä vaativat.

d. Keskeymätön, vähintään 36 tunnin lepoaika viikossa joka työläiselle.

- e. Tavaramaksu- (truck-) järjestelmä kiellettävä.
2. Tarkastus kaikilla ammattialoilla, työolojen järjestely kaupungissa ja maalla valtakunnan ja piirien työvirastojen ja työkamarien kautta. Perinpohjainen terveydenhoito ammattialottain.
3. Maalaistyöväki ja palkolliset ovat saatavat oikeudellisesti samankuntoisiksi ammattityöläisten kanssa; palkollisasetukset poistettavat.
4. Yhdistymisoikeus varmistettava.
5. Kaiken työväenvakuutuksen ottaa haltuunsa valtio, niin että työläisillä on määräävä osa näitten hallinnossa.*)

ULKONAISESTI on aika sosialistilakien kukistumisen jälkeen ollut Saksan sosialidemokratialle sangen vaiherikas. Saksan hallituksen ja sosialidemokratian välit ovat koko ajan olleet sangen jännittyneet. Sosialismin vastustajain etunenään on usein ehättänyt tälläkin alalla hyvin taisteluhaluinen keisari Wilhelm II, mutta hänen maltiton esiintymisensä lieenee enemmän vahingoittanut hänen keisarivaltaansa kuin sosialismia. Sosialistilakien kukistumisen jälkeen alkaneena »vapaamielisenä» Caprivin valtiokansleriaikana tahtoi hallitus taistella sosialistista »kumousta» vastaan puhtailla »hengen aseilla». Siinä mielessä keisari kerrankin selitti kaartilaisilleen, että heidän tuli keisarin puolesta — jos siksi tulee — ampua omia vanhempiaankin ja veljiään.

Taistelun aiheita riitti loppumatta. V:n 1893 valtiopäivät hylkäsivät keisarin esityksen sotilastaakan lisäämisestä, minkä johdosta valtiopäivät hajoitettiin ja uudet vaalit määrättiin toimitettaviksi. Caprivi hoiteli hallituksen vaaliagitatiota koko siivosti, mutta keisari piti taasen sotilaille sosialisteja ärsyttäviä puheita. Sosialistit tietysti kunnostautuivat vaaleissa, mutta vapaamieliset kärsivät niin suuria tappioita, että hallituksen sotilaspuuhut tulivat uusilla valtiopäivillä hyväksytyiksi. Toiselta puolen oli valtiopäivillä jäljellä vielä niin paljon vapaamielisyyttä, että ne vastoin aatelisten junkkerien ja agrarien etuja hyväksyivät Saksan uudet kauppasopimukset, jotka olivat edullisia Saksan teollisuudelle, vaan eivät maataloudelle. Maailma sai ihmeekseen nähdä kuinka keisari, Caprivi ja sosialistit hyvässä sovussa taistelivat junkkerivaltaa vastaan.

Tämä yhteistoiminta oli kuitenkin sangen lyhytaikainen. Sosialistien kurssi hovissa oli v. 1894 kovasti laskemassa. Toiselta puolen taas oli keisari Wilhelm tähän aikaan laajain kansankerrosten epäsuosiossa. Erään eteläsaksalaisen professorin Quidden kirjoittama lentokirja »Caligula, tutkimus roomalaisesta keisarihulluudesta» tul-

*) Olemme käyttäneet Yrjö Sirolan toimittamaan »Suomen sosialidemokratisen puolueen ohjelmaan» liitettyä suomennosta. Huomautamme tässä myöskin K. Kautskyn teoksesta »Erfurtin ohjelma, periaatteellinen puoli» (306 sivua), jonka J. K. Kari on suomentanut.

kitsi purevassa muodossa kansan mielipiteitä siinä kohden. Ranskan presidentin Carnot'in murha kesällä 1894 lisäsi edellisistä ikävyyksestä ärtyneen hallitsijan kumouspelkoa. Suurtehtailija v. Stumm, tehdasvaltakunnassaan »kuningas Stummiksi» sanottu ja suureksi sosialistisyöjäksi tunnettu, sai suuren vaikutusvallan keisariin, joka nyt löi sovinnon kättä preussiläisten junkkerien kanssa ja kutsui heitä taisteluun uskonnon, siveyden ja järjestyksen puolesta valtion ja yhteiskunnan perusteita kalvavaa kumousta vastaan. Caprivi kukistui ja uutta vanhoillista hallitusta rupesivat johtamaan vanha ruhtinas Hohenlohe valtiokanslerina ja töykeä v. Köller sisäasiainministerinä. Uuden hallituksen ensi toimia oli uusien kumouslakien esittäminen valtiopäiville: ehdotettiin aina 2 vuoden vankeusrangaistusta sille, »joka yleistä rauhaa uhkaavalla tavalla julkisesti häväisevillä sanoilla puhuu uskontoa, hallitusvaltaa, avioliittoa, perhettä tai omaisuutta vastaan». Esiharjoituksen vuoksi yritettiin nostaa kante Liebnechtiä vastaan, joka oli sattunut olemaan valtiopäiväsälissä eläköötä keisarille huudettaessa eikä silloin noussut seisaalleen. Valtiopäivät eivät toki antaneet lupaa kanteen tekemiseen, mutta lisäsivät puhemiehen valtaa vastahakoisia vähemmistöjä vastaan. Tammi-kuussa 1895 käsiteltiin kumouslakiesitystä valtiopäivillä. Auer loistavassa puheessa moukaroi esityksen pahanpäiväisesti ja Bebel valaisi kysymystä tuoreilla urkkijajutuilla, jotka eivät suinkaan olleet hallitukselle kunniaksi; »missä kolme anarkistia on koolla — Bebel sanoi — siellä on säännöllisesti yksi heistä poliisiurkkija». Lopuksi hyljättiin hallituksen esitys, jota vastaan suuri yleisökin oli toimeenpannut mielenosoituksia. Jälleen oli keisari joutunut häviölle kaksintaistelussaan sosialismin kanssa.

Vilhelm II ei siitä vielä säikähtänyt. Sedanin tappelun 25-vuotispäivää vietettäessä 2 p. syysk. 1895 lähettivät Berlinin sosialistit mieltäosoittavan tervehdyksen ranskalaisille puoluetovereille. Vastaukseksi piti keisari tavalliselle kuulijakunnalleen (kaartilaisille) puheen »sitä ihmisjoukkiota vastaan, joka ei ansaitse saksalaisen nimeä». »Pystyköön kansa — keisari jatkoi — torjumaan moiset kuulumattomat hyökkäykset! Vaan jos ei niin käy, niin kutsun teidät suojaksi isänmaan petturien joukkiota vastaan, taisteluun, joka vapauttaa meidät mokomista aineksista.» Puhui ja löi sapeliansa sanojen painoksi. Majestetin loukkausjutuilla, sanomalehtien lakkauttamisella ja muilla säikyttävillä keinoilla koetti hallituskin kurittaa sosialisteja. Kun Liebnecht Breslaun puoluepäiviä avatessaan lausui, ettei sosialidemokratia pelkää pajunettienkaan uhkauksia, tuomittiin hänet majestetinloukkauksesta 4 kuukaudeksi vankilaan. Berlinissä tuomittiin eräs sosialidemokratinen sanomalehtimies $\frac{1}{2}$ vuodeksi vankeuteen siitä julmasta rikoksesta, että oli sanonut »Ägirkirkoksi» Wilhelm I:n

Berlinin vaaliliikkeitä 1890-luvulla. Työmihiä tunkeutuu suurporvarien kokoukseen. (E. Hosangin piirros.)

muistoksi rakennettua kirkkoa, jonka hyväksi keisari oli lahjoittanut tulot sepittämänsä »Ägirin laulun» myymisestä. Kotitarkastuksiakin ruvettiin toimeenpanemaan ja 11 sosialidemokratista yhdistystä ja laillista komiteaa hajoitettiin. Yliopistojakin ahdistettiin. Pari arvossapidettyä professoria joutui syytteeseen ja pari sosialistista dosenttia pantiin viralta pois. Ajat alkoivat muistuttaa pahimpia Bismarckin aikoja.

Jokseenkin ikävillä tunteilla vietettiin 1896 keisarin käskystä Saksan valtakunnan perustamisen 25-vuotista muistoa. Kaikenlaiset skandaalit, kuten Bebelin paljastamat toht. Petersin hirmutyöt Saksan

siirtomaissa, eivät mielialaa tyynnyttäneet. Parhaansa mukaan jatkoi hallituskin sotaansa sosialisteja vastaan. Valtiopäiviltä vaati keisari nyt 182 miljoonaa markkaa sotalaivaston tarpeiksi ja antoi kuulla uhkauksia tulevasta »kladderadatschista», elleivät rahat helttäisi. Vollmar antoi uhkauksiin asianmukaisen vastauksen ja valtiopäivätkin olivat niin vastaanharaavia keisarin puuhille, että myönsivät sotalaivastolle niukat 58 miljoonaa.

Kun keisarin hankkeet sosialisteja vastaan eivät menestyneet valtiopäivillä toiveitten mukaan, esitettiin Preussin maapäiville ehdotus anarkistilaiksi, joka m. m. antoi polisille vallan hajoittaa kaikki valtion ja yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavat yhdistykset. Tässä kolmiluokkavaalien eduskunnassa ei ollut pelkoa sosialistien vastustuksesta, mutta sosialistit hoitivat vastustusta maapäiväin ulkopuolella niin tarmokkaasti, että yleisen mielipiteen painostus vaikutti junkkerillisiin maapäiviin saakka. Kuristuselämys hyljättiin 209 äänellä 205 vastaan. Hallituksen tappioon vaikutti osaltaan salapolisien päällikköön kohdistunut oikeusjuttu, jossa Saksan valtiollisen polisilaitoksen siveellinen mädännys tuli koko maailman nähtäväksi.

V. 1898 vaaleista tuli jälleen suuri valtiollinen voimain koetus. Päättyvät valtiopäivät eivät olleet kokonaan olleet taantumuksen palveluksessa, vaan olivat ne joskus näyttäneet vapaamielisiäkin taipumuksia. Uusista valtiopäivistä toivoivat vanhoilliset parempaa. Rahavarain ministeri Miquel oli nyt päämiehiä puuhaamassa teollisuusherrain ja maapatruunain valtiollista liittoa. Yhdistäväksi liisteriksi käytettiin sosialismin vastustamista. Maaliskuun vallankumouksen 50-vuotisena muistopäivänä 1898 näyttäytyi valtiopäivillä porvarillinen sosialistiviha kaikessa räikeyydessään; Bebelin pitäessä vaikuttavaa muistopuhetta ja mainitessa maaliskuun 18 p:n sankareita Berlinissä kuului oikeistosta huuto: »Roskajoukkoa!» Bebel tarttui siihen sanaan, lausui, että vallankumouksen sankarit olivat saksalaisia miehiä, joiden uhrauksia ilman Saksan porvaristo ei olisi jaksanut taittaa itsevaltaa; mitä roskaväkeen taas tuli, niin se oli tavattavissa oikeiston vanavedessä. Mikä historian iva, että v:n 1848 punainen kommunisti ja kumousmies Miquel nyt istui taantumuksen pääpylväänä ministerien penkillä ja että toinen vapaustaistelija Liebknecht juuri nyt palasi valtiopäiville viimeiseltä vankilamatkaltaan! Sillä tavoin valmistautuivat sosialistit vaalitaisteluun. Porvarillisia taasen yhdisti ja innostutti Kiinan rettelöiden synnyttämä kansallinen kiihko, joka aiheutti keisarin näyttämään »panssaroitua nyrkkiä», Kiinan luovuttamaan saksalaisille Kiautshaun ja Saksan valtiopäivät myöntämään 875 miljoonaa laivastolle.

Kaikista porvareille onnellisista olosuhteista huolimatta sai »kumouspuolue» vaaleissa päälle pari miljoonaa ääntä. Tähän sosialismin

loistavaan edistykseen vastasi keisarillinen riitaveli pitämällä maljapuheen uudesta lakiesityksestä, minkä oli määrä säätää

kuritushuonerangaistusta jokaiselle, joka estää Saksan työmiehiä tekemästä työtä tai yllyttää työväkeä lakkoihin. Tämäkin keisarin puhe synnytti yleistä paheksumista valtakunnassa.

Yleisö saattoi nyt tehdä räikeitä vertauksia herras- ja työmiehrikosten välillä; muudan luutnantti, joka humalapäissään oli pistänyt viattoman ihmisen kuoliaaksi, pääsi siitä teostaan

2 vuoden vankeudella saman keisarin armosta, joka nyt uhkasi kuritushuonetta toimeentuloaan puolustavalle työmiehelle. Mutta keisari singautteli vain uusia syytöksiä kumouksummituksia vastaan ja hallitus kehoitti polisejaan pitämään aseet valmiina uppiniskaista kansaa vastaan. Sosialistivainojen muodot olivat uudet, mutta henki oli vanha. »Ristiretkelläkin», minkä keisari Wilhelm 1898 teki Pyhään maahan, muisti hän kolimaahan jääneitä sosialisteja tehden Öljymäellä taivaalle lupauksen leikata Saksan valtiopuusta pois pahenneet oksat ja hävittää puun juuria kalvavat vahinkohyönteiset. Matkallaan kävi Wilhelm kunniatervehdyksellä uuden ystävänsä, armenialaisten teurastajan Abdul Hamidin luona Konstantinopolissa. Nämä keisarin retket antoivat sosialisteille ja muille aihetta loppumattomaan leikinlaskuun, josta kuitenkin jouduttiin linnaan, milloin pilaa uskallettiin päästää julkisuuteen Saksan sanomalehdissä.

Joulukuussa 1898 päästiin uusilla valtiopäivillä jatkamaan vakavampia taisteluja. Enteet olivat sosialisteille pahat. v. Köllerin toi-

Keisari Wilhelm pyhiinvaelluksella Palestinassa uuden ystävänsä kanssa. (Ranskal. pilakuva.)

mesta karkoitettiin suuri joukko tanskalaisia Pohjois-Slesvigistä, jota tekoa sosialistit uskalsivat paheksua. Saksissa tuomittiin samoina aikoina joukko rakennustyömiehiä, jotka olivat löylyttäneet toisia rakennustyömiehiä, keskinäisen sopimuksen rikkomisesta useitten vuosien vankeuteen, pääsyyllinen 10 vuodeksi kuritushuoneeseen. Niin sitä suojeltiin »työn vapautta»! Mutta aiotulle kuritushuoneelle tapaukset tällaiset valmistivat sopivan vastaanoton. Se leimattiin valtiopäivillä Saksan häpeäpilkuksi ja hyljättiin ilman valiokuntakäsittelyäkään. Myöskin Keski-Saksan kanavas suunnitelmissa joutui keisari pahaan vastavirtaan, kun junkkerit taas tulivat uskottomiksi ja äänestivät suunnitelmat kumoon. Kolmattakymmentä virkamiestä, jotka valtiopäivillä olivat vastustaneet keisarillisia esityksiä, erotettiin virasta.

Vuosisatain vaihteessa joutuivat Saksan sosialistit jälleen tuliseen taisteluun tulliasiain vuoksi. Alussa vuotta 1901 ilmoitti valtiokansleri kreivi Bülow hallituksen aikovan esittää suojelustulleja pian päättyvään verraten vapaamielisten kauppasopimusten tilalle. Hätänsä huutavat agrarit olivat luvanneet hallitukselle montaa hyvää, jos hallitus nyt rupeisi antamaan tullisuojelusta Saksan maataloudelle. Toiselta puolen pakottivat lumivyöryn tavoin kasvavat sotilasmenot keisarillista hallitusta hankkimaan varoja tulliverotusta lisäämällä. Näistä sovitteluista syntyi suojelustulliesitys. Tulliylennysten laskettiin tuovan Saksan kansalle noin 1,000 miljoonan Saksan markan suuruisen vuotuisen lisäveron, josta jättiläisosa oli menevä parinkymmentuhannen suurtilallisen ja parintuhannen suurtehtailijan taskuun.

Näiden puuhain vastustamisesta tuli sosialidemokrateille uusi tärkeä tehtävä. Sekä tuimalla maalaisagitatiolla että suurilla valtiopäiväpuheilla levittivät sosialistit kansaan tietoa hallituksen tullipolitiikan oikeasta laadusta. Erittäin tunnetuksi tuli eräs välikohtaus valtiopäivillä: Bebelin saattaessa julkisuuteen tietoja koulu lasten järkyttävästä nälkiintymisestä muutamalla Saksan seudulla, missä pienet lapsetkin toivoivat saada kuolla ja päästä taivaaseen kerrankin syödäkseen mahansa täyteen, höysti ylhäinen kreivi tätä puhetta raa'alla välihuudahduksella: »Ehkä sen isä joi kaikki suuhunsa!» Pari vuotta kesti tätä kiihkeätä tullitaistelua. Sosialistit pitivät kansan leivän verottamista niin paheksittavana, että päättivät käyttää kaikkia laillisia keinoja, obstruktioniaakin (tahallista jarrutusta), sen kumoamiseksi. Suojelustulleja haluava enemmistö teki silloin sellaisen tempun, että koko lakiesitys tuli yhdessä tukussa hyväksyttäväksi tai hyljättäväksi. Sittenkään ei saatu vastustusta alistumaan vähemmällä kuin puheenjohtajain vallan suurella lisäämisellä. Niin saatiin lakiesitys toisessa lukemisessa läpiajetuksi: kolmannessa lukemisessa käytti vielä sosialisti Antrick 8 tuntia kestävän puhevuoron, mutta

lain tukkuhyväksymistä se viivytti ainoastaan yhden yön. 14 p. jouluk. 1902 tuli uusi tullijärjestelmä lopullisesti hyväksytyksi.

Valtiopäivillä käytyyn säännölliseen sotaan liittyi yhtä säännöllisesti kaikenlaisia yksityisempiä skandaleja. Niinpä synnyttivät sosialistien pää-äänenkannattajan »Vorwärtsin» v:n 1902 lopulla tekemät paljastukset kanunakuningas Kruppin yksityiselämästä ja Kruppin seuraavana päivänä tapahtunut kuolema suunnattoman myrskyn sosialisteja vastaan. Keisari oli taaskin ensimmäinen esiintyjä; Kruppin hautajaisjuhlallisuudesta lähtien hän jokaisessa tilaisuudessa laski tavallisia kaartilaispuheitaan sosialisteja vastaan sanojaan laisinkaan valitsematta. Mielet olivat kuohuksissa puolelta jos toiseltakin. »Vorwärtsiä» vastaan aljettiin oikeudenkäynti, mutta merkillistä kyllä se kesken katkaistiin, mikä tuskin olisi ollut luultavaa, jos jutun nostajain asia olisi ollut vankka. Jutusta seurasi vielä jälkinäytelmä valtiopäivillä, missä sosialistein ankara esiintyminen porvareja vastaan aiheutti puhemiehen eron.

V:n 1903 vaaleissa antoivat sosialistit vuorostaan vastauksen kaikkiin edellisinä vuosina heitä vastaan tähdättyihin iskuihin. 9½ miljonasta äänestäjästä antoi 3 miljonaa äänensä sosialistisille ehdokkaille. Yhdellä otteella nousi sosialistien äänimäärä lähes miljonalla äänellä ja nosti heidän puolueensa valtiollisen taistelun ensi riviin. Taaskin oli sosialismi loistavimmin voittanut juuri niissä piireissä, missä sitä eniten oli poljettu. Sosialidemokratian voiton siveellinen vaikutus oli arvattava vielä suuremmaksi kuin sen ulkonainen merkitys.

Uusista valtiopäivistä ei tullut hallituksen mieleisiä. »Kolmen miljonan puolueen» itsetietoinen menettely varsinkin oli alituinen tikku vallanpitäjien silmissä. Valtiopäivät hajoitettiin ennenkuin niiden määräkausi oli loppuun kulunut ja v:n 1907 alussa toimitettiin uudet vaalit. Tällä kerralla vaalit tapahtuivat kokonaan sosialidemokratian kysymyksen pohjalla. »Kansalliset» puolueet yhtyivät sosialisteja vastustamaan ja saivatkin aikaan sen, että sosialistit menettivät valtiopäivillä puolet paikkojaan. Tämän tuloksen johdosta veisasivat porvarit koko Euroopassa voitonvirsiä: olihan nyt kerrankin salpa saatu sosialismille itse sosialismin pesämaassa ja vihdoinkin alkanut sosialismin suuri sortuminen! Lähemmältä katsoen näyttää asia kuitenkin melkoisesti toiselta. Sosialismin vastustajat ovat voitaneet ainoastaan yksimielisyytensä ja Saksan vanhanaikaisen vaali-piiriä kautta, joka antaa monelle harvaan asutulle piirille yhtä suuret valtiolliset oikeudet kuin tiheään asutuille tehdasseuduille, missä saattaa olla kymmentä kertaa lukuisampi väestö ja missä sosialismin varsinaiset pesät ovat. Lisäksi ovat sosialismin vastustajat tällä kertaa todella osoittaneet vaaleissa suurempaa ahkeruutta ja

saavuttaneet paremman menestyksen kuin sosialistit. Mutta ettei Saksan sosialidemokratiaa todellisuudessa uhkaa mikään taantumus, vaan että sosialistinen puolue siellä viime vaaleissakin on marssinut eteenpäin, joskin tällä kertaa tasaisemmin kuin edellisellä, siitä antavat kumoamattoman todistuksen seuraavat numerot sosialistien vaalituloksista koko ajanjaksona 1871—1907:

vaali- vuodet	saavutettu		kaikkien puolueitten äänimäärä
	edustaja- paikkoja	ääni- määrä	
1871	1	101,927	3,886,515
1874	9	351,670	5,190,254
1877	12	493,447	5,401,021
1878	9	437,158	5,760,947
1881	12	311,961	5,097,760
1884	24	549,990	5,662,957
1887	11	763,128	7,540,938
1890	35	1,427,298	7,228,542
1893	44	1,786,738	7,673,973
1898	56	2,107,076	7,752,693
1903	81	3,010,771	9,495,587
1907	43	3,258,000	11,259,600

Tämä lyhyt katsaus Saksan sosialidemokratian valtiollisiin taisteluihin Erfurtin ohjelman hyväksymisen jälkeen koskee ainoastaan yhtä puolta sosialidemokratian vaiherikkaasta ulkonaisesta elämästä. Yhtä rinnan sosialistien valtakunnallisen toiminnan kanssa on viime vuosikymmenen aikana käynyt yhä eloisampi sosialistinen liike yksityisvaltioiden eduskunnissa ja kunnissa. V. 1903 oli puolueella hallussaan 101 paikkaa 17 valtion eduskunnassa ja sittemmin on tämä luku yhä noussut (v. 1908 135 edustajaa). Saksan kunnallishallituk-
sissa istuu nykyisin (1908) lähes 5,000 sosialistia.

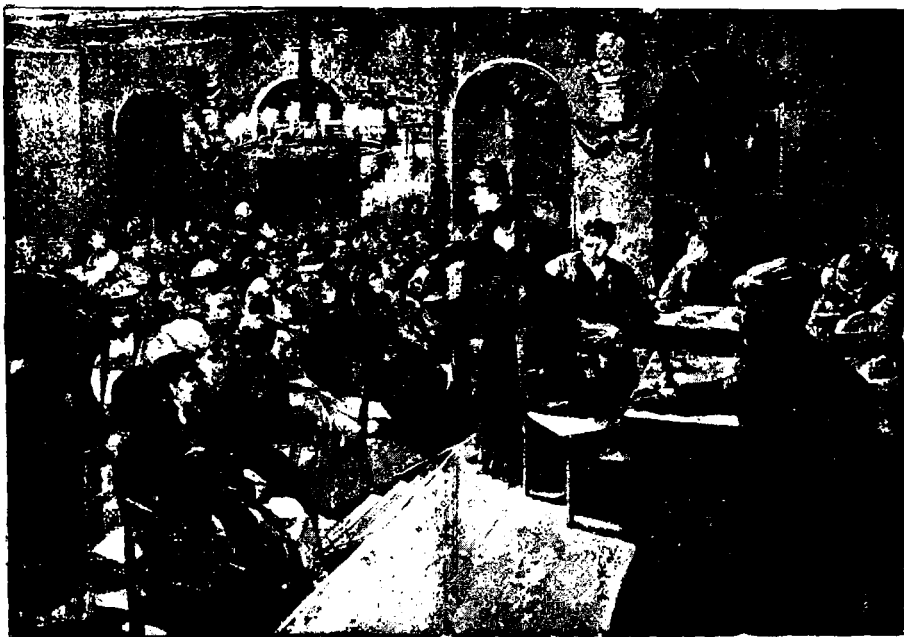
Yleisiä yhteiskunnallisia tapauksia on Saksassa sosialidemokratia puheena olevana aikana seurannut suurella huomiolla ja tarpeen tullen niihin vaikuttavalla tavalla sekaantunut. Mainittakoon näistä tapauksista muutamia muistettavimpia.

Talvi 1892 oli työttömyyden ja puutteen aika. Berlinissä panivat työttömät aikaan levottomuuksia. He kulkivat suurissa joukoissa raatitalon edustalle huutamaan »työtä ja leipää». Lopuksi ryöstettiin pari leipä- ja lihakauppaa, jolloin poliisi raa'asti hyökkäsi hajottamaan väkijoukkoja. Näillä liikkeillä ei ollut mitään valtiollista väriä eikä niillä ollut mitään yhteyttä työväenliikkeen kanssa, mutta maailmankaupungin keskellä vallitsevista yhteiskunnallisista oloista ne kyllä olivat ajanmukaisia näytteitä.

Katukahakka Berlinissä 25. 2. 1892. (Illustrated News.)

Vielä paljon vakavampi muistutus oli Hampurissa elokuussa 1892 alkanut kolerarutto, joka raivosi hirvittävästi kaupungin ahtaissa ja likaisissa työväenkortteleissa (ks. kuvaa edellä s. 56) tappaen ensi viikkoina n. 5,000 henkeä köyhää kansaa. Varakkaat pakenivat kaupungista ja koko porvarillinen järjestys oli joutua hunningolle kansanjoukkojen kiihtymyksen vuoksi. Mutta sosialistiset työväenjärjestöt astuivat aisoihin hätäntyneitä hoitamaan ja hillitsemään ja työväenyhdis-

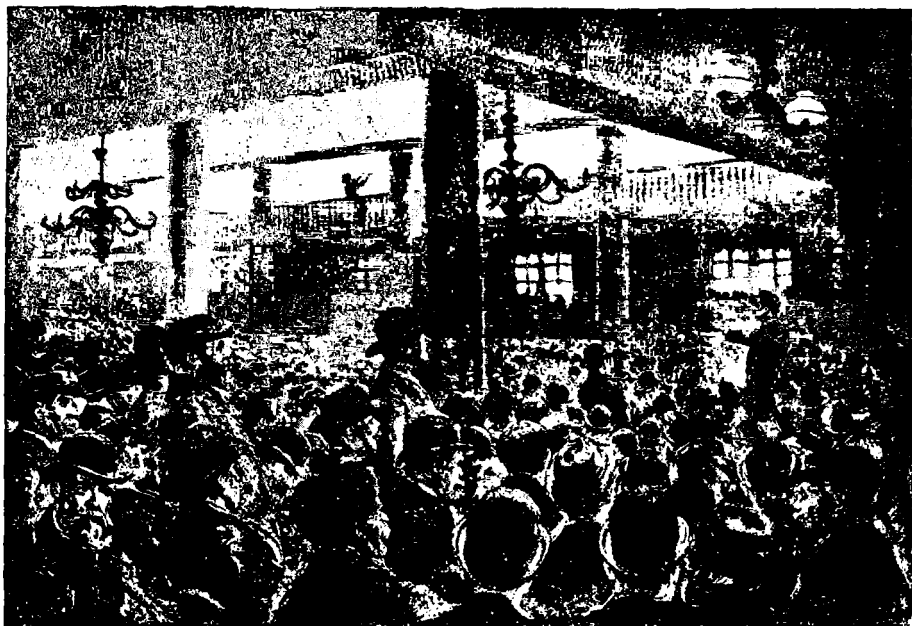
Naisliikkeitä Berlinissä 1890-luvulla. (E. Kochin piirros.)

tysten uhraavaisia, tauteja ja kuolemaa pelkäämättömiä jäseniä sai Hampuri kiittää siitä, ettei pahempia onnettomuuksia tapahtunut.

Vuosi 1896 oli muistettava lakkoliikkeistä. Berlinin vaateteollisuuden työväen lakko herätti erityistä huomiota »hikoilujärjestelmää» koskevain paljastusten vuoksi. Berlinin naistyöntekijäin keskuudessa alkoi jälleen voimakas liike, joka vuorostaan antoi vauhtia yleisemmällekin sosialidemokratillemme naisliikkeelle.

Pohjaa sellaiselle liikkeelle olivat raivanneet monet edellisen ajan tapaukset ja varsinkin Bebelin v. 1879 julkaisema ja sittemmin yhä uusina painoksina ilmestynyt teos »Nainen ja sosialismi».*) Kuitenkaan ei vielä Erfurtin ohjelmassakaan puhuttu mitään sosialidemokratian suhteesta naisasiaan. Vasta 1890-luvulla pääsi varsinainen sosialistinen naisagitatori alkuun etupäässä Clara Zetkinin johdolla. Sittemmin on Saksan sosialidemokratillemme naisjärjestö suuresti kasvanut. Uudella vuosisadalla on se ruvennut joka toinen vuosi pitämään järjestökokouksia puoluepäiväin yhteydessä. Niitä on tähän asti pidetty Mainzissa 1900, Münchenissä 1902, Bremenissä 1904, Mannheimissä 1906 ja Nürnbergissä 1908. Sosialististen työläisnaisten äänenkannattaja on Clara Zetkinin taidokkaasti toimittama »Die Gleichheit» (Tasa-arvo) niminen aikakauskirja. Lily Braun on tullut tunnetuksi naisliikkeen historian kirjoittajana. —

*) Toinen suomalainen painos juuri (1908) ilmestynyt.

Hampurin satamamiesten lakko 1896. (E. Lemmerin piirros.)

Yhteiskuntaelämän muistettavia tapauksia 1890-luvun Saksassa oli Hampurin suuri satamatyöläislakko lopulla vuotta 1896. Kaksitoista viikkoa kestivät rikkaan kauppakaupungin köyhät satamatyöläiset epätasaisista taistelua kurjain palkkaolojensa parantamiseksi. Maailman kuulu kauppahamina ahtautui täyteen lastattavia ja lastista purettavia laivoja, mutta äveriäät laivanisännät eivät myöntyneet työläistensä olojen parantamiseen. Sen sijaan haalittiin työhön läheltä ja kaukaa lakonrikkureita polisin suosiollisella avulla ja keisari Wilhelmin ylistäessä isäntäin »tarmokasta vastarintaa». Lakkolaisten lukumäärä nousi 18,000:een. Apua heille keräytyi kaikista maista. Mutta kaikista ponnistuksista huolimatta eivät lakkolaiset jaksaneet kestää ylivoimaa vastaan; $1\frac{1}{2}$ miljoonaa markkaa, mitkä työläiset saattoivat avustuksiksi jakaa, eivät riittäneet yhtä kauan kuin isäntien kokoama 5 miljoonan markan suuruinen lakonrikkurirahasto. Tammikuussa 1897 täytyi lakkolaisten ryhtyä työhön entisillä palkoilla. Ikävä jälkinäytelmä oli lakonrikkurien vuoksi syttynyt suuri katukahakka, jossa haavoittui noin 250 henkeä. Lakkoliikkeen tappion katkeruuden poisti kuitenkin sosialismin voitto; taistelussa avautuivat tuhansien silmät, satamatyöläisten liiton jäsenluku kasvoi 4,000:sta 16,000:een ja sosialismi levisi ennen pimeisiin kansankerrokseen.

Uudellakin vuosisadalla on jo sattunut pari tavallista merkittävämpää työtaistelua. V:n 1903 lopulla alkoi Crimmitschaussa Saksissa laaja kutomatyöläisten lakko, joka viisikuukautisen taistelun jälkeen v:n 1904 alussa päättyi työläisten tappiolla. Voitoksi tästä taistelusta on kuitenkin merkittävä yleisen mielipiteen kallistuminen 10-tuntisen työpäivän puolelle. V. 1905 taas alkoi Rheinin seutujen vuorikaivostyöläisten suuri lakko, johon otti osaa 200,000 työntekijää. Ensi kertaa tällöin liittyivät kaikki kaivostyöläisten ammattijärjestöt yhteiseen taisteluun yhteisen hyvänsä puolesta. Seurauksena tästä jättiläislakosta oli kaivostyöläisten etuja valvovan lisäyksen säätäminen Preussin vuorilakiin.

*

Saksa on sosialisten taistelujen, mutta myöskin sosialisten reformien maa. Yleinen taloudellinen ja eritoten teollinen kehitys on vaatinut ja nopea sosialistinen kehitys kiivaine valtiollisine taisteluineen on jouduttanut uusien töitä ja työntekijöitä koskevain lakien säätämistä. Tällä tavoin on v. 1839 annetun lasten töitä suojelevan preussiläisen asetuksen, v. 1849 säädettyjen ammatintarkastusta ja ammattioikeuksia alottavain määräysten ja Saksan v. 1869 julautun elinkeinolain pohjalle viimeisen sukupolven aikana kohonnut sosialipolittinen lakirakennus, joka todella on kaunistukseksi Saksalle ja esimerkiksi muille maille.

Huomattavin lainsäädäntö koskee työväenvakuutuksia, joiden syntysanat lausuttiin mustina vuosina keisarillisessa julistuksessa 17 p:ltä marrask. 1881.

Jo v. 1883 saatiin valmiiksi sairasmakuutuslaki, jota v. 1903 annettu uudennuslaki tuntuvasti laajentaa. V. 1905 oli tämän lain mukaan 11,184,476 henkeä vakuutettuna sairauden varalta erilaisissa kassoissa, joilla main. vuonna oli »kipuraha»- y. m. menoja kaikkiaan 298,480,887 Saksan markkaa. Vuonna 1903 ovat Saksan sairauskassat perustaneet huomattavan keskusjärjestön, joka sosialistien johdolla on ryhtynyt innokkaasti työskentelemään köyhälistön terveydellisten olojen parantamiseksi.

Saksan tapaturmavakuutuslait ovat säädetty 1884—1887 ja täydennetyt 1900. Vuonna 1905 oli Saksassa tällä tavoin tapaturmain varalta vakuutettu 20,242,512 henkeä; tapaturmakorvauksia maksettiin sinä vuonna 135,437,933 Saksan markkaa.

Vanhuuden- ja työkyvyttömyyden vakuutuksesta on laki annettu 1889 ja parannettu 1899. Vuonna 1905 oli tässä vakuutuksessa osallisena noin 16 milj. henkeä. Vakuutusta hoitavain laitosten pääoma teki puheenaolevana vuonna 1,242 milj. ja maksetut eläkkeet noin 176 milj. Saksan markkaa.

Kaikki nämä vakuutuslaitokset ovat pakollisia suurelle osalle työntekijöitä ja ovat ne tarkoituksenmukaisesti järjestetyt. Kuitenkin vaaditaan jo yleisesti näiden vakuutuksien yhdistämistä ja perinpohjaista uudistamista sekä leskien ja orpojen eläkkeiden käytäntöön ottamista, mitä varten jo on valtakunnan perustama rahasto.

Keisari Wilhelm II:n tunnettu »helmikuun julistus» 1890 pani alulle kansainvälisen työväensuojelustoimen kehittämisen, mihin Saksankin puolelta on innokkaasti otettu osaa. Useita parannuksia Saksan työväen suojelusoloissa on saatu aikaan sosialistien aloitteesta (leipomolaki, peiliteollisuussuojelus). Nykyisin ovat kototyöntekijäin sekä rakennustyöläisten suojeluskysymykset päivän polttavia kysymyksiä.

1890-luvun alussa alkoi Saksassa vilkas sosialinen työväenliiketoiminta, jonka hedelmänä nykyisin on noin 200 työväenliiketoimistoa, kuntain tai yhteishyvä harrastavain seurain perustamia.

Työväen itsensä luomia laitoksia ovat »työväensihteeristöt», joiden tehtävänä on tiedoilla ja neuvoilla auttaa työkansaa oikeus-, ammatti- y. m. asioissa. Ammattiyhdistyksistä ovat nämä sihteeristöt, joita v. 1907 oli 96, saaneet hyviä toimeenpanijoita.

Lukuisilla muillakin sosialisen reformin aloilla on Saksan työväki suorittanut hyödyllistä työtä. Sosialistien kunnallisista harrastuksista on Südekumin v. 1901 perustama aikakauslehti »Die kommunale Praxis» (Kunnallinen käytäntö) elävänä todistajana. Asutuskysymyksen ratkaisuun ovat sosialistiset järjestöt niinkään tehokkaasti ottaneet osaa. Niin on tälläkin tavoin uusi yhteiskunta jo kasvamassa vanhan helmassa ja valmistamassa sosialismin lopullista voittoa.

*

SISÄLLINEN KEHITYS Saksan sosialidemokratisessa puolueessa on sosialistilakien kukistumisen jälkeen ollut hyvin vaiherikas ja runsassatoinen.

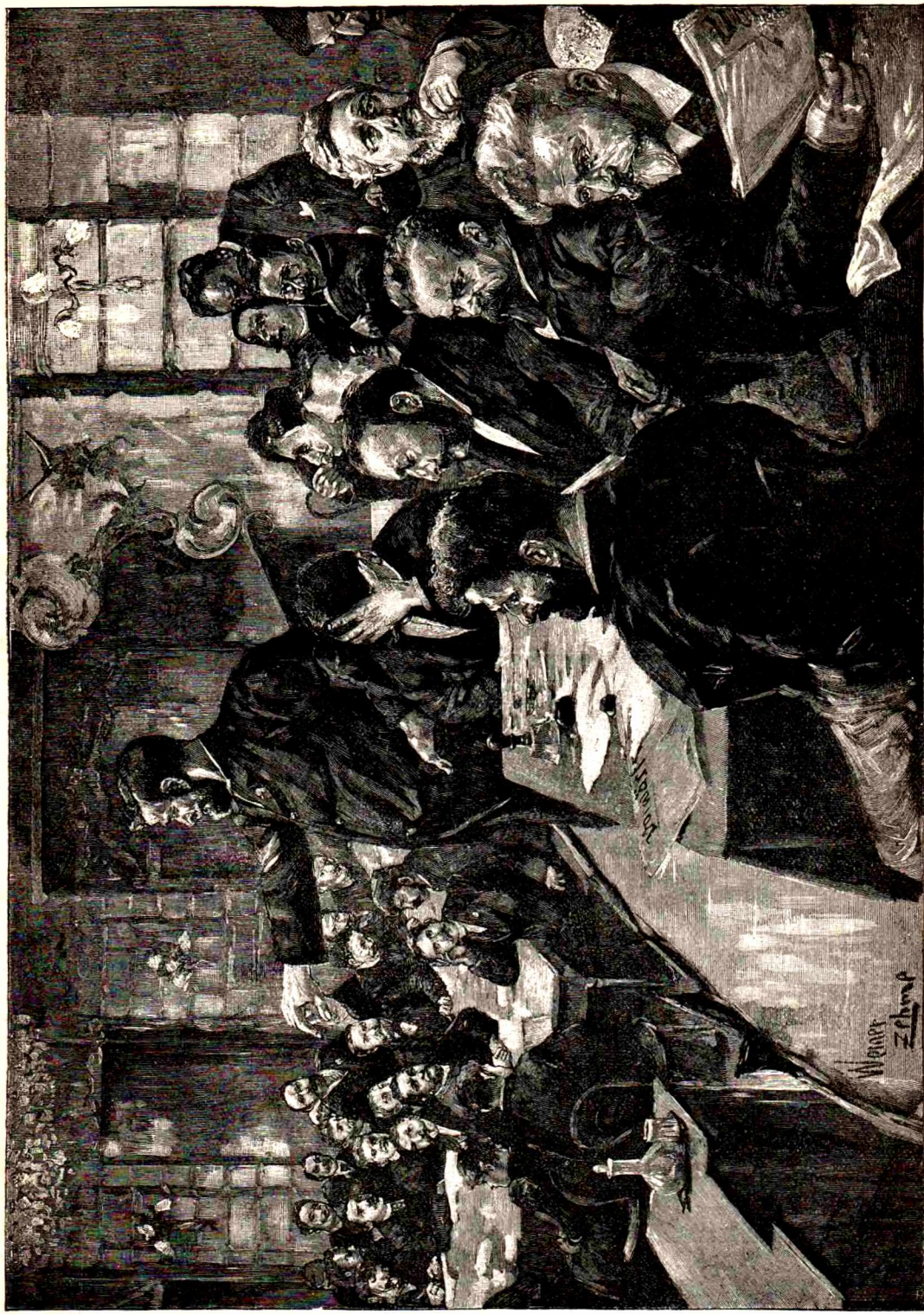
Vuotuiset tavallisesti lokakuussa pidetyt puoluepäivät ovat Erfurtin ohjelman hyväksymisenkin jälkeen olleet keskustapauksia Saksan sosialidemokratian sisäisessä elämässä. Näitä puoluepäiviä on pidetty:

1890 Hallessa	1897 Hampurissa	1904 Bremenissä
1891 Erfurtissa	1898 Stuttgartissa	1905 Jenassa
1892 Berlinissä	1899 Hannoverissa	1906 Mannheimissä
1893 Kölnissä	1900 Mainzissa	1907 Essenissä
1894 Frankfurtissa a. M.	1901 Lyypekissä	1908 Nürnbergissä
1895 Breslaussa	1902 Münchenissä	
1896 Gothassa	1903 Dresdenissä	

Erfurtin ohjelmasta ei näissä kokouksissa ole sanottavasti kiistetty, vaan ovat taistelun esineinä olleet käytännöllisimmät menettelykysymykset. Muutamilla niistäkin on kuitenkin ollut niin suuri periaatteellinen ja yleinen merkitys, että niistä on tässä lyhyesti mainittava.

Ensimmäisiä oli kysymys valtiososialismista. Oikeittain oli siinä kysymys Marxin ja Rodbertuksen oppien taistelusta. Niinkuin Marx oli saksalaisen sosialidemokratian perustaja, niin oli Rodbertus saksalaisen valtiososialismin isä. Kuten Rodbertuksen oppia esittäessä jo olemme osoittaneet, on valtiososialismin oikeana ytimenä ajatus voimakkaasta kaikkien kansalaisten yhteyttä edustavasta monarkisesta hallituksesta, joka puolueista ja luokista riippumatta pystyy lopettamaan luokkataistelun ja luomaan yhteiskunnallista rauhaa. Rodbertuksen valtiososialismi ei siis poista luokkajakoa, mutta tekee valtiovallalla lopun luokkataistelusta. Mutta kun järjestelmä ilman todellista tukea jäisi tyhjäksi sanahelinäksi, on valtiovallan nojaututtava siihen luokkaan, joka ainakin tietopuolisesti on taistelevain luokkain välillä, maanomistajain luokkaan; siten voimistunut valtio saa sekä kapitalistit että työntekijät alistumaan valtion vaatimuksiin. Kun Vollmar v. 1892 julkaisemassaan teoksessa »Valtiososialismista» esitti mainittuun suuntaan viittaavia mielipiteitä, otettiin asia pohdittavaksi Berlinin puoluepäivillä 1892. Vollmar myönsi liioitelleensa ja kongressi hyväksyi päätöslauselman, jossa julistettiin, ettei sosialidemokratiolla ole mitään yhteistä »niin sanotun» valtiososialismin kanssa. Kansantaloudellisesti valtiososialismi asettaa valtion vain yksityisten kapitalistien sijaan ja saattaa siten työntekijät sekä aineelliseen että valtiolliseen orjuuteen. Mikäli valtiososialismi taasen tarkoittaa työväen yhteiskunnallisen tilan parantamista, niin jäävät sen parannukset vain puoliparannuksiksi, jotka ovat syntyneet sosialismin pelosta. Kaikenlaisilla pikkumyönnytyksillä ja verhoilla koetetaan vieroittaa työkansaa sosialismista ja siten lamauttaa sen voimaa. Sosialidemokratia harrastaa ja kannattaa kaikkia sellaisia parannuksia, jotka huojentavat työntekijäin asemaa nykyisessä yhteiskunnassa, mutta se katsoo niitä ainoastaan pieniksi lyhennysmaksuiksi, jotka eivät voi heikentää sosialismin pyrintöjä koko yhteiskunnan täydelliseen muuttamiseen. Sosialidemokratian henki on vallankumouksellinen, valtiososialismin henki on vanhoillinen. Sosialidemokratia ja valtiososialismi ovat toistensa sovittamattomia vastakohtia.

Toinen tavallista laajakantoisempi kysymys oli käsiteltävänä Frankfurtin puoluepäivillä 1894. Se koski sosialismin levitystä maalaisten keskuudessa. Pohjoissaksalaiset edustajat, joiden puolesta Bebel puhui, näyttivät arvelevan, että talonpoikaiselle maalaiskansal-

Sosiaalidemokrattien puoluekokous Berliinissä Concordia-salissa 1892. (W. Zehnen, piirros.)

lekin olisi saarnattava pääoman ja maan yhteisomistuksen oppia. Eteläsaksalaiset nousivat Vollmarin ja Schoenlankin johdolla vastustamaan sellaista mielipidettä. Heidän mielestään ei sopinut maalaisille noin vaan selittää, että sosialidemokratinen järjestys hävittäisi kaiken yksityisen maanomistuksen, koska silloin pientilalliset varmaan rupeisivat puolustamaan olevia oloja. Sen vuoksi on meneteltävä niin, että suuri maanomistus poistetaan ja siten vapautunut maa käytetään yhtyneitten pikkuviljelijäin hyväksi. Olojen erilaisuus Pohjois- ja Itä-Saksassa, missä on vallalla suurtilallisuus, ja Länsi- ja Etelä-Saksassa, missä pientilallisuus vallitsee, vaatii erilaista menettelyäkin. Näillä puheillansa saivat eteläsaksalaiset aikaan sen, että puoluekokous asetti maalaisohjelmaa laatimaan erityisen komitean, johon valittiin myöskin Vollmar ja Schoenlank.

Hyvissä ajoin ennen Breslaun puoluekokousta 1895 julkaisi komitea mietintönsä. Bebel ja Liebknecht olivat nyt kääntyneet Vollmarin puolelle. Maalaisväestön voittaminen sosialidemokratian puolelle oli se päämäärä, jonka saavuttamiseksi komitea koetti keksiä keinoja. Suunnan oli jo Friedrich Engels viittonut. »Valtiollisen vallan valloittaminen — hän kirjoitti — ei ole enään kaukaisen tulevaisuuden työ. Mutta voidakseen tämän valloituksen suorittaa täytyy puolueemme lähteä kaupungista maalle, täytyy sen päästä valtaan maaseuduilla.» Asettuen samalle yleiselle kannalle esitti komitea koko joukon yksityisvaatimuksia maalaisolojen parantamiseksi: siellä täällä vielä löytyviä yhteismaita on säilytettävä ja lisättävä, »kuollessa kädessä» olevat tilukset luovutettava valtiolle, kaikki maanomistukseen liitetyt erioikeudet, niinkuin verovapaudet, patronattioikeudet y. m. s. lakkautettava, kunnille annettava etuosto-oikeus maita pakollisesti myytessä, valtiolle ja kunnalle kuuluvat viljelyskelpoiset maat otettava viljelykseen tai vuokrattava maatyöntekijäin ja pikkutilallisten yhdyskunnille tai valtion tai kunnan valvonnan alaisina työskenteleville työntekijöille, valtionapua annettava osuuskunnille ja kunnille maan parantamista, kuivamista ja vesittämistä varten, kaikki yleiset maan- ja vesitiet, oja- ja vesijohdot otettava valtion hoitoon, kaikki hypotekit samoin otettava valtiolle ja kaikki vakuutukset tulipaloa, rakeita, tulvia, tauteja, kuivuutta y. m. vahinkoja vastaan niinkään siirrettävä valtion haltuun, vakuutustointa laajennettava kaikille aloille, missä se saattaa hyödyttää maalaisia, valtionavustusta annettava suurempain onnettomuuksien sattuessa, riittävä määrä maksuttomia maanviljelyskouluja, mallitaloja ja koeasemia perustettava, työväensuojelulainsäädäntö ulotettava maanviljelyksenkin alalle, työkamareja perustettava maalaistyöläisiä varten, yleinen työväenvakuutus laajennettava kaikkiin maatalouden alalla työskenteleviin palkkatyöläisiin j. n. e.

Mutta tätä ohjelmaa vastaan nousi puolueen omassa keskuudessa ankara vastarinta, jota johtivat puolueen nuoremmat oppineet, Kautsky, Max Schippel y. m. He väittivät, ettei maalaisohjelma ollut sopusoinnussa Erfurtin ohjelman jälkiosan kanssa. Tosin ei tuo Erfurtin ohjelman jälkimmäinen osa itsekään ollut puhtaasti sosialistinen, sillä siihen saattoi yhtyä sekin, joka ei ollut sosialisti; mutta se ei kuitenkaan ollut ristiriidassa sosialismin periaatteiden, tuotantovälineitten yhteistyttämisen ja yhteisen tuotantamisen, kanssa. Uudessa agrariohjelmassa sitävastoin pikkuviljelijäin auttamisen ohella valvottiin myöskin suurempain maanomistajain etua, kannatettiin siten yleensä maan yksityisomistusta ja kytkettiin yhteen maanomistajain ja maattomain vaatimukset. Tämä tietopuolinen katsantotapa pääsi voitolle Breslaun kongressissa, missä 158 äänellä 63 vastaan hyljättiin agrarikomitean esitykset seuraavalla Kautskyn laatimalla perustelulla: »Komitean esittämä agrariohjelma on hyljättävä, sillä se lupaa talonpojille parantaa heidän tilaansa vahvistamalla heidän yksityisomistustaan; se selittää maanviljelyksen edut nykyisen yhteiskuntajärjestyksen vallitessa köyhälistönkin eduksi, ja kuitenkin ovat maatalouden niinkuin teollisuudenkin edut tuotantovälineitten ollessa yksityisomistuksen vallanalaisuudessa tuotantovälineitten omistajain, köyhälistön riistäjäin, etuja. Edelleen antaa agrariohjelmaluonnos anastajavaltiolle uusia mahtikeinoja ja vaikeuttaa sen kautta köyhälistön luokkataistelua; ja vihdoin tämä ohjelma panee kapitalistiselle valtiolle tehtäviä, joita ainoastaan sellainen valtio voi kunnolla suorittaa, missä köyhälistö on valloittanut valtiollisen vallan.» Samalla Breslaun puoluekokous kuitenkin kehoitti puoluehallintoa tutkituttamaan maalaisoloja ja toimittamaan tutkimusten tulokset julkisuuteen. Tällä kehoituksella oli hyvät seuraukset, sillä kokouksen jälkeen jatkui sosialistisissa piireissä vielä kauan vilkasta väittelyä agrariasioista. Suuressa ja ansiokkaassa teoksessaan »Sosialismi ja maatalous» esitti Ed. David huomattavia mielipiteitä m. m. pienviljelyksen elinvoimaisuudesta, jota vastoin Karl Kautsky »Agrarikysymys» nimisessä teoksessa *) käsitteli maalaiskysymystä ankaran marxilaisuuden kannalta.

1890-luvun jälkipuoliskon kuluessa rupesi sosialidemokratisten puoluepäiväin henki laimenemaan. Monelle puoluekokoukselle antoivat väriä ainoastaan nuorten mieskohtaiset hyökkäykset vanhoja johtajia vastaan. Mutta vuosina 1898 ja 1899 nousi puolueen keskuudessa äkkiä suuri periaatteiden taistelu, joka koski sosialidemokratian syvimpiä juuria. Tarkoitamme n. s. revisionistista liikettä. Sen aiheuttajana oli Ed. Bernstein. »Sosialidemokratian» toimittajana ollessaan ja pakolaisena Lontoossa eläessään oppi hän katselemaan

*) Lyhennetty laitos Kautskyn teosta on ilmestynyt suomeksi nimellä »Sosialidemokratia ja maatalouskysymys» (198 siv. 1906).

maailmaa laajemmalta kannalta kuin monet aatetoverinsa. Sosialistilakien kukistumisen jälkeen oli hänen sanomalehtensä käynyt tarpeettomaksi, joten hän sai aikaa tutkimuksiin ja mietiskelyihin. Niinpä hän puolueelta saamansa toimen johdosta julkaisi painosta Lassallen kootut teokset. Samaan aikaan kirjoitti hän »Die Neue Zeit» aikakauslehteen huomattavia kappaleita, joissa ilmeni marxilaisuudesta poikkeavia sosialistisia katsantotapoja. Vaatien itselleen ja muille »tutkimuksen vapautta» hän tahtoi pitää sosialistista arvostelua viireinä ja siten estää Saksan sosialismia kivettymästä liikkumattomiksi lain-tauluiksi. Uskalsipa hän ruveta penkomaan itse »pyhää kirjaa», Marxin »Pääomaa» ja varsinkin sen »romahdusoppia». Bernsteininkin mielestä oli valtiollisesti ja taloudellisesti järjestyneen köyhälistön valloittava valtiollinen valta, mutta köyhälistön ei pitänyt perustaa taktikkaansa, menettelyänsä, kapitalistisen yhteiskunnan pian odotettavan romahduksen varaan. Parempi oli järjestää työväki valtiolliseksi elimistöksi työtätekevään luokkain kaikinpuoliseksi kohottamiseksi. Toiminta oli Bernsteinille pääasia.

Kun nämä Bernsteinin mielipiteet esitettiin Stuttgartin puoluekokouksessa 1898, syntyi puolueessa yleinen hämmästys ja sekaannus. Liebknecht ja Bebel rupesivat heti vastustamaan Bernsteinia. Joka taholta vaadittiin häneltä selityksiä. Kantansa selvittämiseksi julkaisi Bernstein 1899 tunnetun teoksensa »Sosialismin edellytykset ja sosialidemokratian tehtävät».*)

Se on taistelukirja Saksan sosialidemokratian marxilaisia johtajia vastaan. Itse on Bernstein Marxin opin kannalla, mutta hän arvostelee niitä opinkohtia, joissa mestari oman menneisyytensä vaikutuksesta ei noudata kiitettyä tieteellistä menetelmäänsä. Marxin oppilaitten pitää korjata nämä erehdykset. Kussakin tieteessä, siis myöskin yhteiskuntatieteessä, on erotettava puhdas ja sovellettu oppi, joista edellinen esittää pysyvät, jälkimmäinen taas muuttumisen alaiset suhteet. Tämä jaotus on lehtävä myöskin Marxin opissa, jossa on erotettava pysyvä, ehdoton historiankäsitys ja oppi nykyisestä yhteiskunnasta ja sen kehittymisestä. Siinä tarkoituksessa, tätä jaotusta mielessä pitäen, ryhtyy Bernstein arvostelemaan marxilaisuutta.

Marxin materialistinen historiankäsitys oli alkujaan sangen ehdoton: yhteiskunnan kehityksessä nähtiin yksinomaan vain taloudellisia vaikutuksia. Kuitenkin tunnusti Engels, että muutkin, henkiset, voimat myötävaikuttavat yhteiskunnalliseen kehitykseen, ja Bernstein arvelee, että materialistista eli oikeammin taloudellista historiankäsitystä on edelleen tulkittava Engelsin osoittamaan suuntaan. Samalla tavoin on lievennettävä Marxin oppia luokkataistelusta ja pääoman

*) Ilmestyy suomeksi piakkoin Werner Söderström Osakeyhtiön kustannuksella.

kehityksestä. Niissä kohdin havaitaan Marxin opissa Hegelin »dialektisen metodin» tuntuvia jälkiä; Marx itsekin joskus laskee leikkiä tuosta mainiosta metodista, jonka mukaan kaikki »käsitetiin» toisiansa täyttäväiksi ja vaakitseviksi vastakkaisuudeksi ja jonka mukaan tiedettiin pilkulleen, mitä tulevaisuudessa »täytyi» tapahtua. Todellisuus on monessa kohdin kumonnut tämän opin.

Marxin opeissa esiintyy lisäksi vielä väärää vallankumouksellisuutta, blanquismiä, joka opettaa, että köyhälistön on kukistettava porvarillisuus köyhälistön anastaman valtiodiktaturin kautta. Tämän opin perustana on väärä käsitys vallankumouksen ja rajattoman valtiovallan kaikkiluovasta voimasta. Vanhana vallankumousmiehenä ei Marx ole voinut luopua tästä hairahduksesta, vaan kytkee hävittämisen ja rakentamisen yhteen, vaikka ne eivät kuulu yhteen.

Marxin yliarvo-oppiakaan ei Bernstein sinänsä hyväksy. Arvosta on Marx tehnyt ajatusrakennelman ja yliarvosta tyhjän kaavan tai otaksuman, jota hän sitten koettaa historiallisesti selittää. Samalla tavoin luopi Marx käsityksen yhteiskunnan yhteisestä tuotannosta ja siitä johtuvasta yliarvosta, joka sitten sovitetaan yksityiseen tavaraan, mikä ei tietenkään riitä todistamaan, että jokaisen työntekijän pitää saada työnsä tuloksen koko arvo.

Mutta Engelsin mukaan ei Marxin oppi perustukaan niin paljon yliarvoon kuin kapitalistisen tuotannon itsestään tapahtuvaan kukistumiseen. Bernstein rohkenee epäillä tuota itsestään tapahtuvaa kukistumista. Parin edellisen vuosikymmenen tilaston numeroilla hän osoittaa, että omistavain lukumäärä yhä lisääntyi etenkin osakeyhtiöiden ja osuuskuntain kautta, että tuotannon pienmuoto Europan päämaissa ei ole häviämiseen, vaan niin teollisuuden kuin etenkin maatalouden alalla kasvamiseen päin ja että vihdoin suurten kaupapulain vaara on vähenemässä. »Trustien» muodostaminen on kapitalistinen suojeluskeino pulia vastaan. Mutta samalla trustit sisältävät siemeniä työväenluokan uuteen orjuuttamiseen. Senpä vuoksi tätä niinkuin muitakin aikamme taloudellisen elämän tapauksia ja ilmiöitä on tarkimmalla huolella seurattava.

Sosialismilta puuttuu vielä eräs tärkeä edellytys, joka sillä marxilaisen koulun mukaan pitäisi olla: köyhälistön valtiollinen valta. Tämä valta oli aikaisemman ajatustavan mukaan saavutettavissa kahta tietä, joko äkillisellä valtauksella tai pitkällisellä parlamentillisella taistelulla. Kauan epäröityään kallistuivat Marx ja Engels jälkimmäisen keinon puolelle. Köyhälistön oli siis järjestyttävä valtioliseksi enemmistöpuolueeksi. Vaan onko köyhälistö enemmistö? Tilaston mukaan ei länsimaitten köyhälistö ole niin tavattoman lukuista. Ja jospa köyhälistö äkisti pääsisikin valtaan, tokkohan se voisi käden käänteessä muodostaa koko tuotantoa valtion tuotannoksi. Var-

maankaan ei valtio jaksaisi suorittaa kaikkia tehtäviä, vaan paljon työtä olisi jätettävä yksityisten ja osuuskuntain suoritettavaksi.

Osuuskuntakysymyksenkään eivät marxilaiset ole panneet kyläksi huomiota. Marx ei aluksi pitänyt hyvää silmää osuuskuntaliikkeeseen; vasta kommunistin kukistumisen jälkeen rupesi hän osuuskuntaliikettä enemmän suosimaan. Mutta siihen aikaan olivat useimmat osuuskunnat tuotanto-osuuskuntia. Myöhemmin ovat tällaiset osuuskunnat melkein kaikkialla kuolleet, eivät pääoman eikä menekin, vaan johdon puutteen vuoksi. Kokemus, varsinkin Englannissa, on osoittanut, että tuotanto-osuuskuntain perustana ja selkärangana tulee olla kulutusosuuskuntia. Sen on oivaltanut Belgian sosialismi, joka lähtökohdaksensa ja tueksensa perusti Gentin »Vooruit» osuuskunnan, ja samaan suuntaan ovat Ranskan maataloudelliset osuuskunnat kehittyneet. Englannin ammattiyhdistykset sisältävät osuuskunnallisen aatteen, osuuden työhön, jota vastoin vanha pyrintö, että ammattiyhdistyksien tulisi kehittyä yksinoikeutetuiksi tuotantolaitoksiksi, on epäkansanvaltainen.

Kansanvalta merkitsee luokkavallan poistumista, yhteiskunnan kaikkien jäsenten tasa-arvoisuutta. Kansanvalta vaatii yleistä äänioikeutta, jonka kautta jokainen pääsee osalliseksi yhteisestä hyvästä. Tällaisen kansanvallan rinnalla on »köyhälistön diktatori» tyhjää sanahelinää ja merkitsee taantumusta. Köyhälistön tulee jatkaa liberalisminkin alkamaa työtä ihmisen vapauttamiseksi, sillä vapaan persoonallisuuden kehittäminen on sosialismin lopputarkoitus, silloinkin kun kehitys näyttää kulkevan pakon kautta. Sosialistinen pakko ei saa olla muuta kuin kielto yksityiselle menettää vapauttansa. Jos siinä hengessä toimitaan, niin saadaan aikaan demokratinen työoikeus, joka on jotain muuta kuin mahdoton oikeus työhön. Tässä kohden on Lassalle antanut mieleenpantavia opetuksia. On taisteltava poikkeuksellisuutta ja erillisyyttä, vaan ei yksilöllisyyttä vastaan. Yhteiskunnallisen järjestymisen tulee yhdistää eikä erottaa ihmisiä. Sosialismin täytyy sovittaa yhteiskunta eikä repiä sitä hajalle. Sallittakoon siis yksityisten yritysten edelleenkin jatkaa toimintaansa; mutta kun samalla kehitetään yhteisyrityksiä, tulevat yksityisyritykset vähitellen raukeamaan. Blanquillaisten terroristiset diktaturituumat on ijäksi hyljättävä. Kommunismineen manifesti on vastaavissa kohdissa korjattava. Marx on itsekin sen oivaltanut Parisin kommunistin johdosta julkaisemassaan kirjoituksessa. Uusi kehitys on kulkeva kunnallisen toiminnan ja vapaitten osuuskuntain kautta. Sillä tavoin edistyy kansanvalta ja todellinen kansanvalta on sosialisminkin toteutumisen perusehto, väline ja olemus. Ennenkuin sosialismi voi toteutua täytyy saada koko kansa demokratioiduksi. Silloin voivat

David.

Legien.

Vollmar.

socialismi ja porvaristo leppyä toisilleen. Luokkataistelun tarkoitus on lakkauttaa luokkaero.

Ylläkerrottuun suuntaan kehoitti Bernstein merkillisessä teoksessaan Saksan sosialisteja toimimaan. Kehoitus sisälsi, kuten sanottu, melko lailla uusitun ohjelman Saksan sosialidemokratialle. Mutta Hannoverin puoluepäivät 1899 asettuivat Bernsteinin ja hänen ystäväinsä revisionismia vastaan. Auer tosin horjui ja Vollmar kannatti uutta suuntaa, mutta vanhat johtajat, Bebel etunenässä, tuomitsivat sen vääräksi. Kokouksen hyväksymä ponsilause oli kuitenkin niin ylipäinen ja väljä, että Bernstein itsekin ilmoitti voivansa sen hyväksyä.

Tällä päätöksellä ei revisionismia kumminkaan saatu päiväjärjestyksestä poistetuksi. Jo ennen Hannoverin kokousta alkanut vilkas kynäsota — huomattava oli varsinkin Kautskyn vastaus Bernsteinin teokseen — jatkui kokouksen jälkeenkkin. Muutaman esitelmänsä johdosta joutui Bernstein 1901 Lyypekin kokouksen pidettäväksi ja tällä kertaa annettiin Bernsteinille, joka vihdoinkin oli saanut palata kotimaahansa ja nyt ensi kertaa oli puoluepäivillä mukana, mieskohtainen moite- ja varotuslause. Mutta asia kiertyi pian uudelleen esille käytännöllisemmällä tavalla. Sosialidemokrattien suuri vaalivoitto 1903 teki heidän puolueensa edustajista Saksan valtiopäiväin toiseksi lukuisimman ryhmän. Yleisen parlamentillisen tavan mukaisesti olisi nyt valtiopäiväin varapuheenjohtajan toimen pitänyt joutua sosialisteille. Bernstein oli sitä mieltä, että toimi olisi otettava ja sosialistisen varapuheenjohtajan määrätyissä tapauksissa alistuttava hovissa käymisiin y. m. juhlamenoihin. Sosialidemokrattien valtiollinen taktikkakysymys tuli nyt muutenkin päivän purevaksi kysymykseksi. Dresdenin puoluepäivillä 1903 otettiin asia selvitetäväksi. Bebel ja Kautsky kävivät ankarasti myöntymis- ja sovittelupolitiikan kimppuun, jota taas Vollmar, Auer, Bernstein eivät kaikissa oloissa tahtoneet

hyljätä. Kokouksen päätökseksi tuli kova lausunto revisionismia vastaan: »Puolue tuomitsee jyrkimmin revisionistiset pyrinnot, joiden tarkoituksena on muuttaa koeteltua, voittoisaa, luokkataistelun perustuvaa taktikkaamme sillä tavoin, että luovuttaisiin valtiollisen vallan valloittamisesta vastustajamme voittamisella ja sen sijaan tehtäisiin myönnytyksiä nykyiselle yhteiskuntajärjestykselle.»

Kokouksessa tehtiin muissakin kohdin jyrkkiä päätöksiä. Päätettiin vielä uudelleen, etteivät sosialistiset edustajat saa ottaa osaa varain myöntämiseen, jotka ovat omiaan pysyttämään vallassa olevaa luokkaa hallituksessa, sekä ettei sosialidemokratia porvarillisten yhteiskuntaolojen vallitessa voi ottaa osaa myöskään hallitusvaltaan. Sellaiset taktikan muutokset tekisivät vallankumouksellisesta sosialidemokratiasta puolueen, joka tyytyisi porvarillisen yhteiskunnan uudistustyöhön, vaikka puoluekokouksella oli se vakaumus, että luokkavastakkaisuudet yhä suurenevät eivätkä vähene.

Aivan samanhenkinen päätös on uudistettu Nürnbergin puoluepäivillä 1908. Mutta nämä ankarat päätökset ovat suureksi osaksi jääneet paperille, sillä Etelä-Saksan valtioitten eduskuntain sosialistiset ryhmät ovat yhä useammin antaneet revisionistisen käytännön (esim. kulunkiarvion hyväksymisen) astua puhtaasti marxilaisten periaatteiden ja ponsilauseitten sijaan.

Merkitseekö tämä erimielisyys hajaannusta Saksan sosialidemokratiassa?

Tuskinpa. Niin suuressa puolueessa kuin Saksan sosialidemokratiasessa puolueessa esiintyy luonnollisesti aina erimielisyyksiä. Mutta huomattava on, että milloin koko puolueen tai jonkun sen osan ratkaistavana on ollut tärkeitä käytännöllisen politiikan kysymyksiä, sosialistit aina ovat esiintyneet lujana ja yksimielisenä kokonaisuutena. »Sentähden — lausuu W. Sombart — onkin minusta aivan perusteeton se monien vapaamielisten politikkojen vielä nytkin hautoma toive, että Saksan sosialidemokratia hajosi läheisessä tulevaisuudessa oikeistoon ja vasemmistoon. En myöskään usko, että johtajain vaihdos — 'vanhain' manallemeno — lainkaan muuttaisi sosialidemokratian yleisluonnetta. Varsinkin pidän epätodennäköisenä sitä, että sosialidemokratia tai sen oikea sivusta periaatteellisesti luopuisi porvarillisia puolueita vastustavasta asemastaan. Se olisi itsemurhaa. Puolue on aina pysyvä luokkavastakohtain ja luokkataistelun kannalla, niin kauan kuin kapitalismia on maan päällä. Se on niin ilmeistä jokaiselle, joka edes pintapuolisesti tuntee sosialisten liikkeiden yhtenäisyyden, että ihmetyttää, mitenkö ymmärtävät valtiollisen elämän arvostelijat saattavat ennustaa lähimmässä tulevaisuudessa toisin käyvän. Auer-vainaja, yksi maltillisimpia ja selväjärkisimpiä politikkoja, mitä sosialidemokratialla viime aikoina on

ollut, yksi noita epäiltyjä 'revisionisteja', joka niin mielellään ratkaisi asiat suurenmoisella humorillaan, ei ymmärtänyt leikkiä, kun hänen luokkataistelu-vakaumustaan rohjettiin epäillä. 'Ajatelkaa meistä mitä tahdotte', päätti hän puheensa Dresdenissä, 'mutta syytös, että minä luopuisin luokkatietoisuudesta, että minä kavaltaisin puolueen porvarilliselle vasemmistolle, on kurja herjaus, jonka suuttumuksella torjun itsestäni.»

Luulemme Sombartin arvostelun tässä kohden osaavan oikeaan samoinkuin siinäkin, että Saksan sosialidemokratinen puolue nykyisin on laillis-parlamentillinen puolue. »Sanottakoon sitä — ja sanokoon se itse itseään — 'vallankumoukselliseksi', koska se tahtoo nykyisen yhteiskuntajärjestyksen sijaan periaatteellisesti toisenlaisen, kumminkin se pysyy lujasti realistis-evolutionistisen historiankäsityksen pohjalla, s. o. se pyrkii päämääräänsä valtiosäännön hyväksymillä keinoilla, ei ajattele 'väkivaltaista kumousta' (ellei sitä itseään aiota väkivallalla kohdella), tavoittelee käytännöllisiä parannuksia, niiden kautta vähitellen muuttaakseen nykyisen valtion 'tulevaisuuden valtioksi', ja on siis olemukseltaan vallankumouksen-vastainen arkipäiväisessä merkityksessä . . .»

»Kun vuonna 1905 — Sombart jatkaa — Venäjän vallankumouksen liekki näytti hypähtävän Saksanmaallekin, ja kun tosiaankin ehkä monet innostuvat toverit tästä liekistä lämpenivät, jopa kiihkoutuivatkin, ja puheissa ja kirjoituksissa harjoittivat nostatusta uuden vallankumouskeinoon, suurlakon, hyväksi — korkeimmilleen lienee tämä vallankumouskuume noussut Jenan puoluepäivillä (syksyllä 1905), jolloin Bebel loihti esille Venäjän, Kesäkuun taistelun ja Kommunismiin veritodistajain haamut — niin tiesi kuitenkin jokainen mukana olija, että tuo oli vain ohimenevää ärtymystilaa ja ettei puoluetoverien valtaava enemmistö tahtonut mitään tietää Rosa Luxemburgin ja hänen kannattajainsa 'vallankumousromantikasta'. 'Verinen' 21 p. tammik. 1906 kului sängen rauhallisesti. Ja suurlakon aate nolattiin perinjuurin ammattiyhdistysten kongressissa Kölnissä . . . Kaikki oli siten taas järjestyksessä niinkuin ennenkin Venäjän vallankumouksen puhkeamista.»

AMMATTIYHDISTYSLIIKKEESTÄ on vihdoin tullut Saksan mahtavan sosialistisen työväenliikkeen kaikkein tärkeimpiä haaroja.

Kauan aikaa pysyi ammattiyhdistysliike sosialidemokratian poikapuolena. Saksan varsinainen ammattiyhdistysliike alkoi v. 1868, jolloin lassallelaisten toimekkaan johtajan v. Schweitzerin alotteesta Berlinissä pidetyssä kokouksessa perustettiin 10 »työläiskunnan» muodostama ammatillinen liitto. Liitto kuitenkin jo syntymähetkestään saakka joutui valtiollisten rettelöiden jalkoihin, kunnes

v. 1872 se lakkauttamalla lakkautettiin muka työväenliikettä vahingoittavana.

Marxilaiset sosialistit puolestaan kehoittivat jo Internationalen kongressissa Genevessä 1866 ja Brysselissä 1868 perustamaan kansainvälisiä ja kaikkia työläisiä käsittäviä »teollisuusyhdykskuntia». Nürnbergin kongressissa 1868 ja Eisenachin puoluepäivillä 1869 asettuivat Saksan marxilaiset samalle kannalle. Menestys ei ollut suuri. Vielä vähemmän onnistuivat Magdeburgin puusepän Th. Yorkin innokkaat ponnistukset valtiollisesti ja uskonnollisesti täysin riippumattomien, puhtaasti ammatillisten yhdistysten perustamiseksi työväen keskuuteen. Ehdotus hyväksyttiin Yorkin kokoon kuuluttamassa kongressissa 1872, mutta raukesi perustajan kuollessa.

Sosialistilait hävittivät Saksasta jokseenkin tyystin kaikki ammattiyhdistykset, yksin kirjaltajainkin. Vain muutamat teknillisiä asioita pohtivat yhdistykset pelastuivat yleisestä hävityksestä. Sitten kyllä ruvettiin perustamaan toisiakin teknillisiä ammattiyhdistyksiä, jopa pitämään erityisiä ammattikongressejakin, mutta yhteiskunnallisesta liikkeestä niiden toiminta pysyi loitolla. Lakko- y. m. polttavia työkySYMYSKYSIÄ oli siihen aikaan pohdittava tilapäisissä kansalaiskokouksissa.

Heti »mustain päivän» päätyttyä alkoi ammattiyhdistysliikkeessä vilkas kasvinkausi. Esimerkkinä uuden jakson ammatillisesta liikkeestä mainitsemme »Saksan kirjaltajaliiton». Se perustettiin jo v. 1866. V:n 1873 lakon jälkeen saatiin kirjepainojen isäntäin kanssa aikaan tariffisopimus tarpeellisine laitoksineen. Sosialistilain aikana toimi hajonneen liiton sijassa »Saksan kirjanpainajain avustusyhdistys». V:n 1891 suuri lakko aiheutti vähää ennen tehdyn tariffisopimuksen rikkoutumisen sekä »Saksan kirjaltajain liiton» uudelleen syntymisen ja liittymisen ammattiyhdistysten päähallinnon alaiseksi. V. 1896 saatiin tariffisopimus uudelleen tehdyksi tariffihallintoineen ja valiokuntineen, yhteisine työnvälitystoimistoineen ja sovinto-oikeuksineen, joka ratkaisee niin tariffi- kuin kaikki muutkin työriidat.

Ammattiyhdistysliikkeen lähimpiä tehtäviä »mustain vuosien» jälkeen oli yhteisen keskusjärjestön luominen. Berlinissä 1890 pidetty vapaitten ammattiyhdistysten neuvottelukokous asetti yhteisen päähallinnon (»Generalkommission»), joka vieläkin on toimessa, perusti ammattiyhdistysliikkeelle oman vieläkin ilmestyvän äänenkannattajan (»Korrespondenzblatt») ja kutsui Saksan ammattiyhdistykset yleiseen kongressiin. Se pidettiin maaliskuussa 1892 Halberstadtissa, missä edustettuna oli päälle 300,000 työläistä. Siellä päätettiin koota voimat teollisuusalain mukaan järjestellyn, keskitetyn ammattijärjestön luomiseen.

Valtiollista kantaansa ei kongressi määrännyt, mutta selväähän oli, että niin liikkeen historialliset juuret kuin asian koko luonnekin johtivat ammattiyhdistysliikettä sosialidemokratiaan päin. Tähän ei ammattiyhdistysliikkeen äärimmäinen vasemmisto, joka vaati ammattiyhdistysten järjestämistä valtiollisiksi paikallisyhdistyksiksi, tyytynyt, vaan läksi kesken pois kongressista. Nämä n. s. »lokalistit» ovat sittemmin muodostaneet itsenäisen liiton, joka on jo pitänyt viisikin kongressia, vaan ei muuten sanottavasti edistynyt. Liiton nimenä on »Saksan ammattiyhdistysten vapaa liittokunta» ja sen ohjelmassa vaaditaan ammattiyhdistysten pysymistä ankarasti sosialidemokratiasella kannalla. Muita ammatillisia keskusliittoja tämä vapaa liittokunta ankarasti vastustaa. Jäseniä puheenalaisessa järjestössä lienee nykyisin parikymmentä tuhatta.

Se varovainen valtiollinen kanta, jolle alkava ammattiyhdistysliike asettui, ei saavuttanut Saksan mahtavan valtiollisen sosialistipuolueen arvonantoa ja luottamusta. Sosialistien puoluepäivillä Kölnissä 1893 oli valtiollisen puolueen suhde ammattiyhdistysliikkeeseen perinpohjaisen harkinnan alaisena. Todennettiin, että ammattiyhdistysliike oli jäänyt kauas valtiollisen liikkeen jälkeen. Bebel arveli, että sosialipolittinen lainsäädäntö oli vienyt ammattiyhdistysliikkeeltä varsinaisen toimintapohjan, ja yhtä välinpitämättömästi katselivat monet muutkin ammattiyhdistysten tulevaisuutta. Mutta kokous sitenkin kehoitti puoluetovereita Englannin esimerkin mukaan tarkokkaasti kannattamaan ja kehittämään ammattiyhdistysliikettä, jonka suuri arvo työväenliikkeelle tunnustettiin.

Ammattiyhdistysten toisessa kongressissa Berlinissä keväällä 1896 selviteltiin edelleen ammattiyhdistysten ja sosialidemokratisen puolueen välisiä seikkoja. Edellisenä vuonna pidetyillä sosialidemokratien puoluepäivillä oli uudelleen ilmaistu epäluottamusta ammattiyhdistysliikkeen päähallintoa vastaan, jota syytettiin työväenliikkeen hajoittamisesta. Berlinin kongressissa syytökset uudistuivat ja vähältä piti, ettei koko päähallintoa niiden vuoksi lakkautettu. Saihan se sentään armon, mutta sen rinnalle asetettiin keskusliittojen edustajain muodostama valvova valiokunta.

Näistä kahnauksista huolimatta edistyi Saksan ammattiyhdistysliike yhdeksänkymmenluvulla suuresti ahkerain ja uhraavain työntekijäin sekä etupäässä C. Legienin taitavalla johdolla. Kolmas ammattiyhdistyskongressi pidettiin Frankfurtissa 1899. Neljännessä kongressissa, joka pidettiin Stuttgartissa 1902, oli jo Saksan hallituskin edustettuna. Päähallinto siirrettiin nyt Hampurista Berliniin, jonne myöskin perustettiin keskussihteeristö koko valtakunnan työväkeä varten (»Zentralarbeitersekretariat»).

Legienin sanain mukaan on ammattiyhdistysliike muuttanut

»itsevaltaisen» teollisuuden »perustuslailliseksi» teollisuudeksi, jossa tehtaanisäntäin täytyy rinnallaan suvaita työväen edustajia; kehityksen kautta on perustuslaillinen teollisuus aikanaan muuttuva demokraattiseksi eli sosialistiseksi teollisuudeksi. Siihen nähden, että sosialistisen tuotannon taloudellisen järjestelyn täytyy alkaa alhaalta, pohjasta käsin, piti Ed. Bernsteinkin ammattiyhdistysliikettä ei ainoastaan laajan demokraattisen itsehallinnon kouluna, vaan myöskin sosialismin tarkoittaman taloudellisen mullistuksen tärkeänä välineenä. Se lause, että työväenluokan vapautuksen täytyy olla sen omaa työtä, merkitsi hänen mukaansa enempää kuin vain valtiiovallan valloittamista työmiehille.

Uuden vuosisadan alussa on Saksan ammattiyhdistysjärjestö edistynyt niin loistavasti, että se on voittanut Englanninkin ammattiyhdistysliikkeen ja kohonnut maailman ensimmäiseksi ammattijärjestöksi. Saksan ammattijärjestöllä oli

vuonna	jäseniä	varoja Smk.
1895	259,175	2 milj.
1907	1,873,146	41 „

Saavutukset tällaiset ovat melkoisesti muuttaneet Saksan ammattiyhdistysliikkeen suhdetta Saksan sosialidemokraattiseen puolueeseen. Puolue, jonka järjestöön v. 1907 kuului 530,466 jäsentä (puoluekasain varat n. 1,7 milj. Suomen markkaa), on ruvennut erityisellä tavalla kohtelemaan järjestöä, johon kuuluu 2 miljoonaa työläistä; toiselta puolen on ammattiyhdistysjärjestö ruvennut omavaraisesti lausumaan mielipiteitensä Saksan yhteiskunnallisesta työväenpolitikasta. Niinpä otti Kölnissä v. 1905 pidetty viides ammattiyhdistyskongressi sosialidemokraattisen puolueen päätöstä odottamatta sananvuoron yleislakkokysymyksessä päättäen, että mahdollisesti tarpeellisiksi tulevissa taisteluissa on taktikka sovitettava kulloinkin vallitsevan olojen mukaan. »Kongressi pitää sentähden hyljättävinä kaikki yritykset valtiollisen suurlakon aatteen levittämiseksi saada määrätty menettely säädetyksi; järjestynyttä työväkeä kehoitetaan tarmokkaasti vastustamaan sellaisia yrityksiä. Kongressi pitää mahdottomana keskustella yleislakosta siinä muodossa, missä sitä anarkistit ja taloudellisessa taistelussa aivan kokemattomat henkilöt edustavat; työväkeä varoitetaan sellaisten aatteiden hyväksymisen ja levittämisen kautta vieraantumasta työväenjärjestöä vahvistavasta jokapäiväisestä pikkutyöstä.» Valtiollista suurlakkoa ei siis ehdottomasti hyljätty, mutta asettumalla siihen nähden varovaiselle kannalle ammattiyhdistyskongressi kaatoi kylmää vettä valtiollisessa puolueessa vallitsevaan suurlakkokiikkoon.

Mannheimin puoluekongressissa 1906 ei tarvinnut enään Bebelin päivittellä ammattiyhdistysliikkeen surkeutta. Hän oli nyt ensimmäi-

nen mies myöntämään, että Saksan ammattiyhdistysliike veti vertoja Saksan sosialidemokratilaiselle puolueelle ja kokouksen hyväksymässä ponsilauseessa sanottiin, että ammatillinen järjestö on työväelle yhtä tärkeä kuin valtiollinen puoluejärjestö, vaikka sosialismin kannalta onkin välttämätöntä, että ammatillinenkin liike toimii sosialistisessa hengessä. »Jotta siinä toiminnassa, mikä samalla tavoin koskee ammattiyhdistysten ja puolueen etuja, saataisiin aikaan yhtenäistä menettelyä, tulee kummankin järjestön keskushallintojen koettaa saada sopimuksia aikaan.»

Mikään ei estäkään näiden mahtavain järjestöjen yhteistyötä, sillä Saksan ammattiyhdistysjärjestökin on julkisesti julistanut kannattavansa sosialidemokratilaisia aatteita.

Täydellisyyden vuoksi annettakoon tässä lyhyitä tietoja Saksan porvarillisistakin ammattiyhdistysmuodostumista.

Vanhin niistä on »Hirsch-Dunckerin ammattiyhdistysten» nimellä tunnettu järjestö. V. 1868 ryhtyi Max Hirsch (1832—1905) englantilaismallisten ammattiyhdistysten perustamiseen Saksassa. Liike on saanut huomattavan vauhdin, mikä epäilemättä on johtunut järjestön hyvistä raha-asioista. V:sta 1895 alkaen maksetaan Hirschin yhdistysten jäsenille työttömyysavustusta, viikoittain M. 7: 50 (Smk. 9: 37) aina 13 viikkoon saakka, matka-avustusta ja muuttoapua perheelle. Useita muitakin apukassoja on toimessa. V:n 1907 lopussa oli järjestöllä jäseniä 108,889 ja varoja n. 1,9 milj. Suomen markkaa. Liiton äänenkannattaja on »Ammattiyhdistys» (Der Gewerkverein). Liike näyttää viime aikoina taantuneen.

V. 1899 pidettiin Mainzissa ensimmäinen kristillinen ammattiyhdistyskongressi, johon ottivat osaa evankelisten ja katolilaisten työväenyhdistysten ammattiosastot ja eräät itsenäisesti syntyneet kristilliset ammattiyhdistykset. Kaikki nämä yhtyivät v. 1900 Saksan kristillisten ammattiyhdistysten yhteisliittoon. V. 1905 siihen kuului 24 järjestöä ja 195,401 jäsentä. Niiden lisäksi tuli 9 muuta kristillistä ammattiyhtymää, joissa oli 79,459 jäsentä.

Näitä »uskonnollisia» ammattiyhdistyksiä vastaan toimii v. 1900 alkanut puhtaasti katolilainen ammattiyhdistysliike, joka vaatii papillista johtoa, hylkää lakot j. n. e.

OSUUSTOIMINNALLAKIN on ollut Saksan työväenliikkeelle suuri merkitys. Kuusikymmenluvulla ehkäisi osuustoiminnallista henkeä Lassallen »rautainen palkkalaki», jonka mukaan tarvetavarain hinnan halventumista ehdottomasti seuraisi työpalkkain alentuminen, kun näet helpot tarpeet edistäisivät työväenluokan kasvamista ja sen kautta lisäisivät työntarjontaa. Marx puolestaan oppi Englannissa panemaan arvoa osuustoiminnalle, joka hänen mielestään osoitti uuden yhteis-

kunnan syntymistä vanhan yhteiskunnan omassa sylissä ja todisti, että tuotannonvälineitä saatetaan käyttää hyödyllisesti ilman että ne ovat vallan välikappaleita. Internationalen kongressissa Genevessä Marxin mielipide hyväksyttiin, vaikkei myönnetty osuustoiminnalla olevan voimaa omalla voimallaan muuttaa kapitalistista yhteiskuntaa.

Saksan sosialidemokratien puoluepäivät Berlinissä 1892 asettuivat hyvin karttavalle kannalle osuuskuntia vastaan. Myönnettiin tosin osuuskunnista olevan jotakin hyvää järjestyneelle työvälle, mutta nimenomaan varoitettiin työväkeä uskomasta, että osuustoiminta voisi vaikuttaa kapitalistisiin tuotanto-oloihin tai lieventää työläisten valtiollista ja ammatillista luokkataistelua. Osuusliike siitä huolimatta pääsi Saksassa iloiseen alkuvauhtiin ja sosialistit menivät joukossa mukaan. Tunnettu sosialisti, toht. Arons, toimi Berlinissä innokkaasti kuluttajain osuuskunnallisen yhteenliittymisen hyväksi, Bernstein kirjoitti asian puolesta ja itse Kautsky kynäili »rautaista palkkalakia» vastaan osoittaen, että palkat yleensä ovat hitaita muuttumaan elintarpeitten hintain mukaan, joten elintarpeitten hinnan nouseminen ennemminkin huonontaa työvälän oloja kuin nostaa sen palkkoja eikä elintarpeitten hinnan halpeneminen välittömästi alenna palkkoja, varsinkaan jos palkannauttijat ovat hyvin järjestyneitä. Hannoverin puoluepäivillä 1899 jo tunnustettiin, että osuusliike oli tuottanut melkoista hyötyä työtätekeville luokille, mutta vielääkään ei tälle liikkeelle myönnetty mitään ratkaisevaa merkitystä köyhälistön vapautustaistelussa.

Sillä välin oli v. 1893 perustettu Saksan osuuskauppain tukkukauppa Hampurissa. Tämä edistysaskel saatiin aikaan etupäässä Saksin sosialististen työntekijäin perustamain osuuskauppain alotteesta. Yritys on menestynyt erinomaisesti; tukkukaupan myynti nousi v. 1907 jo 70 miljonaan Suomen markkaan vuodessa ja kysymys on herätetty oman suuren saippuatehtaan perustamisesta. 1890-luvun alussa oli osuuskaupoissa jäseniä $\frac{1}{4}$ miljonaa, nyt on niitä päälle miljonan. Kaikkien osuuskauppain jäsenistä on noin puolet palkkatyöläisiä ja pikku virkamiehiä.

Kun Kreuznachin osuuskuntakongressi 1902 erotti yleisestä osuuskuntaliitosta 99 osuuskauppaa, jotka toimivat nykyistä taloudellista järjestelmää vastustavaan suuntaan, perustivat erotetut osuuskaupat seur. vuonna »Saksan osuuskauppain keskusliiton». Siihen kuului v. 1907 985 osuuskauppaa ja 885,074 jäsentä (kaikkiaan oli Saksassa samaan aikaan 2,006 osuuskauppaa ja niissä 1,032,613 jäsentä). »Keskusliiton» liikevaihto v. 1907 teki lähes 379 milj. ja puhdas voitto n. 26 milj. Suomen markkaa.

SVEITSI, BELGIA JA HOLLANTI, ITÄVALTA JA
TONAVAN VALTIOT, ITALIA JA MUU ETELÄ-
EUROPPA

1. Sveitsi.

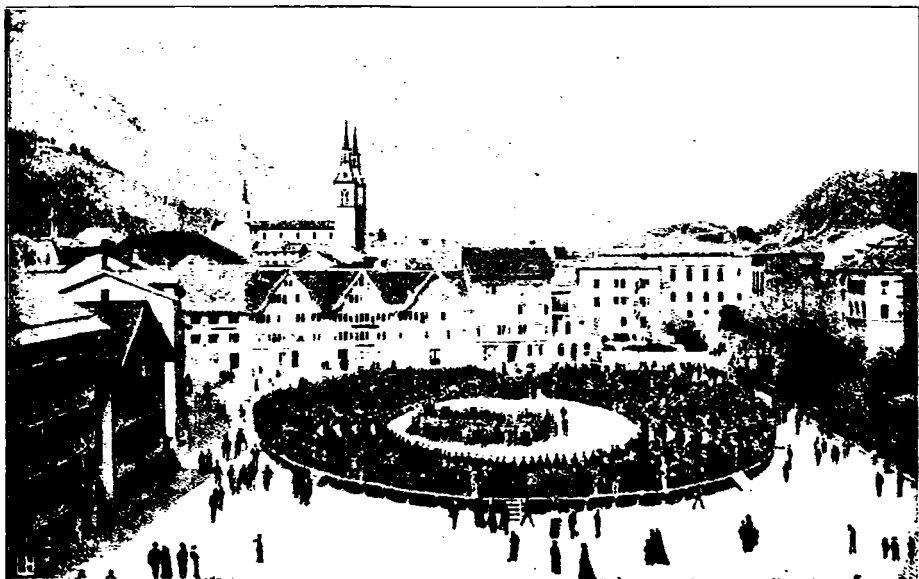
Korkean saareلمان tavoin kohoaa Sveitsin ihana alppimaa matalammista maista. Pieni on Sveitsin maa ja pieni sen kansakin (noin $3\frac{3}{4}$ milj. asukasta Turun ja Porin läänin laajuisella alueella), mutta sekä maa että kansa ovat sangen mieltäkiinnittäviä. Niinkuin näet Sveitsin luonto jyrkästi eroo Keski-Europan yleisestä luonnosta, niin on Sveitsin valtiollisissa, elinkeinollisissa ja yhteiskunnallisissa oloissa paljon naapurimaitten oloista poikkeavaa. Sosialidemokratiaakin on siellä saanut oman sveitsiläisen värityksensä.

Sveitsiä sopii sanoa maailmaksi pienoiskoossa. Maailmassa on harvoja paikkoja, missä yhtä ahtaalla alueella on yhtä monta »kansallisuutta». Täällä näet asuu neljä pysyvää kansanheimoa. Enemmistö, päälle 2 miljoonaa, on saksalaisia, jotka asuvat Sveitsin pohjois- ja itäosissa. Ranskalaisia on noin $\frac{3}{4}$ miljoonaa ja asuvat he maan lounaiskulmassa Neuchâtelin ja Geneven järvien puolella; saksalaisten ja ranskalaisten kieliraja kulkee Rheinin mutkassa olevasta Baselin kaupungista jokseenkin suoraan etelään maan pääkaupungin Bernin kautta. Kolmantena kansanheimona Sveitsissä ovat italialaiset, joita on lähemmä parisataatuhatta henkeä Tessinin kantonissa, ja neljänneksi heimoksi ovat luettavat muinaisten roomalaisten uutisasukkaitten jälkeläiset rheto-romanilaiset, joita elää joitakin kymmeniätuhansia Graubündenin rotkoisissa vuorilaaksoissa Itä-Sveitsissä.

Sveitsin väestöön kuuluu vielä tavattoman suuri joukko ulkomaalaisia. Toimitettujen laskujen mukaan oli Sveitsissä jo v. 1850 kaikkiaan 71,570 ulkomaalaista ja v. 1900 teki heidän lukunsa jo 392,896! Muukalaiset ovat enimmäkseen parhaassa iässä olevaa miesväkeä ja on heitä muutamain paikoin niin lukuisasti — joku aika sitten oli Zürichin kaupungin 121,057 asukkaasta 33,831 eli 28 $\frac{1}{2}$ ulkomaalaisia — että joissakuissa työväenjärjestöissä ovat sveitsiläiset jääneet vähemmistöksi. Tiettyä on, että Sveitsissä oleskelevistä ulkomaalaisista hyvä osa aina on ollut valtiollisia pakolaisia, vainottuja sosialisteja y. m. yhteiskunnallisesti heränneitä ihmisiä. Luonnollisesti on Sveitsin työväenliikkeessä näiden ulkomaalaisten vaikutus ollut suuri, vaikkei heillä olekaan pääsyä vapaavaltion valtiollisiin järjestöihin.

Valtiollisesti Sveitsi muodostaa liittovaltion, johon kuuluu 25 paikallista pikkuvaltiota eli »kantonia». Vapaamielisen liittoperustuslain mukaan, joka on laadittu kapinavuonna 1848 ja uudennettu 1874, on ylin valtiovalta liittokokouksella, johon kuuluu väkiluvun mukaan yleisellä äänioikeudella valittu »kansallisneuvosto» ja kantonien valitsema »säätäneuvosto». Toimeenpanevana liittohallituksenena on 7-jäseninen »liittoneuvosto», jonka esimiehenä on vuodeksi valittu presidentti. Liittokokouksella on melkoinen valta taloudellisissa ja yhteiskunnallisissa asioissa, joissa on saatu säädettyksi useita koko liittovaltiolle yhteisiä lakeja. Erittäin huomattava valtiollinen laitos on »referendum» eli liittokokouksen laatimain lakien alistaminen yleisen kansanäänestyksen ratkaistavaksi, jos 30,000 kansalaista tai 8 kantonia sitä vaativat. Vielä laajemmassa määrässä käytetään referendumia erinäisissä kantoneissa, missä kansanäänestyksellä ratkaistaan kaikki tärkeämmät kantonin lainsäädäntöasiat, valitaan tuomarit ja toimeenpanevat virkamiehet ja hajoitetaan eduskunta, jos se tarpeelliseksi havaitaan. Toisissa kantoneissa ei referendum-oikeus kumminkaan ole näin laaja, vaan ainoastaan ehdollinen (fakultativinen) s. o. kansanäänestys toimeenpannaan ainoastaan sitä vaadittaessa. Tällaiseen referendumiin on useissa kantoneissa liitetty finanssi-referendum s. o. tärkeimpäin rahasiain ratkaiseminen kansanäänestyksellä. Äänioikeus ja vaalikelpoisuus Sveitsissä alkavat jo täytetyn 20 ikävuoden jälkeen, vaalit ja äänestykset toimitetaan sunnuntaisin, yhdistys- ja kokoontumisvapaus ovat täydelliset. Uskontoa ei ole julistettu yksityisasiaksi, mutta ketään ei pakoteta kuulemaan uskonnonopetusta eikä ottamaan osaa uskonnollisiin toimituksiin, kuten valantekoon.

Tällä valtiollisella kansanvallalla, joka niin suuresti poikkeaa tavallisesta eduskunnallisesta valtiomuodosta, on luonnollisesti ollut suuri vaikutus Sveitsin työväenkin pyrkimyksiin. »Siitä syystä — selittää Otto Lang — ei Sveitsin työväenliikettä ole koskaan ollut kannattamassa se ihana innostus, joka muualla on antanut niin suuren ja sankarillisen leiman köyhälistön taistelulle yleisen äänioikeuden ja kansalaisvapauksien puolesta. Sveitsin sosialidemokratisen puolueen syntyessä olivat kansanvaltaiset perustuslait jo voimassa. Puolue on seuraavina aikoina koettanut niitä täydentää ja puolustaa niitä hyökkäyksiä vastaan. Mutta kansanvaltainen valtiomuoto oli jo ratkaisevasti voittanut eduskunnallisen valtiomuodon silloin kuin työmiehet alkoivat tuntea itseänsä luokaksi ja erota radikaalisesta porvaristosta, jonka vanavedessä he ennen olivat kulkeneet. Näistä seikoista selviää sveitsiläisen työmiehen erikoisluonne: ennen kaikkea hänen taipumuksensa järkevään käytännöllisyyteen ja hänen puuttuva halunsa tietopuolisiin kysymyksiin.»

Sveitsiläinen kansankokous Glaruksessa.

Myöskin taloudelliset olot Sveitsissä ovat ominaista laatuaan. Luonnontuotanto Sveitsissä ei ole millään alalla riittävä. Maanviljelystä ja hedelmänkasvatusta voidaan menestyksellä harjoittaa suurten järvien välisellä alavammalla »Keskimaan» vyöhykkeellä, mutta tämän pienen alueen maataloudellinen tuotanto ei ole lähimainkaan riittävä sen suhteellisesti lukuisalle väestölle, jonka siten täytyy elää ulkomaisella viljalla. Suurin osa maata on korkeata alppivuoristoa, jonka alemmissa laaksoissa ja rehevillä alppilaitumilla karjanhoito menestyy mainiosti ja jonka metsävyöhyke myöskin tarjoaa melkoisia ansioita, mutta jonka korkeimmat seudut ovat jylhää, täysin autiota alpistoa jäätikköineen. Nämä alppiseudut ovat harvaan asuvan pien-tilallisen väestön hallussa, jonka keskuudessa sosialistisella työväenliikkeellä ei ole paljoa tekemistä.

Suurimman osan Sveitsin kansaa täytyy elää kätensä töillä. Kansan pääelinkeinona on täällä monihaarainen ja -muotoinen teollisuus. Karuilla vuoristoseuduilla on nälkä opettanut liikaväen majoissaan vuolemaan sieviä puuteoksia, punomaan koreita olkitöitä ja harjoittamaan muuta näperrystä. Rikkaitten seutujen keskellä kohoava Juravuoristo, josta ei maanviljelijälle mitään lähde, on tullut hienomman kotiteollisuuden työssijaksi: siellä kukoistaa maanosamme suurin kelloteollisuus, nyt jo kokonaan kapitalistien hallussa, vaikka se esiintyykin kotiteollisuuden muodossa. Kaikkialla Sveitsissä ryöpyävät vuoripurot ovat edistäneet tehdasteollisuuden syntymistä. Kun maasta kokonaan puuttui kivihiiliä ja metalleja, kehittyi teollisuus

etupäässä jalostusteollisuudeksi. Koillis-Sveitsin puuvillateollisuus, Zürichin ja Baselin silkkiteollisuus pääsivät jo menneen vuosisadan alkupuolella suureen vauhtiin. Nyt harjoitetaan Sveitsissä suurta metalliteollisuuttakin (Zürich, Winterthur y. m.) ja suuria määriä kivihiihiä tuotetaan ulkomailta. Varsinaisilla suurtehtailla ei Sveitsissä kuitenkaan ole sitä valta-asemaa kuin muissa teollisuusmaissa, vaan on teollisuus edelläkierrotuista syistä hajaantunut pienempiin tehtaisiin ympäri maata. Suuria teollisuuskeskustoja ei ole ja Sveitsin kaupungitkin ovat Keski-Europan oloihin nähden pieniä. Vielä v. 1888 ei Sveitsissä ollut yhtään 100,000 asukkaan kaupunkia. Maan suurin kaupunki on nykyisin Zürich, jossa on 190,000 asukasta. Ei ole ollut helppoa oloissa sellaisissa koota Sveitsin hajanaista työväkeä lujaksi ja eheäksi kokonaisuudeksi.

Sveitsin työväenliikkeessä on erotettava kaksi aikakautta: sosiaalivallankumouksellinen, pääasiallisesti muukalaisten johtama kehityskausi ja uudempi sosialireformatorinen aikakausi, joka on luonteeltaan kotiperäinen, sveitsiläinen.

1830-luvulla Saksasta Sveitsiin siirtyneestä vallankumouksellisesta liikkeestä ja sen johtajista, »Nuoresta Saksasta», Wilhelm Weitlingistä, Wilhelm Marrista ja kaikkien näiden hommain nopeasta hajoamisesta on jo edellä kerrottu (ss. 40 seur.). Vieraitten »kommunistien» liikkeeseen yhtyi vähäinen parvi Sveitsin porvarillista edistysväkeä, mutta sveitsiläisen työväen suuri joukko pysyi sille vieraana. Eivät muukalaiset itsekään näy välittäneen paljoa sveitsiläisten herättämisestä, joilla muuten kolme- ja neljäkymmenlukuilla oli täysi työ omissa pienissä valtiollisissa taisteluissaan. Syrjästä katselivat sveitsiläiset Etelä-Saksan kapinan kukistumisen jälkeen Liebknechtin ja muiden saksalaisten pakolaisten ponnistuksia Sveitsissä. Kun Sveitsin hallitukset hajoittivat nämäkin saksalaisten hankkeet, lakkasi tämäntapainen kumousliike siellä melkein vuosikymmeneksi.

Ainoastaan Zürichissä pysyivät sosialistiset harrastukset kauemmin vireillä. Neljäkymmenluvun alussa julkaisi Julius Fröbel (kuva s. 116) siellä viikkolehteä, jossa koetettiin antaa radikaalisen puolueen ohjelmalle yhteiskunnallista sisällystä ja taivuttaa puoluetta käytännölliseen sosialipolitikkaan. Mutta se oli radikalien mielestä liian uhallista puhetta, minkä vuoksi he pakottivat Fröbelin luopumaan lehden toimituksesta. Hänen työtänsä kuitenkin jatkoi kansakoulunopettaja, sittemmin professori Julius Treichler, joka luokkataistelun kannalla olevassa »Yleisessä hätä- ja apulehdessä» vaati käytännöllisiä yhteiskunnallisia parannuksia, kansanvaltaista valtiomuotoa, kansakoulun kehittämistä, maksutonta opetusta ja maksuttomia oppivälineitä, työväensuojelusta, progressivista tulo- ja varalli-

suusveroa j. n. e. Vaan 1856 annettu asetus — Sveitsin ensimmäinen sosialistilaki — pakotti Treichlerinkin keskeyttämään herätystyönsä.

Sveitsin uudempi työväenliike on osittain muukalaista, osittain kotimaista alkuperää. Muukalaista herätystä edusti tällä kertaa »Internationale», jonka pesäpaikkana Sveitsissä oli Geneve. Jo v. 1864 perusti Johan Philipp Becker siellä Internationalen osaston, v. 1866 pidettiin samassa kaupungissa Internationalen ensimmäinen kongressi ja seuraavana vuonna siirtyi Internationalen saksalaisen osaston keskuskomitea Geneveen. Sveitsiläisetkin alkoivat nyt ahkerasti perustaa Internationalen paikallisyhdistyksiä. Ranskankieliset yhdistykset joutuivat kumminkin Bakuninin johdettaviksi ja poikkesivat anarkismin poluille (vrt I, s. 294/295). Myöskin toisten, Marxin aatteita kannattavain yhdistysten johto pysyi ulkomaalaisten käsissä, vaikka sveitsiläisetkin jo alkoivat näyttää itsenäisyyden oireita, jotka erityisesti ilmenivät Hermann Greulichin perustamassa sosialistisessa äänenkannattajassa. V. 1873 saatiin Oltenin kokouksessa perustetuksi »Sveitsiläinen työväenliitto», jonka tarkoituksena oli saattaa kaikki Sveitsin työväenyhdistykset yhteistoimiin ammatillisella pohjalla, mutta sosialistisessa hengessä. Yritys ei kuitenkaan onnistunut, minkä vuoksi liitto v. 1880 hajosi tehdäkseen tilaa kahdelle erilliselle järjestölle, joista toinen otti ajaakseen ammatillista ja toinen valtiollista työväenasiaa.

Edellistä tarkoitusta varten muodostettiin »Yleinen sveitsiläinen ammattiyhdistysliitto», jonka hallintopaikaksi tuli ensin Geneve, sitten Zürich. Sveitsissä oli osalta jo vanhojakin ammattiyhdistyksiä, vaan niistä harvat yhtyivät liittoon. V. 1882 kuului liittoon vasta 17 osastoa, joissa oli 450 jäsentä. V. 1902 oli liitossa 512 yhdistystä ja 27,097 jäsentä. Nykyisin kuulunee liittoon noin 50,000 jäsentä; suuremmaksi ei luku ole kasvanut, vaikka liitto on valtiollisesti puolueeton. Noin 30,000 työläistä lasketaan kuuluvan muihin ammattijärjestöihin; katolinenkin työväenliike on edistymässä. Ammattiliiton työtä täydentää v. 1887 perustettu »Sveitsin työväensihteeristö», jonka tarkoituksena on valvoa työväenluokan yhteisiä taloudellisia etuja. Laitos nauttii valtiolta melkoista kannatusta.

V. 1880 hajonneen »Sveitsiläisen työväenliiton» valtiolliset tehtävät jäivät perinnöksi Sveitsin sosialidemokratilaiselle puolueelle. Sekin vielä kauan aikaa elää kituutti jokseenkin vähäväkisenä, kun monet kunnallis- ja kantoniharrastukset vetivät työväen huomion puoleensa. Vasta v. 1888 puolue saatiin miten kuten järjestykseen, mutta voimakkaampaan vauhtiin pääsi Sveitsin sosialidemokratia vasta sitten kun vanha aitosveitsiläinen työväenliitto »Grütliverein» tuli sosialistiseksi ja liittyi edelläkerrottuun alkuaan muukalaisperäiseen työväenliikkeeseen.

Grütli-yhdistys perustettiin v. 1836. Aluksi yhdistys kasvoi vain hitaasti, mutta vähitellen se levisi kaikkialle Sveitsiin. Nykyisin siihen kuuluneen noin 15,000 jäsentä. Vaikka yhdistyksen jäsenet alun pitäin olivat enimmäkseen työmiehiä, ei se silloin vielä ollut mikään valtiollinen työväenyhdistys, vaan ainoastaan kansallinen sivistysseura, joka pakeni puolue-elämää ja piti itseään »siveellisenä kansanliittona». Vasta 1848 vuoden tapaukset ja uusi liitto-perustuslaki pakottivat työväenkin lähtemään välinpitämättömydestään ja määräämään valtiollisen kantansa. Grütli-yhdistys korjasi sääntönsä lausuen nyt tarkoituksenaan olevan »sanalla ja kirjoituksella kannattaa isänmaan vapaamielisiä rientoja». Mutta luokkaetujensa tuntoon eivät työntekijät vieläkään heränneet. He liittyivät vapaamielisiin ja radikaaliin puolueisiin, kannattaen kansanvaltaisia ja pikkuporvarillisia parannusvaatimuksia. Kun kapitalismin vaikutuksia ei vielä yleisesti ja selvästi tunnettu, luulivat grüttiläisetkin mahdolliseksi sovittaa kapitalin ja työn ja tasoittaa yhteiskunnalliset vastakohtat. Parhaaksi keinoksi siihen arveltiin työväen ammattitaidon kohottamista, minkä kautta jokainen muka voisi itselleen hankkia taatun toimeentulon. »Tosi-isänmaalliset» työnantajat, kauppiat ja virkamiehet kannattivat hartaasti tällaista työväenliikettä ja rupesivat Grütli-yhdistysten johtajiksi lujittaakseen niidenkin uskoa.

Vasta kuusikymmenluvulla rupesivat grüttiläisten silmät avautumaan. Tosin ei uskallettu joukolla yhtyä Internationaleen eikä Sveitsiläiseen työväenliittoon, kun se perustettiin, mutta monet paikallisyhdistykset astuivat sen askeleen, varsinkin kun Grütli-yhdistyksen äänenkannattajan toimittaja oli ollut päämiehiä Sveitsiläisen työväenliiton perustamisessa. Nyt alkanut monivuotinen taistelu vanhan ja uuden suunnan välillä päättyi vihdoinkin jälkimmäisen voitoksi. Käänteentekeväenä vaikuttajana tässä taistelussa oli v:n 1877 tehdaslain vuoksi toimitettu ankara nostatus, jossa työväen luokka ensi kerran kokonaisuudessaan voitokkaasti taisteli työnantajain luokkaa vastaan. Grütli-yhdistys tosin ei vieläkään yhtynyt Sveitsil. työväenliittoon, mutta v. 1878 se hyväksyi itselleen sosialidemokratisen ohjelman. Seuraavan vuosikymmenen kuluessa luokkataistelu yhä enemmän selveni grüttiläisille. Erityisistä syistä ei heidän yhdistyksensä kumminkaan yhtynyt sosialidemokratiseen puolueeseen ennenkuin vasta v. 1901. Silloin Sveitsin sosialidemokratinen puolue lopullisesti muodostui Grütli-yhdistyksestä sekä kantonien ja kaupunkien työväenjärjestöistä.

Puolue otti toimintaohjelmaansa ainoastaan liittokunnallisen politiikan: se ei siis sekaannu kantonien eikä kaupunkien asioihin. Sveitsin omituisista oloista johtuu, että Sveitsin sosialidemokratit usein ovat joutuneet yhteistoimintaan porvarillisten puolueitten kanssa ja

että Sveitsin sosialidemokratinen puolue ulkopuolisen silmään näyttää kansanvaltais-sosialistiselta reformipuolueelta. Zürichin puoluepäivillä 1904 hyväksytyssä puolueohjelmassa sanotaankin nimenomaan: »Sveitsin sosialidemokratinen puolue pyrkii tuotantovälineiden yhteiskunnallistuttamiseen lähinnä ottamalla valtion ja kunnan haltuun niitä liikkeen, kaupan ja teollisuuden haaroja, jotka monopoliluonteensa ja teknillisen kehityksensä tilan vuoksi sopivat valtion haltuun otettaviksi tai joiden valtioimista yhteiskunnallinen etu muuten vaatii.» Lisäksi ei puolue aja ainoastaan työväen, vaan myöskin pikkutilallisten asiaa. »Pikkutilalliselle ei maanomistus ole keinona vieraan työn anastamiseen, vaan usein niukan toimeentulon ansaitsemiseen. Hän kuten palkkatyöläinenkin kuuluu riistettyihin kansaluokkiin . . . Sosialidemokratinen puolue puoltaa valtion kannatusta kaikille yrityksille, joilla pikkutilallisten taloudelle voidaan hankkia suurtilallisuuden etuja.»

»Riidaton — kirjoitti uuden puolueohjelman johdosta puolueen pää-äänenkannattaja — on edelleen se periaate, että sosialistinen päämäärä Sveitsissä on saavutettava kansanvaltaisen kehityksen tietä ja että sosialidemokratisen puolueen politikan on oltava kansanvaltaisen reformin politikkaa. Meidän sveitsiläisessä sosialidemokratisessa puolueessa ei kukaan ajattele, että myötävaikutus politikan käytännöllisissä tehtävissä olisi periaatteellisesti hyljättävä ja vain paljaalla arvostelulla, agitatiolla ja järjestöllä sitä suurta loppuromahdusta valmistettava, joka yhdellä keikauksella taikoisi porvarillis-kapitalistisen yhteiskunnan sosialistiseksi yhteiskunnaksi. Ei kukaan meikäläinen tahdo väittää sitäkään, että sosialidemokratian käytännöllisen myötävaikutuksen täytyy jäädä paikkaustyöksi, vaan että yhteiskunnan perinpohjaiseen muutokseen voidaan ryhtyä vasta silloin kuin sosialidemokratia on valloittanut 'valtiollisen vallan'. Päävastoin: olemme yksimielisiä siitä, että sosialidemokratinen puolue kykenee käyttämään valtiollista vaikutustaan yhteiskunnan oleelliseksi muuttamiseksi jo ennen kuin sillä on valtiollinen valta ja että puolueen velvollisuus on niin tehdä.»

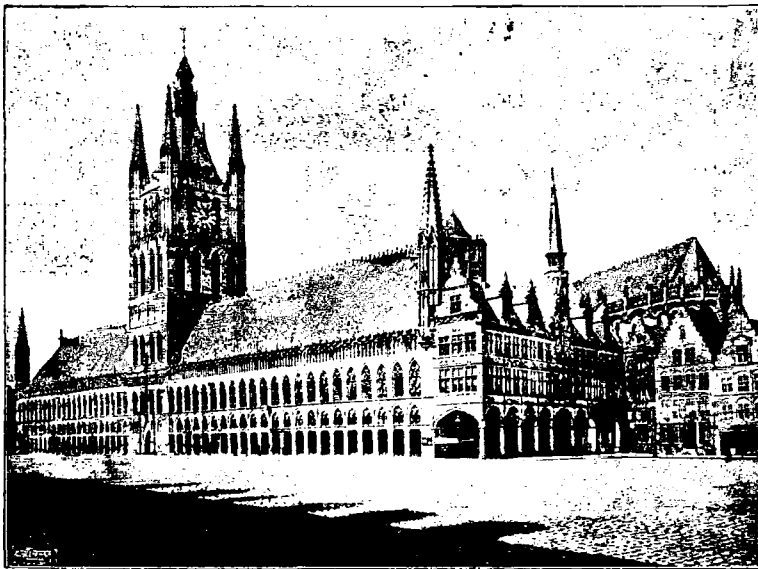
Viime vuosina on ammatillinen työväenliike ollut Sveitsissä etualalla. Rajut lakot, joiden kukistamiseksi on käytetty sotaväkeä, siitä johtunut sotilasvastainen yllytys ja v:n 1905 vallankumous Venäjällä ovat tuoneet levottomuutta Sveitsin rauhalliseen sosialidemokratiseen leiriin ja raivanneet siellä alaa suurlakko-aatteille. Porvarilliset puolueet ovat vaaleissa entistä lujemmin liittyneet toisiinsa sosialistien vastustamiseksi. Liittoneuvoston vaaleissa 1905 saavuttivat sosialistit noin 70,000 ääntä, mutta ainoastaan 2 paikkaa. Paljon lujempi on heidän asemansa kantonien ja kaupunkien eduskunnissa, joissa heillä laskettiin v. 1904 olevan 311 sijaa.

2. Belgia ja Hollanti.

Belgia on kieltämättä sosialidemokratian mieltäkiinnittävimpiä maita. Sosialismin kehitys siellä on huomattava erikoisesti siitä, että siellä ovat tasarintaisesti päässeet kehittymään kaikki nykyajan sosialisen liikkeen puolet: valtiollinen, ammatillinen ja osuuskunnallinen. »Belgian sosialismi, joka on kasvanut Europan kolmen suuren sivistyskansan yhtymäpaikalla, on saanut luonteensa niistä kaikista. Englantilaisilta se on oppinut itseavustuksen, vapaan liittoutumisen pääasiallisesti osuustoiminnallisessa muodossa; saksalaisilta on saatu valtiollinen taktikka ja perusopit, jotka ensi kerran julistettiin 'Kommunistisessa manifestissa'; ranskalaiset vihdoinkin ovat antaneet ihanteelliset pyrkimyksensä, eheän kokonaiskuvansa sosialismista käsitettynä vallankumouksellisen filosofian seuraamukseksi, uudeksi uskonnoksi, joka jatkaa ja täydellistää kristinopin saattaen sen astumaan alas maan päälle taivaallisen säteilyn kirkastamana.» (Emile Vandervelde).

Ranskan ja Saksan väliin kiilana puristuva, meren puolelta Englannin moukaroima Belgia on kooltansa ainoastaan kahdestoista osa meidän maatamme, mutta tuolla vähäisellä alalla tungeksii 7 miljoonaa ihmistä, joten Belgia on Europan kaikkein tiheimmin asuttuja seutuja. Väestöstä on suunnilleen puolet ranskankieltä puhuvia valloneja, jotka asuvat maan mäkisessä ja vuorisessa etelä- ja kaakkoisosassa, mineralirikkaissa seuduissa. Toiset puolet väestöä ovat alasaksan tapaista kieltä puhuvia flaamilaisia, joiden hallussa ovat maan viljyvät läntiset ja pohjoiset tienoot.

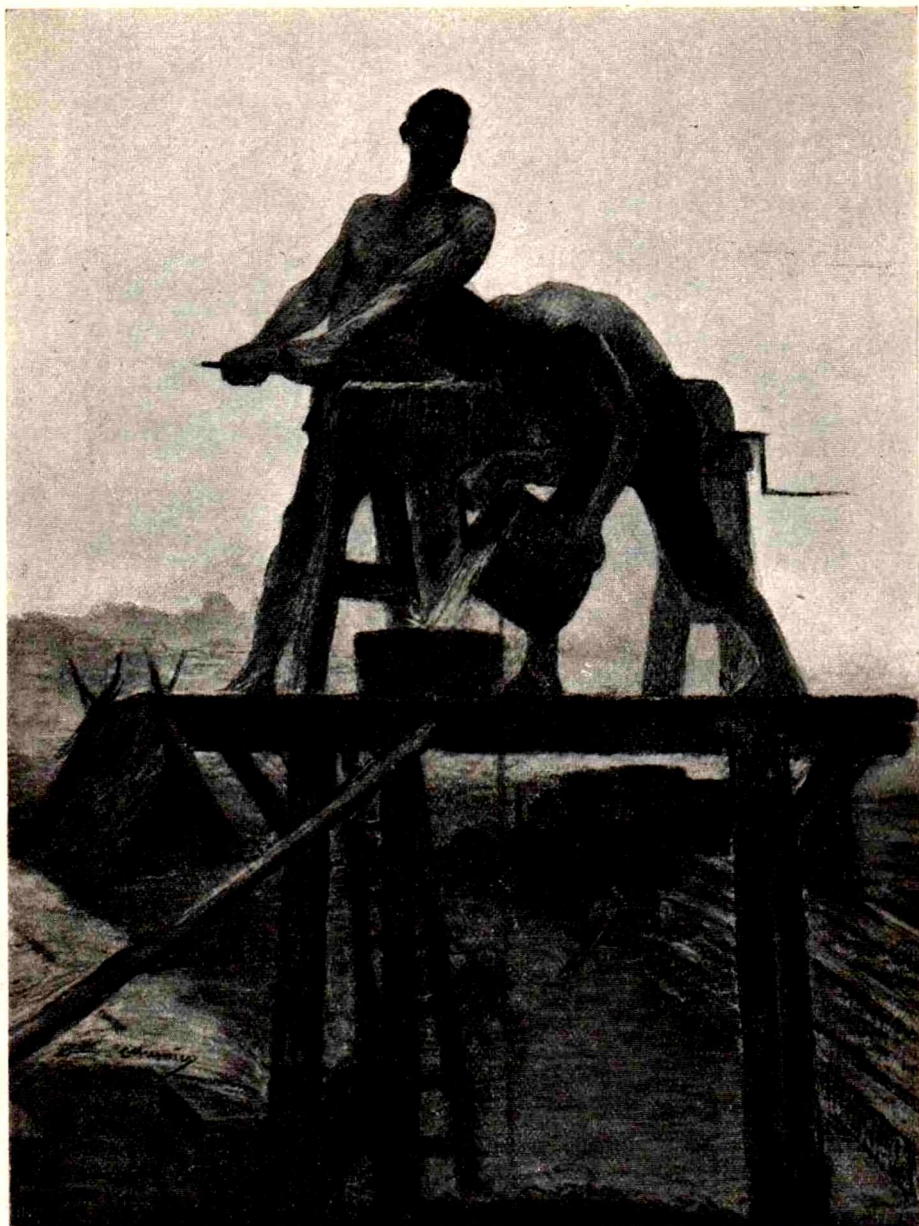
Belgian länsiäärellä olevat Flanderin maakunnat ja keskellä maata oleva Brabant olivat myöhemmällä keskiajalla Europan viljelyksen kukoistavimpia pesäpaikkoja ellei suorastaan kukoistavin keskus. Keskiaikainen käsityö, varsinkin villan ja pellavan kudonta, kehittyi siellä huippuunsa; kaikkialta Europasta kokoontui ostajia Flanderin ja Brabantin kankurikaupunkien markkinoille ja joka taholta virtasi rikkauksia näiden kaupunkien paisuneelle porvaristolle. Nämä itsenäisyydestään ylpeät kaupungit suorittivat pääosan vanhan ritarivallan kukistamisessa ja uusien valtiolaitosten pystyttämisessä. Rikkaat mestarit ja ammattikunnat kaunistivat kotikau-

Verkekankurien talo Ypernissä. (Bangin sivistyshistoriasta.)

punkinsa ihanilla taiteellisilla kirkkoilla, raatitaloilla, ammattikuntain rakennuksilla ja yksityispatseilla, joiden rakentamiseen kulutettiin suunnattomasti varoja ja aikaa. Brygge, Ypern, Löwen ja monet muut »kuolleet» pikkukaupungit, joiden katujen varsilla muinaiset loistorakennukset nyt autiuttaan kaikuvat, olivat silloin maailman kuuluja työn ja taiteen kaupunkeja, joissa kussakin vilisi satatuhansia asukkaita.

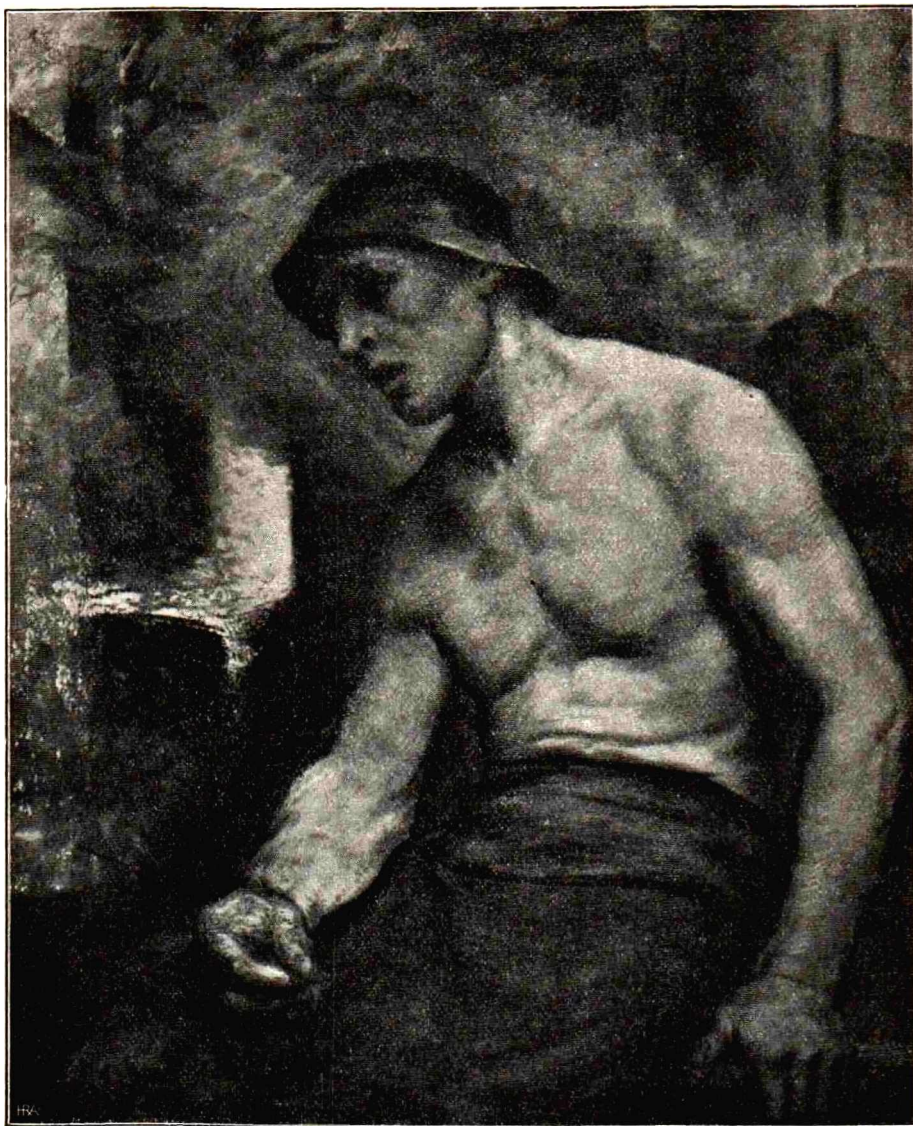
Flanderin ja Brabantin muinainen rikkaus ja loisto oli koottu maa- miehen vaivasta ja työmiesten hikihelmistä. Varakas ylimystö ja porvaristo asui kauneissa taloissa, mutta alempi työkansa tavallisesti eli kurjissa hökkeleissä kaupungin muurien ulkopuolella, työn rasittamana, työnantajain nytkemänä, tautien ja vihollisten ahdistamana. Valtiollista ja kunnallista valtaa ei työkansalla ollut nimeksikään. Eipä ihmettä, että työkansa mielellään kallisti korvansa niille kummallisille kommunistisille opeille, joita kerjäläismunkit levittivät. Ja koittikin parempi aika köyhälistölle Courtrain taistelun jälkeen 1302, jossa Bryggen kankurit apujoukkoineen perinpohjin löivät Ranskan ylimysarmeijan. Mutta toisissa kaupungeissa pysyivät ylimykset ja raharikkaat edelleenkin vallassa. Ypernissä piti pieni erioikeutettu luokka valtaa muurien suojassa varovaisesti jättäen suunnattoman työläisväestön asumaan muurien ulkopuolelle. Kun vihollisarmeija v. 1383 hyökkäsi kaupungin kimppuun, täytyi turvattoman työläisväestön paeta. Ypernin kutomataito hajosi kaikille tahoille eikä kaupunki sen koommin saavuttanut takaisin entistä loistoaan; tässä kau-

Belgialaisia tiilityömiehiä. (Const. Meunierin maalaus.)

pungissa, jossa muinoin oli 200,000 asukasta, on nyt ainostaan 15,000.

Tuosta vanhasta taiteen, työn ja taistelujen maasta on meidän aikamme Belgia perinyt luonteensa. Sotaisten kankurien työstä on kehittynyt Courtrain pellava-, Gentin pumputti- ja Verviersin villateol-

Belgialainen putlaaja (rautatehtaan työmies). (Constantin Meunierin maalaus.)

lisuus. Ardennien vuoriston halki kulkeva Sambren—Maasin laakso on yhtämittaista, liekehtivää ja suitsuavaa työpajaa: Namurin veitsentakojain, Liègen miekanhiojain ja vallonilaisten seppäin jälkeläiset työskentelevät siellä suurenmoisissa rauta- ja konetehtaissa, jotka saavat riittävästi polttoainetta Belgian suurista kivihiihikaivoksista, vaikka raakamalmi onkin enimmäkseen muualta tuotava. Karujen Ardennien louhoksista saadaan aineksia laajaa lasiteollisuutta varten. Belgia on suurvalta teollisuuden alalla. Sen tärkeimmät vientitavarat

ovat rauta ja teräs, koneet, hiilet, lasitavarat ja kudokset. Miljona työmiestä työskentelee Belgian teollisuudessa; yksin vuorikaivoksissa ja metalliteollisuudessa ahertaa 400,000 työläistä.

Myöskin maatalous kannattaa Belgiassa; siellä kasvatetaan paljon karjaa, kukkia ja muita kauppakasveja sekä sokerijuurikasta, johon suuri sokeriteollisuus perustuu. Belgian kauppa on hyvin vilkas ja kilpailee suurten valtakuntain kanssa; v. 1906 nousi Belgian vienti 5,062 ja tuonti 5,725 milj. markkaan. Belgian pienellä alalla on useita suuria kauppa- ja liikekaupunkeja: pääkaupunki Bryssel (623,000 asuk.), Antwerpen (300,000 asuk.), joka 1500-luvulla oli Europan ensimmäisiä merikaupunkeja niinkuin nytkin, seppäin kaupunki Liège (175,000 asuk.) ja kukkain ja kankurien kaupunki Gent (165,000 asuk.), kansanvaltaisuuden päämaja kansantribuni Artevelden aikoina 1300-luvulla niinkuin jälleen meidän päivinämmme.

Belgiaan on vuosisatain kuluessa kerrostunut työn tuloksia enemmän kuin moneen suurempaan maahan. Mutta perityt rikkauudet ja tuotannon välineet ovat täällä tavallista tarkemmin joutuneet mahtavan kapitalistiluokan haltuun. Belgia on jo tullut liian pieneksi tuon kapitalistiluokan riistämishalulle; belgialainen kapitali lypsää meidän aikanamme valtiolainain, teollisuuslaitosten ja vuorikaivosten kautta kaikkien köyhäin maitten työnhikeä — Ruotsin ja Venäjän, Espanjan ja Balkanin maitten, Europan ulkopuolella olevista maista puhumatakaan. Belgian oman työtätekevän kansan kohtaloa ei maan kapitalivoima ole lieventänyt, vaan päinvastoin synkistyttänyt. Kaikkialla loistavan ja upean rikkauden liepeillä hiipii Belgiassa puute ja kurjuus ja tyytymättömyys. Mutta työkansallakin on Belgiassa omat historialliset perintönsä, sen vuoksi se onkin monipuolisen ja mieltäkiinnittävän sosialismin pääleirejä meidän maanosassamme.

19 VUOSISADAN aikaisemmat sosialistiset liikkeet Belgiassa olivat vain aatteiden ja mielipiteitten liikkeitä. Sosialismia täällä noina vanhempina aikoina edustivat ja levittivät parhaastansa vieraat, varsinkin ranskalaiset pakolaiset, joita valtiollisten vainojen aikoina kokoontui kaikilta Europan ilmoilta tänne niinkuin ainakin kestikievariin. Niinpä täällä v:n 1823 jälkeen eli ja toimi »babouvistilaisten» aatteiden hyväksi Philippe Buonarroti. Hänen jälkeensä tulivat saint-simonilaiset ja fourièriläiset. 1840-luvulla, tultuaan Ranskasta karkoitetuksi, oleskeli Karl Marx parisen vuotta Brysselissä jättäen syviä vaikutuksia niihin belgialaisiin sosialisteihin ja vapaudenharrastajiin, jotka hänen piiriinsä joutuivat. Huomattavampaa sosialistista liikettä ei Belgiassa kumminkaan syntynyt. Yksinäinen belgialaissyntyinen sosialistinen ajattelija oli paroni de Colins, nykyaikaisen kollektivistisen sosialismin

César de Paepe. * 1841, † 19. 12. 1890.

edeltäjiä, joka erityisesti harrasti maan ottamista yhteiskunnan haltuun (ks. I, s. 272/273).

Varsinaista sosialistista kansanliikettä havaitaan Belgiassa vasta »Internationalen» vuosikymmenellä. Viisikymmenluvun lopulla perustetut Gentin kankurien ja metallityömiesten yhdistykset liittyivät tosin jo v. 1860 yhteiseksi »Gentin työmiesten liitoksi», mutta tämä liitto ei ollut puhtaasti sosialistinen ja toisekseen se pian lakkasi, etupäässä Amerikan orjasodan aiheuttaman Gentissäkin tuntuneen pumpulipulan vuoksi. Nämä ensimmäiset liikkeet raivasivat kuitenkin sosialismille maanalaa, ja kun työväenliike 1860-luvun jälkipuoliskon kuluessa jälleen virkosi, alkoi se Internationalen vaikutuksen alaisena suuresti levitä. Belgiaan syntyi lukuisia Internationalen osastoja ja liittoja, mitkä olivat yhteisen »keskusneuvoston» alaisia, joka puolestaan oli välittömässä yhteydessä Lontoossa olevan »pääneuvoston» kanssa. Ikävä vain ei tämä Internationalen vaikutus ollut Belgian sosialidemokratialle kaikin puolin onneksi. Proudhon, joka 1850-luvun lopussa pakolaisena oleskeli Belgiassa, oli siellä saanut monien mielet puolelleen. Marxin ja Bakuninin suuntain taistelussa kallistui belgialaiset lopuksi jälkimmäisen puolelle, ja kun

Jean Volders.

* 8. 10. 1855, † 11. 5. 1896.

Emile Vandervelde.

* 25. 1. 1866.

Internationale v. 1872 hajosi, ottivat belgialaisten yhdistysten edustajat osaa vv. 1873—1876 pidettyihin Geneven, Brysselin ja Bernin autonomis-anarkistisiin kongresseihin. Kun Belgian parlamentillisissa oloissa ei anarkistisesta intoilemisestä voinut olla mitään hyötyä, hajosivat yhdistykset vähitellen, kunnes koko Belgian työväenliike tuntui vaipuvan uneen.

Henkinen liike sitävastoin pysyi vireänä ja Belgian sosialismin etupäähän astui useita kyvykkäitä opettajia ja johtajia. Heistä mainittakoon ensi sijalla César de Paepe (* 1841, † 1890). Hän sai kasvatuksensa jesuiittakoulussa Brysselissä; muun työnsä lomassa hän harjoitteli kirjapainotaitoa ja tutki sosialismia. V. 1871 suoritti hän lääkärintutkinnon ja asettui pysyvästi Brysseliin. Otti osaa Internationalen perustamiseen ja toimintaan. Oli alkuaan Colinsin oppilas, joutui sitten Proudhonin vaikutuksen alaiseksi, mutta muuttui lopuksi hartaaksi kollektivistiksi, joka hänestä sai hyvän asianajajan. Paepe oli ahkera sosialistinen kirjoittaja ja julkaisi joukon kirjateoksia ja suuren määrän sanomalehtikirjoituksia. Hänen aatetoverinsa oli Brysselin professori Hector Denis (* 1842), useitten huomattavain sosialististen tutkimusten tekijä. Näiden tiedemiesten käytännöllinen oppilas on Louis Bertrand (* 15. 1. 1856), joka on Belgian nykyisen sosialismin johtomiehiä. Hän oli alkuperin marmorityöntekijä ja antautui nuoruutensa innolla sosialismin palvelukseen. Hänen perustamansa oli Brysselin »työkamari», josta tuli uudelleen heränneen sosialismin tärkeimpiä tukipylväitä. V. 1878 alkoi Bertrand julaista »Työmiehen ääni» nimistä vieläkin jatkuvaa sanomalehteä. Samalla tavoin kuin Bertrand Brysselissä on Gentissä toiminut Eduard Anseele (* 1856), joka nuoruudessaan palveli juoksupoikana ja latojana ja sitten tuli

paikkakuntansa sosialistien johtajaksi. Näihin uusiin sosialisteihin kuului myöskin pankinvirkamies Jean Volders (* 1855, † 1896), joka 1880-luvulla toimitti sosialistien johtavaa sanomalehteä, perusti »kansantaloja», ammattiyhdistyksiä ja osuuskuntia ja oli äänioikeusliikkeiden pääjohtajia, kunnes liiasta rasituksesta tuli mielenvikaiseksi ja kuoli parhaassa iässään. Sekä tieteellisenä että käytännöllisenä sosialistina on tullut tunnetuksi myöskin asianajaja, sittemmin professori Emile Vandervelde (* 1866), loistava puhuja ja kynäniekka, joka on kiinnittänyt erityistä huomiota maa-lais- ja alkoholikysymyksiin.

Eduard Anseele.
* 25. 7. 1856.

Seitsenkymmenluvun lopulla alkoivat sosialistit jälleen herätellä joukkojansa. Ohjelma ja suunta olivat nyt toiset kuin ennen. Vallankumoukselliset hommat ja poliittinen toimetttömyys oli nyt jätettävä ja marssi ohjattava selvää päämäärää, yleistä äänioikeutta, kohden. Näin alkanut liike johti sekä Belgian työväenpuolueen perustamiseen että suurenmoisimpaan äänioikeustaisteluun, mitä Euroopassa viime vuosikymmeninä on nähty.

V:n 1877 aikana koetettiin saada perustetuksi yleistä sosialistista työväen liittoa. Kun ei siitä näyttänyt mitään tulevan, perustivat gentiläiset Anseelen johdolla »Flaamilaisen työväenpuolueen» ja samana vuonna syntyi Paepen ja Bertrandin toimesta Brysselissä »Brabantilainen sosialistipuolue». Nämä järjestöt muodostivat v. 1879 »Belgian sosialistisen puolueen». Tämä puolue sitten yhtyi suurempaan »Belgian työväenpuolueeseen», joka pitkään ponnistusten perästä vihdoin v. 1885 saatiin perustetuksi. Se on Belgian nykyinen sosialidemokratinen puolue.

Harvan maan työväenpuolue on alkanut vaikutustaan toimekkaammalla tavalla kuin Belgian työväenpuolue. Jo v. 1886 saatiin aikaan suuria äänioikeusliikkeitä. Vuosikymmeniä oli Belgiassa kestänyt alituisia työlakkoja ja muita työväenlevottomuuksia. Toivossa oleva valtiollinen vapautus antoi nyt lakoille suuremman, korkeamman merkityksen, synnytti tässä työn maassa suurlakon aatteen, joka sitten jo on ehtinyt saamaan aikaan maailmassa niin suuria mullistuksia. Tätä keinoa riensivät Belgian työmiehet 1886 liiankin kiihkeästi käyttämään. Liègessä, Roux'issa ja muualla syttyi verisiä taisteluja, joissa monet työmiehet saivat surmansa. Toisin paikoin

hävittivät työmiehet tehtaita. Brysselissä sitävastoin osattiin pysyä mielenosoitusten rajoissa. Tästä ensimmäisestä ryöpystä oli se seuraus, että hallitus asetti suuren komitean tutkimaan työväen oloja.

Mutta kaikilla ei ollut kärsivällisyyttä odottaa tutkimuksen tuloksia. 1887 alkoivat levottomuudet uudelleen ja tällä kertaa tulivat mukaan revolverit, dynamitit ja provokatorit. Defuisseaux'in veljesten johtama vallankumouksellinen joukko erosi työväenpuolueesta ja muodosti »sosialistisen tasavaltalaisen puolueen», joka joutui hallituksen urkkijain johdettavaksi ja pian hajautui. Näissä oloissa asetui työväenpuolue varovalle kannalle. Päätettiin ainoastaan ruveta valmistamaan yleislakkoa. Kun oli selvitty dynamittimiesten aikaansaamasta pahennuksesta, jatkettiin 1890 suuria äänioikeusmielenosoituksia. Eduskunnan selvästi osoittaman vastahakoisuuden taivuttamiseksi päätti puolue 1891 yleislakon aljettavaksi heti, jos hallitus tai äänioikeusasiasiaa käsittelevä eduskunnan valiokunta asettuisivat äänioikeutta vastaan. Sitä odottamatta alkoivat hiilikaivosmiehet vapunpäivänä 1891 ankaran lakon ja kun lakko uhkasi muuttua yleiseksi kapinaksi, päätti eduskunta periaatteellisesti, että äänioikeusolot olisi muutettava, jolloin lakot heti loppuivat. Seuraavan vuoden (1892) keväällä teki eduskunta jokseenkin yksimielisesti muodollisen päätöksen äänioikeusolojen muuttamisesta, mutta kun asiasta eduskunnan vikuroimisen tähden ei näyttänyt sen valmiimpaa tulevan, päätti työväenpuolue lopulla vuotta 1892, että yleinen äänioikeus oli yleislakolla valloitettava.

11 p. huhtik. 1893 perustuslain muuttamista varten kokoonnutun kansalliskokous 115 äänellä 26 vastaan hylkäsi yleisen äänioikeuden. Samana iltana työväenpuolueen hallitus julisti yleislakon. Muutamassa päivässä levisi lakko yli koko maan ja asema tuli sangen uhkaavaksi. Silloin kansalliskokous taipui. 18 p. huhtik. se hyväksyi yleisen äänioikeuden noilla tunnetuilla varallisuuden ja sivistyksen tuottamalla lisä-äänillä, jonka mukaan yksi äänestäjä saattoi äänestää enintään kolmella äänellä.

Kun päätös tuli tunnetuksi, lopetettiin lakko viipymättä. Suuri yritys oli onnistunut verraten hyvin, Belgian työväki valloittanut itselleen äänioikeuden ja sananvallan kotimaansa asioissa.

V:n 1893 äänioikeusparannus jätti edelleenkin olemaan enemmistövaalit ja suuret vaalipiirit listaäänestyksineen. Mihin hassutuksiin tällainen vaalitekniikka ennen saattoi johtaa, näkyy eräästäkin kertomuksesta, jonka mukaan 25 kapakoitsijaa ja 15 eläkkeellä olevaa upseeria päättivät v. 1870 muuttaa puolueväriänsä sillä seurauksella, että Gentin lukuisat edustajapaikat joutuivat uusiin käsiin ja ministeristö kukistui! Vaalivääräyksien alaisiksi joutuivat 1880-luvulla aina liberalit, mutta siitä huolimatta juuri he vastustivat

suhteellista vaalitapaa arvelen sen hävittävän yksilön vaikutuksen politiikkaan ja tekevän voimakkaan hallituksen mahdottomaksi. Yleisen äänioikeuden aikana nämä epäkohdat tulivat vain entistäänkin tuntuvammiksi. Katolilaiset saivat 24 paikkaa enemmän kuin he äänimääränsä perusteella olisivat saaneet, sosialistit saivat 5 paikkaa liikaa ja liberalit saivat 29 paikkaa liian vähän. Beernaertin ministeristö, joka ei tahtonut jättää äärimmäisyyspuolueita yksin taistelemaan toisiansa vastaan, tahtoi sentähden liittää 1893 vuoden äänioikeusparannukseen suhteellisen vaalitavan. Taistelu suhteellisesta vaalitavasta kesti 7 vuotta ja nousi kiihkeimmilleen, kun Vanderpeerdehomin ministeristö teki sen häpeämättömän esityksen, että enemmistövaalit säilytettäisiin pienemmissä vaalipiireissä (missä katolilaisilla oli ylivoima), jota vastoin suhteellinen vaalitapa otettaisiin käytäntöön suurissa teollisuus- ja kaupunkipiireissä (missä siten katolilaisen vähemmistön oikeuksia valvottaisiin). Vasta kun liberalit ja sosialistit liittyivät ja panivat yleisen lakon ja kapinan uhkan katolista uhkaa vastaan, saatiin vihattu ministeristö kukistumaan ja rehellinen suhteellinen vaalitapa v. 1899 säädetyksi, vaikka sekin suosi suurinta puoluetta säilyttämällä pääasiallisesti vanhan vaalipiirijaon. Pienissä vaalipiireissä, missä on valittavana 2—5 edustajaa, joutuivat näet vähemmistöpuolueet kärsimään. V:n 1902 täydennysvaaleissa esim. saatiin klerikalinen edustaja valituksi 10,500 äänellä, mutta vastapuolueen ehdokkaiden valitsemiseen tarvittiin keskimäärin 14,500 ääntä.

Työväenpuolue oli oppinut ehkä liiaksi luottamaan valtiolliseen taikakeinoonsa. V:n 1900 vaalien jälkeen päätti puolue jälleen ottaa yleisen äänioikeuden asian päiväjärjestykseensä. V:n 1901 puoluepäivät päättivät panna yleislakon käyntiin, ellei »lisä-ääniä» ja muita äänioikeuden esteitä muuten saataisi poistetuksi. Eduskunnan kokouksessa keväällä 1902 olivat mielet vähää ennen tapahtuneiden rumain dynamittitekojen vuoksi kovin ärtyneet. Asiaa eivät parantaneet sosialistisen nuorison ja katupoikain pääkaupungissa tämän tästäkin toimeenpanemat katumetelit, jotka huhtikuun puolivälissä muuttuivat veripäisiksi tappeluiksi. Brysselin työväki näiden tapausten sokaisevana julisti 18 p. huhtik. yleislakon. Lakkoon yhtyi 300,000 työmiestä ja muutamissa seuduissa, kuten Löwenin kaupungissa kävi tila kovin arveluttavaksi veristen tappelujen vuoksi, joissa jälleen useita työmiehiä surmattiin, mutta tällä kertaa puuttui lakolta sisällinen voima. Yleisö oli siihen kyllästynyt, eduskunta ei hajonnut eikä taipunut ja hallitus komensi arvelematta sotaväkensä lakkolaisia vastaan. Jo kahden päivän päästä oli lakko lopetettava. Työväki oli kärsinyt perinpohjaisen tappion.

»Ei voi kieltää — kirjoitti Bertrand tappion jälkeen —, että

huhtikuun tapaukset olivat erehdys. Olimme tulleet vietellyiksi käyttämään taistelukeinoja, joihin emme olleet vakavasti valmistuneet ja jotka sen lisäksi menettävät yhä enemmän tehonsa. Nämä tapaukset olivat erehdys, mutta kenties ne olivat välttämättömät parantaakseen meidät lopullisesti vallankumouksellisesta romantikasta, joka ei kuulu meidän aikaamme, mutta ehkä oli paikallaan viisikymmentä vuotta sitten.»

Belgian sosialisteilla onkin eduskunnassa ja kuntain hallituksessa ollut viime aikoina kyllin paljon työtä. Heidän valtiolliset vaalitulosensa näkyvät seuraavista numeroista:

v. 1894	vaaleissa	346,000	ääntä,	28	edustajasijaa	(150:sta)
”	1900	”	467,326	”	32	”
”	1904-06	”	469,094	”	30	” (166:sta)

Maakuntaneuvostoissa on sosialisteilla 91 sijaa ja kunnallisneuvostoissa n. 650 sijaa. 22 kunnassa ovat sosialistit enemmistönä.

Belgian sosialistien vastassa seisovat kirkollismielisten ja vapaamielisten puolueet. Kuusi vuosikymmentä Belgian itsenäistymisen (1830) jälkeen pysyivät valtapuolueet tasapainossa. Kirkollismieliset ja vapaamieliset ministeristöt vuorottelivat, vapaa kilpailu kukoisti ja »kansallisrikkkaus» kasvoi; työväen oloista ja pyrinnoista eivät vallassaolijat välittäneet mitään. Kirkollismielisten ja vapaamielisten pahimpana riitakysymyksenä olivat koulukysymykset. Kirkollismieliset tulivat ajan oloon yhä kiihkoilevemmiksi ja vapaamieliset asettuivat yhä jyrkemmälle kannalle politikoivaa kirkkoa vastaan. Liberalit vaativat kansakoulupakkoa, koulujen saattamista valtion valvonnan alaisiksi ja uskonnonopetuksen poistamista koulujen varsinaisesta ohjelmasta. Klerikalit (kirkollismieliset) sitävastoin vastustivat koulupakkoa ja vaativat uskonnonopetuksen asettamista kaiken opetuksen kulmakiveksi. Ja kirkollisuudella on Belgiassa hirveän suuri vaikutus. Tuossa pienessä maassa laskettiin v. 1905 olevan 4,000 luostaria ja 50,000 munkkia ja nunnaa. Kun liberalinen hallitus seitsenkymmenluvun lopussa yritti kouluohjelmaansa toteuttaa, oli pappien ja munkkien helppo tehdä yritys tyhjäksi: jokaista »jumalatonta» kansakoulua vastaan perustettiin kaksi katolista koulua. Kun sitten 1880-luvun puolivälissä maa sai klerikalisen hallituksen, kumosi se ensi työkseen liberalisen koululain ja rupesi runsaimmalla kädellä avustamaan luostarikouluja. Uusien koululakien mukaan on ainoastaan uskonnon oppiminen pakollista. Tulos katolilaisesta koulupolitiikasta on se, että Belgian lukuijässä olevasta väestöstä 22 0/100 vielä äskettäin oli lukutaidotonta. Belgian sosialisteilla on senvuoksi suoritettavanaan suuri valistustyö.

Belgian nykyinen työväenliike on ennen kaikkea järjestynyt

»paikallisesti». Ammattiyhdistysliitot ovat heikot, valtiollinen työväenpuolue on vaillinaisesti keskitetty. Kaikkialla työväenyhdistyksissä tavataan voimakasta itsehallinnon henkeä. Tämä Belgian työväenliikkeen »kunnallinen» luonne on kansallinen ominaisuus ja sen juuret ovat varmaan etsittäväst Flanderin muinaisten kaupunkien taisteluista kunnallisen vapautensa puolesta.

Tästä Belgian paikallisesta tai kunnallisesta työväenliikkeestä on Eduard Anseelen toiminta Gentissä valaisevana esimerkkinä. Gentin kaupunki on nykyisin niinkuin keskiajallakin Europan kutomateollisuuden pääpaikkoja. Menneen vuosisadan puolimaissa alkoivat kaupungin työläiset järjestyä saadakseen suojaa hillitöntä suurkapitalismia vastaan. Nämä köyhälistön vähäväkiset yritykset vainon ja puutteen keskessä olivat useinkin sangen liikuttavia ja mieltäkiinnittäviä. Työväen ammattiyhdistyksiä ja työläisten viattomimpiakin itseavustusyrityksiä sairauden ja työttömyyden varalta pidettiin tuossa vapauden ylistetyssä maassa siihen aikaan vielä rikoksellisina salaliittoina. Vankeudella, sakoilla ja yhdistysten rahastojen takavarikkoon ottamisella saivatkin vallanpitäjät tukahdutetuksi työväen alkavat itsenäisyyspyrinnöt. Ainoastaan »Veljellisten kankurien liiton» onnistui kumma kyllä pelastua Gentin työväenvainoojain kynsistä, ja vanhat työmiehet kertovat vieläkin, kuinka kankurit hiipivät salaisiin kokouksiinsa tuttuihin kapakoihin, missä tiskissä olevasta reiästä tipahuttivat jäsenmaksunsa, joka kannettiin sairaitten tai vainottujen toverien auttamiseksi. Oliban muuten jokseenkin luonnollista, että näissä kokouksissa joskus pääsi vallankumouksellisiakin sanoja, mistä poliisi taasen sai lisää työtä. Suomeksikin ilmestyneessä kertomuksessaan »Uhrautunut kansan hyväksi» on Anseele kuvailut noita Gentin työmiesten surullisen runollisia sankariaikoja.

Täytyihän aikain toki vihdoinkin parantua. V. 1880 perustivat muutamat Gentin työläiset »Vooruit» (Eteenpäin) nimisen osuuskunnan. Osuuskunta sai liikepääomakseen lainata kankurien liitolta parituhatta markkaa, ja asettui alusta alkaen sosialistiselle kannalle. Tiesi kuinka yrityksen lopultakaan olisi käynyt, elleivät sen johtajat olisi tehneet rohkeata temppeua; v. 1883 ostivat he rempallaan olvalle osuuskunnalle keskellä kaupunkia olevan vanhan tehtaan ja järjestivät sinne Belgian ensimmäisen ajanmukaisilla koneilla varustetun osuusleipomon. Kilpailijat voitettiin helposti ja »Vooruit» kehittyi nopeasti mitä monipuolisimmaksi suureksi osuusliikkeeksi Gentin sosialistista työväkeä varten. »Vooruit» harjoittaa liikettä kaikilla ajateltavilla aloilla, se on perustanut monenlaisia luotto- ja avustuslaitoksia, sillä on omat juhla- ja huvitushuoneustot, se järjestää teatterinäytäntöjä, konsertteja, kirjallisia iltamia y. m. Sanalla sanoen »Vooruit» on Gentin seudun sosialistien sekä aineellisten että

henkisten pyrintöjen keskus. Uuden vuosisadan alussa oli »Vooruitissa» 7,000 jäsentä ja sen myynti nousi $2\frac{1}{2}$ miljonaaan markkaan vuodessa.

Muutama kuukausi sen jälkeen kuin Gentin sosialistit olivat alkanet osuuskunnallisen toimensa perustivat Brysselin sosialistit osuusleipomon, josta sitten on paisunut Belgian pääkaupungin »Maison du Peuple» (Kansantalo). V. 1885 kuului tähän osuuskuntaan 400 jäsentä, vuosimyynti nousi 36,000 markkaan ja voittoa tuli 6,000 markkaa. Nykyisin kuuluu osuuskuntaan 20,000 naimisissa olevaa jäsentä ja vuotuinen myynti — leivoksia, hiiliä, vaatetavaroita, ruoka-aineita — nousee n. 5 miljonaaan markkaan. Jäsenet saavat osuuskunnalta ilmaiseksi lääkärinhoitoa ja sairausapua. Kaikilla Brysselin sosialistisilla järjestöillä on Kansantalossa juhla-, kokous-, kirjasto- y. m. huoneita aivan ilmaiseksi käytettävänään.

Samaan tapaan toimivat »Worker» Antwerpenissä, »Progrès» Jolimontissa ynnä muut lukuisat osuuskunnat ympäri maata. Lyhyesti sanoen: Belgian sosialistien osuuskunnallisesta toiminnasta on parin viime vuosikymmenen aikana äkkiä kasvanut suurenmoinen sosialistinen järjestö.

Näistä sosialistisista osuuskunnista on julaistu seuraava tilasto v:lta 1906:

osuuskuntia	161
niihen liittyneitä perheitä	119,581
myynti	31,174,553 mk.
kiinteistöjen arvo	12,091,300 »
liikepääoma	1,655,062 »
säästöt	3,035,941 »

Osuuskuntain nopeaan kehitykseen verraten osoittaa ammattilinen työväenliike Belgiassa hitaampa edistystä. Ammattiyhdistyksiin kuuluvia työläisiä laskettiin Belgiassa olevan

v. 1889	62,350	v. 1902	101,460
» 1901	73,291	» 1905	148,483

Liike näyttää siis viime vuosina äkisti elpyneen. Ammattiyhdistysten jäsenistä oli viime mainittuna vuonna noin $\frac{2}{3}$ (94,151) sosialistisia; muut kuuluivat katolisiin, »riippumattomiin» y. m. järjestöihin. Belgian sosialistiset ammattiyhdistykset ovat kokonaan liittyneet valtiolliseen työväenpuolueeseen.

HOLLANTI on monessa suhteessa Belgiaan verrattava maa, mutta monessa suhteessa myöskin siitä poikkeava. Kummallakin maalla on ollut pääpiirteissään samanlaiset historialliset vaiheet. Uskonsotain aikakaudella vapautui Hollanti Espanjan vallasta ja nousi 1600-luvulla

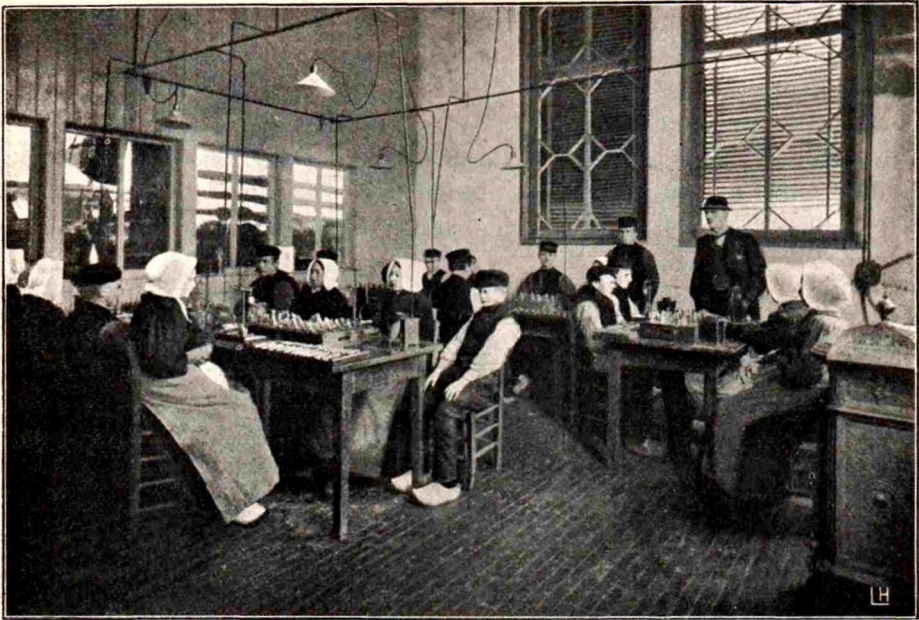
Europan mahtavimmaksi merivallaksi. Siltä ajalta ovat kotoisin Hollannin siirtomaat ja hollantilaisten rikkaus; kaikkien maiden vai-
notut kauppiat ja juutalaiset saivat turvasijan Hollannissa ja toivat
sinne rahansa ja ansiokykynsä. Wienin kongressin jälkeen muodos-
tivat Hollanti ja Belgia yhteisen Alankomaiden kuningaskunnan, josta
kumminkin Belgia 1830 erosi itsenäiseksi valtioksi. Loistoajaltaan
on Hollanti perinyt suuria kirjallisuus-, tiede- ja taidemuistoja sekä
korkean sivistyksen.

Hollantikin on meidän maahamme verraten pilan pieni maa,
ainoastaan $\frac{1}{11}$ Suomea, mutta väkeä siellä asuu pian 6 miljoonaa
henkeä. Eteläinen Hollanti ei luonnon, väestön eikä elinkeinojen
puolesta sanottavasti eroa pohjoisesta Belgiasta. Omituisemmat ovat
olot läntisessä ja pohjoisessa Hollannissa. Siellä leviävät vahvain
patousten suojassa nuo merta alemmat »marskimaat», minne kansa
vuosisatain halki jatkuneella lakkaamattomalla taistelulla on luonut
itselleen viihdykkäät asuinsijat mereltä valloitetujen viljavain vai-
nioiden ja rehoittavain karjalaitumien väliin. Myrskyinen meri on
vuosisatain kuluessa repinyt rannat riekaleiksi ja temmannut syvyyk-
siinsä kaupunkeja, kyliä ja satojatuhansia ihmisiä. Mutta vahingot
on vähitellen korjattu, mereltä valloitettu maat takaisin. Ylpeinä
katselevat hollantilaiset kättensä töitä ja sanovat: »Jumala on luonut
meren, mutta me olemme luoneet rannan.»

Näillä seuduilla on maatalous jo vanhoista ajoista saakka kukois-
tanut. Ennen Tanskaa oli Englanti, ennen Englantia Hollanti maa-
talouden mallimaana koko Europalle. Hollannin maatalous on hyvin
monipuolinen, mutta luonnollisesti on tässä kosteassa laidunmaassa
karjanhoito maatalouden tärkein puoli. Hollannin rotukarja ja juusto
ovat vieläkin suuressa maineessa. Voi, juusto, perunajauhot ja pellava —
»Hollannin palttina» — kuuluvat Hollannin tärkeimpiin vientitavaroihin.
Erikoista Hollannille on kukkain kasvatusta ja kauppa; siinäkin on
Hollannilla maailmanmaine. Maan länsi- ja pohjoisosissa on suur-
tilallisuus, etelässä ja idässä pientilallisuus vallitseva. Köyhimpiä
maalaisista ovat kalastajat, jotka Pohjanmerellä harjoittavat ahkeraa
»Hollannin sillin» kalastusta.

Teollisuudesta ovat mainittavimmat keraminen s. o. savi- ja
porsliniteollisuus, väkijuoma- ja tupakkateollisuus — hollantilaiset
ovat maailman vahvimpia tupakkamiehiä eivätkä sylkäise lasiinkaan
— sekä Amsterdamin juutalaisten timanttihiomot, laatuaan maailman
suurimmat. Muuten ei Hollannin teollisuus ole noussut suurempaan
vauhtiin eikä siellä siis ole erittäin suurta teollisuusköyhälistöäkään.

Hollannin elinkeinojen loistokohtana on kauppa. Maan harvi-
naisen edullinen asema Europan vilkasliikkeisimmän jokiväylän,
Rheinin, suistossa ja maailman enin kuljetun meren ääressä ovat

Sokerijuurikkaan jalostus-laboratorio Hollantilaisessa sokeritehtaassa.

opastaneet kansaa hyötyisään kauppaan. Valtiollisen loistonsa aikana kohosi Hollanti Europan ensimmäiseksi kauppavallaksi ja nykyäänkin vielä se on suurvalta kaupan alalla. V. 1906 nousi sen vienti 4,366 ja tuonti 5,273 eli koko kauppavaihto siis 9,639 miljonan markan arvoon. Suurimman osan kauppavaraitaan -- mainitsemme vain riisin, kahvin, teen, sokerin, tupakan, kininin, kuparin, tinan ja pumpulin -- hankkii Hollanti laajoista siirtomaistaan, joiden köyhäin alkuasukasten hiellä Hollannin mahtavat kauppaherrat ovat koonneet rikkautensa. Ainoastaan verisellä sotilasvallalla kykenee Hollanti hallitsemaan siirtomaitaan; ja tämä siirtomaakysymys on arin kohta Hollannin taloudellisessa järjestelmässä.

Mutta Hollanti on rikas ja varallisuutta on siellä levinnyt jonkun verran muillekin kuin kapitalisteille. Kuitenkin nautti v. 1904 4,5 $\frac{0}{100}$ Hollannin väestöstä (Suomessa 2,7 $\frac{0}{100}$) vakinaista tai tilapäistä avustusta. Köyhäin avustamisesta pitävät Hollannissa huolta pääasiallisesti kirkolliset ja yksityiset hyväntekeväisyysseurat; kunnanapua annetaan vasta siinä tapauksessa, ettei autettava saa yksityistä avustusta. Erityistä köyhäinhoitoveroa ei ole. Kerjäläisyys ja irtolaisuus ovat hollantilaisen kapitalistin mielestä suuria rikoksia ja niitä rangaistaan ankarasti. Verraten hyviä varallisuusoloja todistane se, että Hollannista siirtyy muille maille vuosittain ainoastaan noin 2,500 henkeä.

Sosialidemokratian levenemiselle eivät Hollannin olot ole olleet

suotuisat. Sosialismi alkoi levitä Hollantiin Belgiasta käsin vasta v:n 1868 vaiheilla. Liike pääsi Hollannissakin vauhtiin »Internationalen» kautta ja vaipui jälleen sen mukana. V:sta 1878 alkoi Hollannin sosialismissa uusi aikajakso, kun anarkistiseen sosialismiin kääntynyt luterilainen pappi Domela Nieuwenhuis rupesi levittämään oppejansa. Tällöin perustetun federalistisen sosialidemokratisen liiton »Sociaal-demokratische Vereeniging»'in merkitys jäi kumminkin vähäiseksi. Maan teollinen kehitys oli jäänyt takapajulle ja kansa nukkui, kun sen valtiollinen äänioikeus oli ylen rajoitettu eikä niin ollen ollut mitään toiveita valtiiovallan valloittamisesta kansan syville riveille. Mutta juuri tämän seikan vuoksi syntyi sosialistien kesken menettelytavasta erimielisyyksiä, joista v:n 1893 lopulla seurasi Sosialidemokratisen liiton jakautuminen; osa puoluetta tahtoi kaikin voimin ryhtyä taisteluun yleisen äänioikeuden saavuttamiseksi, jota vastoin Domela Nieuwenhuisin ja Cornelissenin johtama enemmistö piti valtiollista taistelua liian pitkäpiimäisenä köyhälistön vapauttamiskeinona. Jälkimmäisen suunnan kannattajat yhtyivät »Sosialistiliitoksi». Erimielinen vähemmistö sitävastoin perusti 26 p. elok. 1894 marxilaisen sosialismin pohjalla olevan »Hollannin sosialidemokratisen työväenpuolueen». Työväenpuolue on sen jälkeen lakkaamatta edistynyt, mutta Sosialistiliitto taantunut. Työväenpuolueelle edullinen on ollut v:n 1897 äänioikeusparannus, jonka kautta valtiollinen äänioikeus suotiin kaikille 25 vuotta vanhemmille, määrätty varallisuusehdot täyttäneille miespuolisille hollantilaisille. Äänioikeutettujen luku on tämän lain kautta mainittavasti kasvanut tehden v. 1906 kaikkiaan 753,130 eli 27,2 % Hollannin miespuolisesta väestöstä. Ensimmäisissä uuden vaalilain mukaan toimitetuissa vaaleissa (1897) saavutti työväenpuolue ainoastaan 13,025 ääntä ja 3 edustajapaikkaa, mutta tulokset ovat sittemmin parantumistaan parantuneet: v:n 1901 vaaleissa saatiin 38,279 ääntä ja 7 sijaa ja v:n 1905 vaaleissa 65,743 ääntä edustajapaikkain luvun pysyessä entisellään.

Enimmät äänestäjänsä lienee sosialidemokratia saanut maalaisköyhälistöstä, jonka eduksi työväenpuolue v. 1907 otti ohjelmaansa seuraavat vaatimukset: 1) maanvuokraperusteet ovat muutettavat sellaisiksi, että vuokramaksu suoritetaan ainoastaan puhtaasta voitosta; jos mitään voittoa ei ole tullut, ei maanomistaja saa vaatia vuokramaksua; 2) vuokrasumma ei ole jätettävä vapaan kilpailun määrättäväksi, vaan on se kunnallisten vuokralautakuntain määrättävä pysyvän perusteiden mukaan; tällaisia vuokralautakuntia on laillisesti asetettava; 3) kaikki vuokrasopimukset, joissa maanomistaja sälyttää vuokramaan hoidosta johtuvan uhkan vuokraajan kannettavaksi, ovat julistettavat mitättömäksi; 4) kuntain pakkolunastusoikeutta on laa-

jennettava niin että kunnat sen avulla voivat lisätä kunnallista maanomistusta.

Hollannin sosialidemokratian nykyisiä johtavia henkilöitä ovat Amsterdamin asianajaja P. J. Troelstra, H. van Kol, W. H. Vliegen ja rouva Henriette Roland-Holst.

Viime vuosina on Hollannin sosialidemokratiassa revisionistinen henki ollut voitolla, mutta sitä vastaan on puolueessa noussut kiivas vastustus. Puolueen pää-äänenkannattajana on »Het Volk» (Kansa).

Hollannin useimmat ammattiyhdistykset ovat v. 1906 yhtyneet Hollannin ammattiyhdistysten liittoon, johon kuuluu (1908) 24 ammattiliittoa ja 32,270 jäsentä.

Belgian esimerkin mukaan on Hollannissakin muodostunut sosialidemokratinen osuuskuntaliike, joka kuitenkin ei ole saavuttanut Belgian osuusliikkeeseen verrattavaa menestystä, vuotuinen liikevaihto kun nousee vasta noin 3 milj. markkaan.

---

3. Itävalta ja Tonavan maat.

Keski-Europan itäisimmissä vuoristoissa ja Itä-Europan läntisimmillä tasangoilla sijaitsevat Itävalta-Unkarin kaksoisvaltakunnan laajat maat. Ei ole mikään yhteiskunta kokoonpantu kirjavammista ja hajanaisemmista kappaleista kuin Itävalta-Unkari. Mikä maakuntain, maisemain, kielien, uskontojen, muistojen, elinkeinojen moninaisuus! Täällä todella on Europan sydän, johon yhtyvät valtasuonet pohjoisesta ja etelästä, idästä ja lännestä. Yhdellä suunnalla länsislaavilaiset kansat jo vanhoista ajoista saakka ovat taistelleet vieraita ja toisiansa vastaan. Kaukaisessa Galitsiassa sortavat puolalaiset herrat köyhiä rutenilaisia maamoukkia, pohjoisessa on Böhmi, missä $3 \frac{1}{2}$ miljoonaa tšhekkiläistä on pysyvässä kansallisvimmassa $2 \frac{1}{2}$ milj. saksalaista vastaan kummankin kansallisuuden riistäjäin eduksi. Itävallan keskustana ovat saksalaiset Itävallan ja Tirolin maakunnat, mutta eteläisillä ääriillä tulee taasen ryhmä eteläslaavilaisten kansain (slovenien ja serbialaisten) asumia maakuntia, niiden joukossa nuo muinaisen Suur-Serbian pesäpaikat, Bosnia ja Herzegovina, jotka vasta äsköisin (1908) lopullisesti yhdistettiin Itävalta-Unkariin. On siinä yhden valtion osaksi! Unkarissa uusiintuvat samat kirjavat olot. Keskellä Unkarin tasankoa asuvat arvoisat heimolaisemme, ylpeät madjarit eli unkarilaiset, pitävät kaikilla valtiollisilla ja taloudellisilla mahtikeinoilla kurissa heidän ympärillään Unkarin alueella asuvia ruteneja, rumanilaisia, serbialaisia, kroateja y. m., vaikka nuo vieraat kansat ovat enemmistönä Unkarin väestössä.

Kaikki nuo erilaiset maakunnat ja kansallisuudet näyttävät vain sattumalta joutuneen saman hallitsijasuvun hallittaviksi. Ei puutu niitä, jotka ennustavat Itävalta-Unkarin hajoavan ensimmäisen vakavan sisällisen selkkauksen sattuessa. Sellaisia selkkauksia sattuu siellä yhtenäin, milloin Itävallan ja Unkarin, milloin hallituksen ja hallittavain, milloin eri kansallisuuksien välillä. Mutta kaksoisvaltakunnan kokonaisuus ei niiden vuoksi ole joutunut vaaraan, päinvastoin näyttää nykyään valtiollinen kokonaisuus entistään vahvistuneen. Se ei suinkaan ole Habsburgin hallitsijasuvun ja sille vielä uskollisen armeijan ansio, vaan johtuu se siitä, että suuri Tonava viljavine laaksoineen, vilkkaine jokiliikkeineen ja pitkine sivujokineen yhdistää kaikki nuo hajanaiset, mutta saman laajan vuoripiirin sisässä olevat

maakunnat yhdeksi maantieteelliseksi kokonaisuudeksi, että taloudellinen elämä Tonavan rannoilla ja takamaissa paikallisesta monikarvaisuudestaan huolimatta luonnollisesti kuuluu yhteen ja että vihdoin Itävalta-Unkari valtiollisista ristiriidoistaan huolimatta kumminkin muodostaa kaikkia osiaan yhdistävän mahtavan suurvallan, joka sekä pinta-alaltaan että väkiluvultaan (45 milj.) on kolmanneksi suurin Europan valtakunnista.

Tärkeänä yhdistävänä voimana Tonavan suurvallassa on myöskin sosialidemokratia, joka väestön syväin rivien etuja valvoessaan, yhteiskunnallista tuotantoa silmällä pitäessään, kansallista sortopolitikkaa vastustaessaan ja kaikkien kansain veljellisyyttä edistäessään sekä kaikkia yhdistävän yleisen äänioikeuden puolesta taistelllessaan on Itävallassa — Sombartin sanoja käyttääksemme — viime vuosina tullut »Itävalta-Unkarin valtiolaitoksen lujimmaksi tueksi».

Kuka sitä olisi sukupolvi sitten uskonut!

ITÄVALTA on maanviljelysvaltio. Sen väestöstä lasketaan 58,2 $\frac{0}{100}$ elävän maataloudella, 22,3 $\frac{0}{100}$ teollisuudella ja vuorityöllä ja 7,3 $\frac{0}{100}$ kaupalla ja liikkeellä. Itävalta ja Unkari tulevat toimeen omalla viljallaan ja vievät ulkomaille suuria määriä sokeria ja munia. Vuoristoseuduissa on meijeritalous vauhdissa ja siellä kasvaa myöskin suuria metsiä, joista Itävalta-Unkari saa tärkeimmän vientitavaransa. Edistynein on maanviljelys Böhmissä, jonka sokerijuurikkaat, pellavat, humalat, ohrat ja maltaat ovat tärkeitä vientitavaroita. Suurin osa Itävallan maata on keskikokoisten talonpoikaistilain hallussa, mutta myöskin pikkutilallisia on paljon; toisin paikoin taas on suurtilallisuus hallitseva. Etäisemmillä seuduilla ovat viljelystavat sangen vanhanaikaiset ja kaikkialla on maalaistyöväen kysymys pureva. Amerikkaan siirtyy Itävalta-Unkarista nykyisin vuotuisesti noin 300,000 henkeä, joista puolet Itävallan alueelta.

Itävalta on myöskin mineralirikas maa, joka tuottaa paljon hiiliä, rautaa, suolaa ja petrolia. Vuorikaivoksissa työskentelee noin 150,000 työläistä. Paljon suuremmat työläisjoukot, — noin 3 miljoonaa henkeä — ovat teollisessa työssä. Kaikki teollisen työn asteet ovat edustetut. Länsimaiden teollisuuteen verraten on Itävallan teollisuus jälkijättöisellä kannalla, niin suurin harppauksin kuin se parin viime vuosikymmenen aikana onkin edistynyt. Köyhillä vuoriseuduilla ja suurtilallisten ja juutalaisten hallitsemassa Galitsiassa on laajassa mitassa vallalla teollinen nälkätila, kotiteollisuus (puunleikkely, leikkikalujen valmistus, pitsinnypläys, suutaroinen j. n. e.). Itävallan teollisuuden päärunkona on kuitenkin käsityö ja pikkuteollisuus, joihin Itävallassa huomattavan vaikutusvaltainen kristillinen ja pikkuporvarillinen kansanvaltaisuus perustuu. Tästä yleisestä pohjasta on

kehittynyt viime aikoina yhä tiheneviä suurteollisia keskuksia tehdasköyhälistöineen. Maailmankaupunki Wien 2 miljonine asukkaineen ja suurine huonekalu-, vaatetus-, kone- y. m. teollisuusineen on aina ollut Itävallan köyhälistönkin ja sen pyrintöjen keskus. Läntisissä vuoristoseuduissa tavataan rautateollisuutta (Steyrin asetehdas maailman suurin) ja edistynyttä kutomateollisuutta (Vorarlberg). Sangen edistynyt ja monipuolinen on tehdasteollisuus Böhmissä ja Mäh-rissä (sokeri-, olut-, lasi-, rauta-, kutoma-, hattu- y. m. tehtaita, niistä monet laatuaan Europan suurimmat). Yksityisistä tehdaskeskustoista sielläpäin mainittakoon Prag, Brünn, Pilsen, Reichenberg, Ostrau y. m.

Itävallan työväenliikkeitä on katseltava maan taloudellisen ja valtiollisen kehityksen yhteydessä.

Metternichin aikakautta ja v:n 1848 vallankumousvaihetta Itävallassa olemme jo edellä lyhyesti maininneet (ss. 91/92, 106/107). Ranskan vallankumouksen aikaan ilmestyi Itävallassa, virallisia sanomalehtiä lukuunottamatta, n. 50 valtiollista sanomalehteä, joita laskettiin vuosittain leviävän n. 3 $\frac{1}{2}$ milj. kpl. Metternichin toimesta oli v. 1847 valtiollisten sanomalehtien lukumäärä saatu alentumaan 19:ksi, joista 12 virallista lehteä, niin että jonkun verran vapaita valtiollisia sanomalehtiä oli kaiken kaikkiaan 7! Sitä suurempi oli Metternichin järjestelmän lankeemus 13 p. maalisk. 1848.

Mutta Wienin nälkiintyneet työmiehet eivät taistelleet ainoastaan hallituksen itsevaltaisuutta vastaan, vaan myöskin työttömyyttä vastaan. Työttömäin vimma kohdistui etenkin koneisiin, joiden luultiin riistäneen leivän työmiehen suusta. Wienin esikaupungeissa hyökäsivät työmiehet tehtaisiin, rikkoivat koneet ja panivat rakennukset palamaan. Vallankumous, jossa porvarit ja työmiehet rinnan taistelivat vapauden puolesta, oli myöskin luokkataistelun alkamishetki.

Tehtaitten hävitys oli kumminkin yksinäinen erehdys työväen vallankumouksessa. Wienin työväki taisteli uljaasti katusuluillansa, hankki itselleen yleisen äänioikeuden, sai järjestetyksi yleisiä hätäaputoita ja perusti »Wienin yleisen työväenyhdistyksen». Mutta tämä ilo loppui lyhyeen. Hätäaputyöt olivat riittämättömät ja niissä ilmeni ikäviä epäkoh-tia. Kesällä sattui arveluttavia työväenlevottomuuksia, ja kun elokuussa vallankumouksellinen porvarihallitus alensi työväen palkkoja ja työväki sen johdosta pani toimeen mielenosoituksia, syttyi 23 p. elok. 1848 porvarikaartin ja työväen välillä verinen tappelu, jossa työväen puolella kaatui 18 ja haavoittui 282 ja porvarikaartin puolella kaatui 4 ja haavoittui 56 henkeä.

Lokakuun päättyessä oli porvarienkin vallankumous lopussa, kun hallituksen sotajoukot veristen taistelujen jälkeen voittajina marssivat Wieneriin . . .

Toinen kasvinkausi Itävallan työväenliikkeessä alkoi v:n 1866 onnettomasta sodasta, joka vihdoinkin pakotti Itävallan hallituksen astumaan perustuslaillisuuden tielle. Työväki sai ponnistuksillaan aikaan yhdistymis- ja kokoontumisasetukset 15 p:ltä marrask. 1867, jotka vieläkin ovat voimassa. Näiden asetusten turvissa ruvettiin ahkerasti perustamaan työväenyhdistyksiä. Jo aikaisemmin olivat Schultze-Delitzschin itseauttamis-opit ruvenneet Saksasta leviämään Itävaltaan ja kun myöskin Lassallen edustamat aatteet saivat hartaita kannattajia Itävallan puolella, nähtiin täällä pian »itseauttajain» ja »valtioauttajain» puolueitten hartaasti kilpailevan työväen suosiosta. Edellinen puolue oli porvarillisten johtajain ohjattavissa; »valtioauttajain» johtajana oli saksalainen puuseppä Hermann Hartung. Kuusikymmenluvun lopulla olivat kuitenkin huomattavimmat itseauttajain yhdistykset jo muuttuneet sosialidemokratiksiksi.

Yhtynein voimin saattoivat työmiehet jälleen ryhtyä valtiolliseen toimintaan, mikä oli tullut tarpeelliseksi, kun Itävallan sosialidemokratisen työväen osanoton johdosta Eisenachin kokoukseen 1869 oli hallitus ruvennut ankarasti vainoamaan työväenyhdistyksiä. Valtio-neuvoston (valtiopäiväin) avauksessa 13 p. jouluk. 1869 pani Wienin työväki toimeen mahtavan mielenosoituksen työväen liittymisvapauden ja yleisen äänioikeuden hyväksi. Sotilaallisessa järjestyksessä marssi 15—20,000 mielenosoittajaa parlamentin edustalle ja lähetystö kävi jättämässä adressin pääministeri Taaffelle, minkä jälkeen väkijoukot taas mallikelpoisessa järjestyksessä poistuivat. 7 p. huhtik. 1870 vahvistettiin asetus, jonka kautta työväki sai ammatillisen liittoutumisvapauden.

Mutta hallitus otti julman maksun myöntymyksestään. Vastamainitun mielenosoituslähetystön jäsenet, Itävallan työväenliikkeen johtomiehet, vangittiin ja tuomittiin monen vuoden ankaraan vankeusrangaistukseen kukin. Samalla hajoitettiin 26 Wienin ammattiyhdistystä »valtiolle vaarallisina». Nämä toimenpiteet olivat pitkän vainokauden alkuna. Hetkisen saivat vainotut vielä hengähtää, kun helmikuussa 1871 hallitukseen tuli Hohewartin ministeristö, missä tunnettu yhteiskunnallisten reformien harrastaja Schäffle oli kauppaministerinä. Tuomitut lähetystön jäsenet ja muutkin valtiollisista rikoksista syytteenalaiset henkilöt vapautettiin. Teollisuus- ja liike-elämä edistyivät noina vuosina satumaisesti. Työväenliikkeenkin siivet levisivät. V. 1873 laskettiin Wienissä olevan 51 työväenyhdistystä (35,368 jäsentä) ja Böhmissä 36 työväenyhdistystä (11,707 jäsentä). Mutta tämä myötätuuli oli ohimenevää laatua. Työväenyöstävällinen ministeristö kukistui muutaman kuukauden elettyään, 1873 tuli suuri liikepula; pörssikauhu ja lakot, levottomuudet ja vainot tulivat taas päiväjärjestykseen. Työväenliike alkoi ilmeisesti taantua.

Taantumiseen vaikuttivat myöskin työväenliikkeen omassa keskuudessa syntyneet erimielisyydet. Parin johtajan keskinäinen taistelu saattoi jo 1874 koko työväenjärjestön arveluttavasti vialle. Seuraavina vuosina alkoi »maltillisten» ja »radikalien» kiista. Edelliset lienevät olleet saksalaismielisiä, jälkimmäiset nauttivat slaavilaisten, jopa slaavilaisten feodaliherrainkin suosiota. Saksan sosialistilakien voimaan astuttua ja vainojen Itävallassa yhä jatkuessa kallistui työväenyhdistysten enemmistö yhä enemmän radikalisuuteen ja vihdoin selvään anarkismiin päin, jota Mostin lehdet ahkerasti lietsoivat. Seurauksena olivat anarkistilevottomuudet 1880-luvun ensi vuosina. Syksyllä 1882 tappelivat Wienin suutarit verisesti järjestysvallan kanssa. Samoina aikoina ryöstettiin tehtailija Merstallinger. V:n 1883 lopussa ammuttiin muudan poliisi työväenkokouksesta palatessaan; ampuja hirtettiin. Kun anarkistisia murhatekoja yhä jatkui, sai hallitus siitä aihetta v:n 1884 alussa julistaa Wienin piiritystilaan ja ryhtyä hävityssotaan koko sosialistista työväenliikettä vastaan. Karakoittamalla Wienistä työväen johtajat, tuomitsemalla vankeuteen jokaisen, jolla vain tavattiin kielletty sanomalehti tai kirja, ja muilla samanlaisilla hirmukeinoilla onnistuikin hallituksen jokseenkin täydellisesti lamauttaa sekä anarkismi että työväenliike. Siihen päättyi 1867 alkanut työväenliikkeen aikakausi. Alakuloisuus ja epätoivo vain olivat jäljellä.

Tämä perinpohjainen puhdistus kääntyi kumminkin, niinkuin luonnollistakin, Itävallan työväenliikkeen terveydeksi. Liike nousi pian ojasta alkamaan uusinta, voittoisaa, vieläkin jatkuvaa aikakautansa.

Vuoden 1886 lopussa perusti toht. Viktor Adler — Itävallan sosialidemokratian nykyinen tunnustettu johtaja -- »Tasa-arvoisuus» (Gleichheit) nimisen viikkolehden, joka otti päämääräkseen työväenliikkeen uudestaan herättämisen ja yhdistämisen. V:n 1888 lopussa ja seur. vuoden alussa pidetyillä Hainfeldin puoluepäivillä saatettiin perustaa »Itävallan sosialidemokratinen työväenpuolue», joka hyväksyi täysin marxilaisen »Periaateselityksen». Ohjelma sittemmin tarkistettiin yhteispuolueen kokouksessa Wienissä 1901.

Itävallan omituisten kansallisuusolojen vuoksi oli sosialidemokratisen puolueen järjestämisessäkin otettava huomioon näitä oloja. Ensi vuosina Hainfeldin kokouksen jälkeen tosin ei tämä kysymys ollut pureva, koska sosialidemokratinen liike rajoittui pääasiallisesti vain teollisuutta harjoittaviin saksalaisiin maakuntiin. Mutta kun tshekkiläiset ja slaavilaiset sosialistit v. 1893 Budweisin kokouksessa perustivat kansallisen sosialistisen järjestön, sai kysymys yleisemmän luonteen. Wienin puoluepäivillä 1897 ja yhteispuolueen ensimmäisessä kokouksessa Brunnissä 1899 järjestettiin Itävallan sosialidemokratia

kansalliselle pohjalle, siten että kuusi kansallisjärjestöä, nim. saksalainen, tshekkiläinen, puolalainen, rutenilainen, italialainen ja eteläslaavilainen, yhtyivät »Itävallan sosialidemokratian yhteisjärjestöksi». Kaikki kansallisjärjestöt tunnustavat samoja periaatteita, mutta ovat muuten melkein itsenäisiä. Yhteispuolueen valtiollista toimintaa johtaa »yhteishallinto», jonka paikan yhteispuoluepäivät määräävät. Yhteishallinnon muodostavat kansallisjärjestöjen varsinaiset tai niiden erityisesti valitsemat toimikunnat. Yhteishallinto, jonka toimia valvoo kolmijäseninen valvojakunta, on vastuunalainen yhteispuoluepäiville. Nämä päivät, jotka kokoontuvat ainakin joka toinen vuosi ja joihin edustajat valitaan vaalipiirittäin huomioonottamalla kansallisia eroavaisuuksia, käsittelevät puolueohjelmaa sekä yhteispuolueen agitatiota, menettelytapaa ja järjestämistä koskevia kysymyksiä.

Brünnin yhteispuoluepäivillä 1899 hyväksyttiin seuraava kansallisuusohjelma:

»Kun Itävallan kansalliset rettelöt lamaavat kaikkea valtiollista edistystä ja kansain kaikkia sivistyksellisiä rientoja, kun nämä rettelöt ensi sijassa ovat johtuneet julkisten laitostemme valtiollisesta taantumisesta ja kun erittäinkin kansallisuustaistelun jatkaminen on yksi niitä keinoja, joilla vallassa olevat luokat tukevat valtaansa ja kokonaan estävät kansan todellisten pyrintöjen voimakasta esiintymistä,

selittävät puoluepäivät:

Itävallan kansallisuus- ja kielikysymyksen lopullinen järjestely yhtäläisen oikeuden, tasa-arvoisuuden ja järjen vaatimusten mukaan on ensi sijassa sivistysvaatimus ja sen vuoksi köyhälistön elämänpyrintöjä koskeva; se on mahdollista ainoastaan todella kansanvaltaisessa yhteiskunnassa, joka perustuu yleiseen, yhtäläiseen ja välittömään äänioikeuteen ja jossa kaikki valtion ja maakuntain läänitysvaltaiset erioikeudet on poistettu, sillä vasta sellaisessa yhteiskunnassa saavat vaikutusta työtätekevät luokat, jotka todella ovat valtiota ja yhteiskuntaa säilyttäviä voimia;

kaikkien Itävallan kansain kansallisuonteiden hoitaminen ja kehittäminen on mahdollista ainoastaan yhtäläisen oikeuden perusteella ja kaikkea sortoa karttamalla, sen vuoksi on ennen kaikkea muuta taisteltava kaikkea virkavaltais-valtiollista keskitystä ynnä maakuntain läänitysvaltaisia erioikeuksia vastaan.

Näillä edellytyksillä, ja ainoastaan näillä, on mahdollista Itävallassa saada kansallisen vihan sijaan kansallista järjestystä, noudattamalla sen ohessa seuraavia johtavia periaatteita:

1. Itävalta on muodostettava kansanvaltaiseksi kansallisuuksien liittovallaksi.
2. Historiallisten »kruununmaitten» sijaan muodostetaan kansallisuusalueellisia itsehallintokuntia, joissa lakeja laativat ja hallintoa hoitavat yleisellä, yhtäläisellä ja välittömällä äänioikeudella valitut kansalliskamarit.
3. Kaikki saman kansan itsehallintoalueet muodostavat yhteisesti kansallisesti eheän liiton, joka hoitaa kansalliset asiansa täysin itsenäisesti.
4. Kansallisten vähemmistöjen oikeus on turvattava erityisellä valtakunnanparlamentin säädettävällä lailla.

Tyrolin pappien vaallagitatiota. (Pilakuva.)

5. Me emme tunnusta mitään kansallista ylemmyyttä ja hylkäämme sentähden yhden virallisen kielen vaatimuksen; valtakunnanparlamentin määrättävä on, tarvitaanko jotakin välityskieltä.

Puoluepäivät, kansainvälisen sosialidemokratian edustajana Itävallassa, lausuvat sen vakaumuksen, että näiden periaatteiden pohjalla on mahdollista saada eri kansat sopimaan keskenään;

puoluepäivät juhlallisesti julistavat tunnustavansa jokaisen kansallisuuden oikeuden kansalliseen olemukseen ja kansalliseen kehitykseen;

mutta katsovansa, että kansat voivat päästä sivistyksessään edistymään ainoastaan läheisellä yhteistunnolla eikä pikkumaisella kinastelulla keskenään, ja että varsinkin kaikkien kansain työväenluokan on sekä kunkin yksityisen kansallisuuden eduksi että kokonaisuuden hyväksi pysyttävä lujasti kansainvälisessä taistelutoveruudessa ja veljeydessä ja ehjin rivein käytävä valtiollista ja ammatillista taistelua.»

Itävallan sosialidemokratian tärkein työ viime vuosikymmenen aikana on ollut sen osallisuus äänioikeustaistelussa. Edustajat Itävallan »valtioneuvostoon» (valtiopäiville) valittiin vielä yhdeksänkymmen-luvun alussa neljässä ryhmässä, siten että suurtilalliset, kaupungit, kauppa- ja käsityökamarit sekä maalaiskunnat kukin hyvin mutkikkaalla tavalla valitsivat omat edustajansa. V. 1893 esitti Taaffe-Steinbachin hallitus yleisen äänioikeuden myöntämistä kaupunki- ja maalaiskunnille, mutta ehdotus ei saanut tarpeeksi kannatusta. Vasta v. 1896 hyväksyttiin Badenin ministeristön ehdottama äänioikeuslaajennus, siten että entisen neljän vaaliryhmän lisäksi muodostettiin viides vaaliryhmä, jossa yleisellä äänioikeudella saatiin valita 72 edustajaa. Tämän vaalitavan mukaan toimitetuissa v:n 1897 vaaleissa saivat sosialistit noin 500,000 ääntä, s. o. 10 ½ kaikista annetuista äänistä, ja valloittivat 14 sijaa valtioneuvostossa. V:n 1901 vaaleissa saivat sosialistien ehdokkaat noin 408,000 ääntä ja 10 sijaa valtiopäivillä.

Tuli sitten Itävallan keisari Unkarin rettelöiden [vuoksi pakotetuksi tarjoamaan unkarilaisille yleistä äänioikeutta. Itävallankin puolella syntyi nyt uusi äänioikeusliike, johon sosialistit innokkaasti ottivat osaa. Saapuipa silloin lokakuussa 1905 koossaolleille Wienin puoluepäiville, toht. Wilh. Ellenbogenin parhaillaan puhuessa »Itävallan pulasta ja äänioikeudesta», kesken kaikkea tietoa Venäjän tsaarin manifestista, joka myönsi Venäjän kansalle verraten laajan äänioikeuden ja osallisuuden lainsäädäntöön. Suunnaton innostus valtasi Wienin kokouksen. Saksan-, tshekin- ja puolankielisten vallankumouslaulujen raikuessa tehtiin päätös, että nyt oli Itävallankin köyhälistölle tullut hetki yleisen, yhtäläisen ja välittömän äänioikeuden valloittamiseen maksoi mitä maksoi. Valtaavia katumielenosoituksia pantiin toimeen. Hallituksen pula antoi liikkeelle odottamatonta myötätuulta. Helmikuussa 1906 esitti Gäutschin ministeristö yleiseen äänioikeuteen perustuvan vaalilain ja muutamain jännittävien tapausten jälkeen sai valtioneuvoston hyväksymä vaalilaki 30 p. tammik. 1907 hallituksen vahvistuksen. Itävallan sorrossa ja ahdistuksessa kauan eläneelle kansalle se varmaan oli todellisen ilon hetki.

Yleisen äänioikeuden mukaan toimitettiin vaalit jo 1907. Sosialistit saivat 87 sijaa 516:sta. Saksalaisissa seuduissa saivat sosialistit 27,4 $\%$, tshekkiläisissä seuduissa 39,6 $\%$ annetuista äänistä. Valtioapäiville joutuneista sosialidemokrateista kuuluu 50 saksalaiseen, 24 tshekkiläiseen, 6 puolalaiseen, 5 italialaiseen ja 2 rutenilaiseen ryhmään. V. Adlerin, Engelb. Pernerstorferin, K. Leuthnerin y. m. eteväin johtomiesten johdolla ovat Itävallan sosialistit innolla ja menestyksellä ottaneet osaa lainsäädäntötyöhön.

Itävallan sosialidemokratia on viime vuosina ripeästi edistynyt. Sosialidemokratiseen sanomalehdistöön kuului siellä v. 1905 kaikkiaan 133 valtiollista, ammatillista y. m. lehteä, joista 79 saksalaista, 44 tshekkiläistä ja 18 puolalaista. Sosialidemokratiisiin ammattiyhdistyksiin kuului samaan aikaan 236,686 jäsentä.

Erittäin on mainittava, että raittiusliike on toht. Fröhlichin aloitteesta saanut vankan sijan Itävallan¹ sosialidemokrattien pyrinöissä. Hyvin ja kaikin puolin on Itävallan köyhälistö varustautunut jatkuvaan luokkataisteluunsa, joka jo lähän asti on tuottanut silmännähtävää hyötyä Itävallan valtiolle ja yhteiskunnalle.

UNKARIN yhteiskunta on kansallisessa suhteessa yhtä hajanainen kuin Itävallan. V. 1900 oli Unkarissa 19,254,559 asukasta. Niistä oli

unkarilaisia	8,742,301
rumanilaisia	2,799,479
saksalaisia	2,135,181

slovakkeja	2,019,641
kroateja	1,678,569
serbialaisia	1,052,180
ruteneja	429,447
muita	397,761

Arvoisa sukukansamme on Unkarissa vähemmistönä, mutta siitä huolimatta se pitää ympärillään asuvia vieraita kansoja ankarassa kurissa ja nuhteessa. Monet näistä madjarein naapureista ovatkin taantuneemmalla kannalla kuin heidän valtiolliset isäntänsä, jotka hekään ahkerista ponnistuksistaan huolimatta eivät vielä ole päässeet Europan ensimmäisten kansain rinnalle.

Toinen Unkarin yhteiskunnan omituisuus on sen maaylimyksellinen luonne. Unkarilla oli muinoin tavattoman lukuisa maa-aateli, jonka käsissä oli koko valtiollinen ja yhteiskunnallinen valta. Vielä nytkin on Unkari maanviljelysmaa; 68,4 $\%$ sen väestöstä elää maataloudella. Ja yhä vielä on Unkarissa mahtava suurtilallisuusluokka, jonka tilat kuitenkin ovat enemmän lukuisat kuin laajat. V. 1895 kuului 45,4 $\%$ Unkarin maa-alueesta 24,774 tilaan (tilain koko lukumäärä 2,795,885).

Maaylimyksillä on hallussaan Unkarin valtiopäiväin ylähuone («magnattipöytä»). Alahuoneeseen valitsevat edustajia 20 vuotta täytäneet, veroa maksavat miespuoliset kansalaiset. V. 1907 oli äänioikeus 1,097,829 henkilöllä s. o. 24,7 $\%$ Unkarin 20 vuotta vanhemmasta miespuolisesta väestöstä. Vaaratta vallassaolijoille voisi Unkarissa vielä paljon laajentaa äänioikeutta.

Teollisuuden edistämiseksi on Unkarissa viime sukupolven aikana ankarasti ponnisteltu sillä menestyksellä, että maassa on (v. 1900) 1,127,730 henkeen nouseva teollisuudessa työskentelevä köyhälistö (12,8 $\%$ väestöstä). Parhaassa voimassa ovat vaatetus-, metalli- ja maataloudelliset tehtaat (myllyt, panimot y. m.).

Teollinen kehitys on levittänyt kapitalismia maatalouteenkin, ja kapitalismi on vastapainokseen synnyttänyt sosialismia Unkarin maataloudessakin.

Unkarin työväenliike alkoi v. 1867 perustetusta saksalaisten kirjainpainajain yhdistyksestä, jonka jäsenistä toiset kannattivat Schultze-Delitzschin, toiset taas Lassallen aatteita. Viimemainitut voittivat ja ne uudet työväenyhdistykset, mitä seuraavina vuosina perustettiin, toimivat puhtaasti sosialistiseen suuntaan. V. 1880 pitivät Unkarin sosialistit ensimmäisen yhteisen kokouksen, jossa hyväksyivät oman ohjelman, joka oli voimassa vuoteen 1890 saakka.

Viimemainittuna vuonna pitivät Unkarin sosialistit toisen kokouksen, jossa puolueen ohjeeksi hyväsyttiin Hainfeldin ohjelma. Tästä vuodesta alkaa toinen jakso Unkarin sosialidemokratian historiaa.

Sosialidemokratian voittokulku on kumminkin ollut täällä paljon hitaampaa kuin Itävallassa. »Ensi sijassa jo siitä syystä — lausuu prof. C. Grünberg — että Unkarin taloudellinen kehitys on ollut paljon hitaampi. Sitten myöskin senvuoksi, että Unkarin työtätekevät luokat ovat toiselta puolen osattomia valtiollisista oikeuksista ja toiselta puolen ovat järjestymispyrinnöissään joutuneet hallitusten häikäilemättömän sorron alaisiksi. Unkarin hallituksilla on näet yhä vieläkin ollut se kaikissa sivistysvaltioissa jo kauan sitten voitettu käsitys, että sosialidemokratinen liike on muutamain 'epäisänmaallisten yllyttäjain' toimeenpanoa ja että sitä siis agitationia vainoamalla voidaan pysyvästi vastustaa.»

Vilkaampaa sosialidemokratista liikettä teollisuustyöväestön keskuudessa on syntynyt ainoastaan Buda-Pestissä, jonne maan teollisuus on keskittynyt. Aivan viime vuosina on ammatillinen järjestyminen ruvennut leviämään samanlaisella hämmästyttävällä vauhdilla, joka on ollut huomattavissa kaikkialla maailmassa. Unkarin teollisuustyöväen ammattiyhdistyksiin nim. kuului:

v. 1902	9,999	jäsentä eli	2,39	$\frac{1}{100}$	kaikista teoll. työntek.
„ 1905	53,169	„	„	12,72	„
„ 1907	129,332	„	„	30,94	„

Erikseen on Unkarissa kehittynyt maalais-sosialistinen liike, jonka juuret ovat Unkarissa levinneessä suurtilallisuudessa ja näiden suurtilain alustalaisten kurjissa oloissa. V. 1897 pidettiin Unkarin ensimmäinen maatyömiesten kokous. Vaikka hallitus on häpeällisellä ankaruudella vainonnut maalaistyöväen puuhia, on sen järjestö kuitenkin kasvanut jo noin 50,000-miehiseksi joukoksi.

V. 1903 hyväksyi Unkarin uudestaan järjestynyt sosialidemokratinen puolue uuden pääasiallisesti Itävallan sosialidemokrateilta lainatun ohjelman, jonka käytännölliset kohdat ovat sovitettut Unkarin olojen mukaan.

Unkariin yhdistetyssä etelä-slaavilaisten asumassa Kroatiassakin on syksyllä 1894 muodostunut sosialidemokratinen puolue, joka nykyisin harjoittaa ahkeraa herätystyötä maalaisväestön keskuudessa.

RUMANIALLE on luonto antanut mitä hedelmällisimmän maan ja arvokkaimmat vuorenaarteet, mutta tuossa luonnonrikkaassa maassa elää kurja yhteiskunta, joka pari vuotta sitten suurilla talonpoikaismaaseilla antoi elonmerkkejä itsestään. Rumanian onnettomuus lähtee sen maanomistusoloista. Melkein koko Rumania on hyötymaata, toinen puoli on peltoa, toinen puoli niittyjä, laitumia ja metsiä. Mutta äskettäin tehdyn laskun mukaan on 47,5 $\frac{1}{100}$, siis suunnilleen puolet, kaikesta viljellystä maasta 4,471 suurtilan omaa. Ja loputkin maata

on vielä suurtilallisista ja muista ylimyksistä riippuvaa. Sillä maaorjuuden jäljet eivät vieläkään ole Rumaniaasta poistetut; vasta v. 1864 lakkautettiin siellä maaorjuus, kuitenkin niin, että talonpojat aina vuoteen 1916 saakka pysyvät taloudellisen holhuun alaisina. Kun siinä tilassa on noin miljoona pikkuviljelijää, on helposti arvattava, ininkälaiseksi heidän olonsa voivat ahtaina aikoina muodostua.

Sekä maataloutensa että maaylimystönsä kautta Rumania suuresti muistuttaa läntistä naapuriansa. Unkaria muistuttavat myöskin Rumanian lukuisat kansallisuudet. Rumanian $6\frac{1}{2}$ miljoonaan nousevasta väestöstä on tosin suurin enemmistö rumanilaisia; mutta heidän joukossaan tai heihin sekaantuneena on koko joukko unkarilaisia, bulgarilaisia, serbialaisia ja mustalaisia, turkkilaisia, tatareja, venäläisiä sekä lopuksi $\frac{1}{4}$ miljoona juutalaista, jotka vuorostaan pitävät monta suurtilallistakin maaorjuudessa.

Vasta viime vuosina on Rumanian teollisuus ruvennut vilkastumaan. Vuorityö on myöskin mainittavassa alussa, kun Rumanian vuoristoista on löydetty runsaita kivihiili- ja petroleumi-varastoja.

Sosialismille on Rumaniaassa portit auki sekä maalla että kaupungissa. Vähän kuitenkin on sosialismi vielä ehtinyt siellä vaikuttaa. Pääkaupungissa Bukarestissa v. 1906 pidetyssä ammattiyhdistysten kongressissa oli edustettuna 4,366 jäsentä.

SERBIA on, päinvastoin kuin ylimysvaltainen Rumania, vapaitten talonpoikain maa, jossa ei ole ylimyksiä eikä aatelia. Serbian väkiluku tekee (1905) 2,688,025 henkeä, joista noin 2,100,000 elää maataloudella. Alkuperäistä maakommunismia tavataan vielä paikoin. Maatalouden haaroista ovat viljanviljelys, sikainhoito ja luumujen kasvatustärkeimpiä. Teollisuus on alkuasteillaan ja kaupungit ovat pilan pieniä; pääkaupungissa Belgradissa on 80,000 asukasta. Sosialismi ei siellä pahasti raivoa. Joitakuuta vuosia sitten ilmoitettiin Serbian sosialistien luku muutamaksi sadaksi!

Serbian kuuluisaan yksikamariseen eduskuntaan, »skuptshinaan», valitaan yleisellä äänioikeudella 160 edustajaa. Tässä serbialaisen maailman keskipisteessä pohditaan kyllä hartaasti »Balkanin kysymystä», mutta laiminlyödään oman yhteiskunnan kysymykset. Serbian hallitsijat ovat vanhastaan Europan pahamaineisimpia. Kaikesta päättäen on Serbia vielä puolittain turkkilainen maa. Kansanolut ovat monenkarvaiset, serbialaisen pääväestön seassa kun asuu rumanilaisia, bulgareja, mustalaisia, juutalaisia ja minkä mitäkin. Kreikkalaiskatolinen kirkko sivistymättömine pappeineen ei ole kansaa liiemmäksi valistanut. Osuustoiminta on kumminkin maaseuduilla päässyt ilahduttavaan vauhtiin. Aikanansa on sosialismi seuraava perässä.

BULGARIA on sekä väkirikkaampi (päälle 4 miljoonaa asukasta) että kaikin puolin edistyneempi maa kuin Serbia. Tosinhan Bulgariassakin väestö on sangen kirjavaa, siellä kun bulgarilaisen pääväestön ohella elää suurempia tai pienempiä ryhmiä turkkilaisia, rumanilaisia, kreikkalaisia, mustalaisia ja juutalaisia, ja tosinhan Bulgaria valtiollisesti, yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti on Europan nuorimpia uutismaita, mutta kansansivistyksessä, yleisessä järjestyksessä, vuorityössä ja teollisuudessa (nykyisin n. 200,000 työntekijää) on bulgarien maa ehtinyt hyvän matkaa Serbian edelle.

Bulgarian väestöstä $\frac{2}{3}$ elää maanviljelyksellä. Maanomistajat ovat suurimmaksi osaksi pikkuviljelijöitä. Monella seudulla on laiturien ja metsäin yhteisomistus vielä vallalla. Viljalajeista kasvatetaan enin vehnää; muista viljelyksistä mainittakoon viinin, tupakan, ruusujen, puuvillan ja riisin viljelys.

Niin perin talonpoikaisessa ja alkuperäisessä maassa, kuin Bulgaria sittenkin on, ei sosialidemokratia tietenkään ole voinut vielä suuresti versoa. Toisena sosialismiin vaikuttavana seikkana ovat täälläkin valtiolliset olot, nuo kaikenlaiset valtiolliset mahdollisuudet ja seikkailut, jotka vetävät puolueitten ja yleisellä äänioikeudella valittavan yksikamarisen eduskunnan, »sobranjan», harrastuksen yhteiskunnallisista kysymyksistä pois.

Sosialistisia virtauksia alkoi Bulgariassa ilmetä yhdeksänkymmen-luvun alussa. Jo v. 1892 näkyi noissa virtauksissa kaksi suuntaa, toinen jyrkempi, toinen maltillisempi. V. 1894 kuitenkin saatiin perustetuksi yhtenäinen »Bulgarian sosialidemokratinen työväen puolue», joka laati itselleen Erfurtin ohjelman mukaisen ohjelman. Ominaista Bulgarian sosialistiselle liikkeelle oli, että siihen liittyi enemmän sivistyneitä ja omistavia henkilöitä — professoreita, ylioppilaita, asianajajia y. m. s. — kuin varsinaisia työmiehiä. Tyytymättömät porvarilliset antoivat mielellään äänensä näille sosialisteille; siten lienee selitettävissä, että sosialistit v:n 1902 vaaleissa saivat n. 20,000 ääntä ja 7 edustajanpaikkaa sobranjassa, mutta seuraavan vuoden vaaleissa ainoastaan 9,000 ääntä eikä yhtään edustajanpaikkaa. Näihin aikoihin tuli puolue kuuluisaksi eripuraisuudestaan. Vuosikausia kestäneiden riitain ja juonittelujen jälkeen hajaantui puolue kahdeksi, joista maltillinen ryhmä Janko Sakasowin johdolla piti vanhan puolueen nimen, ja »vallankumouksellinen» ryhmä otti nimekseen »Bulgarian sosialistinen työväenpuolue». Ohjelmasaivarrukset ja nimi-riidat ovat edelleenkin häirinneet Bulgarian sosialismin menestymistä. Kuitenkin kunnostautuivat Bulgarian sosialistit v:n 1906 yleisessä taistelussa hallituksen alkamaa sortovaltaa vastaan, joka taistelu päättyi hallituksen nöyrytykseen.

4. Italia ja muu Etelä-Eurooppa.

Ihastuksella ja ihmettelyllä mainitaan täällä pohjoisessa Italian nimeä. Onhan siellä jos missä siunattu ja antelias luonto. »Euroopan puutarhaksi» kutsutaan syystäkin Lombardian lihavaa laaksoa, missä silkkiäispuut ja viiniköynnökset aitaavat viljapeltoa ja missä tuoksuavalta niityltä kuudesti vuodessa korjataan rehevä heinä. Sinitaivaita vastaan piirrettyjen Apenninien vuorien lämpöisiä lanteita peittävät hyödykkäimmät oliivi-, kastanja- ja pähkinäpuistot ja Välimeren lempeissä rantalehdoista kypsyvät etelän herkullisimmat hedelmät. Kolmekymmentä¹ miljoonaa ihmistä asuu tuon ihanan luonnon keskessä, pienemmällä alalla kuin Suomi. Eivät lakkaa matkailijat laulamasta Italian kansankin kiitosta, sen reipasta vapautumista viisaan Cavourin johdolla ja sen »suurvallaksi» kohoamista, sen kauneutta, lahjakkaisuutta ja synnynnäistä taiteellisuutta. Onnellinen maa ja kansa! Täytyyhän elämän olla silkkiä siellä silkin maassa, lumoavassa luonnossa, tuhansien vuosien aarteitten ja rikkauksien keskessä!

Älköön meitä ensi näkemä kumminkaan pettäkö! Tuolla valoisassa ja kirkkaassa maassa ovat myöskin varjot tummat ja vastakohdat räikeät. Ei ole kaikki kultaa mikä kiiltää. Suunnattoman arvokkaita taidearteita nälkäänäkevässä seudussa, Europan vanhin ja hienoin ylimystö kurjimman köyhälistön keskuudessa, rikkaitten ylläinen elämä leipäkapinain kynnyksellä, anarkistikokoukset kilpailmassa kirkkomessujen kanssa, sellainen on Italian yhteiskunta.

Maataloutta painavat mitä epätasaisimmat maanomistusolot. Itsenäisiä talonpoikia löytää suurimmasta osasta Italiaa ainoastaan etsimällä; mainittavasti on heitä ainoastaan Piemontissa ja Liguriassa luoteisessa Italiassa. Keski-Italian maakunnissa — Toskanassa, Markeissa ja Umbriassa — on yleisesti vallalla lampuoti- eli »mezzadria»-järjestelmä, s. o. maanomistaja vuokraa tilansa karjoineen kaluineen ja saapi sitä vastaan puolet kaikesta vuodentulosta, mutta kantaa myöskin puolet kaikista vahingoista ja rasituksista. Kolmas maankäyttöjärjestelmä on puhdas maanvuokraus. Sitä käytetään enin Lombardian ja Venetsian maakunnissa, missä melkein kaikki maa on suurtilallisten käsissä. »Suurtilat (latifundiat) ovat hävittäneet

Depretis 1876—78. »Hallitukseni on pitävä parhaita huolta maan taloudellisten olojen parantamisesta.»
Cairoli 1878—81. »Taloudellisesti heikoille hankin korvauksen vapauksien kautta.»
Depretis 1881—87. »Maa kaipaa hyviä lakeja, niitä se on saava.»
Crispi 1887—91. »On vihdoin ruvettava ajattelemaan riistettyjä. Hallitukseni on esittävä parannuksia.»

Ministerien sanoja 1. (Pilakuva »Asino»-lehestä).

Italian», valittivat jo vanhat roomalaiset, ja vielä nytkin pitää tuo sananparsii paikkansa. Paitsi Lombardiassa ja Venetsiassa ovat suurtilat vallalla myöskin Etelä-Italiassa ja Sisiliassa. Italia on maanviljelysmaa, jossa väestön suurin osa elää maataloudella. Mutta olot ovat siellä luoneet suuren maalaisköyhälistön, joka elää sängen surkuteltavissa oloissa. Ainoastaan huonopalkkaisen maalaisköyhälistön nojalla saatetaan Italiassa harjoittaa aikaa ja työtä vaativaa raakasilkkin tuotantoa, joka on Italian tärkeimpiä tulolähteitä.

Vaikkei vuorityö kuulu Italian tärkeimpiin elinkeinoihin, on siellä kuitenkin joitakuita vuorikaivoksia, joista Girgentin rikkikaivokset Sisiliassa ovat laatuaan maailman suurimmat. Rikin kaivaminen on mitä vaarallisimpia ja murhaavimpia ammatteja. Eivät mitkään sanat riitä kuvaamaan niitä kärsimyksiä, joita Sisilian köyhälistö on kestänyt rikkikaivoksissa. Mainittakoon vain, että kerran on Englannin hallituksen täytynyt sekaantua asiaan, kun ei muusta apua ollut. Nykyisin Italia koettaa ankaralla tullisuojeluksella ja keinoilla millä hyvänsä kasvattaa tehdasteollisuutta, joka entisinä aikoina on ollut hyvin lamassa. Pohjois-Italiassa on kaikenlainen kutomateollisuus suuresti edistynyt ja siellä on teollisuuskeskuksia sellaisia kuin Milano, jossa on $\frac{1}{2}$ miljoonaa asukasta. Mutta suureksi osaksi on Italian teollisuus vielä vanhanaikaista käsityötä tai koti-teollisuutta, joiden tuotteet ovat kiitettyjä (Toskanan olkityöt, Napolin korallit y. m.), mutta jotka kurjasti palkitsevat harjoittajansa.

Työtätekevään luokkain tila Italiassa siis on kaikkea muuta kuin kadehdittava. Kansan huonoihin oloihin on yhtenä pääsyynä henkinen pimeys. Vaikka paavin valta on vähennetty ja luostareita hävitetty minkä ehditty, lasketaan Italiassa vieläkin olevan toistasataatuhatta pappia, munkkia ja nunnaa. On siinä armeijaa pimeyden valloilla! Italiassa on 21 yliopistoa ja paljon muita opillisia kouluja,

Rudini 1891—92. »Tarkoitukseni on vapauttaa maan taloudellisesta pulasta.»
Giolitti 1892—93. »Kansa tarvitsee taloudellista vahvistumista. Se on meidän tehtävämme.»
Crispien 1893—96. »Minun hallitukseni on alati harastanut kansallisen hyvinvoinnin edistämistä.»
Rudini 1896—98. »Minun hallitukseni on poistava sen kaubean kurjuuden muiston, jonka kansa on kokenut.»
Pelloux 1898—. »Olen viisaila laeilla vahvistava maan taloudellista elämää.»

Ministerien sanoja. 2. (Pilakuva »Asino»-lehdestä.)

mutta kansanvalistus on niin heikolla kannalla, että enempi puoli täysikasvaneesta väestöstä vielä nykyäänkin on lukutaidotonta. Alhaisimmalla kannalla ovat Etelä-Italian seudut.

Tässä vanhassa sivistyksen ja rikkauden maassa on köyhyys hyvin suuri ja kerjäläiset ovat vanhastaan kuuluneet Italian merkilisyysiin. Italian oloja kuvaavaa on, ettei siellä ole mitään järjestettyä köyhäinhoitoa, vaan autetaan kerjuuseen kykenemättömiä köyhiä rikkaitten lahjoitusrahastojen koroilla ja muulla yksityisellä hyväntekeväisyydellä. Hyväntekeväisyysrahastoja olikin Italiassa v. 1900 kaikkiaan 27,078, joiden pääomat nousivat 2,205 miljonaa markkaan! Nämä rahastot ovat senjälkeen kasvaneet huimaavaa vauhtia. Valaisempaa kuvaa Italian yhteiskunnasta tuskin voi saada. Mutta köyhyyskin on lisääntynyt huimaavaa vauhtia. Puutteen vuoksi on miljonain italialaisten täytynyt lähteä etsimään toimeentuloansa ulkomailta. Yhdysvaltoihin ja Brasiliaan siirtyy vuosittain 2—300,000, Argentiinaan lähtee — tavallisesti vain sikäläisen elonkorjuun ajaksi — kymmeniätuhansia ja pitkin Euroopan maita kiertelee kipsikuvain kaupustelijoina, posetivinvääntäjinä ja muina musikanteina pian parisataatuhatta italialaista.

Kärsivällisesti, iloisesti, jopa loisteliaastikin on Italian kansa kantanut kurjuuttansa. Voimme toivoa, että sellainen kansa kerran herättyään on kevyesti heittävä pois kurjuutensa. Kerran — niin ennustetaan — on Italian yhteiskuntakin tuleva yhtä ylistetyksi kuin sen luonnonihanus ja sen kulturi. Kansassa tuolla etelämaassa itää erinomaisia yhteiskunnallisia aineksia. Luonto on italialaisille lahjoittanut raikkaan ennakkoluulottomuuden ja pitkälinen sivistyselämä on kasvattanut kansassa hehkuvan oikeudentunnon. Kun ranskalaiset suuren vallankumouksen jälkeen tulivat italialaisillekin opettamaan

veljeyttä, vapautta ja tasa-arvoisuutta, joutuivat he hämilleen, kun tuossa ylpeän ylimystön luvatussa maassa näkivät arkielämässä enemmän luontaista tasa-arvoisuutta kuin omassa tasavallassaan. Saman huomion ovat muutkin tehneet. »Missään muualla», kertoo Aleksander Herzen Italian matkaltaan 1848, »kuin Italiassa ja Venäjällä en ole nähnyt raskaan työn niin vähän muuttavan ihmisen ulkomuotoa ja jättävän miehuulliset ja jalot kasvonpiirteet tarvelemättä», ja hän sanoo tuntuneen siltä kuin näillä kansoilla olisi jokin salainen taikavoima kestää suurintakin sortoa ja torjua päältään kaiken, mikä uhkaa niiden itsenäisyyttä.

Italiassa on ollut runsaasti omanlaatuisen, mieltäkiinnittävän sosialistisen historian edellytyksiä. Italialaisten rotuominaisuudet — riippumattomuuden ja ihmisarvon tunto, kehittynyt yksilöllisyys, ennakkoluulottomuus, innokkaisuus — ovat sosialismille sopivinta maaperää, ja lieneekin siten selitettävissä se ilmiö, että sosialismi Italiassa ei ole levinnyt ainoastaan taloudellisista syistä sosialismiin taipuviin kansanluokkiin, vaan myöskin taloudellisesti hyvinvoipiin säätyihin, oppineitten ja vapaitten ammattien harjoittajain keskuuteen. Todella onkin sosialistisella arvostelulla, historianfilosofialla ja aate-sepittelyllä jo vanhoista ajoista alkaen ollut Italiassa erittäin mieluisa tyyssijansa, vaikkeivät sosialistiset kansanjärjestöt siellä erin vanhoja olekaan.

ITALIAN ensimmäisestä sosialistista, napolilaisesta munkista, »Auringon valtion» kirjoittajasta Tomaso Campanellasta on kerrottu tämän teoksen edellisessä osassa (I, ss. 83/86). Ranskan vallankumouksen viimeisinä vuosina olemme tavanneet Babeufin sosialisten salaliittolaisten joukossa italialaisen Filippo Buonarrotin (I, s. 143 seur.). Cesare Beccaria, nykyaikaisen rikosoikeustieteen oppi-isä selitti useimpain rikosten johtuvan yksityisomistuksesta, jota laitosta hän piti julmana ja mahdollisesti tarpeettomanakin. 18. vuosisadan puolivälistä 19. vuosisadan puoliväliin kestäneenä aikana eli Italiassa suuri joukko etevää sosialistisia ajattelijoita ja tutkijoita (Pagano, V. Russo, Filangieri, Montanelli, G. Ferrari y. m.). Nämä italialaisen sosialismin tienraivaajat eivät olleet tavallisia utopisteja, vaan realistejä eli niinkuin Italiassa sanotaan »veristejä»; filosofeja, lainoppi-neita, professoreita ja valtiomiehiä, jotka eivät kirjoittaneet yhteistä kansaa, vaan vertaisiansa varten. Se yhteiskunta, missä he elivät, ei heitä ymmärtänyt eikä heitä tarvinnut; he eivät edustaneet mitään joukkotunteita, vaan seisovivat yksinäisinä autiossa` ympäristössä. Heidän sosialisminsa jäi kirjoihin eikä, kentiesi joitakin saintsimoni-laisia ylioppilasklubeja lukuunottamatta, herättänyt mitään sosialis-tista kansanliikettä.

Selkeän sosialistisen virtauksen syntymiseen Italian palkkatyöläisten keskuudessa oli tällöin vielä kaksi suurta estettä. Ensimmäkin tuotanto-olot. Italian kansa oli vielä 1850-luvulla läpiläpeensä pikkuporvarillista, valtaavaksi osaksi maataloutta harjoittavaa, kaikkineen päivineen pikkutuotannon tapoihin takertunutta kansaa. Kaikessa vallankumouksellisessa työväenliikkeessä välttämätöntä kanta-joukkoa, uudenaikaisen kapitalismin luomaa teollisuusköyhälistöä, ei ollut. — Toiseksi oli Italia siihen aikaan vielä paloitetuna moniin pikkuvaltioihin, joita koti- ja ulkomaiset hirmuhallitsijat sortivat. Niiden kahleiden katkomiseksi ponnisti nuori Italia viimeisetkin voimansa ja kansa, taloudellisen sortotilansa unhottaen, keskitti pyrintönsä muukalaisvallan kukistamiseen ja valtiollisen vapauden saavuttamiseen. Rotutaistelujen aikana eivät luokkataistelut milloinkaan pääse täyteen voimaansa puhkeamaan.

Ajan hengen mukaisesti pukeutuivat Italian ensimmäiset yhteiskunnalliset vapautusliikkeet pikkuporvarilliseen ja kansalliseen vaippaan. Giuseppe Mazzinista tuli päivän sankari. Hänen oppinsa mukaan oli valtio kaikkien valtiossa elävien luokkain etujen ylin hallitsija ja sovittaja. Kansanvaltio — tasavalta — siis oli oleva kaiken vakavan työväenpolitikan perustus ja edellytys. Mutta Louis Blanc'in mukaan Mazzini opetti, että valtion oli palveltava kansaa; valtio on ensi sijassa olemassa »suurimman ja köyhimmän luokan» auttamista varten. Kansanvaltion oli yhdessä työväenyhdistysten ja myöskin kaikkien muitten luokkain kanssa käytävä sotaan ja taisteluun kapitalismia vastaan, hävitettävä monopolit, liiallinen kehitys ja likainen kilpailu, sekä lopetettava luokkataistelu. Kapitalit on saatava työväen omiin käsiin — tietysti yksityisomaisuudeksi, sillä kysymys ei ollut yksityisomistuksen hävittämisestä, vaan varallisuuden oikeudenmukaisesta jaosta. Tuotannon kohottamiseksi tarvittiin yhteistoimintaa ja sopua pääoman ja työn kesken. Tämän assosiationi-aatteen ihanteena oli talonpojille mezzadria ja teollisuustyöläisille perustuslaillinen tehdas sekä oikeus voitto-osuuteen etenkin tuotantoyhdyskunnan muodossa. Sillä tavoin, kaikkien valtiollisen ja kansaisen vapauden harrastajain yhteistyöllä, toivoivat mazzinilaiset Italian vapautuvan ja kohoavan.

Eräs piirre tässä pikkuporvarillisessa sosialismissa pistää erityisemmin silmään. Mazzinin oppi edustaa ensimmäistä vaihetta aitoitalialaisessa siveyssosialismissa, jolla sitten kaikkina seuraavinakin aikoina on Italiassa ollut hartaita kannattajia.

Mazzinilaisten isänmaallis-sosialistiset haaveet hajoitti vähällä vaivalla kuusikymmenluvulla alkanut voimakas sosialivallankumouksellinen ja anarkistinen liike. Vv. 1864—1867 eli Italiassa Mikael Bakunin. Hän antoi Italian köyhälistölle ensimmäisen täydellisen

socialistisen maailmankatsomuksen ja hänen nerokkaat ja selvät aatteensa jättivät hyvinkin syviä jälkiä Italian sosialismiin. Bakuninin oppi erosi Marxin opeista etupäässä siveellisen ja sielullisen laatusa kautta. Bakunin hyökkäili tuimimmin kaikkea vääryyttä vastaan ja joutui sitä tietä hylkäämään valtion. Italian sosialivallankumoukselliset olivat Bakuninin kanssa siinä lujassa uskossa, että ihmisluonto välttämättä johtaa tarjona olevan valtiollisen ja taloudellisen vallan väärinkäyttämiseen. Selvääteisimmassa ja jaloluonteisimmassa socialistissakin piilee kunnianhimoinen hirmuhallitsija. Valtio on valtaa ja kaikki hallitus edellyttää hallittuja kansanluokkia. Kuningasvallan ja kansanvallan (tasavallan) välillä on ero ainoastaan asteellinen eikä laadullinen. Kummankaanlaisessa valtiossa ei kansalla ole tosi valtaa. Köyhälistön osanotto valtiollisiin vaaleihin on järjettömyyttä, koska taloudelliset ja sielulliset syyt riistävät näiltä vaaleilta kaiken merkityksen. Kansan äänioikeus merkitsee vain kansan oikeutta valita itselleen vallanpitäjiä. Ainoa parannuksen tie on senvuoksi valtion ja kaikkien sen laitosten hävittäminen. On sitä varten saatava aikaan yleinen vallankumous ja siihen taas tarvitaan ennen kaikkea siveellistä voimaa ja hyvä työväenjärjestö. Bakunin tiesi, ettei porvarillisista vallankumouksellisista ollut tällaisiin uskaliaisiin yrityksiin. Hän kääntyi senvuoksi köyhälistön puoleen, jonka voimaa, elämää, älyä, ihmisyyttä hän ihaili ja jonka tulevaisuuteen hän rajattomasti luotti, kunhan vain syntyjen syvä sana sille annettaisiin.

Bakuninin oppi erotti Italian köyhälistön mazzinilaisesta kansanpuolueesta ja asetti köyhälistön itsenäiselle kannalle. Siinäkin kohden sisälsi bakuninilaisuus uutta, että se italialais-isänmaallista sosialismia vastaan asetti köyhälistön kansainvälisen sosialismin. Kaikkien maiden köyhälistön oli taisteltava kaikkien maiden porvaristoa vastaan. Köyhälistön kannalta ei ollut olemassa isänmaata, koska isänmaana nykyisin oli vain valtio tai muu samantapainen kuvitelma ja isänmaa merkitsi vain kansan riistämistä isänmaan erioikeutettujen luokkain hyväksi.

Lyhyesti: Bakuninin opit saivat suurta kannatusta Italiassa ja olivat vuosikymmenisen ajat yksinvaltiaina Italian socialistien keskuudessa.

Käytännössä ei Bakuninin perustamain Internationalen osastojen toiminta ollut yhtä onnekas. Seitsenkymmenluvulla alkoi hallitus ankarasti vainota sosialismia. Toiselta puolen taas katovuodet 1870-luvun keskivaiheilla levittivät ja syvensivät kansan tyytymättömyyttä ja antoivat lisävauhtia sosialivallankumoukselliselle liikkeelle. Olot viettelemällä viettelivät socialisteja salaliittoihin ja kapinan yrityksiin. Ilkeätsateet, Bakuninin lihavuus ja muut luonnonesteet haittasivat kuitenkin pahasti kapinaliikkeitä ja antoivat vastustajille iloista naurunaihetta,

jospa ei todellista sankarillisuuttakaan valankumouksellisten joukosta puuttunut. Mutta Bakuninin aika oli jo mennyt. 1870-luvun loppuessa oli tämä luku Italian sosialismiakin loppunut.

Sillä välin oli pohjoisen Italian teollisuutta harjoittavissa seuduissa alkanut uusi aatevirtaus. Siellä oleskelevan ranskalaisen pakolaisen Bénéit Malon'in (ks. I, ss. 347/348) mukaan, joka oli uuden suunnan oppi-isä, kutsuttiin sen kannattajia »malonilaisiksi». He tahtoivat lykätä vallankumokset epämääräiseen tulevaisuuteen ja käyttää toisia keinoja olevan yhteiskunnan parantamiseksi. Nämä keinot olivat etupäässä siveellistä laatua; ennen kaikkea oli valtio saatava toimimaan oikeuden ja siveyden aatteiden mukaisesti, ja sitävarten oli köyhälistön valloitettava valtiolta. Näin pääsi Italiassa alkuun käytännöllinen valtiollinen sosialismi.

Sen levenemiselle oli silloinen aika erittäin suotuisa. V. 1882 toimeensaatu vaalilain muutos oli antanut äänioikeuden uusille työväenkerroksille. Pohjois-Italiassa yllytettiin ahkerasti vaalioikeuden hyväksi ja kun äänioikeuden edellytyksenä oli lukutaito, pääsivät sivistyspyrinnötkin työväen keskuudessa äkkiä hyvään vauhtiin. Työmiehet olivat täynnä vastavapautuneitten innokasta toimihaluja ja raikasta uskoa. Työväenyhdistyksissä juoniville herroille ja riiteleville sosialistijohtajille käännettiin selkä; työväki ei ruvennut pureksimaan »bakuninilaisten» ja »malonilaisten» opin pähkinöitä, vaan tahtoi toimia työväen hyväksi. Siinä mielialassa perustettiin Genovan kokouksessa 1882 »Partito Operajo», puhdas, opinongelmoista vapaa, käytännöllisen luokkataistelun kannalla oleva työväen puolue, joka itsetietoisesti läksi omille teilleen ilman sosialististen ja muunlaisten herrain ja neuvojain apua.

Ilman »sosialisteja» ei kuitenkaan kauan tultu toimeen. Sen vuoksi panivat työntekijät ja oppineet ja ajattelevat sosialistit tuumansa tukkoon ja perustivat v. 1892 Italian sosialistisen puolueen. Itsepäisimmät bakuninilaiset eivät kuitenkaan viihtyneet tässä äänioikeutta ja parlamentillisuutta harrastavassa seurassa, vaan jäivät anarkistisena ryhmänä omaan polkujensa kävijöiksi.

Yhtyneessä sosialistisessa puolueessa tunnustettiin kaikenlaisia oppeja, Mazzinin, Malon'in jopa Schäfflenkin. Mutta vähitellen alkoi tästä sekasortoisuudesta selvetä määrätty suunta. Teollisuus alkoi voimakkaasti kehittyä, pääomain keskitys kasvoi huimaavasti ja

Andrea Costa.

Italian tunnetuimpia sosialisteja. Entinen Bakuninin kannattaja.

Filippo Turati.

nykyajan köyhälistö rupesi yhä selvemmin kokoontumaan erilliseksi joukoksi yhteiskunnassa.

Tie oli nyt tasoitettu marxilaisuudelle, kansantaloudelliselle sosialismille. Se sai täällä erittäin voimakkaan vauhdin. Ensimmäisiä italialaisia marxilaisia olivat oppinut filosofian professori Antonio Labriola ja Anna Kuliskiow ynnä hänen nuorekas puolisonsa lainopin tohtori Filippo Turati, jonka johtama viikkolehti »La Critica sociale» yhdeksänkymmenluvulla oli marxilaisuuden pää-äänenkannattaja Italiassa. Vähässä ajassa on italialainen Marx-kirjallisuus kasvanut saksalaisen

jälkeen runsaimmaksi alallaan.

Italiassa Marxin oppi kuitenkin hiukkasen etelämaalaistui. »On epäilemätöntä — lausuu Rob. Michels, jonka esityksiä tässä olemme seuranneet, — että marxilaisuus Italiassa tietopuolisesti nojautui bakuninilaisuuteen, ja että bakuninilaisuus oli sille raivannut mitä parhaimman vaikutusalan. Vaan molemmat opit menettivät alkuperäisen räikeän leimansa. Marxilaisuus kutistui pääasiassa historiallisen materialismin opiksi, joka jo tunnettiin Pisacanen ja Bakuninin ajoista, vaikka se nyt puettiin siroon marxilaiseen ammattisanastoon — luokkataistelun ja kollektivismin! Tätä jätettä kryydättiin toiselta puolen valtaisella annoksella italialaista siveysoppia, toiselta puolen sitä taas leivottiin ankaraksi äärimmäisyydeksi.»

Myöhemmät olot ovat sosialistista puoluetta ja sen oppeja muo- vailleet ja muodostelleet merkilliseen tapaan. V:n 1898 taloudellinen pula oli vastoin sosialistien tahtoa, vaikkei heidän opetustapaansa, houkutellut muutamain teollisuuspaikkain työväkeä kapinaan, mistä oli aiheutunut ankaria toimia sosialismiakin vastaan. Mutta pian sen jälkeen alkoi vapaamielinen hallituskausi. Hallitus asettui ystävälliselle kannalle sosialisteja kohtaan, suosi välillisesti lakko- ja ammattiyhdistysliikkeitä, menipä sen kohteliaisuus niinkin pitkälle, että kymmenvuotiseen vankeuteen tuomitulle Filippo Turatille tarjottiin ministerinpaikkaa. Sosialismi näytti voivan viisaalla esiintymisellä saavuttaa tavattoman suuria etuja. Niin pääsi Italian sosialistien keskuudessa juurtumaan revisionismi eli reformismi (»riformismo»), joka opillisesti pysyen marxilaisuuden pohjalla käytännössä antautui innokkaaseen yhteiskunnalliseen uudistus- ja parannustyöhön, jättäen tuonemmaksi yhteiskuntafilosofiset mietiskelyt.

Tämän taipuisan suunnan pääjohtajaksi tuli Filippo Turati, Italian marxilaisuuden perustaja. Suurin osa puoluetta seurasi häntä.

Vallankumouksesta nämä reformistit ovat niin kaukana kuin olla saattaa. Yhteiskunnallinen vallankumous on heidän mielestensä ainoastaan yksityisten parannusten summa. Kehitys heidän nähdäkseenä kulkee säännöllistä jatkuvaista edistysuraa. He tunnustavat muodollisesti luokkataistelun, mutta uskovat Mazzinin tapaan, että todellinen uudistustyö edellyttää luokkain suurta sovinnollisuutta; tuotannon täytyy tapahtua sovinnossa, mutta taloudellisessa jaossa on toimittava luokkataistelun mukaan. Köyhälistön tulee vaikuttaa todellisen nykyaikaisen porvariston ja »hallitusdemokratian» muodostumiseen. Tällä demokratialla, jonka valloittamiseksi köyhälistön tulee liittyä porvarillisiin vasemmistopuolueisiin, on kahdenlainen tarkoitus: sen tulee vähitellen siveellisesti ja teknillisesti kypsyttää köyhälistö korkeampiin yhteiskuntatehtäviin ja antaa johtajainsa laillista tietä tunkeutua valtiolaitoksiin käyttääkseenä niitä kansan hyväksi. Tämä kaikki vaatii sitkeää, pitkälistä ponnistusta. Siis pois vallankumoukset ja sijaan arkipäiväinen aherrus!

Tällä suunnalla on kuitenkin ollut paljon vastustajia, joita ei ole miellyttänyt reformistien tietopuolinen laillisuusratsastelu ja käytännöllinen hallituksen hännystely. Viime vuosina on vallitsevaa sosialismia vastaan Italiassa syntynyt jokseenkin voimakas vastavirtaus, joka on tunnettu »syndikalismien» eli »vallankumouksellisen syndikalismien» (syndikatti = ammattiyhdistys) nimellä.

Syndikalismien alkukoti on Ranskassa, missä etupäässä George Sorel on sen aatteita viime vuosikymmenen aikana tulkinnut ja levittänyt. Parhaan maa-alansa on uusi opinsuunta kuitenkin löytänyt Italiassa, missä sen etevimpiä edustajia nykyisin ovat nuoret oppineet Arturo Labriola (taloustieteen professori Neapelissa) ja Enrico Leone.

Syndikalistien lähtökohta on väite, että nykyajan vallitseva sosialismi on lauhtunut, väsynyt, menettänyt muinaisen vallankumouksellisen voimansa ja muuttunut parsivaksi parannusliikkeeksi, sanalla sanoen -- perinpohjin porvaristunut. Syyinä tähän surulliseen ilmiöön on sosialismissa vallitseva politikan ja parlamentillisuuden henki. Se on opettanut sosialismia yrittämään eteenpäin ainoastaan keinottelulla ja tinkimisellä, se on kasvattanut sosialismien niskoille ammatillisen johtajakoplan, joka elää riistämällä. Sosialismien nykyinen taistelumuotokin on porvareilta lainattu: valtiollinen puolue. Ja puolue elää siinä harhaluulossa, että yhteiskunnalliset voimat saadaan lakien ihmevoimalla taltumaan, että hallitusvallalla on taikamainen ihmevoima. Unohdetaan, että puolueet voivat valita edustajia, vaan eivät panna konetta käymään eivätkä järjestää liikeyritystä. Tällä tavoin on sosialistinen puolue muuttunut demokratisiksi kansanpuolueeksi ja lakannut olemasta palkkatyöläisten puolue.

Sekä oikeaoppiset marxilaiset että revisionistit ovat yhtä syyllisiä tähän taantumukseen, sillä erotuksella, että jälkimmäiset avoimesti tunnustavat tekonsa.

Sosialismin nykyinen suunta on vaaraksi työväenluokalle ja koko ihmiskunnan viljelykselle. Valtiollisen sosialismin luoma kulturi on ainoastaan porvarillisen kulttuurin jatkoa ja yleistämistä eikä muuta. Jos tätä menoa jatketaan, niin pian ei sosialistia ja porvaria enään mikään erota. Syndikalistien mielestä ei ole mikään luulo hullumpi kuin se, että uusi yhteiskunta voisi perustua tuotantovälineitten joutumiseen valtion tai kuntain haltuun. Sellainen järjestys muuttaa vain asian muodon, vaan ei sisällystä; porvarilliskapitalistinen tuotantotapa ja yhteiskuntajärjestys pysyy pääkohdisaan ennallaan ihmistä alentavine tuotanto- ja virkamiesasteikkoinen. Jos nykyisestä alennustilasta tahdotaan päästä, niin on ammattiyhdistys jälleen saatava työväen liikkeen ja tuotannon kannattajaksi, keskuksiksi ja ytimeksi. Työmiesten ammattiyhdistys edustaa jo sinänsä työväen luokkayhteyttä ja sisältää jo itsessään sosialismin aatteet. Sosialismi ei olekaan muuta kuin laajennettu ja syvennetty ammattiyhdistys. Niinkuin siis ammattiyhdistys on nykyoloissa sosiaalisen liikkeen ainoa oikea kannattaja, on ammattiyhdistyksessä myöskin itu tulevaan sosialistiseen yhteiskuntaan, jota on ajateltava liittoutuneitten ja järjestyneitten, tuotantoa harjoittavain ammattiyhdistysten ylläpitämäksi järjestöksi.

Uusi yhteiskunta pannaan toimeen köyhälistön vallankumouksellisella tahdolla, innostuksella ja voimalla. Vanhanaikainen ammattiyhdistyspolitiikka apu- ja lakkokassoineen, sovinto-oikeuksineen, tariffisopimuksineen on heitettävä kaivoon, ja sen sijaan kaikki voimat keskitettävä taisteluun, hellittämättömään kamppailuun, joka ylläpitää luovaa voimaa työntekijöissä ja työnantajissakin, etteivät he väsy tuotannon parantamiseen. Ennen kaikkea muuta on työväen luokkatietoisuuta ja pyhää vihaa viritettävä. Paras keino työväen yhteistunnon, uhraavaisuuden, innostuksen ja taisteluhalun ylläpitämiseen on lakko, ja lopullisena keinona, joka suurella harppauksella auttaa työväen uuden yhteiskunnan veräjämästä läpi, on tietysti valtaava yleislakko, jolloin työväki yhtenä suurena tappelurintamana tekee lopputilin maailman porvariston kanssa. Mutta ennen kuin tämä lopputyö saattaa onnistua ja työväen omaan valtaan perustuva uusi tuotantomuoto alkaa, on vanha valtiokoneisto murskattava ja sen vahvin tuki, sotalaitos, agitation kautta saatava hävitetyksi.

Syndikalistinen oppi on lähemmältä katsoen kirjavaa muurausta kaikenlaisista kivistä. Siinä on paljon Marxia ja Engelsiä, paljon käytännöllistä tervettä järkeä, joskin paljon epätaloudellista, siveellistä ihanteellisuutta ja harhailevaa utopiaa. Sombart katsoo tämän

uuden mieltäkiinnittävän ilmiön saavan selityksensä romanilaisten maitten kansanluonteesta ja vallankumouksellisista perimyksistä, sekä ammattiyhdistysliikkeen laiminlyömisestä, jota vastaan nyt on tullut tällainen taantumus. Mutta vaikka syndikalismien vaikutus sosialismiin varmaan on virkistävä, ovat syndikaliset aatteet kuitenkin mahdottomat yhteiskunnassa toteuttaa, koska ne m. m. tekisivät kaiken suurliikkeen ja tehdasteollisuuden mahdottomiksi.

Oppinsa mukaan ovat syndikalistit viime vuosina taistelleet kuin Simsonit. Rooman puoluepäivillä he saivat kokoon 5,278 ääntä yhtyneitten reformistien 26,547 ääntä vastaan. Sittenkin ovat syndikalistit eronneet vanhasta puolueesta ja ruvenneet pitämään omia puoluekokouksia (ensimmäinen oli Ferrarassa 1907).

Reformismi ja syndikalismi ovat Italiassa verivihollisia. Sovittavaksi, yhdistäväksi välisuunnaksi on siellä viime aikoina kehittynyt Enrico Ferrin johtama »integralistinen» suunta, jota kannattava ryhmä Bolognan puoluekokouksessa (1904) pienellä äänten enemmistöllä pääsi johtavaan asemaan Italian sosialidemokratisessa liikkeessä. Turatin sijaan tuli nyt Ferri puolueen johtajaksi. Enrico Ferri (* 25. 2. 1856) on köyhää sukujuurta, »kääntynyt» sosialismiin 1893, jolloin hän jo oli kuuluisa rikosoikeuden oppinut, professori, edustaja, kehuttu asianajaja. Meikäläiselle yleisölle on Ferri tunnettu suomeksikin ilmestyneen »Sosialismi ja uuden ajan tiede» nimisen pienen teoksensa kautta.

Rooman puoluepäivillä 1906 ei reformistien (Turatin) ja integralistien (Ferrin) mielipiteissä ollut havaittavissa suurempaa eroavaisuutta. Johto joutui uudelleen reformisteille, mihin lienee vaikuttanut Ferrin vähemmän onnistunut toiminta sosialistien pää-äänenkannattajan »Avanti» (Eteenpäin) lehden toimittajana.

Italian sosialidemokratiassa on mieltäkiinnittäväntä se, mitä se on kyennyt aikaansaamaan sosialistisen ajattelun ja opin alalla. Renessansin maa on yhä vieläkin uskaliaisten aatteiden lämmin ja hedelmällinen kasvinpaikka.

Heikompi, vaikka kyllä vaiherikas, on ollut käytännöllinen sosialidemokratinen toiminta Italiassa. Valtiollisissa vaaleissa on päästy seuraaviin tuloksiin:

Enrico Ferri.
* 25. 2. 1856.

vaalivuosi	ääniä	edustajia
1892	26,000	6
1897	135,000	16
1900	164,946	32
1904	301,525	32
1908	—	42

Ammattiyhdistysliike alkoi saada vauhtia vasta 1895. Teollisuustyöväestön järjestöön (Federazione di operai dell' industria) laskettiin v. 1907 kuuluvan 204,271 jäsentä. Verraten voimakkaasti kehittynyt on Italialle ominainen maatyöläisten liitto (Federazione di lavoratori della terra), johon nykyisin kuulunee parisataatuhatta jäsentä.

V. 1891 perustettiin Milanoon ensimmäinen paikallista työväenliikettä tukeva työkamari (Camera del lavoro). Vielä samana vuonna perustettiin samanlaiset laitokset Torinoon ja Piazenzaan. Sen jälkeen on niitä syntynyt kaikkiin suurempiin kaupunkeihin. Nämä työväentalot ovat tulleet työväen valtiollisen ja henkisen elämän pääkorteiksi paikkakunnillaan; niihin on yhdistetty työnvälitys-, tilastollisia ja tiedonantotoimistoja, sovinto-oikeuksia, tarkastusvirastoja y. m. työväenlaitoksia ja tavallisesti ne saavat kannatusapua kunnilta, kauppakamareilta ja muualta.

V. 1893 työväenkamarit muodostivat keskinäisen liiton. Kun niissä ruvettiin harjoittamaan sosialivallankumouksellista yllytystä ja järjestämään yleislakkoyrityksiä, asettui hallitus hyvin jyrkälle kannalle niitä vastaan. Niitä ei kuitenkaan saatu hajoitetuksi. Työkamarien kongressissa 1901 oli edustettuna 54 kamaria, joihin kuului 230,000 jäsentä; v. 1907 ilmoitettiin työkamareja olevan 85 ja niissä jäseniä 392,889.

Niinkuin Ranskassa niin Italiassakin ovat vapaat keskinäiset avustusyhdistykset saaneet suurta kansansuosiota. V. 1862 laskettiin Italiassa olevan sellaisia yhdistyksiä 443, v. 1895 jo 6,725. Myöskin osuustoiminta on Italiassa hyvin menestynyt. Työväen taloudelliset liittymät, ammattiyhdistykset, osuuskunnat ja vapaat keskinäiset apukassat ovat yhtyneet yhteiseen »työn liittoon» (Confederazione del Lavoro), jonka hallintopaikka on Torinossa. Tämän keskusjärjestön johto on »reformistien» käsissä.

ESPANJA on melkoista suurempi maa kuin Suomi ja kansaa siellä on lähemmä 19 miljoonaa henkeä. Espanjan pääelinkeino on maatalous, jolla enempi puoli maan väestöä elää. Mutta vaikka luonto täällä tarjoaa maataloudelle mitä parhaimmat ehdot — Valencian ja Murcian »huertat» (puutarhat) ovat maailman kuulut, — on Espanjan pääelinkeino kuitenkin pohjoisempiin maihin ja Espanjan omaan mui-

naiseen viljelykseen verraten kovin takapajulle jäänyttä. »Espanja tuottaa ihanimpia rypäleitä, mutta tavallisesti vain keskinkertaista viiniä, parhaimpia oliveja, mutta huonoa öljyä, hienointa villaa, mutta karkeita villatavaroita.» Näillä sanoilla on sattuvasti kuvattu Espanjan maataloutta ja sitä vaivaavia puutteita. Vanhoissa nurinkurisissa viljelystavoissa, vallitsevassa suurtilallisuudessa ja muissa yhteiskunnallisissa epäkohdissa on pääsyy maataloudenkin vaipumiseen.

Espanjan tärkeimpiä elinkeinoja on myöskin vuorityö. Espanja on Europan metallirikkain maa, vaan tätäkään luonnonrikkautta eivät espanjalaiset ole kyenneet hyväkseen käyttämään. Vuorityön keskuspaikkoja ovat Bilbao pohjoisessa (rautakaivoksia) ja Rio Tinto eteläisessä Espanjassa (kuparikaivoksia); v. 1905 työskenteli Espanjan vuorikaivoksissa 105,000 työntekijää. Varsinainen tehdasteollisuus on vasta alkutilassaan. Suurempi tehdasteollisuus on keskittynyt Barcelonaan ja sen lähiseuduille, missä varsinkin pumpuli- ja silkkituoteollisuus sekä paperiteollisuus ovat vauhdissa. Muualla maassa kukoistaa vielä osittain arapialaisilta peritty käsityö. Ankaralla suojelustullijärjestelmällä on Espanja v:n 1892 jälkeen koettanut kehittää kotimaista teollisuutta.

Kaupungeista ovat suurimmat pääkaupunki Madrid ja Barcelona, kummassakin päälle $\frac{1}{2}$ miljoonaa asukasta. Oloja kuvaa, että maan väestöstä vielä joku aika sitten oli 72 $\frac{1}{2}$ luku- ja kirjoitustaidotonta; se tulee ymmärrettäväksi kun ottaa huomioon, että Espanjassa yhä vieläkin on 10,000 munkkia ja 40,000 nunnaa ja että jesuiittain toiminta tuossa kiihkokatolisessa maassa on sallittu. Väki ei viihdy kurjassa isänmaassaan, vaan muuttaa suurissa joukoissa meren taakse; v. 1906 läksi Espanjasta 107,898 ja v. 1907 95,592 siirtolaista, useimmat niistä Etelä-Amerikkaan. Tällaisissa oloissa ei paljon merkitse Espanjan parlamentillinen hallitus eikä äänioikeus, joka on kaikilla 25 vuotta täyttäneillä miehillä.

Espanjassa on kuitenkin olemassa sosialistinen puolue, johon muutamia vuosia sitten (1905) kuului 125 yhdistystä ja 10,500 jäsentä, niistä suuri osa maalaisköyhälistöä. Puolueen johtaja sen ensi ajoista, 1880-luvun lopulta, asti on ollut ent. kirjanpainaja Pablo Iglesias ja kirjanpainajat ovat yhä edelleenkin puolueen kantajoukkona. Sosialismin edistymistä ehkäisevät, paitse jo mainitut syyt, Espanjan kovin sekavat valtiolliset ja puolueolot sekä siellä syvään juurtunut anarkismi. Nuo tämän tästäkin Espanjassa puhkeavat levottomuudet ovat milloin tasavaltalaisten, milloin anarkistien — kuten viimeksi Barcelonan hirmutapaukset 1909 —, milloin nälkäisten toimeenpanemia. Näissä vaikeissa oloissa on sosialistinen puolue kuitenkin lakkaamatta edistynyt. Sillä on suuri joukko sanomalehtiä

(päälehti »El Socialista» Madridissa) ja se on tehokkaasti ottanut osaa valtiolliseen elämään, kooten v:n 1904 vaaleissa jo 29,000 ääntä. Yhtään edustajaa ei ole kuitenkaan saatu valituksi eduskuntaan. Parempi menestys on sosialisteilla ollut kunnallisella alalla (v. 1907 kaikkiaan 71 sosialistista edustajaa kaupunkien neuvostoissa). Kansainvälisessä sosialistikongressissa Stuttgartissa v. 1907 oli Espanjalla 6 edustajaa.

Enemmän kuin valtiollisella puolueella on ammatillisella järjestöllä (»Union General de Trabajadores») jäseniä; v. 1907 ilmoitettiin niiden luku 32,612:ksi. Lukemattomissa lakoissa, jotka harvoin ovat lähteneet sosialistien alotteesta, on koeteltu tämän järjestön kestävyyttä.

TURKKI on Europan viljelyksen vanhinta alaa, mutta Europan sosialismin nuorinta uutismaata. Sikäläisissä taloudellisissa, valtiollisissa ja sivistyksellisissä oloissa on sosialidemokratian ollut näihin saakka mahdoton esiintyä. Turkin viljelys on suureksi osaksi taantunut alkuperäiselle, esihistorialliselle asteelle, Turkin kansat ovat näihin saakka eläneet uskonsotain kannalla ja Turkin hallitus on ollut suoraa jatkoa muinais-itämaisten hirmuhallitsijain hallitukseen. Kesällä 1908 tapahtuneen vallankumouksen kautta muuttui Turkki perustuslailliseksi valtakunnaksi ja sai eduskunnan. Edistykselle on vihdoin sieläkin raotettu ovea. Voinemme pitää varmana, että sosialidemokratinen liike on nyt pääsevä alkuun noillakin synkillä maanäärillä.

SKANDINAVIAN MAAT

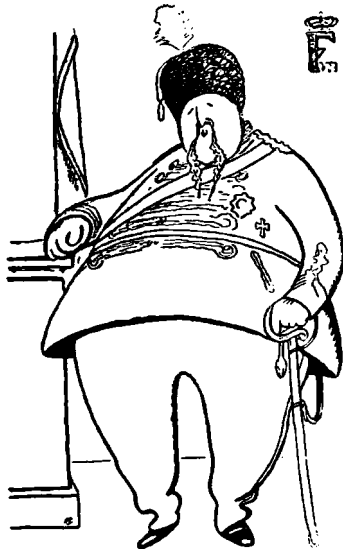

Perustuslakia säättävät valtiopäivät 1848.

1. Tanska.

Sosialismin porttina Pohjois-Eurooppaan on ollut pieni Tanska. Maan läheisyys Europan sivistyksen ja taloudellisen elämän pääpaikkoihin, tanskalaisten virkeä henkinen elämä, järkyttävät valtiolliset vaiheet menneen vuosisadan loppupuoliskon kuluessa ja äärimmilleen jännittynyt taloudellinen kehitys viime vuosikymmenien aikana ovat tässä hempeässä maassa luoneet sosialististakin hedelmällisyyttä ja hankkineet Tanskalle sosialistiseen toimintaan nähden arvosijan pohjoismaitten joukossa.

Heinäkuun vallankumouksesta 1830 kiertyi aaltonen Tanskaan saakka ja herätti sielläkin eloon valtiollista innostusta. Kansa vaati osallisuutta maan hallitukseen ja itsevaltias kuningas suostui asettamaan rinnalleen preussiläiseen malliin järjestetyt neuvottelevat maapäivät. Niiden pääansio oli se, että ne pitivät elossa valtiollisia harastuksia ja koossa kansallisivapaamielistä puoluetta, mihin enimmäkseen liittyi yliopistoväkeä ja liikemiehiä. Mutta suurtilalliset ja korkeammat virkamiehet hoitivat edelleenkin valtiolaivan kulkua pysäyttävää ankkuria ja kansan suuret joukot katselivat älyttöminä, osaa ottamattomina yhteiskunnan korkeammissa kerroksissa ilmenevää valtioelämää.

Fredrik VII. (Pilakuva).

Lähetinpä sitten helmikuunkin val-lankumous aaltosensa Europan pohjoi-sille äärille. 20 p. maalisk. 1848 pitivät vapaamieliset Köpenhaminassa myrskyi-sen kokouksen, jossa vaadittiin kunin-gasta julistamaan kansanvaltaiset perus-tuslait ja ottamaan ministereiksi kansan luottamusta nauttavia miehiä. Kuningas Fredrik VII myöntyi, neljä vapaamie-listä johtajaa nimitettiin ministereiksi ja kuningas ilmoitti pitävänsä itseänsä tästä lähin perustuslaillisenä hallitsijana. Kes-ällä annettiin vaalilaki, jonka mukaan oli valittava jäsenet »perustuslakia laa-tiville» valtiopäiville; kuningas sai ni-mittää neljännesosan eduskunnan jäse-niä ja muut jätettiin kaikkien 30 vuotta täyttäneiden miesten valittavaksi yleisellä äänioikeudella. Syyskuussa toimitet-

tujen vaalien tuloksena oli, että perustuslakia laativaan eduskuntaan tuli jokseenkin yhtä suuret ryhmät vanhoillisia, vapaamielisiä ja viimemai-nituista eronneita vasemmistolaisia. Eduskunta hyväksyi hallituksen esittämän sangen vapaamielisen perustuslain, jonka kuningas vahvisti 5 p. kesäk. 1849. Tanskasta tämä laki teki perustuslaillisen valtion, vaan ei parlamentillista. Hallitsijalle jäi koko hallintovalta ja toinen puoli lainsäädäntövaltaa. Valtiopäivät toimivat kahtena kamarina, ylähuoneena (Landsting) ja alahuoneena (Folketing); kummankin kamarin jäsenet olivat valittavat yleisellä äänioikeudella, ja äänioikeus oli kaikille vähintään 30 vuoden ikäisillä itsenäisillä ja puhdasmai-neisilla miehillä; vaalikelpoinen Folketingin jäseneksi oli jokainen vähintään 25 vuotta täyttänyt mies, mutta Landstingin jäseneksi ainoastaan 40 vuotta täyttänyt ja määrätyn varallisuuden omistava mies; muuta suurta erotusta ei kamarien kokoonpanossa ollutkaan. Perustuslaissa turvattiin kansalaisille painovapaus, uskonvapaus, ko-koontumisvapaus ja yhdistymisvapaus; lainvastaisia tarkoituksia var-ten perustettuja yhdistyksiä sai kuitenkin hallitus lakkauttaa, mutta oli lakkauttamiseen hankittava oikeuden vahvistus; polisilla oli oikeus olla läsnä julkisissa kokouksissa ja ulkona pidetyt kansankokoukset voitiin hajoittaa, jos arveltiin niiden tuottavan vaaraa yleiselle järjes-tykselle. Nämä perustuslain pykälät eivät jääneet käyttämättä.

Tanskan heikkona kohtana menneellä vuosisadalla oli Slesvig-Holsteinin kysymys. Tanskaan yhdistetyissä Slesvigin ja Holsteinin herttuakunnissa oli voimassa toisenlainen vallanperimysoikeus ja

toisenlaiset lait kuin kuningaskunnassa, minkä lisäksi puhtaasti saksalainen Holstein oli erityisenä valtiona liittynyt Saksan liittoon. Slesvigissä (Etelä-Jyllannissa) sitä vastoin asui saksalaista väestöä ainoastaan maakunnan eteläosassa, vaan tanskalaista väestöä maakunnan pohjoisosassa, ja Slesvigin yhteys Tanskan kanssa oli paljon läheisempi kuin Holsteinin ja Tanskan yhteys. Saksalais-kansallisen liikkeen herätessä vuosisadan toisella vuosikymmenellä syntyi Holsteinissa ja Slesvigissäkin eloisa saksalaisuuden liike, joka lähtien herttuakuntain yhteenkuuluvaisuudesta ja saksalaisesta kansallisuudesta pian rupesi vaatimaan herttuakuntain täydellistä valtiollista irrottamista Tanskasta. Liike sai yllykettä Tanskan kuninkaan taitamattomasta menettelystä, hän kun v. 1831 myönsi maakunnille yhteisen hallinnon. Helmikuun vallankumouksen jälkeen muuttui holstein-slesvigiläinen liike ilmikapinaksi, ja kun tanskalainen armeija huhtikuussa 1848 marssi kapinoivia kurittamaan, riensivät Saksan valtiot, Preussi etupäässä, muka sorrettuja heimolaisia auttamaan. Ensimmäinen Slesvig-Holsteinin sota raivosi vuosina 1848 ja 1849; tanskalaisilla oli verraten hyvä sotamenestys ja rauhanteossa jäivät maakunnat Tanskan yhteyteen. Mutta kun herttuakuntain suhde kuningaskuntaan jäi edelleenkin hämäräksi, käytti Bismarck tilaisuutta hyväkseen alkaakseen v. 1864 toisen Slesvig-Holsteinin sodan. Preussin ja Itävallan yhtyneitä joukkoja vastaan eivät tanskalaiset jakaneet pitää puoliansa. Wienin rauhassa 1865 täytyi Tanskan luopua Slesvigistä ja Holsteinista, jotka aluksi joutuivat Preussin ja Itävallan yhteisen holhuun alaisiksi, mutta lopulta liitettiin Preussiin niinkuin Bismarck alusta alkaen oli suunnitellut. Rasittavat sodat ja kansallinen tappio masensivat suuresti Tanskan kansaa, joka kuitenkin ihmeen pian tointui kohtalon kovista iskuista.

Slesvig-Holsteinin menetyksen vuoksi oli Tanskan perustuslaki uudistettava. V:n 1866 tarkastetun perustuslain kautta tuli Landstingin kokoonpano nyt sellaiseksi, että kuningas nimitti sinne 12 elinkautista jäsentä ja muut 54 jäsentä valittiin välillisillä vaaleilla siten, että puolet valitsijamiehistä oli kaikkien Folketingin vaaleissa äänioikeutettujen ja puolet kaupunkien ja maaseudun suurinten veronmaksajain valittava. Tämä vaalitapa oli taantumuksellinen voitto ja yllytti jatkuvaan puoluetistelua. V. 1870 yhtyivät kansallisvapaa mieliset ja suurtilalliset »oikeistoksi» ja kolme muuta puolueyhmää, niiden joukossa talonpojat, muodostivat oikeistoa vastustavan »yhtyneen vasemmiston», jonka päätarkoituksena oli valtiovallan keskittäminen Folketingiin s. o. parlamentillisuuden valtaansaattaminen. Kolmekymmentä vuotta kesti taistelua Folketingin määräysvallasta, kunnes sitkeä kansanvaltaisuus vihdoin sai oikeiston ja hallituksen taipumaan ja alistumaan parlamentillisen vallan alle. Jo v. 1872 oli va-

Folketing 1876—1877.

semmistolla Folketingissä enemmistö, mutta vanhoillinen hallitus hajoitti kamarin, kun se kieltäytyi hyväksymästä valtion tulo- ja menoarviota. Vaalitappion pelko saattoi seuraavan Folketingin hyväksymään rahainhoito-lain, mutta kun vallassaolijat rupesivat vaatimaan sotavarustusten lisäämistä, pani alahuone jälleen vastaan. Vanhoillisen ja taipumattoman tilanomistajan Estrupin johdolla hallitus kaksikymmentä vuotta (1875—1894) taisteli kansanvaltaisuutta vastaan. Tuon tuostakin hajoitettiin Folketing. Kun v. 1877 valtiopäivät eivät voineet sopia valtion tulo- ja menoarviosta, hajoitti Estrup Folketingin ja sääti Landstingin hyväksymisellä väliaikaisen finanssilain. Perustuslain mukaan ei hallituksella ollut oikeutta kantaa veroja ennenkuin valtion tulo- ja menoarvio oli hyväksytty, joten siis koko valtion ja hallinnon toiminta oli riippuva tuosta hyväksymisestä. Taistelun syntyessä finanssilasta oli hallituksella vain kaksi keinoa: joko alistua parlamentillisuuteen ja Folketingin määräysvaltaan tai hallita maata väliaikaisen finanssilain perustuksella nojaten siihen perustuslain pykälään, joka antaa kuninkaalle valtuuden hätätilassa, kun valtiopäivät eivät ole koossa, julaista väliaikaisia asetuksia, jotka kumminkaan eivät saa loukata lakeja ja jotka on alistettava seuraavain valtiopäiväin hyväksyttäväksi. Oikeistolaisten lainoppineiden mielestä saattoi hallitus sillä tavoin julaista väliaikaisia finanssilakejakin; vasemmistopuolueet sitävastoin ovat yksimielisesti kieltäneet hallituksella olevan sellaista oikeutta.

Ensimmäiset väliaikaiset finanssilait olivat vielä koko siivoja, mutta

taistelun jatkuessa heitettiin kursailut nurkkaan: Folketingissä »kerittiin» hallituksen »villakoirat» muotopuoliksi ja hyljättiin useimmat muutkin esivallan esitykset; hallitus yhtä säännöllisesti julkaisi laittomia finanssilakeja Landstingin suostumuksella; niinpä käytettiin vv. 1886—1894 kaikkiaan 50 miljoonaa kruunua Köpenhaminan linnoittamiseen. Kansassa hallituksen röyhkeys herätti suurta suuttumusta. Siellä täällä perustettiin ampumaseuroja ja yritettiin veronmaksulakkoja; hallitus vastasi kieltämällä ampumaseurat, asettamalla santarmiston järjestystä valvomaan ja supistamalla väliaikaisesti painovapauttakin. Estrupia vastaan v. 1885 tehty murhayritys vain vahvisti hänen asemaansa. Ankaralla agitatiolla sai hallitus puoluelaistensa lukumäärän Folketingissä hiukan nousemaan: vasemmiston jakaannuttua kuului v. 1892 Folketingiin 31 oikeistolaista, 39 maltillista, 31 radikalia vasemmistolaista ja 2 sosialidemokrattia. Maltilliset tekivät v. 1894 sovinnon oikeiston kanssa, suostuen myöntämään linnoituksiin tarpeelliset varat. Pitkistä ajoista saatiin taas säännöllinen finanssilaki. Estrup saattoi katsoa ansainneensa levon; parlamentarismi oli joutunut karille ja edistystä oli jarrutettu, mutta Köpenhamina oli linnoitettu.

Oikeiston voitto oli vain väliaikainen. Ministeristö pysyi vanhoillisten käsissä, mutta heikkeni heikkenemistään ja ministeristön kannattajain joukko Folketingissä hupeni hupenemistaan, niin että Folketingin 114 jäsenestä viimein (v. 1901) oli ainoastaan 8 oikeistolaista ja niistäkin oli 3 »vapaavanhoillista», jotka eivät kaikessa kannattaneet hallitusta. Landstingissäkin oli hallituksen kantajoukko sulanut vähäiseksi enemmistöksi. Silloin vihdoinkin katsoi vanhan Kristian IX:n hallitus ajan tulleen muuttamaan valtiolaivan suuntaa. 24 p. kesäk. 1901 annettiin hallitusohjat reformi(uudistus)puolueelle, joka oli vasemmiston suurin ryhmä ja ehdottomana enemmistönä Folketingissä. Se oli Tanskan ensimmäinen parlamentillinen ja kansanvaltainen ministeristö; kyläkoulunopettaja oli siinä kansanvalistus- ja puhdas talonpoika maanviljelysministerinä.

Kansan valitseman edustajakamarin valta-asema ei ole kumminkaan vielä lopullisesti vakaantunut, sillä Landstingin vanhoillinen enemmistö ei Folketingin ylivaltaa tunnusta. Mutta Landsting ei kykene enään mitään rakentamaan eikä toimeensaamaan, vaan on

Kuningas, joka keksi keinon, miten vähemmistön avulla voi hallita. Pilakuva Kristian IX:stä (Kuninkaana 1863—1906.)

Christen Berg.

(* 18. 12. 1829, † 28. 11. 1891)
Opettaja, kansanedustaja, va-
semmistopuolueen johtaja, par-
lamentillisuuden uranuurtaja.
Estrupin vastustaja, Tanskan
suurin valtiomies.

ajettu puolustusasemaan, joka sek in jo on puoliksi menetetty.

Valtiollisella alalla tapahtuneen kansanvaltaisen kehityksen rinnalla on taloudellisella alalla tapahtunut kapitalistinen kehitys.

Tanskan maatalous on menneen vuosisadan kuluessa noussut laadullisesti Europan ensimmäiseksi. Siihen on ollut useampia syitä. Ensinnäkin maalaisoloja koskeva lainsäädäntö. Sata vuotta sitten olivat Tanskan maanviljelijät vastikään vapautuneet maaorjuudesta ja kyläyhteydestä. Maat tulivat vähitellen jaetuiksi talonpojille, laitumet muuttuivat pelloiksi ja niityiksi. Vapaat perustuslait lisäsivät edistymisen mahdollisuuksia. Vihdoin on

valtio ruvennut suoranaissilla toimilla edistämään itsenäisten kääpiötilain (»husmandi-tilain») syntymistä. V. 1899 annettu (v. 1904 parannettu) laki myöntää maalaistyöläisille määrättyillä ehdoilla oikeuden saada valtiolta lainoja pikkutilain ($\frac{1}{2}$ —4 ha) lunastamiseksi. Sillä tavoin on Tanskassa muutamassa vuodessa perustettu tuhansia kääpiötiloja. Nämä pikkutilat ovat useimmiten niin pieniä, ettei perhe elä yksinomaan sellaisen varassa, vaan täytyy niiden asujain hankkia sivutuloja. Lands-tingin suurtilalliset ovat tyytyväisiä tähän järjestelmään, koska se pitää heidän luokalleen tarjolla työvoimaa. Folketingissä on sitävästoin saanut yhä enemmän kannatusta se mielipide, että kääpiötilat olisi tehtävä niin suuriksi, että niillä asuva perhe voisi saada täydellisen toimeentulonsa omalta tilaltaan (pikkutila-järjestelmä).

Maanviljelyväestön luokkakajako riippuu etupäässä maanomistuso-
loista. Tanskan maanviljelyksellä elävä väestö jakautui v. 1900 seuraaviin ryhmiin:

tilallis- ja kartanonomistajaväkeä	450,000	henkeä
vuokraaja-väkeä	15,000	»
»husmandi»-väkeä	300,500	»
maalaistyöväestöä	100,000	»
meijeriväkeä	7,000	»
muuta maanviljelysväkeä	42,000	»

yhteensä 914,500 henkeä.

Tärkeänä vaikuttajana Tanskan maalaisolojen kehityksessä on viimeisten sukupolvien aikana ollut myös kansanvalistus, etenkin maalaisnuorison opetus kansanopistoissa. Ensimmäinen kansanopisto

perustettiin v. 1844 Röddingiin vastapainoksi Slesvigin saksalaistuttamisliikettä vastaan. Nykyään on Tanskassa noin 70 kansanopistoa, joissa vuosittain noin 6,000 nuorta miestä ja naista saa opetusta ja herätystä.

Menneen vuosisadan puolivälissä perustui Tanskan maatalous vielä viljanviljelykseen. Vielä v. 1880 vietiin Tanskasta 35 $\frac{1}{2}$ miljonan kruunun arvosta viljaa enemmän kuin sinne tuotiin. Mutta maailmankaupan suuret mullistukset pakottivat Tanskan maatalouden muuttamaan suuntaa. Valtiollisesti vapaa ja valistunut talonpoikaisväestö kykeni suorittamaan tämän muutoksen eduksensa. V. 1885 tuotiin ensi kerran Tanskaan viljaa enemmän kuin sieltä vietiin. Karjatalous, jonka tuotteiden vienti jo aikaisemmin oli päässyt hyvään alkuun, valtasi nyt ensimmäisen sijan Tanskan maataloudessa. Apunaan uusissa pyrinnoissä Tanskan maanviljelijät ovat käyttäneet osuustoimintaa laajassa määrässä. V. 1882 perustettiin Hjeddingin kylässä ensimmäinen osuusmeijeri; niitä on nykyään noin 1,200 ja meijeritavarain vienti on ensimmäisellä sijalla Tanskan viennissä. V. 1887 perustettiin Horsensissa Tanskan ensimmäinen osuusteurastuslaitos, jollaisia nyt on kymmenittäin ylläpitämässä suurenmoista sianlihanvientiä. V. 1895 alkoi Vejlessä Tanskan osuusmunainvienti; nykyisin nousee Tanskan vuotuinen munainvienti parinkymmenen miljonan kruunun arvoon.

Maataloudellisen tuotannon edistyessä on koko maatalous muuttanut täysin kapitalistiseksi; luontaistaloudesta ei ole enään juuri jälkeäkään, vaan kaikki on teollista suurtuotantoa, jossa maa ja karja ovat vain eräänlaisia koneita. Pelloissa kasvatetaan rehua karjaa varten, sokerijuurikasta sokeritehtaita varten ja ohraa olutteollisuutta varten; keinoteollisesti joudutetaan sikain kasvua ja taitavalla ruokinnalla lisätään lehmäin lypsykykyä uskomattomiin. Maalaisväestön siirtymisen vuoksi kaupunkiin ja maatalouden keskittymisen ja vaativaisuuden vuoksi on työvoiman puute maataloudessa suuri; maataloudellisten koneitten käyttäminen on vain osaksi voinut tätä puutetta poistaa. Suurtilalliset ovat viime aikoina ruvenneet etsimään työvoimaa Puolasta ja Suomestakin saakka. Kaikista suotuisista oloista huolimatta todistaa siis Tanskankin maatalous sen, että maatalouskapitalismin elinehtona on maalaisköyhälistö.

Kapitalistinen kehitys on kumminkin selvemmin näkyvä ulkopuolella maataloutta. Tanskan 2,449,540 asukkaasta v. 1901 asui 40 $\frac{1}{2}$ kaupungeissa tai kaupungintapaisissa asutuksissa. Köpenhaminassa yksin asui 454,466 ihmistä eli pian 20 $\frac{1}{2}$ Tanskan koko väestöstä; todella voi Tanskaa sanoa »kääpiöksi, jolla on jättiläisen pää». Maalla asuvistakaan eivät hetikään kaikki elä maataloudella; yleensä laskeaan Tanskan väestöstä noin 40 $\frac{1}{2}$ (v. 1901 kaikkiaan 948,997 henkeä)

elävän maataloudella ja 60 f muulla tavoin, pääasiallisesti teollisuudella (v. 1901 kaikkiaan 674,613 henkeä) sekä kaupalla ja liikkeellä (v. 1901 kaikkiaan 346,670 henkeä). Elinkeinovapaus julistettiin Tanskassa v. 1857. Suurteollinen kehitys on kumminkin päässyt voimaan vasta parina kolmena viime vuosikymmenenä.

On siis Tanskassakin ollut kylliksi edellytyksiä sosialidemokratian liikkeen syntymiseen.

TIENRAIVAAJIA on sosialismilla Tanskassa ollut useita ja muistettavia. Tanskan ensimmäisenä sosialistina pidetään Frederik Dreieria. Hän oli tuomarin poika, syntynyt Köpenhaminassa 16 p. jouluk. 1827. Ylioppilaaksi tultuaan hän lääketieteellisten pääopin-tojensa rinnalla opiskeli ahkerasti luonnontieteitä, filosofiaa ja yhteiskuntatieteitä. Ennakkoluuloton, terävä ja harvinaisen selväjärkinen kun oli, alkoi hänelle pian muodostua omintakeinen maailmankuva, joka perustui järkiuskaisuuteen ja luonnonoikeuteen ja karttoi kaikkea niistä poikkeavaa, kuten uskontoa, runoutta, historiallisuutta ja kansallisuutta. Mutta tuossa selväjärkisessä ajattelijassa hehkui palava innostus kaikkeen edistykseen ja sykki lämmin sydän työtätekeviä luokkia kohtaan. Ei ihmettä, että hänestä tuli sosialisti. V. 1848 hän julkaisi pienen vihkon nimellä »Kansain tulevaisuus», jossa innokkaasti puolustettiin yleismaailmallisuutta, vapaata liitollista valtiójärjestystä ja uusia kasvatustapoja kansallista itseihailua, mielivaltaisia valtiorajoja ja muita sellaisia yleisiä järjettömyyksiä vastaan. Samana vuonna 1848 julkaisi Dreier salanimellä »Sosialisti» toisenkin kirjasen, »Tulevaisuuden kansankasvatus», jossa esitettiin lasten kasvatamista yleisihmisiksi luonnontieteen ja kansantalouselämän perusteella.

Alilääkärinä oli Dreier sitten mukana ensimmäisessä Slesvig-Holsteinin sodassa, josta palattuaan hän v. 1852 Köpenhaminassa perusti »Reformiseuran», mihin liittyi useita työläisiäkin. Seuran äänenkannattajana oli puolen vuoden ajat Dreierin toimittama viikkolehti »Samfundets Reform» (Yhteiskunnan reformi). Sen palstoilla julkaisi väsymätön Dreier pitemmän sosialistisen esityksen »Pääomasta ja työstä». Tekijä osoittaa tässä teoksessa hyvin tuntevansa kapitalin luonteen ja sen väärinkäytön. Mutta hän katsoo, että suuri osa kapitalin tuottamaa tuhoa voitaisiin välttää, jos sopiviin yhteiskuntaparannuksiin ajoissa ryhdyttäisiin. Yhteiskunnallisen ohjelmansa toteuttamisessa Dreier, vastoin sosialidemokratian oppeja, on rajattomimman yksityisen vapauden puolella: pitää olla mitä täydellisin personallinen vapaus, elinkeinovapaus, yhdistymisvapaus, verovapaus, uskonnonvapaus, valtiollinen vapaus. Leikilliseksi rupeaa Dreier esittäessään kuningasvallan kumoamista; kuningas on pantava eläkkeelle, sillä suuresti ylistetyllä älyllään hän on ymmärtävä, että

hänen virkansa joko on tyhjäntoimittajan tai vaatii häneltä yli-ihmisellistä kykyä; eläke on oleva runsaanpuolinen — eihän tuo miesparka ole oppinut itseänsä elättämään — ja pieni lisäeläke olisi annettava, jos eläkemies suostuisi ulkomaille lähtemään. Ominlainen on Dreierin virkamies-ohjelma; sen mukaan kansalaiset valitsevat alemmat virkamiehet, mutta nämä virkamiehet valitsevat esimiehensä ja niin eteenpäin aina ministereihin saakka. Proudhon'in vaikutusta havaitaan siinä Dreierin esityksessä, joka koskee korotonta luottoa ja luottolippujen käytäntöön ottamista.

Frederik Dreier.

Dreier suunnitteli kokonaisen kirjasarjan toimittamista, mutta ehti siitä julaista ainoastaan pienempiä osia, kun äkkikuolema v. 1853 tempasi hänet pois toimekkaasta, aaterikkaasta elämästä. Dreierin perustama Reformiseura hajosi ja Dreierin elämäntyö peittyi nopeasti unheeseen.

Sosialismin edelläkävijöitä oli myöskin F. Chr. Sibbern (1785—1872), joka v:sta 1813 alkaen opetti filosofiaa Köpenhaminan yliopistossa. Eräässä v. 1849 julkaisemassaan teoksessa («Mietteitä valtiosta ja kirkosta») Sibbern esitti selvästi sosialistisia ajatuksia. Esitys lähtee siitä perusaatteesta, että luoja on luonut maan ja sen hyvyyden ei ainoastaan siksi, että ihminen voisi siitä saada hyötyä, vaan myöskin jotta koko ihmiskunnalle siitä todella olisi hyötyä; maa ja kaikki, mitä se päällään kantaa, on koko ihmiskunnan omaa, johon jokaisella syntyneellä ihmisellä on oikeus. Sibbernin aatteiden toinen tukipylväs oli se käsitys, että valtion päätarkoitus on oikeus, jonka yksi päähaara taas on »jakava oikeus». Yhteiskunnan ydinkysymyksiä on se, kenen hallussa tämä oikeus on oleva, sattuman, onnenkaupan, viekkauksen, syntymän ja perintöoikeudenko vai onko valtion järjestettävä se itsenäiselle pohjalle. Siitä johtuu Sibbern

Chr. Sibbern.

(* 18. 7. 1785, † 16. 12. 1872.)

rahakapitalin kysymykseen. Hän tekee tarkan erotuksen kapitalin ja kapitalistin välillä huomauttaen edellisen välttämättömyyttä ja jälkimmäisen vaarallisuutta. Kapitali on saatava yhteisön haltuun ja käytettävä kaikkien ihmisten hyväksi. »Pidän sangen tärkeänä — lausuu Sibbern esityksensä päätteeksi —, että valtiomiehet ajoissa ottavat selvää kommunismin aatteesta. Sillä on pohjana todellisuus ja päämääränä todellisuus, ja joskin sen takana ja edessä on pimeyttä, niin ei sillä niinkuin perustuslaillisella valtiolla ole pettäväisyyttä ja puolinaisuutta edessään ja takanaan. Vaikkapa sen vuoksi vielä poltettaisiin montakin Hussia ja käytäisiin monta hussilaisotaa, niin emme voi välttää, elleikö senkin puolesta kerran nouse joku Lutherus, pidettäköönpä sitä sankaria sitten siinä arvossa, missä protestantit tai katolilaiset tai kansallismieliset tai filosofiset pitävät Lutherustamme tai oltakoonpa häntä kokonaan Lutherukseen vertaamatta. Muuten ei tällä tahdota sanoa sitä, että hän ensinkään on ilmenevä määrätyn yksityisen henkilön muodossa.»

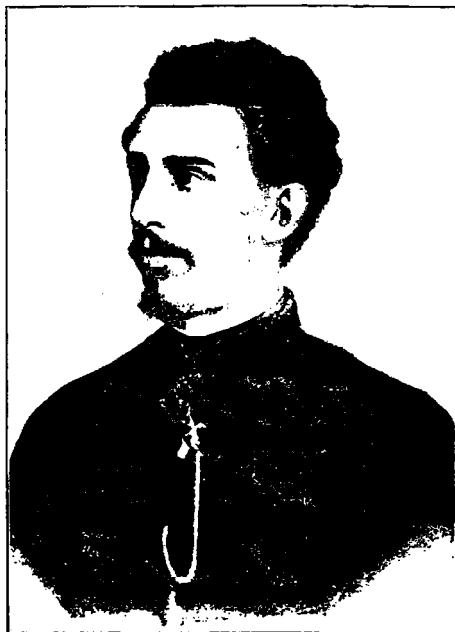
Aatteitaan Sibbern myöhemmin vielä kehitteli valtioromanisaan »Tietoja erään kirjoituksen sisällyksestä vuodelta 2135», jota ilmestyi kolme tukevaa vihkoa v:n 1858—1872 välillä ja joka tekijän kuoleman vuoksi jäi kesken. »Se on — lausuu eräs arvostelija — kerrassaan kummallinen kirja, yhtä raskas kuin jo sen nimikin, laajalaitainen, muodoton ja yleispiirteetön, niin että siitä ylipäänsä ei saa oikeaa kokonaisvaikutusta; sen etevyys on yksityiskohdissa, monimutkaisten yhteiskunnallisten olojen usein syvässä arvostelussa, monissa sattuvissa huomautuksissa, joista henkii tekijän syvä ja hieno mieli.» Valitettavasti emme ahtaan tilan vuoksi voi tässä lähemmin kertoa kirjan sisällystä.

Silloin kuin ukko Sibbern yksinäisyydessään veisteli aaterakennuksensa omituisia nurkkia, oli suuressa maailmassa jo syntynyt hänen ennustamansa yhteiskunnallinen liike taloudellisen ja valtiollisen sosialismin muodossa. Oli jo aika ukon korjata pois kapistuksensa, sillä uusi liike tunkeutui rutosti Tanskaankin meluisana ja mullistavana liikkeenä, taistelevana sosialidemokratiana nuorempain ja rohkeampain miesten johdolla.

Socialidemokratisen liikkeen alkaja Tanskassa oli Louis Pio. Hän oli upseerin poika, syntynyt 1841. Ylioppilaana harrasti hän

teknillisiä aineita, mutta joutui v:n 1864 sotaan yleten siellä luutnantiksi. Rauhan palattua siirtyi hän postipalvelukseen ja saavutti siinä toimesta esimiestensä suuren suosion. Sinne ei kuitenkaan mennyt hänen uransa. Jo ylioppilaana oli hän rakastanut ja harrastanut kansansatuja, joista hän oli yhtä ja toista kirjoittelutkin. Erityisesti oli hänen miellikuviuksensa kiintynyt niihin satuihin, joissa kerrottiin »kultaisesta ajasta». Mutta nyt hän huomasi — kertoo hän muistelmissaan —, että samat kultaisen ajan aatteet elivät hänen omassa elävässä ympäristössään, ei haaveellisina unelmina, vaan käytännöllisesti toteutettavana oppina.

Louis Pio.

Rochefort'in ja Lassallen kirjoitukset ilmoittivat hänelle tämän opin. Parisin kommunin julistus inostutti lisäksi mieltä ja kun toiselta puolen Tanskan postilaitoksen »hervittävä koppavuus» häntä raivostutti, heitti hän v. 1871 kaikkien esimiestensä suurimmaksi ihmeeksi koko postivirkansa siihen paikkaan ryhtyäkseen sosialistiseen toimintaan.

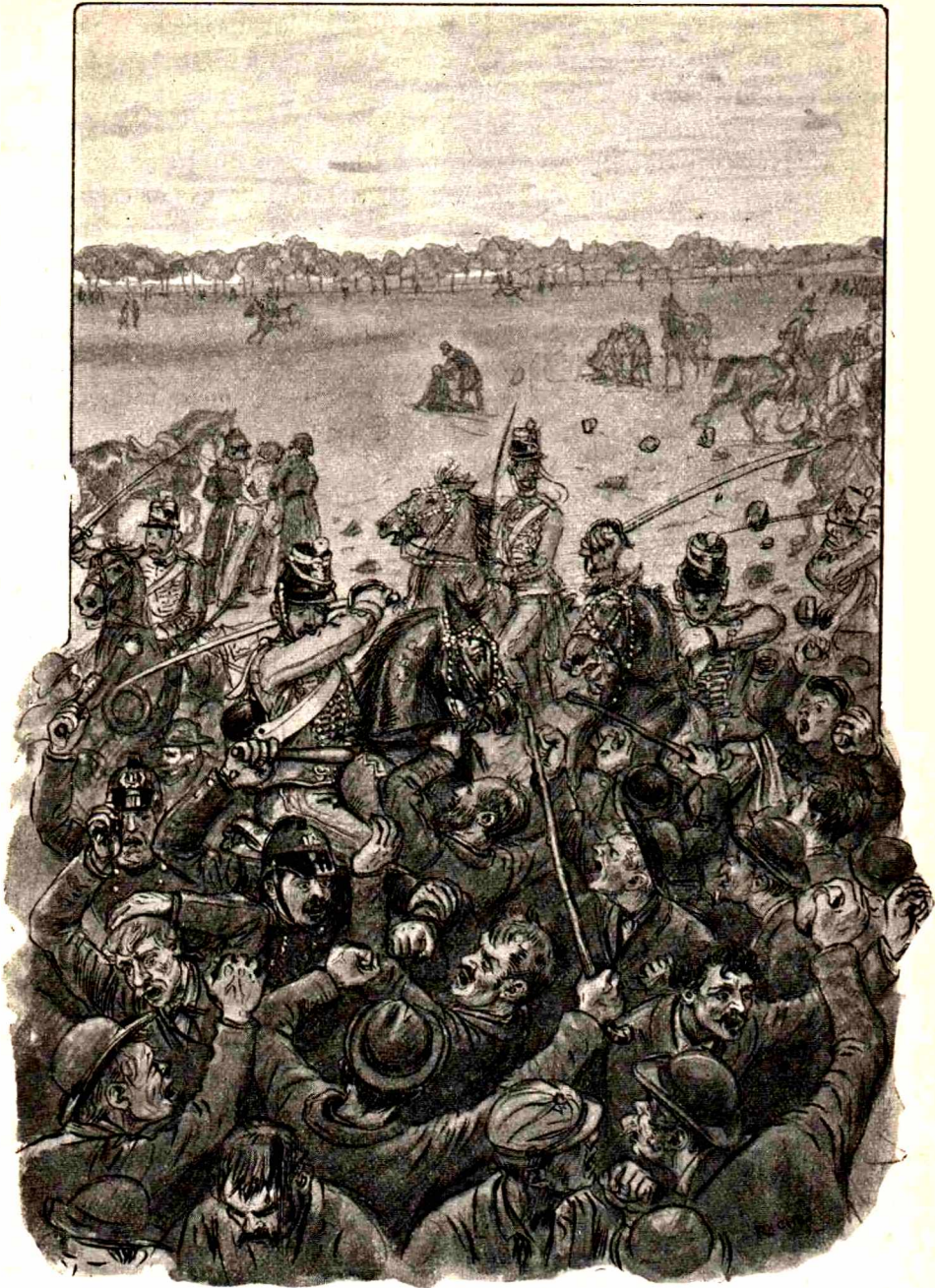
Uudella alallaan hän ensi työkseen jo ennen postista eroamistaan alkoi julaista herättävää kirjoitussarjaa »Sosialistisia lehtiä vapaissa vihkoissa, työmiehen toimittamia». Ensi vihkossa selitettiin sosialistisen liikkeen tarkoituksia ja kirjoituksen lopussa lausuttiin mahtipontisesti, että työmiehet tulevat toteuttamaan ohjelmansa »enemmän tai myöhemmin, lain avulla — tai ilman sitä». Vaikka kirjoitus varovaisesti karttoi sanoa, että työväki toimisi lakia vastaan, pidettiin Pion julkaisua kuulumattomana uhkauksena olevaa yhteiskuntaa vastaan. Toiselle vihkolle ei Pio saanut ketään kustantajaa, kunnes vihdoin muudan hänen sukulaisensa, vararikon tehnyt musikkikauppias Brix, otti sen uskaltaakseen. Pio sai siten tilaisuuden esittää sosialistiset vaatimuksensa. Ne olivat verraten kainot: yleinen äänioikeus, tuloverotus, normalityöpäivä ja muu työväensuojelus y. m. s. Tekijä esitti perustettavaksi työväenyhdistyksiä, jotka liittyisivät »Internationaleen», mutta sisällisessä toiminnassaan seuraisivat Englannin ammattiyhdistysten esimerkkiä.

Tämän pienen kirjoitelman synnyttämä huomio ja häläkkä antoi Piolle rohkeutta yrittää viikkolehden julkaisemista. Se alkoi kesällä 1871 nimellä »Socialisten» (Sosialisti). Kustantajana oli Brix, jolta kuitenkin puuttui tarpeellisia varoja. Ohjelmakirjoituksessa esitettiin jo hiukan ankarampia vaatimuksia kuin Pion ensimmäisessä kirjoituksessa: nyt vaadittiin täydellistä tasa-arvoa kansalaisten valtiollisissa oikeuksissa, armeijan lakkauttamista ja polisilaitoksen muuttamista valtiollisesta laitoksesta todelliseksi suojelulaitokseksi, naisten vapauttamista, kirkon ja valtion erottamista, yksilöllisen perintö-oikeuden lakkauttamista, suurempaa kunnallisvapautta j. n. e.

Yleisö ei vielä tiennyt, kuka tuo uusi maailmanparantaja oli. Pio näet pysyi piilossa. Toimeentuloa etsiessään oli hän joutunut kotiopettajaksi Köpenhaminan lähellä olevalle aatelistolalle. Siellä hän päivän pitkän antoi opetusta ja seurusteli hienossa perheessä, mutta yöt kirjoitteli »Sosialistia». Sen kehoitusta noudattaen perustettiin lokakuussa 1871 »Tanskan kansainvälinen työväenyhdistys», joka liittyi Internationaleen. Yhdistykseen ilmoittautui heti satoja jäseniä ja tupakkatyöläisten ja raitiotielaisten ammattiyhdistykset lupasivat kokonaisuudessaan siihen yhtyä. Uuden järjestön johto uskottiin keskuskomitealle; esimiehenä oli »suurmestari», jonka arvonimen Pio, haaveellinen ja turhamainen kun oli, oli itselleen valinnut. Muuten jakautui yhdistys ammattiosastoihin, joista ensimmäisiä olivat puuseppäin, kirvesmiesten, muurarien, räätälien ja seppäin ammattiosastot; heikommin edustetut anmatit muodostivat sekaosaston. Jäsenmaksu oli alhainen; yhdistykseen otettiin salaisiakin jäseniä, joiden tuli suorittaa nelinkertainen jäsenmaksu.

Sillä aikaa oli tieto levinnyt, kuka oli liikkeen suurmestari. Mutta aatelisrouva, jonka poikien kotiopettajana Pio oli, suojeli häntä, vaikka Köpenhaminan polisimestari kyllä varoitteli. Kun rouva perheineen syksyllä matkusti ulkomaille, sai Pio jäädä kotimieheksi aatelistolalle. Hän ryhtyi nyt julkiseen agitatioon. Hänen lähimpänä toverinaan tässä työssä oli koulunopettaja, sittemmin sanomalehdentoimittaja Poul Geleff (* 1842), joka ei ollut itsenäinen sosialisti, vaan Pion uskollinen jäljittelijä. Agitatio menestyi niin hyvin, että työväenyhdistykseen v:n 1872 alussa lienee kuulunut jo parituhatta jäsentä. Jospa ei jäseniä puuttunut, niin puuttui sitä kipeämmin rahaa; äänenkannattajaa täytyi painattaa milloin siellä milloin täällä, Malmössä ja Hampurissa.

Uutena vuonna 1872 oli Pio — Sveitsissä. Kutsumuksen ja matkarahat oli hän saanut siltä rouvalta, jonka talossa hän oli kotiopettajana toiminut; perästäpäin selvisi, että koko matka oli Pion erään sukulaisen vehkeilyä, joka sillä kurin luuli voivansa vetää Pion pois sosialismin pätsistä. Mutta Pio käsitti matkan sosialistiseksi opinto-

Tappelu Köpenhaminan pohjoiskedolla sunnuntaina 5 p. toukok. 1872.

retkeksi. Sveitsissä hän tapasi J. Ph. Beckerin ja paluumatkalla, johon kotimaassa syttyneet sosialistiset puolueriidat häntä pian vaativat, käväisi hän Leipziginissä Bebeliä ja Liebknechtiä tapaamassa. Polisilla oli Pion hommista niin huonot tiedot, että Pion jo palattua takaisin Köpenhaminaan, polisipäällikkö lausui vakaumuksenaan, ettei Pio enään palaakaan Tanskaan.

Pio sovitti nopeasti sosialistien riidat ja rupesi huhtikuusta 1872 julkaisemaan »Sosialistia» jokapäiväisenä lehtenä. Arkaan asemaan joutui lehti ja puolue samaan aikaan kaupungissa alkaneen muurari-lakon vuoksi, joka herätti suurta katkeruutta työnantajissa ja työntekijöissä. Tanskan Internationale (työväenyhdistys) päätti lakkolaisten tukemiseksi panna toimeen suuren kansankokouksen kaupungin »pohjoiskedolla». Pion, Brixin ja Geleffin allekirjoittama kutsumus ja kehoitus oli »Sosialistissa» luettavana 2 p. toukokuuta. Samassa numerossa oli tavallista kiivaampi kirjoitus, jonka huippukohta kuului: »Mutta tš, te kullan palvelijat, te, jotka köyhää kiristätte! Teille me vielä kerran huudamme: »Te olette vuosisatoja juottaneet meille katkeran kärsimyksen kalkkia; nyt varokaa, sillä mitta on täysi. Älkää enään lisätkö pisaraakaan, muuten se vuotaa yli äyräitten!»

Vaikkei kansankokouksen ohjelmassa ollut mitään laittomia aikeita eikä väkivaltaisuuksia, niin porvarillinen yhteiskunta tuon kirjoituksen johdosta aivan jähmettyi kauhusta. Ministeristö kokoon-tui asemasta neuvottelemaan ja päätti kieltää kokouksen. Kokouksen edellisenä päivänä (lauvantaina) pani poliisi katujen kulmiin julistuksia, joissa kansankokous kiellettiin, koska se muka oli vaarallinen yleiselle järjestykselle, ja samalla kiellettiin vastaisuudessa kaikki Tanskan Internationalen kokoukset. Mielivaltainen, perustuslakia vastaan sotiva kielto kiihdytti työmiehiä, ja polisin julistukset revittiin monessa paikassa alas. Sosialistien johtajat päättivät vastoin hallituksen kieltoa pitää kansankokouksen ja panivat ilmoituksen siitä sunnuntain »Sosialistiin». Mutta yöllä vangitsi poliisi Pion, Brixin ja Geleffin. »Sosialistin» aputoimittajat ehdivät ilmoittaa tämän tapauksen sunnuntain numerossa samalla kehoittaen kansaa luopumaan kokouksen pitämisestä. Siitä ja muista varoituksista huolimatta virtasi kansaa Pohjoiskentälle; toiset tulivat uhallakin suutuksissaan johtajainsa vangitsemisesta ja toiset tulivat uteliaisuudesta. Kentän olivat kumminkin husarit ja polisit jo miehittäneet. Kun väki yritti väkisin tunkeutua kedolle, syntyi navakka tappelu, jossa saatiin paljon sinelmiä ja haavoja, ei toki hengenvaarallisia. Kun ei kansa päässyt kentälle, osoitti se paluumatkalla paha tuultansa rikkomalla akkunoita ja katulyhtyjä.

Koko meteli joutui vangittujen johtajain syyksi. Vasta maaliskuussa 1873 tuli tuomio, suunnattoman ankara: Pio tuomittiin vii-

deksi, Brix ja Geleff kumpikin kolmeksi vuodeksi kuritushuoneeseen. Vankila, jonne vangit teljettiin, oli huono ja lisäksi kohdeltiin heitä mitä tylyimmällä tavalla; tarkoitus oli nähtävästi henkisesti ja ruumiillisesti murtaa sosialistien johtomiehet. Ainoana lohdutuksena vangeille oli se liikuttava uskollisuus ja ystävyys, jota työväki osoitti heille, varsinkin Piolle. Hänen syntymäpäiviään vietettiin juhlallisesti, hänelle annettiin lahjoja ja sujuvammalla tai kankeamalla runolla ylistettiin hänen tekojansa ja mainettansa.

Johtajain istuessa salipain takana koetti puolue auttaa itseänsä niin hyvin kuin taisi. Folketingin vaaleissa 1872 olivat Pio ja Geleff työmiesten ehdokkaina, mutta eivät saaneet yhteensä kolmeasataakaan ääntä; seuraavan vuoden vaaleissa ei työväki asettanut omia ehdokkaita. V. 1873 kiellettiin »Tanskan Internationale» kokonaan; sen työtä jatkoivat ammattiosastoista muodostuneet ammattiyhdistykset ja muudan »Demokratinen työväenyhdistys», jonka merkitys kumminkin jäi varsin vähäiseksi. »Sosialisti»-lehti pysyi niukuin naukuin hengissä, kunnes eräät ammattiyhdistykset ottivat sen kokonaan haltuunsa. Toukokuussa 1874 se rupesi ilmestymään nimellä »Socialdemokraten».

Se ilmestyy yhä vieläkin Tanskan sosialidemokratisen puolueen pää-äänenkannattajana ja on 50,000 tilaajoinen Tanskan suurimpia sanomalehtiä; seitsenkymmenluvulla ei se ollut niin mahtavassa asemassa. Ilosanoma oli sosialisteille, kun kuninkaan nimipäivänä (8 p. huhtik.) 1875 vangitut sosialistijohtajat saivat armon ja Pio ryhtyi »Sosialidemokratian» toimittamiseen. Valtiollisissa vaaleissa huhtikuussa 1876 sai Pio jo tuhannen ääntä, ja kun hän 6 p. kesäk. 1876 Köpenhaminassa avasi Tanskan sosialidemokratisen puolueen ensimmäisen kongressin, saattoi hän tervehtiä 75 edustajaa, jotka ainakin nimellisesti edustivat 6,042 puoluetoveria. Suurin osa

Louis Pio vankilassa.

Tanskalainen siirtola Floridassa Amerikassa.

niistä oli Internationalen työtä jatkavain ammattiyhdistysten jäseniä; muunlaisia työväenyhdistyksiä oli vain harvoja.

Köpenhaminan kongressi hyväksyi »Sosialidemokratisen työväenpuolueen» ohjelman, joka muistutti suuresti saksalaisten Gothan ohjelmaa, sekä uudet säännöt, jotka eivät kaikin kohden olleet Pion yksinvaltaisten mielitekojen mukaiset; tuntui, että päämiehen rinnalle oli ilmennyt toisia johtajia. Pio nurisi lehdessään, mutta otti vastaan puolueen esimiehen toimen.

Puolueelle alkoi nyt entistä kovempi koettelemuksen aika. Puute ja työttömyys olivat suuret ja muut kansanluokat olivat hyvin katteria sosialidemokratteja vastaan. Brix, joka oli ruvennut julkaisemaan »Ravnen» (Korppi) nimistä pilalehteä, tuomittiin alussa vuotta 1877 neljäksi vuodeksi kuritushuoneeseen vallankumouksellisesta yllyttetystä. Se vaikutti masentavasti. Puolueen rivit alkoivat harveta; Pio, jonka kunnianhimo oli kongressissa saanut kovan kolahduksen, alkoi menettää rohkeutensa ja horjua. Hän oli ryntäilevä aloitteen mies, mutta vaikeissa oloissa tarvittavaa lujautta ja sitkeyttä häneltä puuttui. Rasitus, taloudelliset vaikeudet, entisten puoluetoverien hyökkäykset, parjaukset ja epäsopu ohitse pyrkiväin johtajakumppanien kanssa ajoivat hänet vihdoin kokonaan harhateille.

Jo kesällä 1876 oli hän ruvennut puuhaamaan sosialistisen siirtolan perustamista Amerikkaan. Keväällä 1877 piti ensimmäisen retkikunnan lähteä matkaan. Pio erosi puolueen puheenjohtajan toimesta, aikomatta kuitenkaan siltä liittyä Amerikkaan lähteväin seuraan. Tällä hetkellä lähestyivät häntä hallituksen kätyrit tarjoten hänelle 10,000 kruunua, jos hän ainiaaksi jättäisi Tanskan. Ja Pio lankesi. Geleff taipui lähtemään 1,500 penningillä. 23 p. maalisk. 1877 he lähtivät salaa Amerikkaa kohden. Pio vietti siellä sangen levotonta elämää; uhrattuaan hallitukselta saamansa rahat siirtolayritykseen toimi hän milloin maa-agenttina, milloin sanomalehtimiehenä

ja esitelmänpitäjänä, aina puuhassa, aina uusia aatteita levittäen ja heittäen kaikki kesken. Hän kuoli Amerikassa v. 1894. Geleffin kerrotaan siellä vielä elävän ja olevan rikas mies.

Helppo on käsittää, millaisen iskun edelläkerrotut tapaukset antoivat Tanskan sosialidemokratialle. Vaivoin saatiin hajoava puolue pidetyksi koossa. Puolueen johto joutui nyt pysyväisesti työväenluokan omasta keskuudesta nousseiden, rehellisten, innokkaiden, käytännöllisten ja tarmokkaiden miesten käsiin. Heitä oli Chr. Hördum, juutilaisen kyläsuurin poika (* 1843) ja suutarin ammattiyhdistyksen esimies, räätäli P. Holm (* 1848), puuseppä C. C. Andersen (* 1849) y. m. Hördum tuli puolueen väliaikaiseksi puheenjohtajaksi Geleffin jälkeen. Puoluekokous pidettiin 1877, vaikka jäsenmäärä olikin supistunut puoleen entisestä määrästä; puolue järjestettiin osittain uudelleen ammattiyhdistysten pohjalle ja puoluehallintoon tulivat yllämainitut kolme ammattiyhdistysjohtajaa ja lisäksi hansikasmaakari P. Knudsen (* 1843), joka 1882 valittiin puheenjohtajaksi Hördumin sijaan.

P. Holm.

V:n 1877 puoluepäivillä joutuivat jyllantilaiset ja köpenhaminalaiset edustajat riitaan Pion tapauksen vuoksi. Riita johti täydelliseen eroon, mikä sitten lienee vaikuttanut sosialistisen liikkeen lamautumiseen maaseuduilla. Kun ammattiyhdistyksetkin pyrkivät eroon valtiollisesta toiminnasta, päätettiin helmikuussa 1878 perustaa erityinen valtiollinen järjestö »Sosialdemokratisk Forbund» (Sosialidemokratinen liitto). Tämä toimenpide havaittiin pian hyödylliseksi; puolue rupesi esiintymään valtiollisissa vaaleissa entistä pirteämmin. V. 1879 saivat Köpenhaminan sosialidemokratit valmiiksi oman puoluetalon. Mutta tyyneille vesille ei vielä päästy. Jouluna 1880 pääsi Brix vankilasta, ja kun ei päässyt puolueen komentajaksi perusti hän kannattajineen »Sosialidemokratian» kilpailijaksi »Herolden» (Airut) nimisen vallankumouksellista suuntaa edustavan lehden. Yleisempää kannatusta ei Brixin puuha kuitenkaan saanut, ja kun hän jo keväällä 1881 kuoli, lakkasi vähitellen koko vallankumouksellinen suunta.

Se hyvä kilpailusta oli, että »Sosialidemokratti» nyt heräsi nukuksista. Uudeksi toimittajaksi otettiin kirjaltaja Emil Wiinblad. Hän oli syntynyt v. 1854 ja oli jo 17 vuotiaana liittynyt Tanskan Internationaleen tullen seuraavana vuonna sen sekaosaston puheenjohtajaksi.

V:sta 1876 saakka oli hän latonut samaa lehteä, jonka päätoimittajaksi hänet 1881 otettiin. Hän on vieläkin siinä toimessa ja kokemus on osoittanut, että oikea mies on siinä oikealla paikallaan.

V:n 1881 edellisissä vaaleissa saivat sosialistit 1,300 ja saman vuoden jälkimmäisissä vaaleissa 1,429 ääntä; ketään ehdokastaan eivät he kuitenkaan saaneet valituksi. Sosialidemokratisen puolueen valtiollisessa toiminnassa alkoi näihin aikoihin uusi vaihekausi. Kun näet Estrup vaalitappioistaan huolimatta pysyi hallituksessa ja sen kautta yhä enemmän ärsytti vastustuspuolueita, yhtyivät sosialistit vasemmiston kanssa pitkäaikaiseen liittoon hallitusta vastustaakseen. V. 1882 esiintyi »yhtynyt vastustuspuolue» ensi kerran Köpenhaminan vaaleissa ja vähältä piti, ettei jo silloin yksi sosialistikin tullut valituksi eduskuntaan, vieläpä ylähuoneeseen. Estääkseen kannattajiaan joutumasta liiaksi vasemmiston johdettavaksi perusti sosialidemokratinen puolue omia vaaliyhdistyksiä, jotka liittyivät alaosastoina Sosialidemokratiseen Liittoon. V. 1883 koetti Estrup houkutella työmiehiä syntiinlankeemukseen esittämällä valtiopäiville vanhuudenvakuutuslain, jota sosialistit suuresti harrastivat; mutta kun vastustuspuolue periaatteellisista syistä ei suostunut mihinkään hallituksen esityksiin, eivät sosialistitkaan vaatineet lakiehdotuksen käsittelyä, sillä perustuslakitaistelu oli heillekin tärkeämpi kuin yksityinen yhteiskunnallinen parannus, vaikkapa suurikin. V:n 1884 vaaleissa toimivat sosialistit taas vasemmistolaisien kanssa. Yhdessä päättivät he valloittaa Köpenhaminan; kolmessa pääkaupungin vaali-piirissä asetettiin sosialistinen ja yhdessä radikalisi-vasemmistolainen ehdokas. Taistelu oli kuuma, mutta kahdessa piirissä voittivat sosialistien ehdokkaat; Holm ja Hör dum tulivat valituiksi; kaikkiaan saivat sosialistien ehdokkaat Köpenhaminassa 6,800 ääntä. Turhaan olivat vanhoilliset koettaneet saada työväkeä hajotetuksi m. m. perustamalla puolivallankumouksellisen hajotuslehden (»Uusi sosialisti»).

Olipa merkkihetki Tanskan sosialidemokratian historiassa, kun Holm ja Hör dum v. 1884 korottivat äänensä eduskunnassa. Pääkaupungissa alkoi sosialismi nyt edistyä seitsemän peninkulman saappailla. Puolueen äänenkannattaja julkaisi v. 1884 juhlanumeron sen johdosta, että sen tilaajamäärä oli päässyt 20,000:een. Majestetin- ja virkamiestenloukkausjuttuja tuli lehdelle tosin joukkokaupalla, mutta ne hyvitti linnassa erikseen palkattu »istumis-toimittaja», kunnes erityisellä lailla saatiin todellinen toimittaja vastaamaan lehden kirjoituksista ja Wiinbladin itsensä täytyi ottaa lehdestään kuukauden linnaloma. Puolue rupesi Köpenhaminassa jo esiintymään kunnallisvaaleissakin, vaikka korkea varallisuussensus vaikeuttikin toimin-

taa; itsenäisesti ei puolue näissä vaaleissa liikkunut, tyytyihän vain auttelemaan vastarinnan miehiä valtuustoon.

Myöskin maaseuduille rupesi sosialidemokratinen työväenliike nyt toden teolla levenemään ja juurtumaan. Kirjaltaja Harald Jensen (* 1851) perusti v. 1883 Aarhusissa »Sosialidemokratisen Viikkolehden», joka jo seuraavana vuonna saattoi muuttua kuusipäiväiseksi lehdeksi.

Kun vasemmisto v. 1886 antautui sovitteluun hallituksen kanssa, käyttivät sosialistit puolestaan tilaisuutta tehdäkseen tärkeitä yhteiskunnallisia lakiesityksiä. Valtionvarain taistelun uudelleen puhkeaminen ja valtiopäiväin hajoitus keskeyttivät nämä lainsäädäntöpuuhut. Uusissa vaaleissa v:n 1887 alussa saavutti hallituspuolue huomattavia etuja; vanhoilliset voittivat Folketingissä 8 uutta paikkaa ja sosialistit menettivät toisen edustajansa (Hördumin) saaden vain hädin tuskin Holminkin valituksi. Puolueessa ilmennyt heikkeneminen aiheutti radikalidemokratian virtauksen syntymisen puolueen keskuudessa. Tyytymättömät vaativat, että puolueen oli erottava porvarillisten liitosta ja toimittava kaikessa täysin omavaraisesti; mutta enemmistö oli sillä kannalla, että puolueen tuli jyrkimmästi vastustaa kaikkia yrityksiä eduskunnan oikeuksien supistamiseksi ja että sitävarten siis voisi puolue valtiollisesti toimia yhdessä vastustuspuolueitten kanssa. Sillä päätöksellä ratkaistiin vastaiseksi taktikka-kysymys ja tyytymättömät ainekset saivat sitä edellensä jauhaa v. 1886 perustamassaan Marx-klubissa. Myöskin puolueen järjestömuodosta syntyi keskustelua; toiselta puolen vaadittiin suurempaa vapautta vaaliyhdistyksille, toiselta puolen taas vastustettiin liiallista vapautta ja hajallisuutta.

Vähitellen oli yleisen puoluekokouksen pitäminen jälleen tullut tarpeelliseksi ja v. 1888 se pidettiin Köpenhaminassa. Se oli Tanskan kolmas sosialistikongressi; edellinen oli pidetty v. 1877. Tällä kertaa oli kokous yksinomaan valtiollinen, sillä ammattiyhdistykset eivät siihen ottaneet osaa. Valtiollisten yhdistysten edustajia oli kokouksessa 53, joiden lisäksi tuli puoluehallinnon 12 jäsentä. Tämän, niinkuin kaikkien seuraavainkin puoluekokousten, puheenjohtajiksi valittiin C. C. Andersen ja kirjaltaja E. Marott (* 1856) Aarhusista.

Puolueen järjestö ja ohjelma saivat tässä kokouksessa sen muodon, missä ne sittemmin ovat pysyneet. Ylimpänä puoluelaitoksena oli joka toinen vuosi pidettävä puoluekokous. Niiden väliaikana johti puolueasioita puoluehallinto, johon kuului 5 jäsentä Köpenhaminasta ja 7 jäsentä maaseuduilta. Puolue otti haltuunsa myöskin maaseuduilla ilmestyvät puoluelehdet — Aarhusin »Demokratin» ja sen tytärolehdet. Taktikkakysymyksessä voitti niiden mielipide, jotka pitivät sosialistien yhteistoimintaa porvarillisten kanssa edelleenkin

sallittavana. Mutta jyrkempikin virtaus oli yhä olemassa ja alkoi esiintyä yhä uhkaavammin. Sen suunnan kannattajat pitivät itseänsä varsinaisina marxilaisina ja käyttivät mielipiteittensä tueksi mielellään Marxin »Pääomaa», joka nyt käännettiin tanskankielelle. »Vaen eivät kaikki — kertoo Borgbjerg, eräs Tanskan sosialidemokratian nykyisiä johtomiehiä — kyenneet tuota voimakasta ravintoa sulattamaan. Lauseita revittiin oikeasta yhteydestään, erinäisiä kärjekkäitä voimalauseita käsitettiin yleisiksi taktikan säännöiksi: tendensseistä, kuten esim. kapitalismin alaisuudessa lisääntyvästä kurjuudesta, tehtiin ehdottomasti päteviä lakeja, ja historiallisia tapahtumia, kuten luokkataistelu, nostettiin uskonkappaleiksi. Karl Marx-klubin nuorukaisia, joita ei historiallinen pohjalasti painanut ja joilla ei ollut silmää suhteellisuuden ymmärtämiseen, huikaisivat nämä opinkappaleet ja he käyttivät niitä arvostellakseen Tanskan sosialidemokratian käytännöllistä toimintaa. Täällä syntyi se suunta, jota Friedrich Engels samanlaisiin oloihin sovittaen nimitti 'vääristyneeksi marxilaisuudeksi'. Taloustieteilijä, historijoitsija ja politikointsija Marxista tehtiin uskonnonperustaja, hänen 'Pääomastaan' raamattu ja hänen tieteellisestä menetelmästään uskonoppi autuuteen, niin että hänen itsensäkin täytyi torjua luotaan uskolaisia lauseella: 'Moi, je ne suis pas Marxiste' (Minä en ole marxilainen).»

Näitä erimielisyyksiä ikävämpiä seikkoja olivat ne sosialivallankumoukselliset pyrinnot, jotka saivat alkunsa kahdesta tähän aikaan ulkomailta Tanskaan palanneesta miehestä, taitosorvari Nik. Petersenistä ja kieltenopettaja Gerson Trieristä. Huhtikuussa 1889 he alkoivat julaista »Arbejderen» (Työmies) nimistä viikkolehteä, joka oli tuovinaan ulkoa raittiimpaa ilmaa Tanskan sosialidemokratiaan ja sitä osoittaakseen pilkkasi parlamentillisuutta ja vastusti yhteistoimintaa muitten puolueitten kanssa; vaaleissa sen opetuksen mukaan oli merkitystä ainoastaan voiman laskemis-laitoksena ja valtiopäivillä ainoastaan puhujalavana. Kun tämäntapaiset hyökkäykset uudistuiivat yhä rajumpina ja muuttuivat mieskohtaisiksi ryvetysoityksiksi vanhoja koeteltuja johtajia vastaan, loppui vihdoinkin näiden kärsivällisyys ja »Arbejderen'in» toimittajat erotettiin puolueesta suurella ääntenenemmistöllä (2,643 ääntä 391 vastaan), minkä jälkeen kapinalehtikin pian lakkasi.

Yhdeksänkymmenluvun puoluepäivät olivat yleensä sangen levolliset. Merkittävämpi oli puoluekokous v. 1901. Sinä vuonna vanhoillinen ministeristö vihdoinkin kukistui ja vasemmistolainen Deuntzer muodosti Tanskan ensimmäisen parlamentillisen ministeriön. Sosialidemokratinen puolue julkaisi tapauksen johdosta manifestin, joka tyytyväisesti viitaten kuluneeseen 25 vuoden taistelu-aikaan esitti sosialidemokratian vaatimukset uudelle hallitukselle. Mutta kun

uusi hallitus ei toteuttanut toivomuksia, koetti puolueen radikalisempi ryhmä v:n 1903 puoluepäivillä saada aikaan kaikkia porvarillisia puolueita vastaan jyrkkiä päätöksiä; tulokseksi tuli jonkinlainen väli-päätös, jonka mukaan puolue tosin periaatteellisesti erosi porvarillisen vasemmiston liitosta, mutta yksityistapauksissa kuitenkin salli yhteistä vaalitoimintaa porvariensa kanssa. V:n 1906 puoluekokous pysyi edelleenkin samalla kannalla. Se porvarillinen puolue, jota sosialistien päätös lähinnä tarkoitti, oli »radikalinen vasemmisto», joka v. 1905 erosi hallitus-vasemmistosta ja muodostui itsenäiseksi puolueeksi.

Valtiollisesti on siis Tanskan sosialidemokratia noudattanut selvästi »revisionistista» menettelyä. Vieläpä siinä määrin revisionistista, että puolueen jäsenet useita kertoja ovat ottaneet osaa kuninkaallisten henkilöitten ja monarkistisen aatteen kunnioitustilaisuuksiin; v:n 1906 puoluekokouksessa kiellettiin puolueen jäseniä ainoastaan myöntämästä valtionvaroja ruhtinaallisten henkilöitten ja sotilasval-lan juhlamista varten. Puolue on ahkerasti ottanut osaa yhteiskun-nalliseen lainsäädäntöön ja sosialidemokratien myötävaikutuksella ovat syntyneet v:n 1892 sairaskassalaki, vv:n 1898, 1900 ja 1905 työ-väenvakuutuslait, v:n 1901 tehdaslaki, y. m. Sitävastoin on puolue pysynyt jyrkällä periaatteellisella kannalla valtion kulunkiarvioon ja sotilaskysymykseen nähden.

Tanskan sosialidemokratian valtiollista varttumista kuvaavat sen valtiollisissa vaaleissa saavuttamat ääni- ja edustajaluvut, jotka ovat tehneet:

vuonna	ääniä	edustajia	vuonna	ääniä	edustajia
1871	767	0	1895	24,508	8
1881	1,689	0	1898	31,872	12
1884	6,806	2	1901	42,972	14
1887	8,408	1	1903	55,593	16
1890	17,232	3	1906	77,000	24
1892	20,091	2	1909	93,000	24

V:n 1903 vaaleissa toimivat sosialidemokratit, samana vuonna tekemänsä päätöksen mukaisesti, ensi kerran itsenäisesti. V:n 1906 vaaleissa sitävastoin oltiin useinkin liitossa radikalisen vasem-miston kanssa, jolloin radikalit, vähemmistönä ollen, monessa pai-kassa antoivat äänensä sosialistiselle ehdokkaalle. Kumminkin oli tuo loistava voitto valtaavaksi osaksi sosialidemokratien omaa an-siota. Sosialistien suhde muihin puolueisiin vv:n 1903 ja 1906 vaa-leissa näkyi seuraavista numeroista:

A. C. Meyer (* 1858) F. J. Borgbjerg (* 1866) N. E. Hyller (* 1846) Martin Olsen (* 1851) N. C. Christensen (* 1860)
 Marx-klubin perust. ylioopp., toimitt. sikaritehtailija Yhtyn. ay:n puheenj. Aalborgin sosial.
 C. A. Schmidt (* 1848) Harald Jensen (* 1851) R. P. Sabroe (* 1867) E. Wiinblad (* 1854) C. E. Marott (* 1856) Chr. Rasmussen (* 1864) M. C. Lyngsie (* 1864)
 puuseppä Aarhusin sosial. Aarhusin sosial. toimittaja toimittaja
 Sigvald Olsen (* 1854) C. C. Andersen (* 1849) Chr. Hørdum (* 1846) P. Knudsen (* 1848) K. M. Klausen (* 1852)
 työmiest. olutteht. joht. puuseppä suutari hansikasmaakari opettaja

Tanskan johtavia sosialisteja (valtiopäiväryhmä 1903—1904).

	äänimäärät		edustajain luku	
	v. 1903	v. 1906	v. 1903	v. 1906
hallitus-vasemmisto . . .	122,000	94,000	74	55
oikeisto	50,000	68,000	12	14
maltilliset	18,000	19,000	11	9
radikalinen vasemmisto .	—	42,000	—	11
sosialidemokratit	55,000	77,000	16	24

Kuten jo aikaisemmin olemme maininneet onnistui sosialidemokratien v:n 1890 vaaleissa liitossa vasemmiston kanssa saada kaksi sosialistia (C. C. Andersen ja P. Knudsen) valituksi Landstingiin. V:n 1906 vaaleissa saivat sosialistit vallatuksi 4 sijaa ylähuoneessa. Vielä loistavampi on ollut sosialistien marssi Köpenhaminan kaupungin valtuustoon. Tämä valloitus on tehty yhdessä vasemmiston kanssa, ja huomattava on, että tätä yhteistoimintaa on jatkettu silloinkin, kun liitto valtiollisella alalla on ollut hajalla. V. 1893 astui kolme sosialidemokratia pääkaupungin valtuustoon. Säikähtyneet suurporvarit olivat seuraavina vuosina varuillaan ja saivat lyödyksi vastustajansa, mutta v:sta 1897 alkoi jälleen sosialistien ja vasemmistolaisten voitollinen aikajakso. V. 1899 keikahti valta taas oikeistolaisille, mutta 1902 täytyi viimeisenkin vanhoillisen lähteä valtuustosta, jossa nyt istui 20 vapaamielistä ja 19 sosialistia. Seuraavana vuonna valitsi valtuusto sosialistin, ammattiyhdistysliikkeen johtajan Jens Jensenin, Köpenhaminan pormestariksi (pormestareja on siellä kaikkiaan 4). Mutta suurporvarit eivät mielellään nähneet maalarinkisälliä pääkaupungin pormestarina ja kiihkeän vaaliyllytyksen kautta onnistui heidän 1903—1904 vv:n kunnallisvaaleissa voittoa vastustajansa, mutta vv. 1905 ja 1906 on voitto ollut demokratien. Äänimäärät Köpenhaminan kunnallisvaaleissa ovat tehneet:

vuonna	oikeisto	demokratia
1892	6,368	7,241
1897	10,805	11,465
1904	17,378	16,665
1905	18,377	22,133
1906	16,201	20,627

Emme malta olla tähän vielä suomentamatta erään saksalaisen (Emil Helmsin) sattuvaa arvostelua Tanskan sosialidemokratian luonteesta. Kohdistaen huomionsa siihen ohjelman pykälään, jossa uskonto julistetaan »yksityisasiaksi», hän jatkaa: »Todenteolla on puolueen mieliala kokonaan epäuskonnollinen; syyt siihen ovat tarkalleen samat kuin Saksassakin. Yhtenä syynä on kirkon kanta, se kun varsinkin alkuaikoina, muuten sangen käsitettävistä syistä, pääasiallisesti asetui omistavain puolelle. Toisekseen ovat Tanskan sosialidemokratit, hyviä marxilaisia kun ovat, Marxin sosialisten oppien mukana käsit-

Köpenhaminan suurporvari sosialistien mielenosoituksen nähdessään. (Pilakuva).

täneet korkeimmaksi ja lopulliseksi tieteeksi ja karvoineen kaikkineen nielleet myöskin koko sen maailmankatsomuksen, jonka Marx historiallisten asetelmain kautta oli yhdistänyt yhteiskunnallisiin oppeihinsa. Mutta Tanskassa, toisin kuin Saksassa, ei tämän aseman selvittämiseksi ole ilmennyt vähintäkään yritystä. Se johtuu etupäässä siitä, että Tanskan sosialidemokratisessa puolueessa on melkein täydellinen puute vähänkään kyvykkäämmistä teoretikoista. Ainoa, jolla on jotain merkitystä ja teollis-järjestelmällistä koulutusta, on Gustaf Bang, vaan hänkin on

ankaraoppinen marxilainen. Tämä teoretikkojen puute on varmaan paljon helpottanut puolueen tehtäviä, etenkin käytännölliseen uudistustyöhön ryhtymistä, josta etupäässä juuri liiallinen opillisuus niin kauan esti Saksan sosialidemokratiaa. Mutta tällä opin puutteella on myöskin varjopuolensa; puolueen sisällinen elämä on varsin köyhä, siltä puuttuu sisäistä liikuntaa, mielipiteet kangistuvat ja suvaitsevaisuus on pieni. On joskus sanottu, eikä niinkään väärin, että Bernsteinin esiintyminen olisi Tanskan sosialidemokratiassa mahdoton. Puolueen sangen opportunistista käytäntöä vastaan on tämä opillinen kangistus omituisessa ristiriidassa. Esilläolevassa kysymyksessä vaikuttaa teoretisen ja erittäinkin kokemustieteellisen sivistyksen puute sen, ettei puolueessa ole vielä ilmennyt voimia, jotka kykenisivät toimittamaan tässä sen vapauttavan eristyksen, mikä antaisi uskonnolle oikeutensa siltä mitenkään loukkaamatta tiedettä. Siten on sosialidemokratia luopunut arvokkaalta elämänalalta ja se merkitsee paljon painavaa menoerää sosialidemokratian kulttuurimerkituksen tileissä, niinkuin yleensä sen koko hyöty personalliselle kulttuurille voidaan panna kysymyksen alaiseksi.»

Mutta siitä huolimatta pysyy tosiasiana, että Tanskan sosialidemokratia maan taloudellisen ja valtiollisen kehityksen, pääkaupunkiin keskittyneen kaupunkiasutuksen, korkean kansansivistyksen y. m. seikkain valmistamissa suotuisissa oloissa on saavuttanut suuria tuloksia.

Tanskan sosialidemokratian oikeana ytimenä on kuitenkin erinomaisen luja ja edistynyt ammatillinen järjestö.

Ensimmäinen varsinainen ammattiyhdistys Tanskassa oli tupakatyöläisten v. 1871 perustama »Yksimielisyys» niminen yhdistys. Alkuvauhtiin ammattiyhdistysliike pääsi kumminkin vasta Pion perustaman valtiollisen järjestön kautta, joka oli jakautunut ammattiosastoihin. Sillä tavoin Tanskan amatillinen työväenliike alustansa alkaen sai varman sosialidemokratisen suunnan ja sangen kansanvaltaisen hallintotavan. Pion liikkeen suuri romahdus hävitti suurimman osan ammattiyhdistyksiäkin, mutta jotkut ammattiyhdistykset sentään pysyivät vaikeimmissakin oloissa itsepintaisesti toimessa, kunnes paremmat ajat taas koittivat.

Uutta virikettä Tanskan työmiesten yhteispuuhille antoivat pohjoismaiset työväenkongressit, joista ensimmäinen pidettiin Götöporissa v. 1886, toinen Köpenhaminassa 1888 (seuraavat kokoukset on pidetty Kristianiassa 1890, Malmössä 1892, Tukholmassa 1897, Köpenhaminassa 1901, Kristianiassa 1903 ja Götöporissa 1908). Kun nämä kongressit pohjoismaisten valtioiden melkoisen valtiollisen erilaisuuden vuoksi tietenkään eivät voineet suuresti hyötyä valtiollisista neuvotteluista, joutuivat amatilliset asiat niissä etualalle, joten ne oikeastaan muodostuivat pohjoismaisiksi ammattiyhdistyskongresseiksi, joista on lähtenyt monta hyvää aatetta ja aloitetta.

Ensimmäisen pohjoismaisen työväenkongressin jälkeen alkoi Tanskan ammattiyhdistyksissä voimakas yhtymys- ja keskitysliike. Ensinnä rupesivat ammattiyhdistykset liittoutumaan paikallisella pohjalla. Syksyllä 1886 yhtyi Köpenhaminassa 59 yhdistystä ja niiden 10,963 jäsentä »Yhdessätoimiviksi ammattiyhdistyksiksi» (De samvirkende Fagforeninger). Liiton esimieheksi valittiin nuori maalarinsäili Jens Jensen (* 1859), joka siitä pitäin on ollut Tanskan ammattiyhdistysliikkeen ensimmäisiä miehiä. Vuosisadan vaiheessa oli sellaisiin paikallisiin ammattijärjestöihin yhtynyt 845 yhdistystä, niissä 79,638 jäsentä.

Kahdeksankymmenluvulla alkoi ammattiyhdistysten liittoutuminen myöskin amatillisella pohjalla, siten että samaan ammattiin kuuluvat ammattiyhdistykset muodostivat ammattiliittoja. V. 1885 perustettu puuseppäin liitto oli niistä ensimmäisiä, v. 1888 syntynyt »Tanskan seppäin ja konetyöläisten liitto» vankimpia ja v. 1890 muodostunut »Tanskan työmiesten (oppimattomain) liitto» suurin (v. 1906 23,359 jäsentä).

Näin pitkälle päästyä saatettiin v. 1898 perustaa Tanskan ammattiyhdistysten keskusjärjestö, joka käsitti sekä paikalliset että amatilliset liitot ja otti »Yhdessätoimivain ammattiyhdistysten» nimen. Esimieheksi valittiin Jens Jensen ja P. Knudsen. V. 1906 kuului Tanskan ammattijärjestöön 78,081 jäsentä. Tanskan työmie-

het ovat siten miehissä liittyneet oivalliseen ammattijärjestöön. Sen lujuus on kestänyt kaikki koetukset, m. m. vuoden 1899 monikukautisen työnsulun, joka koski n. 40,000 työntekijää ja tuotti ammattiyhdistyksille lähes 3 miljonan kruunun menot.

Ammatillisessa järjestymisessä kelpaa Tanskan työväestö esimerkiksi mille maalle hyvänsä.

---

2. Norja.

Skandinavian maista on Norja nykyajan suomalaisille tavallaan läheisin ja kuitenkin kaukaisin. Alaltaan on Norja muutamaa kymmentätuhatta neliökilometriä pienempi kuin Suomi; Norjan asema on kumminkin paljon edullisempi kuin meidän maamme. Pohjoinen naapurimme ulettuu jonkun verran pohjoisempaan kuin Suomi, mutta Norjan pääosa on paljon etelämmässä kuin meidän maamme pääosa. Luulisi niin ollen Norjan olevan meidän maattamme paljon mahtavamman maan. Niin ei kuitenkaan ole asian laita. Norjassa on asukkaita $\frac{1}{2}$ miljoonaa vähemmän kuin meidän maassamme; kaikista Europan maista on Norja harvimpaan asuttu.

Norjalaisten sopii paremmin kuin suomalaisten laulaa: »on maamme köyhä, siksi jää!» Suurin osa ($\frac{2}{3}$) Norjan koko alueesta on korkeitten vuoristojen tähden hylkymaata. Taloudellista arvoa on ylävuoristoissa ainoastaan rehevillä vuorinurmikoilla (»säter'eillä»), joilla karjaa voi kesäisin laiduntaa. Siitä Norjan neljännesosasta, jolla lasketaan olevan taloudellista arvoa, on suurin osa metsäkasvavaa maata. Suurimmat metsät ovat Itä-Norjan kauneissa joki- ja järvilaaksoissa. Puutavarat ovat kauan kuuluneet Norjan tärkeimpiin vientitavaroihin ja sahaus sekä paperinvalmistus ovat nykyään Norjan tärkeimmät vientiteollisuuden haarat. — Maanviljelyksellä sitävastoin ei ole erittäin suurta merkitystä maassa, jonka pinta-alasta ainoastaan noin 3 $\frac{1}{2}$ lasketaan olevan viljelysmaata.

Sen sijaan on Norja maailman täydellisimpiä merimaita. Norjalaisia sopii sanoa Europan foinikialaisiksi, joiden varsinainen työala ja isänmaa on merellä. Kalastus pitää »leivässä» suuren osan Norjan kansaa. Norjan kalastajat ansaitsevat ankaralla ja hengenvaarallisella työllään noin 25 miljoonaa kruunua vuodessa; mutta ennenkuin Norjan kala pääsee ulkomaalaisten syöjäinsä suuhun, nousee sen arvo parillakymmenellä miljonalla kruunulla — liikemiesten hyväksi. Toinen Norjan suurista elinkeinoista on laivaliike. Väkilukuunsa nähden on Norjassa laivoja ja merimiehiä enemmän kuin missään muussa maassa ja laivaston suuruudessa kilpailee Norja Saksan kanssa. Suomesta ja Ruotsista kuljetetaan suurin osa puutavaroita Englantiin norjalaisilla laivoilla; Mustaltamereltä kuljettavat norjalaiset alukset suuria viljamääriä Länsi-Eurooppaan; Ame-

Kevätsillinpyynti Norjassa.

rikan satamissa liikkuvat norjalaiset kuin kotonaan; kun Venäjän ja Japanin sota syttyi, niin ensimmäisinä joutui kiikkiin — pari norjalaista laivaa. Sekä Norjan pääkaupunki Kristiania (228,000 asuk.) että Bergen (72,000 asuk.) ovat vilkasliikkeisiä satamakaupunkeja.

Norjan historia 19. vuosisadan alkupuolella oli hyvin mieltäkiinnittävä. Siihen aikaan kuin Suomi raskaitten taistelujen ja kärsimysten kautta kohosi »kansakuntain» joukkoon, saavutti toinen pohjolan kansa miekan sivaltamatta paljon itsenäisemmän valtiollisen aseman ja kansanvaltaisen yhteiskuntajärjestyksen. Kun Venäjä oli Ruotsilta valloittanut Suomen, lupasi keisari Aleksanteri I Turussa v. 1812 Ruotsille hyvitykseksi Norjan, jos ruotsalaiset tulisivat auttamaan venäläisiä suuressa sodassa Napoleonin vastaan. Kielin rauhassa 1814 oli Tanskan kuninkaan luovutettava Tanskan vallassa monta sataa vuotta ollut Norja uusille isännille. Mutta norjalaiset katsoivat, ettei heidän maataan sopinut noin vain lahjoitella ruhtinassuvulta toiselle, vaan kutsuivat kokoon valtakunnankokouksen Eidsvoldiin, missä julistautuivat itsenäisiksi ja laativat itselleen perustuslain. Samalla tarttuivat he aseisiin suojellakseen nuorta itsenäisyyttään ruotsalaisia vastaan, jotka jo tulivat omaansa ottamaan. Asia saatiin kuitenkin rauhassa sovituksi, niin että Norja liittyi Ruotsiin, mutta itsenäisenä valtiona, joka sai pitää oman perustuslakinsa.

Norjan suuren murroskauden tulokseksi jäi siis Norjan perustuslaki. Se hyväksyttiin 17 p. toukok. 1814, jota toukokuun päivää Norjassa yhä vieläkin vietetään kansallisujuhlanä. Perustuslaki oli tavattoman vapaa ja siinä oli koetettu toteuttaa kaikkia valtiollisia

Valtakunnankokous Eidsvoldissa 1814.

hyveitä ja haaveita, mitä sen laatijat tunsivat, etupäässä Ranskan vallankumouksen aatteita. Valtiollisen vallan tämä perustuslaki keskitti yksikamariseen eduskuntaan eli »suurkäräjiin», mitkä yhä vieläkin toimivat monissa kohdin muuttuneessa, mutta pääasiallisesti kuitenkin alkuperäisessä muodossaan.

Vapaan perustuslain turvissa saattoi valtiollinen taistelu ja puolue-elämä Norjassa jo aikaisin kehittyä.

Valtion tunnustamia kansanluokkia oli siellä vuosisadan alkupuolella varsinaisesti kolme, nim. virkamiesluokka, liikkeenharjoittajat ja talonpojat. Ensi aluksi syttyi virkamiesluokan edustaman virkavallan ja talonpoikain harrastaman kansanvallan välillä monikymmenvuotinen jännittävä kaksintaistelu. Norjassa nautti menneen vuosisadan ensi aikoina virkamiehistö valtaa ja vaikutusta muitten yhteiskuntaluokkain kustannuksella, ja vaikka virkamiehistö muukalaista kuningasvaltaa vastustikin, puolsi se kiivaasti omaa luokkavaltaansa ja sen kanssa yhteenkäyvää hallitusvaltaa. Norjan vanhan virkamiehistön valtiollisessa käsityksessä ilmenivät samat periaatteet, mitkä sitten ovat johtaneet Norjan oikeistopuoluetta meidän päiviimme saakka.

Mutta aikain halki olivat Norjan talonpojat säilyttäneet taloudellisen ja yhteiskunnallisen vapautensa ja sen pohjalle oli kehittynyt myöskin omituinen norjalainen henkinen talonpoikaiskultturi. Oli

Björnstjerne Björnson.

odotettavaakin, että talonpojat alkoivat omalla tavallaan käyttää sitä äänioikeutta, minkä perustuslaki oli suonut maataomistavalle rahvaalle. Niinpä heräsi jo 1830-luvulla virkamiehiä vastaan voimakas talonpoikaisliike. Ohjelmana oli talonpoikain taloudellisten etujen suojeleminen herroja vastaan ja omaisten miesten valitseminen suurkäräjille. Kahden talonpoikaispolitikon, Ole Gabriel Uelandin ja Sören Jaabækin johdolla saavuttivat talonpojat suuria vaalivoittoja ja alkoivat suurkäräjillä koko »sivistyneen» Norjan kauhaksi ajaa säästävistä »kahden äyrin» politiikkaa, vähentää virkamiesten eläkkeitä ja kaikin tavoin taistella virkamiesvaltaa vastaan. Huomattavan voiton saavuttivat talonpojat, kun v. 1836 kunnallisen virkamieshallinnon sijaan saatiin kunnallinen itsehallinto. Kunnallista äänioikeutta on sittemmin laajennettu, niin että se nyt on kaikilla 25 vuotta täyttäneillä miehillä ja naisilla, jotka ovat asuneet kunnassa kaksi vuotta; naisilta sen lisäksi vaaditaan alhainen varallisuusehto.

Norjan valtiollisessa elämässä esiintyneet päävirtaukset ovat ilmenneet myöskin Norjan kirjallisuudessa. Talonpoikaisliikkeen ensi aikoina kävivät nuoret runoilijat Wergeland ja Welhaven kiihkeää kirjallista sotaa toisiansa vastaan. Henrik Wergelandin (1808–1845) runous niinkuin hänen lyhyt ja myrskyisä elämänsäkin oli taistelevan kansallisuuden, taruperäisen talonpoikaisuuden ja äärimmäisen kansanvaltauuden eduskuva. J. Welhaven (1807–1873) taasen oli eurooppalaisuuden edustaja Norjassa, norjalaisen sivistyksen nostaja,

raa'an voiman vastustaja. Wergelandin ilmeinen seuraaja on norjalaisten ihailema ja rakastama Björnsterne Björnson (synt. 1832) samoinkuin Norjan suurinta kirjailijaa Henrik Ibseniä (1828—1906) voinemme pitää samantapaisten yleisten aatteiden edustajana, joita Welhaven aikoinaan laului.

Henrik Ibsen.

Menneen vuosisadan puolimaissa alkoi talonpoikaisliike taantua ja liikemiesluokan sijaan nousta yhteiskunnalliseen valtaan. Itämaisen sodan aikoina rupesivat Norjan elinkeinot suuresti edistymään. Englannin purjehdussäännön lakkauttaminen 1855 nosti Norjan laivaliikkeen äkkiä kukoistavaan tilaan. Ensimmäinen rautatie rakennettiin 1854; kanavia rakennettiin, maanviljelys ja teollisuus vilkastuivat suuresti. Taloudellisen edistyksen mukana tuli taloudellinen ja yhteiskunnallinen vapaamielisyys Norjaan. Valtiollinen valta näinä vuosisadan keskimäisinä vuosikymmeninä pysyi kuitenkin vanhoillisella oikeistolla, jota kyvykäs ja ansiokas Fredrik Stang (1808—1884) johti. Sitä vastaan muodostui nyt suuri, ankarasti parlamentillinen ja vapaamielinen vasemmistopuolue Johan Sverdrupin (1816—1892) tarmokkaalla johdolla. Talonpojat heittivät luokkataistelunsa yhtyäkseen vasemmistoon. Miespolven kestäneen sitkeän taistelun kautta pääsi puolue vihdoinkin voitolle; Sverdrup johti vv. 1884—1889 vasemmistohallitusta. Kansanvalta laskettiin nyt entistä lujemmalle pohjalle. Kuninkaan käskynhaltijan toimi lakkautettiin, suurkäräjät saatiin jokavuotiseksi, ministerit suurkäräjistä riippuviksi ja kuninkaan kielto-oikeus rajoitetuksi. Sitten on vasemmisto hajonnut maltillisempaan ja rohkeampaan sivustaan ja kun oikeistosakin on syntynyt tyynempiä ja ankarampia virtauksia, ovat maltillisista ryhmistä syntyneet puolueliitot enimmäkseen pitäneet hallitusvaltaa Norjassa.

Tällaisissa valtiollisissa oloissa olisi pitänyt työväenliikkeelle olla hyviä kehittymisen mahdollisuuksia. Norjan työväenliikkeen historia kuitenkin selvästi osoittaa, etteivät työväenliike ja valtiollinen vapaus ole samaa ja ettei edellistä voi perustaa yksinomaan jälkimmäisen varaan.

Työtätekevän luokan asema yhteiskunnassa tuli Norjassa yleisemmän huomion esineeksi kolmekymmen- ja neljäkymmenlukuilla, kun uudenaikainen kapitalismi oli päässyt vaikutuskautensa alkuun. Runoilija Wergeland julkaisi vv. 1839—1845 erityistä työväenlehteä, joka lämmöllä harrasti työväen siveellistä ja aineellista edistystä.

Marcus Thrane.

Wergeland ei kumminkaan ollut tietoinen luokkataistelusta eikä työväen järjestymisen merkityksestä. Mutta helmikuun vallankumouksen vapaussanomien v. 1848 viittasivat Norjankin köyhälistölle uusia teitä ja herättivät sille ensimmäisen suuren johtajan, Marcus Thrane.

Tämän miehen kohtalo on vallankumousaikain merkillisiä elämäntarinoita. Hänen isänsä oli pankinjohtaja, joka petosten vuoksi joutui kuritushuoneeseen samana vuonna 1817, jolloin poika Marcus Thrane syntyi. Poika kasvoi puutteessa ja kovassa työssä ja joutui niinkuin niin moni muukin »kaltoin kasvanut» maailman laineit-

ten ajeltavaksi. Hän harhaili kulkurina ja katulaulajana Keski- ja Länsi-Euroopan maissa, kunnes Ranskasta lähetettiin kruununkyydillä kotimaahansa. Norjassa hän rupesi opettamaan saksan ja ranskan kieliä, joihin hän oli hyvin perehtynyt, suoritti sitten ylioppilastutkinnon, meni sitä seuraavana vuonna naimisiin ja toimi sitten kouluopettajana siellä täällä. Juuri vuonna 1848 hän menetti kouluvirkansa, vaan pääsi Drammenissa ilmestyvän sanomalehden toimittajaksi muuttaen heti paikalla tuon viattoman, poroporvarillisen uutislehden maan radikaalimmaksi sanomalehdeksi.

Thrane kääntyi ensi aluksi talonpoikia vastaan, jotka näinä vuosina olivat enemmistönä suurkäräjillä ja saadessaan valtiollista valtaa olivat asettuneet valtiollisten vastustajainsa rinnalle köyhälistön sortamisessa; Thrane syytti talonpoikia siitä, että he olivat vierrittäneet verokuorman kaupan, teollisuuden ja maattomain niskoille varsinkin elintarpeiden korkeitten tullien kautta, ja vaati työväellekin valtiollista äänioikeutta.

Sellainen toimittaja karkoitettiin kiiruusti Drammenin pikkuporvarien sanomalehdestä, mutta siitä oli vain se seuraus, että hänen toimestaan 27 p. jouluk. 1848 perustettiin Drammenissa Norjan ensimmäinen työväenyhdistys, jonka tarkoituksena oli »vaikuttaa vähitellen työmiesten tilan parantamiseksi ja heidän vapauttamisekseen rahamiesten vallanalaisuudesta». Seuraavana keväänä läksi Thrane agitatiomatkoille ympäri Norjaa ja sai aikaan ihmeteltävän herätyksen: kesäkuussa 1850 oli uudessa liitossa 273 yhdistystä ja niissä 20,850 jäsentä. Kristianiaan järjestettiin nyt yhdistysten keskushal-

litus ja »keskusrahasto», johon jokaiselta jäseneltä vaadittiin 18 pen-
nin vuosivero.

Jo keväällä 1849 oli Thrane perustanut liikkeellensä äänenkan-
nattajan, »Työväenyhdistysten Lehden». Siinä esitettiin ranskalaisten
sosialistien, etupäässä Louis Blanc'in, aatteita, joiden ytimenä oli
työn oikeuden vaatiminen. Muuten ei lehti paljonkaan puuttunut
opinkappaleisiin, vaan harrasti enin käytännöllistä luokkataistelua.
»Taistelu on alkava — julisti lehti jo ensimmäisessä numerossaan —,
taistelu alkakoon. Jumala tätä taistelua johtakoon niin, että se olisi
vain henkinen eikä ruumiillinen, sekä supistuisi taisteluksi totuuden
sanoilla.»

Yleensä luotti Thrane enemmän kuningasvaltaan kuin talon-
poikaispuolueeseen, koska hänen mielestään hallituksella oli vähem-
män omia etuja valvottavana. Keväällä 1850 jätettiin käskynhalti-
jalle 13,000 allekirjoituksella varustettu työväen anomuskirja, jossa
yleisin sanoin pyydettiin hallitusta toimimaan työväen aineellisen ja
henkisen edistymisen hyväksi. Ohjelman tarkempaa määrittelyä var-
ten pidettiin elokuussa 1850 työväenyhdistysten yleinen kokous
Bygdössa lähellä Kristianiaa. Kokouksessa harkittiin erityisesti mä-
kitupalaisten (torpparien) asiaa, joka oli silloisen Norjan polttavin
yhteiskunnallinen kysymys. Mutta vaikka kokouksen päätökset ja
työväen äänenkannattajan lausunnot olivat sangen maltillisia, hyök-
käsi kuitenkin koko porvarillinen maailma thranelaiden kimppuun
ja kuningas antoi työväen anomukseen tylyn vastauksen. Onnetto-
muudeksi syntyi samoihin aikoihin Hedemarkin seuduilla ikävyvyyksiä,
kun näet jotkut työväenyhdistykset rupesivat estämään pakkohuuto-
kauppain toimeenpanoa; toisin paikoin hankkiuduttiin omin luvun
maata jakamaan ja hakkaamaan yksityisten metsiä. Turhaan ke-
hoitti Thrane eksyneitä palaamaan laillisuuteen, turhaan varotti hän
väkivallan seurauksista. Sitä vaaraa, joka jo rupesi ubkaamaan
koko työväenliikettä, koetti Thrane välttää asettumalla suurkäräjillä
hallitsevan kansanvaltaisen puolueen suojaan ja keväällä 1851 suurkä-
räjät asettivatkin erityisen valiokunnan tutkimaan työväen vaatimuksia.
Heinäkuussa 1851 pidettiin Kristianiassa työväenyhdistysten toinen
yleiskokous, jota sanottiin »pikkukäräjiksi», ja Thrane koetti siellä
esittää rauhallisen menettelyn tarpeellisuutta, viitaten koko Euro-
passa valtaan päässeeseen taantumukseen. Mutta kokous selitti, että
työväenyhdistykset aikoivat ryhtyä vallankumoukseen, elleivät suur-
käräjät hyväksyisi työväen vaatimuksia. Sitä ennen päätettiin kui-
tenkin pyrkiä suurkäräjäin puheille ja suurkäräjät ottivatkin vastaan
»pikkukäräjäin» lähetystön, jonka antamassa adressissa lausuttiin
sellaisia sanoja, että jolleivät taloudelliset olot paranisi, olisi yleinen
järjestys suuressa vaarassa. Samalla kertaa korjattiin työväenko-

kouksessa tehtyä päätöstä siihen suuntaan, että vallankumouksen sijaan olisi toimeenpantava voimakas mielenosoitus valtiomahtia vastaan.

Keitos alkoi jo olla kystä. Uelandin vastaanpanosta huolimatta hylkäsivät suurkäräjät työväen adressin. Hallitus, joka jo monta kertaa oli saanut lähettää sotaväkeä rauhattomille seuduille, vangitutti äkkiä työväen johtomiehet. Vuoden kestäneitten valmistusten jälkeen aljettiin oikeusjuttu 149 henkilöä vastaan; heistä vapautettiin ainoastaan 11, muut tuomittiin sakkoihin, vesileipävankeuteen tai pakkotyöhön aina 15 vuoteen saakka! Ylioikeus, johon asia vedettiin, alensi kovimman rangaistuksen 9 vuodeksi, mutta muuten vahvisti alioikeuden päätökset tuomiolla, joka annettiin — v. 1855. Thrane sai raskaasti maksaa toveriensa erehdykset; hänelle tuli 4 vuotta pakkotyötä.

Vähemmälläkin olisi Norjan ensimmäinen työväenliike saatu muserretuksi. Kun johtajat vangittiin, hajosivat yhdistykset. V. 1856 oli koko liike kuin kuollut. Kun Thrane seuraavana vuonna pääsi vankeudesta, ei hän nähnyt minkäänlaista mahdollisuutta alkaa uutta työväenliikettä, vaan hänen oli lähteminen Amerikkaan. Siellä hän kauan toimittuaan radikaalisena agitatorina kuoli v. 1890. Kun hän v. 1883 käväisi kotimaassaan, ei Kristianian työväenyhdistys antanut hänelle huonettaan esitelmän pitämistä varten, ja kun hän yritti pitää esitelmäänsä toisessa paikassa, ei kuulijoita saapunut juuri ensinkään.

Mitä ajatuksia herättääkään mielessämme Marcus Thranen kohtalo!

Vaan työväen hyväksi tehty työ ei mennyt tekemättömäksi. Thranella oli uskollisiakin aatetovereita ja jotkut hänen perustamistaan yhdistyksistä ovat eläneet kaikkien vaiheitten halki nykyyhetkeen saakka. Ja porvarillista yhteiskuntaa on koko ajan vaivannut paha omatunto. Sen poukutuksesta saatiin v. 1851 säädetyksi uusi maanvuokralaki, jossa työväenliikkeen vaikutus oli tuntuva. Myöskin v. 1854 säädetyssä asevelvollisuuslaissa ja v. 1860 kansakoululaissa on nähty työväenliikkeen vaikutuksia. Sosialistisen työväenliikkeen vastapainoksi kiiruhtivat porvarit pappi Hallingin johdolla 1850-luvulla perustamaan työväenyhdistyksiä, jotka harrastivat jumalanpelkoa ja sen lisäksi säästämistä ja keskinäistä avustusta. Tällä tavoin kehittyneissä sairas- ja avustuskassoissa oli 1880-luvulla päälle 30,000 jäsentä. V. 1850 perustetun kansanvalistusseuran johtavana sieluna oli laajoista henkisen ja yhteiskunnallisen kansanterveyden tutkimuksistaan tunnettu pastori Eilert Sundt. Harrastaen kansanvalistusta, yhteiskunnallista rauhaa ja työväen parasta perusti hän v. 1864 »Kristianian työväenseuran», jonka päätarkoituksiin kuului työväen aineellisen tilan parantaminen. Siinä piirissä pantiin Englan-

nin esimerkin mukaan alkuun osuuskauppa- eli kuten Norjassa sanottiin säästöyhdistysliike. V. 1877 oli toimessa jo 250 sellaista yhdistystä, joiden vuotuinen myynti nousi pian 5 miljonaan kruunuun, ja jo v. 1871 perustivat nämä yhdistykset yhteisen keskuks-hallinnon ja tukkukauppatoimiston. 1870-luvun lopulla kuitenkin tuli huono aika työväen taloudellisille yrityksille, joista sangen monen nyt täytyi lyödä kintaat pöytään.

Mutta kun ajat hiukan paranivat, virisi työväenliike uuteen vauhtiin. Kapitalismi oli saanut tukevan jalansijan maassa, mutta myöskin työväki päässyt henkisten ja taloudellisten harrastusten alkupäähän. Uusi työväenliike tuli välttämättä, vaikkapa vastavähtellen, sosialistiseksi.

Radikalisen ylioppilaan Fjörtoftin sanomalehdessä kerrottiin v. 1871 myötätuntoisesti ja puolustavasti Internationalesta, Parisin kommunistia ja Thranen työväenliikkeestä ja sellaisessa hengessä Fjörtoft tovereineen v. 1872 perusti Kristianian työväenyhdistykseen keskusteluseuran, missä pohdittiin valtiollisia ja yhteiskunnallisia asioita. Parina seuraavana vuonna kierteli Norjassa tanskalainen sosialistiagitatori. Mutta näistä heikoista yrityksistä ei tullut mainittavampaa tulosta.

Vasta kun kokonainen uusi polvi norjalaisia kaunokirjailijoita Henrik Ibsenin ja Bj. Björnsonin johdolla seitsen- ja kahdeksankymmenlukuilla kävi yleiseen hyökkäykseen vallitsevaa mätää ja valheellista yhteiskuntaa vastaan, alkoi sosialismille valmistua otollisempaa kylvömaata. Samoin virkamiesoikeiston ja talonpoikaisen vasemmiston kuumimmilleen kehittynyt ottelu veti työmiehiäkin valtiollisen taistelun pyörteisiin, synnytti äänioikeusliikkeitä ja antoi kärkeä työväenkysymyksille. Kristianian työväenseuraa johtivat siihen suuntaan vasemmistolaiset A. Hölaas ja A. Johnsson. Heidän aloitteestaan pidettiin v. 1880 Kristianiassa yleinen työväenkokous. Mutta kokouksen osanottajista oli enin osa porvariston edustajia, käsityöläismestareja, kauppiaita, opettajia ja sen semmoisia, siellä oli vasemmistolaisia, oikeistolaisia ja vanhoja thranelaisia, mutta kaikki he olivat yksimielisiä siitä, että työväen oli parannettava tilaansa osuustoiminnalla ja ammattiyhdistystoiminnalla puuttumatta valtiolliseen taisteluun; kumma kyllä hyväksyttiin 2 äänen enemmistöllä yleisen äänioikeuden vaatimus. Seuraava, Thronhjemma v. 1882 pidetty yleinen työväenkokous kumminkin jo suurella enemmistöllä hyväksyi yleisen äänioikeuden ja päätti perustaa yhteisen keskusjärjestön työväenyhdistyksiä varten. Viimemainittua päätöstä ei vielä ehditty toimeenpanna, kun v. 1884 vasemmisto vihdoinkin pääsi hallitukseen. Äänioikeuslaajennus pantiin nyt toimeen supistuneessa muodossa ja valtion komitea asetettiin suunnittelemaan työväenlainsäädäntöä.

Chr. H. Knudsen.
(* 1845.)

Norjan työväki oli nyt kolmisenkymmentä vuotta kulkenut porvarillisten työväenystävain riimunvarressa. Yläluokan hyväntekeväisenä tarkoituksena oli tietysti saada työväki tyytymään oleviin yhteiskuntaoloihin ja luopumaan vallankumouksellisista pyrintöistä, jotka muualla Europassa olivat saaneet vallanpitäjät tärisemään. Tarkoitustaan ei yläluokan työväenystävyyksellä ollut saavuttanut, mutta työväen tämä agitatio ja valtiollinen taistelu olivat herättäneet, joskin toiselta puolen tuo sitkeä perustuslakitaistelu oli johtanut työväen harrastusta pohjaltaan porvarillisiin valtioasioihin, pois varsinaisesta yhteiskunnallisesta työväenkysymyksestä. Nyt kun valtiollinen taistelu oli saanut vastaiseksi tyydyttävän ratkaisun, alkoi työväen keskuudessa herännyt liike pyrkiä uusille urille.

Throndhjemmin kokouksessa 1882 oli jo nähty siihen viittaavia enteitä. Keväällä 1884 pidettiin kirjanpainaja Chr. H. Knudsenin aloitteesta Kristianian käsityöläistyöväen kokous, joka asettui vaativammalle kannalle työnantajia kohtaan ja keräytyi yhteisen keskuskomitean ympärille. Komitean kehoituksesta perusti Knudsen »Vort Arbejde» (Työmme) nimisen lehden, joka näytenuumerossaan kehoitti työväkeä itsenäiseen järjestymiseen. Vanhan työväenliikkeen taholla pidettiin Knudsenin yritystä uuden kapinallisen liikkeen ilmauksena. Uutta lehteä ei mikään kirjapaino ottanut painaaksensa; Knudsenin, joka menetti paikkansa, kun ei luopunut lehdestään, oli pakko perustaa oma kirjapaino »Työtämme» varten.

Syytä olikin peljätä työväen uutta äänenkannattajaa, sillä se rupesi viipymättä kehoittamaan työväkeä perustamaan omaa puoluetta luokkataistelun lipun alla ja opetti, että sosialismi oli ainoa todellinen tie työväenluokan auttamiseen. Knudsenin toimesta perustettiin sosialistinen yhdistys Kristianiassa 1 p. maalisk. Knudsen valittiin sen esimieheksi ja yhdistys otti haltuunsa Knudsenin lehden, joka v:n 1886 alusta otti »Social-Demokraten'in» nimen.

Pääkaupunkilaisten esimerkin mukaan alkoivat maaseutulaisetkin perustaa sosialidemokratisia yhdistyksiä ja vanhemmat ammattiyhdistykset rupesivat kääntymään uuteen uskoon. Tanskalainen harjantekijä C. Jeppesen valittiin syksyllä 1886 Kristianian sosialidemokratian yhdistyksen esimieheksi ja tuli vähän myöhemmin »Social-Demokraten'in» päätoimittajaksi; nuori asianajaja Ludvig Meyer rupesi lehteä ahkerasti avustamaan ja eräs raittiusliikkeen monivuotisia johtomiehiä, lääkäri Oscar Nissen, yhtyi pian toimivain

sosialistien rintamaan. Sosialismi rupesi vakavasti juurtumaan Norjan kalliioiseen maahan.

Itsenäistä valtiollista puoluetta eivät sosialidemokratit vielä kyenneet luomaan, vaan toimivat he edelleenkin yhdessä vasemmiston kanssa, jota koettivat taivutella yleisen äänioikeuden ja työväenlainsäädännön puolelle. Mutta 21—22 p. elok. 1887 Arendalissa pidetyssä työväenkokouksessa päätettiin perustaa itsenäinen »Norjan työväenpuolue». Seuraavana vuonna Hamarissa pidetyssä työväenkokouksessa päätettiin lähestyvissä valtiollisissa vaaleissa toimia itsenäisesti kaikissa niissä vaalipiireissä, missä ei vasemmiston ohjelmassa ollut yleistä äänioikeutta. Muuten tässä puoluekokouksessa hyväksyttiin normalityöpäivän vaatimus ja laadittiin ensimmäinen sosialistinen maatalousohjelma, jossa sosialistiset ja yksityiskapitaliset aatteet risteilivät omituisella eikä niinkään hedelmättömällä tavalla, siinä kun lausuttiin, että valtion pitäisi pakkoluovuttaa kaikki viljelemätön maa sekä ostaa muuta myytävänä olevaa maaomaisuutta ja luovuttaa sitä maalaistyöväelle omaksi tai elinkaudeksi halpaa viljelys-veroa vastaan.

Norjan sosialidemokratiaa ruvettiin jo huomaamaan. Kristianiassa pidetyssä pohjoismaisessa työväen ammattikongressissa 1890 päätettiin ruveta ohjaamaan ammatillista työväenliikettä sosialistiseen suuntaan. Samaan suuntaan vaikutti norjalaisiin edustajiin kansainvälinen sosialistikokous Parisissa 1889. Siten kääntyi Norjan työväenpuolue yhä enemmän sosialistiseen suuntaan. Puoluekokouksessa 1889 ohjelmaa siihen suuntaan parannettiin, ja seuraavana vuonna pantiin Parisin kongressin päätöksen mukaisesti toimeen ensimmäiset vapunpäivä-mielenosoitukset Norjassa. V. 1891 kuului puolueeseen 27 yhdistystä ja 3,000 jäsentä. »Social-Demokraten» muutettiin 3-päiväiseksi ja uusi sosialidemokratinen lehti perustettiin Bergeniin.

Sosialistisen työväenjärjestön rinnalla toimivat kuitenkin edelleenkin porvarilliset demokratiset työväenjärjestöt. Drammenissa pidetyssä yleisessä työväenkokouksessa 1891 jäivät sosialistit vähemmistöön ja »Yhtyneet työväenseurat» järjestettiin uudelleen sosialidemokratiseista työväenliikkeestä täysin erilleen. Mutta siitä välittämättä luopui vanhasta työväenliitosta tämän tästäkin osastoja yhtyäkseen sosialidemokratiseen työväenpuolueeseen, niin että siihen v. 1894 jo kuului 87 paikallisyhdistystä ja 11,500 jäsentä. Nyt otti puolue omiin hoteisiinsa »Social-Demokratenin», josta tehtiin jokapäiväinen lehti (1894).

Vaan muuten olivat sosialidemokratit näinä vuosina pahassa pinteessä. Norjan vasemmistopuolue oli nyt hyvässä vauhdissa ja veti työväenjoukkoja puolelleen. Vasemmiston toimesta saatiin aikaan

Carl Jeppesen
(* 1857).

v:n 1892 tehdaslaki, v:n 1894 tapaturmava-
kuutuslaki sekä useita muita työväen parasta
tarkoittavia säännöksiä ja asetettiin suuri ko-
mitea tutkimaan kysymystä yleisen kansan
työkyvyttömyyden ja vanhuudenvakuutuk-
sen toimeenpanemisesta Norjassa. Sen li-
säksi olivat Norjan ja Ruotsin unioniriidat
nyt kärjistyneet ja vasemmiston johtama kan-
sallinen taistelu tempasi mielet puolelleen.
Sosialismia ei jouduttu ajattelemaan eikä
sosialistisen puolueen esitystä, että unioni
kokonansa purettaisiin, otettu vakavalta
kannalta. V:n 1894 vaaleissa jäi työväen-
puolue aivan yksikseen ja teki täydellisen »fiaskon»: Kristia-
niassakin saivat sosialistit ainoastaan 525 ääntä 17,000 annetusta
äänestä.

Norjan sosialismi oli kieltämättä alamäessä. V:n 1896 kunnal-
lisen äänioikeuden laajennusta ei se kyennyt käyttämään hy-
väksensä, puolueen lehdet tuottivat tappioita ja v:n 1897 valtiol-
lisissa vaaleissa puolue esiintyi heikoimpana kaikista puolueista ja
sai syrjästä katsella, kuinka vasemmisto sääti maalle yleisen ääni-
oikeuden 1898.

Mutta kun vasemmisto nyt oli saattanut kansanvallan lopulli-
sesti voitolle ja siten suorittanut elämäntehtävänsä ja kun unioni-
kiistoissakin tuli hiukan välipäätä, niin astuivat yhteiskunnalliset
kysymykset ja sosialismi jälleen etualalle. Kristianiassa alkoi nyt
Ludvig Meyerin aika. Tämän loistavan asianajajan ollessa puolueen
puheenjohtajana ja »Social-Demokratenin» päätoimittajana agiterat-
tiin puolueen jäsenluku jälleen 10,000:een, valloitettiin kymmenittäin
sijoja kunnallishallituksissa ja laajennettiin puolueen johtava lehti täy-
sin pääkaupunkilaiseksi suurlehdeksi, mutta sotkettiin se myös pa-
hoihin velkoihin, joista ei Meyerin paksu ja auliisti aukeneva kuk-
karokaan pystynyt sitä päästämään. Oikeaa voimaa ei vielä ollut
työväenliikkeessä; Meyer tosin kukistui tai vetäytyi syrjään, mutta
v:n 1900 valtiollisissa vaaleissa hallitsi taantumuksellinen henki, joka
lamasi vasemmiston liikkeitä, saati sitten sosialistien, ja huonot ta-
loudelliset ajat pakottivat itsekutakin työmiestä ensi sijassa ajattele-
maan yksityistä leipäkysymystään.

Mutta vastoinkäymiset voivat enään ainoastaan hiukan viivyttää,
vaan eivät estää sosialismin valtaan pääsemistä. Maaseuduilla sai
työväenpuolue suurta suosiota v. 1902 hyväksymänsä maalaisohjel-
man kautta. Siinä vaadittiin talonpoikaisen maanomistuksen suoje-
lemista suurkapitalismia vastaan, maanviljelyselinkeinon kannatta-

Alfred Eriksen
(* 1864).

Olav Kringen
(* 1867).

mista edullisilla lainoilla ja muilla keinoin, mutta myöskin alimman palkan ja normalityöpäivän määräämistä maalaistyöväelle. Samoihin aikoihin kehittyi pohjoisimmassa Norjassa pappi Alfred Eriksenin johdolla omituinen sosialistinen liike. Jäämeren rannoilla eli köyhä kalastajarahvas rikkaan ja vihatun kauppias- ja virkamiesluokan sortamana. Kauppiaitten yritykset saattaa kalastajain kauppavapaus entistä ahtaammalle synnyttivät vilkkaan kansanliikkeen, jonka tuo tarmokas pikku pappi johti selville sosialistisille urille. Pohjan pimeiltä periltä alkoi äkkiä näkyä ihmeellisiä revontulia: siellä perustettiin työväenyhdistyksiä ja työväenlehtiä ja yksimielisen kalastajakansan uskaliaasta taistelusta kävivät pian mainingit eteläisimpään Norjaan saakka.

Virkistynein mielin kävivät Norjan sosialistit v:n 1903 vaali-taisteluun. Puolueen nimellisenä johtajana oli nyt Chr. Hornsrud ja »Social-Demokratenin» toimittajana Olav Kringen (meilläkin tunnetun kirjan »Mitä sosialisti sanoo kirkosta» tekijä); heidän johdolla puolue nyt päättävästi kääntyi käytännölliseen politiikkaan ja saavutti ensimmäisen huomattavan vaalivoittonsa. Puolueen äänimäärä nousi 7,000:sta yhdessä otteessa 24,500:een. Tromsöstä päin lähetettiin suurkäräjille Eriksen kolmen samanmielisen seurassa.

Se suurkäräjäkausi, joka alkoi viimemainituista vaaleista, tuli muistettavaksi siitä, että sen toimesta Norja v. 1905 erosi Ruotsin unionista täysin itsenäiseksi valtakunnaksi. Työväenpuolueen päätehtävänä noina jännittävinä päivinä oli rauhallisen ratkaisun ajaminen, ja rajalinnoitusten hävittäminen herätti puolueessa erityistä tyytyväisyyttä. Sosialistit olisivat tahtoneet itsenäisestä Norjasta tehdä tasavallan, mutta kuningaskunta siitä tuli. V:n 1906 vaaleissa nousi sosialistien äänimäärä 43,000:een ja suurkäräjille tuli valituksi 10 sosialistista edustajaa, m. m. Chr. H. Knudsen.

Puolueen sanomalehdistön luku oli v. 1907 kasvanut 13:ksi,

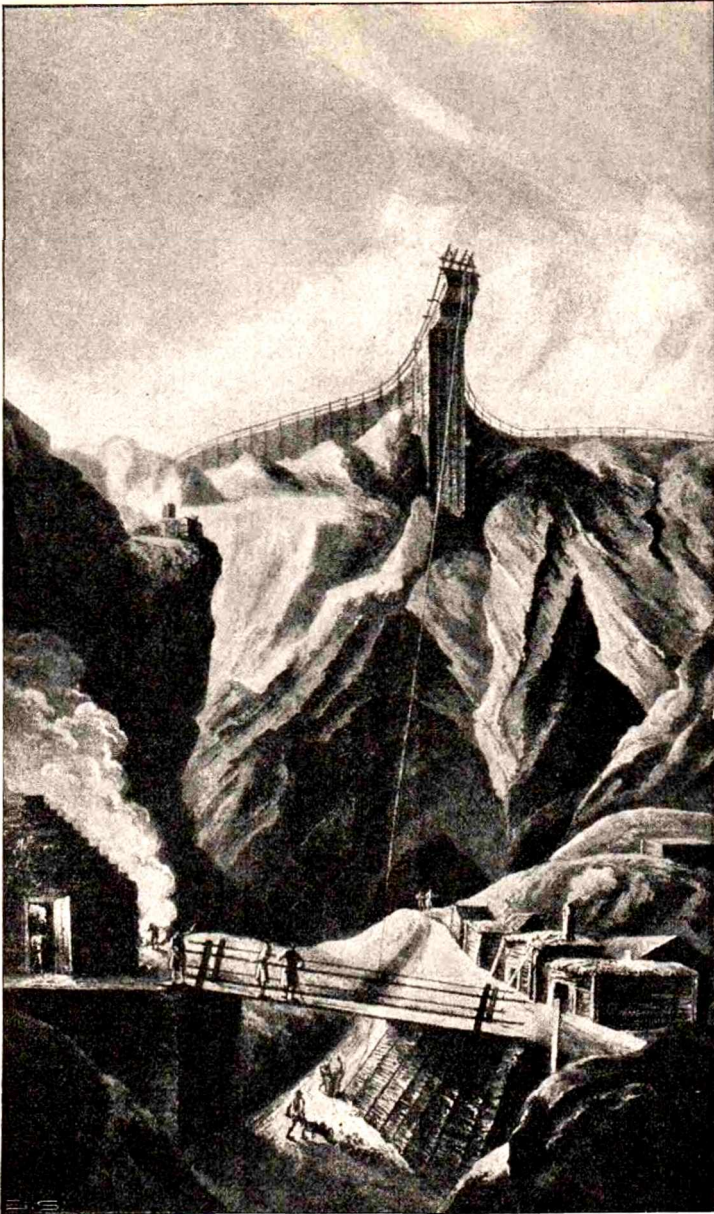
joista 5 jokapäiväistä lehteä. Ammatillinen liike on ruvennut vilkastumaan; jäseniä Norjan ammattiyhdistyksissä, joita johdetaan sosialistisessä hengessä, oli v. 1908 yhteensä 47,000. Vanhat työväenyhdistykset ovat kaikkialla silminnähtävässä haihtumistilassa; ne sulavat sosialidemokratiseen työväenliikkeeseen ja kun se on tapahtunut, on Norjassa työväenpuolue, joka hyvällä toivolla voi ryhtyä maan valtiollisen vallan valloittamiseen.

---

3. Ruotsi.

Paljon on puhuttu Ruotsin ja Suomen seitsensatavuotisista siteistä, jotka v. 1809 muka melkein poikki katkesivat. Luulemme kuitenkin, että sekä vanhain siteitten vahvuutta että vielä olevain siteitten heikkoutta on liioiteltu. Meidän maamme ja kansamme ovat tosin aina olleet muista maista ja kansoista jyrkästikin eroavia yksilöitä, mutta aina myöskin on Suomi pysynyt sangen läheisessä yhteydessä ja vuorovaikutuksessa läntisen naapurimaamme kanssa. Suomen historialliset suhteet Ruotsiin ovat perustuneet näiden maiden alkuperäiseen, luonnolliseen, ainaiseen yhteyteen, niiden yhteiseen luontoon, kansain yhtäläisiin elämänehtoihin, yhteiskuntain samanlaisiin kehityslakeihin. Näkyvät suhteet Suomen ja Ruotsin välillä katkesivat v. 1809, mutta näkymättömät siteet jäivät ja ovat olemassa tänäkin päivänä -- ehkäpä sisällisesti lujempina ja enemmän merkitsevinä kuin menetetyt suhteet olivatkaan.

Muutamista lyhyistä viittauksista nykyisen Ruotsin yleisiin oloihin selviää väitteemme todenperäisyys. Suomi ja Ruotsi ovat molemmat pohjoisia sivistysmaita. Ne ovat kumpikin alaltaan sangen suuria (Ruotsi $\frac{1}{3}$ suurempi kuin Suomi), niillä on samanlaiset luonnonrikkaudet, etupäässä metsät ja koskivoimat, Ruotsilla lisäksi rautansa. Mutta molemmat nämä maat ovat pienten ja varattomain kansain asumat. Vaikka Ruotsilla on puolta suurempi väkiluku kuin Suomella, kärsii se väenpuutetta, sillä Ruotsin väestöntiheys on paljon alapuolella Europan, vieläpä Itä-Europankin keskimääräisen väestöntiheyden. Ruotsissa niinkuin meilläkin on senvuoksi uutisasutuskysymys tärkeä: Ruotsilla on Norrlannissaan sellainen pureva »siirtomaakysymys», mikä länsimailla on merentakaisissa siirtomaissaan. Kapitalistinen kehitys on Ruotsissa suhteellisesti paljonkin edellä meikäläisestä kehityksestä: Ruotsissa on 4 kertaa pitemmältä rautateitä, 4 kertaa suurempi teollinen tuotanto, 5 kertaa suuremmat säästöpankki- ja 10 kertaa suuremmat postisäästöpankkitalletukset kuin meillä. Mutta Keski-Europan maihin verraten on Ruotsin elinkeinollinen kehitys heikko ja jälkijättöinen. Ja tätä heikkoa taloudellista kehitystä on vielä heikontanut tavattoman suuri maastamuutto, joka viimeisen neljänkymmenen vuoden kuluessa on »vanhasta Ruotsista»

Falunin vaskikaivos vanhaan aikaan.

vienyt uuteen Ruotsiin Amerikassa miljonan ihmistä ja saattanut nykyisen Ruotsin väkiluvultaan paria miljoonaa asukasta heikommaksi kuin se muuten olisi ollut, ellei kansankasvu olisi häiriintynyt.

Siinä muutamia Ruotsin yhteiskunnan peruspiirteitä, hyvin tuttuja tälläkin puolen Pohjanlahtea. Jos toisiltakin näkökannoilta

tarkastamme Ruotsin yhteiskuntaa, niin useimmiten joudumme samaan loppupäätelmään: kuvain pääpiirteet ovat meille tutunomaiset omasta keskuudestamme, vaikka ruotsalaisissa tauluissa onkin enemmän väriä, koreampia pukuja, sirompia kohtauksia, niinkuin kuninkaallisessa ja ylhäisaatellisessa seurassa sopiikin. Ei syyttä sanota ruotsalaisia pohjolan ranskalaisiksi. Suurenmoisuus ja mahtipontisuus pikkaraisuudessaakin, hienostelu ja koreilevaisuus kurjuudessaakin ovat ruotsalaisten kansallisominaisuuksia.

Muuten kyllä ovat ruotsalaiset toimekasta, lahjakasta, laulavaa kansaa, jolla on erittäin hyvä taipumus teknikkaan ja luonnontutkimukseen, vaan huonommat lahjat ihmistutkimukseen. Heillä on ollut paljon »suuruuksia», mutta vain harvoja yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan alalla. Ruotsalaiset ovat yhteiskuntaelämässäänkin koneteknikoita; maan virkakoneisto on suuri ja mahdava, mutta yhteiskunnan perustukset ja seinät ovat tavattoman vanhat, murenneet ja lahonneet.

Ruotsin kansanliikkeissäkin, eikä vähimmin sosialidemokratiessa, ilmenee paljon aitoruotsalaista suurentelun halua ja näytelmällisyyttä, joka ei aina anna asiain esiintyä todellisessa valossaan. Kuori ja sisällys on kuitenkin useimmiten erotettavissa. Onpa tuosta ruotsalaisesta esiintymishalusta meille suoranaista etuakin. Yhteiskunnallisten liikkeitten aiheet ja pyrkimykset ja niihin kohdistuneet ajatustavat ovat meillä ja heillä olleet suureksi osaksi samanlaiset. Mutta se mikä täällä on ollut pimeää, pakon alaista, nurkissa nuhisevaa, se siellä on tapahtunut avonaisesti, kaikkien nähtävänä, julkisesti arvosteltavana ja senvuoksi se meillekin on usein erinomaisen valaisevaa ja opettavaa.

Kun Ruotsin sosialidemokratinen liike on, paljon suuremmassa määrässä kuin tällä puolen Pohjanlahden on tapahtunut, kehittynyt yhtä rinnan ja yhteydessä Ruotsin yleisten kansanvaltaisten rientojen kanssa, on tarpeellista seuraavassa katsauksessa ottaa varteen tätä yhteyttä.

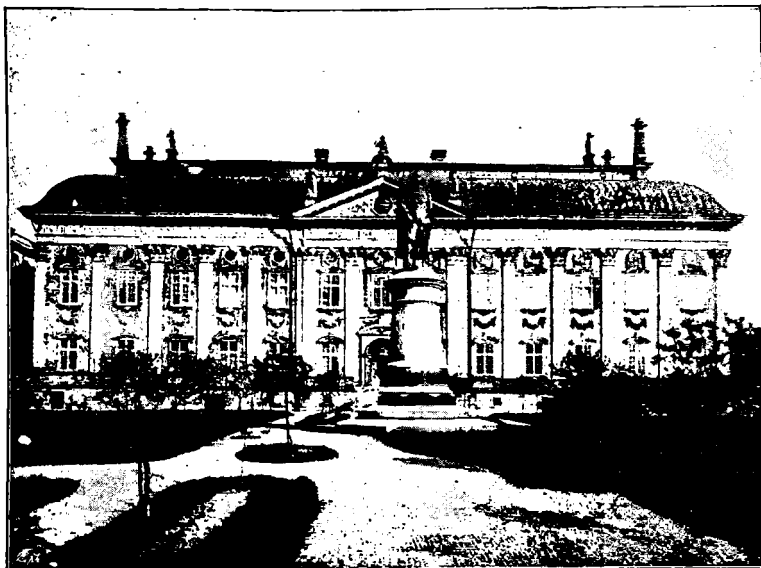
Historiallisesti on Ruotsin liberalinen ja vapaamielinen liike valmistanut maa-alaa sosialismille.

Kun meidän maassamme menneen vuosisadan alkupuolella istuttiin liikkumatta ja ääneti, ikäänkuin olisi yhteiskuntamme ollut kablehdittu ja kapula suussa, ja kun uusi aika täällä valmistui aivan kuin hiljaisuudessa maan alla, tapahtui Ruotsin julkisessa elämässä samaan aikaan merkillisiä käännteitä, joiden tuloksena oli uuden vapaamielisemmän ja kansanvaltaisemman Ruotsin syntyminen. Kukistettuansa v. 1809 kuningas Kustaa IV Aadolfin sai Ruotsin kansa

hetkiseksi kohtalonsa ohjakset omiin käsiinsä. Mutta niin vähän kehittynyt oli vielä kansanvaltaisuus ja parlamentillisuus maassa, että lainlaatijat tyytyivät sellaiseen valtiojärjestykseen, joka antoi kaiken todellisen vallan hallitukselle ja jätti valtiopäivät vain neljän erioikeuksistaan kiistelevän säädyn keskinäiseksi riitatantereksi. Se vastarinta, jota »riikinprovasti» kreivi F. B. v. Schwerin ja kreivi K. H. Anckarsvärd kannattajineen vuosisadan toisen ja kolmannen vuosikymmenen valtiopäivillä harjoittivat Kaarle XIV Juhanan napoleonilaista hallitusta vastaan, oli kyllä silloisina aikoina kuulumatonta, mutta tarkemmin katsoen se havaittiin sangen ylimykselliseksi ja sangen perustuslailliseksi vastustukseksi, joka tahtoi vähentää kuninkaallisen virkavallan mielivaltaisuuksia, vaan ei itse kuninkaallista virkavaltaa.

Varsinainen porvarillinen liberalisuus pääsi Ruotsissa kasvamaan vasta 1830-luvulla. Heinäkuun vallankumouksen suuresta roihusta lensi sytyttäviä säkeniä pohjoisillekin taivaan äärille. Uuden liikkeen taistelulippuna oli vapaamielisyyden sitkeän asianajajan Lars Johan Hiertan (1801—1871) perustama sanomalehti »Aftonbladet», joka alkoi ilmestyä 1830. Valtiollinen ja yhteiskunnallinen keskustelu ei ollut enään valtiopäiväin suljettujen istuntojen eikä kirjallisissa seuroissa väitteleväin »akademistien» ja »fosforistien» yksinasia, vaan siirtyi nyt »Aftonbladetin» pirteitten palstain kautta suuren yleisön keskuuteen, joka teki julkisen elämän kysymyksistä »päivänkysymyksiä». Ruotsin yleisö alkoi jakautua puolueisiin, jotka eivät enään katselleet maailman asioita omain pienten säätyluokkain, vaan suurten periaatteiden kannalta. Vallanpitäjille oli »Aftonbladetin» yllyttävä esiintyminen maailman lopun merkki ja hallitus kiirehti käyttämään aikoinaan saamaansa lakkautusvaltaa tuota pyhäinhäväisijää kohtaan. Mutta L. J. Hierta ei ollut niitä miehiä, joka ensi iskulla olisi tunnustanut itsensä voitetuksi. Jo yritykseen ruvetessaan hän oli varannut käytettäväkseen useita sanomalehden julkaisulupia ja lakkautuksen tapahtuessa saattoi hän heti veljensä nimessä julaista »Uutta Aftonbladia», jota sitten seurasi »Uudempi» . . . »Neljäs» . . . j. n. e. aina »Kahdenteenkymmenenteenseitsemänten Aftonbladiin» saakka. Toisten, vaan ei »Aftonbladin», oli heitettävä paini kesken. Vanhain valtain täytyi tunnustaa rinnallansa uusi yhteiskunnallinen valta: vapaan sanomalehdistön ja yleisen mieliteen.

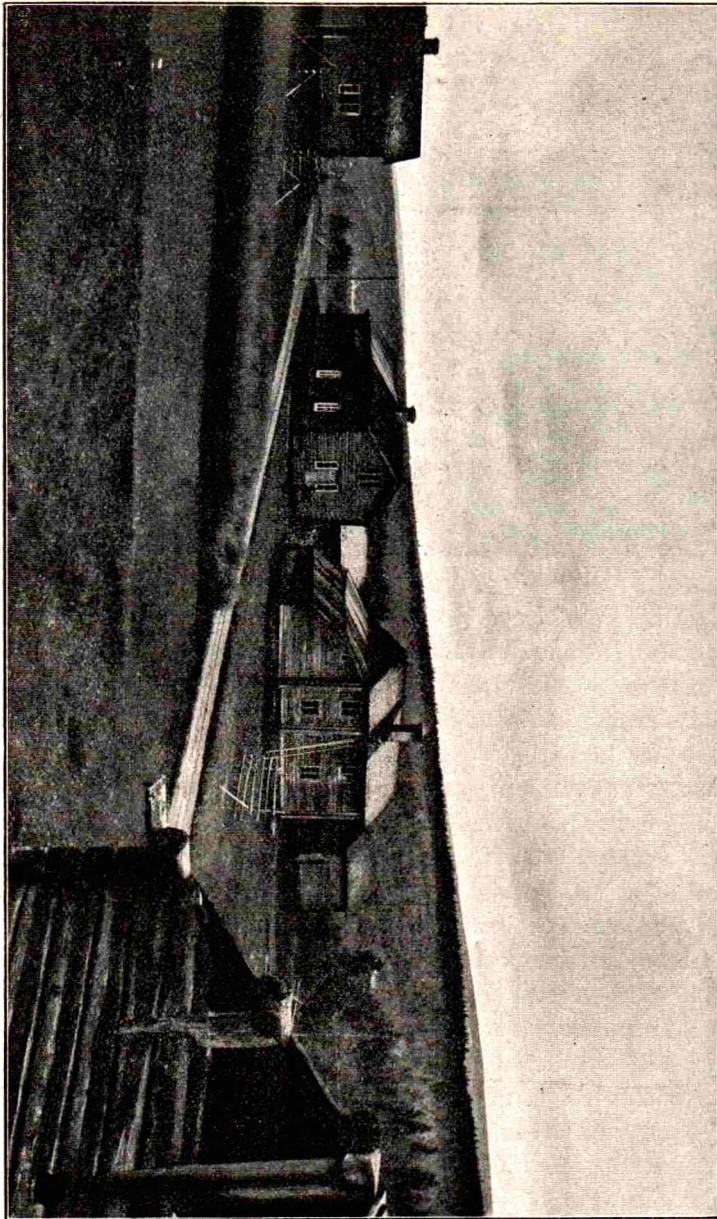
Valtiollisessa elämässä näkyi vapaamielisen suunnan vaikutusta siinä, että valtiopäiväin painopiste siirtyi ritarihuoneesta porvarillisiin säätyihin. Lujimman jalansijan saivat uudet vaatimukset ja aatteet porvarissäädystä, sittemmin myös talonpoikaissäädystä; pappissäätö sitävastoin pysyi virkavallan puolella mustana seinänä »rabulistista»

Ruotsin ritarihuone.

pahennusta vastaan. Kahden säädyn taistellessa kahta vastaan ei tärkeämmissä asioissa saatu päätöksiä helpolla syntymään. Kunin-gasvalta saattoi sellaisissa oloissa edelleenkin pysyä mahdollisena ja toteuttaa »jaa- ja hallitse» -oppia.

Mutta vapaamielisyys voitti alaa varmasti, joskin hitaasti. Sen puolella oli itse ajan henki, taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys, jotka näinä vuosikymmeninä katkaisivat vanhan yhteiskunnan vanteita, niin että laudat ratisivat. Tehdasteollisuus varttui ja kone- ja rahavallallaan rikkoi vanhoja ammattikunta-asetuksia. Platenin rakentama Götan kanava valmistui 15 $\frac{1}{2}$ miljonan kruunun kustannuksilla v. 1832 vaatien liikkeen vapautta. Aikajaksona 1815—1830 vallitsi Ruotsin kansassa tavaton syntyväisyys; väkiluku lisääntyi neljäskymmenessä vuodessa kokonaisella miljonalla. Pian alkoi yhteiskunnassa kuulua tämän uuden kansanaallon kohina. Me ymmärrämme sen uhkaavan äänen. Yhteiskunnallinen kysymys ilmestyi nyt etupäässä maalaiskysymyksenä. Vv. 1815—1836 kasvoi tilaston mukaan työkykyisten mäkitupalaisten ja irtolaisten lukumäärä 46 $\%$. Tämä näin suuresti lisääntynyt työtätekevä kansanluokka vaati nyt äänekkäämmin tai äännettömämmin itselleen elämisen oikeuksia, sillä vanha sukupolvi ei ollut sille mitään antanut. Ei voitu enään kepillä osoittaa näille kansanjoukoille työpaikkaa eikä ammattikunta-asetuksilla taata niille leipää. Itse oikeus oli muutettava, poistettava vanha pakko, suotava työmiehelle liikunta- ja työnvapaus, annettava naisillekin hiukan oikeutta, kumottava kaikki nuo nauret-

Vanha talnopoikaistalo Ruotsissa.

tavat teljet, joilla vanhat sukupolvet olivat koettaneet yhteiskuntalaitostaan pönkittää.

Tämän oikeudellisen vapaamielisyyden tarmokkaimpia edustajia oli lakimies Joh. Gabriel Richert (1784—1864). Lakikomitean jäsenenä hän vuosisadan toisella neljänneksellä puki koko vanhan laki-

järjestelmän uuteen ajanmukaiseen muotoon, vaikkeivät kaikki hänen ehdotuksensa vielä nytkään ole saavuttaneet lain voimaa. Hän puolusti innokkaasti maan vapaata jakamista ja koetti ehdoin tahdoin edistää vapaan työmiesluokan muodostamista katsoen varakkaan maanviljelijän ja vapaan työmiehen keskinäistä riippuvaisuutta maalle edullisimmaksi. Hänen mielipiteensä edustavat vanhemman liberalismiin lujaa uskoa vapauden ihmeitä tekevään voimaan kaikilla inhimillisen toiminnan aloilla. Kuvan kirkkaasti hän tätä uskoansa julistaa eräässä jo v. 1842 julkaisemassaan maakysymystä koskevassa kirjoituksessaan. »Tavalla tai toisella — hän siinä lausuu — jatkuu maan osittaminen edelleen, koska maan on korkeammalta vallalta perinnöksi saanut koko suku, eivätkä muutamat harvat henkilöt». — »Ja juuri siinä varsinaisesti kieppuu esillä oleva kysymys. Ei peljätä kuolleen maan osittamista, vaan elävään henkilöitten lisääntymistä. Ei uskalleta suoraan käydä sen kimppuun kieltämällä avioliitto; mutta uskotaan lisääntymistä voitavan välttää, kun kielletään köyhää hankkimasta itselleen kotia ja kontua.» — »Tunnustan persoonallisuus-aatteen, koska tunnustan Kristuksen evankeliumin.» — »Köyhällä on käsivarsiansa käyttämiseen yhtä hyvä oikeus kuin rikkaalla viljäsäkkeihinsä.»

Kuten sanottu, näiden aatteiden mukaisia uusia lakeja ei Ruotsin nelijalkaisessa eduskunnassa hevin saatu hyväksytyksi, mutta vuosikymmenien sitkeillä ponnistuksilla saatiin toki jotakin aikaan. Niinpä v. 1856 vihdoinkin kolmen säädyn päätöksellä poistettiin n. s. palkollisten »kotikuri». Ritaristo pani viimeiseen saakka vastaan. »Tahtoisinpa nähdä» — lausui siinä ylhäisessä säädysssä muudankin vapaaherra — »herra Hiertan koettelevan lempeän katseensa ja ystävällisyytensä taikavoimaa huolimattomaan ja laiskaan kyökkipiikaan, tai kadunlakaisijaan, joka on heittänyt pois luutansa ja mennyt kapakkaan, tai niihin talonpoikiin ja kaikenlaisiin henkilöihin, jotka eivät Aftonbladin ja muiden hyödyllisten kirjoitusten lukemisella ole saaneet kyllin korkeaa sivistystä täyttääkseen velvollisuutensa ja totellakseen isäntänsä käskyjä» . . . »Nyt katkesi viimeinen side, joka kiinnitti palvelijan perheeseen», valitti toinen ritarihuoneen jäsen, kun tieto tuli kotikurin poistamista koskevan lain hyväksymisestä.

Vapaamielisten aatteiden etevin tulkki vuosisadan alkupuolen Ruotsissa oli kuuluisa historiankirjoittaja ja runoilija Erik Gustaf Geijer (1783 — 1847). Hänen maineensa »historiallisen koulun» isänä, jyrkän vanhoillisenä kirjailijana ja politikkona oli jo vakaantunut, kun v. 1838 tapahtui hänen suunnatonta huomiota herättänyt »lankeemuksensa». Ja olihan se huomattava tapaus, kun käsillä kannettu kuuluisuus, valtaistuimen aatteellinen sädekehä, kaiken kuninkaallisuuden kan-

nattaja ja rahvaanvallan vastustaja äkkiä julistaa parlamentillisuuden, yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden, kansanvallan, kansanvalistuksen ja sosialisen uudistuksen iloista evankeliumia kokonaan uudelle yleisölle. Itse selitti Geijer kääntymyksensä aivan luonnolliseksi: hän oli ennemmin vastustanut ajan kapinallisia virtauksia »epähistoriallisina», mutta nähden silmillään ajan mahtavat tapaukset, yhteiskunnan suurenmoisen mullistuksen oli hän oppinut juuri näissä valtaavissa uusissa kansanliikkeissä näkemään historian kulkua ja Jumalan sormen. Personallisuus-aatteesta, joka oli ollut ytimenä hänen aikaisemmassa maailmankatsomuksessaan, ei hän myöntänyt kääntymyksensä jälkeen luopuneensa. Päinvastoin: hänen entiset aatteensa olivat vain täydellistyneet, ja se, mitä hän nyt opetti, sisälsi vain uusia johtopäätöksiä vanhoista selviöistä. Geijerin oppi personallisuudesta oli oikeastaan uskonnollista laatua. Hänen mukaansa johtui ihmisten suhteesta Jumalaan heidän suhteensa toisiinsa. Tämä suhde saattoi ihmiset riippuvaisuuteen toisistaan: »ei ole mitään minua ilman sinua». Uskonnollisen personallisuuden tunnustaminen vaati maallisenkin vapauden tunnustamista. Esiinnyttyään historiallisen kehityksen kuluessa monella alalla, ilmeni personallisuustaistelu nyt yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa kehityksessä. Yhteiskunnallisille personallisuuksille — ja niitähän selvästi olivat nuo vapauten pyrkivät kansanjoukot — oli tehtävä oikeutta, niille oli valmistettava sija järjestetyssä yhteiskunnassa päästämällä niitä valistuksen lähteille, antamalla niille valtiollisia oikeuksia, järjestämällä niiden työtö-olot ja siten poistettava väkivallan syyt oikeudella ja luotava sopuisuinen, kristillinen yhteiskunta. Geijer — käyttäksämme Fredrika Bremerin lausumia sanoja — »otti helmaansa ajan nuoret pakanat ja kastoi heidät kristilliseen elämään ja kristillisiksi yhteiskunnan jäseniksi.»

Edellisestä jo selviää, että Geijer lopulla ikäänsä oli liberalismin harras kannattaja, mutta että hän tahtoi alistaa liberalismin ihmisyyden ja siveellisten lakien alaiseksi. Tämä hänen aatteellinen kantansa teki hänestä sellaisen yhteiskunnan profetallisen katumus- ja parannussaarnaajan, jollaisia länsimaissa olivat Thomas Carlyle, Victor Hugo ja muut tunne- ja aatesosialistit. Geijer tunnusti ehdottomasti vapauden vaatimukset, mutta vaati, että vapautta oli toteutettava täydellisesti eikä puolinaisesti ja että yhteiskunnan etuja siis oli annettava työmiehellekin. Keskiluokan on — hän opetti — käsitettävä tehtävänsä korkeammalta kannalta kuin aineellisen nautinnon. »Kapitalistin mukava lepo hyvin suoritettun maallisen tehtävän jälkeen ei ole ihmiskunnan päämäärä. Sellaista luokkaa vastaan, joka uskaltaisi niin ajatella, nousisi rahvas epätoivoisiin kapinoihin henkeensä halveksien; vaikkapa vain osoittaakseen siten halveksimistaan sille

luokalle . . . Toden totta, jos keskisääty yhä enemmän on tunkeutunut toisten säätyjen alalle, niin voi se säilyttää paikkansa ainoastaan täyttämällä kaikki kansalaisen ja ihmisen velvollisuudet.»

Keskiluokka on saanut määrävän vallan yhteiskunnassa. »Uuden keskiluokan omituisuus on juuri siinä, että se yhä enemmän saattaa tehdä omikseen korkeampien luokkien edut, jotka myös vähitellen mukautuvat ajan vaatimusten mukaisiksi, samalla kuin raja alaspäin muodostuu yhä jyrkemmäksi erottaen yksinomaan kansan suuret joukot. Täksi rajaksi on tullut varallisuus ja erityinen varallisuusmäärä ehdoksi kaikkien valtiollisten oikeuksien harjoittamiselle.»

»Me moitimme — kirjoittaa Geijer toisessa paikassa — vanhaa yhteiskuntaa siitä, että se liian paljon perustui väkevemmän oikeuteen. Mutta mitä olisi vapaa kilpailu, jos siitä vain tulisi yksi keino lisää heikon sortamiseen ja väkevemmän oikeuden uudistamiseen yhteiskunnassa? — Mitä olisi valistus, jos se vain opettaisi nykyisen yhteiskunnan äärillä harhailevain, suojeluksettomain ja omaisuudettomain alati kasvavalle joukolle kaikkea sitä, minkä puutteessa he näyttävät olevan tuomittuja olemaan? — —»

»Orjaluokka alkaa todellisuudessa jälleen muodostua sivistyksen helmassa, köyhälistön, tilattomain, turvattomain luokka, joka hirvittävässä määrässä kasvaen sitä katkerammin tuntee itsensä heitettyksi ulos yhteiskunnasta, kun tämän keskuudessa yleensä ovat eroavaisuudet tulleet tasoitetuiksi ja oikeuksien erilaisuudet, jotka ennen muinoin erottivat muutamat harvat parempiosaiset kansan suuresta joukosta, ovat tulleet yhä enemmän poistetuiksi.»

Tuloksena herätysaikakauden aatteellisesta työstä oli Ruotsin ensimmäinen demokratinen liike, joka tarkoitti eduskunnanmuutosta. Tämän liikkeen tarpeellisuutta osoittaa parhaiten se, etteivät nelisäätyiset valtiopäivät kyenneet tätä kysymystä omin neuvoineen ratkaisemaan. Kysymyksen herättivät uuteen eloon J. G. Richert ja K. H. Anckarsvärd v. 1830 julkaisemallaan lentokirjalla ja sen jälkeen oli asian ratkaisemiseksi tehty valtiopäivillä useita ehdotuksia, mitkä eivät kuitenkaan koskaan saaneet kaikkien neljän säädyn kannatusta. Uudistuksen harrastajain mielipiteet kallistuivat yleensä siihen suuntaan, että valtiopäiväin tulisi toimia vain kahdessa kamarissa. Mutta vanhasta säätyaatteesta eivät siltä kaikki hekään raatsineet kokonansa luopua. Erimielisyys kohdistui etupäässä vaalitapaan, toiset kun kannattivat vaalien toimittamista säädyittäin (säätyvaaleja), toiset taas yleisiä vaaleja. Sen pisteen ympärille jäi kysymys pitkäksi ajaksi kiertämään pääsemättä eteenpäin.

Vuonna 1848 kumminkin rupesi eduskunnan uudistusasia äkkiä ikäänkuin puristumaan pommiksi, jonka räjähtäminen oli peljättävissä.

Vallankumouksellinen kuume näet levisi Keski-Europasta Ruotsinkin yhteiskuntaan. V:n 1848 valtiopäiväin alkaessa heräsi »reformiystävään seura» Tukholmassa jälleen eloon ja rupesi miettimään, miten saataisiin raitista tuulta eduskuntaliikkeeseen. Parisin malliin pani tukholmalainenkin seura toimeen julkisia »reformipitoja», joissa asian hyväksi agiterattiin. Maaliskuussa syntyi Tukholman väestössä levottomuutta, sattui pa parina päivänä metelöitsijäin ja järjestysvallan välillä katukahakoitakin, joissa usea ihminen menetti henkensä. Nämä »maaliskuun levottomuudet» eivät olleet varsinaisen työväen, vaan pikkuporvarien mielenilmauksia. Niissä ei ollut mitään johdonmukaisuutta eikä tiettyä tarkoitusta: oltiin tasavaltalaisia ja vaadittiin äänioikeutta, mutta myöskin suojelustulleja ja ammattikuntalaitoksen pysyttämistä; rähistiin ja käytiin ilman syytä polisin kimpuun, särjettiin akkunoita vanhoillisten ja vapaamielisten taloissa. Hallitus kuitenkin otti vaarin näistä säännöttömistä ajanmerkeistä. Kuningas Oskar I kutsui ministereiksi joitakin »punaisia» reformiseuran jäseniä ja kehoitti valtiopäiväin perustuslakivaliokuntaa laatimaan »ajan hengen, kansan toivomuksen ja maan tarpeen mukaisen» eduskunnanmuutosehdotuksen. Sellainen, verraten vapaamielinen, saatiinkin valmiiksi ja valtiopäivät hyväksyivät sen lepäämään seuraaviin valtiopäiviin saakka, jolloin se perustuslain mukaisesti oli otettava ratkaistavaksi. Uudistuksen ystävät olivat hyvissä toiveissa. V. 1849 pidettiin Örebron kaupungissa reformiseurain yhteinen kokous, jossa päätettiin asettaa koko maata varten pysyvä 5-jäseninen »yleinen reformihallitus» ja hyväksyttiin yleinen ja yhtäläinen äänioikeus — tosin ainoastaan välillisissä vaaleissa käytettävä — jokaiselle 21 vuotta täyttäneelle ja vähintään vuoden ajan vaalipiirissä hengillekirjoitetulle miespuoliselle ruotsalaiselle paitsi palkollisille, sotamiehille y. m. s. Mutta toinen »Örebron kokous» v. 1850 kokoontui jo muuttuneiden olojen vallitessa. Ranskassa oli Napoleon presidenttinä, Saksassa oli Frankfurtin parlamentti ajettu hajalle, Itävallassa riehui verinen taantumus. Ruotsissakin oli taantumus taasen satulassa; Örebron kokoukseen saapui vähän osanottajia, jotka todensivat, että äänioikeuden toiveet olivat haihtuneet tyhjyyteen. Uudet valtiopäivät tietysti ensi työkseen kiiruhtivat poistamaan näkyvistä v:n 1848 äänioikeusmuistoja. Ritarihuoneessa kuultiin tämän kysymyksen yhteydessä tuttuja lauseita »välitysehdotuksia» vastaan ja selkäsäunan suosittelua kansan valtiossessa kasvatuksessa; pappissäädystä singauteltiin pannajulistuksia »lihan evankeliumin» ja »käy-laatuun» oppien apostoleja vastaan, jolla toisintonimellä tarkoitettiin äänioikeuden harrastajia.

Vuosikymmenen ajat valtiopäivät taasen parsivat vanhaa vaatetta saamatta siitä enään minkäänlaista kalua. Ratkaisun teki vih-

doin aika. Kun valtiopäiväin saamattomuus oli käynyt täysin ilmeiseksi, pyysivät porvaris- ja talonpoikaissäädetyt hallitusta ryhtymään muutos-alotteeseen. Adressi-tulvalla antoi suuri yleisö tukea porvarien ja talonpoikain esiintymiselle. Hallituksen ohjissa oli siihen aikaan liberali Louis de Geer. Kun hän esitti eduskunnanmuutosehdotuksensa vv:n 1862—63 valtiopäiville, kävivät porvarit ja talonpojat kiittämässä hallitusta siitä, siten jo ennakkollisesti sitoutuen hyväksymään esityksen. Kun sitten seuraavilla valtiopäivillä asia oli lopullisesti ratkaistava, oli maassa mieliala niin ärtynyt uudistuksenjarruttajia vastaan ja Tukholman katukansa niin uhkaavalla päällä, että ritarihuoneen sankarit viimeisessä tingassa kuitenkin valitsivat »välitysehdotuksen» selkäsanaan sijasta ja hyväksyivät uuden valtiopäiväjärjestyksen. Suuria väkijoukkoja oli kokoontunut ritarihuoneen edustalle odottamaan aatelin vastausta kansalle, ja kun päätös tuli tunnetuksi, piti suosittu vapaamielisten johtaja August Blanche puheen kansalaisille siitä ilosta, »ettei Tukholman katuja tarvittu punata aatelin verellä». Mutta vasta sitten kuin aateli oli taipunut, taipui papisto. Kerrotaan arkkipiispan, joka oli puhemiehenä, toin tuskin saaneen estetyksi lippuäänestyksen, jossa uudistuksen vastustajain arveltiin voittavan; huutoäänestyksessä arkkipiispa sitten selitti »jaa» äänten voittaneen, vaikka »ei» selvästi oli voitolla, ja esti tyytymättömiä panemasta pöytäkirjaan vastalauseitaan.

22 p. kesäk. 1866 sai uusi valtiopäiväjärjestys vahvistuksen. Sen mukaan jakautuivat Ruotsin valtiopäivät kahteen kamariin: »Ensimmäisen kamarin» 150 yhdeksänvuotista jäsentä olivat lääninkäräjän ja lääninkäräjiin osaaottamattomain kaupunkien valtuustojen valittavia (lääninkäräjät ja valtuustot valittiin sangen rahavaltaisen kunnallisen ääniasteikon mukaan). »Toisen kamarin» jäsenet valittiin kolmeksi vuodeksi; myöhemmän määräyksen mukaan oli heistä 150 maaseutujen tuomiokuntain valittavaa ja 80 kaupunkien valittavaa; äänioikeus oli kunnassa asuvalla miespuolisella täysi-ikäisellä kansalaisella, jolla oli vähintään 1,000 kruunun arvoinen omaisuus tai vähintään 800 kruunun vuotuiset tulot (>800 kruunun viiva»). Vaalioikeutettujen lukumäärä teki v. 1872 ainoastaan 235,800 s. o. 5, 6 & Ruotsin väkiluvusta ja 22 & täysivaltaisista miehistä. Erittäin kansanvaltainen ei siis eduskunnan uudistus ollut myöhemmän ajan mittapuuta käyttäen. Mutta sinä aikana, jolloin tuo muutos tapahtui, sitä pidettiin suurena ajanhengen mukaisena edistysaskeleena, se kun antoi rahalle ja liikkuvalla omaisuudelle sen valtiollisen vallan, joka ennen oli ollut syntyperällä, erioikeuksilla ja kiinteällä omaisuudella. Se oli siis sisinnä ennen kaikkea kapitalistinen eduskunnan uudistus.

Ruotsin puolueoloissa eduskunnan uusi kokoonpano teki suuria muutoksia. Liberalistinen puolue, joka oli eduskunnan uudistuksen

Adolf Hedin.
* 1834, † 1905.

aikaansaanut, hajaantui; sen jäsenet sulivat uusiin puolueisiin ja jokseenkin yksiksensä »nuorliberalien» isä Adolf Hedin alkoi ja läpi vuosikymmenien sitkeästi jatkoi taistelua vapaamielisten oikeus- ja tasa-arvoisuusaatteiden sekä parlamentillisuuden puolesta, mitkä aatteet nyt alkaneina kapitalistisen omanedun etsinnän ja heikomman sarron, suurruotsalaisuuden ja preussiläis-bismarckilaisen »realipolitiikan» vuosikymmeninä eivät olleet korkeassa pörssihinnassa. Toisessa kamarissa sai vallan talonpoikain muodostama maalaispuolue, eteläruotsalaisen pikkutilallisen Karl Ifvars-sonin y. m. jäykempäin tai liukkaampain kellokkaiden johtama puolue, joka itsepintaisesti puolusti maalaisväestöä sotilastaakkaa ja verorasituksia vastaan, joita valtio vauhan tapansa mukaan olisi yksipuolisesti säilyttänyt talonpoikain hartioille. Tämä »vanha maalaispuolue», joka »ei äänestänyt komennuksesta» ja jonka keskuudessa suosittiin vanhoja vapaamielisiäkin aatteita, menetti merkityksensä vasta 1880-luvulla, jolloin toisen kamarin vallitsijaksi nousi suurtilallisten muodostama ja tilanhaltija E. G. Boströmin johtama aineellisia etujansa valvova »uusi maalaispuolue», jonka pääpyrkimyksenä oli viljatullien ja sittemmin yleisen suojelustullijärjestelmän säätäminen Ruotsissa.

Ensimmäistä kamaria hallitsivat 1860-luvulla maaherrat ja muut ylimykset, tuo »intelligenssin» (ymmärryksen) nimellä koreileva virkavaltaisuuden puolue, joka piti ylimmän vallan yhteiskunnassa, vaikka sen häikäilemättömimmät yritykset kilpistyivätkin toisen kamarin maalaismahitia vastaan. Myöhemmin tapahtui läheneminen ja tasoitus virkapuolueen ja uuden maalaispuolueen välillä ja ensimmäisen kamarinkin enemmistö yhtyi pääministeriksi nousseen E. G. Boströmin tullisuojelus-, sotilas- ja realipolitiikan kannattajiin.

Sillä tavoin järjestivät kuusikymmenluvulla määrääviksi päässeet luokat olonsa ja elonsa suurta voittoansa lähinnä seuraavana aikana. Taloudellisen elämän alalla nämä vuosikymmenet — kuusikymmen- ja seitsemänkymmenluku — olivat suuren kapitalistisen nousun, rautateitten ja pankkien perustamisen, suurten voittojen ja huijauksien aikoja. Rautateollisuus lisäsi tuotantoansa parannetuilla valmistustavoilla. Kun Ranska v. 1865 Ruotsin kanssa tekemänsä kauppasopimuksen kautta avasi markkinansa Ruotsin puutavaralle ja Englanti seuraavana vuonna lopullisesti hävitti puutullinsa, nousi sahausteollisuus Ruotsissa äkisti suureen kukoistukseen. Göteporin tukkukauppiat läksivät herättämään Norrlannin »nukkuvia miljonio».

Norrlandin salojen suurilla jokireiteillä alkoivat tukkipoikain laulut kaikua ja jokien suissa särisivät pian suuret höyrysahat, jotka yötä päivää sahasivat lankkuja ja lautoja. Erämaissa vuoltiin unissa kultaa puupuukolla, ja kun todellisuudessa tuli nälkävuosia, siunattiin tehtaita ja niiden isäntiä, jotka toimittivat työtä köyhälle kansalle.

Mutta tämän kapitalistisen verhon alla oli yhteiskuntaan syntynyt se syvä, kansan omistavaa luokkaa ja suurta köyhää työväenluokkaa erottava repeämä, jonka syntymisestä Geijer ja Richert aikoinaan olivat lausuneet ennustuksia ja varoituksia.

Kuilu paljastui kaikille ammottavaksi v. 1879 Sundsvallin sahatyöväen lakossa.

Seitsenkymmenluvun lopulla huononivat puutavaramarkkinat ja Ruotsin sahausteollisuutta uhkasi ensimmäinen ikävä takatalvi. Suurten sahaien omistajat siitä syystä liittoutuivat yhteisten etujensa valvomista varten. He päättivät rajoittaa tuotantoansa ja vientiänsä ja aikoivat pitää lankkunsaa ja lautansa ennemmin kotona tapulissa kuin myydä niitä polkuhinnasta ulkomaille. Kestääkseen tästä järjestelystä johtuvia vaikeuksia saivat he valtiopäivät myöntämään heille edullisen kolmen miljoonan kruunun suuruisen lainan. Kun eivät patruunat vielä sitenkään katsoneet päässeensä kyllin hyvään asemaan, ryhtyivät he heti laivauskauden alussa onnettomaan temppuun; alensivat sahatyöväen palkat 15—20 $\frac{1}{2}$, niin että se teki 90 äyristä—2 $\frac{1}{2}$ kruunuun (Smk 1: 25—3: 50) päivässä, millä ansiolla työväki Norrlandin kalleissa elanto-oloissa ei katsonut voivansa toimeen tulla. Työmiehet olivat luulleet pääsevänsä osallisiksi sahausliikkeelle myönetyistä miljoonista ja saivat -- palkanalennuksen!

Se oli sentään liikaa. Maanantaina 26 p. toukok. aamulla meni lautatarhamiesten valitsema nelihenkinen lähetystö Sundsvallin läheisyydessä olevaan Heffnerin yhtiön konttoriin puhumaan asioista. He pyysivät työmiehille entisvuoden palkkoja, mutta saivat palata sen tien. Sanoma tästä tapauksesta levisi kaikkialle ja samana sekä seuraavana päivänä teki työväki seudun useimmilla sahoilla lakon. Kaililta tahoilta kulki suuria työmiesjoukkoja punaisten lipuntapaisten perässä Sundsvalliin, missä leiriytyivät sotaväen harjoituskedolle. Miehet eivät tienneet tehneensä mitään pahaa ja makailivat kedolla viattomassa rauhassa virsiä veisaillen ja kuunnellen raamatunselityksiä, siten vahvistaen itseänsä samalla alkavaan nälkäkoetukseen. Järjestys pysyi mallikelpoisena ja lakkolaisten omasta pyynnöstä suljettiin kaupungin kapakat koko lakko-ajaksi. Toisena lakkopäivänä oli noin 30 sahaa seisomassa ja leirissä oli koolla pian tuhannen työmiestä. He tekivät mielenosoitusretken kaupunkiin ja palasivat jälleen leiriinsä.

Tähän alkuun saapui Sundsvalliin läänin maaherra Curry

Vapunpäivä.

Nils Kreugerin piirros »Social-Demokraten'ille».

Treffenberg muassaan 100 sotamiestä. Hän läksi työmiesten leiriin pitäen siellä ankaran puheen ja vaati työmiehiä palaamaan työhön. Työmiehet eivät sanoneet tottelevansa, ellei heidän palkanvaatimukseensa suostuttaisi. Seuraavina päivinä jatkettiin maaherran, sahanisäntäin ja lakkolaisten keskusteluja tuloksetta.

Pahempaan suuntaan muutti aseman kuningas Oskar II:n maaherralle lähettämä seuraava sähkösanoma: »Tyynnyttäkää kaikkia hyvä-aikeisia kansalaisia ja varottakaa kaikkia levottomuuden lietsojia, sillä kärsivällisyydellä täytyy olla rajansa. Kanuunaveneitä ja sotaväkeä tulossa.»

Ja kumpiakin tuli sähkösanoman perässä, niin että lakon kuudentena päivänä Sundsvallissa oli 6 kanuunavenettä ja tuhatkunta sotilasta runsailla ampumavaroilla varustettuina.

Maaherra puhutteli uudelleen työmiehiä, vaan kun puhe ei autanut, ryhtyi hän tekoon. Kesäkuun 3 p. hän antoi piirittää työväen leirin, 500 sotamiestä saartoi sen maan puolelta ja 6 kanuunaveneen tykit olivat odottamassa meren puolella. Sen jälkeen piti maaherra loppupuheensa, jossa jyräsi tähän tapaan: »Älköön kukaan teistä rohjetko tunkeutua piiritysketjun läpi. — — Teidän joukossanne on henkilöitä, jotka elävät rosvoamisella, kurjia, velvollisuutensa unohtaneita olentoja, jotka perkeleellisillä vehkeillään koettavat viedä teitä harhaan — — saaliinhimoinen joukkio, joka hiipii ympäri piilossa, harjoittaen salassa pimeyden töitä.» Sen jälkeen alkoivat jonkunlaiset välikäräjät ja sahanomistajain häätöjulistukset luettiin työmiehille, joita ryhmittäin talattiin niitä kuulemaan. Ne, joilla ei ollut mitään todistusta tai jotka eivät olleet paikkakunnalla kirjoissa, vangittiin irtolaisina ja vietiin kanuunavene »Thulelle». Maaherra saattoi nyt lähettää hallitukselle seuraavan vastaussähkösanoman: »Yhdistetty, voimakas, ehdoton toiminta sotaväen ja polisin puolelta. Lakon lopettaminen nyt käynnissä, niskoittelevat paikkakuntalaiset häädetään, irtolaiset vangitaan, lähetetään kotipaikoilleen.»

Toista tuhatta työmiestä tuomittiin siten häädettäväksi, 7 vangittiin muka lakon johtajina, 36 pidätettiin irtolaisina ja muut vietiin

väkivallalla työhön. Näin kukistettiin Sundsvallin lakko sen jälkeen kuin se oli kestänyt kymmenettä kovaa vuorokautta, jotka työmiehet olivat viettäneet suurimmaksi osaksi taivasalla sateessa ja vilussa. »Vapaan» työn tekijöitä oli kohdeltu kuin pahimpia rikoksentekejiä ja kuulumattomalla väkivallanteolla olivat yhteiskunnan vallanpitäjät ilmaisseet, millä tavoin he aikoivat kohdella työväen taloudellisia vapautusrientejä.

Sundsvallin väkivaltaisuuksiin vastasivat suuttuneet työmiehet tekemällä lakkoja Geflessä, Hudiksvallissa, Östersundissa ja kaikkialla Norrlannissa. Ne kaikki kukistettiin Sundsvallin patenttikeinolla, sotaväellä ja kanuunaveneillä. Kuukauden kuluttua oli Norrlanti jälleen rauhallinen.

Muutamissa piireissä herättivät Sundsvallin tapaukset mielenkuohua, joka ei heti asettunut. Sosialidemokratilaiselle kansanliikkeelle tällaiset tosiasiat raivasivat mitä otollisinta maata.

Muullakin lailla oli työväki jo valmistunut uutta aikaansa vastaanottamaan. Ajan henki oli saattanut hajanaiset työntekijät etsimään toistensa yhteyttä ja liittoutumaan, vaikkapa työväen järjestöjen olikin kulutettava lapsenkenkensä yläluokan pyrintöjen palveluksessa. Niinpä syntyi jo liberalismiin nuorina päivinä kaikenlaisia »sivistyspiirejä» ja muita yhtymiä, joiden tarkoitus oli sivistyttää työväkeä ja saattaa kansan eri luokat lähentymään toisiaan. Harrastus pysyi hengissä seuraavina aikoinakin. Sen virittäjänä oli m. m. »Svenske Arbetaren» (Ruotsin työmies) niminen työväen sivistyslehti, jota tunnettu kirjailija lehtori C. G. Starbäck vv. 1861—1865 julkaisi. Toisia, ammatillisia työväenyhdistyksiä syntyi korvaamaan ammattikuntia, joiden pakollisuus lakkasi v. 1846. Sellainen uudempi, vapaa ammattiyhdistys oli viimeainittuna vuonna perustettu »Tukholman kirjaltajain yhdistys», joka on kokenut hauskoja historiallisia vaiheita ja elänyt meidän päiviimme asti. Vv:n 1848—1850 liberalisten reformiseurain kannaksille taas perustettiin valtiollisia työväenyhdistyksiä, joiden tehtävänä oli kannattaa suojelijainsa hommia ja antaa pontta eduskunnanmuutoksen ja äänioikeuden vaatimuksille. Kun sitten eduskuntamuutoksen jälkeen vähitellen syntyi uusi, vapaamielisempi ja kansanvaltaisempi äänioikeusliike, niin se oli omiansa pitämään työväenkin huomiota pysyvästi vireillä. Tämä asia saattoi Ruotsin työväen ensimmäiseen mainittavampaan yhteisyritykseen. Pidettiin näet heinäkuussa v. 1879 Tukholmassa ensimmäinen yleinen työväenkokous, jonka tarkoitus oli antaa vauhtia äänioikeusliikkeelle. Tuo kokous ei saanut toimeen pysyvämpää työväen järjestöä ja äänioikeus pakeni pilvien taa maalaispuolueen valta-aikana; mutta entenä ja esiharjoituksena sillä oli suuri merkityksensä.

Yleisen elinkeinovapauden lopullinen säätäminen v. 1864 herätti

eloon kaikenlaisia taloudellisia yhteisharrastuksia työväenkin piireissä. Jo kuusikymmenluvulla syntyi useita köyhän kansan kulutusyhdistyksiä. Mutta kapitalistien piti puhaltaa henkeänsä tähänkin työväen harrastukseen ja siten syntyi v. 1883 Tukholmassa »viinakuninkaan» L. O. Smithin surullisen naurettava rengasliike, jonka tarkoituksena oli parantaa työväen taloudellista tilaa halvalla viinalla. Se oli olevinaan Schulze-Delitzschin työväenpolitiikkaa Ruotsin oloihin sovitettuna. Asian oikeana ytimenä oli kuitenkin vain se, että Smith oli suuttunut Tukholman anniskeluyhtiöön ja tahtoi kostaa. Sitä varten kehoitti hän työmiehiä perustamaan kulutusyhdistyksiä ja lakkaamaan kapakoissa käymisestä sekä hankkimaan yhteisostoilla viinaa kotiinsa. Aatteen alkuunpanija lupasi rahapalkinnon jokaisesta satamäärästä jäseniä, mitä tällaisiin yhdistyksiin liittyi, ja nousi tämä humpuuki tuossa tuokiossa aivan mahtavaksi liikkeeksi, kunnes aikansa reuhattuaan jälleen hävisi jäljettömiin. Kumma kyllä herätti tämäkin liike monessa työmieheissä yhteiskunnallista harrastusta.

Jo aikaa ennen viinarengasliikettä oli raittiusliike saanut jalansijan Ruotsin työväen piireissä. Kirjaltaja N. J. Björkman perusti v. 1873 ensimmäisen varsinaisen raittiusyhdistyksen, v:sta 1876 alkaen julkaisi hän ensimmäistä raittiuslehteä ja samana vuonna pidettiin Ruotsin ensimmäinen yleinen raittiuskokous Tukholmassa.

Mutta nämä monenlaiset liikkeet ja virtaukset, nämä kaikki valistukselliset, ammatilliset, valtiolliset, taloudelliset ja siveelliset työväen yritykset eivät jaksaneet aineellisesti eikä henkisesti vapauttaa Ruotsin työväkeä. Niistä kaikista puuttui jotakin, puuttui työväen oma, omituinen henki, sosialidemokratian voima.

Seitsenkymmenluvun kääntyessä kahdeksankymmenluvuksi sekin ilmestyi.

AUGUST PALM tuli Ruotsin sosialidemokratisen liikkeen perustajaksi. 6 p. marrask. 1881 piti sen niminen mies sosialistisen esitelmän Etelä-Ruotsin pääkaupungissa Malmössä. Jo tämä Palm in ensimmäinen esitelmä herätti suurta huomiota ja sanomalehdet kertoivat siitä pitkästi, jotkut varsin ystävällisestikin. Ne sanoivat, että sosialismi oli mieltäkiinnittävä asia, jota lystikseen kuunteli, vaikkei sellaisilla aatteilla tietysti voinut olla maa-alaa Ruotsin oivallisessa yhteiskunnassa.

Kun tarkemmin syynättiin miestä saumoista, havaittiin, että hän oli vanha tuttu, köyhä, rampa räätäli, joka oli Malmö'n paikkakunnalla syntynyt ja nyt maailmalta kotiseudulleen palannut. Itse kertoo Palm hausassa muistelmateoksessaan »Agitatorin elämästä» syntyneensä 1849 köyhässä kodissa ja joutuneensa poikasena »lukija»-lahkoon kuuluvan mestarin luo, joka pakotti hänet kaiken vapaa-

aikansa kuulemaan nukuttavia postillasaarvoja ja rukoilemaan jos jossakin asennossa. Hän kertoo ruvenneensa jo aikaisin epäilemään uskonopin totuuksia, koska hänen isäntänsä hänelle lakkaamatta selitti, että vain perin harvat ovat ennakolta valitut autuuteen ja lukemattomat muut tuomitut kadotukseen. Lapsen mielellä hän aprikoitsi, että miksikä häntä sitten ollenkaan pannaan postillaa lukemaan silloin kuin nukuttaa, jos hänet kerran on ennakolta kadotukseen tuomittu, niinkuin hänen mestarinsa hänelle vihapäissään usein vakuutti. Ja sanoopa hän ajatelleensa jo näinkin: »luonnollisesti kuuluu kiusanhenkeni, mestari, noihin valittuihin! Ja hänen seuraansa minä inhosin enemmän kuin mitään muuta maailmassa, niin että minä hiljaisessa mielesäni toivoin olevani ennemmin tuomittu ijankaikkiseen kadotukseen kuin siihen autuuteen, jota minun olisi tarvinnut yhdessä hänen kanssaan nauttia.» Siitä työpaikasta sai hän kapinallisen mielensä.

Sitten tuli hänestä kulkeva kisälli, jota hurja kisällielämä viehätti aivan toisella tavoin kuin mestarin postilla. Vihdoin pohjaantui hän saksalaisten valtaamaan Slesvigiin. Perin hauskat ovat Palmiin kuvaukset, miten sosialismi Ranskan-Saksan sodan jälkeen tuli Slesvigiin ja miten hänkin koko sielustaan antautui tuon hurmaavan uuden opin helmaan. Oli se repäisevää aikaa, kun hallitusherroja kokouksissa nolattiin, rohkeita sosialistilauluja kaiutettiin ja innostunut joukko hampurilaisen sikarintekijän ympärillä perusti »Sosialidemokratisen klubin». Palm oli pian yhtä hyvä sosialistinen agitatori kuin porvarillinen räätäli. Säikähtämättä siitä varottavasta selkäsäunasta, jonka Palm ynnä koko klubi yltiöksalaisilta saivat puolustaessaan tanskalaisen sanomalehden toimituspaikkaa, jatkoi hän niin innokkaasti agitationiansa, että preussiläinen hallitus äkkiä antoi hänelle käskyn 24 tunnin kuluessa poistua maasta. Palmiin täytyi vaimonsa ja kahden pienen lapsensa kanssa totella ja lähteä

August Palm.

* 5. 2. 1849.

talven selkään. Hän asettui Köpenhaminaan, jossa joutui melkein samanlaiseen kohtaloon kuin Slesvigissäkin. Toimi terhakasti oikeistolaisia ja Estrupin kannattajia vastaan, menetti paikkansa, joutui omine liikkeineen valtiollisten vihamiestensä juonien uhriksi, tuli taas piestyksi ja runnelluksi mielipiteittensä tähden ja oli vihdoin pakotettu lähtemään pois tuosta pahasta maasta.

Niin hän tuli takaisin syntymämaahansa, missä alkoi merkillisin vaihekausi hänen monivaiheista elämäänsä. Malmöstä hän läksi Tukholmaan, minne maine oli ehtinyt ennen häntä. Siitä oli se paha, ettei Palm mistään koko pääkaupungista saanut käytettäväkseen sopivaa huonetta, missä olisi voinut esiintyä, ja se hyvä, että kun hän huoneen puutteessa piti kokouksensa Lilljansissa — ulkoilmassa toisena joulupäivänä — sai hän väkeä tuhatmäärän ja kokouksen hyväksymisen ehdotukselleen, että olisi perustettava yleinen Ruotsin työväenyhdistys ja sitä varten ryhdyttävä innokkaaseen agitaatioon. Tukholmasta otti räätälimme kurssin Upsalaan, jossa häneltä uudestaan kiellettiin huone, siitä huolimatta että hän oli sen etukäteen maksanut ja ottanut varmemmaksi vakuudeksi isännältä vielä kirjallisen sitoumuksenkin, jonka tämä yritti perästäpäin väkisin repiä. Kiertoteitä palasi Palm sitten Etelä-Ruotsiin herättäen kaikkialla matkallaan uteliasta huomiota. Sanomalehdet pilkkasivat nilkkua räätäliä ja hänen »siansaksaansa», joka ei ollut ruotsia eikä tanskaa. Pilan kärsi Palm kernaasti, sillä hän oli itse suurimpia humoristeja; rohkeus ja leikkipuheet eivät häneltä koskaan loppuneet. Senpävuoksi ihmiset halukkaasti riensivät hänen kokouksiinsa, joissa saatiin pitää hauskaa ja nauraa, mutta ei Palmin vaan hänen vastustajainsa kustannuksella.

Malmöhön jälleen palattuansa alkoi Palm siellä keväällä 1882 julaista »Folkviljan» (Kansan tahto) nimistä pikku lehteä. Se eli ki-tuen vajaan vuoden. V. 1883 teki Palm laajan agitatiomatkan eteläisessä ja keskisessä Ruotsissa. Siltä retkeltä sai hän paljon surullisia ja lystikkäitä muistoja. Tyhmäntöykeät nimismiehet ja juonikkaat pormestarit rakensivat loppumattomia esteitä hänen tiellensä. Mutta Palm ei menettänyt hyvää tuultansa eikä kärsivällisyyttänsä, vaan selvisi voittajana kaikista jupakoista.

Kesällä 1883 on Palm jälleen Tukholmassa, touhuten siellä »Folkviljan» lehtensä henkiinherättämistä. Syksyllä lehti todella virkosikin ja Skandinavialaisen tupakkatyöläisliiton kannatuksella se ihmeeksi eli v:n 1885 helmikuuhun saakka, jolloin se lopullisesti kuoli perustajansa suureksi suruksi.

Mutta sosialismi Ruotsissa ei enään ottanut kuollakseen. »Tukholman puutyöntekijäin yhdistys» asettui C. G. T. Wickmanin y. m. johdolla suosiolliselle kannalle Palmia kohtaan ja tässä yhdistyksessä vihittiin v. 1883 ensimmäinen punainen ammattiyhdistyslippu. Vähän

myöhemmin perustettiin Tukholmassa »Sosialidemokratinen klubi». Tulevaisuuteen luottavana hyöri ja pyöri Palm uuden sosialistilehden perustamiseksi ja 25 p. syysk. 1885 ilmestyikin Tukholmassa »Socialdemokraten'in» näytenumero. Pääkaupungin miljonalehdet puhuivat sosialistien »sanomalehtihujauksesta». Eikähän uudella tulokkaalla ollutkaan muita pääomia kuin ne 108 kruunua, mitä Palm ja hänen muodostamansa »socialidemokratinen sanomalehtiyhdistys» saivat kokoon. Mutta lehdellä oli sen sijaan aatteen rikkautta. Vaapaasti ja avonaisesti se puhui työväen elinkysymyksistä ja jo näyte-numerossaan opetti tekemään eroa sorrettujen ja sortajain välillä. Sitä kieltä työmiehet ymmärsivät, se oli joskus koko karkeaakin, monasti tarpeettoman kiivasta ja uhmailevaa, niin ainakin nyt tuntuu, mutta sen esiintyminen perustui silloisiin oloihin ja se tulkitsi oikein työkansan ajatuksia.

Pian sai Palm lehdelleen useita kyvykkäitä auttajia, joista mainittakoon Fr. Sterky, Atterdag Wermelin y. m. Lehden sisällys tuli siten vaihtelevammaksi ja arvokkaammaksi. Mutta Palm, joka halveksi huollettua kirjoitustapaa ja katsoi että sosialistien lehdissä köyhälistön pitäisi kirjoittaa köyhälistölle, ei pitänyt tuosta herraskaisesta suunnasta, vaan äänestyytti epävallankumoukselliset ystävänsä pois »Sosialidemokratisesta sanomalehtiyhdistyksestä». Nämä perustivat silloin »Sosialidemokratisen seuran» ja rupesivat J. M. Engströmin nimessä julkaisemaan »Nya samhället» (Uusi yhteiskunta) nimistä parlamentillisuuteen taipuvaa lehteä. Sovinto saatiin kumminkin vielä samana vuonna (1886) tehdyksi ja »Uusi yhteiskunta» sulautui takaisin »Socialdemokraten'iin». Ruotsin sosialistit saattoivat nyt kootuin rivein odottaa lähestyvää porvarillista myrskyä.

Ruotsin socialidemokratiseen liikkeeseen on jo alusta alkaen kuulunut pari piirrettä, jotka sittemminkin ovat siinä olleet pysyviä ja ansaitsevat huomiota. Tarkoitamme työväen uudempaa sivistysliikettä ja n. s. ruotsalaista ylioppilassosialismia.

Ei tarvitse [tässä selittää, millä tavoin itsenäiset työväen sivistysharrastukset ovat socialismille ja socialismi työväen sivistysharrastuksille tarpeellisia. Uranuurtajana tällä alalla oli Ruotsissa varsinaisesti tohtori Anton Nyström. Sundsvallin sahamiesten lakon ja Ruotsin ensimmäisen työväenkokouksen aikaan (1879) joutui Nyström työväenliikkeen vetovoiman alaiseksi. Hän tapasi työväen joukossa omain sanainsa mukaan »suuria kykyjä, jaloja pyrkimyksiä, mutta myöskin paljon tietämättömyyttä». Hänen positivistinen (humanisesti rakentava) maailmankatsomuksensa velvoitti häntä elämään toisten hyväksi ja »vaikuttamaan siveellisillä keinoilla järjestyksen ja edistyksen asian hyväksi». Hän ymmärsi myöskin raittiuskysymyksen merkityksen ja tahtoi vastustaa juoppoutta jalostavilla huvituksilla ja sivistävällä

toiminnalla. Näistä aatteista oli tuloksena Tukholman työväenopisto, joka avattiin 3 p. lokak. 1880. Vaikka laitoksen johtajaa pidettiin »jumalankieltäjänä, positivistina ja lakonjohtajana» ja punaisimpana vallankumousmiehenä, sai tämä laatuaan ensimmäinen opisto v. 1881 valtiolta kannatusta. Adolf Hedin teki Tukholman valtuustossa esityksen, että kaupunkikin kannattaisi tätä hyödyllistä laitosta, mutta ehdotusta vastusti kiivaasti entinen ministeri, presidentti Hans Forsell, joka ehkä sillä tavoin halusi päästä hallituksessa olevain vastustajainsa kimppuun. Juttu herätti suurta huomiota, opiston johtaja erosi toimestaan, mutta palasi siihen jälleen kansan tahdosta, suuria kokouksia pidettiin, varoja koottiin opiston kannattamiseksi ja v. 1883 antoi kaupunki laitokselle pyydetyn kannatusavun.

Anton Nyström oli pohjaltaan porvarillinen demokratti, valtiollisissa asioissa tasavaltalainen ja uskonnollisissa vapaa-ajattelija. Sosialismin kysymyksissä hän joutui ankaraan otteluun August Palmien kanssa, ja täytyy myöntää, että räätäli' tässä edusti todellisempaa sosialidemokratiaa kuin oppinut tohtori. Mutta varmaan vähäksyi Palm liiaksi sivistyksen merkitystä työväen vapautumistyössä ja väärin hän kutsui työväenopistoa porvarilliseksi nukutuslaitokseksi. Anton Nyströmin kunniaksi on luettava, että hän kestäen sekä porvarilliselta että sosialistiselta taholta tulevat hyökkäykset piti pystyssä tiedon temppeleinsä. Tuhannet työntekijät ovat vuosien varrella lainanneet tiedon ja sivistyksen valkeaa sen aina palavasta liedestä. Yleistajuisten, järjestelmällisten luentojen muodossa ja runsaan ja hyvin valitun kirjaston nojalla on tämä laitos hyvällä menestyksellä tutustuttanut tieteitä ja työntekijöitä toisiinsa. Ruotsin kukoistava luentokurssitoiminta, työväen keskuudessa perustetut sadat »opintopiirit», koulunkäymättömäin hartaat kotiopinnot, sosialidemokratisten nuorisoklubien vilkas sivistysharrastus, koko tuo paljon lupaava työväen kulttuuri ei varmaankaan olisi Ruotsissa nykyisessä kukoistuksessaan ilman Anton Nyströmin alotetta. Vv. 1885—1892 julkaisi hän 6-osaisen »Yleisen kulttuurihistorian», joka useissa painoksissa ilmestynyt suosittu teos edustaa hänen katsomuksiaan. Kahdeksan-kolmatta vuotta kestäneen opetustoimen jälkeen erosi toht. Nyström v. 1908 Tukholman työväenopiston johdosta.

Toisen virtauksen alkulähteenä oli August Strindbergin v. 1879 valmistunut »Punainen huone» ja yleensä se uusi realista totuutta etsivä kirjallisuuden suunta, joka kahdeksankymmenluvun alussa kokosi »nuoren Ruotsin» August Strindbergin ja Knut Wicksellin ympärille. Ajan kysymykset nostivat ankaroita aaltoja yliopistomaailmassa. Mutta vapaan rakkauden ja uskonnonvapauden kysymyksistä johduttiin myöskin valtiollisen ja yhteiskunnallisen vapauden kysymyksiin. Liikkeen keskuksiksi tuli v. 1882 perustettu Upsalan ylioppilasyh-

distys »Verdandi», joka myöhemmin on tullut kuuluisaksi keskustelujensa ja kirjastensa kautta. Tämän suunnan äänenkannattajaksi perusti K. P. Arnoldsson v. 1884 pääkaupunkiin »Tiden» (Aika) nimisen lehden. Siihen liittyi radikalinen maalaispuoluelainen Emil Svensén, Adolf Hedin kirjoitti siihen työväensuojeluksesta, tohtori A. F. Åkerberg rauhan, uskonnonvapauden ja sosialismin puolesta ja O. Staaff, E. Thyselius y. m. valvoivat siinä kirjallisen vasemmiston etuja. V. 1885 maalaispuoluelaiset erosivat lehdestä, joka silloin jäi yksinään nuoren aputoimittajansa Hjalmar Brantingin hartioille. Lähteneenä sivistyneestä, varakkaasta kodista Hjalmar Branting (* 23. 11. 1860) nyt

Hjalmar Branting.

lupaavan tieteellisen uransa alussa luopui tähtitieteestä kokonaan antautuakseen yhteiskunnalliseen taisteluun: »Tiden» lehti kääntyi Brantingin johdolla jyrkästi manchesterilaista vapaamielisyyttä vastaan ja otti työväenasian ajamisen päätehtäväkseen. Tukholmassa olevat ammattiyhdistykset ottivat sen äänenkannattajakseen ja lehti puolestaan kannatti hartaasti ammattiyhdistysliikkeitä ja koetti sitä hiljallensa ja ilman kolahduksia ohjata sosialistiseen suuntaan. Parhaana apulaisena oli Brantingilla tässä työssä toht. A. F. Åkerberg ja hyväksi avuksi olivat myöskin tunnetun saksalaisen sosialistin Vollmarin Tukholmassa pitämät esitelmät. »Tiden» oli jo v:n 1885 lopulla täydellisesti sosialistinen lehti. Mutta kun silloin perustettu »Socialdemokraten» oli elinvoimaisempi ja työväelle mieluisempi, lakasi »Tiden» v. 1886 ilmestymästä ja Branting siirtyi »Socialdemokratenin» toimitukseen tullen v. 1887 sen päätoimittajaksi. Brantingin ja hänen piirinsä kautta joutui Ruotsin sosialidemokratia läheisiin suhteisiin vapaamielisten pyrintöjen kanssa ja Brantingin persona on siitä lähtien ollut Ruotsin sosialidemokratiassa niin silmäänpistävän maltillisuuden, parlamentillisuuden ja gentlemanisuuden eduskuvana.

»Socialdemokraten'in» vakaantumisella päättyi Ruotsin sosialidemokratian ensimmäinen vaihekausi. Sitä seurasi ensimmäinen todellinen taistelukausi. Tämän taistelukauden huomattavin henkilö oli Axel Danielsson, Ruotsin sosialidemokratian suurin sotapäällikkö, jota aina on mainittava Ruotsin suurimman sosialistiagitatorin August Palmrin rinnalla. Axel Danielsson syntyi työläisvanhempain lapsena Vermlannissa 15 p. jouluk. 1863. Onni auttoi häntä opin teille, ensin

Axel Danielsson.
(Malmön aikana.)

Falunin lukioon, mistä hän, jo koulupoi- kana taisteltuaan leivästä ja mielipiteistä, v. 1881 pääsi ylioppilaaksi. Köyhyys ja levoton henki kuitenkin häiritsivät opintojen säännöllistä jatkamista, ja kun köyhässä kodissakin häntä pidettiin liikarasisuk- sena, häätyi hän vihdoin Tukholmaan kynänterällään elatusta ja tyydytystä etsimään. Sattumalta löysi hänet August Palm, joka tarvitsi »Sosialidemokratian» sepustusten kiel- len korjaajaa. »En koskaan unohda — ker- too Palm — millainen Axel Danielsson oli, silloin kun ensi kerran tapasimme. Se tapah- tui joulukuun alussa 1885! Hän oli laiha ja kalpea, puettuna pit- kään, mustanharmaaseen palttooseen hän näytti melkein vielä pitem- mältä ja hinterämmältä kuin hän todellisuudessa olikaan, ja toinen, päättäväinen, mutta samalla katkera piirre suun ympärillä teki hänet melkein lihankiduttajan näköiseksi. — Kun sain kuulla hänen elä- mäntarinansa ja tietää mitä kärsimyksiä hän oli kestänyt, kuinka hänen toiveensa olivat rauenneet, ja opin tuntemaan hänen ylpeän ja tarmokkaan luonteensa, aavistin, että hän oli porvarilliselta yhteis- kunnalta menetetty.» Aavistus oli aivan oikea. Uusi toimittaja sai työstään 4 kruunua viikossa ja vapaan asunnon Palmien perheen ahtaassa vinttikamarissa; mutta hän tunsikin nyt joutuneensa oikealle alalleen ja teki työtä sankarillisella innolla sekä perehtyi sosialistisiin aatteisiin, jättäen pian mestarinsakin taaksensa. Kun sitten Brantingista v. 1887 tuli »Sosialidemokratian» päätoimittaja, ei kaksi herraa mahtunut saman katon alle, vaan Danielsson läksi etsimään itsel- leen uutta vaikutus-alaa. Niissä aikeissa tuli hän Malmöhön, jossa 6 p. elok. 1887 julkaisi »Arbetet» (Työ) nimisen uuden sosialistileh- den näytenumeron. Ennen pitkää oli lehdellä 3,000 tilaajaa, niissä oloissa huomiota herättävä määrä. Mutta lehti olikin ihmeellinen. Se kävi pelottomasti vankilantirehtöri »Pontus Lurifaxin» kimppuun, joka pisti omaan taskuunsa vankien työstä keräytyneitä varoja, ja ruoski armottomasti Ruotsin vanhettuneita ja puolueellisia oikeus- ja virkaloitoksia. Viranomaiset kauhistuivat, mutta kansanjoukot ke- rääntyivät uuden komean sankarinsa ympärille, joka puhui ja kirjoitti yhtä hurmaavasti. Ennenkuin vielä vuosi oli kulunut »Arbetet» leh- den näytenumeron ilmestymisestä, oli sen toimittajalle eri oikeus- istuimissa tuomittu 22 kuukautta vankeusrangaistusta. Juhlakul- kueessa saatettiin Danielsson linnaan, ja kun hän sieltä ahkeraan kirjoitus- ja opintotyöhön käytetyn puolentoista vuoden kuluttua jäl- leen pääsi ihmisten ilmoille, oli hänen vaikutuksensa ja kansansuo-

sionsa suurempi kuin milloinkaan ennen ja hänen lehdeksi sellainen mahtiasema, josta hän ei ollut uneksunutkaan. Nuorella voimalla nyt sosialismi kasvoi kuin tammi Skånen hedelmällisessä maaperässä. »Arbetet» lehti sai uusia kyvykkäitä aputoimittajia. Malmön sosialidemokratinen yhdistys kasvoi ja vaurastui niin, että se v. 1890 saattoi vuokrata laajan maa-alan, joka sitten joutui työväen omaksi ja muodostettiin Malmön kuuluisaksi »Kansanpuistoksi». V. 1893 vihittiin Malmön sosialistien perustama Kansantalo, nykyisin Ruotsin suurin. Ja tässä uudessa aatteen valtakunnassa hallitsi Axel Danielsson melkein rajattomalla vallalla. Yhdellä ainoalla »Arbetet» lehden kehoituksella sai hän yhdessä hetkessä lakkaamaan katulevottomuudet, joita pormestarit, poliisit ja sotamiehet kolmena päivänä turhaan olivat koettaneet hillitä.

Mutta liikkeen johtajassa alkoi jo ilmetä väsymyksen merkkejä. Suurilla toiveilla oli hän ryhtynyt työhönsä. Suunnattomain ponnistusten jälkeen hän huomasi, että päämäärä yhä vain loittoni ja että porvarillisen yhteiskunnan ja sosialismin välillä oli syvempi ja leveämpi kuilu kuin hän oli uskonutkaan. Hän alkoi aavistaa, että sosialismin toteuttamiseen vaadittiin paljon, paljon muutakin kuin uljasta intoa ja rohkeita väkiryynnäköitä. Hän oli pettynyt ja väsynyt, eikä se hillitön alkoholielämä, johon hän koetti hukuttaa ruumiillisten ja henkisten voimainsa herpoutumista, voinut asiain tilaa parantaa, päinvastoin. Yhdeksänkymmenluvun keskivuosina alkoi hänen kansansuosionsa suurin askelin aleta; hänen nimensä, joka v:n 1893 valtiollisissa vaaleissa oli koonnut 509 ääntä, sai vain 368 ääntä v. 1896, jolloin Hj. Branting suurella äänimäärällä vietiin valtiopäiväin toiseen kamariin. Pian rupesi hivuttava hermotauti tekemään loppua tuosta kuluneesta elämästä. Lopulla vuotta 1899 oli sairas vietävä Elsterbergin parantolaan Saksassa ja sieltä saapui kuolonsanoma Malmöhön 30 p. jouluk.

Kaatonut kansanjohtaja haudattiin kuninkaallisesti. Malmön Kansantalon suuressa salissa oli ruumis nähtävänä ja sieltä saattoi kaksikymmentäviisituhantinen joukko hänet kalmiston lepoon. Sitä ymmärrystä, mitä hän viimeisinä elinvuosinaan oli niin katkerasti kaivannut, sitä sai hän ruumiina yltä kyllin. Malmön kauniiseen Kansanpuistoon pystytti työkinsä rakastetun sankarinsa rintakuvan.

Muistikirjoituksessaan tekee B. Lidforss mieltäkiinnittäviä vertailuja Ruotsin molempain uudenaikaisten sosialistijohtajain, Brantingin ja Danielssonin, välillä. Jo kahdeksänkymmenluvun keski- ja loppuvuosina oli Branting sillä kannalla, jolla nykyisin seisoo Ruotsin koko sosialidemokratinen puolue, nimittäin että sosialismin päämäärä kyllä on vallankumouksellinen, mutta että tähän päämäärään on aluksi kuljettava yleisen äänioikeuden rauhallista tietä. Danielsson

Axel Danielssonin rintakuva Malmön »Kansanpulistossa».

kulki toista uraa. Hänen kiihkeä, romantinen luonteensa ei taipunut parlamentillisuuden hitaaseen kuormastokulkuun, vaan saattoi hänet haaveilemaan suurista yhteiskunnallisista kumouksista Ranskan suuren vallankumouksen malliin. Mutta todellisuuden työ saattoi hänet vähitellen toisiin ajatuksiin. Malmön sosialidemokratisen yhdistyksen anarkistinen ryhmä oli siinä kohden varoittavana esimerkkinä. Sosialistien puoluekokouksessa Norrköpingissä 1891 hyväksyttiin Danielssonin laatima jyrkkä ponsilause anarkisteja vastaan ja yleisen äänioikeuden puolesta. Pohjana Danielssonin luonteessa oli näet miehekäs edesvastuuntunne, joka syveni sitä mukaan kuin hänen toimintapiirinsä laajeni ja saattoi hänet karttamaan »tarpeetonta väkivaltaisuuutta yhteiskunnallisessa vallankumouksessa». Danielsson oli myöskin suuri sivistyksen ja isänmaan ystävä. »Hän uskalsi — lausuu B. Lidforss — julkisesti tunnustaa olevansa patriotti (isänmaanystävä), vaikka hyvin tiesi, että sillä sanalla oli monen rehellisen sosialidemokratian korvissa sama kamala kaiku kuin sosialismi sanalla kunnan poroporvarien korvissa. Hän tunsikin paremmin kuin useimmat muut, että sosialidemokratia voi ainoastaan kansainvälisenä valtana toteuttaa toivomuksensa ja että sen siis aina täytyy olla kansainvälinen; mutta hän tiesi myöskin, että eri kansallisuudet ovat lajiltansa eri olentoja, jotka synnyttävät erilaisia sivistysmuotoja samasta luonnonpakosta, joka saattaa lehmuksen kukkimaan toisella tavoin kuin omenapuun. Senvuoksi hän syvästi inhosi tuota tasamittaista maailmanmattisuutta, jonka unelmana on yhdenmukainen

volapykkiä puhuva sekasikiöjoukko; hän päinvastoin vaati yhteisen sivistyksen oman edun vuoksi, että jokaisen kansan tai ehkä oikeamin jokaisen rodun olisi ensi sijassa vapaasti kehitettävä omia kehitysmahdollisuuksiensa ja vasta toisessa sijassa käytävä muitten koulu.» Hän uskoi uudestaan syntyvään kansallisuustunteeseen.

Danielsson suosi hartaasti kirjallisuutta ja runoutta. Mainittakoon huvin vuoksi, että hänen lempirunoilijoitaan olivat Fröding ja — Runeberg. »Vänrikki Stoolin tarinat, tuo miesten kunnan kaunis kunniamuisto, oli hänelle jonkinlainen hartauskirja, josta hän mielellään luki ääneensä, jos tunsivat olevansa luotettavassa seurassa.» Bobrikowin ajan alkaessa oli hän Suomen innokkaimpia ystäviä Ruotsissa.

Kaiken kaikkiaan: Axel Danielsson oli ajatuksiltaan ja sydämetään ruotsalaisempi kuin useimmat muut hänen toverinsa. Hänessä yhtyivät ruotsalaiset kansallisavut, syväntunteisuus, ylevyys, ritarillisuus, ja ruotsalaiset kansallisviat, kuohuva kiihkaus, suurentelevaisuus, punssin palvelus. Niin rakastettu, niin kaivattu ei ole ollut kenkään kansanmies Ruotsissa . . .

Kahdeksankymmenluvun loppuvuodet olivat Ruotsin sosialidemokratisen liikkeen »kuonokoppa-aikakausi». Hallitus ryhtyi nyt näet täydellä todella kukistamaan tuota valtionvaarallista liikettä, joka kasvoi pelottavalla vauhdilla. Kokoontumisvapaudesta välitti hallitus viisi, ja kun vanhoillinen viljatullipuolue laillisuus-koukuillansa oli v. 1888 päässyt valtaan, katsoi ankara oikeusministeri ajan otolliseksi ottaa suurnuijan esille. Haasteita tuli sosialistien sanomalehdille ja agitatoreille satamalla, milloin »valtiopäiväin herjaamisesta», milloin »majestetinloukkauksesta», milloin »jumalanpilkasta» ja »kieltämisestä»; uskonnolliset syytteet tulivat päiväjärjestykseen ylioppilas V. Lennstrandin »utilistisen» yllytyksen kautta, jonka väkivaltaista lakkauttamista sosialistilehdet vastustivat. Jo aikaisemmin oli hallitus osoittanut ankaruuttaan yhteiskunnallisen tyytymättömyyden ilmauksia vastaan tuomitsemalla v. 1886 Örebron »kapinoitsevat» kanavatyömiehet yhteensä 48 vuoden pakkotyöhön. V. 1888 saivat johtavat sosialistit kaikkiaan 5 vuoden vankeustuomiot ja kesällä 1889 istuivat silloisten työväenlehtien kaikki neljä toimittajaa, m. m. Branting, samaan aikaan Ruotsin valtion lukkojen takana.

Vainoamisella oli vainon tavalliset seuraukset: aatteen voima siitä ainoastaan kasvoi ja vahvistui. Juuri pahimpana vainovuonna järjestyivät sosialidemokratit itsenäiseksi puolueeksi. Perustava puoluekokous pidettiin näet 1889 Tukholmassa. Kokoukseen oli saapunut puolensataa edustajaa 15 eri paikasta. Ohjelmaksi hyväksyttiin saksalainen Gothan ohjelma. Puoluejärjestykseen otettiin »valtiollisia, ammatillisia ja muita yhdistyksiä, jotka toimivat luokkataistelun poh-

jalla» ja nämä yhdistykset jaettiin kolmeen alueelliseen piiriin, joiden hallintopaikkoina olivat Tukholma, Malmö ja Götepori.

Täten syntyneessä puolueessa heräsi kuitenkin heti eräs sisällinen riita. Ent. ylioppilaan Hinke Bergegrenin johtama melkoinen ryhmäkunta rupesi esittämään peittelemättömän väkivallan — »dynamiitin ja tikarin» — käyttämistä yhteiskunnallisessa taistelussa ja kannattamaan muitakin laidattomia oppeja. Sosialidemokrattien perustavassa puoluekokouksessa 1889 julistettiin, että Ruotsin sosialidemokratit aikoivat valtiollisen vallan valloittamiseksi käyttää ainoastaan sellaisia keinoja, jotka vastaavat kansan oikeuskäsityksiä. Mutta Hinke Bergegrenin joukkokunta ei siitä ottanut ojentuakseen, vaan jatkoi anarkistista yllytystään, joka yhdeksänkymmenluvun käänteessä näytti jo kokonaan hajoittavan puolueen. Toisessa puoluekokouksessa, joka pidettiin Norrköpingissä 1891, päättivät riitaveljet senvuoksi perinpohjin selvittää asian. Bergegren suositteli ohjelmaansa, jossa parlamentillisuus leimattiin humpuukiksi ja normalityöpäivä melkein päpetokseksi. Axel Danielsson puolestaan ruoski murhaavasti »anarkismia eli valtiollista tuhkarokkoa». Kiihkoisen keskustelun jälkeen lausuttiin 38 äänellä 10 vastaan »ankarin paheksuminen kaikenkaltaista dynamittilylytystä vastaan», ja puoluekokous leimasi »aatteittemme petteureiksi sellaiset agitatorit, jotka yllyttävät kansanjoukkoja väkivallantekoihin yksityisiä vastaan». Siitäkään ei ollut apua, sillä »hinkeläinen» eli »nuorsosialistinen» yllytys jatkui entiseen tapaan ja sai jalansijaa »sosialistisissa nuorisoklubeissa» (ei sekoitettava sosialidemokratiin nuorisoklubeihin). — Viime vuosina on Hinke Bergegrenin ryhmä usein antanut puheenainetta yleisölle. V:n 1902 suuria mielenosoituksia seuranneissa väsyttävissä työtaisteluissa tekivät hinkeläiset ankaria hyökkäyksiä sosialidemokratisen puolueen johtoa vastaan saaden melkoista kannatusta tyytymättömässä työväestössä. V:n 1905 puoluekokouksessa selitti enemmistö edelleenkin pysyvänsä puolueen vanhalla parlamentillisella ja kansanvaltaisella kannalla. Kun siitäkin huolimatta vähemmistön taholta järjestelmällisesti hyökättiin puolueen ohjelman, menettelytavan ja luottamusmiesten kimppuun, erotti puoluehallinto lopulla vuotta 1906 nuorsosialististen lehtien toimittajat, Bergegrenin ja Schröderin, sosialidemokratisestä puolueesta, mikä toimenpide hyväksyttiin yleisellä puolueäänestyksellä 20,000 äänellä 8,000 vastaan. Päätös vahvistettiin v:n 1908 puoluekokouksessa. Nuorsosialistiset klubit pitivät sen jälkeen oman kokouksen, jossa päättivät muodostaa vallankumouksellisen puolueen.

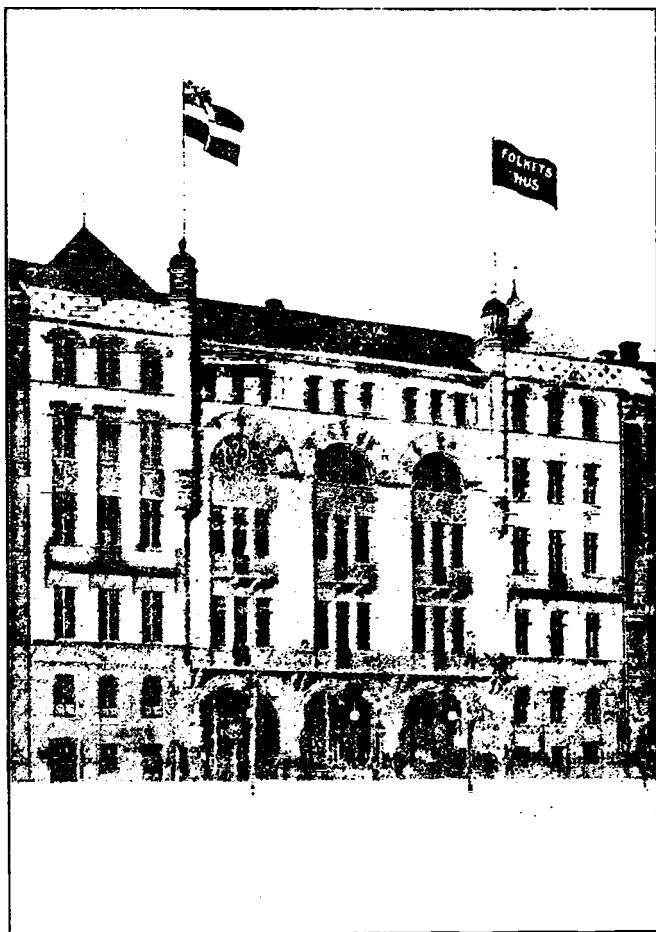
Hinke Bergegrenin puolue ajaa — niinkuin edellisestä näkyy — samoja aatteita, jotka syndikalismin nimellä ovat viime aikoina niin rutosti levinneet romanisissa maissa (vrt. edellä ss. 327/329). Tämä

suunta vastustaa kaikkia nykyisen yhteiskunnan parantamisyrityksiä, hylkää parlamentillisuuden ja luottaa sen sijaan yleislakon ihmeittätekevään voimaan, minkä lisäksi se vaatii tuotannon välineitten jättämistä ammatillisten yhdyskuntain, vaan ei valtion haltuun. Sen keinot ja päämäärät ovat siis todella anarkistiset.

Valtiolliseksi puolueeksi järjestyttyään ottivat Ruotsin sosialidemokratit päätehtäväkseen yleisen äänioikeuden asian ajamisen. Valtiollisen sosialismin uusin historia Ruotsissa keskittyikin melkein yksinomaan tähän ainoaan kysymykseen. Jo puolueen toisessa kongressissa Norrköpingissä 1891 päätettiin ryhtyä puuhaamaan vapaita »kansanvaltiopäiviä» äänioikeusasian agitatiota varten. Kun 200,000 kansalaista oli nimikirjoituksellaan ilmoittanut kannattavansa tätä ehdotusta, otti ryhmä radikaalisia vapaamielisiä toht. David Bergströmin (nyk. Ruotsin pääkonsuli Helsingissä) johdolla huolekseen kansanvaltiopäiväin järjestämisen. V. 1893 pidettiin sitten ensimmäiset tällaiset kansanvaltiopäivät ja herättivät ne suurta huomiota koko Ruotsissa. Vaaleihin otti osaa 150,000 äänestäjää, s. o. melkoista enemmän kuin vähää ennen tapahtuneisiin todellisiin valtiopäivävaaleihin. 150 valitusta edustajasta oli ainoastaan 30 sosialistia, mutta merkittävää oli kumminkin, että sosialistit voittivat useissa suurkaupungeissa, kuten Tukholmassa, missä sosialistien lista (Branting, K. Wicksell, K. M. Ziesnitz y. m.) voitti vapaamielisten komean listan (A. Hedin, Fridtjuv Berg, Ellen Key, S. v. Friesen, O. Eklund y. m.). Kansanvaltiopäivät alkoivat sängen maltillisesti, vaan kun sen lähetystöjä kohdeltiin kaikkialla kylmästi, kääntyi mieliala sotaisemmaksi ja kokous päätti ottaa harkittavaksi, olisiko mahdollisesti pakotuskeinoja, esim. Belgiassa jo koetettua suurlakkoa, käytettävä kansantahdon pontevaksi osoittamiseksi.

Seuraavana vuonna (1894) pidettiin Göteporissa työväenpuolueen kolmas puoluekokous. Siellä laadittiin jo suunnitelma tulevaa valtiollista yleislakkoa varten ja päätettiin kaikin voimin jatkaa kansan herättämistä ja varsinkin pitää silmät auki tulevissa kansanvaltiopäivävaaleissa. Mutta suurlakon vuoksi ja muistakin syistä huononivat sosialistien ja porvarillisten radikalien välit. Suurlakkosuunnitelma julistettiin vastustajain taholta »jyriseväksi tuhmuudeksi». Lisäksi tuli v. 1895 unionikysymys purevaksi ja vieroitti puolueita toisistaan; suuruotsalaiset vaativat Norjan kysymyksen ratkaisemista miekalla, vaan Ruotsin sosialistit sellaista mielettömyyttä jyrkimmästi vastustivat pysyen noina kiihtymyksen päivinä veljellisessä sovussa norjalaisten aatoveriensä kanssa. V:n 1896 kansanvaltiopäivät eivät siis kokoontuneet kaikkein sopuisimman mielialan vallitessa. 67 äänellä 63 vastaan hylkäsi kokous suurlakkoehdotuksen. Kun sosialistit puolestaan pitivät siitä jyrkästi kiinni, oli seurauksena Ruotsin

Tukholman Kansantalo.

Valmistunut v. 1901. Ruotsin pääkaupungin työväenliikkeen pesäpaikka. Toimistoja, juhla- ja kokoushuoneita, teattereja, ravintolia, kirjasto, kirjapaino, kauppaliikkeitä y. m. järjestyneen työväen laitoksia.

äänioikeusliikkeen hajoaminen kahteen suuntaan. Vapaamieliset rupesivat puuhaamaan joukkoadressia, mihin saivatkin 366,000 nimeä; vaan kun he v. 1899 esittivät adressinsa hallitukselle, vastasi pääministeri Boström, »ettei mitään ollut tapahtunut». Ja siihen saivat adressimiehet sillä kertaa tyytyä.

Tarmokkaammin sitävastoin toimi työväki. Kun kansanvaltiopäivät lakkasivat, saivat sosialistit jalansijan oikeilla valtiopäivillä, minne 1896 Branting tuli Tukholmasta valituksi radikalisten äänien avulla. Ilo tämän tapauksen johdosta oli sosialistileirissä suuri, vaikka äänioikeusolot olivat niin nurinkuriset, että sosialistien oli

työskenneltävä kuusi vuotta ennenkuin jaksoivat toimittaa Brantingille kolmisen työtoveria.

Neljännessä puoluekokouksessaan, joka pidettiin Tukholmassa 1897, hyväksyivät Ruotsin sosialistit puolueohjelman, joka siitä pitäin on »yleisenä ohjelmana» ollut muuttamatta voimassa. Ohjelman muodosti lopulliseen asuunsa Axel Danielsson. Se oli moneen muuhun sosialistiseen ohjelmaan verrattuna hyvin käytännöllinen ohjelma: sellaiset marxilaiset lauseet, joiden ei arveltu pitävän paikkaansa, jätettiin ohjelmasta pois, ja aikaisemmin kuin muut sosialidemokratiset ohjelmat tunnusti ruotsalainen nyt nimenomaan ammattijärjestöjen suuren, kapitalismia vastustavan merkityksen. Seuraava puoluekokous pidettiin Malmössä 1900. Valtiollisella taistelutantereella esiintyi sosialidemokratinen puolue jo entistä paljon suuremmalla armeijalla. V. 1894 oli puolueen jäsenluku ollut tuskin 8,000, nyt se oli 45,000. Puoluejärjestökin oli nyt muutettava ja parannettava. Vanha piirijako lakkautettiin ja puolueen johto uskottiin 23-jäseniselle puoluehallinnolle, jonka keskuudesta 7 henkilöä valittiin Tukholmassa olevaan toimeenpanevaan valiokuntaan. Muuten jäi paikallinen järjestö entiselleen, siten että kullakin paikkakunnalla olevat ammattiyhdistykset l. osastot muodostivat n. s. »työläiskommunin» (työväenyhdistyksen) ja nämä yhdistykset sitten suurempia alueellisia, yhteisestä johdosta riippuvia piirejä. Puolueen sihteerinä — varsinaisena toimenjohtajana — oli K. M. Ziesnitz v:sta 1894 alkaen kuolemaansa saakka v. 1901, jolloin hänen seuraajakseen tuli C. G. T. Wickman.

Näinpä sosialidemokratian joukot kaikin puolin valmistuivat jatkamaan äänioikeustaisteluaan. V. 1901 alkoi tässä taistelussa uusi jakso. Vuosikymmeniä kestäneiden riitain jälkeen rupesi valtalukokain mielipide Ruotsissa, selvästi osittain Suomessa alkaneen bobrikofilaisen politikan vaikutuksesta, vaatimaan Ruotsin sotalaitoksen perinpohjaista uudistamista asevelvollisen seisovan sotaväen pohjalla. Tämän uusi kallis järjestelmä hyväksyttiin 1901 v:n valtiopäivillä, kun hallitus oli kauneilla kansanvaltaisilla lupauksilla saanut jäykätkin niskat taipumaan.

Nyt oli sosialisteilla kaksinkertainen syy vaatia yleistä äänioikeutta; kun kansaa vaadittiin uhrautumaan isänmaan hyväksi, täytyi sen isänmaan olla sellainen, jonka kansa tunsu omakseen. Köpenhaminan skandinavilaiseen työväenkongressiin matkustavat Ruotsin työväen edustajat pitivät elokuussa 1901 Malmössä neuvottelun, jossa yksimielisesti päätettiin varustautua tulevaan taisteluun ja sitä varten uhrata yhden päivän palkka suurlakkorahastoon. Suuri humu kävi koko maassa, kun sosialistien päätös tuli tunnetuksi. Toiset valmis-

Ruotsin kansa mielenosoituksella
(Pilakuva v:lta 1902.)

tuivat liittymään äänioikeustaistelijoiden riveihin, toiset taas pauhasivat vastaan minkä voivat.

Lupauksensa mukaan hallitus jätti v. 1902 alussa kokoontuneille valtiopäiville äänioikeusesityksen. Mutta monenlaisine ehtoineen ja »takeineen» tämä ehdotus oli yleisen äänioikeuden irvikuva. Se otettiin vastaan yleisellä suuttumuksen myrskyllä ja sosialidemokratien taholta vaadittiin siihen vastattavaksi suurlakolla. Huhtikuussa 1902 kokoontui Tukholmassa sosialidemokratien ylimääräinen puoluekokous, missä alkavaa toimintaa lähemmin suunniteltiin. Kansankokouksia oli pantava toimeen kaikkialla, ensin joka sunnuntai, sitten valtiopäiväin valiokunnan äänioikeusmietinnön ilmestyttyä joka päivä, ja vihdoin valtiopäiväin ruvettua äänioikeusasiasta keskustelemaan oli aljettava suurlakko, jota varten oli asetettava erityinen suurlakkotoimikunta.

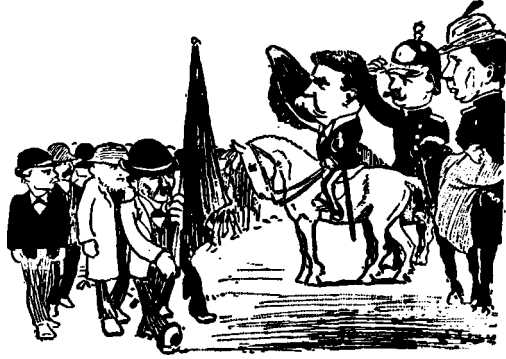
Polisista saivat sosialistit odottamattaan suurlakkoatteen tehokkaan edistäjän. Kun näet Tukholman työväki eräänä huhtikuun sunnuntaina piti valmistavan mielenosoituksen, hyökkäsi poliisi aiheettomasti mielenosoittajain kimppuun lyöden monta veriseksi ja vangiten satamäärän mielenosoittajaa. Tuo väkivallan teko kuohutti koko pääkaupungin, Tukholman valtiopäivämiehet, A. Hedin etunenässä, vaativat kansalle mielenosoitusoikeutta omilla kaduillaan. Polisikamari suostui nyt välirauhaan ja seuraavana sunnuntaina, 27 p. huhtik., nähtiin pääkaupungissa mahtava mielenosoituskulkue, jossa tällä kertaa olivat mukana vapaamieliset professorit, taiteilijat ja yliopilaat.

Suurlakolla oli hyvät menestymisen toiveet. Samana päivänä — 15 p. toukok. —, jolloin äänioikeuskeskustelu alkoi valtiopäivillä, julisti suurlakkotoimikunta yleislakon. Varovaisesti kuitenkin vieläkin selitettiin, että »lakko on puhtaasti valtiollinen mielenosoitus, eikä se ole tähdäty työnantajia, vaan hallitusta ja valtiopäiväenemistötä vastaan, jotka estävät kansaa oikeutta saamasta».

Kaikkialla työväki noudatti lakkokehoitusta, niin että 17 p. toukok. mainitaan jo 120,000 henkeä kaikissa suurissa työkeskuksissa olleen lakossa.

Lakon vaiheista Tukholmassa mainittakoon seuraavaa. Kirjallajat päättivät 15 p. toukok. vastoin voimassa olevia sopimuksia ja aikaisempia päätöksiä lakata työstä. Sen johdosta ei Tukholmassa ilmestynyt pariin vuorokauteen muita sanomalehtiä, kuin hallituksen virallinen lehti, jonka hallituksen kirjapainon konttorihenkilökunta latoi. Valtiopäivämietinnöt oli niinä päivinä käsin monisteltava. Sanomalehdet naulasivat käsikirjoituksensa seinään yleisön luettaviksi. Kun jotkut maaseutulehdet koettivat levittää uutisiansa pääkaupungissa, tekivät työmiehet yrityksestä lopun. Tukholman sähkölaitoksen työväki lupasi aluksi toimittaa tärkeimmät työt, mutta muiten työläisten vaikutuksesta tehtiin sielläkin lakko. Kaasulaitoksen insinörien avulla voitiin sähkölaitos kuitenkin pitää keskeytymättä toimessa. Pahemmin kävi kaasun, sillä lakkopäivinä saatiin sitä ainoastaan $4 \frac{1}{2}$ tuntia vuorokaudessa. Vesijohto oli häiritsemättä toimessa koko lakkoajan, ainoastaan parissa paikassa koettivat syrjäiset sulkea johtoja. Suuret olutpanimot olivat lakon alussa aivan piiritystilassa, kun janoisten täytyi varata itselleen pääntäyttä moneksi päiväksi, joissakuissa kapakoissa, jotka eivät ehtineet eteensä katsoa, lopuivat olutvarastot kesken. Leipomoista ei lakkopäivinä saatu pehmeää leipää, mutta »näkkileipää» oli niin suuret varastot, että kaupunki edelleenkin sai jokapäiväisen leipänsä.

Kolme päivää olivat Tukholman raitiotiet, ajurit ja höyrylaivat seisahdustilassa. Telefoniliike sitävastoin oli käymässä ja matkustajaliike valtionradoilla oli täydessä käynnissä, vaan tavaraliike ruhkaantui pahasti. Mutta kaikki kävi säännöllisesti ja koreasti eikä poliisi-

Branting mynsträä joukkojansa.

(Pilakuva Tukholman suuresta mielenosoituksesta 27. 4. 1902. Brantingin adjutantteina ovat poliisipäällikkö ja »täti» Hedén.)

valta löytänyt syytä sekaantua lakon kulkuun. Vaan lakon johto tiesi hyvin, että tällaisissa tapauksissa on »lyhyt virsi kaunista» ja kun valtiopäiväin molemmat kamarit yhtyivät anomaan hallitukselta uutta yleiseen äänioikeuteen perustuvaa, vaikka suhteellisilla vaaleilla ja muilla »takeilla» turvattua vaalilakiesitystä (piispa G. Billingin ehdotus), niin kiiruhti lakkotoimikunta lopettamaan lakon, koska »periaate» nyt oli voittanut.

Periaatteen käytännölliseen toimeenpanoon oli kuitenkin vielä pitkä matka. Lukuisat kiihkeät työtaistelut, jotka osittain olivat valtiollisen suurlakon aiheuttamia, häiritsivät työväen valtiollisen voimansoituksen ehyttä vaikutusta. V:n 1902 vaaleissa tosin valittiin kolme sosialistia valtiopäiville Brantingin lisäksi, mutta ilmeisesti oltiin nyt äänioikeusasiassa takavirrassa. Boströmin hallitus — hän oli toistamiseen pääministerinä vv. 1902—1905 — antoi v:n 1904 valtiopäiville suhteellisiin vaaleihin perustuvan sangen niukan »yleisen äänioikeuden» esityksen, joka koski toista kamaria, vaan ei ensimmäistä. Tämän mukaan siis vanhoilliset tahtoivat saada suhteellisen vallan toisessa kamarissa ja pitää kokonaan hallussaan ensimmäisen kamarin. Mokomaa tasapuolisuutta nousivat vapaamieliset ja sosialistit miehissä vastustamaan vaatien joko suhteellista vaalitapaa kummassakin kamarissa tai enemmistövaaleja ja yhdenmiehen vaalipiirejä, jos uudistus tulisi supistumaan toiseen kamariin. Luottaen ensimmäiseen kamariin ja melkoiseen vähemmistöön toisessa hallitus kumminkin uudisti vanhan esityksensä 1905 v:n valtiopäiville, joiden hyväksymistä se ei kuitenkaan saanut. Nähtävästi aikoivat vanhoilliset ryhtyä vakavaan taisteluun edistyvää kansanvaltaa vastaan.

Sattui kuitenkin samana vuonna muitakin seikkoja, jotka muuttivat aseman. Valtiopäivillä tehty esitys, että eräiltä työläisryhmiltä, kuten rautatieläisiltä, kuntain työntekijöiltä y. m., riistettäisiin lakko-oikeus, kuohutti työväen mieltä. Puoluekokouksessaan sosialistit ryhtyivät tarpeellisiin vastatoimenpiteisiin sillä menestyksellä, että valtiopäiväin toinen kamari hylkäsi esityksen 2 äänen enemmistöllä. Toinen mieliä katkeroittava tapaus oli rautateollisuuden suuri työnsulku, jota kesti puolen vuotta. Mutta vielä suuremman kiihtymyksen matkaansaattoi Norjan äkillinen ero unionista 7 p. kesäk. 1905. Rutiruotsalaisella ylimielisyydellä ja huolettomuudella olivat ruotsalaiset vallanpitäjät koko unionin ajan kohdelleet norjalaisten kohtuullisiakin vaatimuksia. Pitävään perustelujen puutteessa oli aina lopuksi, kuten viimeksi v. 1895, näytetty sapelia norjalaisille ja sillä heitä hillitty. Nyt olivat norjalaiset hiljaisuudessa varustaneet rajansa ja sopivan hetken tullessa ratkaisivat asian tuolla Ruotsia nolaavalla tavalla. Sosialistien päättävä esiintyminen säästi Ruotsin niistä surullisista selkkauksista, joihin kevytmieliset ruotsalaiset halu-

sivat maansa vetää. Puoluekokouksessaan helmikuussa olivat ruotsalaiset sosialidemokratit painostaneet norjalaisille kuuluvaa valtiollista itsemääräysoikeutta. Kun nyt unionin hajoamisen vuoksi yliökansallinen villitys raivosi Ruotsissa, julkaisi sosialistien puoluehallinto Ruotsin työväelle osoitetun manifestin, jossa vaadittiin »rauhaa Norjan kanssa ja oikeutta Norjalle» ja suuret kansankokoukset asettuivat samalle kannalle. Valtiopäivillä sosialistit yhtyivät niihin, jotka vaativat Ruotsia suostumaan asiain uuteen tilaan eräillä vastaista rauhaa turvaavilla ehdoilla, mutta panivat Adolf Hedinin mukana vastalauseen sitä vastaan, että Ruotsi koetti antaa pontta esiintymiselleen melkoisen sotasuostunnan myöntämisellä.

Asiat selvisivät onnellisesti ja syksyllä 1905 toimitettiin uudet valtiopäivämiesvaalit. Vastoin monen odotusta voittivat näissä vaaleissa vasemmistopuolueet; sosialidemokrateja marssi entisen neljän sijasta kokonaista 13 (täydennysvaalien jälkeen 17) toiseen kamariin ja sosialististen valitsijain luku oli sitten edellisten vaalien kasvanut 10:000:sta 30—40,000:een! Syksyllä 1905 muodosti Karl Staaff ensimmäisen vasemmistoministeristön, jonka jäseniin kuuluivat m. m. toht. David Bergström ja kansakoulunopettaja Fridtjuv Berg. Sosialistitkin tervehtivät suurilla toiveilla tätä hallitusta ja kannattivat sen vaalioikeusesitystä, joka koski toista kamaria ja perustui enemmistövaaleihin yhdenmiehenpiireissä verrattain yleisen äänioikeuden mukaan. Vaan ensimmäinen kamari pelkäsi tällaista järjestystä kuin ruttoa ja hädissään se nyt omisti A. Petersson-Påbodan ehdotuksen, jonka mukaan suhteellista vaalitapaa olisi käytettävä toisen kamarin vaaleissa ja ensimmäistä kamaria valitsevain lääninkäräjain ja valtuustojen keskuudessa (mutta ei kunnallisissa vaaleissa, jotka olivat lääninkäräjain perustuksena). Kun Staaffin hallitus aikoi vedota uusiin vaaleihin, antoi kuningas sille jo v. 1906 eron ja käski vanhoillisen A. Lindmanin muodostaman ministeristön toimia ensimmäisen kamarin hyväksymään »kaksois-suhteellisuuden» suuntaan, joka muka parhaiten edusti Norjan jupakan jälkeen niin paljon huudettua »kansallista kokoomusta».

Hallitus joutui sängen kireälle. Toiselta puolen vapaamieliset heittivät ensimmäisen kamarin lahoamaan vanhoillisuuteensa ja pyysivät toiseen kamariin nähden enemmistövaaliaatteessaan, jolla he tahtoivat luoda suuren ja voimakkaan vasemmistopuolueen. Toiselta puolen sosialistit vaativat nyt valtiosäännönmuutosta, joka kumoisi ensimmäisen kamarin valta-aseman ja myöntäisi todella yleisen, naisillekin ulettuvan äänioikeuden toisen kamarin vaaleissa. Seuraus tästä oli, että Lindmanin hallitus teki v:n 1907 valtiopäiville melkoisesti parannetun esityksen, jonka molemmat kamarit hyväksyivät kiivai-

den ottelujen jälkeen, mitkä aiheuttivat vielä joitakin parannuksia hallituksen esityksessä (Lindmanin—Tällbergin kompromissi-esitys).

Täten hyväksytty vaalioikeus, jonka v:n 1909 valtiopäivät lopullisesti hyväksyivät ja joka nyt on Ruotsissa lakina, myöntää vaalioikeuden toisen kamarin vaaleissa jokaiselle hyvämaineiselle 24 vuotta täyttäneelle Ruotsin miehelle, joka on maksanut kolmen vuoden valtion ja kunnan verot ja suorittanut asevelvollisuutensa. Vaalitapa on suhteellinen ja maa jaettu 56 vaalipiiriin, joista kustakin valitaan vähintään kolme edustajaa. Ensimmäisen kamarin jäsenet ovat lääninkärjään ja kaupunginvaltuustojen valittavia kuudeksi vuodeksi; vaalikelpoisuuteen vaaditaan vähintään 50,000 kruunun arvoinen kiinteistö tai 3,000 kruunun vuositulot. Suhteellista vaalitapaa on käytettävä sekä lääninkärjään ja valtuustojen keskuudessa ensimmäisen kamarin jäseniä valitessa että kunnallisissa vaaleissa lääninkärjiä valitessa. Kunnallinen äänioikeus on saavutettavissa 100 kruunun verotetulla vuositulolla, mutta ääniasteikko uletuu 40 ääneen saakka.

Meistä suomalaisista ei tuo tunnu kovinkaan suurelta edistyksestä, kun vertaamme sitä omaan valtiolliseen äänioikeuteemme. Mutta on muistettava, että Ruotsin eduskunnalla on maassaan paljon suurempi todellinen merkitys kuin meikäläisellä eduskunnalla. Niinkään on Ruotsin sosialisteilla se etu meidän rinnallamme, että se saavutus, mihin siellä sitkeällä valtiollisella taistelulla kerran on päästy, on pysyvä saavutus, joka ei ole sellaisen taantumuksen alainen, mikä alati uhkaa meikäläisiä saavutuksia.

Ruotsalaiset veljemme voivat siis olla tyytyväisiä viime vuosien ponnistusten tuloksiin. Heidän leirissään puhalteleekin raitis tuuli ja heidän riveissään on voimaa, joka antaa hyviä toiveita jatkuvaan taisteluun nähden. V:n 1908 valtiollisissa vaaleissa pitivät sosialistit 17 entistä paikkaansa ja valloittivat 16 uutta lisäksi; Tukholman pormestarin K. Lindhagenin yhdyttyä joukkoon on sosialistien valtiopäiväryhmässä nyt 34 miestä. Sosialistien äänimäärä nousi jo 70,000:een eli likimain neljännekseen annetuista äänistä — mihin määrään vielä ennättäneekään nousta!

Puoluejärjestöön, johon v. 1900 kuului 45,000 jäsentä, kuului v:n 1907 lopussa 133,000. Puoluelehtiä on 9 jokapäiväistä ja 6 harvemmin ilmestyvää (painokset yhteensä noin 140,000 kpl.). Kunnallisissa luottamustoimissa on satoja sosialisteja; uusi kunnallinen äänioikeus tulee suuresti lisäämään heidän lukuansa. »Kansantaloja» oli v. 1907 kaikkiaan noin 30 ja »Kansanpuistoja» parissakymmenessä paikassa. Sosialidemokratinen nuorisoliike työskentelee innokkaasti sosialistisen valistuksen palveluksessa.

RUOTSIN MAAJÄRJESTÖSTÄ on tässä vielä lyhyesti kerrottava.

Ammatillinen työväenliike on Ruotsissa, kuten enimmäkseen muuallakin, vanhempi kuin valtiollinen. Uudenaikaisen ammattiyhdistysliikkeen pohjana ovat olleet vanhat ammattikunnat ja kisälliyhdistykset y. m. s. työväen yhtymät. Niihin kuului v. 1846 perustettu Tukholman kirjaltajain yhdistys, josta edellä jo on mainittu. Mutta ilmeisempään vauhtiin pääsi ammatillinen työväenliike vasta sosialistisen agitation kautta, jolle Sundsvallin työtaistelu v. 1879 valmisti kasvuista maa-alaa. Minne sosialistinen agitatori 1880-luvun alussa pyörähti, siellä tavallisesti ryhdyttiin perustamaan ammattiyhdistystä. Näitten ammattiyhdistyksien pohjalle sitten vähitellen rakentui valtiollinen työväenjärjestö. Ammatillisesti jäivät ammattiyhdistykset aluksi aivan järjestymättä. Vaan kun joukkona kerran oltiin, teki mieli usein koetella joukon voimaa. Tehtiin työlakkoja, joilla tietenkään ei saavutettu suuria etuja, vaan kyllä vahinkoja.

Kokemus neuvoi ja pakotti hajanaisia paikallis-ammattiyhdistyksiä etsimään toistensa turvaa. Tämän liittoutumistarpeen vaikutuksesta rupesi vihdoin syntymään ammattiliittoja, joihin yhtyi useita tai kaikki samaan työalaaan kuuluvat ammattiyhdistykset eri seuduilta. Ensimmäisen ammattiliiton perustivat Ruotsin kirjaltajat (v. 1886); sen jälkeen seurasivat maalarit, suutarit, puusepät, metallityöntekijät, räätälit y. m.

Mutta liittojärjestelmäkin osoittautui pian riittämättömäksi. Työnantajat eivät aina tunnustaneet työväen yhdistysvapautta ja ottivat tavakseen vastata työlakkoihin työnsuluilla. Työmiesten valittavaksi jäi joko yhdistyksiensä hajoittaminen tai työstä lähtö. Syntyi pitkiä ja katkeria työtaisteluja ja alituinen toisten työmiesten vapaaehtoisesta avustuksesta ruihnaaminen tympäisi sekä antajia että saajia. Työväenliikkeen valtiollinen johto, jonka alaisena ammatilliset yhdistykset yhä olivat, ei näissä kiristyneissä oloissa voinut tyydyttää taitavan ja voimakkaan ammatillisen yhteisjohdon tarvetta. Näistä syistä tehtiin skandinavilaisessa työväenkongressissa Tukholmassa 1897 päätös koko Ruotsia käsittävän ammattiliittojen yhteisen järjestön perustamisesta. Elokuussa 1898 pidettiin sitten Tukholmassa yleisen ammattijärjestön perustava kokous, jossa oli edustettuna 24 liittoa ynnä niiden 60,000 jäsentä. Näin syntyi »Ruotsin maajärjestö» (Sveriges landsorganisation). Sen tehtävän katsottiin olevan puolustavaa laatua; sen tuli ammattiliiton voimain uupuessa antaa apua taistelevalle työväelle liittoutumisvapautta uhatessa, työpalkkain alentamisesta johtuvissa riidoissa sekä työnsuluissa. Työpalkkain ja työolojen parantamisesta johtuvat riidat sitävastoin olivat edelleenkin asianomaisten ammattiliittojen yksin vastattavat.

Maajärjestön kongressi 1903 Tukholman Kansantalossa.

Sivulliset odottivat, että työväen uusi järjestö olisi heti eronnut valtiollisen järjestön yhteydestä. Niin ei kuitenkaan käynyt; ammatillinen järjestö päinvastoin entistä kiinteämmin liittyi valtiolliseen järjestöön tekemällä päätöksen, että jokaisen ammattijärjestöön yhtyneen yhdistyksen oli kolmen vuoden kuluessa joko liityttävä sosialidemokratiseen puolueeseen tai erottava maajärjestöstä. Mutta kun oli ilmeistä, että ammatillinen ja valtiollinen työväenliike tuntuivat luonnollisen yhteenkuuluvaisuutensa ilmentävän »pakkopykäliä», niin jo v:n 1900 ammattikongressissa tämä pakollisuus lakkautettiin ja annettiin maajärjestön tehtäväksi ainoastaan »vaikuttaa siihen suuntaan», että jokainen ammattiyhdistys liittyisi paikkakuntansa työväenkommuniin (kunnallisjärjestöön) ja sen kautta sosialidemokratiseen työväenpuolueeseen, minkä ohessa työväenkommunit saivat muutamissa tapauksissa ottaa osaa paikalliseen ammattiyhdistystoimintaan ja lähettää edustajia ammattikongresseihin. V:n 1906 kongressissa kumminkin otettiin työväenkommuneilta mainitut oikeudet. Ehdotusta, että lause »vaikutuksesta siihen suuntaan» poistettaisiin maajärjestön säännöistä, puolusti huomattavan suuri vähemmistö.

Ei liene senvuoksi liioittelua sanoa, että Ruotsin valtiollinen työväenjärjestö on kadottanut entisen sananvaltansa ammattijärjestön asioissa. Sen sijaan on ammattijärjestön vaikutusvalta valtiollisen työväenjärjestön asioissa vuosi vuodelta lisääntynyt; sitä osoittaa maa-

järjestön johtomiesten kasvava lukumäärä sosialististen edustajain joukossa Ruotsin valtiopäivillä.

Maajärjestöä johtaa kongressin valitsema, Tukholmassa toimiva seitsenhenkinen »maasihteeriö», jonka puheenjohtaja ja rahuri ovat vakinaisia, palkkaa nauttavia virkamiehiä. Joka kolmas vuosi pidettävään kongressien väliaikoina on päättämisen- ja valvontavalta vähintään kerran vuodessa kokoontuvalla »edustajistolla» (representantskapet), johon kuuluu edustaja kustakin ammattiliitosta. Korkein valta on kongressilla, johon maajärjestöön yhtyneet liitot valitsevat edustajia yhden kultakin 300-luvulta jäseniään.

Maajärjestön perustaja ja ensimmäinen puheenjohtaja oli varakkaista göteporilaisista vanhemmista syntynyt Fr. Sterky, kelpo työväen toveri, joka ennen ammattiyhdistystoimintaansa työskenteli innokkaasti työväen sanomalehdistön ja kirjallisuuden hyväksi. Hän sortui hautaan jo v. 1900. Maajärjestön puheenjohtajaksi hänen jälkeensä tuli Herman Lindqvist (* 1863).

Maajärjestön kehitystä kuvaavat seuraavat numerotiedot:

Ruotsin maajärjestö vv. 1901—1908.

Vuosi	Ammattiliittoja	Ammattiosastoja	Jäseniä	Maajärjestön tulot Kruunua
1901	24	814	40,341	532,869
1903	25	863	47,389	744,179
1904	30	1,171	81,990	1,352,266
1905	30	1,288	86,714	3,834,895 *)
1906	30	1,690	136,413	1,994,498
1908	28	2,170	188,284	

*) Siitä 2,071,842 kr. erityistä verotusta työtaistelua varten.

Ulkopuolella maajärjestön oli v. 1908 Ruotsissa 10 ammattiliittoa, joihin kuului 386 osastoa ja 42,682 jäsentä sekä 50 itsenäistä yhdistystä, 6,000 jäs., minkä lisäksi tuli maalaistyöntekijäin 3 liittoa (151 osastoa ja 7,152 jäsentä) ynnä 16 hajayhdistystä (695 jäs.). Kaikkiaan siis maajärjestön ulkopuolella 603 yhdistystä ja 56,522 jäsentä.

Fr. Sterky.
(* 1860, † 1900.)

Ruotsin maajärjestöllä on lyhyenä olemassaolonsa aikana ollut sangen myrskyinen historia. Tuskin oli maajärjestö alkanutkaan, kun jo Sundsvallin seudun sahanisännät ahdistivat työväen yhdistymisvapautta ankaralla työnsululla, joka kulutti loppuun maajärjestön ensimmäiset varat. V. 1899 saivat työväen rientojen vastustajat säädetyksi n. s. »Åkarpin lain» (saanut nimensä Åkarpin sokeritehtaan lakosta), joka määräsi raakamaisia rangaistuksia lakkoon kehoittamisesta ja työhönpaluun estämisestä. V:n 1902 valtiollisesta yleislakosta seurasi pitkiä jälkijuttuja metalliteollisuudessa, jonka pomot nyt ryhtyivät juurtajaksaisesti kasvattamaan työväkeänsä nöyryyteen isäntiänsä kohtaan. Näinä aikoina syntyneet suuret työnantaja-järjestöt, Ruotsin konepajayhdistys (per. 1902), Ruotsin työnantajayhdistys (per. 1902), johon m. m. kutomatehtaitten ja kaivosten omistajat ovat liittyneet, sekä etupäässä rakennuttajain ja käsityöläisliikkeiden harjoittajain muodostama Keskus-työnantajaliitto (per. 1903), ovat olleet mahtavana selkänोजना työväen vihollisille. Työtaistelut ovatkin sen jälkeen käyneet yhä vaikeammiksi. Kesällä 1905 puhkesi pitkällisten alkukahakkain jälkeen metalliteollisuudessa suuri työnsulku, joka koski 18,000 työntekijää ja tuotti maajärjestölle ja asianosaisille noin 3 milj. kruunun kulungit, mutta ei saanut hävitetyksi työväen joukkosopimuksia ja alimman palkan määräyksiä. Taas hengäistiin väliin, mutta keväällä 1908 syttyi useimmissa lastaussatamissa pahoja työriitoja, jotka kiihoittivat mielipiteitä laajalti maassa, kun työnantajat tuottivat ulkomaalta lakonrikkooja ja jotkut Malmön nuorsosialistit panivat heitä vastaan toimeen pommiräjähdyksen. Suurilla ponnistuksilla onnistui maajärjestön edustajain viimeisessä nipukassa torjua se jättiläissulku, jonka työnantajajärjestöt jo olivat päättäneet alkaa. Mutta tuli jäi kytemään tuhkaan, ja kesällä 1909 se uudelleen puhkesi hävittäväksi paloksi ensin rajoitetuna työnsulkuna ja sitten koko elokuun kestäneenä yleislakkona, suurimpana ja pitkällisimpänä, mitä Ruotsissa on nähty.

Tämä uusi suurlakko oli aivan toisenlaatuinen kuin v:n 1902 lakko. Edellisellä kerralla oli järjestyneen työväen miesluku vain 50,000, mutta tällä kerralla n. 200,000; edellisellä kerralla oli lakko yksinomaan valtiollista, tällä toisella kerralla yksinomaan taloudellisyhteiskunnallista laatua.

Tehdäksen ripeästi lopun monen teollisuushaaran työnantajain järjestämästä suuresta työnsulusta, jolla kapitalismi hyökkäsi n. 80,000 työntekijän kimppuun, julistettiin Ruotsin maajärjestön puolelta 4 p. elok. yleinen työlakko, joka vastoin kaikkia odotuksia kesti melkein täyden kuukauden. 9 p. elok. oli lakkolaisten lukumäärä n. 286,000; vielä 18 p. elok. oli lakkoarmeija yhtä suuri, mutta 26 p. elok. hävittiin n. 30,000 lakkolaisen palanneen työhön ja 30 p. sai valtion

sovintomies työväen suostumaan yleiseen työhön palaamiseen. Lähintä tarkoitustaan ei yleislakko saavuttanut ja 80,000 työläisen suursulku jatkui suurlakon jälkeen heikkenemättä.

Nämä surulliset työtaistelut ovat suureksi osaksi varmaan seurauksena Ruotsin kovin takapajulle jääneestä työväen lainsäädännöstä sekä Ruotsin työnantajain luonteenominaisesta kevytmielisestä halusta käyttää hyväkseen mahtiasemaansa. Ankarain opetusten ja romahdusten kautta on Ruotsi parantunut porvariensa valtiollisista hourailusta. Ehkä pian parantuu kapitalistisistaankin.

ITÄ JA LÄNSI

1. Venäjä.

Tässä luvussa joudumme katselemaan toisenlaista yhteiskuntaa ja toisenlaisia yhteiskunnallisia liikkeitä kuin tätä ennen.

Edessämme on loputon lakeus, jonka rauhallisilta maamainingeilta »isä Dnjepr» ja »äiti Volga» ja muut suuret emäjoet kokoilevat lapsilaumojansa pohjan, lännen ja etelän tuntemattomiin meriin. Yksi on sen luonto, yhdet kukat ja puut, yhdet ilmat. Palelettava pohjoinen huurttaa talvisin koko Venäjän Jäämerestä etelän mereen saakka, ja vastavuoroon saapuu kirkas kevät ja lämmin kesä Suomen lehtoihin ja Vienan rannoille saakka kaukaa kaakon ja etelän aroilta, missä ennen kasakan keihäs tuskin näkyi aroheinikon yli ja nyt valkoinen vehnä tuleentuu paahteisilla pelloilla. Mutta mikä erilaisuus sittenkin Venäjän »vyöhykkeissä», kun kuljemme Jäämeren ranta-aavoilta synkkäin havusalojen kautta Keski-Venäjän lehtipuisille tehdasseuduille ja sieltä tuolle kuululle »mustanmullan» maalle, jonka ahtaalla peltoalueella asuu lähes puolet Venäjän suuresta kansasta ja lopuksi yhä supistuvain arojen poikki pääsemme Krimin etelärinteitten etelämaisiin viini- ja hedelmätarhoihin!

Edessämme on valtakunta, joka ulettuu Itämerestä Isoon valtameren käsittäen yhdessä kappaleessa $\frac{1}{6}$ maanpallomme maata ja 130 miljoonaa asukasta. Venäjän lakeuksilla ovat ammoisina aikoina kansat ja valloittajat kasvaneet suuriksi ja sieltä hyökyaaltoina levinneet yli kaukaisten rajavuorienkin. Sieltä tulivat kansainvaellukset, germanit ja hunnit, slavilaiset ja mongolit. Siellä syntyi puolimongolilainen Moskovon valta viimeisinä vuosisatoina leviten Itämereen ja Mustaanmereen, Tornionjokeen ja Kaukasusvuoriin saakka, kääntyen vihdoin Uralin ja Kaspiän takaisille äärettömille aloille, missä se nyt edustaa eurooppalaisuutta Aasiassa niinkuin ennen aasialaisuutta Europassa. Miekalla ja tulella on tuon suunnattoman valtakunnan yhteys luotu ja pajuneteilla ja pampuilla sitä yhä pidetään yllä. Mutta sittenkään ei ole venäläinen polisivalta vielä saanut tuhotuksi Suomen itsenäisyyttä, ja valtiollisella vapaudella on jo siveellinen joskaan ei aineellinen valta Venäjän kansan omassakin keskuudessa.

Venäläinen maailma on täynnä salaperäistä ristiriitaisuutta.
Sosialidemokratian vuosisata II. — 27

Siellä pitää ankara »oikeaoppinen» kirkko kansaa valtansa alla ja kuitenkin siellä vilisee uskontoja, lahkoja ja vapaita aatteita. Siellä on yksi pääkansa, joka on sulattanut itseensä monia vieraita kansoja ja heimoja ja sittenkin siellä on suuri joukko kansoja, jotka elävät omaa kansallista elämää tai voimakkaasti pyrkivät siihen. Ei missään ole yhteiskunnallinen ahdasmielisyys suurempi, eikä kuitenkaan missään ole perimyksiä enemmän hyljätty. »Me venäläiset — kirjoitti Aleksander Herzen — olemme siveellisesti vapaammalla kannalla kuin euoppalaiset, ei ainostaan siksi, että emme ole joutuneet Länsi-Europan kehityksen suurten tapausten ikeen alaisiksi, vaan myös siksi, että me olemme täysin irtautuneet omastakin entisyydestämme. Historiamme on köyhä; sen kieltäminen oli uuden elämämme ensimmäinen tehtävä. Menneisyydestämme on meillä jäljellä vain kansanelämä, kansanluonne, kiteytynyt valtio. Kaikki muu on tulevaisuuden toiveissa. Goethen sanat Amerikasta sopivat hyvin Venäjäänkin: 'Sinun rauhaasi ei konsanaan riko hyödytön muisteleminen ja turha riitaisuus'. Me olemme toivottomia katsellessamme nykyisen Venäjän ilmiötä ja kuitenkin on niin paljon toivottava tuosta maasta, joka on kaikki menettänyt ja jolla on kaikki edessään.

Venäläistä kansanhenkeä on eräs etevä kansantutkija kuvannut seuraavaan tapaan.

Puhtaasti venäläinen asutus täyttää nykyään jo suurimman osan Itä-Europan alankoa ja tämä asutus on yhä leviämässä. Venäläiset ovat yhtä kansaa aivan yhtä hyvin kuin saksalaiset tai ranskalaiset, vaan jakautuvat, niinkuin Keski-Europankin suuret kansat, useampiin haaroihin, jotka eroavat toisistaan niin kielimurteensa kuin ulkomuotonsakin puolesta. Pohjois- ja etelävenäläisten välillä on melkoinen ero. Sitävastoin ei pohjoisvenäläisten läntisen (valkovenäläisten) ja itäisen (isovenäläisten) ryhmän välillä ole mainittavampaa kieli- tai rotuerotusta. Isovenäläisiä lasketaan olevan 50 miljoonaa, vähävenäläisiä 20 milj. ja valkovenäläisiä 5 miljoonaa. Venäläisten levenemisen äärettömän laajalle alalle ja heidän sekaantumisensa erilaisten kansain kanssa luulisi saaneen aikaan syvääkin erilaisuutta venäläisten heimojen kesken. Mutta suomensukuisten ja tatarilaisten kansain veri ei ole huomattavammin vaikuttanut venäläisiin rotuominaisuuksiin. Sen lisäksi on Venäjän maan luonto suuressa kokonaisuudessaan niin samanlainen, ettei jyrkempiä sisällisiä rajoja ole syntynyt, vaikkapa historialliset vaiheet eri osissa maata ovatkin olleet erilaiset. Suurina yhdenmukaisina joukkoina täyttävät venäläiset pääheimot Itä-Europan reunattomia tasankoja.

Venäläinen on Itä-Europan pohjoisissa metsämaissa kasvanut ja siitä saattavat johtua monet meihin myötätuntoisesti vaikuttavat venäläisen ominaisuudet, kuten hänen luontainen älykkäisyytensä ja

Venäläisiä talonpoikia.

syvätunteisuutensa, alakuloisuutensa, jotka Leroy-Beaulieun kauniin sanan mukaan Venäjän taivas ja ilma valavat ihmisen mieleen, venäläisen rauhallisuus ja vaiteliaisuus, hämäräinen haaveksivaisuus, joka on eteläeuropalaisen selvyuden ja sulavan muodostelukyvyn vastakohta, ja venäläisen talonpojan ulkonainen ja sisällinen unte-loisuus. Luonnon karuus ja niukkuus, josta vielä puuttuu meren ja vuoristojen hurja voima, ovat kasvattaneet venäläisessä tyytyväisyyden ja kärsivällisyyden ja alistuvaisuuden toimettonia hyveitä. Historialliset vaiheet ovat näitä ominaisuuksia kehittäneet edelleen sen sijaan, että olisivat herättäneet puuttuvaa taistelu- ja toimintatar-moa. Ainoastaan kasakoille, vapaan aron asukkaille, on taistelu vieraita paimentolaisia vastaan antanut virkeämmän hengen. Isovenäläisen luonteeseen näyttää vaikuttaneen sekin seikka, että he ovat siirtolais-kansaa, joka vähitellen on uutisasutuksella kansoittanut sisä-Venäjän. Mutta vielä syvemmin on kai vaikuttanut se, että heidän on jo muinaisuudesta saakka täytynyt karussa maassa käydä ankaraa taistelua luontoa vastaan ja maanviljelyksen rinnalla ryhtyä käsityöhön; siitä voimme selittää ne käytännölliset taipumukset ja kätevyys, jotka erottavat isovenäläiset runollisemmista vähävenäläisistä.

Mutta kaikki nämä vaikutukset jäävät syrjään sen pääasian tieltä, että nykyiset venäläiset ja semminkin isovenäläiset eivät ole mitään nykyaikaisia, vaan keskiaikaisia puoli-aasialaisia ihmisiä. Ainoastaan väestön ylemmät kerrokset ovat europaalaistuneita sikäli, että he ajattelevat, tuntevat ja tahtovat niinkuin länsieurooppalaiset.

Nykyajan sivistyksen päättunnuksia on, niinkuin klassillisella

muinaisajallakin oli, eräänlaatuinen omakohtaisuus ja yksilöllisyys sekä henkisellä että aineellisella alalla; ihmiset ovat nousseet henkisiä oppi-isiä vastaan, he arvostelevat ja he luovat vapaita ajatuksia; nykyajan vallitseva hengensuunta on, Bagehotin mukaan, harkitseva. Venäjällä tuo hengensuunta on ehtinyt tunkeutua vasta pieneen piiriin jo on siellä, kuten sellaisissa oloissa tapaa käydä, huipustunut äärimmäiseen kielteisyyteen, nihilismiin. Venäläisiin talonpoikiin, jopa kauppiaisiin ja käsityöläisiinkin on tuo henki vielä kokonaan tarttumatta tai on se heihin tarttunut ainoastaan pintapuolisesti, eikä uuden ajan teollisuuskaan näy saaneen aikaan siinä kohden syvempää muutosta. Venäläisen kansanmiehen henkiset käsitykset ovat vielä kokonaan valtion ja kirkon vallitsemia, joiden käskyihin ja opetuksiin hän alistuu kärsivällisesti ja uskovasti, niinkuin ei muu olisi mahdollistakaan. Tutkimisen hengen puuttuessa puuttuu myöskin luottamus tosiasioihin; niitä pidetään vain mielipiteinä, joiden todellisuus ei ole taattu. Totuuden rakkaus kehittyy vasta korkeamman sivistyksen mukana; venäläinen on siinä suhteessa vielä luonnon kannalla, ja korkeammatkin kansanluokat ovat vasta osittain voineet vapautua valhettelevaisuudesta; Venäjän politikkaa on usein ja hyvällä syyllä moitittu kaksinaamaisuudesta. Henkistä ahdasmielisyyttä, puutteellista tutkimushenkeä ja valheellisuutta voidaan pitää nykyisen venäläisen kansanhengen henkisinä tunnusmerkkeinä.

Tunteen ja tahdon alalla on Venäjällä yleensä jääty vielä alhaisemmalle kannalle. Keskiajalla ja uudella ajalla on ollut erilaiset siveelliset käsitykset. Edistyksestä jäljelle jääneen, mielivaltaisesti hallitun Venäjän kansan avut ovat passivisia, niinkuin ne olivat muualla Euroopassa keskiaikana. Aasialaiseen verrattuna on venäläinen kyllä toimelias, ahkera, tarmokas ja siis taloudellisesti etevämpi aasialaista, mihin suuntaan muuten Venäjän karumpi ilmastokin on vaikuttanut —; mutta länsieurooppalaisen mielestä on venäläinen haluton ja nahjusmainen, siis taloudellisesti vähälahjainen. Nuo ominaisuudet ilmenevät jo venäläisten mukavuuden halussa ja ruumiillisen liikunnan karttamisessa. Ajalla ei vielä ole arvoa; sitä haaskataan uskomattomasti. Asiat saavat mennä menojaan ja ratkaisua odotetaan taivaasta tai hallitukselta; ei siis kannata kansalaisen panna rikkaa ristiin siinä seikassa. Englantilaisen itsetoimintaa ei venäläinen tunne; hän on sallimususkoinen, ja siitä on johtunut hänen stoalainen kuoleman halveksumisensa. Mykästä kärsivällisyydestä ja sokeasta alistumisesta on, kuten Lanin sanoo, tullut kansallishyveitä, ja rajattomimmasta huolettomuudesta on tullut ihmisten toinen luonto. Hämmästyttävä on venäläisen kyky kestää rasituksia ja kärsimyksiä samoin kuin hänen täydelliseksi liikkumattomuudeksi muuttunut pitkämielisytensä.

Mutta nepä juuri ovatkin edistyksen suurimpia esteitä, sillä ihmisten herkkyyks, joka nousee sivistyksen mukana, kiihottaa heitä pahan torjumiseen ja persoonallisen aloitteen kehittämiseen, mitkä ovat elämäntaistelun tärkeimpiä aseita. Venäjän kansalta puuttuvat rakentavat avut, määrätietoinen pyrkimys, kestävä ahkeruus, määrättyissä rajoissa oikeutettu ansionhalu, mikä kuitenkin ylemmissä kansankerroksissa ilmenee inhoittavimmassa muodossaan, nimittäin virkamiesten lahjomisena ja kauppiaitten epärehellisyytenä. Taloudellisten taipumusten puutteesta ja ajatusten laiskuudesta johtuu venäläisten silmäänpistävä epätaloudellisuus. Ken on nähnyt suurempia venäläisiä laitoksia, se ihmettelee niiden vaillinaista järjestöä. Venäläiset kansalliskiihkoilijat rikkovat kansansielullisia perustuslakeja vastaan, kun pitävät venäläisten passivisia hyveitä ja epätaloudellisuutta siveellisinä etuina; ne eivät todellakaan ole siveellisiä avuja, vaan edistyksen jarruja.

Venäläisten sivistys on, heidän historiaansa myöhäisyyden ja heidän maansa etäisyyden vuoksi, monta vuosisataa jäljessä Länsi-Europan kansain sivistystä. Mutta vielä tärkeämpi kuin tämä ijän erotus, on eräs toinen seikka. Länsi-Europan maat saivat jo aikaisena keskiaikana sivistyslainoja eteläisen Europan kansoilta; sen jälkeen on länsi-europpalainen sivistys, monista pienistä yksityisistä vieraista vaikutelmista ja lainauksista huolimatta, kehittynyt elimellisesti omalla voimallaan; ne ovat itsenäisen, kotiperäisen sivistyksen maita. Mutta Venäjälle on europpalainen sivistys siirtynyt jokseenkin valmiissa tilassa; Venäjä on siinä kohden ollut ainoastaan vastaanottoinen niinkuin merentakaiset siirtomaat meidän aikanamme. Mutta kun europpalaista sivistystä noissa merentakaisissa maissa on tukenut myöskin johtava europpalainen väestö, niin Venäjällä — samoin kuin yleensä aasialaisilla aloilla — joutui europpalainen sivistys yksinäiseen asemaan suuren, toisissa oloissa kasvaneen kansan keskuudessa. Venäjälle tuotiin europpalaista sivistystä väkivaltaisesti, itsevaltiasten hallitsijain käskystä. Kansa oli muukalaisuutta vastaan kylmä, vieläpä suorastaan vihamielinenkin. Ja hallituksenkin työ jäi keskeneräiseksi; suosittiin europpalaista teknikkaa, europpalaisia pukuja, tieteitä ja taiteita, mutta kirkko ja valtio ja kauan aikaa myöskin taloudelliset olot ja yhteiskunnallinen järjestys jäivät entiselle, Itä-Roomasta tai tatarilaisilla peritylle kannalleen. Ylemmät luokat Venäjällä ovat ainakin ulkonaisesti europpalaistuneet, mutta talonpojat ovat yhä vieläkin puvuiltaan ja tavoillaan, ajatuksiltaan, tunteiltaan ja tahdoltaan epänykyisiä, keskiaikaisia, puolittain aasialaisia olentoja. Venäjän yläluokan ja alemman rahvaan välillä on niin suuri ero, että ne melkein tuntuvat eri kansoilta tai eri roduilta.

Venäjän kansassa on vallalla kaksi eri maailmankatsomusta, jotka taistelevat keskenään Venäjän sisällisen politiikan pääkysymyksistä.

Toisella puolen seisovat valistuksen kasteen saaneet edistyksen harrastajat, Europan ystävät, jotka haluavat antaa kansalleen Europan edistyneimpäin maitten vapaat laitokset ja henkisen sivistyksen ja nuoruuden innoissaan uskovat, että sellainen uudestaan syntyminen voi tapahtua muutamassa vuodessa tai ainakin muutamassa vuosikymmenessä.

Toisella puolen seisovat romantikoihin verrattavat slavofilit eli kansallisintoilijat. Europpalainen sivistys ja erittäinkin europpalainen yksilöllisyys (individualismi) ovat heille kauhistus, josta he tahtoisivat pelastaa pyhän Venäjänsä. Venäjä heidän mielestään on toisen korkeamman viljelyksen kannattaja, joka kerran on astuva kuluneen länsi-europpalaisen sivistyksen sijalle, niinkuin kristillisyyden muinoin astui klassillisen kreikkalais-roomalaisen viljelyksen tilalle. Venäläisen sivistyksen leimaamista puoliaasialaiseksi he eivät pidä loukkavana, vaan päinvastoin, mairittelevana. Itsevaltiaisuutta, kyläin yhteisomistusta ja muita sellaisia laitoksiaan he eivät pidä alemman sivistyskannan todisteina, vaan kunnioittavat niitä siveellisesti korkeamman, aitovenäläisen sivistyksen tunnusmerkkeinä. Näitä ominaisuuksiaan säilyttämällä ja kehittämällä he luulevat Venäjän parhaiten valmistuvan maailmanhistorialliseen tehtäväänsä ja erityisesti Aasian hallitsemiseen.

Näiden suurten vastakohtain välillä toimii hallitus, ei kuitenkaan niitä sovittaen ja yhdistäen, vaan valiten periaatteitaan milloin toiselta milloin toiselta puolen. Pietari suuren ajoista alkaen on Venäjän valtiolaiva sillä tavoin luovunut näiden rantain välillä. Se on tahtonut saada haltuunsa Europan aineellisen viljelyksen edut, mutta samalla estää valtion, kirkon ja kansanhengen sisällistä muutumista.

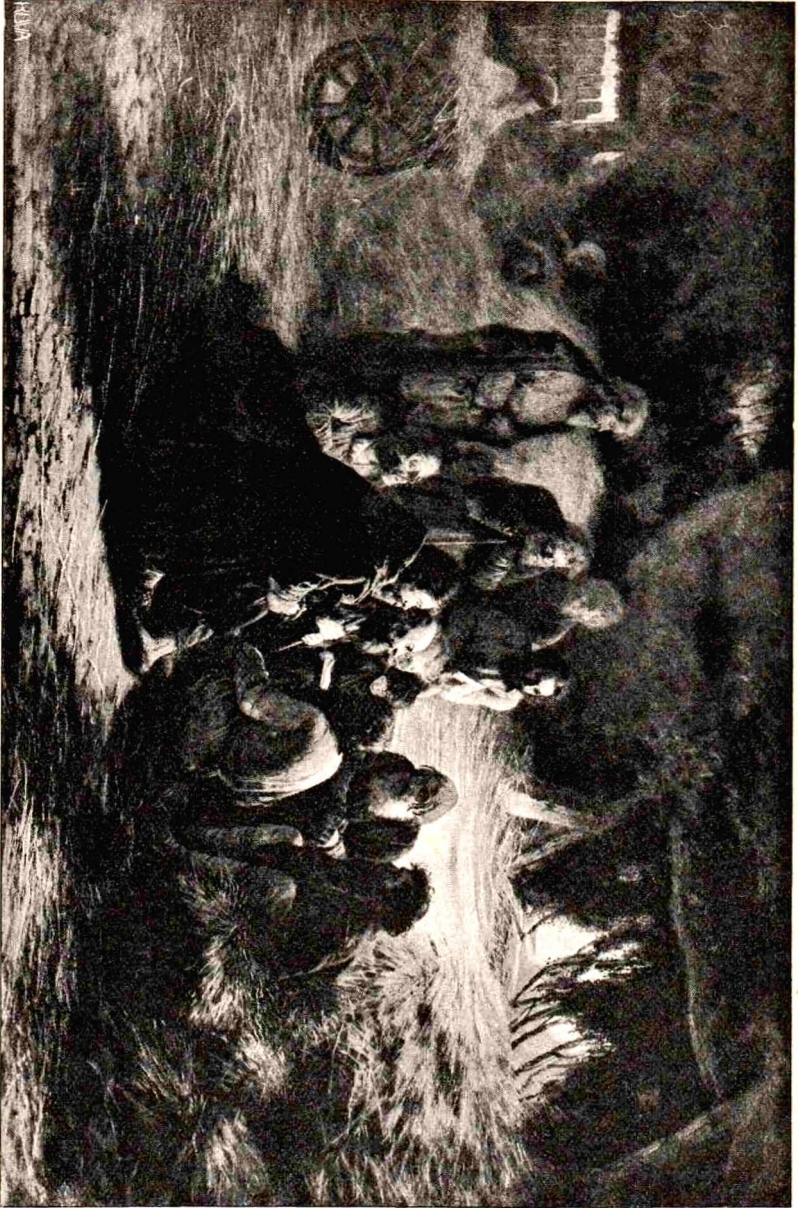
Yhä vieläkin on Venäjän sivistys siten sekasivistystä. Venäjä on samalla haavaa sekä vanha että uusi, vanha puoli-aasialainen yksinvalta ja nuori europpalainen siirtola. Tämä kaksinaisuus hallitsee kaikkia Venäjän oloja. Venäjän oloja arvostellaan niin usein väärin siitä syystä, ettei tätä kaksinaisuutta oteta kylliksi huomioon.

Sellainen on A. Hettnerin mukaan venäläisen kulttuurin pääluonne. Ja tuota samaa omituista kaksinaisuutta, tuota vanhan ja uuden, yksinkertaisimman alkeellisuuden ja ajanmukaisimman kehittyneisyyden ristiriitaisuutta tapaamme suuressa määrässä Venäjän aineellisessa elämässä yleensä ja siitä johtuvissa yhteiskunnallisissa oloissa erikseen.

Venäjällä ovat edustettuina taloudellisen elämän kaikki asteet. Venäjä on niitä maailman seutuja, missä asutus on vielä kesken ja väentiheys hyvin alhainen. Siellä on alueita, missä alkuperäinen metsästys ja kalastus ovat asukkaitten pääelinkeinoja. Suurimassa osassa Venäjää on tosin puunpuute, mutta koillisessa on äärettömiä metsiä ja siellä harjoitetaan vielä alkuperäistä polttoviljelystä (kaskeamista) suuressa määrässä; kaskissa kasvatetaan viljakasveja sekä naurista ja pellavaa. Mutta tämän alkuperäisen elinkeinon kanssa kilpailee uusimmanaikainen kapitalistinen sahausliike, jonka tunnetuimpia pesäpaikkoja on Arkangeli.

Suurimassa osassa Venäjää on kumminkin peltoviljelys asukkaitten pääelinkeino. Sen voi päättää jo siitäkin, että vielä kymmenisen vuotta sitten ainoastaan 12,8 % Venäjän väestöstä asui kaupungeissa ja että samaan aikaan 81,5 % Venäjän koko viennistä oli maataloustuotteita. Kuitenkin on Venäjän maanviljelys kurjassa tilassa lukuunottamatta Itämerenmaakuntia, missä länsieurooppalainen vuoroviljelys- ja meijeritalous on juurtunut, ja muutamia Puolan ja lounaisen Venäjän seutuja, missä sokerijuurikkaan viljelys on levinnyt. Yksityisiä mallitaloja on muuallakin siellä täällä, mutta ne eivät paljoakaan merkitse sellaisessa maanviljelyksessä, jonka enimmäkseen harjoittajat muokkaavat maata alkuperäisimmillä omatekoisilla peltokaluilla ja sellaisilla tavoilla, joita Länsi-Europassa käytettiin keskiaikana. Yhtenä syynä maatalouden alhaiseen kantaan on talonpoikaisen väestön alhainen sivistyskanta; väestöstä on ainoastaan 16 % luku- ja kirjoitustaitoisia, ja enimmäkseen näistäkin miekkosista ovat saaneet viisautensa huonoissa, useimmiten puolisivistyneitten pappien johtamissa kouluissa. Vaan kuinka voisi toisin ollakaan maassa, jonka valtiomenojen joukossa valistusmenot ovat viimeisellä sijalla ja jossa on vain yksi koulupahanen kutakin 1,618 asukasta kohden.

Venäjän maanviljelyksen alhaisen kannan katsotaan yleisesti johtuvan myöskin maan vanhanaikaisesta yhteisomistuksesta, joka muualla Euroopassa on jo aikoja sitten hyljätty, mutta Venäjällä säilynyt. Omistusoloihinsa nähden jakautuu maa Venäjällä kolmeen pääluokkaan: valtionmaahan, aatelistilainmaahan ja talonpoikaismaahan. Useimmissa Venäjän lääneissä ei talonpoikaismaa ole jaettu yksityisille omistajille, vaan omistaa sen kyläkunta, joka sitä vuokraa kyläkunnan jäsenille. Kyläkunnan jäsenten kokous («mir») jakaa määrääkain kuluttua maan kyläkunnan yksityisille perheille, ja kun peltokappaleet siten alituisesti kulkevat kädestä käteen, ei mitään yksityistä yritteliäisyyttä voi syntyä. Kuitenkin on, varsinkin eteläisissä lääneissä, näitä epäkohtia voitu vähin lieventää osuustoiminnallisella koneitten, siemenen y. m. viljelystarpeitten hankinnalla. Mutta toiselta puolen ahdistaa kyläkuntia tavaton maan puute, niin kum-

Vapausmanifestin julistus 1861.
Talonpojat kokoontuvat heinäaikaan luetuttamaan manifestia ja neuvottelemaan sen johdosta.

malta kuin se kuulostaakin Venäjän laajuutta ja harvaa asutusta muistaessa. Suuressa orjain vapautuksessa 1861, jonka kautta talonpoikaismaa erotettiin aatelistilain maasta ja talonpojat kartanonherroin kotikurista, saivat talonpojat maata enintään $3\frac{1}{2}$ hehtaaria, mutta tavallisimmin ainoastaan $1\frac{1}{2}$ ha miestä kohden. Ilmankos talonpojat kävivätkin tarjoamassa selkänahkansa takaisin herroille, kunhan vain saisivat enemmän maata. Viimeisen neljäkymmenen vuoden ku-

luessa on väkiluku suuresti kasvanut ja maaosuudet ovat yhä pienentyneet. Nälkäkuolemaa välttääkseen täytyy talonpoikain joko raskasta veroa vastaan vuokrata aatelismaata tai lähteä ansiota etsimään muilta seuduilta. Milloin aatelismaata palstoitetaan vieraille ostajille, täytyy paikkakunnan vanhain talonpoikain muuttaa kokonaan pois, lähteä siirtolaisena Siperiaan ja Turkestaniin, ellei kerrassaan Amerikkaan asti. Siten nähdään Venäjällä sellaistaakin ihmeellisyyttä, että Amurin maahan ja Itä-Siperiaan lähtee joka vuosi suuria joukkoja ei Venäjän tiheimmin asutuista seuduista, vaan sellaisista seuduista kuin Khersonin ja Jekasterinoslawin läänestä, jotka ovat hyvin hedelmällisiä ja harvaanasuttuja seutuja. Talonpoikain verorasitus on hirveä ja siitä ollaan pääsemättömissä, koska kylä kokonaisuudessaan on vastuussa asukkaittensa veroista. On laskettu, että Novgorodin läänissä maksavat talonpojat 180—270 $\frac{1}{2}$ (jopa joskus 565 $\frac{1}{2}$), Moskovon läänissä 205 $\frac{1}{2}$, Tverin läänissä 252 $\frac{1}{2}$ ja Simbirskin läänissä 220 $\frac{1}{2}$ enemmän veroja kuin maa heille tuottaa tuloja. Eikä siinä vielä ole kaikki talonpojan verot ja rasitukset. Seuraus on tietysti se, että talonpoikain sellaisilta seuduilta täytyy jättää maansa ja mantunsa etsiäkseen ansiota mistä hyvänsä. »On merkillinen tosiasia — lausuu eräs venäläinen tutkija, — että sen osan Venäjän väestöä, joka on luonut valtakunnan voiman ja mahdollin ja nostanut Venäjän valtiolliseen valtaan, täytyy nyt itse puolittain kerjäläisenä tehdä työtä kansoille, jotka ovat sen alamaisia, ja nyljettynä ja voimattomana kärsiä huonoa kohtelua ja halveksimista köyhyytensä ja sivistymättömyytensä vuoksi.»

»Europan vilja-aitan» nimitys soveltuu vain sangen pieneen osaan Venäjää. Laiha somerperäinen maa ja hallat ahdistavat pohjoisten seutujen maanviljelystä. Kaakossa taasen johtuvat kadot kuivista tuulista ja sateentulon epätasaisuudesta. Ennestäänkin köyhtynyt talonpoika joutuu silloin suurimpaan hätään, ja kamalat kalovuodet tautineen harventavat ja heikontavat tämän tästäkin kansaa varsinkin Itä-Venäjällä. Se vilja, jota Venäjältä niin paljon viedään muihin maihin, on suurimmaksi osaksi riistetty nälkää näkevän kansan suusta.

Ylisen Volgan pohjoispuolisilla seuduilla viljellään pellavaa melkein koko Europan tarpeeksi; se on kuitenkin kaikkea muuta kuin maataloudellisen edistyksen merkki, sillä pellavanviljely on mahdollista ainoastaan sellaisilla seuduilla, missä työväen palkat ovat erittäin alhaiset. Rukiinviljelyksen pesäpaikat ovat ylisen Volgan eteläpuolisilla alueilla. Siellä on Kaman ja Volgan yhtymäpaikalla Nishnij-Nowgorodin myllykaupunki, josta toinenkin jauhomatto on lähtenyt Suomenkin saloja kohden kulkemaan. Kun näiltä tienoilta lähestytään Vähän-Venäjän vanhoja asutusseutuja, muuttuvat maise-

mat loppumattomiksi viljapelloiksi, joitten aaltoilevaa yksitoikkaisuutta kyläin katot ja kirkkojen ristit katkaisevat. Ollaan jo »mustan mullan» vehnä-alueella, vanhalla aromaalla. Rukiin ja vehnän viljelyksen pääraja kulkee suunnilleen Kievin, Harkovin ja Saratovin kaupunkien kautta. Mustanmullan eteläisillä ja kaakkoisilla kulmilla on vallalla »arobjärjestelmä», s. o. riistetään maasta sato sadon jälkeen ja jätetään sitten maa vuosikymmeniseksi lepäämään ja kasvamaan arokasveja, kunnes se uudestaan raivataan viljelykselle. Sellaisilla seuduilla on suurin osa maata mahona ja vain pienin osa viljeltyinä. Mutta tämä viljelystapa on edullinen karjanhoidolle ja täällä kuljeksivatkin Venäjän suuret hevos- ja sarvikarjalaumat; Venäjä onkin maailman hevosrikkain maa (21 milj. hevosta). Uloinna kaakossa on karjanpito ainoa mahdollinen taloushaara ja siellä on vielä kauaksi aikaa kalmukeilla ja kirgiseillä varmat paimennusalueet.

Venäjän vankimpia ja vieläkin valtaisimpia teollisia tuotanto- haaroja on kotiteollisuus. Yhä vieläkin käy talonpoika kotikutoisessa hurstissa ja verassa. Hienompia pellava- ja pumpulikankaita valmistetaan kotiteollisuutena Moskovon, Jaroslavin, Vladimirin ja useissa muissa Keski-Venäjän lääneissä; ensinmainitussa läänissä lasketaan 10 $\frac{1}{2}$ väestöstä elävän kotikudonnalla. Poltavan, Saratovin, Bessarabian ja Kurskin lääneissä kudotaan summattomasti mattoja, useissa pohjoisemmissä lääneissä verkkoja ja pitsejä. Nishni-Novgorodin, Kalugan, Permin ja Arjolin puolella tehdään paljon ajokaluja. Keski-Venäjän kuvernementeissä on puutyö (lusikkain, puuastiain, huonekalujen, pyöräin, koriin y. m. s.) valmistaminen yleistä. Etelä-Venäjällä valmistetaan saviastioita, Nishni-Novgorodin puolella veitsiä, lukkoja, kenkiä, leikkikaluja, soitinmateriaalia y. m. Kotiteollisuuden pesäpaikkoja ovat Keski-Venäjän kuvernementit, missä väkeä asuu tiheässä ja maaperä on huono. Monta miljoonaa ihmistä harjoittaa kotiteollisuutta pää- tai sivuelinkeinonaan. Naiset ja pienet lapsetkin uupuvat lakkaamattomassa kotiteollisuustyössä, jossa ansiot ovat todella nälkä-ansioita. Mutta tälläkään tavoin eivät kaikki saa työtä, ja noin 6 $\frac{1}{2}$ työntekijän lasketaan vuosittain kesätöitten jälkeen lähtevän kotikylästään ansionhakuun muualle, pääasiallisesti tehtaisiin, keväällä jälleen palatakseen peltotöihin kotia.

Venäjän tehdasteollisuudella on oma merkillinen historiansa. Huomattavimpia teollisuuden haaroja on puuvillateollisuus. »Ensin — kertoo sen kehityksestä D. M. Wallace — se oli monta miespolvea maalaisten teollisuutena (langat annettiin talonpojille, jotka sitten kotonaan kutoivat kankaiksi), mutta rupesi vasta 1825 saamaan uudemman aikaisen asun. Yhä edelleenkin suojattuna ulkomaiselta kilpailulta, se kohosi nopeasti niin korkealle, ettei enää tarvinnut valtion kannatusta. Suuria, höyryllä käyviä tehtaita perustettiin,

työmiesten luku nousi 110,000:een, ja luja pohja laskettiin suurille rikkauksille. Useimmat noista tulevista miljonamiehistä olivat sivistymättömiä maaorjia. Savva Morozov, esimerkiksi, josta oli tuleva yksi Moskovon teollisuuden suurmiehiä, oli erään Rjumin nimisen tilanomistajan maaorja. Muilla oli useimmilla herrana kreivi Shere-metjew, jonka laajoille tiluksille syntyi Ivanovo niminen tehdas-kaupunki.

Tätä suurta kehitystään pumpuliteollisuus ei kumminkaan saavuttanut ilman muukalaisten apua. Ulkomaalaisia mestareja käytettiin suurissa määrin, ja etevimpiä johtomiehiä tällä alalla oli saksalainen Ludvig Knoop. Ensi alussa hän oli erään englantilaisen toiminimen kauppatarkkustajana, mutta ennen pitkää hänestä tuli suuri pumpulin-tuottaja. Kun sitten v. 1840 hallitus oli sallinut tuoda maahan englantilaisia koneita, ja tämä lupa synnyttänyt kuumeenomaisen toimeliaisuuden tehdasteollisuuden alalla, niin Knoopin toiminimi hankki koneet tehtaisiin sillä ehdolla, että saa osan voitosta. On laskettu sen tällä tavalla olleen osallisena ei vähemmässä kuin 122 tehtaassa. Ilmankos maalaisväestössä syntyiikin sananlasku:

Missä kirkko, siellä poppa,
missä tehdas, siellä Knoppa.

Suurin tämän toiminimen laitoksista oli Narvaan v. 1856 rakennettu tehdas (Krenholm), jossa oli lähes puoli miljonaa vesivoimalla käypää rukkia.»

Venäjän puuvillateollisuus on nykyään neljänneksi suurin maailmassa, siinä työskentelee enemmän kuin 350,000 työntekijää. Koko kutomateollisuudessa laskettiin vuosisadan vaihteessa olleen 643,000 työntekijää. Puolan kutomateollisuuden pääpaikka on Lodz, joka amerikalaisella nopeudella paisui 29,000 asukkaan kaupungista (v. 1860) 315,000 asukkaan kaupungiksi (1897).

Vuorenaarteita lienee Venäjällä enemmän kuin missään muussa maassa. Summattomia suola-, kivihiili- ja rauta-arnioita löytyy monella taholla valtakuntaa, enin Uralin, Donin syrjäjoen Donetzin ja Puolan seuduilla. Uralin vuorista saadaan monenlaisia jalokiviä ja jalometalleja. Naftalähteitä on tavattu, paitse Kaukasiassa, Puolassa, Uralissa, Arkangelin läänissä, vieläpä Novaja Semljan saarellakin.

Näitä suuria luonnonvarastojaan on Venäjä kuitenkin kyennyt vastaiseksi käyttämään vain vähässä määrässä. Useimmat kaivokset ovat ulkomaisten kapitalistien hallussa ja johdossa. Enemmän kuin 45 metalli- ja 15 kivihiilyhtiötä on englantilaisten, ranskalaisten, belgialaisten ja saksalaisten käsissä ja edustavat ne 2,235 miljonan ruplan pääomaa. »Rautateollisuus on edistynyt nopein askelin sek.

vaikkei vieläkään saata olla valtion kannatusta vailla eikä pysty tyydyttämään kaikkia oman maan tarpeita. Noin 40 vuotta sitten löydettiin Krimin ja Asovan meren pohjoispuolisissa lääneissä suunnattomat määrät rautamalmia ja hyviä kivihiihkeroksia aivan lähellä. Tämä viritti rautateollisuuden uuteen voimaan ja yhdessä muutamain muitten seikkain kanssa vaikutti sen, että nämä entiset pelkän maanviljelyksen ja karjanhoidon seudut voittivat kuuluisan Uralin alueen ja muodostavat nyt Venäjän tehdasmaan. Noilla autioilla aroilla, missä ennen näki vain jonkun talonpojan tai lammaspaimenen tai tshumakin (rahtimiehen), joka ajoi suuria, pitkäsarvisia, valkoisia härkiään, näkee nyt tuhkatieheässä vilkasliikkeisiä työväenasutuksia, joita sinne on kasvanut kuin sieniä sateella, sekä suuria rautatehtaita, muutamia vielä keskeneräisiä. Öiseen aikaan taas koko maisema on valaistu jättiläismäisten sulatusuunien aaveenomaisilla loimoilla.»

Maalaisköyhälistön rinnalla on siis Venäjällä syntynyt myöskin lukuisa teollisuusköyhälistö. Venäjän teollisuuden työntekijäin lukumäärä ilmoitettiin vuosisatain vaihteessa 2,100,000:ksi. Ja vasta ollaan alussa.

Venäjän hallitusolotkin ovat siksi poikkeavia tavallisista länsieurooppalaisista oloista, että niistäkin on tässä lyhyesti mainittava.

Venäjä on nyt ainoa Euroopan maa, jolla on itsevaltiias hallitus. Turkinkin parlamentilla lienee todellisuudessa enemmän sanomista maansa asioissa kuin Venäjän v. 1905 perustetulla eduskunnalla (valtakunnan duumalla); sitä sekä eduskunnan ylähuonetta (valtakunnan neuvostoa) on viime aikoina käytetty ainoastaan hallituksen politikan nöyränä liepeenkantajana. Varsinaisena hallituksena toimii pääministerin johtama ministerineuvosto, joka 1905 v:n kumouksen jälkeen on saanut entistä suuremman merkityksen. Johtava senatti on hallinnollinen oikeusistuin ja suorittaa muitakin korkeimman oikeuston tehtäviä.

Kirkollisella alalla on vastaava laitos pyhä synodi, jonka yli-prokuraattori toimii Venäjän kirkollisasiain ministerinä. Venäjä on jaettu 50 hiippakuntaan, joita arkkipiispat tai piispat hoitavat; Pietarin, Moskovan ja Kievin hiippakuntia hoitavat muita piispoja korkeammat metropolitat. Papisto jakaantuu »mustaan» eli munkki-papistoon, jonka joukosta valitaan naimattomuuteen velvoitetut korkeammat papit, ja »valkoiseen», kansalliseen papistoon, jonka jäsenten tulee olla naimisissa. Mustat ja valkoiset eivät ole parhaassa sovinnossa, mutta heistä on mustilla kieltämättä paljon suurempi vaikutus ja valta.

Maallista hallintoa varten on Venäjä jaettu kuvernementteihin (lääneihin), joita sisäasiain ministerin alaiset kuvernörin hoitavat.

Polisilaitos on kehittynyt moniasteiseksi koneistoksi (»pristavit», »ispravnikat», »stanovoit» ja »urjadnikit» ovat eriarvoisia polisivirkamiehiä). Läänit jakautuvat piireihin ja piirit polisihallintoa varten »staneihin» ja kunnallista itsehallintoa varten »volosteihin». Volostit hoitavat ainoastaan hallinnollisia tehtäviä, jotavastoin taloudellinen itsehallinto on yksinomaan »mirien» asia. Volostin itsehallinnollinen päämies on »starshina», mirin päämies taas on »starosta» (kylänvanhin). V. 1864 saivat piirit oman itsehallinnon, »semstvov». Piirin väestö, talonpojat ja kartanonomistajat, valitsevat kolmeksi vuodeksi joukon edustajia, joiden on määrä kokoontua kerran vuodessa piiriaatelismarsalkan esimiehyydellä. Nämä edustajat valitsevat jäsenet piirivaltuustoon, »semskaja upravaan». Piirien semstvoista on kokoonpantu kuvernementin semstvo, joka on kuvernementin aatelismarsalkan johdettava. Semstvoja on kaikkiaan 34 kuvernementissä. Aluksi saivat semstvot vapaasti hoitaa kaikkia alueensa yleisiä talous-, terveys- ja valistusasioita. Myöhemmin ovat nämä itsehallintolaitokset joutuneet kuvernörien valvonnan alaisiksi. Kesken on myöskin surkastunut kaupunkien itsehallinto; sen edustajana on talonomistajain valittava ja »kaupunginpään» johdettava »kaupunginduumma». Kasakka-alueita hallitaan aivan sotilaallisesti. Taloudellinen elämä on niissä seuduin ensimmäisellä alkuasteellaan; varsinkin on niin asianlaita Uralin kasakkain maassa, missä kasakat yhteisesti omistavat kaiken maan ja yhtenä ainoana suurena kuntana sen keskenään jakavat.

Vanhassa Venäjässä ei ollut mitään »säättyjä» länsieurooppalaisessa merkityksessä. Vasta Moskovan suuriruhtinaskunnan kukoituksen aikoina muodostui vähitellen erioikeutettu säätty sotilaspalvelusta suorittavista, joille suuriruhtinaat lahjoittivat maata ja talonpoikia siten saadakseen heidän kannatuksensa. Näistä vanhoista miekkamiehistä muodosti Pietari suuri erioikeutetun aateliluokan. Suurimman merkityksen sai aateli Katarina II:n aikana, vaan Aleksanteri II ajoista on tuo perintö- ja virka-aatelin arvo suuresti alennut kapitalistisen rahamiesluokan muodostaessa uutta aatelia. Porvarissäätty järjestettiin verotusta varten Katarina II:n aikoina. Porvaristo jakautuu kauppamiehiin, käsityöläisiin, porvareihin ja kunniaporvareihin, vaan nämä ovat ainoastaan ammatillisia eivätkä mitään taloudellisia eikä perinnäisiä luokkia. Talonpoikaissäädylly ei vanhempina aikoina ollut mitään erioikeuksia. Moskovan vallan ensi ajoista saakka sidottiin talonpojat turpeeseen s. o. tehtiin maaorjiksi, pääasiallisesti nähtävästi siitä syystä, että veronmaksu saataisiin varmalle ja säännölliselle kannalle. Ennen vanhaan erotettiin valtakunnan maaorjia, yksityisten kartanoitten maaorjia ja vapaita talonpoikia, joita viimeainittuja oli vähän. Orjainvapautuksen jälkeen

täytyy talonpoikain vähitellen lunastaa omistamansa maa kruunulta, mutta tämä lunastus päättyy vasta v. 1931, jolloin orjainvapautus siis tulee päättyneeksi.

Tämän katsauksen jälkeen Venäjän yleisiin kansallisiin, taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin oloihin saatamme paremmalla ymmärryksellä kääntyä katsomaan Venäjän vapausliikkeitä, joiden joukossa sosialidemokratinen ei ole vähimmin merkillinen.

ENSIMMÄINEN JAKSO näitä vapausliikkeitä kesti keisari Nikolai I:n hallitusajan ja kappaleen Aleksanteri II:nkin aikaa. Nämä liikkeet olivat pohjaltaan runollista, kirjallista, akatemista laatua, vaikkakin niiden ulkonaiset vaiheet tulivat kylläkin myrskyisiksi ja tragillisiksi. Niiden alkusoittona oli »dekabristien» (joulukuulaisten) usein muisteltu kapina. Napoleonin sotain aikoina joutuivat venäläiset sotajoukot laajoilla retkillään länsieurooppalaisen vaikutuksen alaisiksi ja monet upseerit palasivat kotimaahansa pää täynnä perustuslaillisuus- ja muita uusia vapausaatteita. Aleksanteri I:n taantumuksellisina loppuaikoina perustettiin vapausaatteita levittäviä salaisia seuroja ja keisarin kuollessa 1825 syntynyttä vallanperimyshäiriötä hyväkseen käyttäen yritti upseerien muodostama salaliitto keikausta keisarivallan rajoittamiseksi. Eräs kaartinrykmentti asettui lisakintorille ja siellä nostettiin eläköön-huutoja Konstantinille (vallanperimyoikeudesta luopuneelle suuriruhtinaalle) ja »Konstitutsialle» (perustuslaille), mitä sotamiehet luulivat eläköön-huudoksi Konstantinin puolisolle. Valtaistuimelle noussut uusi keisari Nikolai museri kapinan tykkitulella, joka kaatoi sotamiehiä joukottain. Seuraavana päivänä (27 p. jouluk.) vangittiin suuri joukko salaliittolaisia. Syyllisiä sotamiehiä ei rangaistu erityisemmin ankarasti, mutta sitä julmemmin kosti voittaja kapinan ylhäisille päämiehille; viisi heistä hirtettiin ja muut laahattiin Siperian kolkoimpiin rangaistuspaikoihin.

Länsieurooppalaisen hengen vaikutusta ei tietenkään tukahdutettu Venäjällä sillä, että sitä levitettiin kaukaisimpaan Siperiaan saakka. Nikolain hallituksen aikana alkoivat perustuslaillisten aatteiden lisäksi uudet yhteiskunnallisetkin opit levitä sivistyneeseen nuorisoon. Varsinkin näyttää Saint-Simon'in ja Fourier'in utopinen sosialismi saaneen kasvuisan maa-alan Venäjällä. Vähitellen muodostui pieniä kokoonpanoltaan erilaisia seuroja eri katsantotapain etevimpäin edustajain ympärille. Niinpä muodostui Pietarissa v. 1848 pari pienempää sosialistista seuraa. Se oli ainoa tapa, millä Venäjän kansa otti osaa helmikuun vallankumouksen yleiseen kansanherätykseen. Toisen seuran johtavana sieluna oli kirjailija ja Venäjän kirjallisen arvostelun perustaja V. G. Bjelinski (1811—1848), jota on

Bjelinskin kuolema (A. Naumovin taulu).

sanottu »Venäjän Lessingiksi», ja hänen piirissään liikkuvat Herzen, Ogarjov, Bakunin y. m. myöhemmin kuuluja miehiä. Toisen seuran keskuksena oli ylioppilas Petrashevski ja hänen seurapiiriinsä kuului m. m. suuri venäläinen kirjailija Dostojevski. »Näissä seuroissa tehtiin työtä vain tietopuolisesti. Ulkomailta, jossa monella ylhäisellä venäläisellä oli lukuisia tuttavuuksia, hankittiin salaa kaikki kirjat ja mitättömimmätkin lentokirjaset, joissa löytyi hituinenkaan sosialismia. Näitä sitten tutkittiin, niiden sisällystä arvosteltiin ja niiden johdosta keskusteltiin useinkin myöhään yöhön. Mutta siihenpä sitten näiden seurojen toiminta rajoittuikin. Taloudellinen elämä oli Venäjällä vielä siksi alkuperäisellä kannalla, ettei kukaan edes ajatellutkaan selittää sosialismia kansalle.» Mutta Nikolain hallituksen silmissä oli tutkimusvapaus ja ajatusvapaus jo sinänsä kuoleman synty. Petrashevskin ja hänen toverinsa toimintaa urkittiin ja kun santarnit olivat saaneet kaikki pyydyksensä kuntoon vangittiin yhdellä haavaa 34 »syyllistä», niiden joukossa ylhäisiä upseereja, rikkaita kauppiaita, valtion virkamiehiä y. m. huomattuja ihmisiä. Vangitut vietiin sotaoikeuteen, joka tuomitsi syytetyistä 13 kuolemaan, vaikka keisari armosta muutti kuolemanrangaistuksen pakkotyöksi Siperian vuorikaivoksissa. Dostojevski tuli syytetyksi siitä, että oli lukenut seurassa ääneen erään Bjelinskin kirjailija Gogolille lähettämän kirjeen, jossa aivan yleisin ja viattomin sanoin puhuttiin lain ja oikeuden tarpeesta kansalle. Dostojevski tuomittiin ammuttavaksi, mutta aivan viime hetkellä, kun tuomiota jo piti panna täytäntöön, muutettiin se pakkotyöksi ja rekryyttipalvelukseksi. Bjelinskin ei käynyt paljon paremmin. Hän pelastui santarnin kynsistä vain sattumalta. Juuri kun hän oli vangittava, hän —

kuoli. Tätä kohtausta esittää tähän liitetty jäljennös taiteilija A. Naumovin maalaamasta taulusta. Kuvassa näkyy kuoleva kirjailija vuoteellaan ystäväinsä ja perheensä ympäröimänä, vaan oven raossa jo seisoo santarmi.

Tsaari Nikolai oli näihin aikoihin valtansa huippukohdassa ja johti taantumusliikettä koko Europassa. Tietysti piti taantumuksen mallimaassa kaiken olla »tarpeellisessa kunnossa». Ja niinhän siellä virallisesti olikin; kapinat kukistettiin jo etukäteen ja valtakunta oli syvässä rauhassa, kuoleman rauhassa. V. 1853 alkanut suuri itämainen sota rikkoi kumminkin järjestyksen ja rauhan. Hirveä mahtoi olla keisarin pettymys ja masennus kun hän tunsu itsensä äkisti syöstyksi alas Europan johtavasta valta-asemasta, tiesi joutuneensa koko yhtyneen Länsi-Europan kostavan vihan esineeksi, näki maailman parhaaksi kuvittelemansa armeijan kauhistuttavat tappiot, virkamies-tensä petokset, kiusaantuneen kansansa uupumuksen. Hän ei voinut sitä kestää, vaan murtuneena kaatui hautaan vieden sinne mukanaan koko synkän, raskaan, kuristavan järjestelmänsä . . .

Alkoi masentuneelle maalle keväinen ja kirkas, toiveikas ja toimekas toisen Aleksanterin aika, Venäjän ensimmäinen — ja ainoa — liberalisuuden aikajakso. Uudella voimalla heräsivät myöskin vapauden, kansanvallan ja yhteiskunnan parantamisen aatteet, tosin vielä heikkoina oraina, mutta vihannoittaen paljon laajempia aloja kuin ennen. Tällä viisikymmenluvun liikkeellä oli monta kuuluisaa herättäjää ja johtajaa, muita kuuluisampia kuitenkin kaksi, Tshernishevski ja Herzen.

Nikolai Gavrilovitsh Tshernishevski (1829—1889) työskenteli nuoruudessaan opettajana kotikaupungissaan Saratovissa ja sitten viisikymmenluvulla vapaana kirjailijana Pietarissa. Hän julkaisi vakinaisena avustajana kirjoituksia etenkin »Sovremennik» (Aikalainen) nimisessä aikakauslehdessä, joka oli perustettu jo neljäkymmenluvulla ja sitten runoilija Nekrassovin y. m. samanmielisten käsissä muodostui 1850-luvun lopulla kirjallisen liikkeen johtajaksi ja valtiollisen ja yhteiskunnallisen arvostelun ja vastustuksen tärkeäksi elimeksi.

Tshernishevski kiintyi erityisesti yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Hänen aatteensa perustuivat nuorhegeliläisiin käsityksiin hengen ja aineen yhteydestä ja »järkevistä» materialismista, jolla tämä maailma on saatava menemään aika vauhtia eteenpäin. Hän uskoi vankasti edistyksen voimaan ja piti, päinvastoin kuin »slavofilit», länsimaista edistystä Venäjän esikuvana ja Pietari suuren töitä edistystyön vertauskuvana. Proudhon'ilta ja muilta vuosisadan aikaisemmilta sosialisteilta näyttävät olleen peräisin hänen aatteensa yhteiskunnallisen pahan poistamisesta työmiesten itsenäistymisellä ja liit-

tymättä yhteisiin tuotanto- ja itseavustusyrytyksiin. Paljon hän oppi myös J. St. Millin teoksista, vaikka hän laajaperäisesti arvostelikin niissä olevia taloustieteellisiä mielipiteitä. Pitäen työtätekevän köyhälistön tilan käytännöllistä parantamista järjen käskemänä ja ainoana auttavana keinona yhteiskunnan pelastamiseksi, ei Tshernishevski katsonut liberalistisen ja kapitalistisen vapauden riittävän Venäjän maaorjia todella vapauttamaan, vaan vaati talonpoikain maatakin vapautettavaksi ilman lunastusta. Ja koska ei ollut toivomista, että hallitus uskaltaisi tehdä tällaista maan vallankumousta, niin hän katsoi, että talonpoikain itsensä pitäisi väkivallalla vapauttaa maansa suurilla kansankapinoilla Pugatshevin ja Stenka Razinin tapaan.

Nämä vallankumoukselliset aatteet saivat suurta kannatusta nuorisossa ja Pietarin ylioppilaat alkoivat pitää Tshernishevskiä johtajanansa. Tähän aikaan, v. 1861, tapahtui Pietarin yliopistossa rauhattomuuksia, jotka aiheutuivat yliopistojen alentavasta sotilaallisesta valvonnasta. Koko valtakunnassa liikkui nyt vallankumouksellisia virtauksia, alkaen venäläistä sortovaltaa vastustavista puolalaisista ja jatkuen Venäjän omissa vastustuspuolueissa. Hallitus ryhtyi ankariin vastatoimiin, m. m. tuomitsemalla Siperiaan pakkotyöhön »Aikalaisen» innokkaan avustajan runoilija Mikael Mihailovin. Kaikki tämä sai Tshernishevskin mielen kuohumaan, kunnes hänen vuoronsa tuli: hänkin vangittiin v. 1862 ja suljettiin Pietari-Paavalin linnan tyrmään.

Kaksi vuotta kesti tätä tutkimus-vankeutta. Se oli muistettava vankeusaika, sillä sen alkuaikoina Tshernishevski päätti alkamansa romanin »Shto djelat?» (Mitä tehdä?), joka v. 1863 ilmestyi painosta ja ihmeellisellä sisällyksellään lumosi ja villitsi tuhansia sieluja ja mieliä.

Tällä kolmi-osaisella romanilla on alanimenä »Kertomuksia uusista ihmisistä». Siinä tutkistellaan ja ratkaistaan yhteiskunnallisia kysymyksiä, etupäässä rakkauden ja avioliiton arvoituksia. Onko ajateltavissa, että nykyiset avioliittomuodot saattavat hävitä? Onko mahdollista niin vapautua olevan yhteiskunnan tavannaisuudesta, että voitaisiin rakkaudessa kuulla luonnonkin kutsua? Voiko olla vapaata elämää ja yhteiselämää? Romani antaa siihen hyvin selvän vastauksen. Nuori lääkeopin ylioppilas Lopuhov tutustuu varattomain porvarillisten vanhempain tyttäreen, Veraan. Pelastaakseen Veran vastenmielisestä avioliitosta rikkaan pomon kanssa esittää Lopuhov, että Vera tulisi valhe-avioliittoon hänen kanssansa. Tyttö suostuu, vapautuu holhuunalaisuudestaan ja alkaa itsenäistä elämää. Valhe-avio muuttuu todelliseksi. Joututyökseen järjestää Vera neulojattarien tuotantoyhdistyksen, joka menestyy hyvin. Veran ja Lopuhovin elämä näyttää onnelliselta, mutta seuraan tulee kolman-

neksi Lopuhovin hyvä ystävä, professori Kirsanov. Hän ja Vera tuntevat heti vetoa toisiinsa ja vaikka kumpikin ankarasti taistelee rakkauttaan vastaan, eivät he sitä voita. Lopuhov näkee toisten toivottoman taistelun ja todellisesta rakkaudesta Veraa kohtaan, todellisesta ystävydestä Kirsanovia kohtaan hän väistyy, katoa. Poliisi ja kaikki tuttavat tulevat siihen vakaumukseen, että mies on hypännyt Neva-jokeen. Verasta tulee Kirsanovin puoliso. Ajan kuluttua palaa Lopuhov Amerikasta takaisin, nai erään Kirsanovin ystävättären ja molemmat avioparit elävät suuressa ystävydessä.

Tässä romanin yksinkertaisessa uomassa kuohui kokonainen koski jokaista erikseen ja kaikkia yhteisesti polttavia ajan kysymyksiä. Naisen vapaus ja tasa-arvoisuus, ihmishengen vapautus, työn järjestäminen, assosiationi, Fourier'in »falanterit», sellaista käsiteltiin tässä romanissa sydämiä sytyttävästi, tahtoihin tartuttavasti. Multa kaiken sen lävitse ja ylitse näkyi tässä romanissa vielä jotakin, jota ei löydy muualla kuin Venäjällä. Romanissa on vielä neljäskin päähenkilö. Hän ei paljon esiinny eikä ota mitään osaa varsinaiseen toimintaan. Mutta hän on kuitenkin tärkeä henkilö ja senvuoksi tarkasti kuvattu. Hän on Rahmetov. Hän on se uusi ihminen, jalo, ylevä, voimakas ja itsensäkiduttava. Rikkautensa hän jakaa kanssaihmisilleen, jotka niinkuin hänkin pyrkivät kehitykseen. Hän kehittää ruumiinsa voimia ja elää laivuriväen keskuudessa Volgalla. Sitten hän palaa opiskelemaan Pietariin, mutta elää sielläkin yksinkertaisimpaan kansan tapaan, sillä hän ei tahdo herkutella, kun muut näkevät nälkää; hän ottaa elämän vakavalta kannalta ja elämä on hänelle itsensäkieltämistä ja uhrautumista. Meneepä tämä yhteiskunnan munkki niin pitkälle, että hän oikein ottakseen osaa kanssaihmistensä kärsimyksiin lepää patjalla, jonka täytteenä on rautanauvoja, puunpalikoita y. m. s. Sanalla sanoen: hänen elämänsä aatteena on palveleva rakkaus. Sen aatteen toteuttajia sanoo maailma hulluiksi. He eivät ole hulluja, väittää Tshernishevski. »Heidän lukunsa on vähäinen, mutta heidän kauttansa kukoistaa kaikkien elämä: ilman heitä elämä ränstyisi ja lakastuisi. Heidän lukunsa on vähäinen, mutta he tekevät kaikkien ihmisten hengittämisen mahdolliseksi: ilman heitä ihmiset tukehtuisivat. Suuri on rehellisten ja hyväin ihmisten luku, ja näiden ihmisten luku on vähäinen: — mutta nämä harvat suuressa joukossa antavat joukolle voiman ja mehun: he ovat parhaiten parhaita ja kukkia, opettajain opettajia, maan suolan suola.»

Siinä on venäläinen juurikuva, tulevan »nihilistin» ihanne, mahdollisimman etäinen sukulainen sille länsieurooppalaiselle, järkevälle, omaavoittoa etsivälle työntekijälle, joka oli ollut Tshernishevskin ensimmäinen ihanne.

Sekin on muistettava, että Tshernishevskin romani syntyi van-

kilassa. Viimeiseen saakka toivoi hän vapauttavaa tuomiota. Mutta se toi seitsemän vuotta pakkotyötä ja elinkautisen maanpakolaisuuden Siperiassa . . .

35-vuotiaana läksi hän Siperian matkalleen; 55-vuotiaana, murtuneena, unohdettuna miehenä sieltä sai palata. Rautaisella tahdolla oli hän kumminkin pelastanut hengenvoimansa ja hengenselvyytensä. Mutta se maailma, johon hän palasi, oli jo kulkenut hänen ohitsensa ja oli hänelle aivan vieras. Siis yksinäisenä, vankina sielläkin oli hänen elettävä, ensin Astrakanissa, sitten Saratovissa. V. 1889 kirvoitti kuolema hänet niistä kahleista, joihin hänen kotimaansa hallitus oli hänet kytkenyt. Kuva tässä vieressä on v:lta 1888.

N. G. Tshernishevski.
(1829—1889.)

Yhtä suuri, vaikka toisenlainen kuin Tshernishevskin on ollut Aleksander Herzenin (1812—1870) vaikutus venäläiseen yleisöön menneen 30-vuosisadan suurina murrosvuosikymmeninä. Varakkaan ylimysperheen jäsenenä, harvinaisen lahjakkaana ja mieleltään heränneenä hän jo nuorena omisti syvän sivistyksen ja laajat harrastukset ja oli yksi loistavimpia säteitä siinä merkillisessä valokehässä, jonka 1830-luvulla Moskovassa muodostivat Bjelinski, Bakunin, Ogarjov, Katkov y. m. uusien aatteiden ensi rivin miehet. Tämä piiri oli tuon myöhemmin sellaisia myrskyjä herättäneen yleisslavilaisen (panslavistisen) ja yleisvenäläisen kansallisuusliikkeen alkuhjoja. Sen sepot halveksivat sydämensä pohjasta Länsi-Europan lahonnutta kulturia ja uskoivat hartaasti Venäjän tulevaan suuruuteen, jonka perustana oli oleva venäläinen talonpoikaiskansa mir-laitoksineen. Mutta kukin kulki tuohon tulevaisuuteen omia aateteitönsä: Bakunin alkuhenkisen, puhtaan anarkismin, Herzen olevan yhteiskunnan vapaamielisen ja kansanvaltaisen uudistuksen ja Katkov vihdoin vanhoillisen, patriarkallisen slavilaisen ruhtinasvallan kautta. Tällaisilla aatteilla ei ollut toteutumismahdollisuuksia Nikolain hallituksen aikana; Bakunin sai valmistaa ohjelmaansa Siperian vankiluolissa ja Herzen maanpakolaisena länsimaissa.

Mutta kun Itämaisen sodan aiheuttama mullistus oli Venäjällä tapahtunut ja toisen Aleksanterin aika alkanut, tuli näittenkin mies-

Aleksander Herzen.
(* 1812, † 1870.)

laisimmista aivoituksistakin. Koko Venäjä sai lukea »Kolokolista» totuutta. Valtakunnan politikassa painoivat Herzenin sanat paljon. Keisari ja hänen hovinsa seurasivat tarkoin lehteä. Kerrotaan, että jotkut korkeat herrat kerran painattivat keisaria varten Pietarissa uuden numeron »Kolokolia», josta oli jätetty pois alkuperäisessä numerossa ollut hyvin ankara hyökkäys muuatta mahtavaa virkamiestä vastaan. Väärennetty lehti vietiin salaa tsaarin pöydälle ja oikea otettiin pois. Tämäkin tapaus tuli Herzenin tietoon ja hän sai kuin saikin lähetetyksi tsaarille oikean kappaleen mainittua lehteä.

Vv. 1861—1862 rupesi kuitenkin »Kellon» ääni muuttumaan; Ogarjovin ja Siperiasta pelastuneen Bakuninin painostuksesta lehti siirtyi vallankumouksen puolelle. Puolan kysymyksessä asettui Herzen pitkän epäröimisen jälkeen kokonaan puolalaisten puolelle. Mutta silloin hän menetti politisen vaikutuksensa Venäjällä; lehden tilaajamäärä aleni suuresti ja liberalinen yleisö, vanhat hyvät ystävätkin kuten Kavelin ja Turgenjev, käänsivät selkänsä Herzenille. Katkov pelasi nyt suuren valtinsa ja hänen sanomalehdestään tuli kansallista vanhoillisvenäläisyyden suuri pasuuna. Puola muserrettiin Venäjän liberalienkin riemuitessa.

Herzenin lehti ilmestyi vielä joitakuuta vuosia ja sisälsi se m. m. useita sosialistisiakin kirjoituksia, vaikkei Herzenin slavilaisella sosialismilla ollutkaan suurempaa arvoa. Suuremmat olivat Herzenin puhtaasti kirjalliset ansiot. — Hän kuoli Parisissa tammikuussa 1870. Nizzaan Välimeren rannalle on hänelle pystytetty kaunis muistopatsas.

ten suuri aika. Katkov perusti v. 1856 Moskovaan huomattavan äänenkannattajansa. Kesällä 1857 alkoi Herzen henkiystävänsä Ogarjovin kanssa Lontoossa julaista kuuluisaa »Kolokol» (Kello) nimistä puolikuu-kauslehteänsä, jossa hän tahtoi ke- nestäkään ja mistään riippumatta julkilausua arvostelunsa Venäjän oloista ja tehdä esityksiä niiden parantamiseksi. Tämä aikakauslehti, joka eli vuoteen 1869 saakka, sai hämmästyttävän suuren vaikutuksen Venäjällä. Kaikki ne venäläiset, jotka kuuluivat vastustuspuolueeseen tai muuten olivat mieleltään vapaamielisiä, olivat hiljaisuudessa sen avustajia. Lehdellä oli hyvät tiedot kaikista hallituksen toimista, sen sa-

Kuusikymmenluvulla loppuu Venäjän akatemisen sosialismin aika ja sen sijalle esiintyy tuo niin paljon puhuttu nihilistinen liike: ihmeellinen, kolmiosainen valtio- ja yhteiskuntauäytelmä.

Puolan kapinan kukistamisen jälkeen näytti liberalinen hallitus Venäjällä tavatonta eloisuutta. Talonpoikain vapautusta katsottiin loppuunsaatuksi työkseksi ja tsaari seuraten Napoleon III:n esimerkkiä koetti taloudellisella yritteliäisyydellä lepyttää tyytymätöntä yhteiskuntaa: rautateitä ja kanavia rakennettiin, tehtaita perustettiin, maan tuotantovoimia kehitettiin ja yllätettiin kaikenkarvaisia kapitalisteja tuota voimaa riistämään. Mutta aatteellinen nuoriso, joka oli niin paljon uneksunut »pyhästä» orjainvapautuksesta ja muusta kauniista, tunsu uuden raha-romantikan aikana suurta pettymystä. Aluksi valtasu nuorison mielen tylsä kyllästymisen ja tyrtymys, repivä kyynillisyys sitä lajia, jota Turgenjev niin hienosti oli kuvannut v. 1861 ilmestyneessä »Isät ja lapset» nimisessä romanissaan ja nimittänyt »nihilismiksi» (nihil = tyhjä, ei mitään). Hallituksen puuhia tämä suunta piti valheena ja petoksena. Ne siis oli revittävä maahan; koko valtiorakennus oli kelvoton ja kumottava, niinkuin kirkkokin. Mitä sijaan pantaisiin, siitä ei oltu huolissa. Harrastettiin vain totuuden katselemista kasvoista kasvoihin. Ei ollut luottamista muuhun totuuteen kuin luonnontieteisiin, niiden havaintoihin ja johdelmiin. Kun ennakkoluulottoman totuuden kannalta arvosteltiin olevia oloja, havaittiin ne perin köykäisiksi. Kun jokaisella oli totuus itsellään, ei kannattanut panna arvoa mihinkään yhteiskuntaan. Sellaisia olivat ensimmäiset nihilistit. Heitä kuvaa Wallace seuraavaan sattuvaan tapaan:

»Yleinen mielipide näki nihilisteissä vain joukon yltiöpäisiä nuoria miehiä ja naisia, enimmäkseen lääketieteen ylioppilaita, jotka ovat päättäneet kääntää maailman ylösalaisin ja aikaansaada uuden uutukaisen yhteiskunnan, perustettuna tasa-arvoisuuden ja kommunismin vereksimpäin perussääntöjen pohjalle. Ensi työkseen tämän suuren muutoksen saavuttamiseksi he hylkäsivät entisen tukanpitotavan: uuden suunnan miespuoliset opetuslapset päästivät tukkansa kasvamaan pitkäksi, naispuoliset leikkasivat hiuksensa lyhyiksi, käyttäen muun tuntomerkin ohella sitä paitsi sinisiä silmälaseja. Heidän säädytön ulkomuotonsa loukkasi luonnollisestikin muitten ihmisten kauneustunteita, mutta siitä he vähät. He olivat asettuneet ylempäs tavallisia käsityksiä, eivät pitäneet väliä niin sanotusta yleisestä mielipiteestä, ilakoitsivat bohème-elämästään (vapaa-avioistaan), halveksivat poroporvarimaista säädyllisyyttä ja näyttivät vain tahtovan hännällä muita, muinaisen kuosin ihmisiä, jotka ovat niin täynnään vanhanaikuisia ennakkoluuloja.

Nämä olivat tämän liikkeen naurettavia puolia, mutta kaiken

tuon nurinkurisuuden alla oli jotain vakavaakin. Nämä nuoret miehet ja naiset, armottomat vaatimuksissaan omaa itseänsä kohtaan, vihasivat johdonmukaisesti kaikenlaista vilppiä, ulkokullaisuutta ja jaaritusta, nämä sanat käsitettyinä niin laveassa merkityksessä kuin Carlyle niille antaa. Kaikista vastenmielisimpiä heille olivat nuo vanhan sukupolven 'kaunosielut', jotka niin puheessa kuin kirjallisuudessakin vuodattivat liikutuksen kyyneleitä Venäjän yhteiskunnallisen ja valtiollisen järjestelmän tähden, itse edes sormeansakaan liikkuttamatta epäkohtain korjaamiseksi, liiatenkin tilanomistajat, jotka puhelevat ja kirjoittelevat sivistyksestä ja kulttuurista ja oikeudesta, itse viettäen mukavaa elämää, tuloksena heidän onnettomain orjainsa kätten työstä. Ja tämä se taas luonnollisestikin sai heidät ankarin sanoin tuomitsemaan estetisen sivistyksen. Mutta tässä he taaskin menivät liikoihin. Äärimmäisiin käypää utilitarismia (hyödyn-oppia) saarnatessaan he julistivat, että halpa suutari, joka työssään ahertaa ja uurastaa, on todellisuudessa paljon suurempi mies kuin Shakespearit ja Goethet, sillä enemmänhän ihmiskunta kaipaa kenkiä kuin dramoja ja runoja.»

»Luulisipa jo vainenkin moisten mielipiteitten ihmisiä mitä jyrkimmiksi materialisteiksi, mutta sellainen otaksuma olisi erheytystä, vaikka tosin moni heistä kehuskelikin olevansa materialisti ja ateisti. He moittivat metafysikkaa (ajatusperäistä filosofiaa), mutta olivat tavallaan metafysikoita itsekin, he kun myötäänsä käyttivät keppihevosenaan abstraktisia (oleettomia) käsitteitä ja antautuivat käytöksessään sekä puheissaan ennakkopäätösten johdettaviksi. He nauroivat romantisuutta, mutta olivat siksi itsekin romantikoita, että uhrasivat aikansa, omaisuutensa, välistä henkensäkin pilventakaisten aatteiden toteuttamiseen. He onnittelivat itseänsä siitä, että olivat päässeet henkisessä kehityksessä uskonnolliselta kannalta kohoamaan positiviselle (rakentavalle) kannalle, mutta esiintyivät usein sellaisina, että olisi luullut muinaisten marttyrien hengen heitä elähdyttävän.»

Nihilismi ei jäänyt kauaksi aikaa uinailevalle asteelle. Keskellä taloudellista vapaamielisyyttä jatkuva pamppuhallinto, maaseuduilla raivoavat nälkäajat, yliopistonuorison ahdistava polisikomento olivat sellaisia päivänkysymyksiä, joissa ei voitu jäädä vain syrjästä ihailemaan totuutta. Anarkistiset ja sosialistiset opit rupesivat nopeasti voittamaan alaa nihilistien keskuudessa. Tämä käänne sosialismiin päin on huomattavin seikka koko nihilismissä, vaikka toistaiseksi nihilistit herättivät huomiota toisella tavalla.

Moskovassa muodostui erään Ishutinin johdolla etupäässä ylioppilaitten keskuudessa salaseura — se kutsui itseään »Helvetiksi» —, joka vetääkseen yleistä huomiota yhteiskunnallisiin asioihin päätti tehdä murhayrityksen keisaria vastaan. Yritys oli saatava näyttää

mään kansan omasta keskuudesta lähteneeltä ja suotavimpana pidettiin, ettei tsaari menettäisi henkeään. Muudan parantumattomasti sairas aatelismies Karakasov otti tehdäkseen työn ja eräänä huhtikuun päivänä 1866 hän ampui keisaria Pietarin kesäpuistossa. Paikalle sattunut talonpoika (Komissarov) kumminkin pelasti keisarin ja pelastajasta eikä ampujasta tuli kansan sankari. Yrityksellä oli siis aivan päinvastainen vaikutus kuin oli aiottu.

Muutamaa vuotta myöhemmin johti Netshajevin juttu huomiota nihilisteihin. Kuusikymmenluvun keskivuosina harjoitti Netshajev niminen ylioppilas kapinallista yllätystä Pietarin ylioppilaitten keskuudessa. V. 1869 hänet lähetettiin Sveitsiin saamaan opetusta siellä oleskelevilta venäläisiltä pakolaisilta. Lähettilään otti Bakunin siipiensä suojaan ja jonkun ajan kuluttua palasi Netshajev takaisin Venäjälle varustettuna Bakuninin yleisvaltakirjalla sekä valikoimalla arvokasta vallankumouksellista tavaraa. Siihen kuului oppi-isän yksin tai yhdessä oppilaansa kanssa sepittämiä kirjoituksia vallankumousasioista, ylioppilaille, upseereille ja aatelismiehille osoitettuja kehoituksia y. m. s., mutta tärkein oli numerokirjoituksella laadittu »vallankumouk-
katkismus», jossa yksityiskohtaisesti opetettiin salaliittojen muodostamista ja teon propagandaa. Moskovassa Netshajev perusti tämän reseptin mukaisen salaliiton ja kun yksi toverijoukosta nousi vastustamaan päämiehen salaperäistä itsevaltaisuutta, niin katkismuksen käskyjen mukaan tuo uppiniskainen murhattiin. Polisin onnistui silloin saada koko salaliitto satimeensa ja vv. 1870—1871 suoritettiin Pietarissa kuuluisa oikeudenkäynti salaliittolaisia vastaan. Jo tutkimusvankeudessa saivat syytetyt kokea sellaisia kärsimyksiä, että heistä pari teki itsemurhan ja pari menetti järkensä; muut vietiin Siperiaan. Netshajev itse pääsi pakenemaan ulkomaille, mutta käyttäytyi siellä perin kunnottomasti Bakuninia ja muita johtavia maanpakolaisia vastaan. Kohotaloansa ei hänkään välttänyt, sillä Sveitsi luovutti hänet pahantekijänä Venäjän hallitukselle, joka hautasi hänet Pietari-Paavalin kammalimpiin maanalaisiin holveihin.

Nämä tapaukset tekivät käänteitä Venäjän sisäisessä politikassa. Aleksanteri II antautui täydellisesti taantumuksen helmaan. Dmitri Tolstoin johdolla ruvettiin nyt latinalla ja kreikalla, pampulla ja saapelilla ohjaamaan yliopistonuorison kasvatusta oikeampaan suuntaan.

Nihilismin historiassa alkoi nyt toinen kehityskausi, jota voi nimittää varsinaisen sosialistisen agitation ajaksi. Nihilismi joutui nyt läheisiin tekemisiin länsieurooppalaisen sosialismin kanssa. Kun kotimaan yliopistoissa kävivät olot ahtaiksi, lähtivät sängen monet edistysmieliset venäläiset ylioppilaat Zürichin yliopistoon Sveitsissä, missä saivat polisilta ja sensurilta rauhassa jatkaa opintojansa ja yhteiskunnallisia harrastuksiansa. Sinne keräytyi myöskin Sipe-

Pietari Krapotkin.
Nuoruuden kuva.

riasta karkuun päässeitä venäläisiä maanpakolaisia. Zürich oli pian kuin suriseva mehiläispesä, jota ei Venäjän hallituksen ollut hyvä lähestyä. Ahkeria mettiäisiä lensi lakkaamatta kotimaan laajan kukkakedon ja tämän yhteisen pesän välillä. Tässä turvallisessa siirtolassa kuohui ja kuhisi koko Venäjän vallankumouksellinen elämä. Joukosta nousivat jotkut muitten johtajiksi. Heitä oli Pietari Laurov (*1823, † Parisissa 1900), entinen upseeri ja sota-akatemian professori, joka v. 1866 oli sosialististen mielipiteittensä vuoksi karkoitettu Arkangeliin, vaan sittemmin päässyt pakenemaan ulkomaille. Otettuansa osaa Parisin kommunin kapinaan täytyi hänen lähteä Ranskasta ja hän asettui silloin Zürichiin, missä

v:sta 1873 alkaen julkaisi omaa aikakauslehteänsä. Hän oli yhtä mieltä Bakuninin kanssa siitä, ettei pelkistä valtiollisista uudistuksista ole suurtakaan jos ensinkään hyötyä ja ettei todellista parannusta työväen tilassa saavuteta muutoin kuin taloudellisten ja yhteiskunnallisten olojen perinpohjaisella muutoksella, mutta väitti kivenkovaan, että jos vallankumouksella tarkoitetaan pysyvää hyötyä, niin kumousta eivät saa panna toimeen kansanhurmaajat, jotka johtavat typerää rahvasta, vaan kansa kokonaisuudessaan, sitten kuin se on saatu käsittämään todelliset etunsa. Valmistavaan työhön tämän tarkoituksen saavuttamiseksi tarvitaan kokonainen sukupolvi sivistyneitä aatteenlevittäjiä, jotka elävät kansan parissa maalla ja kaupungeissa.

Suurempi vaikutus Zürichissä oleskelemaan nuorisoon oli kuitenkin Bakuninilla. Laurovin pitkäpiimäistä valmistelua ei Venäjän kansa hänen mielestään tarvinnut, sillä palavaa ainesta oli kyllä valmiinakin yllin kyllin ja kansa on aina valmis heittämään orjuuden ikeen niskaltaan, kunhan vain kansa sopivasti saadaan havahtumaan. On vain perustettava salaliittoja ja on yllytettävä kansa kapinaan. Bakuninkin kehoitti vallankumouksellista nuorisoa menemään kansaan, vaan toisessa tarkoituksessa kuin Laurov.

Niin siellä kiehui ja kuohui. Siellä kirjoitettiin läjittäin sanomalehtikirjoituksia ja lentokirjoja, joita sitten salakuljetettiin Venäjälle. Vielä enemmän kuin kirjallisuus vaikuttivat ulkomailta palanneiden vapaudenharrastajain suulliset puheet. Tehdäkseen lopun Zürichin turmiollisesta vaikutuksesta kielsi Venäjän hallitus alamaisensa opiskelun Zürichissä. Se oli kuin tilattu toimenpide vallankumoukselle, sillä nyt pääsi uusien aatteiden levitys vauhtiin Venäjän

omissa yliopistoissa. Kaikissa yliopistoissa perustettiin salaisia seuroja, joissa luettiin zürichiläisiä painotuotteita ja kaikkea sosialistista kirjallisuutta, mitä käsiin saatiin. Ne ylioppilaat, jotka kääntyivät tähän uuteen uskoon, perustivat pikku kirjastoja ja rupesivat lentokirjasia levittämällä y. m. keinoin hankkimaan aatteelle uusia uskollaisia. Kaikille yhteisenä päämääränä ja tunnussanana oli tuo Zürichissä lausuttu »kansaan meneminen».

Vuosien 1873 ja 1874 aikoina hajaantui todella suuria parvia opiskeluvaa nuorisoa eri yliopistoista Venäjän saloilta ja vainioille. He katkaisivat perhesiteensä, heittivät oppi- ja virkauransa, läksivät kouluistaan, luennoiltaan, rykmenteistään. He tervasivat kätensä, jotta niitä olisi luultu työntekijäin käsiksi, ja rasvasivat kasvonsa ja antoivat sitten auringon paahata ne ruskeiksi. Vetivät talonpoikaispaidan housujensa päälle, pistivät vääreennetyn passinsa povitaskuun, heittivät kirjallisuutta sisältävän reppunsa selkään, ottivat paksun sauvan käteensä ja läksivät niin kansan sekaan. Toiset heistä kulkivat kulkemistaan, puhuttelivat talonpoikia ja käsityöläisiä, pistivät kouraan asiaa selittävän lentolehtisen ja menivät tietänsä edelleen, saamatta paljon aikaan. Toiset taas täyttivät tehtävänsä perinpohjaisemmin, oppivat jotain työtä tai käsityötä, jäivät pitemmäksi ajaksi sille paikkakunnalle, missä aikoivat vaikuttaa, ja saatuaan kansan luottamusta rupesivat sitä käännyttämään uuteen oppiin. Kun siemen näytti pudonneen hyvään maahan, muutti aatteenlevittäjä toiseen kylään. Suuria tuloksia ei tälläkään tavoin saatu aikaan. Talonpojat antoivat ylioppilaan puhua, elleivät sattuneet suuttumaan ja toimittaneet häntä polisin käsiin.

Tätä liikettä kutsuttiin »kansaan menemiseksi» tai »propagandistiseksi» liikkeeksi. Vallankumouksellisten kesken tehtiin jo tarkka ero »propagandan» ja »agitation» käsitteiden välillä. Propaganda oli pelkästään valistustyötä ja sen tarkoitus oli ainoastaan vallankumouksen todellisen luonteen selvittäminen kansanjoukoille; agitation tehtävä sitävastoin oli saattaa yksityisiä ja kansanryhmiä nykyistä yhteiskuntajärjestystä vastustaviin toimiin.

Kansaanmenijöiden opeissa ja tarkoituksissa oli huomattavana kaksi pääsuuntaa. Toinen oli »lauristien» s. o. Laurovin kannattajain suunta, joka harjoitti rauhallista propagandaa ja agitatiota ja pyrki vaikuttamaan etupäässä teollisuustyöväestöön, se kun oli alttiimpaa länsieurooppalaisten aatteiden vaikutuksille; toinen suunta, jolla oli nimi johtajansa Tshaikovskin nimestä, harrasti toimekkaampaa vallankumouksellista agitatiota. Se levitti ahkerammin kiellettyjä kirjoja ja työskenteli mieluummin talonpoikain keskuudessa. Tähän piiriin, joka oli tuota toista lujemmin järjestetty ja paremmin harjaantunut, kuuluivat m. m. ruhtinas Pietari Krapotkin (hänestä kts.

I, ss. 298—299), tulinen Sergei Kraftshinski (Stepnjak) ja yhdeksäntoistavuotias ylhäissukuinen neito, Pietarin kuvernörin tytär Sofia Perovskaja.

Koko tässä liikkeessä suorittivat naiset huomattavan suuren osan. Venäläisiä naisia vilisi Zürichin yliopistossa. Sinne lähteminen oli jo monelle naiselle vallankumous; harvat pääsivät hyvällä lähtemään, useimpain täytyi aatteen vuoksi katkaista hellimmätkin perhesuhteet. Tshernishevskin mainitsema valhe-avio oli vapaa-aatteisten tyttären kesken suosittu keino ahdasmielisiä vanhempia vastaan. Wallace kertoo tapauksesta, jolloin muudan romantillinen naispuolinen lääketieteen harrastaja uhkasi tappaa ulkomaille lähtevän ylioppilaan, ellei tämä lähde vihille hänen kanssaan ja ota häntä laillisena vaimona mukaansa — rajalle asti! Eivätkä ketkään olleet innokkaampia kansaanmenijöitä kuin naisnihilistit, nuo palvelevat, kaikkiuhraavat olennot, joita sairaat ja apua tarvitsevat lukemattomissa kurjissa kylissä siunasivat.

Kauan ei propaganda voinut rauhassa jatkua. Keväällä 1874 löysivät urkkijat kansaanmenijäin jälkiä, kolmesataa nuorta ihmistä vangittiin ja vietiin oikeuteen ja useita satoja karkoitettiin hallinnollisesti.

Propagandistit arvelivat toimineensa liian leväperäisesti ja päättivät jatkaa toimintaa entistä voimaperäisemmin. Lauristit joutuivat syrjään ja etualalle astui »narodnikeiksi» (kansanmiehiksi) itseänsä nimittävä suuri liitto, jonka sieluna v:sta 1877 alkaen oli Aleksander Mihailov. Järjestö julkaisi vv. 1878—1879 erityistä äänenkannattajaa »Semlja i volja» (Maa ja vapaus), mikä nimi ilmaisee liiton ohjelmankin. Liiton toiminta ulettui yli koko Venäjän. Itään, länteen, pohjoiseen ja etelään läksi nuoria miehiä ja naisia. Mihailov itse meni Volgan seuduille. Uralin seuduilla saatiin hereille uskonnollisia levottomuuksia. Kievin seuduilla levitettiin sitä vanhaa kansanluuloa, että tsaari kyllä oli kansan puolella, vaan oli joutunut vääräin neuvonantajain pauloihin. Pietarissa pantiin ylioppilaitten hautajaisissa toimeen mielenosoituksia. Ahkerimmin toimittiin etelässäpäin, missä kansan mielialan luultiin olevan vanhastaan taipuisan kapinoihin. Muudan kijeviläinen ryhmä, nimeltä »buntari» (kapinoitsijat), johon kuului 25 jäsentä, asettui eri paikkakuntiin pikkukauppiaina tai hevosenostajina tai kuljeksi ympäri työmiehinä tai kulkukauppiaina. »Me katsoimme parhaaksi, — kertoo eräs tämän ryhmän jäseniä muistelmissaan — nostattaa kansan kapinaan, luottaen väkijoukkojen vallankumoukselliseen henkeen, heidän voimaansa ja voittamattomuuteensa. Se oli heikko puoli meidän asemassamme, ja kaikkein omituisinta siinä oli se, että me vedimme oppimme tueksi todistuksia historiasta. — Razinin ja Pugatshevin onnistumattomia kapi-

noita, jotka tapahtuivat niihin aikoihin, jolloin hallituksella oli vain vähälukuinen säännöllinen armeija eikä lainkaan rautateitä ja lennätinlaitoksia! Ei johtunut meille mieleenkään koettaa tehdä propagandaa sotaväen keskuudessa!» Eräällä seudulla näytti muudan »buntaristi» yksinkertaisille maalaisille väärennettyä manifestia, jossa talonpoikia käskettiin muodostamaan yhdistys, joka nostaisi kapinan virkamiehiä, aatelisherroja ja pappeja vastaan. Huhtikuussa 1877 oli yhdistyksessä jo noin 600 jäsentä, mutta muutamia kuukausia myöhemmin poliisi sai sen ilmi ja johtajat ja talonpojat vangittiin. Muitakin salaliittoja urkittiin ahkerasti ja hyvällä menestyksellä. Lopulla vuotta 1877 alkoi hallitus Pietarissa oikeudenkäynnin 293 syytettyä vastaan aikoen tällä jättiläisjutulla kerrassaan musertaa kapinalliset suuren yleisön opiksi ja varoitukseksi. Mutta nuo pakanalliset kujeilijat tekivät hallituksen aikeet taaskin tyhjäksi. Sen sijaan, että olisivat oikeudessa puolustaneet itseänsä, he kävivät tuomarien ja koko hallitusjärjesteimän kimppuun, ja vaikka suuri joukko vangituista tuomittiinkin syyllisiksi, niin saivat syytetyt siveellisen voiton ja suuren yleisön suosion.

Hallitus oli nyt kerran kaikkiaan päättänyt hävittää nihilismin. Mutta nihilistit päättivät pitää puoliansa viimeiseen asti. Vankiloissa taistelivat vangitut nihilistit kiduttajiansa vastaan nälkälakoilla, joiden kamalat seuraukset herättivät vallanpitäjille ikävää huomiota ulkomaillakin. Vapaudessa vielä olevat nihilistit kokosivat voimansa ja päättivät ryhtyä väkivaltaisiin tekoihin pahimpia vainoojiansa vastaan. Nihilismissä alkoi nyt kolmas, terrorin, aika.

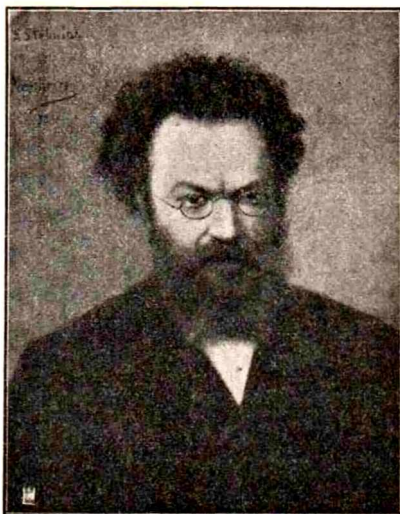
Eräässä myöhemmin julaistussa julistuksessa kuvataan terroripuolueen muodostumista seuraavin sanoin.

»Sydämentuskalla täytyi revolutsionistien tunnustaa pettyneensä kansasta. Ei ollut heidän ympärillään mitään vallankumouksellisia voimia, joitten apuun olisi käynyt turvautunainen, eivätkä he taas toiselta puolen voineet tyytyä maassa vallitsevaan pakonkaan ja orjuuden tilaan. Silloin heräsi viimeinen toivo, oljenkorteen tarttuvan hukkuvaisen toivo. Pieni ryhmä sankarillisia ja uhrautuvia henkilöitä otti omin voimin tuon vaikean työn: päästää Venäjä itsevaltiuden ikeestä. He päättivät itse suorittaa sen, sillä muuta neuvoa ei ollut. Mutta oliko heistä siihen tehtävään? Itse he sitä eivät lainkaan epäilleet — —.»

»Ja niinpä muodostui puolue »Narodnaja Volja» (Kansan Tahto), ja useamman vuoden kuluessa maailma sai katsella näytelmää, jonka kaltaista ei historiassa vielä milloinkaan oltu nähty. Narodnaja Volja, miesluvultaan vähäinen, mutta hengeltään voimallinen, ryhtyi kaksintaisteluun Venäjän mahtavan hallituksen kanssa. Ei teloitukset, ei pakkotyö vankeudessa, ei tavallinen vankeus, eikä karkoitus

Vera Sasulitsh.

Sergei Stepnjak-Kraftshinski.

(* 1841, professori, pantu viralta 1873, julkaisi 1880-luvulla useita teoksia Venäjän oloista, † tapaturmaisesti Lontoossa 1895.)

voinut laimentaa revolutsionistien tarmoa. Heidän luodeistansa kaa-tuivat mielivallan ja väkivallan innokkaimmat ja tyyppilliset edusta-jat, yksi toisensa perästä . . .»

Tammikuussa 1878 ampui nuori nainen, Vera Sasulitsh, omasta ehdostaan Pietarin polisipäällikköä, kenraali Trepovia, jonka kerrot-tiin vankilassa ruoskittaneen vangittuja nihilistejä. Trepov pelas-tui, mutta murhayritystä seurannut oikeudenkäynti herätti sunna-tonta huomiota polisilaitosta koskevain paljastusten ja Vera Sasu-litshin sankarillisen esiintymisen vuoksi. Ja tapahtui uskomatonta: valamiehistö vapautti syytetyn. Hallitus siitä raivostui ja poliisi alkoi vimmatun vainoretken nihilistejä vastaan. Siihen vastasivat nihilistit murhaamalla joukon hallituksen urkkijoita. Yhden ainoan vuoden kuluessa (helmikuusta 1878 helmikuuhun 1879) tapahtui kokonainen sarjallinen terroristisia tekoja korkeampia herroja vastaan. Kijevissä tehtiin murhayritys yleistä syyttäjää vastaan, ja santarmieversti Hey-kins pistettiin kuoliaaksi. Pietarissa murhattiin päiväsydännä eräällä pääkadulla valtakunnan valtiollisen polisin päällikkö (kenrali Me-sentsev), ja samanlainen yritys tehtiin hänen seuraajaansa (kenrali Drentelniä) vastaan. Harkovissa ammuttiin kuoliaaksi läänin kuver-nööri, ruhtinas Krapotkin (anarkistin sukulainen) asuntonsa kyn-nyksellä. Joukon näitä tekoja järjesti Valerian Ossinski, kenralin poika ja hieno maailmanmies, joka kärsi hirsipuukuoleman 1879. Useimmat surmaajat kuitenkin pääsivät pakoon. Heitä oli Mesentse-

vin murhaaja S. M. Kraftshinski, joka Stepujakin nimellä myöhemmin sai kirjallisen maineen Länsi-Europassa (suomeksi julaiistu hänen kirjoittamansa »Nihilisti»).

Niin taistelivat nihilistit ja hallitus, silmä silmästä, hammas hampaasta. Nihilistit nostivat jo kätensä itse keisaria vastaan. Hallitus tuntui sitä aavistavan. Polisin toiminta kiristyi alussa vuotta 1879 äärimmilleen. Keisari kutsui erityisellä julistuksella yhteiskuntaa taisteluun »kramolaa», kumouksellisia vastaan. Nihilistejä ahdistettiin kaikkialla niinkuin villieläimiä. Koko yhteiskunta oli suurimmassa jännityksessä. Pienimmistä aiheista syntyi mielenosoituksia. Sangen epäedullinen tsaarille oli Turgenjevin käynti Pietarissa maaliskuussa, josta käynnistä muodostui vapaamielisten riemujuhla. Sillä välin oli maanalainen terrori jo toimessa. Oli olemassa jonkunlainen vallankumouksellisten toimeenpanema komitea, joka salaisista kokouspaikoistaan jakeli nihilisteille käskyjänsä. Käskyn murhata keisarin sai ensiksi Solovjev-niminen opettaja ja 2 p. huhtik. 1879 hän ampui palatsinsa edustalla kävelevää keisaria kohden viisi laukausta, joista ei kumminkaan yksikään sattunut. Sota oli siis alkanut. Keisari jakoi valtakuntansa kuuden kenralikuvernörin kesken, jotka saivat täydellisen diktatorin vallan; Gurko Pietarissa ja Todleben Odessassa alkoivat hirmuhallituksensa. Talonmiesten täytyi vastata talonasukkaiden toimista, s. o. ruveta hallituksen urkkijoiksi. Mutta vallankumouksellisetkin keskittivät nyt voimansa. Maltilliset nihilistit, rauhallisen uudennuksen kannattajat, jotka »Maa ja vapaus»-ryhmän hajaannuttua enimmäkseen keräytyivät v:n 1880 alussa perustetun »Tshorni peredjel» (Musta jako) nimisen äänenkannattajan ympärille ja siitä saivat ryhmänimensä, ja häikäilemättömät vallankumoukselliset, »Narodnaja Voljan» ryhmä, lähestyivät toisiansa. Kesällä 1879 oli molempain suuntain yhteinen neuvottelukokous kahdessa maaseutukaupungissa, Lipetskissä ja Voroneshissa. Kokouksissa hyväksyttiin terroristien esittämä ohjelma ja valittiin toimeenpaneva komitea.

Komitean johtava sielu oli entinen maaorja Andrei Sheljabov, runollinen, komea ja tarmokas mies. Hänen paras apulaisensa lie nee ollut Sofia Perovskaja, jonka hehkuvan rakkauden Sheljaboviin toverit kyllä tiesivät. Komitea tuomitsi tsaarin kuolemaan ja antoi hänelle tiedon tuomiosta. Puolentoista vuotta taisteli keisari kohdaloansa vastaan. Marraskuussa 1879 koetettiin räjähdyttää se juna, jolla keisari matkusti Livadiasta Pietariin. Sitten päätettiin panna toimeen dynamittiräjähdys Pietarin talvipalatsissa keisarillisen perheen aterioidessa. Yrityksen toimeenpaneminen uskottiin Halturin nimiselle talonpojalle. Erittäin taitavana puuseppänä ja kiillottajana hänen onnistui päästä vakinaiseen työhön talvipalatsissa, josta hän

laati karkeatekoisen pohjapiirroksen. Tämän piirroksen, jossa ruokasali oli merkitty pabanenteisellä punaisella ristillä, sai poliisi käsiinsä ja toimitti mielestensä hyvinkin huolellisen tutkimuksen, mutta salahankkeen perille se ei päässyt eikä löytänyt dynamittia, jonka Halturin oli kätkenyt vuoteeseensa päänalaisen alle. Halturin pysyi ihmeteltävän kylmäverisenä tarkastusta toimitettaessa ja makasi edelleen joka yö räjähdysaineitten päällä, vaikka se vaikuttikin hänessä tuskallista päänkivistystä. Kun dynamittia oli keräytynyt riittävästi, pani Halturin 5 p. helmik. 1880 toimeen hirvittävän räjähdyskysen; keisari, joka saapui aterialle tavallista myöhemmin, pelastui. Halturin pääsi pakoon, mutta joutui toisen murhayrityksen johdosta poliisin käsiin ja hirtettiin.

Mutta kolmas kerta se toden sanoo, ja kolmatta kertaa ei keisari pelastunut. Hän kyllä päätti koettaa, mitä sovinnollisella menettelyllä saisi aikaan, ja antoi siinä tarkoituksessa helmikuussa 1881 hallitusvallan Loris Melikovin käsiin. Mutta vallankumouksellisten mielipiteisiin ei tuo toimenpide vaikuttanut mitään. Sunnuntaiksi 13 p:ksi maalisk. 1881 oli niitten katujen alle, joita myöten arveltiin keisarin palaavan kirkkoparaatista palatsiinsa, laitettu miinoja ja eräälle kadulle, jota hän myöskin saattaisi käyttää, oli sijoitettu käsipommeilla varustettuja salaliittolaisia. Keisari tuli viimeksimainittua tietä. Siellä heitti pommin Rysakov niminen ylioppilas, jolle äskettäin vangitun Sheljabovin puolesta toimiva Sofia Perovskaja antoi merkin huntua heiluttamalla. Keisari käski kuskinsa pysäyttää hevoseset, astui ulos reestään tiedustellakseen haavoittuneiden sotamiesten tilaa, mutta samassa heitti Grinetski niminen nuorukainen toisen pommin, josta oli kamala seuraus. Keisari vietiin melkein muodottomaksi runneltuneena talvipalatsiin, missä melkein heti kuoli.

Sheljabov, Mihailov, Kibaltshik (dynamitin tekijä), Rysakov ja Sofia Perovskaja hirtettiin. Hallitus ponnisti uudelleen kaikki voimansa hävittääkseen salaliitot juurineen ja tässä tehtävässään se kutakuinkin onnistui, kun keisarinmurha oli herpaissut kaikkien mielet ja nihilistien jäljellä olevat johtajat joutuivat vangeiksi tai pakenivat ulkomaille.

Nihilismin laulu oli loppuun laulettu. Muudan vallankumouspuolueen toimivista jäsenistä, Leo Deutsch, kertoo muistelmissaan, kuinka vallankumouksen nousuvesi keisarimurhan jälkeen nopeasti aleni: »Sekä Venäjällä että ulkomaille olin nähnyt, kuinka entinen innostus alkoi väistyä epäilyksen tieltä. Ihmiset olivat menettäneet uskonsa, vaikkei monikaan ottanut sitä myöntääkseen. Minulle selveni, että monivuotinen taantumus oli alkamassa.» Myöhemmin selitti Stepnjak, etteivät ammatti-vallankumoukselliset kykene yksinään

kukistamaan hallitusta, olkoot kuinka tarmokkaita ja sankarimaisia hyvänsä.

Kaikkien mieli, paitsi muutamien yltiöpäiden, näytti jo ainai-seksi masentuneen, kun kuului huuto, joka kutsui pakolaisia uuden lipun alle, taistelemaan kokonaan uudella tavalla. Nihilismi oli kuollut, sosialidemokratia syntynyt.

SOSIALIDEMOKRATIAN ensimmäisenä elonmerkkinä Venäjällä lienee pidettävä Plehanovin »Sosialismi ja valtiollinen taistelu» nimisen kirjan ilmestymistä v. 1883.

Meidän on jälleen siirryttävä ajatuksissamme Sveitsiin. Joukko Venäjältä paenneita nihilistejä, rauhallisen »maan uudestaanjako»-ryhmän entisiä kannattajia (G. Plehanov, P. Axelrod, Vera Sasulitsh, L. Deutsch ja Ignatov) perustivat Sveitsissä v. 1883 uuden »Työn vapautus»-nimisen puolueyhmän, joka rupesi ajamaan täydellisesti sosialidemokratista ohjelmaa. Tämän ryhmän aatteita esitti Plehanov yllä mainitussa kirjassaan. Nämä aatteet poikkesivat monessa kohden siihenastisista nihilistien opeista. Ensinnäkin siinä, ettei Plehanovin mukaan Venäjäkään voinut välttää kapitalismia, vaan että se vastoin vallankumouksellisten toivomuksia kehittyy samain lakien mukaan kuin kaikki muutkin maat. Edelleen katsoi uusi ryhmä, että Venäjän yhteiskunnallinen ja valtiollinen vapautus oli mahdollinen ainoastaan suuren työväenliikkeen kautta. Vallankumouksellinen liike voi Venäjällä päästä voitolle vain työläisten vallankumouksellisena liikkeenä; »köyhälistö, proletariatti, on se dynamitti, jonka avulla historia tuhoaa Venäjän itsevaltiuden.» Ei kourallinen vallankumouksellisia, anastettuaan vallan, vapauta käskykirjeillään Venäjän kansaa, vaan ainoastaan itse kansa voi vapauttaa itsensä, työntämällä itsetietoisesti syrjään vanhan hallintovallan. Siitäkin olivat »työn vapautuksen» kannattajat selvillä, ettei vallankumouksellista taistelua voida porvarillisissa oloissa erottaa valtiollisesta taistelusta ja että työväen senvuoksi oli pyrittävä ottamaan osaa yleiseen valtiolliseen vapaustaisteluun. Mutta työväen vapaustaistelun päämääränä on silloinkin tuotannon alalla vallitsevan anarkian poistaminen ja yhteiskunnallisen ja taloudellisen elämän, kaiken toiminnan järkipäätäinen järjestäminen. »Tämän tehtävän ymmärtäminen jo edellyttää, että työläisluokka on kehittynyt, valtiollisesti hyvin kasvatettu ja perehtynyt valtiollisten asiain käsittelyyn, vapautunut porvarillisista ennakkoluuloista ja kykenevä itsenäisesti pohtimaan tilaansa.» Plehanovin ryhmä pani suuren arvon tähän työväenliikkeen itsetietoisuuteen, jota ilman menestys ei ollut varma, niin suuren arvon, ettei uusi liike pitkään aikaan pyrkinytkään suurempaan käytännölliseen vaikutukseen, vaan tyytyi asian tietopuoliseen selvit-

telyyn, itsekasvatuksen harjoittamiseen ja muuhun valmistavaan työhön.

Venäjän sosialidemokratia läksi käymään samaa kehityksen uraa kuin ennen nihilismi: hiljaista akatemisen propagandan aikaa seurasi vilkkaampi agitation jakso, minkä jälkeen vihdoin alkoi suurempi valtiollinen toiminta.

Socialidemokratinen kylvö kasvoi Venäjällä aluksi hyvin hitaasti. Bulgarilaisen Blagojevin yritys muodostaa Pietarissa sosialidemokratinen järjestö ja julaista sosialidemokratista työväenlehteä loppui alkuunsa. V. 1885 laadittiin jo ohjelma-ehdotus Venäjän sosialidemokratteja varten, mutta kesken neuvotteluja joutuivat melkein kaikki Pietarin sosialidemokratisten pikkuyhdistysten jäsenet vangituiksi, joten ohjelman lähempi pohdinta jäi sikseen. Vähitellen kuitenkin sosialistinen propaganda uudelleen tointui ja vaikutti herättävästi tehdas- ja yliopistokaupungeissa. Sosialistisen liikkeen eroavaisuus muista vapaus- ja vallankumousliikkeistä näkyi m. m. siinäkin, että sosialistit pysyivät erillään siitä uudesta »kansaanmeno»- ja vallankumousvirtauksesta, joka syntyi vv:n 1891—1892 kadon aikana.

Vv:n 1892—1894 vaiheilla siirtyi sosialidemokratia joukkoagitation asteelle. Sosialidemokratit eivät yhtyneet julkiseen valtiolliseen taisteluun, koska tahtoivat ensin saada päämäärät valtiolliselle taistelulle, eivätkä hyväksyneet hirmutekoja, koska sanoivat taistelevansa koko vallitsevaa järjestelmää eikä vain sen yksityisiä edustajia vastaan. Hallitus, jolle uudelleen elpyvä vallankumouksellinen liike antoi paljon tekemistä, ei aluksi välittänyt tästä rauhallisemmasta vihollisesta. Siten sai sosialidemokratinen agitatio aikaa kasvattaa juuriansa työväkeen. Pienet järjestöt, joita oli syntynyt sinne tänne, muodostivat v. 1892 »Taisteluliiton työväenluokan vapauttamiseksi». Liitto herätti huomiota harkitun ja hyvin perustellun esiintymisensä kautta. Pikkuyhdistysten toiminta tuli yhden- ja johdonmukaisemmaksi. Agitatio nousi korkealle ja lentolehtisiä ilmestyi satamalla. Sisällinen eripuraisuus kumminkin lienee paljonkin häirinnyt yhdistysten toimintaa, työmiehet kun olivat saaneet niissä ylivallan ja alkoivat niitä puhdistaa porvarillisista aineksista.

Socialidemokratinen liike kehittyi erittäinkin Puolassa, missä v. 1894 alkoi ilmestyä sosialidemokratinen sanomalehtikin. Samana vuonna pantiin Vilnassa toimeen Venäjän ensimmäinen punalippuinen sosialidemokratinen mielenosoituskulkue. Täällä Länsi-Venäjällä oli näinä vuosina syntynyt »Puolan ja Liettuan yleisen juutalaistyöväen liitto» (n. s. »Bund»). Sen pohjana oli jo vanhempia työväen yhdistysmuodostumia. Levottomampi työväen kuohunta alkoi Vilnassa v. 1892, kun kaupungin pormestari käsityöhallituksen kiisaksi antoi julistuksen, että Katarina II:n lain mukaan työpäivä ei

HUJA

Kansantajuinen esitelmä. (Venäläinen maalaus).

saanut verstaissa olla 12 tuntia pitempi. Sen johdosta käsityöläiset kaikkialla rupesivat puhumaan työpäivän lyhentämisestä lain määräämissä rajoissa ja pohtimaan kysymystä, miten tätä unohdettua lakia voisivat hyväkseen käyttää. Jo v. 1896 oli Lontoon kansainvälisessä sosialistisessa kongressissa neljä »Bundin» edustajaa, jotka edustivat neljäntuhatta järjestynyttä juutalaistyöntekijää. Mutta samoina aikoina tapahtui käänne juutalaisessa työväenliikkeessä. V. 1895 kääntyi hallituksen huomio juutalaisiin sosialidemokrateihin ja heitä ruvettiin ankarasti vainoamaan. Bjelostokissa, Vilnassa, Varsovassa ja Lodzissa tapahtui laajoja vangitsemisia. Työväenliikkeen alkajat joutuivat vankeuteen ja uusia voimia astui heidän sijaansa. Heidän johdollaan alkoi juutalaistyöväen liike muuttua yksinomaisesti taloudelliseksi ja ammatilliseksi ja siinä nykyhetken taistelussa unohtuivat varsinaiset sosialidemokratiset aatteet ja opit. Venäläiset sosialidemokratit ovat myöhemmin paljon paheksineet sitä, että Venäjän juutalaisten sosialidemokratinen liike muuttui nyt myöskin kiihkokansalliseksi, juutalaiseksi, minä se sittemminkin on pysynyt. Tällä juutalaisten muuttuneella menettelytavalla oli suuri vaikutus seuraavain vuosien sosialidemokratiseen liikkeeseen Venäjällä.

Niiden vuosien agitatiomuistoja venäläisillä aloilla oli työväen vapunvietto Moskovassa 1895. Päivästä — kertoo siitä eräs mukana ollut — piti tulla Moskovan köyhälistön virallinen juhla. »Ehdotus, että vapun kunniaksi tehtäisiin lakko, ei saanut kannatusta siksi, että silloin polisiviranomaisten olisi ollut helppo saada tietoonsa ja kiinni kaikki itsetietoiset työläiset; sitä järjestö ei voinut toivoa, että lakkoon yhtyisi koko työväestö. Sen vuoksi päätettiin juhlapäivä siirtää sunnuntaiksi. Ettei tarvitsisi peljätä yleistä tuhoa, jos huonosti kävisi, päätettiin juhlaan lähettää vain muutamia edustajia kustakin tehdaslaitoksesta ja työpaikasta järjestyneiden valinnan mukaan. Sitten järjestö koetti kaikin mokomin pitää huolta siitä, etteivät polisiviranomaiset ennakoita saisi tietoa kokouspaikasta eikä sen ajasta. Ja todellakin, vaikka viranomaiset tiesivätkin vapunviettoa puuhattavan ja urkkijat pitivät tarkoin silmällä kaikkia huomattavimpia sivistyneitä ynnä työläisiä, ne eivät kuitenkaan saaneet täyttä selkoa asiasta.»

»Vappujuhlaan kokoontui yli 250 työläistä, jotka edustivat noin 30 tehdaslaitosta; sivistyneitä oli kaikkiaan viisi henkeä. Koko päivä vietettiin kaupungin ulkopuolella; siellä leviteltiin kolmenlaatuaisia julistuksia ja pidettiin jyrkkiä valtiollisia puheita; illalla sitten palattiin joukolla kaupunkiin laulaen marseljesia ja 'Dubinushkaa'. Tämä virallinen vapunvietto 30 p. huhtik. oli varsinaisen kansanjuhlan alkua. Seuraavana päivänä, vappuna, kaikissa huvittelupaikoissa — Sokoljnikin puistossa, Novodjevitshin luostarin luona y. m.

työläiset kuuntelivat joukoissa niiden puheita, jotka olivat olleet vappujuhlassa, ja lukivat lehtisiä, joita jaettiin paikalla.»

Sosialidemokratisen liikkeen tärkeimpiä tehtäviä näinä vuosina oli kaikkialla tapahtuvain työlakkojen, joka taholla alkaneen taloudellisen taistelun johtaminen siinä tarkoituksessa, että työväestön suuret joukot sitä tietä vähitellen etenisivät yleiseen itsetietoiseen luokkataisteluun. Sosialistien ansiota oli, että nämä lakot — niistä kerrotaan enemmän alempana — suoriutuivat yleensä mallikelpoisesti ja tuottivat ensimmäisen suotuisan tuloksen, v:n 1897 työpäivänlyhennyslain.

Mutta sosialidemokratille liikkeelle itselleen nämä taloudelliset taistelut tulivat käännekohtaksi. Tästä ajankohdasta alkoi näet puhtaan sosialidemokratian ja »ekonomismin» (taloudellisen suunnan) pitkäaikainen keskinäinen taistelu, joka suuresti heikensi Venäjän sosialidemokratian toimitarinoa.

»Sosialidemokratian ajatustustapa — selittää M. Ljadov näitä asioita laajasti käsittelevässä suomeksikin ilmestyneessä teoksessaan 'Venäjän sosialidemokraattisen työväenpuolueen historia' — oli saavuttanut loistavan ja aivan hämmästyttävän menestyksen ohjattessaan työväen itsetiedottomia pyrkimyksiä, mutta v:n 1897—98 tienoilla sosialidemokratit rupesivat mukaantumaan itsetiedottomaan työväenliikkeeseen. Uusi sosialidemokratinen sukupolvi tuli vähän kehittyneiden työläisten ajatusten ilmaisijaksi sen sijaan, että sosialidemokratit ensin olivat olleet työväen johtomiehinä ja heränneiden itsetietoisien työläisten pyrkimysten ja mielialojen tulkitsijoina . . .»

»Vangitsemisia toimitettiin tuon tuostakin, joten järjestön jäsenet muuttuivat sitä mukaa ja siinä vähitellen muuttuivat perinnäistavatkien. Johdonmukaisesta, järjestelmällisestä työstä ei näin ollen voinut olla puhettakaan. Ei ollut aikaa tutkia tietopuolisia asioita eikä valmistautua johtomiehen käytännölliseen tehtävään. Teoria sai väistyä käytännön tieltä, itsetietoisuus itsetiedottomuuden edestä. Kaikki elivät kuumeenomaisessa kiireessä touhussa vain nykyhetkeä varten.» — Se on kylläkin sattuva kuvaus käytännöllisen »ekonomismin» sielutieteellisistä edellytyksistä.

Lienee syytä tässä luoda lyhyt silmäys Venäjän ammatilliseen työväenliikkeeseen ja työlakkoihin, varsinkin koska nykyisinä, valtiollisesti taantumuksellisina aikoina tämä työväenliikkeen ura Venäjällä varmaankin on tuleva vahvasti kuljetuksi.

Venäjän tehdaslaitoksissa ja kaivoksissa työskenteleväin työntekijäin luku arvioitiin vuosisadan vaihteessa 2,1 miljonaksi ja puolikymmentä vuotta myöhemmin 3 miljonaksi, mihin lisäksi tulee puolen miljonaa rautatieläistä ja 300,000 muuta liikelaitosten työntekijää sekä puolen miljonaa kauppa-apulaista.

Venäjän epävarmoissa taloudellisissa oloissa vaaditaan teollisuuslaitoksissa yleensä suunnattomia voittoja (25—75 %), mutta työntekijöille maksetaan sitä kurjempi palkka. 1880-luvulla teki asian tuntijain laskelmain mukaan työläisen tuntipalkka Venäjällä keskimäärin 5, Englannissa 20 ja Amerikassa 26 kopeikkaa. Venäläisen teollisuustyöläisen elämään kuuluivat erottamattomina osina tehdaspuodit (»trukkijärjestelmä»), tehdasasunnot (tehdaskasarmit), ankarat rahasakot sekä ennen kaikkea ylen pitkä työaika (12—14 tuntia), minkä lisäksi yötyö oli yleisesti käytännössä. Kaikkialla vallitsi väärinkäyttöä ja sanomatonta kurjuutta. Ei näin ollen käy ihmeeksi, että Venäjän köyhälistö jo aikaisin tarttui köyhälistön ainoaan apukeinoon, työlakkoon, vaikka lakot ovat Venäjällä aina olleet ankarasti kielletyt ja rangaistut. Jo v. 1870 syntyi Nevan tehtaissa Pietarissa suuria lakkoliikkeitä, joita sitten jatkui ympäri Venäjää pitkin seitsenkymmenlukua. Seuraavalla vuosikymmenellä lakkoliike suuresti kiihtyi. Liikkeen pääpaikkana olivat Jaroslavin ja Wladimirin läänien tehdasalue, missä oli sellaisia muurahaispesiä kuin Ivanovo-Wosnesenskin ja Orekhovo-Sujevon tehtaot. Myrskyisin ja voimakkein näistä lakoista oli Savva Morosovin tehtaassa Orekhovo-Suevossa v. 1885 puhjennut 8,000 työmiehen lakko. Sen aiheuttajana oli luonnottomaksi kehitetty sakkojärjestelmä, jonka kautta työntekijöiltä vuosittain riistettiin n. 300,000 ruplaa s. o. 40 ¢ heille maksetuista palkoista. »Kapinalliset» ryhtyivät hävittämään tehdaslaitoksia, mutta sotaväkeä saapui paikalle ja viikon kuluessa oli lakko kukistettu. Osa lakkolaisista joutui oikeuden eteen, mutta valamiehistö vapautti kaikki syytetyt — sellaisia tehdaselämän paljastuksia tehtiin oikeudenkäynnissä.

Hallitus rupesi pelkäämään, ja syystäkin, vastaisten lakkojen seurauksia. Täytyi ryhtyä työväenlainsäädäntöön. Jo v. 1882 julaitiin alaikäisten työtä koskeva laki, joka kielsi 12 vuotta nuorempain lasten käyttämisen tehdastyössä. Samana vuonna pantiin alkuun ammattien tarkastelu, siten että Venäjä jaettiin 9 piiriin, joihin kuhunkin asetettiin tarkastaja ynnä tarkastajan apulainen (nykyisin on Venäjällä jo 258 ammattientarkastajaa). V. 1884 annettiin alaikäisten työntekijäin kouluopetuksesta laki ja v. 1885 rajoitettiin naisten ja alaikäisten työntekijäin yötyötä tehtaissa. Mutta vasta Morosovin tehtaalaisten lakon kautta saatiin aikaan ensimmäinen mainittavampi työväensuojelulaki, tuo tunettu v:n 1886 asetus, joka toteutti melkein kaikki Morosovin lakkolaisten vaatimukset: mielivaltaiset sakotukset lakkautettiin, »trukkijärjestelmä» kiellettiin, palkanmaksut järjestettiin, ammattientarkastajain valtuudet laajennettiin. Nämä edistysaskeleet jäivät, kuten ainakin, käytännössä puolitiehen ja rupesivat yhdeksänkymmenluvun alulla selvästi taantumaan, kun huijaava

tehtailijahenki raha-asiainministeri Witten aikana pääsi hillittömään valtaan.

Tarvittiin uusia lakkoja muistuttamaan vallanpitäjille työmiestenkin olemassaoloa. Yhdeksänkymmenluvun puolivälistä alkoi Venäjällä uusi suuri lakkokausi, joka poikkesi edellisen vuosikymmenen lakkokaudesta lakkoihin yhtyneitten joukkojen suuruuden kautta samoin kuin siinäkin, etteivät lakkolaiset enään kohdistaneet vihaansa rakennuksiin ja koneisiin. Muistettavimpia näistä lakoista oli Jaroslavin lakko v. 1895. Rauhallista työmiessjoukkoa vastaan, joka oli viemässä pyytökirjaa kuvernörille, lähetti sama kuvernööri pataljonan Fanagorian krenatörirykmentin sotilaita, jotka ennakoita varottamatta tervehtivät työmiehiä kolmella yhteislaukauksella, niin että 15 henkeä jäi maahan. Tästä teosta lausui itse hallitsija »keisarillisen kiitokseksensa kelpo fanagorialaisille sankarillisesta kapinan kukistamisesta». Aivan toisenlainen seuraus oli Pietarin puuvillatehtaissa v. 1896 alkaneella lakolla, johon jo alussa yhtyi 18,000 kutojaa ja joka pian rupesi muuttamaan yleislakon luontoiseksi. Hallituksen tämä lakko saattoi aivan päästä pyörälle. Witte kysyi kaupunginpäälliköltä Clayhillsiltä, eikö hän voisi pakottaa työmiehiä työhön; Clayhills vastasi, että hän kyllä tietäisi konstit, jos työväki vanhaan tapaansa mellastaisi kadulla, mutta minkäs teki, kun se nyt istui hiljaisesti kotonsa. Lakko kesti viikkokauden ja päättyi, kun työväelle tehtiin myönnytyksiä. Viittä kuukautta myöhemmin, 2 p. kesäk. 1897, julaistiin Witten lupaama laki, joka rajoitti työpäivän pituuden 11 $\frac{1}{2}$ tunniksi. Toivottua rauhaa ei hallitus kuitenkaan saavuttanut, sillä kun työväki monella seudulla oli lakkojen kautta jo päässyt lyhempään työaikaan, täytyi sen nyt uusilla lakoilla estää keinottelevia isäntiä jälleen pitentämästä työaikaa 11 $\frac{1}{2}$ tunniksi. Varsinkin länsiosissa maata olivat työtaistelut ankarat, mutta onnistui työväen yleensä puolustaa asemansa, vieläpä saavuttaa parempiakin työehtoja. Työväen mieltä piti näinä vuosina tarpeellisen katkerana sekin, että hallitus tapansa mukaan kaikenlaisilla hallinnollisilla luvanannoilla ja poikkeussäännöillä riisti suuren osan tehoa v:n 1897 lainsäädännöltä.

Venäläisen työväestön tuttavallinen yhteiselämä, yhteiset lakot ja muut työtaistelut, vähitellen heränneet yhteiset riennot ja aatteet ovat viime sukupolven kuluessa raivanneet alaa pysyville työväenjärjestöille ja saaneet sellaisia syntymään, vaikkei Venäjän kansalla olekaan ollut kokoontumisvapautta. Hallituksen on kuitenkin silloin tällöin pitänyt suostua yhdistysten perustamiseen, salaisia yhdistyksiä välttääkseen. Sillä tavoin alkoi jo viisikymmentä vuotta sitten syntyä lukuisia keskinäisiä apuyhdistyksiä teollisuuden pesäseuduilla. V. 1898 kuului 59 $\frac{1}{2}$ Puolan yksityiskaivosten työntekijöistä apuyhdistyksiin. Tuloja nämä apuyhdistykset saivat pääasiallisesti työn-

tekijäin palkasta pidätetyistä eristä ja vähemmäksi osaksi kaivosten isäntäin myöntämistä apurahoista. Kassoista myönnettiin sairas-, hautaus- ja työkyvyttömyysapua. Uralin puolella ruvettiin valtionkaivosten keskuudessa jo 1860-luvulla perustamaan pakollisia apukassoja. Samantapaisia apukassoja syntyi vähitellen muunkinlaisessa teollisuudessa. Yleensä ne olivat tehtaitten isäntäin vallan alaisia ja tapahtui niissä suuria väärinkäytöksiä, kunnes 1886 v:n laki kielsi tehtailta oikeuden pakollisesti pidättää työväen palkkoja sairasavustusta varten. Sen kautta ovat monet apukassat lakanneet ja toiset muodostuneet vapaammiksi avustuskassoiksi, joilla on omat vahvistetut sääntönsä.

Nämä vapaamman malliset apukassat menestyivät varsinkin Kovnon ja Grodnon lääneissä Länsi-Venäjällä sekä Itämerenmaakunnissa ja alkoivat 1890-luvulla levitä Sisä-Venäjälle. Etevimmat apukassat ovat ottaneet ohjelmaansa myöskin paikanvälityksen ja työttömyysavustuksen, perustaneet kirjastoja, toimeenpanneet valistustilaisuuksia y. m. tavoin toimineet jäsentensä hyväksi. Isännistä puolittain riippuvia ovat rautatieläisten apuyhdistykset, joiden syntymistä edisti v. 1888 annettu asetus rautatieyhtiöitten velvollisuuksista palveluskuntaansa kohtaan. Omanlaatuisiksi työväenjärjestöiksi ovat kehittyneet työväenkauppaosuuskunnat, joiden perustamista marxilainen sosialisti N. Sieber jo v. 1869 puuhasi. Sellaisia osuuskuntia ilmoitettiin muutama vuosi sitten olevan 951 ja niissä 150,000 jäsentä; suurin oli Permin rautatieyhtiön palveluskunnan osuuskunta, johon kuului 12,000 jäsentä.

Kun laillistettujen työväenyhdistysten toiminta Venäjällä on ollut ahdas ja rajoitettu, on sen täydennykseksi ja jatkoksi pakostakin täytynyt perustaa salaisia, maanalaisia työväenyhdistyksiä. Länsi-Venäjällä kehittyi sosialidemokratinen »Bund» läheisessä yhteydessä juutalaisen työväestön ammatillisen järjestymisen kanssa. 1890-luvun loppuvuosina syntyi läntisissä maakunnissa enemmän tai vähemmän sosialistisia »kassoja» ja ammatillisia liittojakin, joista harjantekijäin ja nahkuriin liitoilla on ollut tärkeä sija näiden seutujen köyhäläisyyden vapautustaistelussa.

Nähdessään, kuinka työväen järjestymisen verisistäkin vainoista huolimatta edistymistään edistyi ja muuttui valtiolliseksi, ryhtyi sisäasiain ministeri hajoittamaan työväenliikettä uusilla keinoilla. Niistä tuli Moskovon santarmipäällikön Subatovin mukaan nimensä saanut vehkeily hyvin kuuluisaksi. Subatovin toimesta perustettiin tehtäisiin vapaita työväenyhdistyksiä, tehtiin pauhaavia lakkoja ja järjestettiin suuria mielenosoituksia; sillä tavoin oli toimeensaatu m. m. se 50,000 miehen jättiläismielenosoitusretki, joka laski seppeleen Aleksanteri II:n patsaan juureen. Subatovin kätyrin (Sajevitshin) pe-

rustama oli Odessan työväenyhdistys, joka näytteli pääosaa Etelä-Venäjän suurlakossa 1903, missä lakossa oli osallisena 200,000 työmiestä.

Tehtailija- ja virkamiesmaailmassa nämä »subatoveraukset» saivat aikaan suuria häiriöitä. Kun Subatov lähetti provokatorejaan Moskovan ulkopuolelle vieläpä vieraisiin kuvernementteihin järjestämään työväenyhdistyksiä ja lakkoliikkeitä, käski Moskovan kuvernööri vangita santarmikäytyreitä ja jättää heitä polisin haltuun. Mutta nuo veijarit pääsivät säännöllisesti vapaaksi polisin kourista ja läksivät heti uusille herätysretkille, kunnes skandali tuli niin ilmeiseksi, että hauskuus oli sillä kertaa lopetettava. Pietarissa menestyi Plehwen siipien suojassa toimeenpantu »polisisosialismi» vielä paremmin kuin Moskovassa, semminkin kun Pietarin liikkeen johtoon saatiin niin tarmokkaita ja sopivia henkilöitä kuin pappi Gapon.

Kuinka sitten Gaponin johtama liike niinkuin koko muukin työväenliike joutui Venäjän vallankumouksen suureen kurimukseen, siitä kerromme myöhemmin. Nyt on meidän palaaminen katsomaan suurien lakkoliikkeitten vaikutuksia sosialidemokrattien keskuudessa.

Mainitsemme niistä lyhyesti Ljubinin mukaan. Kun v. 1897 syntyi kysymys oman sosialidemokratian puolueen muodostamisesta, esiintyivät »ekonomistit» homman vastustajina. He näet pelkäsivät puolueen johdon joutuvan harvaliston käsiin ja sivistyneitten johtajain vievän työläiset valtiolliseen taisteluun; puolue sinäänkin oli heistä vaarallinen, koska heikkokin puolue jo vaikuttaa paljon politisessa taistelussa. »Politisten» ja »taloudellisten» riita kehittyi vihdoinkin parjaukseksi ja häväistykseksi.

V. 1898 pidettiin Genèvessä Sveitsissä »Venäjän sosialidemokratian työväenpuolueen» ensimmäinen, perustava kokous. Edustettuina kokouksessa olivat Pietarin, Moskovan, Kievin, Jekaterinoslavin y. m. kaupunkien sos. dem. järjestöt sekä juutalainen »Bund». Puolueen johto uskottiin kokouksen valitsemalle keskuskomitealle, joka oli puoluekokoukselle vastuunalainen. Äänenkannattajakseen valitsi puolue »Rabotsheje djelon».

Mainittu lehti joutui »taloudellisten» käsiin ja kun valittu puoluehallitus pian valitsemisensa jälkeen vangittiin, ei puolueella ollut juuri uskollisia asianajajia. V. 1899 kuitenkin saivat »politiset» apujoukokseen muutamia Siperiasta paenneita tovereita ja heidän avullaan perustettiin »Iskra» (Kipinä) lehti, johon Plehanov, Vera Sasulitsh, Ljenin y. m. kirjoittelivat. »Iskran» piirissä valmistettiin puolueelle ohjelmaehdotus, jota tarkastettiin v. 1902 pidetyssä neuvottelukokouksessa, missä myöskin ryhdyttiin toimiin uuden puoluekokouksen pitämiseksi.

Tämä toinen puoluekokous pidettiinkin v. 1903; se aljettiin

Genèvessä ja lopetettiin Lontoossa. Kokouksessa oli mukana 43 edustajaa 51 äänellä. »Iskran» laatima ohjelmaehdotus hyväksyttiin ja puolueen tietopuolisiksi periaatteiksi otettiin Marxin ja Engelsin taloudelliset opit. Mutta ohjelman hyväksi saattoi puolue tehdä sängen vähän työtä, sillä sisälliset eripuraisuudet ja taktikkakysymykset eivät antaneet lepoa puolueelle. Kun ruvettiin puolueelle laatimaan erikoiskohtaisia sääntöjä, niin Ljenin ja hänen hengenheimolaisensa esittivät sen mielipiteen, ettei puolueen jäseneksi voitaisi hyväksyä ketään muita kuin sellaisia, jotka mieskohtaisesti ovat osallisina sosialidemokratisessa toiminnassa; puolueen jäseneksi ei olisi kelvollinen edes sellainenkaan henkilö, joka olisi lahjoittanut puolueelle koko omaisuutensa, vaan ei personallisesti olisi mukana puolueen toiminnassa. Toinen ryhmä (Martovin johtama) taasen hyväksyi puolueen jäseniksi kaikki, jotka hyväksyivät puolueen ohjelman sekä aineellisesti ja muulla tavoin kannattivat puoluetta. Tästä paavin parrasta kesti riidan ja kinan aihetta vuosikausiksi. Martovin kanta hyväksyttiin puoluekokouksessa ja puoluelehdeksi valitun »Iskran» toimitus joutui martovilaisten käsiin. Mutta kun suuri osa martovilaisia poistui puoluekokouksen kestäessä Genèvestä, pääsivät ljeniniläiset enemmistöksi ja valitsivat mieleisensä keskuskomitean. Puolueneuvostoon, joka oli keskuskomiteaa ylempi puoluelaitos, sai »Iskran» toimitus valita kaksi jäsentä ja keskuskomitea myöskin kaksi, jotka neljä sitten valitsivat viidennen jäsenen. Mutta puolueneuvostosta välittämättä rupesivat »Iskra» ja keskuskomitea antamaan käskyjäänsä oikealle ja vasemmalle. Puolueessa syntyi uusi sekasorto. Ei tiedetty ketä totella. Ljenin karkoitti keskuskomiteasta martovilaisen vähemmistön. »Iskrasta» vuorostaan karkoitettiin ljeniniläisiä. Lehti joutui sittemmin kuitenkin ljeniniläisille. Vaan vieläkään ei päästy rauhaan, sillä nyt alkoivat vähemmistöläinen Plehanov ja Ljenin keskenään kiistellä siitä, mille kannalle »Iskran» olisi asetuttava toisin ajattelevaa ryhmää kohtaan, ja Ljenin erosi lehden toimituksesta. Sillä välin oli keskuskomiteassakin tapahtunut mullistuksia. Polisi vangitsi kaksi keskuskomitean »enemmistöläistä» (Ljeninin ryhmän) jäsentä, jolloin komiteaan jäi kaksi »vähemmistöläistä» (Martovin ryhmän) jäsentä ja yksi enemmistöläinen. Vähemmistöläiset täydensivät komiteansa samanmielisillä jäsenillä, joten keskuskomiteassa siis oli suuri vähemmistöläinen enemmistö. Mutta sitten otti polisi haltuunsa nuo neljä vähemmistöläistä jäsentä ja jäljelle jäänyt enemmistöläinen täydensi komitean neljällä enemmistöläisellä, joten loppujen lopuksi valta sittenkin jäi enemmistöläisille. Viimeinen villitys tuli ensimmäisiä pahemmaksi. Melkein joka kaupungissa oli kaksi komiteaa ja nämä komiteat olivat sotajalalla keskenään ja »vihasivat

toisiaan enemmän kuin Venäjän hirmuhallituksen käytyrejä». Puolue oli aivan pirstaleina.

Olisi luullut »verisen sunnuntain» alkaman vuoden 1905 vihdoinkin saavan Venäjän sosialistit kiinnittämään huomionsa johonkin muuhun kuin keskinäiseen kinastukseensa. Niin ei kuitenkaan käynyt. Jo v. 1904 oli »enemmistöläisten komiteain toimisto» agiteerannut puoluekokouksen hyväksi ja vihdoin omin lupinsa kutsunut kokoon sen. Se ei kuitenkaan kokoontunut. Mutta toukokuussa 1905 saatiin puolueen keskuskomitean ja vasta mainitun »enemmistöläisten komiteain toimiston» kutsusta Lontoossa pidetyksi jonkinlainen puoluekokous (kolmas). Vähemmistöläistenkin edustajia oli saapunut kokoukseen, mutta he eivät ottaneet osaa kokoukseen, jossa muuten olivatkin vähemmistönä, vaan poistuivat sieltä ja pitivät erityisen neuvottelukokouksen.

Päivänkysymyksenä oli sosialidemokrattien suhde Venäjän valtakumoukselliseen liikkeeseen. Enemmistöläiset, jotka kannattivat »politisten» perimyksiä, olivat nyt sitä mieltä, että työväen joukkojen oli asetettuina ryhdyttävä taisteluun itsevaltiutta vastaan sekä käytävä osalliseksi väliaikaisen hallituksen muodostamiseen kukistettavan itsevaltiuden sijaan. Vähemmistöläiset sitävastoin esiintyivät »taloudelisten» muistojen kannattajina, vastustivat aseellista taistelua eivätkä katsoneet olevan syytä sosialidemokrattien käydä osalliseksi väliaikaiseen hallitukseen. Tämä erimielisyys ajan tärkeimmässä kysymyksessä suorastaan halkaisi sosialidemokratian puolueen kahdeksi kappaleeksi. Kummallakin ryhmällä oli oma puoluehallituksensa ja oma äänenkannattajansa, enemmistöläisillä »Proletari» ja vähemmistöläisillä »Iskra».

Maataloudellisissakin kysymyksissä oli erimielisyyttä sosialidemokrattien kesken, vähemmistöläiset kun vaativat talonpojille palautettavaksi vain sitä maata, jota talonpojat ennen vapautumistaan olivat viljelleet, enemmistöläiset taas kaiken maan luovuttamista talonpojille.

Kun sitten elokuun manifestilla elok. 19 p. 1905 Venäjän eduskunta, duuma, kutsuttiin koolle, vaativat enemmistöläiset vaalilakkoa, koska duuma oli vain kansaneduskunnan irvikuva ja kutsuttu koolle vain tukemaan Venäjän hoippuvaa itsevaltiutta ja luottoa, mutta vähemmistöläiset olivat vaaleihin osalliseksi käymisen puolella, koska siten saataisiin oivallinen tilaisuus sosialidemokratisten aatteiden levittämiseen ja duuma sitten hajoitetuksi.

Mutta kun oli hajaannus suurin, oli yhtyminen lähinnä. Loka-kuussa 1905 puhjennut suurlakko sai vihdoinkin kauan toisiaan karttaneet kädet toverillisesti yhtymään. Suurlakon kiehuvimmissa pesissä, Pietarissa, Riassa y. m. valitsivat enemmistöläis- ja vähem-

mistöläis-sosialistit yhteisiä komiteoja. »Lokakuun manifesti» lopetti riidat kerrassaan. Puolue sai nousta »maan alta» sen päivän valoon, joka vihdoinkin näytti Venäjän kansalle koittavan. Sosialistit saattoivat nyt esiintyä julkisena valtiollisena puolueena.

Hallinnollisen taantumuksen johdosta syntyneissä joulukuun kapinoissa ei ehditty ajatella muuta kuin hetken tehtäviä, mutta helmikuussa 1906 pidettiin Helsingissä Venäjän sosialidemokrattien neuvottelukokous ja seuraavassa toukokuussa oli Tukholmassa puolueen neljäs puoluekokous. Se ei kuitenkaan saanut sitä nimeä, vaan sanottiin sitä »yhdistäväksi puoluekokoukseksi». Edustajia oli tässä puoluekokouksessa toista sataa, jotka edustivat Venäjän lukuisia paikallisia komiteoja, Lätiläistä sos. dem. puoluetta, Puolan sosialistista puoluetta »Proletariatia», Vähän-Venäjän sosialistista puoluetta, Armenianlaista sos. dem. työväenpuoluetta, Kaukasian sos. dem. puoluetta, juutalaisten »Bundia» (joka nyt jälleen yhtyi puolueeseen) y. m. Kokouksessa olivat vähemmistöläiset enemmistönä ja saivat taktikkakysymyksissä voiton, mutta useissa muissa kysymyksissä tuli sovitteleva päätös.

Viime aikoina ei Venäjän sosialidemokratisen puolueen ja sen haarapuolueitten toiminnasta ole kuulunut sanottavia. V:n 1906 tyhjään rauenneitten suurlakkoyritysten jälkeen pääsi taantumus täyteen vauhtiin. Sosialidemokratiaa vastaan aljettiin hävityssota muinaiseen malliin sillä seurauksella, että sosialidemokratinen toiminta nähtävästi hämmentyneenä vaipui jälleen »maan alle», missä se nyt kokoo voimia uutta ylösnousemusta varten. Aivan kokonaan ei toiminta kuitenkaan ole silmistämme hävinnyt. Valtakunnan duumassa toimii epäkiitollisimminkin vaalioloissa elinvoimainen sosialidemokratinen ryhmä. Puolue on siis olemassa julkisenakin joskin heikkona puolueena, ja se merkitsee paljon.

VENÄJÄN VALLANKUMOUKSEN suuriin järkyttäviin kohtaloihin ovat viime aikoina sulaneet ja haihtuneet Venäjän köyhälistön kaikki pyrinnot.

Venäjän vallankumoukselliset järjestöt ovat eläneet lyhyen suuruuden ajan. Näiden myöhempäin tapahtumain valmistajana on vanhalla vallankumouksellisella vapaustyöllä ollut suuri merkityksensä, olipa se sitten tapahtunut ruhtinas Krapotkinin ihanan anarkismin tai »Narodnaja Voljan» väkivaltaisten tekojen muodossa.

Keisari Aleksanteri II:n murhan jälkeen oli Narodnaja Voljan ryhmä kokonaan hajonnut. Olivatpa muutamat sen johtomiehet, kuten Tikhomirov, katuvaisina syntisinä palanneet hallituksen helmaan. Mutta kun kului vuosikymmen ja toinen alkoi eikä valtiollisesta vapaudesta näkynyt Venäjän kansalle sädetäkään, kun vv:n 1891—1892 nälkäajat levittivät kurjuutta ja tyytymättömyyttä kansan

syviin riveihin, kun sosialidemokratinen kansanliike alkoi viritä, niin silloin oli jälleen syntynyt edellytyksiä vallankumoukselliselle valtiolliselle toiminnalle. Noin v. 1894 heräsi Narodnaja Volja jälleen henkiin ja pian muodostui erityinen »socialivallankumouksellinen» puolue, johon uusi Narodnaja Voljakin sittemmin sulautui.

Socialivallankumoukselliseen puolueeseen kuului enimmäkseen pikkuporvareita, kauppiaita, talollisia, ja se toimi etupäässä maalaisrahaan keskuudessa, yllyttäen sitä kapinallisiin toimiin maalaisolojen parantamiseksi mir-laitoksen pohjalla. Sitä laitosta socialivallankumoukselliset pitivät koko uuden yhteiskunnan perustuksena ja pohjana.

Kuinka sitten Venäjän-Japanin suuri sota valmisti maa-alaa yleiselle kansanvapausliikkeelle, johon kaikki vapausriennot yhtyivät, ja miten tämä liike vihdoin puhkesi mahtavaksi vallankumoukseksi, se kaikki on suomalaiselle yleisölle niin tunnettua, että tässä voimme tyytyä ainoastaan merkitsemään muutamia pääasioita, jotka ovat yhteydessä sosialidemokratisen liikkeen kanssa.

V:n 1904 kuluessa, kun sodasta saapui sanoma toisensa jälkeen venäläisten suurista tappioista ja kun koko Venäjän kiusaaja Plehwe oli socialivallankumouksellisten toimesta surmattu, levisi yli Venäjän liike, joka vaati rauhaa Japanin kanssa, kansalaisvapautta ja perustuslakia säättävän kansalliskokouksen kutsumista.

Tämän mielten liikkeen muutti mielten kuohunnaksi Pietarin »verisunnuntai» 22 p. tammik. 1905, jolloin sotaväki hallituksen toimesta ampui joukoittain työväkeä, joka hyvässä uskossa seurasi kunianhimoista polisisosialistia pappi Gaponia rauhalliselle mielenosoitukselle keisarin palatsin eteen. Tähän pöyristyttävän katalaan tekoon vastasi Venäjän kansa toimeenpanemalla kaikkialla niin mahtavia mielenosoituksia, ettei polisivoima uskaltanut tulla työväenjoukkojen lähellekään. Vapunpäivää 1905 vietettiin kaikkialla työlakoin ja mielenosoituksin. Hallitus ei voinut enään luottaa kanuunoihinsakaan. Kesällä tapahtui Mustallamerellä sotalaiva »Patjomkinin» kuuluisa kapina ja joka taholta valtakuntaa tuli hallitukselle Jobin viestejä. Savisen jättiläisen jalat alkoivat pettää. Hallitus kehoitti kaikkia »tosivenäläisiä» miehiä tukemaan valtaistuinta, mutta vaikka »mustat sotniat» käskyn mukaan muodostuivatkin, vaikka tsherkessit ja kasakat heiluttivat pamppujaan ja sapeleitaan hallituksen puolesta, eivät kansan aallot enään asettuneet. Lokakuussa 1905 puhkesi rautatieläisten sekä posti- ja telegrafipalvelijain alkama suurlakko, johon tuossa tuokiossa yhtyi koko Venäjä.

Silloin vihdoin ilmestyi lokakuun manifesti, jonka kautta valtakunnan duuma pääsi osalliseksi lainsäädäntöön. Kun manifestin muita lupauksia ei täytetty sillä tavoin kuin vapausliike oli toivonut,

alkoivat sosialivallankumoukselliset joulukuussa 1905 Moskovassa ja muualla uusia lakkoja, jotka kukistettiin asevoimalla veristen taistelujen jälkeen.

Ensimmäinen duuma hajoitettiin lyhyen koossaolon jälkeen. Kesällä 1906 Pietarissa pidetyssä kaikkien sosialististen ryhmien yhteisessä neuvottelukokouksessa päätettiin Viaporin, Räävelin ja Kruunstatin sotilaskapinain johdosta alkaa yleislakko. Mutta mitkään yritykset eivät onnistuneet. Valtaan päässyt taantumus musersi tulella ja miekalla, sota-oikeuksilla ja rankaisurekillä pienimmätkin kapinahengen oireet. Itämerenmaakunnissa raivosi kosto hirmuisesti sekä herraskartanonpolttajia että niitä vastaan, joiden ainoana vikana oli se, että olivat virolaisia tai lättiläisiä ja sosialisteja tai muita vapaudenharrastajia. Sotaväki hävitti seutuja niinkuin vihollismaata kansanaan. Alkeellisimmat kansalaisoikeudet, yhdistymis-, kokoontumis- ja painovapaus katosivat olemattomiin.

Toinenkin duuma hajoitettiin ja entistäänkin ahdasta ääni-oikeutta supistettiin niin, että vasemmistopuolueitten vaikutus duumavaaleihin tuntuvasti supistui. Kolmannessa duumassa ovatkin oikeistolaiset vallassa. Heikon vastustuspuolueen äärimmäisenä sivustana on parikymmenmiehinen sosialidemokratinen ryhmä. Sosialivallankumoukselliset eivät ottaneet osaa kolmannen duuman vaaleihin.

Viimemainitun ryhmän osa näyttää tällä kertaa jälleen olevan loppuun näytelty. Sen nimessä ovat kaikenlaiset äärimmäiset ja rikokselliset harjoittaneet häikäilemättömintä »pakkoluovutusta» ja murhaamista. Puolueen on useat kerrat täytynyt panna vastalauseensa moista menettelyä vastaan. Pahasti järkkyy koko sosialivallankumouksellinen järjestö, kun v. 1908 tuli ilmi, että puolueen peljätyn »taistelujärjestön» johdossa oli kauan ollut osallisena muudan Asev niminen polisin palkkaama heittiö. Toisiakin samanlaisia henkilöitä on viime aikoina paljastettu. Hämmästyneinä katselemme sellaisia meille käsittämättömiä tapauksia.

Sosialivallankumouksellisen puolueen johtaja Gershuni kuoli 1908 suureksi tappioksi puolueelle. Epäilyttävältä näyttää, voiko puolue pitkään aikaan tointua.

Varmaa kuitenkin on, että Venäjän kansan vapausliikkeiden lamaus on vain tilapäistä laatua. Niin suuri, niin mahtava, niin innokas ja harras kansa kuin Venäjän on kyllä katkaiseva kahleensa saatuansa jo hetkisen tuntea vapauden esimakua.

---

2. Amerikka (Yhdysvallat).

On merkillistä, että siitä v:n 1492 syyspäivästä alkaen, jolloin Kolumbuksen johtama espanjalainen retkikunta astui jalkansa Amerikan maalle, syntyi siellä pureva yhteiskunnallinen kysymys, joka ei vielä tänäkään päivänä ole saanut ratkaisua. Kolumbus näet asettui viholliselle kannalle Amerikan alkuasukkaita, intianeja vastaan, ruveten heitä myymään orjiksi. Hän lähettikin jo laivanlastin tätä kauppatavaraa Espanjaan myytäväksi. Mutta Espanjan silloinen hallitsija lähetti orjat takaisin Amerikkaan, julistaen puna-ihoiset yhtä hyväksi alamaiseksi kuin valkoiset. Oikea syy tähän sinä aikana omituiseen ihmisystävyyteen oli se, että katolilaiset papit olivat huomanneet nuo rauhaarakastavat, lempeäluontoiset intianit erittäin otolliseksi pakanalähetysaineeksi, josta helpolla vaivaa oli saatavissa kunniaa — ja tietysti aineellista etuakin — kaikkein pyhimmälle kirkolle.

Intianeja ei siis myyty orjuuteen. Mutta sittenkin he saivat orjan kohtalon. Saaliinhimoiset espanjalaiset käyttivät intianeja raskeeseen työhön ja jos intianiparka yritti paeta, niin ajettiin häntä niinkuin petoeläintä, leimattiin polttomerkillä ja syöstiin pakkotyöhön peljästyttäviin hopeakaivoksiin, kokoamaan rikkauksia valkoisille tunnottomille seikkailijoille. Nuo hienotuntoiset, surumieliset intianit, joiden laatuaan loistavan kulttuurin europpalaiset niin raakamaisesti hävittivät, asettuivat passiviselle kannalle, ikävöivät menetettyä vapauttaan, joutuivat yleiseen taantumustilaan, lakkasivat lisääntymästä ja, kun kärsimykset kasvoivat yli äyräittensä, tekivät joukoittain itsemurhia, niin että Länsi-Intian saaret hämmästyttävän lyhyessä ajassa tyhjenivät alkuasukkaista ja mantereellakin alkoi nopea väenvähentyminen. Dominikanipiispa Las Casas sääli onnetonta intianirotoa ja sai sen jo v. 1526 vapautetuksi pahimmasta orjuudesta. Mutta se oli myöhää; kuoleman leima oli jo punaisessa kansassa; kaikkialla, missä valkoiset ovat sen pariin joutuneet, on sen varma sukupuuttoon kuolema alkanut. Keski- ja Etelä-Amerikassa elää intianiveri sikäläisissä lukuisissa sekaroduissa. Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain suunnattomilla alueilla, jotka mui-

noin olivat punanahkaisten vapaita metsästys- ja paimennusmaita, lienee intianeja nykyisin kaiken kaikkiaan noin $\frac{1}{4}$ miljoonaa henkeä...

Tämä Amerikan ensimmäinen yhteiskunnallinen kysymys herätti jo sangen varhain toisen. Yksityiset siirtolaiset alkoivat jo 1500-luvulla kuljettaa neekeriorjia Espanjan siirtomaihin Amerikassa. Katolisessa kirkonkokouksessa oli tultu siihen päätökseen, että koska ei raamatussa puhuta mitään neekereistä, eivät neekerien sielut ole lunastettuja, joten kristittyjen sopii hyvällä omallatunnolla pitää neekeriorjia. Sillä perusteella tuotiin niitä Amerikkaankin. Vaikkeivät katoliset papit olleetkaan ensinkään tyytyväisiä siihen, että nämä paatuneet mustat pakanat tulivat turmelemaan kaunista lähetystyötä punanahkaisten keskuudessa, painoivat kuitenkin toiset syyt neekeri-tuonnin puolesta. Kun näet sokeriruovon viljelys rupesi Espanjan siirtokunnissa pääsemään vauhtiin, havaittiin, että roteva neekeri oli raskaaseen »plantashi»- (istutusmaa-)työhön sopivampi kuin hinterä ja heikko intiani ja erittäin omiansa kestävä pahtavan auringon ja kiehuvan sokerikattilan hirveää kuumuutta — kuumaan paikkaanhan neekeri kuoltuaankin oli joutuva. Espanjan hallitus suostui neekeriorjain tuontiin, kun siitä saatiin tuottava verotusesine. Orjakauppaa varten perustettiin suuria monopoliyhtiöitä, joissa Ranskan kuningas Ludvig XIV:kin oli osakkaana. Myöhemmin kaappasivat englantilaiset haltuunsa tämän tuottavan elinkeinon pannen siinä toimeen monenlaisia »liikeparannuksia». Eivätkä Amerikan plantashit sittenkään saaneet kylliksensä tätä haluttua mustaa tavaraa.

Sillä tavoin kehittyi espanjalaisten johtama valtaus Meksikonlahden maissa. Valkoihoiset tulivat sinne seikkailemaan, kultaa etsimään ja rikastumaan, vaan eivät työtä tekemään ja maata muokkaamaan. Myöhemmin levisi siellä voittoa tuottava, orjuuteen perustuva sokeriruovon, puuvillan ja muitten kauppakasvien suurviljely (»plantashijärjestelmä»). Näistä seikoista saivat sikäläiset yhteiskunnalliset olot ominaisen luonteensa vuosisadoiksi.

Kuinka kokonaan toisella tavoin alkoi Pohjois-Amerikan europalaistuminen! Portugalilaiset retkeilijät löysivät vähän aikaa Kolumbuksen retken jälkeen New-Foundlandin kalarikkaan matalikon. Mutta näiden kylmäin seutujen etuja ymmärsivät parhaiten ranskalaiset kalastajat ja kauppiat, jotka 1500-luvulla rupesivat lähtemään säännöllisille retkille sinnepäin ja tuomaan sieltä laivanlastit veden ja metsän riistaa. Kanadan suuri valtaaja oli ranskalainen Samuel de Champlain, joka v. 1608 perusti Quebecin kaupungin ja sieltä käsin järjesti turkistavarain keräysretkiä intianisaloille samaan tapaan kuin muinoin pirkkalaiset retkeilivät meikäläisillä pohjan perillä. Ranskalaisten valtaus edistyi nopeasti. 1600-luvun loppupuolella etenivät he suurilta järvilta Mississippijoen alueelle, jonka anastivat

joen suuhun saakka antaen tuolle äärettömälle siirtomaalleen nimen Louisiane. Ranskalaiset koettivat sitten asuttaakin uusia voittomaitaan m. m. kuuluisilla Mississippikomppanian huijauksilla (1717—1721). Mutta ranskalainen siirtomaajärjestelmä oli yksinomaan liikeyritys. Kauppiaat ja munkit eivät jaksaneet asuttaa suurempia alueita, vaikka olivatkin ystävällisissä suhteissa alkuasukkaiden kanssa. Kovan kohdatessa hävisi ranskalaisasutus niinkuin tina tuhkaan muualla paitse Kanadassa, missä tänäkin päivänä vielä on suuri ja vankka ranskalainen asutus.

Espanjalaisten touhutessa etelässä ja ranskalaisten pohjoisessa jäivät Pohjois-Amerikan itäiset rannikot vielä joksikin aikaa omistajaa vaille. Purjehtijat, jotka näiden rantain ohi kulkivat, ihailivat kyllä niiden miellyttävää ilmaa, viheriöitä niittyjä ja mahtavia, tuuheita metsiä, mutta kun alkuasukkaiden yksinkertainen elämä ja köyhyys selvästi osoitti, ettei maassa ollut jaloja metalleja eikä siis hyödyttävän kaupanteon ja vielä vähemmän ryöstämisen tilaisuutta, palasivat seikkailijat takaisin laivoihinsa lähtien etsimään parempia markkinoita. Näiden seutujen asuttajain täytyi tulla sellaisesta maasta, jossa osattiin elää maataloudella ja omalla työnteolla. Juuri sellainen maa, maataloutta harjoittava ja samalla meritalouteen ja siirtomaa-asutukseen pystyvä, oli Englanti.

Englannin kuningattaren Elisabethin suosituinen Walter Raleigh yritti ensimmäisenä istuttaa siirtokuntaa ranskalaisen Kanadan ja espanjalaisen Floridan väliselle rannikolle, jolle hän neitsyt-kuningattaren kunniaksi antoi latinalaisen nimen »Virginia». Yritys ei sillä kertaa onnistunut, mutta 1600-luvun alussa perustettiin Englannissa kaksi yhtiötä maanviljelyksen, kaupan ja kalastuksen harjoittamiseksi Virginian seuduilla. Toinen yhtiö, jonka kotipaikka oli Lontoossa, sai toimialakseen Amerikan rannikon eteläosan, joka piti nimen Virginia, toinen, Plymouthissa sijaitseva yhtiö taasen sai osalleen rannikon pohjoisen osan, jota ruvettiin kutsumaan Uudeksi Englanniksi.

Lontoolaiset läksivät ensinnä liikkeelle. V. 1607 he perustivat Chesapeake-lahden suulle Virginian pääkaupungin, Jamestownin. Ensimmäiset tulokkaat olivat kaikenlaisia soturiseikkailijoita, kullantseijöitä ja laiskureita, mutta kippari Smith toi perästäpäin joukkoon talonpoikia ja käsityöläisiä, joten päästiin säällisen elämän alkuun. Ruvettiinpa ensi aluksi toteuttamaan veljellistä kommunismiakin, siten, että maat pidettiin yhteisinä ja velvoitettiin jokainen tekemään yhteistä työtä 6 tuntia päivässä, mutta kun monella oli kiire rikastumaan, jaettiin maat. Heti alussa rupesi tupakan viljelys täällä erityisemmin menestymään ja Virginian tupakka tuli maailman maineeseen, missä sittemmin on aina pysynyt. Pahassa pulassa oltiin

siirtolassa aluksi vaimonpuolista, mutta käytännöllinen yhtiö keksi siihen keinon; lähetti Virginiaan lastin tyttöjä ja vaati kuljetusmaksun tupakassa jokaiselta, joka niistä tytöistä otti kainalaisen kanan. Lasti meni kuin kuumille kiville ja yhtiö kiiruhti lähettämään toisen lastin »korotetuilla hinnoilla».

Tuli sinne toisenlaisiakin lasteja. Hollantilaiset laivurit alkoivat kuljettaa sinnekin neekeriorjia, jotka olivat tervetulleita Virginian laajeneville tupakkavainioille. Orjuus ja plantashijärjestelmä juurtuivat siten Pohjois-Amerikan eteläosiin. Kansanvaltaisten myrskyjen raivotessa vanhassa Englannissa pakeni Virginiaan monta syyllistä aatelismiestä, jotka nyt merentakaisessa rauhassa saattoivat jatkaa laiskaa kartanonherran elämäänsä upeissa hoveissaan tupakka- ja pumpulivainioiden ja orjalaumain keskessä. Arkoja itsenäisyydestään kun olivat, laativat nämä herrat siirtolalleen melkoisen laajan itsehallinnon parlamentteineen. Rikkauksiaan he tuhlasivat yllellisyyteen, matkoihin, vierasvaraisuuteen, joskus kirjallisuuteen ja taiteeseenkin. Tällä tavoin sai eteläisten siirtolain yhteiskunnallinen elämä jo varhain sen plantashijärjestelmään ja johtavan luokan ylpeään itsetietoisuuteen perustuvan luonteen, mikä on ollut — ja on — Yhdysvaltain »etelävaltioiden» turmiokkana varjona.

Vaan olipa jo pohjoisemmillekin rannikoille syntynyt uutisasutuksia. Joukko englantilaisia »puritaneja», yhteensä noin 100 miestä, vaimoa ja lasta, jotka olivat kotimaassaan kärsineet vainoa uskonsa tähden, saapui joulukuussa 1620 nykyisen Massachusettsin rannikolle, missä tulokkaat toivoivat löytävänsä rauhaisan paikan tehdäkseen työtä ja palvelakseen Jumalaa. Jo merimatkallaan »Mayflower»-laivalla olivat he tehneet itselleen perustuslain, joka mieleenvaikuttavassa yksinkertaisuudessaan kuului tähän tapaan: »Jumalan nimessä, amen. Me allekirjoittaneet peljättävän kuninkaamme Jaakon lainkuuliaisit alamaiset, jotka Jumalan kunniaksi, kristinuskon levittämiseksi ja myös kuninkaamme ja maamme kunniaksi olemme lähteneet matkalle perustamaan ensimmäistä asutusta Virginian pohjoisosiin, yhdistymme ja sitoudumme tämän kirjan mukaan Jumalan ja jokainen toisemme edessä juhlallisesti yhteiseen kansalaisjärjestykseen, pitääksemme voimassa järjestystä ja kaikkia keinoja, jotka sopivat yllämainittujen tarkoitusten edistämiseksi. Sitä varten me ajan ja olojen tarpeen mukaan laadimme, julistamme, vahvistamme ja säädämme sellaisia oikeita ja kohtuullisia lakeja, päätöksiä, määräyksiä ja virkoja, joita katsotaan tarpeellisiksi ja sopiviksi siirtokunnan yhteiseksi hyödyksi ja joita täten kaikella kuuliaisuudella ja velvollisella alamaisuudella lupaamme totella.»

Se oli — lausuu eräs historiankirjoittaja — kansanomaisen vapauden synty. Keskiaikakin oli nähnyt vapauskirjoja ja perustus-

lakeja, mutta ne olivat ainoastaan sopimuksia, aateliskirjoja, kaupunkioikeuksien myönnytyksiä tai ruhtinasvallan rajoituksia läänityslaitoksen hyväksi. Mutta »Mayflowerin» kajutassa sai ihmisyyys taas oikeutensa ja siellä laadittiin yhteiskuntajärjestys, joka oli perustettu kaikkien samanlaisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin ja jonka tarkoituksena oli yhteinen hyvä. Ensi kerran maailman historiassa esiintyi tässä ehdoton oikeuksien samanlaisuus valtion perustuksena ja yhteinen menestys valtion tarkoituksena.

Päässään raamattu, jonka sisällystä he pitivät jumalallisena ilmestyksenä, toisessa kädessä kirves ja lapio ja toisessa pyssy ja miekka menivät nämä yksinkertaisen elämän miehet, veistetyt samasta anglosaksilaisesta tammipuusta, josta Cromwell »rautakylki-neen» oli muovattu, menivät perustustyöhön, ehkä kunniakkaimpaan, mitä milloinkaan on tehty. »Sillä ei millään valtiolla maailmassa ole niin puhtaasti siveellistä perustusta kuin niillä Yhdysvaltain valtioilla, joita yhteensä sanotaan Uudeksi-Englanniksi (Massachusetts, New-Hampshire, Vermont, Maine, Rhode-Island ja Connecticut). Maineenpyytö, vallanhimo ja jalo riippumattomuuden halu ovat valtakunta perustaneet, kunnian ja kullan himo ovat uusia seutuja keksineet ja valloittaneet; mutta ei yksikään näistä syistä ollut vaikuttavana siinä kourallisessa sankarimaisissa miehiä, jotka vaihtoivat isänmaansa korpeen, rakentaaksensa Jumalalle temppelin, jossa he ainoastaan oman omantuntonsa mukaan voisivat häntä rukoilla, sillä tavoin kuin he luulivat Korkeimmalle otolliseksi!»

11 p. eli uuden ajanlaskun mukaan 21 p. jouluk. 1620 nousivat »Mayflowerilla» saapuneet siirtolaiset maihin. Tätä joulukuun päivää muistetaan Uudessa-Englannissa ja koko Yhdysvalloissa »toivoretkeläis-isäin» eli esi-isäin päivänä ja sitä vietetään juh'allisesti. Kallionientä, jolle tulokkaat ensinnä jalkansa laskivat, pidetään pyhänä maana ja sillä on vieläkin nimenä »Esi-isäin kallio».

Nimeksi siirtolalle pantiin Uusi-Plymouth muistoksi siitä kotimaan satamasta, josta siirtolaiset olivat matkallensa lähteneet. »Kuvernööri» ja hänen alaisensa vanhimmat jakoivat seurakunnan 19 perheeseen, joihin perheettömäin yksityisten piti yhtyä. Kullekin perheelle annettiin arvanheitolla perheen suuruutta vastaava asuinpaikka ja maa. Plymouth-seura, jonka alueella tämä kaikki oli tapahtunut, näki parhaaksi suostua tapahtumiin, ja Englannin hallitus unohti täydellisesti nämä kaukaiset uskolliset alamaisensa. Siirtola sai vapaasti kehittyä ja levittää juuriansa. Se kasvoi Massachusettsin siirtolaksi monissa vaivoissa ja vaaroissa, mutta sen vapaus säilyi. Sen viljelys ei perustunut kultakaivoksiin eikä neekeriorjuuteen, vaan hellittämättömään maanviljelys- ja käsityöläistyöhön. Sen esimerkkiä seurasivat Uuden-Englannin nuoremmat siirtolat, sitten Alleghany-

vuorten länsipuolelle perustetut valtiot, ja siten tämä puritanis-kansanvaltainen itsetoimintahenki tuli koko Yhdysvaltain valtio- ja yhteiskuntalaitoksen perustukseksi. Sen alkuperäisenä juurikuvana oli kalvinis-puritanisen kirkon seurakunnallinen tasavalta; sen ansiona oli tarmo ja voima, mutta sen varjopuolina ahdasmielisyyss toisina ajattelevia kohtaan ja verinen vihollisuus pakanallisia intianeja vastaan.

Meidän on tässä vielä lyhyesti kerrottava muutamain yksityisten vanhain Yhdysvaltain siirtolain syntymäseikoista, koska ne, vaikka kuuluvatkin edellä esitettyyn kahteen siirtolatyyppiin, kuitenkin ovat yhteiskunnallisesti mieltäkiinnittäviä.

Virginian puolella sai katolisuuskoinen englantilainen lordi Baltimore v. 1632 kuningas Kaarle I:ltä lahjaksi alueen, jonne perustettiin neitsyt Maarian nimeä kantava Marylandin siirtola (pääkaupunki Baltimore). Siirtola oli alussa aiottu Englannissa vainottujen katolilaisten turvapaikaksi, mutta kun siirtolassa vallitsi täydellinen uskonvapaus, riensi sinne muitakin vainottuja kuin katolilaisia. Perustajan taitavalla johdolla rikastui siirtola nopeasti. Mutta Englannin »kunniakas vallankumous» 1688 teki lopun Marylandin katolilaisten oikeuksista.

Samansuuntainen alku kuin Marylandilla oli varsinaisen Virginian eteläpuolella olevalla Karolinalla. V. 1663 antoi Englannin kuningas Kaarle II kahdeksalle aatelismiehelle mahtavan maa-alueen siirtolan perustamista varten. Siirtolan pääkaupungiksi tuli kuninkaan nimen mukaan kutsuttu Charleston. Täällä aiottiin toteuttaa rauhaa ja suvaitsevaisuutta, jota uskonsotain raatelemassa Euroopassa ei ollut saavutettavissa. Espanjalaisten naapurien kanssa teki Karolina siirtola sellaisen sovinnon, että siirtolat eläisivät rauhassa, vaikka emämaat sotisivat. Aatelismiesten yhtiö teetätti sihteerillään, filosofi John Lockella siirtolalle malliperustuslait, joissa kansanvaltaa koetettiin taitavasti syrjäyttää. Uskonnollisen suvaitsevaisuuden nojalla tuli Karolinaan paljon puritaneja, Ranskan hugenotteja ja muita vainottuja. Mutta leviävä suurviljelys, varsinkin suoperäisillä seu-duilla, edullinen riisiviljelys, jossa euoppalaisten terveys ei kestänyt, juurruttivat lyhyessä ajassa neekeriorjuuden tähän mallikelpoiseen uskonnolliseen siirtolaan.

Karolinan ja Floridan välillä olevan maan lahjoitti kuningas Georg II ihmisystävälliselle kenrali Oglethorpelle, joka sinne perusti Georgian siirtolan — velkavankeudesta päässeitä poloisia ja protestanttisia pakolaisia varten. Oglethorpen siirtolasta piti kerrankin tulla ihannemaa. Siellä oli täydellinen uskonvapaus, ja orjuus ja paloviina olivat siellä kielletyt. Mutta maantieteelliset olot ja aineelliset edut voittivat parhaan ihmistahdon: tästäkin siirtolasta tuli sisäl-listen eripuraisuuksien jälkeen puhdas orjavaltio.

Uuden-Englannin puolella antoi Massachusettsin puritanien suvaitsemattomuus aiheen useampain uusien siirtolain syntymiseen. Saarnaaja Roger Williams, jonka rutioikeaoppiset massachusettsiläiset olivat seurastaan karkoittaneet, perusti 13 toverin kanssa nälässä ja murheessa Rhode-Islandin pääpaikan Providencen (Kaitsemuksen) uskon- ja ajatusvapauden sekä suvaitsevaisuuden turvapaikaksi. Roger Williams oli maailmanhistoriallinen mies jo sen vuoksi, että hän ensimmäisenä ei ainoastaan opettanut kirkon ja valtion täydellistä eroa, vaan pani sen todellisuudessaakin käytäntöön.

Muita enemmän vainottu 1600-luvulla oli kveekarien uskonlahko. Eräs sivistynyt ja etevä kveekari William Penn sai vihdoin v. 1681 luvan perustaa kveekareille turvapaikan Uuden-Englannin takamaan aarniokorpiin. Siirtola sai metsärikkautensa ja kveekarien johtajan nimen mukaan Pennsylvanian nimen. William Pennin ystävällinen ja suvaitsevainen hallinto houkutteli sinne kveekareita ja muita rauhanetsijöitä monesta Europan maasta, varsinkin Saksasta. V. 1689 perusti Penn edulliselle liikepaikalle »veljesrakkauden kaupungin» Philadelphian, joka vaurastui niin, että se 1700-luvun keskivaiheilla oli Amerikan suurin kaupunki. Pennsylvanian siirtola oli merkillinen siitäkin, että se eli sovinnossa intianien kanssa.

Amerikan itärannikon englantilaisten siirtolain väliin koettivat hollantilaiset 1600-luvun alkupuolella perustaa hollantilaista siirtolavaltaa. Hudson-joen suussa olevalle Manhattan-saarelle perustivat he v. 1623 New-Amsterdamin kauppapaikan. Paikka oli edukas ja alkoi vetää väkeä puoleensa. Mutta 1660-luvulla valloittivat englantilaiset hollantilaisten siirtolan ja muuttivat sen nimen New-Yorkiksi. Monet hollantilaiset nimet, kuten presidenttien van Burenin ja Rooseveltin sekä miljonamies Vanderbiltn, ovat meidän aikamme muistuttaneet tuon suuren maailmankaupungin hollantilaista alkuperää.

Delaware-joen varrelle perustettu Uuden-Ruotsin siirtola, jonka Kustaa Aadolf ja Akseli Oxenstierna olivat perustaneet, joutui ensin hollantilaisten ja sitten englantilaisten valtaan. Suomalaisiakin siirtolaisia oli Uutta-Ruotsia perustamassa, mutta on heidän muistonsa siellä jo kadonnut.

Uskonvapautta suosivat siirtolat lievensivät tuntuvasti alkuperäisten pohjoisten siirtolain synkkää ja yksitoikkoista elämää. Sivistyksen kohottamiseksi Uudessa-Englannissa perustettiin sinne jo varhain yliopistoja: Harvardcollege Bostoniin 1639 ja Yalecollege Newhaveniin v. 1700. Mutta alituinen leipätaistelu teki pohjoisten siirtolain asukkaasta — »yankeesta» — aineellisuuden orjan ja kehitti hänessä tuon omituisen sekoituksen pikkumaista poroporvarisuutta ja rohkeaa yritteliäisyyttä, suurta itsekkäisyyttä ja kukistamatonta tarmokkaisuutta,

jotka ominaisuudet hänen jälkeläisissään ovat kehittyneet kukoistukseensa.

Yankeen kauppahenki ei kammonut valkoista orjakauppaa sa-nottavasti enemmän kuin »virginialainen» mustaa orjakauppaa. Jo 1600-luvulla tuli työvoiman puute pohjoisissa siirtoloissa tuntuvaksi ja herätti eloon häpeämättömän ihmiskaupan. Merilaivurit kuljetti-vat halukkaita siirtolaisia Amerikkaan sillä ehdolla, että saivat kor-vaukseksi myydä siirtolaisen työhön lyhemmäksi tai pitemmäksi ajaksi. Varsinkin saksalaiset siirtolaiset alistuivat moiseen kauppaan. Mutta julmat uskonvainot, sodat ja hävitykset pakottivat Keski-Europan maitten asukkaita lähtemään kotimaastaan hinnalla millä hyvänsä.

KUN SIIRTOLAT olivat lapsenkenkänsä kuluttaneet ja varttu-neet varallisuudessa ja väkiluvussa, alkoivat ne kaivata valtiollista itsenäisyyttä. Ne tunsivat olonsa turvallisemmaksi sen jälkeen kun vanha verivihollinen Ranska v. 1763 oli luovuttanut Englannille koko Kanadan ja Mississippialueen. Mutta näiden uusien alueiden valloituksen kautta tuli vanhempain siirtolain valtio-oikeudellinen suhde emämaahan tarkemman harkinnan alaiseksi. Uudet alueet oli-vat selvästi Englannin valtion valloittamia. Vanhemmat siirtolat olivat saaneet korvauksen sodassa Englannille antamastaan avusta eivätkä ne siis olleet valtio-opillisesti missään tekemisissä uusien alueiden kanssa. Toisin oli vanhain siirtolain oman valtiollisen ase-man laita. Osa niistä oli n. s. kruununsiirtoloita, joihin kuningas asetti kuvernörin; toisissa siirtoloissa kulki kuvernörin virka pe-rintönä niissä suvuissa, jotka olivat saaneet valtuuden siirtolain pe-rustamiseen; toiset siirtolat vihdoin olivat saaneet vapautensa erityis-ten siirtolaseurain välityksellä. Mutta kaikilla näillä siirtoloilla oli kuninkaitten vahvistama sisällinen itsenäisyys ja itsehallinto, ja tätä kuninkaan sanaa siirtolat pitivät vapautensa oikeudellisena turvana.

Asema oli siis varsin samanlainen kuin Suomen suhde Venä-jään 19. vuosisadalla. Suomellakin on sisällisen itsenäisyytensä oikeu-dellisena turvana hallitsijan vahvistamat vakuutuskirjat.

Mutta aivan niinkuin meidän aikanamme hallitsijan alkuperäi-nen valta Venäjällä on siirtynyt Venäjän eduskunnalle, duumalle, aivan samoin siirtyi Englannin kuninkaan valta Englannin parla-mentille. Aluksi tosin parlamentti piti pyhänä tehtyjä sopimuksia. Kuninkaan vallan supistuksen ei katsottu koskevan kuninkaan ja Amerikassa olevain siirtolain suhdetta, vaan jätettiin siirtolain asiat edelleenkin kuninkaan ja siirtolain sovittavaksi. Siirtoloilla taas oli kullakin oma eduskuntansa, jonka tahtoa vastaan kuningas ei saanut siirtolassa säätää lakeja ja veroja. Vaan emämaan parlamentin valta

ja vallanhalu kasvoi kasvamistaan ja se vaati nyt itselleen määräysvallan siirtolainkin asioissa. Siirtolat puolestaan vaativat siinä tapauksessa täysiä Englannin kansalaisten oikeuksia, m. m. osallisuutta emämaan parlamenttiin, johon taasen parlamentin isetietoiset herrat eivät millään ehdoin suostuneet, sillä sellainen ratkaisu olisi estänyt emämaata jatkamasta siirtolain nylkemistä, mihin emämaa yhä suu-remmassa määrässä teki itsensä syypääksi.

Siirtolat pysyivät jyrkästi kiinni perustuskirjoissa vakuutetusta itseverotusoikeudestaan. Mutta häikäilemättä polki ja halveksi emämaa tätä vaatimusta. 1760-luvulla oltiin jo niin pitkällä, että siirtoloita kiellettiin jalostamasta ja muille myymästä villa-, rauta- ja puutavaroita, ettei emämaan villa-, rauta- ja puuteollisuuden tarvitsisi kärsiä kilpailua. Amerikkalaisten raamatutkin oli painettava Englannissa. Eri siirtolat eivät saaneet harjoittaa kauppaa keskenään; Marylandin mies ei saanut ostaa lakkia Virginiasta; New-Jerseyssä tehtyjä housuja ei saanut myydä Pennsylvaniassa; kaikki piti ostaa Englannista ja maksaa vielä raskas tulliverotus päällekaupan.

Tätä järjestelmää vastaan alkoivat siirtokunnat Benjamin Franklinin y. m. isänmaanystäväin johdolla monivuotisen sitkeän passivisen vastarinnan. Englannin silloinen hallitus luuli kukistavansa vastarinnan vielä ankarammilla toimenpiteillä. Niinpä määräsi se amerikkalaisten maksettavaksi erittäin raskaan leimaveron. Lainkuuliaisiet amerikkalaiset lupasivat alistua siihen, kunhan vero päätettäisiin laillisessa järjestyksessä. Sitä odotellessa jatkettiin passivista vastarintaa. Päätettiin lakata syömästä lampaanlihaa, ettei tarvitsisi ostaa villoja Englannista. Puritanisen hengen perineet papit julistivat saarnatuoleistaan seurakunnalle, että raamattu vaati laittomuutta vastustamaan ja, kun leimamaksusta olivat vapautetut sellaiset kuulutuskirjat, joita oli laadittava »papin kehoituksesta», rupesivat papit antamaan noita »kehoituksia» säädylisimmillekin ihmisille. Englannin parlamentissa kuului ääniä, jotka kehoittivat amerikkalaisia jatkamaan oikeaa vastarintaa. Näin ollen täytyikin hallituksen lähteä peräytymismatkalle.

Mutta se yritti kostaa ylentämällä amerikkalaisten tullimaksuja. Amerikkalaiset puolestaan jatkoivat vastarintaansa. Se tapahtui vielä mitä siivoimmassa muodossa. Mutta kun englantilaisten ärsytystä yhä jatkui, syttyi Bostonissa — vastustuksen pääpesässä — yleisön ja sotaväen yhteentörmäyksiä. Silloin Englanti peruutti tullikorotukset, mutta jätti teen tullin Englannin ylivallan merkiksi. Periaatteen puolesta taistelevia amerikkalaisia se ei tyydyttänyt. Bostonin satamassa heitettiin v:n 1773 lopulla kallis teelasti mereen. Englannin hallitus katsoi sen teon ilmiäkapinaksi, ja vuoden päivät vielä rettelöityään ja varustettuaan sotavoimiaan lähetti se keväällä 1775 armeijan

Bostonia kurittamaan. Vihollinen otettiin vastaan vihollisena (Bunkerhillin tappelu 17 p. kesäk. 1775). Pohjois-Amerikan vapautussota oli alkanut.

4 p. heinäk. 1776 julisti siirtokuntain yhteinen edustajakokous, kongressi, siirtolat irtautuneeksi emämaasta. Mutta ainoa merkittävä teko, millä kongressi saattoi itsenäisyyttä puolustaa, oli Yrjö Washingtonin nimittäminen puolustusarmeijan ylipäälliköksi. Koko itsenäisyyden julistus lieneekin ollut vain pienemmän rohkean puolueen teko; asiantuntijat väittävät, ettei kansan suuri enemmistö lainkaan halunnut emämaasta irtautumista. Vaan rohkeahan se rokan syö. Vaikeudet tosin olivat uskomattoman suuret. Sotaväki oli kehnoa, kongressi ei kyennyt muuhun kuin jaarituksiin, ei ollut järjestettyä sotataloutta, kongressin liikkeelle laskeman paperirahan arvo aleni melkein tyhjiin eikä sitä edes kaikissa siirtoloissa tunnustettukaan. Mutta sitkeydellä ja kärsivällisyydellä pääsi Washington tarkoituksensa perille. V. 1777 antautui englantilainen armeijaosasto Saratogassa, Ranska rupesi tehokkaammin avustamaan kapinallisia, ja kun v. 1781 viimeinenkin englantilainen sotajoukko antautui, ei auttanut Englannin muuta kuin v. 1783 tunnustaa Amerikan itsenäisyys.

Amerikkalaiset osasivat mainiosti puolustaa oikeuksiansa, mutta kun sodan jälkeen oli yhteiset valtioasiat järjestettävä, loppui taito. Kun rauha oli saatu, katsoi jokainen siirtola tulleen itsenäiseksi valtioksi. Yhteinen kongressi jätettiin oman onnensa nojaan. Sen arvo aleni yhtä nopeasti kuin sen kyky maksaa sotilaille palkkoja. Vihdoin ajoi 80 palkatta jäänyttä reserviläistä kongressin ulos ovesta ja koko Philadelphian kaupunki vain nauroi tapaukselle. Ulkomailla halveksittiin Amerikkaa sydämen pohjasta.

Yrjö Washingtonista tuli toistamiseen maansa pelastaja. Hän sai Virginian ja kolme muuta valtiota ryhtymään yhteiseen kanava-puuhaan, ja tästä yhteistyöstä syntyi yleisen liittoutumisen hyödyn ymmärrys. Tuhansilla välittelyillä ja sovitteluilla saatiin v. 1787 uusi perustuslain ehdotus valmiiksi. Sen mukaan yhtyivät eri valtiot yhteiseksi unioniksi, jossa lainsäädäntövalta oli yleisillä väkiluvun mukaan toimitetuilla vaaleilla valitulla edustajahuoneella («kongressilla») ynnä valtioittain valitulla senatilla ja toimeenpanovalta presidentillä.

Tämän ehdotuksen hyväksyivät eri valtiot. Unioni tuli voimaan ja Yrjö Washington sen ensimmäiseksi presidentiksi v. 1789.

ITSENÄISTYMISENSÄ JÄLKEEN ovat Yhdysvallat kehittyneet sellaisella tavalla, ettei sen vertaa ole maailmassa nähty. Alkuaan yhtyi liittovaltakuntaan ainoastaan 13 itäistä valtiota, joiden alue

ulettui lännessä Mississippivirtaan saakka. Mutta jo 1803 lunastettiin Ranskalta sen nimelliset oikeudet Mississippin länsipuolella oleviin suunnattomiin aroalueisiin, vv. 1804—1811 vallattiin Oregonin ja Washingtonin alueet Tyynen valtameren rannalla, v. 1845 osittain vallattiin osittain lunastettiin Meksikolta koko Kalifornian puoli, ja kun v. 1848 Meksikolta anastettiin kaikki Texasin seudet, saavutti unioni jo vuosisadan puolivälissä nykyisen laajuutensa Pohjois-

Amerikka herää.

Amerikkalaisten käsitys suurvalta-asemastaan.

Amerikan mantereella. Nykyisin kuuluu unioniin yhdessä kappaleessa 45 valtiota sekä 5 »aluetta». Sen lisäksi Alaskan alue, joka ostettiin Venäjältä v. 1867. Mutta Yhdysvallat ovat jo lähteneet kotoiselta mantereeltaan maailman merille valloittamaan siirtomaita vuorostaan hekin. Espanjan kanssa käyty sota tuotti Yhdysvalloille v. 1898 Portoricon saaren Meksikonlahdessa sekä Filippinit ja Sulusaaret Tyynessä valtameressä lähellä Aasian rannikkoa. Lisäksi ovat Yhdysvallat vallanneet Guamin Marianein saaristossa, Tutuilan Samoan saaristossa, koko Havaijin saariston ja joitakuita yksinäisiä saaria siellä täällä Tyynessä valtameressä. Unionin rajana — lausui jo Ralph Valdo Emerson — ovat tuntemattomat meret ja jääaavikot pohjoisessa ja etelässä, auringon nousu idässä ja tuomiopäivä lännessä.» Ja nykyään Amerikka varustelee suuria sotalaivastoja ja armeijoita tätä suuruusunelmaa toteuttamaan.

Yhdysvaltain väkiluku on unionin perustamisen jälkeen kasvanut lähes 20-kertaiseksi. Se teki:

v. 1790	3.9 milj.	v. 1860	31.4 milj.
v. 1800	5.3 »	v. 1890	62.6 »
v. 1830	12.9 »	v. 1900	76.3 »

Tämän väenlisääntymisen on sängen suureksi osaksi vaikuttanut siirtolaisuus Amerikkaan. Varsinainen siirtolaisliike Europasta alkoi v:n 1815 jälkeen ja nousi tavattomaksi varsinkin 1830-luvulta alkaen. 1860-luvulla tuli Amerikkaan lähes 2 ½ miljoonaa siirtolaista. Orjasota sitten vähensi tätä ihmisvirtaa, mutta 1880-luvulla kohosi luku jälleen lähelle 3 miljoonaa ja seuraavalla vuosikymmenellä jo

päälle 5 miljonan. Menneen vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä jäi siirtolaistulva alle 3 miljonan, mutta uuden vuosisadan ensi vuosina on tulva taas noussut, tehden jo yhtenä ainoana vuonna (1905) päälle miljonan! Monilla säännöksillä on koetettu estää sairaitten, köyhäin ja erityisesti keltaisten siirtolaisten pääsyä Amerikkaan, mutta pienet tokeet eivät paljon auta, kun puro on valtaavaksi virraksi kasvanut.

Väkevin siirtolaisvirrä ei aina ole tullut samoista alkulähteistä. Aikajaksona 1830—1850 olivat siirtolaisjoukossa irlantilaiset enemmistönä; he asettuivat etupäässä itäisiin valtioihin kaupunkilaisköyhälistöksi, hyveellisten puritanien entisille asuinsijoille, joista siten on tullut pahamaineisimpain katolilaisten tyyssijoja. Aikajaksona 1850—1880 olivat siirtolaisten etupäässä saksalaiset, jotka asettuivat parhaiten New-Yorkin tienoille sekä Ohio-joen, suurten järvien ja Missourin välimaille, missä nykyisin on Yhdysvaltain väestön ja taloudellisen elämän painopiste. Kahdeksankymmenluvulla alkoivat skandinaviaiset siirtolaiset — niiden joukossa myös suomalaiset — astua etualalle saksalaisten rinnalla. Pohjoismaiset siirtolaiset löysivät olin sijansa parhaasta päästä saksalaisten ja suurten järvien länsipuolisilla alueilla Minnesotassa, Iowassa, Dakotassa (norjalaiset). Suomalaisen pesäpaikat ovat suurten järvien seuduilla (Michiganissa y. m.). Yhdeksänkymmenluvulta lähtien on päävirta siirtolaisia tullut Etelä- ja Itä-Europasta. Nämä sivistymättömät ja ruumiillisestikin heikot italialaiset, unkarilaiset, slaavilaiset, juutalaiset y. m. siirtolaiset ovat joutuneet hajalleen joka taholle maata, täyttäneet hiilikaivosten ja rautatierakennusten raskaimmat työpaikat ja vetäneet kaikkialla palkkoja alas ja alentaneet Amerikan työväen ruumiillista ja henkistä tasoa. Ennen yli olan katsottujen saksalaisten, skandinaviaisten ja suomalaistenkin työntekijäin arvo on siitä syystä amerikkalaisten silmissä melkoisesti kohonnut.

Paljon purevampi kuin valkoisen väestön kysymys on Yhdysvalloissa yhä vieläkin mustan väestön kysymys. Amerikan ensimmäinen suuri sisällinen mullistus, vv:n 1861—1865 kansalaissota, on ollut tämän seikan kanssa mitä lähimmässä yhteydessä, vaan ei sekään ole sitä lopullisesti ratkaissut.

Tämä tärisyttävä kamppailu on tunnettu myöskin »orjasodan» nimellä. Todellisuudessa oli orjain vapautus taistelussa ainoastaan lippuna. Etevät historiantutkijat väittävät, että orjuus olisi ehdottomasti itsestäänkin, europalaisen sivistyksen painosta, hävinnyt Amerikasta. Mutta Amerikassa tahtomalla tahdottiin orjain vapautuksella kaunistaa sotaa, jossa oikeastaan taisteltiin taloudellisesta ja valtiollisesta ylivallasta.

»Pohjoisvaltioissa edistyi teollisuus edistymistään. Kaupunkeihin

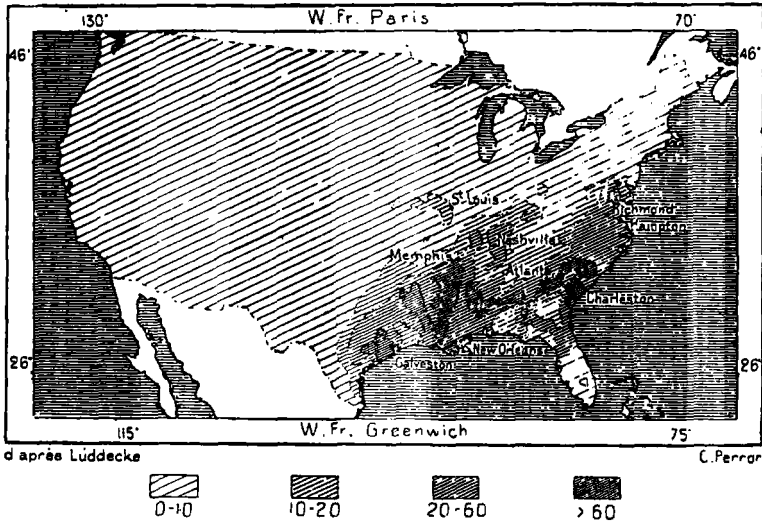

ilmaantui työpajoja, usein myöskin suurempia tehtaita; jo näytti maa voivan tulla toimeen vain kotimaisilla tuotteilla. Työntekijöinä käytettiin vain vapaita palkkatyömiehiä. Neekeriorjuus soveltui yhtä vähän uudenaikaiseen tehdasteollisuuteen kuin niihin pieniin talonpoikaistaloihin, joiden kesken maa oli jaettu; ja sentähden orjuus jo aijemmin oli täällä lakkautettu.

Toisin oli laita etelävaltioissa. Täällä oli pumpulinviljelys koko taloudellisen elämän perustana. Se murros englantilaisen pumpuliteollisuuden alalla, joka tapahtui 18. vuosisadan lopussa kehruukoneen, kutomakoneen ja höyrykoneen keksimisen johdosta, kohotti raakapumpulin kysynnän monenkertaiseksi. Ja eräs toinen, vähän myöhemmin keksitty kone, joka perkasi syyt pumpulista, teki plantashin omistajille mahdolliseksi tyydyttää yhä kasvavaa kysyntää ja lähettää suunnattomia paljouksia tätä tärkeätä raaka-ainetta Englannin markkinoille. Pumpuli-istutukset levisivät yli etelävaltioiden suurten herraskartanoiden. Ja täällä riittivät neekeriorjien työvoimat varsin hyvin, jonka tähden orjien lukumäärä vuosi vuodelta kasvoi.

Tässä seisoivat kaksi eri sivistysmuotoa vastakkain ja niiden välinen ristiriita kasvoi aikojen kuluessa niin jyrkäksi ja ylivoimaiseksi, että ne eivät voineet viihtyä saman valtion puitteissa. Sillä kaikki, mikä oli etelävaltioille hyödyksi, se vaikutti turmiollisesti pohjoisvaltioiden taloudellisiin oloihin lamauttaen teollisuuden kehitystä. Laivanlasti raakapumpulia toisensa jälkeen lähti Yhdysvaltain eteläisistä satamista Liverpooliin, ja kun laivat palasivat kotiin, toivat ne tullessaan alhaisia rahtimaksuja vastaan englantilaisia teollisuustavaroita, pumpulikankaita ja veitsiä, saksia ja lasitavaroita ja kaikellaisia muita tuotteita, joita myytiin Amerikassa niin alhaisiin hintoihin, ettei pohjoisvaltioiden vastaperustetut tehtaot ja nuori teollisuus voineet niiden kanssa kilpailla. Tämä ristiriita kävi päivä päivältä jyrkemmäksi; etelävaltiot vaativat orjuutta ja vapaakauppaa, pohjoisvaltiot vapaata työtä ja suojelujärjestelmää; ja molemmin puolin olivat tärkeimmät taloudelliset edut kysymyksessä. Orjakysymys muodostui kuitenkin siksi polttopisteeksi, johon kaikki harrastukset kohdistuivat. Uudenvuoden aikoihin 1861 oli jännitys käynyt niin suureksi, että se puhkesi ilmitaisteluun. Orjavaltiot sanoutuivat irti pohjoisista valtioista ja päättivät muodostaa oman itsenäisen liittotasavallan, mutta pohjoisvaltiot vastasivat sodalla, joka kauheiden verilöylyjen jälkeen päättyi etelävaltioiden tappioksi 1865. Yhdysvaltain hajottamisyritys raukesi tyhjiin ja orjuus lakkautettiin kaikkialla Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain alueella.» (G. Bang: Nykyaika.)

Neekerien luku Amerikassa on orjasodan jälkeen kasvamistaan kasvanut, niin että se v. 1900 nousi jo lähes 9 miljonaan. Painava seikka neekerikysymyksessä on se, että neekeriasutus muodostaa jok-

Neekerien leveneminen Yhdysvalloissa (prosenttina asukasmäärästä).

seenkin yhtenäisen alueen, »mustan vyöhykkeen», kaakkoisosassa Yhdysvaltoja ja että tämä alue yhä jyrkemmin pyrkii eristymään valkoisesta ympäristöstään. Monin paikoin on puolet tai vielä suurempi osa väestöstä neekerejä. Enimmät mustaihoiset elävät pikkuviljelijöinä omilla tai vuokratuilla tiloilla harjoittaen pumpulinkasvatusta ja muuta maataloutta; köyhyytensä vuoksi ovat kuitenkin monet viljelijät joutuneet koronkiskurien nyljettäväksi. Henkisesti ovat neekerit vielä sangen alhaisella kannalla. Orjuusaikain kasvattamat hengen ja luonteen puutteet eivät ole käden käänteessä voitettavia, eikä valkoisilla ole aikaa eikä halua ottaa neekerien kasvatuksesta huolehtiakseen. Amerikan valkoisohiset tuntevat voittamatonta vastenmielisyyttä neekerejä kohtaan ja karttavat heitä kuin ruttoa. Teattereissa, ravintoloissa, rautateillä ja laivoissa, sairaaloissa, kirkoissa, vieläpä vankiloissakin vallitsee mitä ankarin säätyero valkoisten ja mustain välillä. On mahdoton saada heitä työskentelemään yhdessä samassa työpaikassa; työnantaja voi ottaa työhönsä joko yksinomaan valkoisia tai yksinomaan mustia työntekijöitä. Oikeusistuimet eivät voi pysyä puolueettomina neekerejä kohtaan. »Lynkaus» s. o. hirttäminen, jonka kansanjoukko panee toimeen ilman tutkimista ja tuomiota, on edelleenkin käytännössä Amerikassa. Valkoisen avioliittoa sellaisen henkilön kanssa, jonka veressä arvellaan olevan hiukkasenkin mustaa verta, pidetään suurena häpeänä. Mustaihoinen on yhtä halveksittu, olipa hän kuinka sivistynyt ja oppinut hyvänsä. Kun presidentti Roosevelt kutsui pöytänsä Yhdysvaltain etevimmän neekerin, piispa Booker Washingtonin, nousi siitä suuri melu sano-

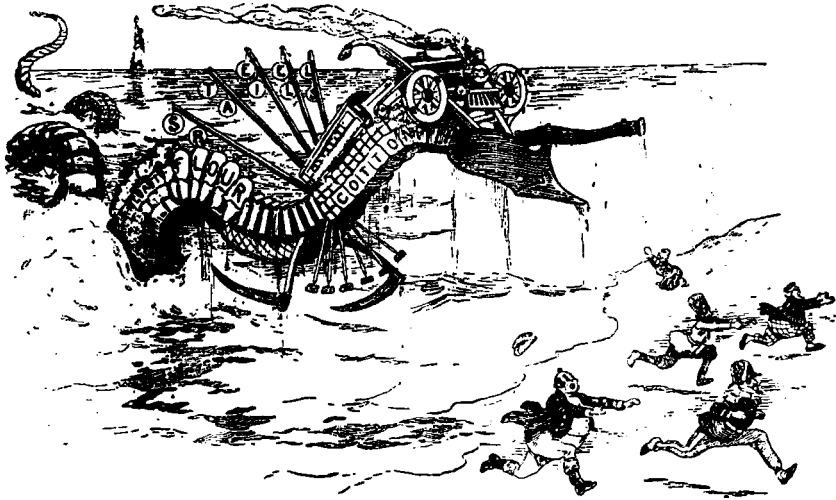
Booker Washington.

malehdissä. Liikuttavalla ahkeruudella kuitenkin pyrkivät neekerit omin voiminsa eteenpäin valistuksen ja edistyksen tiellä. Valkoisten ihmisystävään perustama neekeriopisto Hamptonissa Virginiassa ja Booker Washingtonin perustama ja rautaisella tarmolla johtama Tuskegee opisto Alabamassa ovat maailmankuuluja; niiden tarkoituksena on kehittää neekereistä opettajia ja elinkeinonharjoittajia.

Orjasodan jälkeen saivat neekerit valtiollisen äänioikeuden. Mutta kaikenlaisilla verukkeilla, kuten varallisuusehdoilla ja perustuslain sisällystä koskevilla »maasterikysymyksillä», jotka neekereille tehdään niin konstikkaiksi, etteivät he niihin osaa vastata, ja vihdoin revolverilla ja muilla yhtä tepsivillä keinoilla on neekerien äänioikeus useimmilla seuduilla muuttunut täydelliseksi äänettömydeksi.

Miten neekerien on lopuksi käyvä, sitä on mahdoton tällä hetkellä ennustaa.

Nämä vastoinkäymiset eivät ole kuitenkaan estäneet Yhdysvaltain mahtavaa taloudellista kehitystä. Vuorityö ja teollisuus ovat edistyneet suunnattomasti. Rautaa ja kivihiihtä ja muita mineraleja on Amerikassa loppumattomasti. V. 1859 löydettiin Ohio-joen varsilta ensimmäiset vuoriöljy(petroleumi)-lähteet ja kymmenen vuoden kulluttua valaisi Amerikan lamppuöljy koko maailmaa. Nykyisin tuotavat Yhdysvallat raakarautaa lähes yhtä paljon kuin koko muu maailma yhteensä. Raudan ja kivihiihen turvin on tehdasteollisuus paisunut niin, että tehdastuotannon arvo v. 1900 nousi 67 miljardiin (67,000 miljonaan!) markkaan. Tärkein teollisuusalue on unionin

Amerikan teollisuus saapuu Eurooppaan.
(Amerikkalainen pilakuva.)

koillisosassa, jonka itäisillä tienoilla kukoistaa kutomateollisuus ja läntisillä metalli- ja koneteollisuus. 5,3 miljonaa työläistä laskettiin v. 1900 työskentelevän tehdasteollisuudessa (vuorikaivoksia lukuunottamatta). Monet tehtaat olivat paisuneet jättiläislaitoksiksi: Ohiossa työskenteli 7,500 työntekijää yhdessä rauta- ja terästehtaassa, New-Hampshiressä 7,300 yhdessä puuvillatehtaassa, Illinoisissa 6,700 maanviljelyskalutehtaassa, Pennsylvaniassa 6,300 työläistä yhdessä sähkötehtaassa. Amerikan teollisuus paraikaa valloittelee Europan vanhoja sivistysmaita.

Teollisuuden ja vuorityön itäisiltä pesäpaikoilta asutus menneen vuosisadan keskinmäisinä vuosikymmeninä vyöryi Mississippin taikaisille äärettömille lakeuksille, missä aukeni kymmenen kertaa suurempi alue kuin Suomi parasta, hedelmällisintä »mustaamultaa». Nämä alueet olivat uutisasukkaan tullessa vielä puhvelihärkien ja ratsastavain intianien vapaana valtakuntana. Tulokkaat siellä rupeivät pitämään suunnattomia nautakarjoja, joista samoinkuin Mississippin laakson maissimaitten sikakarjasta Chicagon teurastuslaitokset saivat kuuluisuutensa. Karjat ovat nyt kulkeneet kaukaisemmille ja korkeamille laidun-aroille ja niiden jättämät maat ovat vuorostaan joutuneet auran alle. Viljavirta, joka näistä neitseellisistä maista 1870- ja 1880-luvuilla juoksi Eurooppaan, synnytti täällä yleisen maatalouspulan; halvan amerikkalaisen viljan kanssa ei Europan maanviljelys voinut kilpailla. Tämä kilpailu on kuitenkin jo alkanut vähentyä, sikäli kuin Amerikan oma väestö on kasvanut ja maan alkuperäinen hedelmällisyys alkanut kulua loppuun. Menneen vuosisadan kahtena

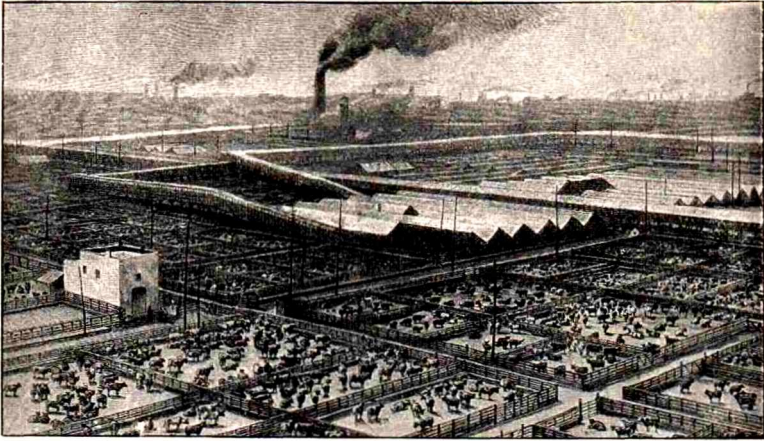

Postivaunu lännessä intianien ahdistamana.

viimeisenä vuosikymmenenä on maataloudellinen tuotanto kasvanut vain kaksinkertaiseksi, vaikka viljelysala on laajentunut kolmanneksella ja viljelystavat suuresti edistyneet. Yhtäkaikki on Amerikka vielä maailman suurin viljantuotantaja ja suurin karjankasvattaja; hevosten lukumäärässä on ainoastaan Venäjä, lammasten luvussa ainoastaan Argentina ja Australia Yhdysvaltain edellä; lehmäin ja sikain luvussa ei mikään maa voita Yhdysvaltoja. Maatilat Yhdysvalloissa ovat yleensä pieniä. Maanviljelijä, »farmari», käyttää paljon hevosta konevoimaa, sillä ihmistyö on kallista.

Vihdoin nousi asutus lännen äärillä kohoavain Kalliovuorten yli ja saapui korkeille ja kuiville ylätasangoille. Monet kukoistavat keitaat, kuten mormonien perustama Suuren suolajärven siirtola, todistavat täälläkin ihmistyön valtaa luonnon yli. Mutta suuri osa näitä seutuja on vielä viljelemätöntä. Sitä ahkerammin on vuorimiehen vasara kalkutellut Kalliovuorten, Nevadan ja Kalifornian kulta- ja hopeavuorissa. Ensimmäinen kultakuume raivosi täällä etäisessä lännessä jo samaan aikaan kuin helmikuun vallankumous järkytti Europan valtaistuimia. Nyt ovat järjestetyt kaivosyhtiöt perineet yksityisten kullansijäin ammatin, mutta kaukana Alaskan ja Klondiken jäisillä seuduilla ovat »prospektorit» löytäneet uuden satumaan.

Kullankaivajain jälkiä ovat Tyynen valtameren rannalle saapu-

Karjakarsinoita Chicagon luona.

neet maanviljelijät. Kalifornian lauhkeissa laaksoissa, missä mammutti-petäjät ja muut paratiisin aikaiset jättiläiskasvit hämmästyttivät eurooppalaisia tulokkaita, kukoistaa nyt eteläinen hedelmäinen suurviljelys. Amerikan monista ihmeistä eivät nuo viljelykset ole pienimpiä.

Yhdysvaltain mahtavan elinkeinollisen kukoistuksen ovat tehneet mahdolliseksi oivalliset kulkuneuvot. V. 1869 valmistui ensimmäinen

Kullankaivajain kaupunki Alaskan rajaseudulla meidän aikamme.

mäinen Amerikan monista »Pacific» mereen (Tyyneen valtameren) ulettuvista rautateistä. V. 1907 oli Yhdysvalloissa rautateita 369,991 km, s. o. 49,000 km enemmän kuin kaikissa Europan maissa yhteensä. Vv. 1898—1900 Yhdysvalloissa sai surmansa rautatieonnettomuuksissa 21,847 ihmistä s. o. yhtä paljon kuin englantilaisten mieshukka teki samaan aikaan käydyssä buurisodassa. Siitäpä näemme millä alalla nykyajan suurimmat ja verisimmät taistelut tapahtuvat!

Yhdysvaltain nykyisen taloudellisen elämän varsinaisena pohjana on maan tavaton kapitalivoimaisuus. V. 1900 oli Yhdysvaltain tehdaslaitoksiin sijoitettu pääoma yli 49 miljardia Suomen markkaa. V. 1904 oli Yhdysvalloissa 18,844 pankkia, joiden pääomat tekivät 7,3 miljardia ja talletukset 52 miljardia markkaa. Ja mikä vielä merkellisempää: Yhdysvaltain suunnattomat pääomat ovat harvoin suur-renkaiden eli »trustien» tai ehkä oikeammin muutamain harvoin perheitten käsissä.

Morgan ajellessa maanpallopolkupyörällä.

Kapitalismin mustekala.
Vertauskuva Amerikan trusteista.

Siellä on seitsemän suurta teollisuustrustia, joihin on yhdistetty 1,528 vanhempaa teollisuuslaitosta ja joiden pääomat nousevat päälle 13 miljardin markan. Suurin näistä trusteista, todellinen maailmanvalta, on »terästrusti», toiseksi suurin »tupakkatrusti». Vielä mahtavampaa valtaa edustavat 6 rautatietrustia, joiden yhteenlasketut pääomat nousevat 45 miljardiin markkaan. Kaikkien trustien pääomat nousevat päälle 100 miljardin (lue: 100,000 miljonan) Suomen markan!

Ilmankos kertookin eräs kirjailija: »Kun jonkun suuren lännen

rautatielinjan vallitsija loistovaunussaan on matkalla, on hänen matkansa kuninkaan riemusaaton kaltainen. Valtioitten ja alueitten kuvernorit kumartavat hänen edessänsä; kansaneduskunnat kokoontuvat juhlaistuntoihin hänen vastaanottamiseksi; kaupungit ja kylät kilpailevat hänen suosiostaan, sillä eikö olekin todella hänen vallassaan tuottaa kaupungille mielensä mukaan onnea tai turmiota?»

Rockefeller, Carnegie, Morgan vaikuttavat rahakukkarollaan Yhdysvaltain politiikkaan enemmän kuin etevimmät valtiomiehet. Senatti on muuttunut »miljonäriklubiksi«, jossa istuu trustikuninkaitten käytyrejä, ja edustajahuoneessakin on heillä mahtava vaikutus. Tullilainsäädäntö on Mac Kinleyn tariffin hyväksymisestä lähtien v. 1890 palvellet ja suojellut Yhdysvaltain teollisuutta ja tämän suojeluksen ylläpitäminen, johon trustien kannattaminen liittyy erottamattomana osana, on tullut Amerikan valtiollisen puolue-elämän kulmakiveksi.

AMERIKAN ELÄMÄÄN on eurooppalaisen asutuksen alkuajoista saakka kuulunut myöskin omituinen yhteiskunnallinen yritteliäisyys. Yhtä kiihkeästi kuin seikkailijat ovat Amerikassa etsineet rikkauksia, yhtä hartaasti ovat yleistä elämän onnea kaipaavat ihmiset sieltä etsineet paratiisiansa. Länsi- ja Keski-Eurooppa ovat viime vuosisatoina olleet etupäässä tietopuolisen sosialismin ja kommunismin maita, missä yhteiskunnalliset aatteet ovat säännöllisesti kehittyneet ja muodostuneet yhä täydellisemmiksi oppirakenteiksi. Suuret taistelutkin, mitä näissä maissa on sosialismin ja kommunismin puolesta käyty, ovat olleet etupäässä aatteen taisteluja, tarkoittaneet aatteen yleispäteistä toteuttamista, sen valtaanpääsemistä koko yhteiskunnassa ja koko valtiossa. Aivan toisenlainen on ollut sosialismin ja kommunismin kehitys Pohjois-Amerikassa. Se on siinäkin suhteessa ollut vanhan Europan siirtomaa ja uutismaa; siellä on sosialismia ja kommunismia etupäässä harjoitettu aivan käytännöllisesti, koetettu niitä suorastaan, välittömästi sovittaa yksityiseen elämään, niillä vapaasti kokeiltu ja niillä raivattu tulevaisuutta samalla tavoin kuin siirtolainen raivaa muutakin uutismaata. Pohjois-Amerikka on ollut ja on yhä edelleen kommunististen siirtolain luvattu maa. Sellaisia enemmän tai vähemmän puhtaasti kommunistisia, enemmän tai vähemmän onnistuneita yrityksiä on siellä tehty epälukuisia.

Nämä siirtolat voidaan jakaa useampaan ryhmään. Aluksi kohdistamme huomiomme siihen ryhmään, joka perustuen ankaraan kristilliseen elämänskäsitykseen on ryhtynyt omalla tavallaan toteuttamaan elämässä Vapahtajan vuorisaaunan opetuksia. Nämä siirtolat ovat suurimmaksi osaksi eurooppalaisesta alotteesta syntyneitä, saksalaisten ja englantilaisten uskonintoilijain perustamia, jotka kotimaastaan paeten ovat lähteneet aatteitaan toteuttamaan tuohon meren-

takaiseen siintävään ihannemaahan. Pää tarkoitus on niillä ollut uskonnollinen ja ainoastaan toisessa sijassa ne ovat joutuneet kommunismiin joko siten täyttääkseen uskontonsa vaatimuksia tai suojelakseen jäseniään pahan maailman vaikutuksilta.

Vanhin tunnettu tällainen siirtola oli saksalaisen Konrad Beitzelin perustama. Tämä mies kuului baptistien uskonlahkoon ja perusti kuuden vainotun uskonveljensä kanssa v. 1733 *Ephrata* nimisen siirtolan Pennsylvanian Lancaster countyssä. Ephratan kukoistuksen aikana kuului siihen noin 300 jäsentä. V. 1858 kirjoitti eräs kertoja tästä siirtolasta: »Raamattu oli heidän johtajansa. Heillä oli kaikki yhteistä, he elivät ankarassa naimattomuudessa, heidän lukunsa kasvoi ja he rikastuivat. Beitzel oli kaiken huippuna; hän oli aurinko, josta kaikki muut saivat elämän ja innostuksen säteitä. Hän eli korkeaan ikään, mutta hänelle kävi niinkuin muillekin ihmisille; hänen aurinkonsa ei pysynyt koko ikää keskitaivaalla, vaan aleni illan tullen. Sen säteillä ei ollut enään niinkuin muinoin voimaa lämmittää tuhansia jäseniä; hän, kaiken päämies, tuli vanhaksi ja elottomaksi ja jäsenet rupesivat hylkäämään hänet. Hän nimitti erään rakastettavan kunnan miehen seuraajakseen; mutta tämäkään ei voinut pidättää eroavia. Heidän omaisuutensa on nyt maallisten hoitajain käsissä ja tuottaa vuotuisesti 1,200 dollaria. Jäljellä lienee vielä 12—15 vanhaa jäsentä. Muutamia vanhoja rakennuksiakin on vielä pystyssä. Se oli Amerikan ensimmäinen kommunistinen yhdyskunta.»

Lähempiä tietoja tämän liikkeen sammumisesta ei meillä ole.

Yhtä merkillinen on ollut harmonistien eli rappistien kommunistinen yritys Amerikassa. Tämänkin liikkeen alkajat olivat kotoisin Saksasta. Wyrtembergissä olevilta koliseuduiltaan karkoitettuina saapuivat ensimmäiset harmonistit Amerikkaan vv. 1803 ja 1804. Heidän johtajansa ja henkinen isänsä oli Georg Rapp, köyhä käsi-työläinen, joka oli saanut hengellisen herätyksen ja ruvennut saarnaamaan. Hänellä oli rautainen tahto ja suuri järjestyskyky. Amerikkaan tultuaan perustivat harmonistit oman yhteisen siirtolan Pennsylvaniaan, lähelle Pittsburgia, Butler countyyn. V. 1814 muuttivat he Indianaan, Wabash laaksossa olevaan Posey countyyn, missä perustivat »New-Harmony» (Uusi sopusointu) nimisen kukoistavan siirtolan. Kymmenen vuoden kuluttua möivät he kuitenkin New-Harmonynsä, jota taudit ja viholliset ahdistivat, kuuluisalle englantilaiselle sosialistille Robert Owenille ja palasivat takaisin Pennsylvaniaan, minne he perustivat uuden siirtolan vanhan Harmonynsä lähelle, Ohio joen itäiselle rannalle. Uudelle siirtolalle annettiin nimi *Economy* (Talous). Tämä siirtola nousi pian suureen kukoistukseen. Erittäinkin menestyivät sen maatalous, hedelmänviljelys ja viinitar-

hat. Pittsburgin kaupungin läheisyys ja mukava vesitie sinne edistivät harmonistien teollisuutta. Economyyn perustettiin sahoja, myllyjä, pumpuli- ja villatehtaita. Ympäristön kivihiilikaivannoissa, öljykaivoissa, rautateissä ja teollisuuslaitoksissa hankkivat harmonistit itselleen edullisia osakkeita. Economystä tuli sanalla sanoen rikas ja äveriäs kyläkunta. Sen asukkaat saattoivat ruveta viettämään sangen miellyttävää ja rauhaisaa ja mukavaa elämää. Keväisin kukkivat kylässä lukemattomat hedelmäpuut ja kesällä aaltoili keltainen vilja heidän hyvin hoidetuilla vainioillaan. Talot olivat »puutarhass' ruusuin keskellä», siimekkäät puut vilvoittivat katuja ja kaunis joki lisäsi tämän viihdykkään kylän suloutta. Kylän rakennuksista oli huomattavin temppelin malliin rakennettu Rappin talo, joka sisältä oli hyvin soma, mutta ulkopuolelta tahallisesti jätetty karkeaksi. Kokonaisuudessaan muistutti kylä eteläsaksalaista maalaishäikylää ja elämä siellä entisaikaista ja rauhaisaa elämää eteläsaksalaisissa kotikylissä. Miehet, jotka vanhanaikaiset leveät hatut päässä astuskelivat Economyn vainiopolkua, olivat hyvinvoipia, vakavia tupakoimattomia ukkoja. Naiset kulkivat sellaisissa puvuissa, jotka olivat olleet muodissa Etelä-Saksassa siihen aikaan kuin Rapp sieltä läksi. Suruja ja huolia ei ollut kellään. Työ ei ollut rasittava, elämäntavat olivat yksinkertaiset ja ruokaa oli yltäkyläisesti; päivässä syötiin viisikin kelpo aterialla. Kylällä oli yhteinen pesulaitos, leipomo ja teurastuslaitos. Leipää jaettiin perheille kahdesti viikossa, maitoa joka päivä ja lihaa saatiin tarpeen mukaan.

Huomattava näet on, että kaikki omaisuus oli yhteistä. Kyläläiset asuivat erillään, mutta katsoivat omaisuuden yhteisyyttä todellisen kristillisyyden päätuntemerkiksi. Asettuessaan yhdessä asumaan olivat he kaikki panneet yksityisen omaisuutensa yhteiseen varastoon, jossa kuitenkin kunkin osuus merkittiin kirjaan. Mutta v. 1818 olivat he yhteisestä sopimuksesta polttaneet tuon kirjan ja v. 1836 he nimenomaan panivat perustuslakiinsa sellaisen säännöksen, että jokaisen uuden jäsenen omaisuus joutuu heti yhteiseksi omaisuudeksi ja ettei kukaan, joka heidän seurakunnastaan erosi, saanut mitään omaisuutta mukaansa. Heidän koko elämänsä olikin lujinta yhteisyyttä. Kolmasti vuodessa, seurakuntansa perustamisen vuosipäivänä, leikkuun aikana ja suurta ehtoollista viettäessään, pitivät he suuria yhteisyysjuhlia. Voidakseen hartaammin ja puhtaammin palvella Herraa, jonka tuloa he odottivat, olivat he jo v. 1807 Paavalin esimerkin mukaan ruvenneet elämään naimattomuudessa. Uusia jäseniä yhteiskuntaan hankkivat he käännytystyöllä. Uusilta tulokkailta vaadittiin m. m. julkinen syntien tunnustus. Mutta kuolema harvensi veljien ja sisarten rivejä nopeammin kuin uusia jäseniä ehdittiin saada. Kun v. 1830 Economyssä oli ollut tuhannen

asukasta, oli heidän lukunsa v. 1880 enään sadan verran, niistäkin useimmat jo yli 60 vuoden ikäisiä. Nämä harvat olivat sen sijaan sitä rikkaampia. Heidän omaisuutensa laskettiin viimeainittuna vuonna 15 miljoonaksi dollariksi! Vaan heidän lukunsa harvenee harvenemistaan sitä myöten kuin heidän omaisuutensa suurenee. V. 1890 sanotaan heitä olleen enään 40; yksinkertaisten maanviljelijäin ja käsityöläisten perillisistä on tullut suuria pohatoita, joiden päätyönä on vain arvopaperien hoitaminen ja jotka viettävät hiljaista, rauhallista elämää.

Harmonistein opissa on useita kohtia, jotka muistuttavat tuonempana mainittavain »shakersien» käsitystä. Niinpä uskoivat harmonistitkin, että Jumala on kaksisukuinen olento ja että Aatamikin, joka luotiin Jumalan kuvaksi, oli kaksisukuinen. Jos Aatami olisi tyytynyt alkuperäiseen oloonsa, olisi hän ilman vaimoa voinut lisätä sukuansa ja »täyttää maata». Mutta Aatamipa tuli tyytymättömäksi ja Jumala erotti vaimoaineksen hänestä. Se oli heidän käsityksensä mukaan syntiinlankeemus, ja senvuoksi pitivät he naimattomuutta Jumalalle erittäin otollisena säätyinä. Vapahtajakin oli heidän oppinsa mukaan kaksisukuinen. Muuten odottivat he hartaasti Herran tuloa ja tuhatvuotisen valtakunnan alkamista maan päällä. Heidän kommunisminsa oli kokonaan uskonnollista alkuperää, ja perustui vuorisaarnaan ja alkukristittyjen esimerkkiin.

Ohion Tuscarawaco utyössä on *Zoar* niminen kommunistinen siirtola. Tämänkin merkillisen siirtolan ovat kotimaastaan paenneet saksalaiset lahkokristityt perustaneet. Napoleonin sotain aikana syntyi Wyrtembergissä pieni uskonnollinen lahko, jonka jäsenet nimittivät itseään »separatisteiksi». He hylkäsivät kaikki ulkonaiset juhlamenot, joita he pitivät vahingollisina, ja sanoivat sen pääsyyksi valtiokirkosta eroamisensa. Lapsiansa eivät he päästäneet kouluihin, koska niissä opetettiin heitä vastustavia mielipiteitä, ja niinikään kieltäytyivät he rupeamasta sotapalvelukseen, koska kristitty ei saa murhata vihollistansakaan. Kymmenen vuotta kärsittyään vainoa isänmaassaan, päättivät separatistit vihdoin v. 1817, päämiehensä Joseph Baumelerin (Bimelerin) johdolla lähteä Amerikkaan. Englantilaiset kveekarit, jotka pitivät näitä separatisteja ystävinään, antoivat heille matkarahat. Kveekarien neuvosta ostivat uudet siirtolaiset Ohiossa maakappaleen. Siirtola sai nimekseen *Zoar*, Lotin sanain mukaan (1 Moos. 19: 20). Maa jaettiin eri perheitten kesken, joiden piti vähitellen koettaa saada maakappaleensa maksuun. Siirtolaiset muokkasivat maatansa minkä taisivat ja hankkivat lisäansiota käymällä töissä ympäristön farmeissa. Kommunismista ei ollut vielä puhettakaan. Mutta kun ansiotkin olivat epävakaiset, kun köyhemmät eivät jaksaneet maksaa maakappaleitaan ja kun koko seurakunta siten joutui ulkonaisen hajoami-

sen vaaraan, päättivät siirtolan johtavat miehet asettaa koko elämän uudelle kannalle. V. 1819 teki 225 siirtolaista keskinäisen sopimuksen, jonka mukaan heidän omaisuutensa oli siitä lähtien oleva yhteistä. Separatistien kommunismi ei siis johtunut uskonnollisista, vaan puhtaasti taloudellisista syistä, vaikka heidän yhteiselämänsä olikin uskonnolliset syyt. On erittäin mieltäkiinnittävää havaita, kuinka nämä yksinkertaiset talonpojat ja käsityöläiset, joita ei voi liiallisesta oppineisuudesta syyttää, yksinomaan taloudellisten tosiasian kautta johtuivat omaisuuden yhteisyyteen, jota kaikkien aikain yhteiskunnalliset haaveilijat ovat tietopuolisesti saarnanneet.

Aluksi oli Zoarissa avioliitto kielletty, mutta v. 1837 julistettiin avioliitto luvalliseksi, ja itse Joseph Bäumer oli ensimmäinen kiiruh-tamaan häitä pitämään. Separatistit olivat havainneet, ettei heidän seurakuntansa lisääntynyt, kun ei ollut lapsia, ja ettei lapsia ollut, kun ei ollut avioliittoa. Mutta periaatteessa sittenkin pitivät he naimattomuutta ansiokkaampana kuin avioliittoa. Perhe-elämän perustaminen herätti luonnollisesti kysymyksen lastenkasvatuksesta. Aluksi määrättiin, että kaikki lapset olivat kolmannelta ikävuodestaan saakka kasvatettavat yhteisessä kasvatuslaitoksessa. Mutta 1845 helpotettiin tätäkin määräystä: lapset saivat sen jälkeen pysyä vanhempainsa luona 21 vuoden ikään tai naimiseensa saakka.

Entä siirtolan maallinen menestys? Se oli mainio ja omiaan saattamaan siihen uskoon, että kommunismi onkin pikemmin oikea rikkauden lähde kuin tyhjätaskujen touhua. Heti kun Zoarista tuli kommunistinen yhteiskunta, pakeni sieltä köyhyys kauaksi. Yhteisillä voimilla nousi kylään pian saha, myllyjä, koneverstas ja villatehdas. Pellot alkoivat kasvaa rehevää viljaa ja lammaslaumat laitumilla lisääntyä. Muuten muistutti Zoarkin ahkeraa saksalaista maalaiskylää. Kesäisin kylän yksinkertaiset, vaatimattomat talot vallan hukkuivat omenapuistojen sekaan. Elämä kylässä oli vakavaa ja hiljaista, järjestys oli kaikkialla mallikelpoista, hallinto oli järjestetty tarkoin ja naisille myönnetty julkisessa elämässä samat oikeudet kuin miehille. Kaikille perheille jaettiin leipää niinpaljon kuin kukin halusi: oli kyllä mistä jakaa. Lihaa kuitenkin jaettiin kullekin perheelle suuruutensa mukaan, ja sianlihan syönti oli kokonaan kielletty. Maalista elämää pitivät zoarilaiset ainoastaan esikouluna taivaan elämää varten; maalliset huolet jättivät he Jumalan huomaan. Mutta maalliset surut eivät kokonaan jättäneet heitä. Heidän seurakuntansa rupesi avioliitosta ja lastenkasvatuksesta huolimatta vähenemään. V. 1880, jolloin heidän yhteinen omaisuutensa jo oli useamman miljonan markan arvoinen, oli heidän jäsenlukunsa ainoastaan puolen kolmattasataa. Laajenevat liikkeet olivat pakottaneet zoarilaisia työssä käyttämään paljon vierasta väkeä, ja nuo maailman vieraat kuiskut-

Ryhmä Amanan kommunistisia asukkaita.
(Kuva v:lta 1902.)

tivat houkuttelevia sanoja kommunistinuorison korvaan. Nuoriso alkoi lentää pois yhteisestä pesästä ulos vapaaseen maailmaan ja sen seikkailuihin; vanhat jäivät vanhenemaan ilottomain miljonainsa ääressä. V. 1898 on Zoar kokonaan hajonnut.

Kaikista saksalais-amerikkalaisista kommunistisista yhteiskunnista on Iowan valtiossa lähellä Davenportia oleva *Amana* suurin ja parhaiten menestynyt. Se on vielä tänäkin päivänä olemassa ja näyttää toimivan hyvin elinvoimaisesti. Seurakuntaan kuuluu 25,000 acraa maata ja 7 lähetyksen olevaa kylää, joissa puolentoista vuosikymmentä sitten asui noin 1,800 henkeä.

Uskonnollisen oppinsa mukaan sanotaan näitä nykyajan merkittäviä kommunisteja »inspirationisteiksi». Kuten tämä nimi jo ilmaisee, uskovat he erityisesti pyhään henkeen ja sen antamiin ilmoituksiin. Sama Jumala, joka muinoin puhui profettain ja apostolein kautta, puhuu vieläkin ihmisen äänen kautta: Se ihminen, jonka kautta Jumala näin edelleenkin seurakunnalleen puhuu, on saanut innon (inspirationin) pyhältä hengeltä ja on Jumalan välikappale, jonka kehoituksia on seurattava. Tämä usko on alkanut Etelä-Saksassa jo 1700-luvun alussa; hernhuttien lahkon päämies kreivi Zinzendorf oli heidän kanssaan yhteydessä. Vuodesta 1818 v:een 1867 olivat »välikappaleina» kirvesmies Christian Metz ja eräs aivan oppimaton maalaispiika Barbara Heynemann, joka vielä v. 1877 eli Amanassa 81 vuoden ikäisenä.

Saksassa saivat inspirationistit kärsiä vainoa, kun he kieltäy-

Amana.

Amerikan inspirationistien suurin ja vanhin kylä, jossa on puolentuhatta asukasta, suuri ajanmukainen verkatehdas ja lukuisia muita teollisuuslaitoksia.

tyivät valanteosta eivätkä päästäneet lapsiansa valtiokirkon pappien johtamiin kouluihin. V. 1842 sai Cristian Metz inspirationilta käs-kyn koota joukkonsa ja lähteä Amerikkaan. Ensimmäisen siirtolansa perustivat he Buffalon kaupungin lähelle ja antoivat sille nimen Ebenezer. Silloin ei heillä vielä ollut aikomustakaan ruveta elämään kommunistisella tavalla. Mutta käytännöllinen elämän kokemus sai heidät toiseen mieleen. Heidän joukossaan oli useita herrassäätyn sekä käsityöläisiin ja tehtaalaisiin kuuluvia jäseniä, jotka eivät olleet tottuneita eivätkä halukkaitakaan maantöihin. Estääkseen joukkoaan hajaantumasta, päättivät he perustaa omia tehtaita ja verstaita, joissa seurakuntalaiset saisivat sopivaa työtä, ja kun sellaista yritystä oli hankala toteuttaa ilman yhteisiä pääomia, määräsi inspirationi heitä kokoamaan omaisuutensa yhteen ja elämään siitä lähtien yhteisomaisuuden perustalla. V. 1854 käski inspirationi heitä taasen nousemaan ja lähtemään länteen päin. He nousivat, möivät vanhan siirtolansa hyvällä kaupalla ja ostivat Iowasta hyvin edukkaasti uuden laajan maa-alueen, jossa nyt Amana-kylät ovat. V. 1859 muodostettiin seurakunta ulkonaisesti lailliseksi yhdyskunnaksi, jonka tarkoitus sääntöjensä mukaan oli edistää jäsentensä hengellistä hyvää. Yhdyskunnan hallituksena on 13-henkinen neuvosto, joka valitsee johtajan, apulaisjohtajan ja sihteerin. Omaisuuden yhteisyys on järjestetty edellä kerrotuista kommunistisista yhteiskunnista poikkeavalla tavalla; Amanassa ovat kaikki velvolliset tekemään yhteistä työtä ja kaikki saavat ravintonsa yhteisissä ruokahuoneissa; ainoastaan sai-

raille ja perheille, missä on pieniä lapsia, kannetaan ruoka kotiin. Vaatteet ja muut tarvetavarat sitävastoin ovat noudettavat yhdyskunnan puoleista vastakirjoilla. Kullekin jäsenelle on vuosittain sellaisia tarpeita varten merkitty määräsomma, miehille työnsä laadun mukaan 40—100 dollaria, naisille 25—30 ja lapsille 5—10 dollaria. Kun tavaroita haetaan puodista, merkitään tavarain arvo vastakirjaan; jos joku on vuoden kuluessa säästänyt jonkun osan määrärahaansa, siirretään säästö seuraavaan vuoteen tai saa säästäjä sen lahjoittaa pois.

Talot Amanan kylässä ovat yksinkertaisia ja yksitoikkoisia. Tavallisesti ne ovat rivissä yhteisen kyläkadun varrella. Kyläläiset syövät yksinkertaista mutta ravitsevaa ruokaa; tupakkaa ja olutta saadaan vapaasti nauttia. Työtä ei tehdä ylenmääräisesti, eikä se ole tarpeellistakaan, sillä amanalaisetkin ovat jo aikoja sitten kuuluneet varakkaiden ihmisten luokkaan. Heillä on vainioita ja puutarhoja, tuhansia lehmiä, lampaita ja sikoja, satoja hevosia sekä monenmoisia tuottavia verstaita ja tehtaita, onpa oma kirjapainokin. Seurakunnan kiinteimistöjen ja irtaimistöjen rahallinen arvo laskettiin v. 1880 jo päälle 2 miljoonaksi markaksi.

Avioliitolle eivät amanalaisetkaan anna suurta arvoa, vaikka suurin osa heistä on naimisissa. Naisten asema tässä siirtolassa on huono; heillä ei ole mitään sananvaltaa kommunin asioissa ja, kuten näimme, ei naisten vuotuisia tarpeitakaan lasketa lähimainkaan yhtä suuriksi kuin miesten. Sukupuolia koetetaan kaikin tavoin pitää toisistaan erillään. Pienet pojat ja tytöt istuvat ruokaloissa ja kouluissa erillään. Kun lapset ja nuoriso sunnuntaisin pääsevät kävelylle, lähtevät pojat kylästä yhtäänne ja tytöt toisaanne päin. Ihmeeksi osaavat pojat ja tytöt kuitenkin toistensa luo ja kaikkein harmiksi tapahtuu seurakunnassa kihlauksia ja avioliittoja. Sattuupa joskus ihan joku arvokkaampikin mies mielistymään vaimoon. Seurakunnan täytyy tietysti sopivalla tavalla sotia moista pahaa tapaa vastaan. Kaikki seurakuntalaiset ovat uskonnollisesti jaetut kolmeen luokkaan; kaikki avioväet, olkoonpa kuinka vanhoja ja viisaita tahansa, joutuvat armotta alimpaan luokkaan, jossa saavat olla yhdessä lasten ja kehittymättömäin kanssa; naimattomat rehentelevät ylemmissä luokissa — kunnes lankeemus s. o. kihlaus ja avioliitto tulee; silloin ei muuta kuin mars alas.

Bethel ja *Aurora* nimiset siirtolat on perustanut »tohtori» Keil, joka viimeiseen saakka on ollut niiden johdossa. Keil oli nuoruudessaan tullut Preussista Amerikkaan, ensin New-Yorkiin, sitten Pittsburgiin, missä puoskaroi ihmisiä magnetisella parannustavalla muka salaisen, ihmisverellä kirjoitetun reseptikirjan neuvojen mukaan. Sitten yhtyi hän metodistien lahkoon, poltti reseptikirjansa, mutta

erosi pian metodisteista ja perusti oman uskonlahkon. Kun monet saksalaiset ja joukko Economystä eronneita harmonisteja rupesi hänen uskolaisikseen, päätti entinen ihmetohtori tehdä uudenlaisen ihmeen ja perustaa kommunistisen seurakunnan. Missourin valtion Shelby countyssä löydettiin sopiva paikka, ja sinne perustetulle seurakunnalle annettiin nimi Bethel. Siirtola rakensi polttimon, myllyn, sahan, villakehräämön y. m. laitoksia, kunnes vähitellen pieni eloisa kaupunki syntyi alkuperäisten rakennusten ympärille. Mutta levoton Keil ei tyytynyt siihen. V. 1855 lähti hän 80 uskolaisen kanssa kaukaiseen länteen, missä seuraavana vuonna perusti uuden Auroraksi nimitetyn siirtolan Portlandin kaupungin lähelle Oregonin valtioon. Tämän seurakunnan jäsenluku kasvoi vähitellen 400 hengeksi ja sen maa-alueet 18,000 acreksi, jotka olivat hajallaan useassa kreivikunnassa. Auroralaiset harjoittivat monipuolista käsityötä ja teollisuutta, mutta etupäässä kuitenkin hedelmänviljelystä, jonka tuotteet hankkivat Auroralle liikemaailmassa kiitetyn nimen.

Näiden seurakuntasisarusten lait ja uskonkappaleet olivat hyvin yksinkertaiset. Jokaisen esivallan tuli Keilin mielestä jäljitellä Jumalan isällistä hallitusta ja siis olla isällinen. Seurakunnat olivat senvuoksi järjestetyt perheen tavoin, jossa kaikki työskentelivät innokkaasti yhteiseksi hyväksi ja toimeentuloksi ja saivat yhteisestä omaisuudesta kaikki mitä tarvitsivat. Mutta kun uskonto ja luonnolait eivät vaadi muuta kuin omaisuuden ja työn yhteisyyttä, oli yksityinen perhe-elämä tämän opin mukaan säilytettävä. Avioliittoa ja perhesuhteita pidettiin Bethelissä ja Aurorassa pyhinä laitoksina. Ainoastaan kasvatukseen puuttui seurakunta, tarjoten lapsille vapaata kouluopetusta; näissä samoin kuin Zoarin kouluissa ei ollut mitään lupa-aikoja.

Yhtä yksinkertainen oli seurakunnan hallinto. Keil oli presidentti ja itsevaltiainen. Neuvonantajansa valitsi presidentti itse; ainoastaan kaikkein tärkeimmissä asioissa kysyi hän seurakunnan kokouksen mieltä. Aluksi oli kaikki omaisuuskin presidentin nimissä, mutta v. 1872 jaettiin kiinteistöt yksityiseksi omaisuudeksi seurakuntaan kuuluville perheille. Tämä muodollinen muutos ei vaikuttanut mitään seurakunnan kommunistiseen työtapaan. Ainoastaan Bethelistä erosi muutamia jäseniä.

Mitään työpakkoa ei näissä seurakunnissa ollut, eikä edes määrättyä työaikaakaan. Luotettiin vain siihen, että jokainen tekisi parastaan yhteiseksi hyväksi. Jos esim. tiilenteossa oli kiire, mutta suutareilla oli vähän työtä, lähtivät suutarit tiilitehtävään. Keväisin olttiin miehissä pelto- ja puutarhatöissä, talvella taas seurakunnan tehtaissa. Sitä, joka pyrki seurakunnan jäseneksi, pidettiin ensiksi

palkkatyössä, ennenkuin hänet katsottiin kelpolliseksi tekemään palkatonta kommunistista työtä.

Uskonnollinen elämä Aurorassa rajoittui sunnuntaisiin jumalanpalveluksiin. Henkinen elämä oli yleensä alhaisella kannalla, kuten Keilin tapaisen, sivistystä vihaavan, ahdasmielisen miehen johtamalta joukolta sopikin odottaa. Mutta toiselta puolen olivat seurakunnan siveelliset saavutukset hämmästyttävät. »Perustamisesta saakka ei sen jäsenissä ole ollut ainoatakaan rikoksellista; ei ainoakaan kärjäjäkäynti jäsenten kesken tai naapureitten kanssa ole häirinnyt siirtolaisten rauhaisaa elämää. Siellä ei ole ollut ainoatakaan mielenvikaista, sokeaa, kuuroa eikä mykkää, eikä minkäänlaista raajarikkoista. Se on epäämätön todistus sosialistisesta väitteestä, että leipätaistelusta vapautunut yhteiskunta tulee laajassa määrässä vapautumaan myöskin rikoksista ja mädännäisyydestä sekä henkisistä ja ruumiillisista taudeista, joita kapitalismin lakkaamaton kehitys niin ylellisessä määrässä on lahjoittanut nykyajan sivistyskansoille.» Keil kuoli v. 1877 ja hänen jälkeensä hajosi Bethel v. 1880 ja Aurora v. 1881.

1700-luvun alussa ilmeni Länsi-Europassa omituinen uskonnollinen liike, jota alkuperänsä mukaan sanottiin »Ranskan profettain» tai »spiritualistien» liikkeeksi. Jonkun verran muistuttaa tuo vanha liike nykyaikaista spiritismiä ja henkien manausta. Ranskan profetatkin näkivät näkyjä ja ilmestyksiä, puhuttelivat henkiä, joutuivat uskonnolliseen horrostilaan, jolloin puhuivat kielillä ja saarnasivat tai tanssivat ja hyppivät uskonnollisessa innostuksessa. Liike levisi laajalle, varsinkin Englantiin, missä monet kveekarit yhtyivät siihen. Näitä englantilaisia spiritualisteja sanottiin Shaking Quakereiksi (täriseviksi kveekareiksi) tai vain *shakereiksi*. Yksi heidän johtajiaan oli sepän tytär Ann Lee Manchesterista. Hallitus vainosi näitä uusia lahkolaisia, ja Ann Leekin heitettiin vankeuteen, jossa hän sai suuren ilmestyksen. Siitä lähtien pidettiin häntä lahkon varsinaisena äitinä ja ruvettiin sanomaan »äiti Annaksi». Neljä vuotta myöhemmin, 1774, käski uusi ilmestys häntä lähtemään Amerikkaan perustamaan Kristuksen pysyvää valtakuntaa.

Muutamia vuosia elivät shakerit hiljaisesti uudessa kotimaassaan. Mutta v. 1780 käski uusi ilmestys heitä saarnaamaan tuhatvuotista evankeliumia. Suuria herätyksiä ja täristoryksiä tapahtui. Liikkeen maine kasvoi, kun hallitus koetti sitä sulkea vankilain seinäin taakse. Tornista päästyään läksi »äiti» joukkoineen kaksivuotiselle herätysmatkalle useisiin valtioihin. Se oli oikea riemuretki ristinpuun alla. Ann Leen seuraajan, amerikkalaisen Josef Whittakerin johdolla ruvettiin v. 1787 »Libanonin vuorelle» (Mount Lebanon New-Yorkin valtiossa) rakentamaan ensimmäistä kommunistista shakersiirtolaa.

Menneen vuosisadan alkupuolella syntyi parikymmentä uutta samanlaista siirtolaista, joista useimmat vielä tänäkin päivänä ovat olemassa. Uusin shakerisiirtola, Nauvoossa Floridassa, perustettiin 1880-luvulla. Näissä siirtoloissa elää noin 5—600 ihmistä. Kaikilla siirtoloilla on laajat tilukset. Äskettäin osti yksi ainoa shakerilainen »perhe» Kentuckyn valtiossa 30,000 acra maata. Shakerilaisten aikakauslehdessä »The Manifesto», joka yhä vieläkin ilmestyy kuukausittain, ei kuitenkaan anneta lähempiä tietoja heidän maaomaisuudestaan. Se vain tiedetään, että he ansaitsevat paljon rahaa puutarhoillaan, karjallaan ja lääkekasvien kasvattamisella, joka on heidän erityinen elinkeinonsa. V. 1878 arvattiin heidän omaisuutensa 12 miljoonaksi dollariksi. Sen kaiken he ovat säästäväisyydellään koonneet. Heidän siirtolansa ovat sieviä, puhtaita ja miellyttäviä kyliä, ja kaikki matkustajat kiittävät niiden hyvää järjestystä ja rauhallista elämää.

Jokainen kylä on uskonnollinen valtio. Koko kylä elää kellon soiton jälkeen. Kun aamusoitto kello viisi helähtää, nousevat kaikki vuoteeltaan. Puolentoista tuntia myöhemmin kutsuu soitto kaikki yhteiselle aamiaiselle. Samalla tavoin soitetaan kylä päivälliselle ja illalliselle. Yhteisissä ruokasaleissa istuvat »veljet» ja »sisaret» eri pöydissä. Ruualle ruvetessa ja pöydästä lähtiessä polvistuvat kaikki. Ruokaillessa ei saa puhua, nauraa eikä kuiskutella. Yhdessä joukossa lähtevät kaikki vanhimpain johdolla työhönsä. Veljet ja sisaret eivät saa käydä koskaan toistensa huoneissa, eivätkä puhellakaan toistensa kanssa, ellei ole vierasta miestä läsnä. Kaikilla on samanvärinen ja samanlainen puku. Muuten ovat naiset ja miehet tässäkin seurakunnassa täysin tasa-arvoisia.

Heidän yksitoikkoiseen elämäänsä luo vain jumalanpalvelus elämää ja vilkkautta. Seisten pitkissä riveissä, miehet erikseen ja naiset erikseen, laulavat he ylistysvirsiä, iloitsevat ja riemuitsevat. Muita hengellisiä ilmaisumuotoja ei tarvitakaan. Yksi alkaa laulun, toiset yhtyvät siihen, käyvät käsikädessä kulkemaan, kulku muuttuu pian rientäväksi hypyksi ja tanssiksi, kunnes äänet ja voimat sortuvat ja seurakunta polvillaan yhtyy hiljaiseen loppuvirteen . . .

Niin he elävät, tehden työtä rasittumatta ja vain ilokseen, ilman monimutkaisia kirkonmenoja, totellen seurakunnallista esivaltaansa kysymättä onko se ylimysvaltainen tai kansanvaltainen sekä palvelen yhteisomaisuuden, naimattomuuden, rauhan ja aseettomuuden aatteita. Mutta tämäkin kaunis elämänihanne on ollut toteutettavissa vain suljetussa seurakunnassa, joka vieroo ympärillään kuohuvaa maailmaa ja sen pahoja ihmisiä.

Amerikkalaisten omassa keskuudessa on syntynyt pari huomattavampaa uskonnollista kommunistista yritystä. Toinen niistä oli J. H. Noyesin v. 1848 perustama *Oneida* siirtola New-Yorkin val-

tiossa. Noyesin lahkoon uskontoa sanottiin »perfektionistiseksi» (täydellisyys-oppiseksi), koska sen mukaan täydellinen pyhyys ja synnitömyys oli saavutettavissa jo täällä maan päällä uskon kautta. Oneidan kommuniin kuului etupäässä sivistynyttä väkeä, lääkärejä, lakimiehiä, pappeja, kirjailijoita. Elämänsä he järjestivät yksinkertaisimmalle luonnon kannalle ja ankaran yhteisyyden pohjalle. Kaikki ylellisyys kuten kahvi, tupakka ja väkijuomat hyljättiin ja työtä tehtiin ahkerasti ja hartaasti. Kymmenisen vuotta siirtola vei varoja enemmän kuin toi. Mutta sitten pääsivät Oneidan hyvät maalais- ja puutavarat maineeseen ja alkoivat tuottaa kauniita voittoja. Siirtola kasvoi ja vaurastui niin, että siinä v. 1874 oli 300 jäsentä. Omituisinta tässä siirtolassa olivat aviouseikat. Niinkuin perfektionistit hylkäsivät yksityisomistuksen, niin he hylkäsivät yksiavioisuudenkin, hyväksymättä siltä edesvastuutonta vapaata rakkautta. He katsoivat siirtolansa yhdeksi perheeksi, jota liitti yhteen keskinäinen edesvastuu ja niin miesten kuin naistenkin personallinen aviovapaus. Lastenkasvatuksen oneidalaiset tahtoivat asettaa alusta alkaen tieteelliselle kannalle; vanhan ja nuoren aviosta heidän mukaansa syntyivät parhaat lapset. Nuorionsa he kasvattivat omissa hyvissä kouluissaan. Aatteittensa levittämistä varten julkaisi Noyes »Oneida Circular» nimistä aikakauslehteä, jonka otsikossa luettiin seuraavanlainen tilausilmoitus: »Lehden tilaajat jaetaan kolmeen osaan, nim. 1) ne jotka eivät jaksaa maksaa tilaushintaa ja saavat lehden ilmaiseksi, 2) ne, jotka maksavat tavallisen tilaushinnan 2 dollaria ja 3) ne, jotka jaksavat maksaa suuremman tilaushinnan ja siten maksavat niiden puolesta, jotka eivät maksa mitään; se on kommunismia.»

Kolmekymmentä vuotta pysyi siirtola pystyssä. Mutta sitten herätti tuo »täydellinen avioliitto» naapurien paheksumista ja hallitus sekautui siirtolaisten perheoloihin. Perustaja muutti Kanadaan, missä kuoli 1876. Jäljelle jääneet mukautuivat hallituksen vaatimukseen ja muodostivat v. 1880 siirtolansa osakeyhtiöksi, joka nykyisin lienee toimessa miljonayhtiönä.

Lopuksi lienee tähän siirtolaluokkaan luettava *mormonien* kommunistinen yritys. Mormonien lahkoon perusti Josef Smith v. 1830. Vähän myöhemmin perustivat mormonit oman siirtolan Illinoisiin. V. 1847 läksivät »viimeisten päivän pyhät» Smithin seuraajan, tar mokkaan Brigham Youngin johdolla etsimään uusia asuinsijoja erämaassa ja pysähtyivät Utahin aroille Suuren suolajärven rannalle. Siellä julistettiin v. 1852 avioliiton »taivaallinen laki», jonka kautta monivaimoisuus pääsi mormonien seassa kukoistukseensa. Yhdysvaltain hallitus ei pitkään aikaan uskaltanut häiritä mormonien täydellistä vapautta. Mutta kun mormonit v. 1857 Youngin käskystä murhasivat 120-henkisen uutisasukasmatkueen, joka kulki heidän erämaansa

halki, täytyi Yhdysvaltain hallituksen ruveta moista villitystä kurittamaan. Mutta vasta Youngin kuoltua v. 1877 — hän jätti jälkeensä 60 leskeä ja 40 lasta — alkoivat mormonit vähitellen taipua. V. 1897, jolloin mormonit kaksisataatuhansin joukoin viettivät puoli-vuosisataisjuhlaansa, mainitaan yksiavioisuuden jo olleen yleisenä tapana heidän keskuksensa. Naisia mormonit pitävät suuressa kunniaissa ja Utahissa nauttivat naiset täydellisesti samoja valtiollisia ja kunnallisia oikeuksia kuin miehetkin.

Myöskin Europan suurten sosialisti-utopistien aatteet ovat saaneet Amerikasta harrasta kannatusta ja aiheuttaneet lukemattomia yrityksiä näiden oppien käytännölliseksi toteuttamiseksi. Saint-Simon'in oppi, joka tahtoi järjestää koko maailman tuotannon ja yhteiselämän tieteelliselle pohjalle, ei kuitenkaan soveltunut pienten kokeilujen esineeksi eikä sen vaikutuksia näykään Amerikan kommunistisissa siirtoloissa. Sitä suuremman innostuksen synnyttivät meren takana Owenin, Fourier'in ja Cabet'in opit.

Owenin perustamasta »New-Harmonyn» siirtolasta on jo ennen lyhyesti mainittu (I, ss. 415, 416). Siirtolayritys alkoi v. 1825 sangen ihanteellisesti, vaan loppui surullisesti. Kahden vuoden aikana säädettiin siellä seitsemän perustuslakia. Eikä sekään auttanut. Joukko joukon jälkeen läksi pois ja vanha elämä kapakoineen ja tapoineen palasi entisille paikoilleen. Owenin aatteet eivät kuitenkaan niin äkkiä haihtuneet Amerikassakaan. Vv. 1825—1828 julkaisivat owenilaiset »New-Harmony Gazette» nimistä aikakauslehteä, jolla oli huomattava vaikutus yleisöön. Sen hyvin kuvaava tunnuslause kuului: »Jos emme saa kaikkia mielipiteitä yhdistymään, niin koettakaamme kuitenkin yhdistää kaikki sydämet». Tavan takaa syntyi uusia owenilaisia siirtolayrityksiä. Sellaisia oli amerikkalaisen hienoston Cincinnatiin pohjoispuolelle perustama »Yellow Springs Community» ja nerokkaan skotlantilaisen naisen Frances Wrightin perustama Nashobasiirtola Tennesseeessä, jonka erityisharrastuksena oli neekerien vapauttaminen orjuudesta ja kohottaminen valkoihoisten rinnalle. Molemmat nämä yritykset raukesivat tyhjiin aivan lyhyen ajan kuluessa. Frances Wright oli »New-Harmony Gazetten» kirjoittajia ja ensimmäisiä naisvapautuksen asianajajia Amerikassa.

Kaksikymmenluvulla vallinnutta owenilaisuutta seurasi 1840-luvulla *fourieriläinen* innostus. Fourierin oppi työn jalostamisesta, työn ja kapitalin sopusoinnusta, sekä yhteiskunnan parantamisen alkamisesta yhdestä pienestä »falansterista» oli puhetta amerikkalaisen mielen mukaan. Atlantin taakse tämän opin toi Albert Brisbane (1809—1890). Palattuaan kotimaahansa Europasta, missä oli opiskellut ja saanut olla itse Fourierin oppilaana, Brisbane v. 1840 julkaisi mestarinsa oppeja esittävän teoksen, joka herätti suurta huomiota.

Horace Greeleystä sai Brisbane pian erinomaisen aatetoverin ja alkoi hänen kanssaan kirjoitella fourierismistä laajalle levinneessä »Tribune» lehdessä, jossa olivat ostaneet käytettäväkseen palstan jokaisessa numerossa. V:sta 1843 alkaen julkaisi Brisbane omaa kuukausilehteä. Tällä agitatiolla oli hyvä menestys. Suuri taloudellinen pula oli saattanut ihmiset epäilemään kapitalistisen järjestelmän kelvollisuutta ja pysyväisyyttä. Työttömyys ja kurjuus kasvoivat niin suuriksi, ettei yksitynen hyväntekeväisyys riittänyt mihinkään. Orjain vapauttamisen agitatio oli niihin aikoihin alkanut ja rotuorjuuden rinnalla nousi huuto palkkaorjuudesta. Niinpä mieltyi suuri yleisö fourieriläisyyteen, joka lupasi kaikkea kurjuutta auttaa ja jota niin aaterikkaat ja lämminsydämiset kirjailijat esittivät. Fourieriläisiä yhdistyksiä syntyi vähin joka paikassa. V. 1844 nämä yhdistykset jo pitivät yhteisen kongressin, jossa uskoa vahvistettiin ja koko maailmaa käsittävän »assosiationilaisten» liiton tulevaisuudesta ihania haaveita rakenneltiin.

Monen mieli paloi jo päästä koettamaan aatetta käytännössäkin. Fourier itse oli nimenomaan varottanut uskolaisiaan, etteivät he ryhtyisi kokeitten tekemiseen ennenkuin riittäviä pääomia olisi koossa. Brisbane tinki oppi-isän kustannusarvion hyvin pieneksi, mutta näki hänkin kuitenkin olevan syytä menetellä varovaisesti. Mutta joutuivatko nuorimmat intoilijat pääoman kasvamista odottamaan! Jo v. 1843 pantiin New-Jerseyssä pystyyn ensimmäinen suurempi fourieriläinen siirtola, »North-Amerikan Phalanx». Se näytti todella avaavan kärsivälle ihmiskunnalle Eedenin portit. Yhteislau-luin, yhdessä iloiten siellä työskenneltiin tuon vielä niin uuden tuntipalkkajärjestelmän ja valinnaisen vapaan työn perusteella. Kun oli työstä päästy, kokoonnuttiin yhteisiin ruokasaleihin syömään ruokalistalta valittavia rättejä. Monet muut fourieriläiset siirtolat kuolivat; tämä piti ylpeästi aatetta pystyssä kokonaista kaksitoista vuotta. Mutta silloin oli maailmalla taas muuta ajateltavaa. Siirtolan asukkaat tunsivat kyllästyneensä tähän yritykseen ja yhteisellä sopimuksella hajoittivat laitoksensa.

Vielä kuuluisammaksi kuin edellämainittu tuli »Brook Farmin» runollinen siirtolatarina. Joukko Bostonissa eläviä Amerikan parhaita ajattelijoita ja kirjailijoita, Georg Ripley, R. W. Emerson y. m., perustivat v. 1841 Bostonin lähelle Brook Farmin siirtolan taloudellisen elämän ja nuorison kasvatuksen jalostamista varten. Farmissa elettiin kommunistiseen tapaan, tehtiin päivässä 10 tuntia työtä ja noudatettiin kaikessa yhteiselämässä veljellistä sopuisuutta ja auttavaisuutta. Varsinaista ohjelmaa kuitenkin oltiin vailla. Kun fourieriläisillä oli selvä ja hyvä oppi, muuttui siirtola v. 1844 fourieriläiseksi »Brook Farm! Phalanx'iksi». Innolla ruvettiin rakentamaan

opin mukaista yhteistä palatsia. Kaksi vuotta rakennettiin, saatiin jo valmiiksi, mutta silloin pääsi valkea irti, poltti poroksi palatsin, ja kun palo sammui oli aatekin sammunut. Muistoksi brookfarmilaisten toimista jäi »Harbinger» niminen viikkolehti, jossa etevästi esitettiin uusia yhteiskunnallisia aatteita.

Itsenäisesti koetti vielä Fourier'in opin kehittäjä Victor Considerant saada toimeen »falansteria» Amerikassa. Ystävänsä Brisbanen kanssa hän kesällä 1853 ratsasteli Texasin aroilla, jotka herättivät hänessä suurimpia toiveita. Eurooppaan palattuun hän julkaisi kirjan »Texasiin», jossa perinpohjaisesti suunniteltiin uuden siirtolan perustamista ja tulevaisuutta. Rahaa yrityksen toteuttamista varten karttui 1 $\frac{1}{2}$ miljoonaa markkaa, joista Guisen »familisterin» perustaja Godin antoi 100,000 mk. Minne rahat menivät ja miten siirtolayrityksen kävi, emme tiedä me eivätkä muut.

Tarkemmin ovat tunnetut samaan aikaan alkaneen *ikarialaisen* siirtolaliikkeen vaiheet. 1840-luvun alussa saarnasi Etienne Cabet Länsi-Euroopassa kommunistista oppia, joka yksinkertaisuutensa ja tunteellisuutensa vuoksi hyvin meni yleisöön ja hurmasi tuhansien — kerrotaan sataintuhansien — elämän haaksirikkoilaisten mielet (vrt. I, ss. 259—261); Cabet'in innokkaimmat kannattajat tahtoivat käytännössäkkin toteuttaa »Ikaria» teoksessa kuvattua onnelaa. 3 p. helmik. 1848 läksi Havren satamasta laiva viemään toivoretkeläisjoukkoa meren taakse Texasiin, missä uusi Ikaria piti löydettämän.

Kun laiva lähestyi New-Orleansin satamaa, otettiin se vastaan tykin paukkeella. Laukaukset eivät olleet kunnianlaukauksia ikarialaisille, vaan ilmoittivat ne, että Ludvig Filipin valta oli kukistettu ja Ranska julistettu tasavallaksi. Se oli ikarialaisten ensimmäinen pettymys; miksi olivatkin lähteneet matkaan, kun kotimaassakin jo uuden ajan aamu punersi!

Toisia pettymyksiä ei tarvinnut kauan odottaa. Maan hankinnan siirtolalle oli Cabet jättänyt voitonhimoisen amerikkalaisen huijariyhtiön huoleksi. Siirtolan piti olla Red River joen varrella, vesitse mukavasti saavutettavassa paikassa. Mutta se olikin kaukana takamaassa, 40 Suomen peninkulman päässä joesta. Siirtolaiset taivalsivat tuon tien sanomattomalla vaivalla ja pääsivät vihdoin perille. Mutta paikka oli aivan autio ja maayhtiö oli tehnyt sellaisen määräyksen, että ne maapalstat, joissa ei ennen 1 p:ää heinäk. 1848 ollut rakennusta, oli siirtolaisten lunastettava rahalla. Tulisessa kiireessä kyhättiin asuntoja, mutta vain 32 ehti määräpäiväksi valmistua. Sitten oli ryhdyttävä muuhun työhön. Mutta tulokkaat olivat suurimaksi osaksi käsityöläisiä ja täällä tarvittiin peltomiestä. Työ meni päin mäntyyn, työaseet ja aurat menivät rikki ja aurinko paahtoi armottomasti. Syksy tuli, vaan elonkorjuusta ei voinut olla puhetta-

kaan. Nälkätalvi oli edessä. Ei auttanut muu kuin palata takaisin New-Orleansia kohden. Pienissä joukoissa lähdettiin surulliselle matkalle. Tiellä tuli vastaan Ranskasta lähtenyt toinen siirtolaisjoukko, muutama henki, jotka tietysti pyörsivät takaisin toisten mukana. Vuoden lopussa olivat useimmat ikarialaiset taasen koolla New-Orleansissa.

Vähän ajan perästä, alussa vuotta 1849, saapui sinne itse Cabet pääjoukon, 480 hengen, kanssa. Alkoi ikävä neuvottelu, mitä tehdä. 200 henkeä palasi takaisin Eurooppaan. Loput lähtivät Cabetin johdolla laivalla Mississippi-virtaa ylöspäin, päämääränään Illinoisin Hancock countyssä oleva Nauvoon siirtola, jonka ikarialaiset olivat ostaneet mormoneilta. Ja näytti usko nyt tuottavan hedelmiä. Ikarialaiset pääsivät valmiisiin asuntoihin, saivat haltuunsa myllyn ja sahan, perustivat kouluja, kirjaston, vieläpä kirjapainonkin; elämä järjestettiin kommunistiselle pohjalle; tupakkaa ja väkijuomia kartettiin huolellisesti ja kaikki tekivät työtä säännöllisesti ja ahkerasti.

Cabet luotti jo alamaisiinsa niin, että antoi heille vapaamielisen perustuslain hallituskuntineen ja kansankokouksineen. V. 1855 kuitenkin tapahtui taantumus ja perustuslaki muutettiin itsevaltaiseen suuntaan. Siitä syttyi riitoja, jotka päättyivät siihen, että Cabetin heittivät omat uskolaiset seurastaan.

Kukistettu diktattori matkasi 180 uskolliseksi jääneen toverinsa kanssa St. Louisin kaupunkiin, missä hän v. 1856 äkkiä kuoli. Orvoiksi jääneet aateveljet perustivat lähelle St. Louisia Cheltenhamin siirtolan, joka aluksi näytti menestyvän jotakuinkin. Mutta eripuraisuuden kyy alkoi 1859 myrkyttää tätäkin seurakuntaa. Vähemmistö läksi tiehensä ja pian teki enemmistökin saman tempun. V. 1864 läksi viimeinen ikarialainen Cheltenhamista.

Nauvoon siirtolaan jäi Cabetin lähtiessä 239 jäsentä. V. 1857 alkanut kauppapula saattoi siirtolan asiat niin pahaan häiriöön, että ikarialaiset jättivät koko kylänsä velkojilleen ja muuttivat v:n 1860 aikoina miehissä Iowaan, minne jo aikaisemmin olivat perustaneet pienen tytärsiirtolan kymmenen Suomen peninkulmaa Missouri-virrasta pohjoiseen päin, Corningin ja Crestonin kaupunkien lähetyville. Siellä heitä pieni kantajoukko elää kituutti orjasodan vaikeiden aikain yli, minkä jälkeen taas paremmat päivät koittivat. Iowan siirtolassa kaunistuivat talot, kukkivat kukat, kajahtelivat iloiset laulut. Juuri silloin piti tietysti taasen syntyä turmiollinen riita. Nuoret tahtoivat toimeenpanna puhtaamman kommunismin, antaa naisillekin äänioikeuden, ryhtyä yhteistoimiin Europan sosialistien kanssa. Pieni asia sai pikarin vuotamaan yli äyräittänsä. Nuoret tahtoivat hävittää talojen vieressä olevat pikku puutarhat, koska ne muka olivat epäkommunistisia; vanhat taas tahtoivat pitää kukkaismaansa. Nuoret

ilmoittivat eroavansa; mutta vanhat eivät suostuneet antamaan heille osaansa. Tyytymättömät silloin valittivat Iowan hallitukselle, joka 1877 hajoitti siirtolan.

Vanhat perustivat siirtola-alueen itäosaan uuden ikarialaisen siirtolan ja alkoivat esittää aatteitansa »La Revue icarienne» nimisessä äänenkannattajassa. Heidän siirtolansa taisteli olemassaolosta aina vuoteen 1895 saakka, jolloin se lakkasi. Nuoret jäivät vanhaan siirtolaan ja perustivat »La Jeune Icaria» lehden äänenkannattajakseen. Mutta nuoret olivat levottomia ja heidän joukkonsa hajosi. Toiset läksivät Floridaan, toiset muuttivat keväällä 1881 Kalifornian Clovendaleen. Sinne tulivat perässä viimeiset nuor-ikarialaiset Iowasta. Clovendaleen siirtola sai nimen »Icaria-Speranza»; siellä kukoisti kukkaisviljelys, vaan kommunismi siellä loppui v. 1877.

Sunnitelmallisista kommunistisista siirtoloista Amerikassa olivat ikarialaiset viimeisiä. Sen jälkeenkin on kaikenlaisia enemmän tai vähemmän ihmeellisiä siirtoloita kasvanut Amerikan hyötyisässä maassa. Ne ovat olleet milloin sekavain yhteiskuntahaaveilijain tyhjiä yrityksiä, milloin kapitalististen tehdasyhtiöitten perustamia »mallisiirtoloita» työväen silmien lumeiksi, milloin »putarhasiirtoloita» tai suorastaan hyväntekeväisyyslaitoksia. Kun niillä ei ole ollut mitään tekemistä yhteisen tuotannon ja kulutuksen kanssa, ei niiden vaiheiden kertominen kuulu tähän.

Erästä suomalaista kommunistista siirtola-yritystä emme kuitenkaan malta olla tässä mainitsematta. Tarkoitamme »Sointula» siirtolaan Malcolm-saarella (»Malkosaarella») Kanadan läntisellä äärellä, Tyynen valtameren rannalla Vancouverin salmistossa.

Niiden hajanaisten tietojen mukaan, mitä tästä siirtolasta olemme saaneet, on se ollut lähinnä ikarialaisten siirtolain tapainen yritys. Siirtolan kommunistista aikaa kesti vv. 1901—1905. Lainaamme A. B. Mäkelän huvittavista kuvauksista (»Muistoja Malkosaarelta» ja Työväen kalenteri 1910) tähän muutamia siirtolan vaiheita valaisevia kohtia.

»Ne miehet, jotka Vancouver-saarella, Nanaimon ja Extensionin kaivantokaupungeissa tämän siirtola-tuuman alkuunpanivat, tarkoittivat päästä ikävästä kaivantotyöstä maan uumenissa vapaaseen, raittiiseen maalaiselantoon, siis itsenäisiksi pienviljelijöiksi. Siirtolan päämieheksi kutsuttiin Matti Kurikka Australiasta, kun kuultiin Kurikan siellä olevan samantapaisissa siirtolaispuuhissa. Häneltä sai yhtiö »Kalevan kansan» nimen, mutta ihanneyhteiskunnallisia aatteitaan ei Kurikan onnistunut valaa yhtiösääntöihin, vaan jäi sille tuotanto-osuuskunnan luonne. Kuitenkin yhdistettiin yhteiseen tuotantoon aluksi myöskin kommunistinen »yhteis-elanto», vaikka tarkoitus oli myöhemmin siirtyä siitä yksityiselantoon. Ruokala oli yhteinen ja

Malkosaaren rannalta.

lapset hoidettiin yhteisesti, heitä kun katsottiin siirtolan yhteiseksi pääomaksi, kaikkien tulevaisuuden turvaksi. Pieniä lapsia hoitavat vaimot olivat senvuoksi vapautetut yhteisestä työstä. Myöhemmin laitettiin lastenkoti, jossa lapsia hoidettiin äitien työssä ollessa ja muulloinkin.

Siirtolassa ei suvaittu kirkkoa eikä kapakkaa. Suomesta siirtolan asiain toiseksi hoitajaksi kutsuttu A. B. Mäkelä (»Mc Kela») hallituksen vahvistamana rauhantuomarina yhdisteli pariskuntia. »Ja niistä liitoista tuli jotenkin yhtä pitäviä kuin muullakin tavoin rakennetuista.»

»Sointulan» maine levisi pian uuteen ja vanhaan kotimaahan ja väkeä tuli sinne tulvimalla. Mutta sitten siirtolan maine aleni, niin että siellä lopulla kärsittiin väen puutteesta lähes yhtä paljon kuin alkuvuosina liiasta väen paljoudesta. Enimmillään ollessa oli siirtolan väkiluku noin 330 henkeä. Siellä kävi neljän vuoden kuluessa enemmän kuin kolme kertaa se määrä.

Yrityksen alku oli suotuisa. Ei ollut kuitenkaan helppo päästä vakaalle taloudelliselle kannalle. »Miehet olivat tulleet kovin eri suunnilta, saavuttaneet kokemuksensa peräti erilaisissa oloissa ja tottuneet erilaatuisiin työtapoihin, jonkatähden itse johtavien henkilöiden oli vaikea sopia yhtenäisestä toiminta-ohjelmasta. Toiset tahtoivat pääpainon pantavaksi saaren raivaukselle maanviljelystarkoituksia varten, toiset arvelivat kalastuksesta voitavan kehittää pääelinkeinon, mutta voitolle pääsi suunnitelma, jonka mukaan ainoaksi varsinaiseksi tulo-

Nykylstä Sointulan nuorisoa.

lähteeksi muodostui ensin tukkityö, sitte sahaliike ja sen yhteydessä muu puunjalostus, vaikka viimeainitussa ei vielä ehditty pitkälle päästä.»

Siirtolalla oli kuolintauti jo syntyessään. Toiminta aljettiin velalla. Tukki liikkeet, joihin siirtolaiset ryhtyivät, eivät menestyneet. Muitakin taloudellisia onnettomuuksia sattui. Masentavin kuitenkin oli tulipalo, joka hävitti juuri valmistuneen suuren asuinrakennuksen. Parikymmentä perhettä menetti siinä kaiken omaisuutensa, 11 henkeä (3 aikaihmistä ja 8 lasta) sai surmansa liekeissä. Aineellinen vahinko nousi noin 10,000 dollariin.

Lisäksi rupesivat Matti Kurikan vapaan rakkauden opit rikkoamaan siirtolan järjestystä ja sopua. Järkyttäviä perhekohtauksia sattui. Presidentti Kurikka karkoitettiin vihdoon pois siirtolasta. Sointulaa ei kuitenkaan voitu enään pelastaa. A. B. Mäkelän johdolla se rupesi suorittamaan pesäänsä velkojilleen. Useat asukkaat jäivät Sointulaan jatkamaan työtään tavallisina uutisasukkaina.

Matti Kurikka perusti Sointulasta lähdettyään Fraser-joelle Vancouverin läheisyyteen »Sammon takojat» nimisen pienen yhdykunnan. Siitäkään ei tullut toivottua onnelaa, vaan aivan arkipäiväisen uutispaikka.

SUURELLE TYÖVÄENLIIKKEELLE on Amerikassa vasta myöhään valmistunut mahdollisuuksia. Yhteiskunnallinen tyytymättömyys ei voinut ilmetä suuremmissa kaavassa niinkauan kuin yksityisellä

oli verraten helppo löytää toimeentulo ja hyvä palkka. Vielä v:n 1870 aikoina juoksi Yhdysvalloissa kapitalisti työmiehen perässä. Nyt sitävastoin lasketaan siellä olevan miljonan miehen suuruinen pysyvä työttömän armeija, joka juoksee kapitalistien perässä. Vielä v:n 1870 aikoina olivat työläköt tuiki tuntemattomia tapauksia Amerikassa. Aikakautena 1881—1894 tapahtui siellä kuitenkin 14,000 osittain sangen hurjaa lakkoa, joissa osallisena oli kaikkiaan 4 miljoonaa työläistä. Pari sukupolvea sitten ei Yhdysvaltain asukkaitten tarvinnut tungeksia toistensa jaloissa; nyt siellä on miljonakaupunkeja, joiden jalokivistä säihkyvän rikkauten rinnalla asuu kurjuus pohjattomampi kuin Europan vanhain kaupunkien viheliäisimmissä lokeroissa. On siis kapitalistinen viljelys kyntänyt Amerikassakin mustan pellon valmiiksi sosialismille.

Kuitenkin on vainio tähän saakka kasvanut ainoastaan heikkoa sosialistista viljaa. Yhteiskunnallinen tyytymättömyys ei Amerikassa ole vielä niin yleinen kuin maailman vanhoissa maissa. Kurjuus on Amerikassa tilapäisempi, hajanaisempi, poikkeuksellisempi kuin Europassa. Amerikka on yhä vieläkin pysynyt siirtolaismaana, jossa palkat ovat paremmat ja »onnen» löytämisen mahdollisuudet suuremmat kuin tällä puolen Atlantin. Amerikassa on luokkamudostus ja luokkatunto nuorempi, säätykierto nopeampi kuin Europassa. Suuri osa Amerikan työväkeä on mielialaltaan hyvänuskoinen ja isänmaallinen. Vallitsevat valtiolliset puolueet ovat Yhdysvalloissa siksi kansanvaltaiset ja siksi keinokkaat, että vetävät työväenkin harrastukset puoleensa. Tyytymättömät taas ovat niin monta eri rotua ja niin erilaisilla sivistysasteilla, että heidän keskenänsä on aatteellinen yhteistoiminta vain vaikeasti aikaansaataavissa.

Sen sijaan on Amerikan työmiehes aina ollut taipuisa käytännölliseen yhteistoimintaan palkkansa parantamiseksi ja kovien aikojen sattuessa on hän palkkansa puolesta taistellut kuin leijona. Amerikka on ammatillisen työväenliikkeen ja suurten työlakkojen luvattu maa.

Ensimmäinen huomiota herättävä lakkoliike Amerikassa lienee ollut Pennsylvanian hiilimiesten lakko v. 1871. Mutta ensimmäiset järjestyttävät työntaistelut sattuivat v. 1873. Huonojen aikain vuoksi joutui Pohjoinen Pacific-rautatieyhtiö silloin vararikkoon aiheuttaen suuren hätäantymisen työläismaailmassa. Ensi kerran nähtiin Amerikassa työttömän joukoittain kuljeskelevan suurkaupunkien kaduilla. Sosialistien johdolla rupesivat nälkäiset vaatimaan vallanpitäjiltä työtä ja leipää. Chicagossa panivat työttömät toimeen suuria mielenosoituksia, joilla pakottivat hallituksen ryhtymään toimiin hädän lieventämiseksi. Tammikuun alussa 1874 tekivät työttömät myöskin New-Yorkissa suuren mielenosoituskulun. Mutta tällä kertaa kapitalistinen yhteiskunta vastasi siten, että pani polisin hyökkäämään

rauhallisen kansanjoukon kimppuun. Nämä pieksäjäiset katkeroittivat suuresti työväen mieltä ja antoivat vauhtia itsenäisten työväenjärjestöjen muodostumiselle.

Viisi vuotta kesti äskenmainittua huonoa aikaa Amerikassa. Erittäin huono aika oli talvella 1877. Työttömäin luvun lasketaan silloin nousseen kolmeen miljoonaan. Polisiasemat muuttuivat vaivais-huoneiksi. Palkat alenivat. Rautateillä alenivat vuosijaksona 1873—1877 palkat 25 ¢. Kun kesäkuussa 1877 rautatieläisten palkat vieläkin alennettiin 10 ¢:lla, syntyi siitä Amerikan ensimmäinen jättiläislakko, joka laajimmillaan ollessa oli levinnyt 17 valtion rautateille. Lakko alkoi Baltimoren—Ohion rautatiellä. Kun rautatieyhtiöt koettivat ottaa uutta väkeä lakossa olevien sijaan, karkoittivat lakkolaiset rikkurit junista. Lähetettiin sotaväkeä, yleisö heitti joitakin pilkkasanoja ja sai luoteja vastineeksi. Marylandissa syttyi sillä tavoin verinen taistelu. Pittsburgissa oli vielä suurempi tappelu, jossa kansa voitti ja ajoi 600 sotamiestä pakoon. Sen jälkeen polttivat lakkolaiset asemalla 1,600 rautatievaunua ja 120 veturia. Tuntui melkein siltä kuin uusi kansalaissota olisi alkanut. Lakkolaisten ja sotaväen taisteluissa kaatui ja haavoittui satoja.

Sangen merkillinen oli rautatielakko St. Louisissa. Koko kaupunki joutui lakkolaisten valtaan ja hallintolaitokset lakkasivat toimimasta. Sosialistien toimesta kutsuttiin koolle kansankokous ja siellä valittiin väliaikainen hallitus pitämään huolta kaupungin yleisistä asioista. Väliaikainen hallitus pani kaikki pyörät seisomaan ja hallitsi kaupunkia rajattomalla vallalla viikkokauden. Kun lakko vihdoin rupesi itsestään loppumaan, rohkaisivat kaupungin valtaporvarit mielensä, valitsivat vastahallituksen, kokosivat sotaväkeä, saartoivat ja viimein valloittivat sen kaupunginosan, jossa kansan valitseman hallituksen valtaistuin oli. Mutta — pitkää nenää — väliaikaisesta hallituksesta ei näkynyt jälkeäkään. Kaupunki oli totellut olematonta hallitusta!

Hyvien aikain palatessa seitsemänkymmenluvun päättyessä lopuivat lakkoliikkeet. Mutta uusi pula vv. 1884—1886 synnytti uuden sarjan levottomia työväenliikkeitä. Näihin liikkeisiin sekaantui anarkistista yllytystä, jota Europasta Amerikkaan v. 1882 siirtynyt tunnettu anarkisti John Most vastaperustetun anarkistisen puolueen ja hyvin toimitettujen sanomalehtien kautta taitavasti johti. Samoina vuosina oli myöskin 8-tunnin työpäivän agitatio päässyt suureen voimaan ja piti satojatuhansia työmiehiä kiihtyneessä tilassa. 1 p. toukok. 1886 oli kahdeksantuntisen työpäivän määrä astua voimaan. Kaikkialla Yhdysvalloissa elettiin niinä aikoina mitä suurimmassa jännityksessä. Odotettu räjähdys tapahtui Chicagossa.

Sielläkin oli 8-tunnin yllytys kuumimmillaan ja anarkistit johti-

vat kansanliikettä. Lakko oli puhjennut Mc Cormickin tunnetussa maanviljelyskonetehtaassa. Lakkolaisten ja lakonrikkojain suojelemiseksi haettujen 300 Pinkertonin polisin välillä vallitsi sotatila. Syttyi tappelu, jossa hätään rientäneet Chicagon polisit ampuivat kuoliaaksi kuusi lakkolaista. Anarkistit julkaisivat silloin kosta vaativan julistuksen ja kehoittivat kansaa hankkimaan aseita ja tulemaan kansankokoukseen neuvottelemaan. Kokous pidettiin ja oli jo suurimaksi osaksi hajonnutkin, kun suuri polisisivoima marssi paikalle. Silloin heitettiin jostakin polisien joukkoon pommi, joka räjähtäessään surmasi yhden polisin ja haavoitti useita muita. Pomminheitinjää ei ole koskaan saatu selville. Anarkistit väittivät sen olleen polisin kätyrin. Mutta koko virallinen maailma katsoi selviöksi, että anarkistit olivat tuohon kataalaan' tekoon syylliset. Heitä vangittiin suuri joukko ja neljä heistä (August Spies, Albert Parsons, Adolph Fischer ja George Engel) hirtettiin. Kaikki kuolivat miehuullisesti vakuuttaen syyttömyyttään ja aatteilleen uskollisina. Vankeuteen jätetyt anarkistit laskettiin kuutta vuotta myöhemmin vapaiksi ja julistettiin syyttömiksi ja nykyäika on siinä luulossa, että heidän hirtetyt toverinsa olivat yhtä syyttömät.

Chicagon murhenäytelmän jälkeen seurasi jälleen levollisempia aikoja, kunnes v. 1892 taasen tuli työtaistelujen vuoro. Ensimmäinen ottelu tapahtui Carnegien rauta- ja lasitehtailla Homesteadissa Pennsylvaniassa. Sen tehtaan työntekijät kuuluivat kaikki rauta- ja terästyöväen ammattiliittoon ja olivat tehneet isäntänsä kanssa joukkosopimuksen, joka päättyi kesällä 1892. Isännät ilmoittivat aikovansa alentaa palkkoja ja tahtoivat määrätä sopimuksen päättymisajan talveksi, jolloin työväki luonnollisesti oli helpommin kukistettavissa kuin kesällä. Tehdas varustautui lakkoon rakennuttamalla ympärilleen monen kilometrin pituiseen korkean piikkilanka-aidan, jota rakennuttajansa mukaan kutsuttiin »Frickin linnaksi», ja kutsumalla linnaväeksi 300 »pinkertonia». Mutta työmiehet ajoivat Pinkertonin pataljonan verisin päin takaisin ennenkuin linnaan pääsivätkään. Lakko päättyi vasta sitten, kun hallitus julisti seudun sotatilaan ja lähetti sinne suuret joukot sotaväkeä. Muista tämän aikaisista lakoista mainittakoon Buffalon rautatieläislakko, jonka kukistamiseksi käytettiin 8,000 sotamiestä, ja Pullmanin lakko, joka tapahtui v. 1894. Pullmanin rautatievaunutehtaan oli George M. Pullman v. 1880 perustanut Chicagon läheisyyteen. Työmiehet asuivat siellä kirkoilla, kouluilla ja kaikenlaisella hyväntekeväisyydellä varustetussa »malliyhteiskunnassa», mutta saivat huonoa palkkaa ja olivat nyt, lakkokauden alussa, maksamattomista vuokrista isännilleen velkaa 400,000 mk. Isännistö katsoi nyt voivansa hyvällä menestyksellä alentaa työväen palkkoja 25 ø. Syttyi lakko, jota tuli johtamaan rautatieläisten am-

mattiliiton puheenjohtaja Eugene V. Debs. Lakko levisi suureen osaan Yhdysvaltain rautatieverkkoa. Lähetettiin sotaväkeä pahimmille paikoille, mutta Debs piti väkensä mallikelpoisessa järjestyksessä. Kun ei inuu auttanut, vangitutti hallitus Debsin ja hänen lähimmät toverinsa ja alkoi heitä vastaan oikeudenkäynnin. Se taittoi lakon niskan. Mutta Debs saattoi jälkeinpäin täydellä syyllä julistaa, ettei kapitalismi eikä sotaväki vaan tuomarit kukistivat juonillaan Pullmanin lakon. Ei edes se 400 miljonan markan vahinkokaan, minkä tämä lakko tuotti, saanut itsepäisiä kapitalisteja sopimaan työväkensä kanssa.

Tällaisia suuria työtaisteluja on Yhdysvalloissa jatkunut näihin saakka. V. 1902 täytyi Yhdysvaltain presidentin sekaantua Pennsylvanian suuriin lakkoihin. Vv. 1903—1904 oli Coloradossa suuri kaivosmiesten lakko. Sen kukistivat lännen pomot niin häpeämättömällä häikäilemättömyydellä, että se saa hakea vertojaan Venäjälläkin: sensuri ja sotatila julistettiin rauhallisessa maassa, ihmisiä vangittiin mielivaltaisesti, työmiesten osuuskaupat hävitettiin väkivaltaisesti, kotitarkastuksia pantiin toimeen, vääriä valoja tehtiin julkeasti ja loppujen lopuksi vetivät sotamiehet oikeussaliin kanuunan sanelemaan tuomiota syytetyille työmiehille. Lakon jälkiselvityksiä kesti vuosikausia. Vähällä piti, ettei kolmea kaivostyömiesten luottamusmiestä hirtetty vääriin valain perusteella.

Kokemus on vähitellen pakottanut Amerikan työmiehet yhteisen edun vuoksi ja työnsä suojelemiseksi liittymään lujasti yhteen. Alkuperäisimpiä työväen yhtymiä ovat vanhat keskinäisyyteen perustuvat veljeys- ja apuyhdistykset. Niitä on Amerikka kasvattanut sängen monia ja kirjavia. »Odd Fellows» (Kummallisten veljesten) seuran perusti viisi miestä v. 1818; sen tunnuslauseena oli »ystävyyys, rakkaus ja totuus»; nyt on siinä seurassa 1,300,000 jäsentä. Vapaamuurareita on Amerikassa viljalti. Tunnettuja ovat myös »Pythian pojat», »Makkabeen pojat» y. m. Kaikkiaan lasketaan tällaisiin seuroihin kuuluvan kahdeksan miljoonaa jäsentä.

V. 1869 perusti Uriah Stevens »Knights of Labour» (työn pojat) nimisen räätälien salaseuran. Se menestyi, laajeni toisiin ammatteihin ja astui v. 1878 julkisuuteen ensimmäisenä varsinaisena työtaistelujärjestönä. Se otti vastaan oppineita ja oppimattomia työläisiä kaikista ammateista, kirkkokunnista, roduista ja kansallisuuksista. Sillä ei ollut mitään pysyvää päämäärää, vaan ainoastaan tilapäisiä ohjelmia. Tämän liikkeen loistokausi oli vuosijaksona 1883—1886, jolloin se ylläpiti edellä kerrottua voimakasta 8-tunnin työpäivän agitatiota ympäri Yhdysvaltain. Neljässä vuodessa nousi liiton jäsenluku 52,000:sta 800,000:een. Mutta liiallisten toiveitten pettäessä suli tämä mahtavuus vähässä ajassa puolta pienemmäksi.

Knights of Labour oli järjestetty paikalliselle pohjalle, ammatillisuudesta välittämättä. Sen vuoksi ei tämä liitto voinutkaan saavuttaa sitä lujuuutta, jota ammatillinen yhteenkuuluvaisuus työväen kesken voipi luoda. Sellaisia ammatillisiakin liittoja on Amerikassa vanhoja ja voimakkaita. Orjasodan jälkeen heräsi siellä eloisia ammattiyhdistysliike, jonka keskuksiksi tuli v. 1866 perustettu »National Labor-Union» (Kansallinen työnliitto). Sen vaikuttavin mies oli William H. Sylvys (1828—1869), lahjakas agitattori, joka rahaton ja repaleissa kulki paikasta paikkaan saarnatakseen työväelle järjestymistä. Sylvys oli mielipiteiltään sosialisti, mutta hänen kuoltuaan vettyi N. L. U:n ohjelma vettymistään, kunnes 1870-luvun alulla koko liike sulautui porvarilliseen puolue-elämään.

Edellä kuvatuissa työtaisteluissa olemme maininneet paria uudemmaa ammattiliittoa. V. 1886 liittyivät Yhdysvaltain tärkeimmät ammattiliitot »American Federation of Labor» nimiseksi järjestöksi. Se on nykyisin Amerikan mahtavin työväenjärjestö; ja siihen kuuluu noin 2 miljoonaa jäsentä. Johtajana on alusta alkaen ollut Samuel Gompers. Tämä suuri järjestö ei ole sosialistinen, mutta ei kaukanaakaan siitä; niinpä vaaditaan sen ohjelmassa laillisen 8-tuntisen työpäivän säätämistä, raitioiteitten, vesijohtojen, kaasu- ja sähkölaitosten ottamista kuntain haltuun, telegrafin, telefonin, rautateitten ja vuori-kaivosten valtion omaksi siirtämistä, maanomistuksen lakkauttamista ja maan käyttöoikeuden säätämistä sen sijaan. Valtiollisesti A. F. of L. on kulkenut porvarillisten puolueitten kannaksilla. Mutta ei kulune kauan ennenkuin kokemus pakottaa A. F. of L:n omintakeisesti ajamaan valtiollisiakin vaatimuksiaan.

Jyrkin sosialistinen ammattiyhdistysväki ei ole ruvennut odottamaan A. F. of L:n sosialistumista. V. 1895 perusti Daniel de Leon sosialistisen ammattijärjestön (The Socialist Trade and Labor Alliance), mutta se on viettänyt kituvaa elämää. Parempi onni on sosialismilla ollut lännen ammattiyhdistysliikkeessä. Suuri osa näitä yhdistyksiä (n. 200,000 jäsentä) kuuluu v. 1902 perustettuun »American Labor Union» nimiseen ammatilliseen keskusjärjestöön, joka on hyväksynyt sosialistisen puolueen ohjelman.

VARSINAISELLE SOCIALISMILLE ei Amerikan työväenliikkeessä ole jäänyt paljon tilaa. Sosialismilla on kuitenkin siellä vanhoja juuria, joiden ensimmäisiä hoitajia olivat saksalaiset siirtolaiset. Wilhelm Weitling löysi kotimaasta lähdettyään kiitollisen työalan Amerikassa. V:n 1850 aikoina toimi New-Yorkissa saksalaisia sosialistisia yhdistyksiä. Niiden hävittyä olivat Amerikan saksalaisen työväen keskuudessa jonkun aikaa muodissa puolisosialistiset »turnausyhdistykset» ja mainitaanpa v. 1857 jälleen »kommunistista klubiakin», mutta orja-

sodan syttyessä riensivät turnarit miehissä pohjoisvaltioiden armeijaan, missä moni heistä kohosi arvossa. Aatteet sillä aikaa saivat levätä.

Kuusikymmenluvun loppupuolella tuli Internationale tunnetuksi Amerikassakin, valittiinpa Haagin kongressin jälkeen New-York Internationalen hallintopaikaksikin. Mutta 1876 sammui tämäkin liike. Seuraavana vuonna 1877 kuitenkin perustivat hajallaan olevat sosialistiset yhdistykset yhteisen järjestön »Socialist Labor Party of North America» (Pohjois-Amerikan sosialistisen työväenpuolueen), joka vihdoinkin sai sosialistiset aatteet juurtumaan ja kasvamaan Amerikassa. Vaikeudet tosin olivat suuret: puolueen jäsenluvusta oli alkuaikoina ainoastaan 10   amerikkalaisia, anarkismia vastaan täytyi puolueen vuosikausia ankarasti taistella ja päälle päätteeksi eivät sisälliset riidat antaneet puolueelle rauhaa. Mutta kaikista näistä seikoista huolimatta ja vaikka tämän puolueen akateminen, opillinen kanta ja ankara puoluejärjestys eivät amerikkalaisia miellyttäneetkään, piti se miehuullisesti yllä sosialismin punaista lippua Amerikassa 20 vuotta.

Vaan de Leonin sosialistinen ammattiyhdistysliike saattoi vanhan sosialismin vihatuksi amerikkalaisen työväen piireissä. Debs ja muut samanmieliset panivat alkuun amerikkalaisen sosialidemokratian liikkeen, joka paremmin sopi sikäläisiin katsantotapoihin. V. 1899 syttyi Socialist Labor Partyn keskuudessa ankara riita puolueen menettelytavasta. De Leonin johtama joukko jäi vanhaan järjestöön, mutta vähemmistö erosi siitä ja yhtyi v. 1901 Debsin järjestön kanssa uudeksi puolueeksi nimellä »Socialist Party» (Sosialistinen puolue). Puoluetta perustettaessa oli sen jäsenistä 80   amerikkalaisia. Täten siis sosialismi oli juurtunut amerikkalaistenkin keskuuteen.

Vanhan puolueen jäädessä »kuolleeseen pisteeseen» on uusi puolue edistynyt ripeää vauhtia. V:n 1904 presidentinvaaleissa sai sosialistisen puolueen ehdokas Debs 408,000 ääntä ja v:n 1907 vaaleissa vähän enemmän. Puolueen varsinainen jäsenluku nousee useampaan kymmeneen tuhanteen.

Perin heikko on siis vielä sosialismin vesa Atlantin tuolla puolen. Sen kasvua ovat puolestaan estäneet myöskin monet tilapäiset radikaalis-kansanvaltaiset liikkeet. Niitä oli v. 1874 alkanut ja lähes vuosikymmenen kestänyt n. s. »Greenback»-liike, maalaisliike, joka tarkoitti rahareformin aikaansaamista. Toinen sellainen oli Henry George-liike, joka syntyi New-Yorkissa v. 1886. Tämä maaomaisuuden verottamiseen (»single taxiin») keskittynyt liike johti kymmenetuhannet New-Yorkin äänestäjät innokkaaseen, vaikka tuloksettomaan vaalitaisteluun saadakseen Henry Georgen kaupunkinsa pormestariksi. Edvard Bellamyn v. 1887 julkaiseman kuuluisan romanin »Looking Backward» (suomeksi »Vuonna 2000») synnytti myöskin muutamia vuosia kestäneen suuren kansanliikkeen, joka kuitenkin oli enemmän

aatteellinen kuin politinen ja sulautui Kansasissa v. 1890 syttyneen pikkuviljelijäin etuja valvovan »populistisen» liikkeen kanssa yhdeksi. Populistinen liike vuorostaan yhtyi jo v. 1894 Yhdysvaltain demokraatiseen puolueeseen. V. 1906 taasen seurasivat herkäät kansanjoukot »keltaista kuningasta» Hearstia, joka lupasi ryhtyä taisteluun New-Yorkin kunnallista mädännäisyyttä ja trusteja vastaan. Vaan kuvaksemme Amerikan yhteiskunnallisista riennoista on jo paisunut niin laajaksi, ettemme voi noihin liikkeisiin sen enempää puuttua.

»Yankee.»

SUOMI

Suomi.

Suomea koskeva esityksemme supistuu alkuperäisesti aiottua lyhemmäksi yleiskatsaukseksi siitä syystä, että tälle teokselle määrätty tila jo on käytetty, ja siitä vielä painavammasta syystä, ettei Suomen työväen ja sen työväenliikkeen historian valaisemiseksi ole tehty tarpeellisia esitöitä.

Koska sosialidemokratian esiintymistä Suomessa ei voi oikein ymmärtää eikä arvostella ottamatta huomioon vanhempia yhteiskunnallisia ja taloudellisia oloja maassamme, täytyy meidän alkaa tämä yleiskatsauksemme kapitalismin nuoruuden ajoista täällä syrjäisessä pohjolassa.

Menneen vuosisadan alkupuolella oli meidän maamme monenkermaisessa merkityksessä maanviljelys- ja maalaismaa. Kaupungeissa asui v. 1825 vain 5,3 % ja vielä v. 1855 ainoastaan vajaa 6 % maamme koko väestöstä. Eikä tämänkään pienen kaupunkilaisväestön elämä suuresti poikennut tavallisesta maalaiselämästä: tavat kaupungissa olivat maalaiset, kaupunkitalojen laajoilla tonteilla ja »plantasheilla» harjoitettiin hartaasti maanviljelystä, josta tehtiin virallisesti säädettyjä vuodentulokertomuksia esivallalle, ja kaupunkilaiskodeissa ahertettiin kehuussa, kangaspuitten ääressä, kynttilänteossa, sahdin pannonssa ja muussa kotityössä yhtä ahkerasti kuin maalaisten pirteissä konsana. Sanalla sanoen: maalaiset määräsivät silloin kaupunkien elämän samalla lailla kuin kaupungit nyt määräävät maalaisten elämän.

Kun yhteiskunnallisen elämän painopiste oli maalla, olivat ajan yhteiskunnalliset kysymyksetkin, mikäli niitä oli, maalaiskysymyksiä. Sellaisia kysymyksiä oli todella jo menneen vuosisadan alkupuolella nousemassa yhä suurempia ja synkempiä. Jo 1700-luvun loppupuolella oli suurten maataloudellisten uudistusten, kuten torppari- ja uutisasutuksen, isonjaon y. m. s. parannusten kautta sekä hyvän aikain suosiolla Suomen maalaisväestö ruvennut nopeasti kasvamaan. Tätä kasvamista jatkui suurella vauhdilla alkupuolella 19. vuosisataa. Maamme väkiluku nousi v. 1825 1,259,151 ja v. 1855 1,688,705 henkeen ja kasvoi ylipäänsä Suomen jouduttua Venäjän yhteyteen viidessäkymmenessä vuodessa lähes kaksinkertaiseksi. Vielä selvemmin

käsitämme tämän lisääntymisen merkityksen, kun mainitsemme, että 1820-luvulla kasvoi väkiluku suhteellisesti yhtä nopeasti kuin 1870-luvulla ja nopeammin kuin minään muina vuosikymmeninä koko vuosisadalla. Myöskin 1840-luvun väenlisäys oli erityisen suuri, melkein 1890-luvun lisäykseen verrattava.

Mutta maan viljellyn alan laajuus tai tuottavuus ei vuosisadan alkupuolella pysynyt väenlisäyksen tasalla, ei kasvanut kaksinkertaiseksi. Talollisten lukumäärä oli vanhoillisesti alallaan; v. 1815 oli Turun, Hämeen, Mikkelin ja Vaasan lääneissä 33,035 ja v. 1850 38,989 talollista. Kun »liikaväestölle» ei liennyt omaa maata, pyrki se edelleenkin suurin joukoin torppareiksi. Mainituissa neljässä läänissä kasvoi torpparien luku vv. 1815—1850 21,582—37,271, siis varsin huomattavasti. Mutta kun parhaat paikat tulivat viljelykseen, rupesi torppariasutus pysähtymään (v. 1875 oli mainituissa lääneissä yhteensä vain 41,566 torppaa). Suurten, sangen suurten maalaisväestön kerrosten täytyi jäädä ilman torppaakin, ruveta rengeiksi, piioiksi ja muiksi vuosityöntekijöiksi tai loisiksi ja irtolaisiksi. Ne luokat kasvoivat pelottavaa vauhtia: renkien, piikain ja muitten vuosityöläisten luku nousi ylempänä mainittuna aikana ja samalla alueella 126,062—169,025 ja loisten ja irtolaisten luku 29,940—62,051.

Kun luoja antoi hyvän vuodentulon, niin tultiinhan sitä toimeen; mökkiläinenkin söi selvää leipää ja maan rintaseutujen tilanomistajat kokosivat raha-arkkunsu pohjalle kapitaleja halvan työvoiman ja maalaistavarain ulkomaille viennin avulla. Mutta koko maatalous perustui vielä viljanviljelykseen ja katovuosia sattui sen pahempi sangen usein: v. 1831, tämän tästäkin 1840- ja 1850-luvuilla ja vihdoin nuo kauheat nälkävuodet 1866—1868. Silloin täytyi isänmaanystävän, virkavaltaisen hallituksenkin ja jokaisen ajattelevan ja tuntevan ihmisen sydämen ahdistuksella kysyä: miten käy lopuksi noitten kasvaneitten työläis- ja irtolaisjoukkojen, mikä on tuon mykässä kurjuudessa kulkevan suunnattoman maalaisköyhälistön lopullinen kohtalo?

Siinä aukeni työväenkysymystä jo iso-isillekin. Mutta samalla aukeni heille apukin. Juuri niinä vuosikymmeninä, jolloin köyhälistön kysymys maassamme vakavasti alkoi, 1840- ja 1850-luvuilla, saapui tänne kansan odotettuna pelastajana kapitalismi uusine keinoineen, tapoineen, käsityksineen ja oppineen. Se oli voittamaton valloittaja ja yhden sukupolven aikana se kumosi ja muutti vanhan yhteiskunnan pohjat ja perustat jättäen seuraajillensa työn täydentämisen ja päättämisen.

Uuden kehityksen uranuurtajina olivat meillä niinkuin muualakin tehtaant. Täällä oli kyllä vanhastaankin muutamia teollisuuslaitoksia, mutta ne olivat, kuten maamme vanhat rautaruukit, lasi-

tehtaat ja muut »manufakturit» taloudellisesti aivan vähäpätöisiä laitoksia, joilla oli suurin merkityksensä vanhain ammattikuntaisten käsitysten murtajina, »manufakturit» kun saivat valtion siipien suojassa toimia ammattikunta-asetuksista riippumatta ja ottaa työhönsä naisia ja lapsiakin.

Mutta vuosisadan keskimmäisenä kolmanneksena alkoi tehdasteollisuudessa kokonaan uusi kehitysura. Ruvettiin perustamaan meidänkin maahamme suurtehtaita, joiden toiminta perustui kapitaliin ja koneisiin ja suureen menekkiin. Antamalla työtä suurille joukoille ja tunkemalla tieltään vanhoja tuotantotapoja nämä suurtehtaat suorastaan rupesivat muuttamaan entisen elämän perusteita. 1830-luvulla alkoivat höyrylaivat tupruta Suomen merillä ja sisävesilläkin avaten aivan uusia aloja kaupalle ja teollisuudelle. Merikaupunkien laivanisännille, jotka olivat onnekailla meriretkillä koonneet kilisevää kultaa, tilanomistajille, joille oli keräytynyt käyttämättömiä säästöjä, tuli kiire sijoittaa kapitalinsa tuottaviin yrityksiin. Perustettiin tehdasyhtiöitä ja laivayhtiöitä. Voitot olivat usein meidän aikamme silmillä katsottuna huimaavia. Niinpä lienevät vanhemmassa pumpuliteollisuudessamme 20—30 % ja vieläkin suuremmat vuosivoitot olleet jokseenkin tavallisia. Innostuttiin uudesta »yhtymishengestä», joka osakeyhtiön taikamaisessa muodossa antoi pienillekin säästöille noin tavattoman sikiämisvoiman. Rahatalous alkoi tunkeutua kaikkialle. Raha tuli ajan aatteeksi ja tunnusmerkitseksi . . . Tahdottiin antaa roponen rahaa köyhillekin ja ruvettiin perustamaan sille säästöpankkeja. Ensimmäinen sellainen perustettiin Suomeen v. 1823. Sen perustajat uskoivat juuri lujasti, että säästäväisyys voi pelastaa köyhälistön ja he taistelivat aatteen uskalluksella niitä vanhoillisia vastaan, jotka uskoivat kristillisen ja siveellisen maailmanjärjestyksen horjuvan, jos palvelusväki rupeisi säästöpankeissa juoksemaan ja siten luopumaan luottamuksesta Jumalaan ja isäntäväen huolenpitoon.

Tehdasjärjestelmän voittokulku tuli erittäin huomattavaksi kutomateollisuuden alalla. Lounais-Suomeen oli jo Ruotsin vallan aikana perustettu pari verkatehdasta, toinen Littoisiin ja toinen Jokioisiin. Ne olivat kumpikin alkuaan maataloudellisesta harrastuksesta perustettujen »kartanotehtaitten» eduskuvia. Mutta Littoinen joutui v. 1823 Turun kauppamiesten yhtiön haltuun ja Jokioisten verkatehtaan sai v. 1838 käsiinsä A. W. Wahren. 1840-luvun puolivälissä olivat nämä verkatehtaat jo verraten suuressa kukoistuksessa. Jokioisissa oli v. 1845 työssä 117 henkeä, jotka uudenaikaisilla kehruu- ja kutomakoneilla valmistivat monenlaisia villatuotteita 39,500 hopearuplan arvosta, ja tehtaan myynti oli järjestetty yli koko Suomen. Littoisissa työskenteli samana vuonna 130 työläistä ja tehtaan valmistukset nousivat 34,400 hopearuplan arvoon. Suomalaisia villoja nämä

verkatehtaat käyttivät enään vain nimeksi. Jokioisten verkatehtaan oli viimeksimainittuna vuonna erityisillä ponnistuksilla onnistunut saada lähes $\frac{1}{4}$ villatarvettaan kotimaasta, Littoisten tuskin $\frac{1}{11}$:kaan. Mutta nämä tehtaat eivät enään olleetkaan manufakturikauden laitoksia; uudenaikuisine koneistoineen, kapitalivoimaisine omistajineen ja johtajineen, suurine tuotantoineen ja yli koko maan ulettuvine menekkineen ne olivat uuden ajan suurteollisuuden edelläkävijöitä.

Vielä kuvaavampi oli puuvillateollisuuden juurtuminen Suomeen. Puuvillalankain kehruuta ja kudontaa harjoitettiin maassamme menneen vuosisadan ensimmäisellä kolmanneksella kotityönä. V. 1830 alkoi skotlantilaisen teknikon James Finlaysonin jo aikaisemmin perustama tehdas Tampereella kehrätä koneellisesti pumpulilankaa, joka oli erittäin sopivaa kansan puolivillaisten ja puolipellavaisten kankaitten loimilangoiksi. Kauan aikaa levittivät »Tampereen lanka-kaupat» tätä haluttua tavaraa maan eri kulmille. V. 1847 perusti A. W. Wahren Forssaan toisen puuvillatehtaan, joka niinkään alkuai-koina kehräsi vain loimilankoja. Sitten lähettivät tehtaat kauppaan myöskin pumpulisia kudelankoja ja ennen pitkää kudottiin kokopumpulisia kankaita kaikkialla; muutamain paikoin, kuten Porvoon tienoilla, muuttui vanha kotiteollisuutena harjoitettu kudonta pumpulikankaitten kudonnaksi. Mutta kun pumpulikankaat näin olivat kotiutuneet tänne, rupesivat tehtaat levittämään kaikkialle konekutoisia kankaitansa työntäen kotikutoiset kankaat helposti syrjään.

Niin täälläkin yhdessä sukupolvessa siirryttiin kotikankaitten aikakaudesta pumpulin ja Littoisten veran aikakauteen.

Höyry- ja konevoiman käyttäminen nosti lyhyessä ajassa Suomessa eloon verraten vilkkaan koneteollisuudenkin. 1830-luvun alussa alkoi toimensa Fiskarin kuuluisa hienotaepaja, josta v. 1837 erittyi mekaninen tehdas (konepaja), molemmat ensimmäiset laatuaan Suomessa. Fiskarin konepajassa lienee valmistettu ensimmäiset kotimaiset höyrykoneet. Täällä työskentelivät tunnetut insinörit Ericsson ja Cowie, kunnes v. 1844 perustivat Turkuun oman mekanisen tehtaansa. Josef Brehmer, joka v. 1837 sai haltuunsa Karkkilan (Högforsin) rautaruukin, perusti sinne v:n 1837 aikoina valssilaitoksen ja putlausuunin, joiden kautta huonoista kotimaisista malmeista voitiin saada kelvollista kankirautaa. Pian sitten levisi putlaustapa muihin-kin rautaruukkeihin. Tällaisten edistysten kautta muuttui vähitellen koko rautateollisuutemme luonne.

Suomen varsinaisen tehdasteollisuuden kehittymistä vanhempina aikoina kuvaavat seuraavat numerot, joiden jatkoksi asetamme koko teollisuutta esittävät numerot uudemmilta ajoilta:

Vuosi		Työn- tekijöitä	Valmisteiden arvo Smk
1855	(ainoastaan tehtaot)	3,419	4,699,880
1875	” ”	13,939	49,202,386
1885	(tehtaot ynnä käsityölaitokset)	39,475	124,771,698
1905	” ” ”	107,828	392,541,700

Eihän tuo ensimmäinen tehdasteollisuus näytä erittäin suurelta ja mahtavalta. Ei sitä voi verratakaan meidän aikamme teollisuuteen. Mutta, kuten jo sanoimme, ensimmäisen teollisuuden uranuurtava merkitys oli sen uutuudessa, sen uusissa aatteissa, siinä että se oli uuden ajan esikuva, avasi kansalle uusia mahdollisuuksia ja perusti koko toimintansa aivan toiselle pohjalle kuin vanha yhteiskunta. Se köyhälistö, joka joutui työhön noihin ensimmäisiin tehtaisiin, ei ollut kehuttavassa, vaan perin säällittävässä tilassa. Edut olivat kokonaan tehtaan isäntäin puolella. Tehtaalaiset olivat vuosipalkollisten asemassa ja kotikurin alaisia; moni »karannut» tehtaantyttö tuotiin kruununkyydillä takaisin työpaikkaansa Tampereelle tai Forssaan. Ja työtä tehtaissa teetettiin armottomasti. Työajan alku oli Tampereen pumpulitehtaassa ensimmältä muistojen mukaan kello 4 ja 5 aamulla ja työpäivän loppu kello 9 ja 10 illalla. 14—15 tuntinen työpäivä oli aivan tavallinen ja yötyötä tekivät pitkinä aikakausina surkeilematta myöskin vanhukset, naiset ja hentoiset lapset.

Mutta sittenkin otettiin tehtaot ja tehdashenki, »industrialismi», Suomessa vastaan uuden ajan alkajana. Taloudellisilla keinoilla, ansiolla ja palkalla, aiottiin nyt karkoittaa nälkä Suomen saloilta, »työn vapaudella» nostaa kaikki hyvinvoinnin tasolle, »vapaalla kilpailulla» avata tie rikkauksiin. Mutta tämä vaati vanhain olojen muuttamista, ahtaitten erioikeuksien ja säätyoikeuksien kukistamista, työkansan vapauttamista isäntiensä holhuusta ja kotipitäjäinsä maaorjuudesta, vapaamielisen valtioelämän luomista, sanalla sanoen yhteiskunnallista kokokäännöstä.

Sellainen oli alkava kapitalismi ja liberalismi alkuperäisessä, nuoressa, puhtaassa muodossaan, jossa sitä J. W. Snellman ja hänen koulukuntansa Suomessa opetti. Me näemme Snellmanin opissa saman ristiriitaisuuden, joka oli itse ajan kapitalistisessa ja liberaalisessa hengessä. Suuri kansalaisemme näki selvästi kapitalismin varjopuolen, sen näet, että — »täydellinen vapaus välttämättä vie siihen, että ken kerran tavaraa omistaa, hän jättää siitä sille, jolla ei mitään ole, ainoastaan sen verran kuin hänen oma etunsa käskee, ja että toiselta puolen hätä pakottaa tarvitsevaista suostumaan mihin välipuheeseen tahansa, kun hän vain sillä pelastuu kurjuudesta». Eivätkä ne tulevaisuuden kuvat, joita hän eteemme maalaa, olleet kovin iloisia ja hauskoja. Hän myöntää, että ammattikuntaisuus — jonka his-

torialliset ansiot hän tuntee — on historiallisen kehityksen kautta tullut tarpeettomaksi ja siis häviävä, mutta hän huomauttaa, etteivät olot sen kautta tule suurestikaan parantumaan. Käsiyöläiset eivät erioikeuksillansa rikastuneet, eikä siis noiden erioikeuksien poistaminenkaan voi parantaa lisääntyvää köyhyyttä. Ei tehdasteollisuuskaan ole kyennyt poistamaan köyhyyttä; koneet ovat vieneet työväeltä ne ansiot, mitä tehdastyön piti sille tuottaa. Yleinen elinkeinovapaus ei ole luova yleistä onnellisuuden tilaa. »Ilmeistä on — hän jatkaa — että ihan täydellinen elinkeinovapaus suo yksityisen kyvyille rajattoman tilan käyttää hyväkseen joka keinoa ansaitakseen tavaraa ja sitä myöten sulkeakseen siitä pois muita. Ja kun tämä kyky, varsinkin työtävän ollessa niinkuin se nyt on, lakkaamatta varttuu, samalla kuin yksilön jo saatu varallisuus karttuu, niin täytyy tästä syntyä mitä suurin erinkaltaisuus omistussuhteissa ja omaisuuden jaon täytyy käydä yhä epätasaisemmaksi. Tämän haltijat saattavat tosin vaihdella, ja rikkaan mies toimellaan ja taidollaan kohota suurimpaan vaurauteen; mutta varallisuus on siitä huolimatta kasautuva verrattain harvoin käsiin, ja tuskin on nähtävissä mitään keskitietä ylöllisen rikkauten ja kurjimman köyhyyden välillä, tai jos tuo korkeintaan on oleva se tila, missä varat niukuin naukuin riittävät tuskin päivän tarpeeksi». Ei maanviljelyskään ole välttävä sellaista kohtaloa. »Tähän asti vaadittu maanjako tulee silloin vain helpottamaan rahamiehen voitollepääsöä, ja pian kaikki maaomaisuuskin joutuu vähäisen yksilöjoukon käsiin, mutta maanviljelijäin suuri paljosto vaipuu palkattujen työläisten asteelle».

Ja kumminkin Snellman täydestä vakaumuksestaan hyväksyi sellaisen elinkeinovapauden.

Hän piti kapitalistista vapautta välttämättömänä, vieläpä suorastaan hyvänäkin. Hän luuli kapitalistisen suurtuotannon olevan ainoan keinon lisääntyvän väestön tarpeitten tyydyttämiseksi. Hän katsoi kansallisvarallisuuden kasvamista tärkeämmäksi kuin omaisuuden tasisempaa jakoa, ja käsitti kansallisvarallisuuden yksityiseksi rikkaudeksi.

Me hämmästyimme nähdessämme miehen, joka valtion ja kansallisuuden alalla jyrkimmästi vastustaa yksilöllisyyttä ja yksilöjen oikeutta ja lämpimimmin puhuu ihmisten yhteenkuuluvaisuuden ja yhteiskunnan puolesta, nyt taloudellisella alalla häikäilemättä puolustavan yksilön oikeuksia äärimmäisten liberalistien oppien mukaan.

Tämä ilmeinen ristiriita on kuitenkin selitettävissä. Snellman ei ikinä olisi voinut puhua noin, ellei hänellä olisi ollut taikakeinoa, millä hän sai tulen ja veden sopimaan toisiinsa. Tämä taikakeino oli hänen sokea uskonsa kansallisuuden ihmeitä tekevään voimaan ja kaikkivaltaisuuteen, jonka rinnalla koko taloudellinen kysymys,

koko yhteiskuntatalous oli vain toisarvoista laatua. Hän hyväksyi yksilöistalouden ainoastaan siitä syystä, että luuli sen edistävän korkeampia henkisiä tarkoituksia, että uskoi vapaan kilpailun olevan ainoastaan sisäisen vapauden ulkonaista ilmausta, »ihmisarvon tajunnasta lähtenyttä vapautta voimain käyttämiseen» j. n. e. Kaikilla aineellisilla voimilla oli hänen mielestään näet olemuksensa juuri henkisessä kehityksessä. Henkiset voimat ne maailmaa johtavat. Väestön kasvaminenkin on seurauksena kohoavasta sivistyksestä, joka asettaa lain väkivallan sijaan ja suopi suojaa hiljaiselle perhe-elämälle sekä kansalaisvapaudelle. Mitäpä siis mammonasta, kun on kysymyksessä paljon suuremmat asiat, mitäpä »satunnaisesta omistamisesta», kunhan vain korkeampi itsetaju herää, kansallissivistys karttuu ja ihmiskunta saapi nauttia työmme hedelmiä! Ei hätää mitään! Antaa kapitalismin kukoistaa: siveellinen mieliala, kansan vaikutus valtion oloihin, karttuva valtiollinen vapaus, kansanvaltainen hallitusmuoto, rikkaitten ankarampi verotus, yleinen ihmisarvo ja yhdenvertaisuus, kaikki se on lievittävä ja tasoittava yhteiskunnan epäsuopeita suhteita. Näin sai Snellman entiset olot ja nykyajan vaatimukset sopimaan keskenään filosofian rauhoitetussa oppitarhassa.

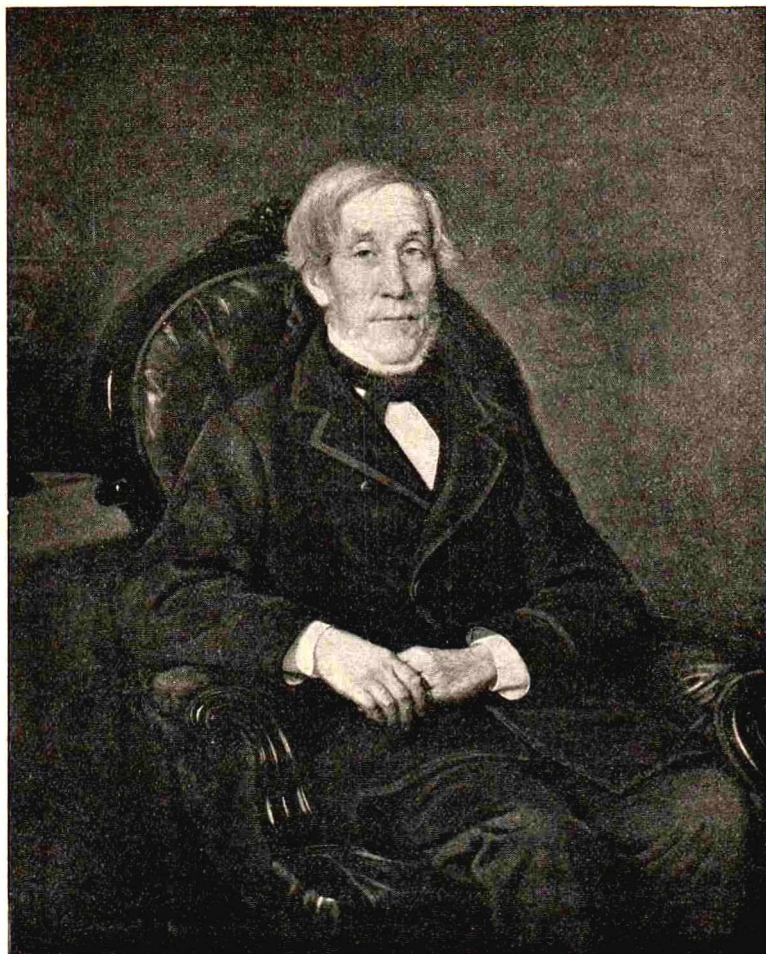
Astuttuaan pilventakaisista aatemaailmoista tosielämän tehtäviin Snellman hiukkasen miedonsi jyrkkää oppiansa. Hän oppi näkemään, että kansallisuuskin vaati pohjakseen aineellisten olojen korjaamista ja ettei korkea kansansivistys voinut menestyä alhaisissa taloudellisissa oloissa. Sitä näkökohtaa esittää hän esim. kirjoituksessaan »Suomen teollisuus Suomen kansallisuuden ehtona». Suurteollisuuden kehittymisen mahdollisuudet eivät hänen silmissään olleet erittäin suuret. Hän lausui lämpimiä sanoja vähäväkistenkin, itsellisten ja mäkitupalaisten elinkeinojen kohottamisen puolesta. Tarkemmin tutustuttuaan maamme työoloihin ei hän enään ollut toivoton käsityönkään kohottamisesta, vaikka tiesi sen kurjuuden ja arveli suurimman osan käsityöläisten työväkeä »päättävän päivänsä maantiellä, sairaaloissa tai vankilassa».

Erittäin innokkaasti ryhtyi Snellman »Saimassaan» taistelemaan työtätekevään luokkain oikeudellisen vapautumisen puolesta, joka 1840- ja 1850-luvuilla oli vilkkaan väittelyn alaisena julkisuudessa. Silloin oli maassamme vielä voimassa n. s. »laillinen suojelus», joka riisti työvältä liikkumisvapauden ja satoi sen tavallaan jonkinlaiseen maorjuuteen. Muutos näissä oloissa oli tarpeellinen sekä yleisen kansalaisvapauden että elinkeinojen edistymisen kannalta. Työväki itsekkin luonnollisesti toivoi vapautumistaan. Saattoiko oikeudellisesti vapautunutkaan työväki puoltaa vapauttaan kasvavaa kapitalismia vastaan, oli eri kysymys, joka ei tehnyt vapautumista tarpeettomaksi. »Saiman» kirjoitukset tästä vapautumiskysymyksestä ansaitsevat työvään

huomiota vielä tänäkin päivänä. Rohkeasti leimattiin niissä työväen vapautta sortavat asetukset suorastaan hyljättäviksi, epäsiiveellisiksi laeiksi. Kerrassaan liikuttava on Snellmanin kuvaus n. s. irtolaisnaisten kohtalosta. »Täällä Kuopiossa esim. — niin hän lausuu — ei kaupungin työkansaan kuuluva isä voi antaa viisitoistavuotiselle tyttärelleen laillista suojelusta. Tyttö ei saa jäädä kotiansa, vaan on hänen lähdeittävä ottamaan vuosipalvelusta. Jos hän lankee viette-lykseen, jota vastaan äidinhuoli ei saa häntä suojella, ja hän saa aviottoman lapsen, niin silloin vasta on hänellä laillinen suojelus. Lieneekö siitä taikka muusta syystä johtunut — mutta sattunut on, että noin viidestäkymmenestä irtolaisesta naisesta, jotka yhden vuoden kuluessa otettiin Lappeenrannan kehruhuoneeseen, oli puolet eli 'kaksikymmentäneljä' (sanoo 24 yhtenä vuonna) lähetetty sinne Kuopiosta.» — »Vankilasta harva palaa parantuneena.»

V:n 1856 aikoina tekivät Suomen johtavat tilanhaltijat Turun talousseurassa sellaisen esityksen, että maalaistyöväki olisi lain määräyksellä pakotettava määrättyinä vuodenaikoina tekemään maanomistajille palkkatyötä. Tämä meidänkin oloissamme kuulumaton vaatimus saattoi Snellmanin tarttumaan musertavaan nuijaansa. Hän lausui silloin m. m. seuraavat muistettavat sanat: »Ei minkään ihmisviisailun avulla voida milloinkaan oikeuden ja kohtuuden nimellä kullata sellaisia lakeja, kuin mainittu ehdotus vaatii, joiden kautta palvelija pakotettaisiin vastaanottamaan työn ja palkan isännältä, joka ei ole velvollinen antamaan hänelle kumpaakaan. Ehdotus käypi vielä ihmeellisemmäksi, kun se lähtee siitä avoimesti tunnustamastaan perusteesta, että isäntä ei voi eikä ole velvollinen antamaan palvelijalle työtä ja palkkaa kaikkina vuoden aikoina. Sen kautta se on itsensä tuominnut. Orjuus oli, kuten usein on sanottukin, siitä ehdottomasti parempi, että isäntä joka tapauksessa oli velkapää elättämään palvelijan ja hänen perheensä — ja että hänen oma etunsaakin sitä vaati.»

LIBERALISMI pääsi vihdoinkin täyteen valtaan meidänkin yhteiskunnassamme. Itämaisen sodan päätyttyä ja Aleksanteri II:n nousua Venäjän valtaistuimelle alkoi Venäjän valtakunnassa ja myöskin Suomessa vapaamielinen hallitussuunta. Jo 1850-luvulla syntyi Suomessa vilkasta taloudellista ja yhteiskunnallista toimintaa. 1860- ja 1870-luvut, vieläpä kappale 1880-lukuakin muodostavat liberalismiin suuren valtakauden Suomessa. Erittäinkin on kuusikymmen-luku siinä suhteessa muistettava. V. 1863 kokoontuivat uudelleen valtiopäivät, jotka olivat nukkuneet sitten v:n 1809. Nyt vasta pääsi valtiollinen elämä Suomessa varsinaisesti alkamaan. V. 1869 vahvistettu valtiopäiväjärjestys ei tosin perustunut kaksikamarijärjestelmään,

Juhana Wilhelm Snellman.

joka vähää ennen oli toteutettu Ruotsissa, vaan valtiopäiväin neljän vanhan säädyn katsottiin nyt edustavan» Suomen kansaa», ja jotta toteutettaisiin tätä sananpartta edes kaupungeissa annettiin myöhemmin valtiollinen äänivalta jokseenkin kaikille taloudellisesti itsenäisille, kunnallisveroja maksaville miespuolisille kaupunkilaisille, jotka saivat käyttää tätä oikeuttaan kaupunkien itsensä määrättävän ääniasteikon mukaan. Aika oli valtiollisesti hyvin ihanteellinen ja hyvällä tahdolla toivottiin kansalaisten keskinäiset epäkohdat vältettävän. Samalla tavoin kävi kunnallisen vapauden, jonka v:n 1865 laki antoi maalaiskunnille ja v:n 1873 laki kaupunkikunnille. Tasa-arvoisuuden nimessä suotiin veronmaksun kunnia köyhemmillekin kaupunkilaisille, mutta määräysvallan pitivät ne, jotka suurella perinnöllään,

onnekkailla huijauksillaan tai muilla tavoin hankituilla suurilla tuloillaan olivat todistaneet hyödyllisyytensä yhteiskunnalle. Kunnallinen 25-äänen asteikko oli kapitalismin lempilapsia, senpä vuoksi ei sitä meidänkään aikamme ole saanut poistetuksi.

Yhteiskunnallisella alalla toteutti liberalismiin aatteita mainittavammin jo v:n 1852 vaivashoitoasetus, jonka muka liiallista anteliaisuutta apuatarvitsevia kohtaan sittemmin v:n 1879 lailla supistettiin. 1860-luvulla saatiin säädetyksi useita maan osittamista, naisen oikeuksia ja erittäinkin työkausan vapaata liikkumista koskevia lakeja. Viimemainittua oikeutta ruvettiin näinä rautatierakennusten, tehtaitten perustamisen ja alkavan tukkiliikkeen aikoina laajasti käyttämään. Tästä puolin alkoivat maamme kaupungitkin nopeammin kasvaa.

Perin pohjaisiin mullistus kuitenkin tapahtui maan taloudellisissa oloissa. Kun oli 1850-luvun sotavahingot saatu korjatuksi ja paha kaupapula voitetuksi, alkoi täällä varsinaisesti rautateitten, valtiolainain ja pankkien aika. Maatalouskin muuttui ajan hengen vaatimusten mukaan rahalla ja luotolla toimivaksi elinkeinoksi. Viljanviljelys alkoi väistyä rehuviljelyksen ja karjatalouden tieltä, jolla tavoin maanviljelijä sai paremmin irti rahaa. Kuusikymmenluvun hirveät katovuodet vahvistivat mielipiteitä tällaisen muutoksen tarpeellisuudesta. Katovuosien jälkeen tulivat rahaiset ja roskaiset tukkivuodet, jolloin tarinain mukaan tukkiherrain hevoksetkin joivat sampanjaa ja pomot itse seteleillä sikarejaan syyttelivät. Valtion entinen abdinkotila muuttui nyt vastakohdakseen, kun valtiontulot suuresti enenivät. Maamme v. 1878 kannettavakseen ottama sotilastaakkakaan ei valtion hyvää taloudellista asemaa horjuttanut. Suostuntavero, jota jonkun aikaa oli kannettu, saatettiin 1880-luvulla lopettaa, sillä tehdasteollisuudeksi muuttunut viinanvalmistus tuotti monta vertaa suurempia tuloja valtiolle. Kaupunkikunnat alkoivat tuottavain kunnallisverojen ja luottotalouden nojalla harjoittaa suurenmoista kunnallistaloutta, jossa ei väestön terveyttä eikä valistustakaan unohdettu. Kaupunkeihin perustettiin valtion tai yksityisten toimesta oppikouluja, sillä sivistyselämässäkkin alkoi vilkas kilpailu.

Tälle pohjalle muodostui liberalinen puolue, joka 1860-luvulta 1880-luvulle saakka oli maamme johtavana puolueena. V. 1880, johon aikaan kansallisuusperustalla muodostuneet kielipuolueet, »fenomanit» ja »viikingit», alkoivat taistelunsa johtovallasta, julkaisi liberalinen puolue kuuluisan ohjelmansa näitä uusia puolueita vastaan. Liberalisen puolueen ohjelman allekirjoittajista mainittakoon W. Hackman, L. Mechelin, F. K. Nybom, J. W. Runeberg, R. A. Wrede. Tämän ohjelmansa mukaan oli liberalinen puolue ensi sijassa valtiollis-yhteiskunnallinen puolue. Se piti tärkeimpänä tehtävänään

Leo Mechelin * 1840.

Helsingin työväenyhdistyksen alituinen jäsen.

säilyttää ja kehittää maan vanhaa perustuslaillista oikeuspohjaa, ja siinä kohden on sillä ollutkin todellisia ansioita. Taloudellisella alalla puolue edusti puhtainta kapitalismia. Liberalien ohjelmassa tuomittiin »epäliberalit opit», jotka olivat alkaneet tunkeutua Suomeenkin. Edelleen julistettiin, että valtion tuli pysyä erillänsä kaikesta tuotannollisen työn säännöstelemisestä, kaikesta sekaantumisesta yksityisen yritteliäisyyden toimeen ja työhön; ainoastaan elinkeinojen yleisten ehtojen parantamisessa jätettiin valtiolle tehtävää ja sai se myöskin kunnian »poistaa sellaisia esteitä ja vaikeuksia, joiden tieltäraivaamiseen yksityisten voimat eivät riitä». Yhteiskunnallisesti sanoi liberalinen puolue pitävänsä kaikkien tasa-arvoisuulta lain edessä oikeana kansanvaltana, »mutta me hylkäämme — saarnattiin ohjelmassa — kansanvillisen (demagogisen) vaatimuksen törkeän, ehdottoman tasa-arvoisuuden aikaansaamiseksi, minkä edessä se lahjakkaisuuden, kasvatuksen, sivistyksen, varallisuuden ja vaiku-

tuksen erilaisuus, joka luonnon lakien ja kaikkien kansain koke-
muksen mukaan aina on ollut olemassa, olisi hävitettävä, ja kaikki
ihmiset vedettävät yhteiskunnallisen erilaisuuden alhaisimmalle as-
teelle.» Siis tuo myöhemminkin kuultu tunnuslause: ei ylhäisiä alas,
mutta alhaiset ylös!

Tarkoilleen tämän kaavan mukainen oli liberalisen aikakauden
työolojen perustava ja järjestävä laki, v:n 1879 elinkeinoasetus. Jo
v. 1859 oli annettu hallinnollinen käsityöläisasetus, joka toisella
jalallaan jo seisoi vapaan kilpailun alueella, mutta toisella vielä
vanhassa patriarkallisuudessa. Niinpä siinä julistettiin useita käsi-
työammatteja vapaiksi ammattikunta-asetusten alaisuudesta; m. m.
saatiin tästä lähin harjoittaa rajasuutarin ammattia sekä valmistaa
työväenluokan jalkineita ja naisten ja lasten kangaskenkiä vapaan
kilpailun oppien mukaisesti, mutta herrassaappaitten suutaroinen
ätettiin vielä vanhan lain alaiseksi, ammattioppineitten mestarien
yhteiskunnalliseksi yksinoikeudeksi. Omaksi elatukseksen sai kuka
hyvänsä maalla ja kaupungissa harjoittaa; mitä ammattia tahansa,
mutta kun maistratit saivat oikeuden verottaa tällaista elinkeinoa,
eivät »itsesuojelijat» kaupungeissa päässeet makeanleivän päiville.

1860-luvun valtiopäivillä heitettiin vanhat ammattikuntakäsityk-
set romukoppaan ja täydellinen ammatti- ja kauppavapaus nostettiin
yleiseksi periaatteeksi. Mutta olevain ammattikuntaolojen täydellistä
kumoamista ei uskallettu toimittaa, koska porvarien perustuslaillisten
oikeuksien ja kaupunkien verotusolojen luultiin siitä kärsivän. Sen-
vuoksi v. 1868 julaistu laajennettua kauppa- ja elinkeinovapautta
koskeva laki vielä jäi hoippumaan vanhan ja uuden välille. Maa-
kauppiaat, jotka kymmentä vuotta aikaisemmin annetun asetuksen
mukaan eivät saaneet asettua 5 peninkulmaa lähemmäksi kaupunkia
ja joita porvarissääty sitten suostui päästämään 3 peninkulman pää-
hän kaupungeista, pääsivät nyt 1 peninkulman päähän porvarien
tulliporteista. Työntekijöistä sisälsi asetus useita huomattavia sään-
nöksiä, kuten palvelussopimuksen rajoittamisen enintään kolmeksi
vuodeksi, kiellon käyttää teolliseen työhön 12 vuotta nuorempia
lapsia muuten kuin erityisellä virallisella luvalla ja silloinkin vain
enintään 6 tuntia päivässä, ja kiellon käyttää 18 vuotta nuorempia
työntekijöitä yötyöhön muuten kuin erityisellä virallisella luvalla.

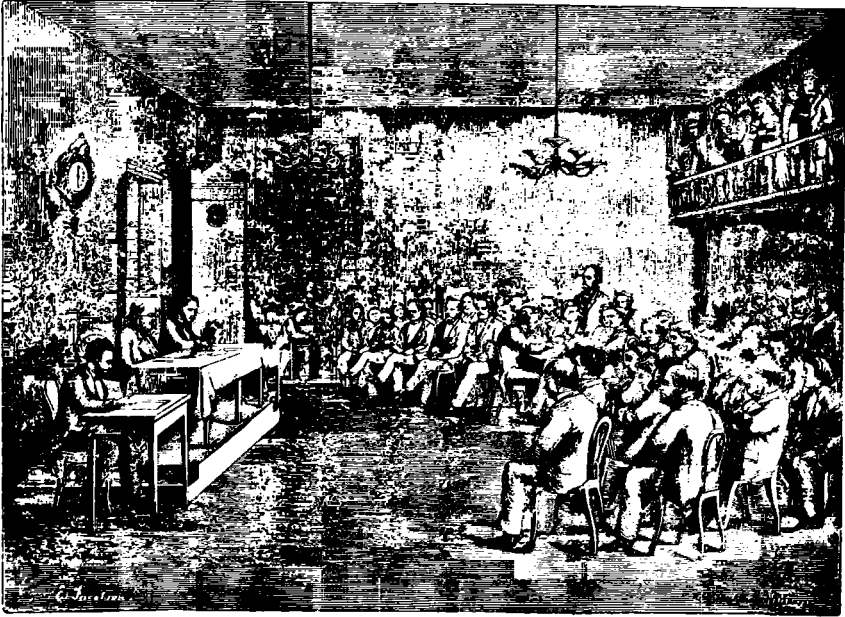
V:n 1879 elinkeinoasetus oli niin toisessa kuin toisessakin suh-
teessa edelläkävijöitensä kapitalistisempi. Vapaus tuli nyt täydelli-
seksi; ei vaadittu elinkeinonharjoittajalta enään edes hyvää mainetta-
kaan, koska huonon maineen voi niin monella tavalla tulkita. Kaikki
työn ja tavaran kehnoutta, väärennyksiä estävät tokeet yksinkertai-
sesti pyyhittiin pois, koska — kuten hallituksen esityksen perus-
teluissa niin aikaa kuvaavasti lausuttiin — kuluttava yleisö parhai-

ten valvoo työn ja tavaran. Kuka poropeukalo hyvänsä voi ryhtyä min-kälaiseen konehommaan hyvänsä, koska ammatin menestys ei riipu ammattitaidosta, vaan kaupallisesta kyvystä, yleisön luottamuksesta y. m. s. Edellisen lain huolet lasten käyttämisestä teollisessa työssä katsottiin liiallisiksi, ja sallittiin nyt 12 vuotta nuorempain lasten käyttämistä tehdastyössä vanhempain ja lääkärin luvalla, joten virallisesta luvanhanhinnasta päästiin, ja samalla tavoin saatiin alle 18 vuoden ikäisiä työntekijöitä käyttää yötyöhön holhoojain ja lääkärin luvalla. Turhaan huomautettiin valtiopäivillä, että luvan antavat lääkärit ovat tehtaitten palkoissa ja turhaan tekivät kaksi ylempää säätyä kerran jo päätöksen, että alle 12 vuotiaitten lasten ammatillinen työ olisi kokonaan ehdottomasti kiellettävä. Suomi piti nyt tehtämän onnelliseksi elinkeinollisella vapaudella.

Kansan onnellisuutta ja yhteiskunnallista rauhaa eivät liberaalien silmät saaneet nähdä. Ensinnäkin tulivat maanviljelijät tyytymättömiksi siihen, että tehtaat, tukkiherrat ja rautatietyöt viettelivät maanviljelykseltä pois palvelijat ja työväen ja yllyttivät uskolliseksi jääneen työväenkin vaatimaan parempia palkkoja. Tämä agrarinen tyytymättömyys, jota muuten on jatkunut tähän päivään saakka, puhkesi 1870-luvulla, työn vapauden ensi innostuksen laattua, ilmeiseksi vihamielisyydeksi työntekijöitä kohtaan. Muissakin omistavissa luokissa levisi tähän aikaan kulkevan työväen kauhu. 1872 v:n valtiopäivillä esitti edusmies Heikura talonpoikaissäädystä entisiä ankaroita irtolaisasetuksia uudistettavaksi ja edusmies Laurikainen samassa säädystä suunnitteli vanhan hyvän ajan »laillisen suojeluksen» palauttamista asiaankuuluvine pakko- ja työlaitoksineen. Vv:n 1877—78 valtiopäivillä teki hallitus esityksen, että työtä kuljeksivaa työkykyistä henkilöä, joka ei ollut työn etsinnässä tai muussa luvallisessa toimessa, saataisiin ilman muuta käsitellä irtolaisena (s. o. lähettää linnaan). Säädyt tämän esityksen hyväksyivät, vaikkei siitä toki lakia tullut. Samoille valtiopäiville teki hallitus maanviljelijäin taholta tulleitten pyyntöjen johdosta esityksen palveluksesta karanteiden palvelijain rangaistuksen koventamisesta: ellei isäntä tahtoisii ottaa takaisin tuotua karannutta palvelijaansa uudelleen palvelukseensa, oli palvelija tuomittava kuritushuoneeseen, ja se toinen, joka ottaisi karanteen palvelijan palvelukseensa, tuomittava 500 markan sakkoihin! Lakivaliokunta kuitenkin katsoi rangaistusta liian kovaksi, sillä karkaaminen oli ainoastaan sopimuksen rikkomista, mutta katsoi valiokunta sopivaksi, että karannut palvelija saisi 300 markan sakon tai »varain puutteessa» vastaavan määrän vettäleipää. Sen tapaiseksi tulikin valtiopäiväin päätös ja laki.

Selvisi sentään aikalaisillekin, ettei keinoilla sellaisilla pysyvää työväenolojen parannusta aikaansaataisi. Täytyi ruveta ajattelemaan

Talonpoikaissäädyn istunto 1877—1878 vv:n valtiopäivillä.

kansan auttamista toisellakin tapaa. Taloudellista elämää ymmärtävät laskumiehet ja ihmisystävälliset papit esittelivät suunnitelmiansa. Yksi keksi yhtä, toinen toista. Jo kuusikymmenluvun ensimmäisillä valtiopäivillä suunnitteli pappissäätö jonkinlaista uutisasutusta »työkomppaniain» kautta. Kumpulainen talonpoikaissäädössä esitti, että rahvas »eli henkilöt yleensä» perustaisivat yleisen leski- ja orpokassan, niinkuin virkamiehilläkin oli. J. U. S. Gripenberg koetti aatelisiä säästöveriteitaan innostuttaa yleisen palvelus- ja työväen säästö- ja eläkelaitoksen perustamiseen. Paras kumminkin oli arvoisain edusmiesten Hahlin, Kuisman ja Paganuksen v. 1872 valmistunut suurenmoinen suunnitelma, esitetty uusia hyviä tuumia aina kuuntelevassa talonpoikaissäädössä. He näet esittivät, että jokaiseen pitäjään perustettaisiin pankki, mihin kukin määräjän saavuttanut kunnan asukas velvoitettaisiin tallettamaan määräsomma (mies 100, nainen 50 mk.). Ken maksaisi summan, se saisi liikkua kaikkialla maassa elinkeinovapautta nauttimassa, jota vastoin sellainen, joka ei voisi pankkikirjaa kruununmiehille näyttää, joutuisi irtolaislain alaiseksi. Paremmaksi tehoksi olisi naimisiin pääseminen tehtävä tuosta säästöstä riippuvaksi. — Vielä v. 1888 jatkui pappissäädössä työväen pakollisen säästämisen ja kaikenlaisten kansanparannuslaitosten suunnittelemista.

Käytännöllisesti parempia onnellistuttamiskeinoja keksittiin

valtiopäiväin ulkopuolella. Niistä on etupäässä mainittava vakuutuslaitokset. Ensinnä tulivat n. s. »pääoma- ja elinkorkolaitokset», joissa keinoteltiin kuolleitten osakkaitten kustannuksella, ja sitten henkivakuutusyhtiöt, joiden tarkoitus oli päinvastoin elossa olevain osakkaitten kustannuksella korvata kuoleman tuottamia vahinkoja. Mutta työväenolojen parantamiseksi eivät nämäkään kapitalistisen valtakauden keksinnöt kelvanneet; nehan vain korvasivat tapahtuneita taloudellisia vahinkoja niille miekkosille, joilla oli varaa ostaa itselleen tämä yhteiskunnallinen etu. Itse yhteiskunnallisen kivun nämä, niinkuin kaikki muutkin »vakuutukset», jättivät olemaan.

Ja niinpä täytyi Suomenkin liberalien ja vapaakilpailulaisten tunnustaa kykenemättömyytensä auttamaan yhteiskuntaa. Tarvittiin voimakkaampaa auttajaa, täytyi valtion sekaantua työn sisällisiin asioihin, täytyi rajoittaa vapaata kilpailua, suojella ja turvata työntekijöitä yhä arveluttavampia ruumiillisia ja henkisiä vaaroja vastaan. Olojen pakko pusersi esiin uusia yhteiskunnallisia aatteita, »epäliberalisia» oppeja, joiden tunnustaminen merkitsi vanhan talousjärjestelmän tuomitsemista ja uuden aikakauden alkamista. Näitä oppeja oli lähinnä työväensuojelus kaikessa laajuudessaan.

Kahdeksankymmenluvulla uusi aika läheni jo kuuluvilla askeleilla. Mutta uusien aatteiden ensimmäisiä esitaisteluja käytiin jo 1860- ja 1870-luvuilla. Suomen kenralikvernörin alotteesta pantiin 1860-luvun alussa toimeen tehdasolojen tutkimus, joka paljasti hirvittäviä epäkohtia tulitikkuteollisuudessa, varsinkin Porissa; siellä raivosi fosforimyrkytys, jonka uhrit kaikessa hiljaisuudessa vietiin Tukholman sairaaloihin, etteivät Suomessa herättäisi huomiota. Valtio kiiruhti julkaisemaan erityisen asetuksen fosforin käyttämisestä tulitikkuteollisuudessa. Myöskin Forssan puuvillatehtaasta tuli ilmi huolestuttavia oloja. Hallitus jätti niiden korjaamisen tehtaanisäntäin herrassanan varaan, millä epäkohdat eivät korjautuneet, niinkuin valtiopäivillä myöhemmin kyllä tuli ilmi. Mitään tuntuvampia parannuksia ei koko kuusikymmenluvulla työväenoloissa saatu aikaan.

Seuraavalla vuosikymmenellä olivat kapitalismi ja liberalismi täällä kunniansa kukkuloilla. Keskellä tätä aikaa, jolloin Suomen vakaan ja varman yleisön mielissä vallitsi »Internationalen» ja Parisin kommunin hurmahengen pyhä kammo ja syvä kiitollisuus Luojaa kohtaan, joka oli säästänyt maattamme siitakin kauhistuttavasta saastasta, teki varmaan omituisen vaikutuksen A. F. G(ranfeltin) »Morgonbladetissa» v. 1874 julkaisema kirjoitussarja, jossa hän täysin kristillissosialistiseen tapaan selvittää ulkomaisten oppineitten mielipiteitä aikamme sosialistisista liikkeistä. Kirjoituksessa julistettiin

jo itse sosialinen kysymys kristilliseksi ja etsittiin Ranskan vallankumouksen aatteiden syvimpiä juuria kristillisyydestä, vaikkapa valankumouksessa olikin noita aatteita koetettu toteuttaa väärällä tavalla. Manchesterilainen kansallistalous leimattiin anarkistiseksi ja havaittiin »kommunistisen sosialismin» lailliseksi isäksi, vaikkeivät manchesteriläiset sukulaisuutta tunnustaneetkaan. Meikäläiset sivistyneet saivat nyt omasta lehdestään lukea, että »socialismin reaktioni (vastaliike) nykyaikaista ekonomismia (taloudellisuutta) vastaan oli itsessään oikeutettu», vaikkei sen tapa ollutkaan suositeltava. Itsenäisemmin ja kourivammin käsitteli Yrjö Koskinen näitä ajan vaarallisia kysymyksiä »Kirjallisessa kuukauslehdessä» 1874 julkaisemassaan kirjoituksessa »Työväen seikka». Siinä hän jo suoraan ja selvästi kuvaa sosialismin odotettavaa saapumista Suomeenkin, missä ainoastaan tehdasliikkeen vähäpätöisyys sekä ylipäänsä kaupunkiemme pienuus ei ollut vielä sallinut suurta karttumista »siinä työväenluokassa, joka tavallisesti paraiten pystyy vaatimuksiensa ja tarpeitansa pontevasti puolustamaan» . . . »Socialismini ei ole meidän maahan voinut rikkaruohojansa kylvää, eikä Internationali ole tänne voinut liittokuntiansa levittää. Oikeastaan ei ole aihetta tästä asianlaidasta mitenkään kerskata; sillä silmän-nähtävästi siihen on syynä ainoastaan maamme myöhästynyt taloudellinen kanta. Ne maat, jotka ovat edistyksessä kauemmas ennättäneet, saavat myöskin edistyksen haittoja aikaisemmin kokea, ja niiden on sen kautta kunnia tehdä johtajien virkaa aian kysymysten ratkaisemisessa. Me puolestamme tulemme toisessa niinkuin toisessakin katsannossa jälestäpäin.» Viitaten läheiseen Ruotsiin, missä riihen nurkka jo paloi, kirjoittaja ennusti, että työväen kysymykset »kerran meillekin tulevat ja tullessaan ne epäilemättä tuovat taisteluita, joita kenties ei käy välttäminen, mutta joiden kiivautta olisi terveellinen jotenkin lievittää». Sellaisena lievityskeinona suositteli kirjoittaja valtion tehokkaampaa toimintaa yhteiskunnallisella alalla sekä työväen itsetoimintaa Schulze-Delitzschin alkaman liikkeen tapaan.

Yrjö Koskinen oli Saksassa alkaneen valtiosocialismin ensimmäisiä edustajia Suomessa. Hän sai pian suuren joukon oppitovereita, varsinkin nuoria lakimiehiä, jotka sovittivat näitä uusia aatteita meidän vanhaan pohjoismaiseen yhteiskuntajärjestyksemme yhtä kauniisti ja taitavasti kuin manchesteriläiset olivat siitä johtaneet vapaus-oppejansa. Heidän rinnallaan on mainittava Th. Rein, joka »Kirjallisessa kuukauslehdessä» 1878 käsitteli »Liberalismia ja socialismia» etillistä (siveellistä) socialismia muistuttavalla tavalla. Nimenomaan moittii Rein liberalismiin epä-inhimillisiä johtopäätöksiä. »Se julistaa työn vapautta; mutta vapaa 'työntekijä' kärsii nälkää ja näkee lastensa kasvavan rujoiksi ja viallisiksi, jotka ovat tuomitut

sekä hengellisesti että ruumiillisesti surkastumaan. Liberalismi ei ole tässäkään asiassa osannut eroittaa kuorta ytimeä; sillä samalla kuin se, toteuttaen vapauden taloudellisella alalla, on tahtonut edistää rikkauten karttumista, on se tämän tähden pannut alttiiksi työntekijän, s. o. ihmisen. Ja kuitenkin pitäisi oikeastaan rikkauten oleman välikappaleena ja ihmisen olennon tarkoituksena, eikä päinvastoin.» Yhtäkaikki tämäkin kirjoittaja piti aikansa sosialismia yhteiskunnallisena vaarallisena ilmiönä.

Seitsenkymmenluvun aatteita harrastaneella nuorisolla oli tilaisuus seuraavain vuosikymmenien kuluessa toteuttaa harrastuksiansa lainsäädännössä. On meidänkin maassamme pantu alulle — ja suunniteltu pitkälle eteenpäin — jonkinlainen työväenlainsäädäntö: v:n 1889 laki antoi säännöksiä lasten ja naisten tehdastyöstä, varovaisuus- ja terveystoimenpiteistä tehtaissa, ammattientarkastuksesta j. n. e., v:n 1895 laki sääti pakollisen tapaturmavakuutuksen teolliselle työväellä ja v. 1897 annettiin lakimääräyksiä kaikenlaisten työväen apukassain hoidosta. V. 1907 on saatu leipomolaki. Valtion yleisiä toimia ovat kaupunkikunnat toisilla aloilla jatkaneet. Ne ovat edistäneet työväenasuntojen rakentamista, rakentaneet itse kunnallisia työväenasuntoja, perustaneet työnvälitystoimistoja, järjestäneet hätäaputoita, jopa työttömyysvakuutuslaitoksiakin. Ja mihin kunnat ovat jättäneet, siitä ovat yhdistykset ja yksityiset jatkaneet; laaja on se »yhteiskunnallisen reformin» työkenttä, jota tälläkin tavoin viljellään.

TYÖVÄKI ITSE katseli kauan syrjästä kaikkia edellä kerrottuja rientoja. Yhteiskunnan taloudellisia perusteita enempää kuin valtiollisiakaan valtasuhteita eivät omistavain luokkain parannuspuuhat rahtuakaan muuttaneet. Ja kumminkin koko yhteiskunta täälläkin tunki ja tunnusti, että perustusten täydellinen muuttaminen, olojen sisimpään ulottuva parannus oli tarpeen, ettei edistyksen pyörä kerrassaan seisahtuisi, kansan elämä aivan tukehtuisi, valtiollinen elämä peräti kivettyisi. Niinkuin aina maailmanhistorian suurissa muutoksissa täytyi nyt meidänkin syrjäisessä maassamme uuden kansanluokan nousta luomaan uusia oloja. Työväenliikkeen täytyi alkaa, sosialismin syntyä.

Vähää tarkoittavana, pieneen tyytyvänä työntekijäin yhteisrientiona on työväenliike maassamme sangen vanha. Ruotsin aikoihin ulettuvat monet 19-vuosisadan alkupuolella kukoistaneet eivätkä vieläkään tyyten hävinneet työväen keskinäiset apuyhdistykset (»kisälliveljeyskunnat», »työmiesten arkut» y. m. s.). Vuosisadan jälkipuoliskon alkaessa tulivat kaikenlaiset sivistys- ja huvituspyrinnöt suosioon työväen maailmassa, tavallisesti työväkeäkin muistavain sivist-

A. Järvenpää.

* 2. 5. 1856. Viivaaja. Ensimmäisiä jäseniä Helsingin työväenyhdistyksessä, jossa paljon vaikuttanut.

tyneitten suosiollisella avulla. Kaupunkilaistyöväen keskuudessa perustettiin jo 1850-luvun loppupuolella ja 1860-luvun alulla laulukuntia (Turku, Helsinki). Samaan aikaan perustivat Tampereen tehtaalaiset »luku-yhtiön», josta 1866 muodostui »Pumpulitehtaan työntekijäin seura»; sen tarkoitus ja toimi ilmaistiin tehtaan isännistön vahvistamain sääntöjen seuraavissa pykälissä: »§ 1. Tämän yhtiön tarkoituksena on toimittaa työmiehille tilaisuutta seurallisiin kokouksiin, joissa harjoitetaan laulantoa, lukemista ja luentoja, tällä yleensä heille sivistystä tarjotaan.» — »§ 8. Maksut käytetään kirjoihin ja muihin seuran tarpeisiin. Sanomia toimitetaan tehtaan puolesta, eikä niitä saa viedä kotiin.» — »§ 9. Kaikki kortinlyönti on kielletty.» — »§ 10. Ruokahuoneen isäntä antakoon kahvia, teetä, sikaria, tupakkaa, simaa, olutta ja kuivaa ruokaa kohtuulliseen hintaan.»

Ei siis paljon vaadittu, mutta tulee muistaa, että maassa oli voimassa v. 1849 annettu yhdistyslaki, jonka mukaan hallitsijalta saakka oli hankittava lupa kaikkien yhdistysten perustamiseen, paitse sellaisten kauppayhtiöitten, joihin kuului vain muutama harva henkilö; tilauslistojakaan ei saanut lähettää liikkeelle ilman kenralkuvernöriltä hankittua lupaa. Tulee myös muistaa, että kaikki yhteiskunnalliset liikkeet tarvitsevat valmistusta ja harjoitusta. Sellaisena valmistuksena ja harjoituksena on pidettävä 1860-luvulla alkaneita työväen sivistysharrastuksia, niinkuin v:n 1874 aikoina Suomessa kulkenutta melkoisen suurta juomalakkoliikettä, 1880-luvun alussa alkanutta raittiusliikettä ja samoihin aikoihin havaittavia työväen taloudellisia yhteisrientoja Helsingissä, Viipurissa, Tampereella, Oulussa y. m.

Kahdeksankymmenluvulla alkoi vihdoinkin varsinainen työväenyhdistysliikekin.

Alote tässä niinkuin muissakin edistyskysymyksissä läksi yläluokasta. Työväenyhdistyksiä, samoin kuin aikaisemmin työväensivistyspyrintöjä, ohjasi yläluokka luonnollisesti oman maailmankatsomuksensa mukaisesti. Oli valmistettava yhteiskunnassa tilaa työväenluokalle, oli saatava työväki mukautumaan oleviin oloihin ja löytämään niistä onnensa. Entisessä yhteiskunnassa ei ollut mitään muutettavaa; jos voitonhimoisella kapitalismilla oli jotain syytä kurjuuteen,

Helsingin työväenyhdistyksen huoneusto (Kälvökatu 12) 1880-luvulla.

niin sitä ei voitu auttaa muuten kuin kurjuutta lievittämällä; jos työväenluokka osoitti oireita muuta yhteiskuntaa vastustavaan kehitykseen, niin sitä suurempi syy järjestää työväenoloja sopusointuisiksi yhteiskunnan kanssa.

Yläluokan työväenpolitiikka oli luonnostaan yhteiskuntaa säilyttävä, porvarillinen, vanhoillinen. Yläluokan perustamat työväenyhdistykset syntyivät puolittain hyväntekeväisyystarkoituksessa. Ensimmäiset tällaiset yhdistykset eivät olleet työväen yhdistyksiä, vaan yhdistyksiä työväkeä varten. Niihin kutsuttiin ja koetettiin saada mukaan työnantajia, tehtailijoita, vieläpä osakeyhtiöitäkin, ja niitä koetettiin saada perustamaan työväenasuntoja, apukassoja y. m. s. työväenmenestyslaitoksia. Yhdistysliike perustui yläluokan haluun antaa ja alaluokan haluun ottaa; yläluokka johti, alaluokka seurasi. Sillä tavoin luultiin yhteiskunnallisen sopusointuisuuden syntyvän. Kun liike oli aljettu sopusointua ja sovintoa varten, ei riitaa eikä taistelua voitu edellyttää. Uusia yhdistyksiä ei perustettu taistelun virittämistä, vaan taistelun sammuttamista varten.

Voiko sillä tavoin alkanutta työväenyhdistys-aikakautta pitää työväenasian edistyksenä? Varmaan. Edistystä ei ollut työväelle laadittu ohjelma, vaan itse työväenyhdistysten perustaminen, työväen järjestäminen, työväen alkava kasvatusta. Kasvatusta tapahtui porvarillisessa koulussa, mutta oli kasvatusta kuitenkin; tuo porvarillinen, »wrightiläinen» työväenliike oli työväenliikettä kuitenkin.

Ensimmäisten tällaisten työväenyhdistysten perustamiseen ryhdyttiin Vaasassa ja Helsingissä v. 1883. Kummankin yhdistyksen säännöt vahvistettiin v. 1884. Helsingin yhdistyksestä tuli pitkäksi ajaksi muitten yhdistysten malli ja esikuva. Sen säännöissä, joita

ahkerasti jäljennettiin, ilmoitettiin yhdistyksen tarkoitus seuraavin sanoin:

»1 §. Helsingin Työväenyhdistyksen tarkoituksena on olla yhdysiteenä Helsingin ammattilaisten kesken, edistääkseen heidän parastansa sekä henkisessä että aineellisessa suhteessa.

2 §. Yhdistyksen toimenä on:

1) perustaa lukusali, jossa yhdistyksen jäsenillä on tilaisuus hankkia tietoja ammattikirjallisuudesta, keinopiirustuksista, aikakauskirjoista y. m., mikä voipi kartuttaa heidän sekä ammatillista että yleistä sivistystänsä;

2) niin pian kuin yhdistyksen varat kannattavat toimeen panna luentoja työvälle hyödyllisistä tietoaaineista;

3) lyhyempään esitelmään toimeenpanemisella sekä sivistyttävään ja jalostuttavain huvien pitämällä soitannon, laulun, laususkulun y. m. kanssa valmistaa yhdistyksen jäsenille virkistyttävää ajanviettoa joutohetkinä;

4) tehokkaasti edistää säästö-, eläke- ja sairaskassain hankkimista, niin myös ravintoyhdistyksiä ja muita yrityksiä, jotka saattavat olla omiansa vaurastuttamaan työväen toimeentuloa;

5) ilmoituksilla sanomalehdissä ja tiedoksipanoilla yhdistyksen huoneissa välittää paikansaantia työntekijöille ja apulaisten hankintaa työnteettäjille; sekä

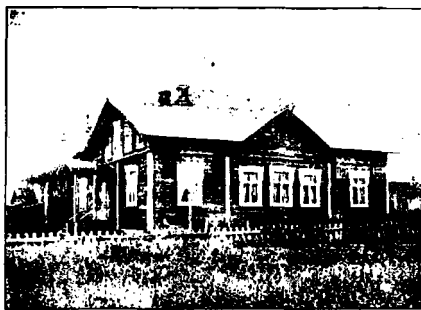
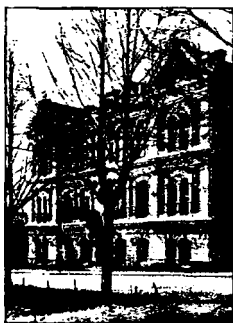
6) mahdollisuutta myöten perustaa rahasto oman huoneuksen hankkimista varten yhdistykselle, johon huoneukseen myös tiloitetaan majaa satunnaisesti työttömille yhdistyksen jäsenille ja matkustaville työmiehille.»

Aikaa kuvaava oli säännös, että vähintäänkin puolet johtokunnan jäsenistä piti olla »työmiehiä tai työnjohtajia». Tärkeitä yhdistyksen laitoksia tulivat käytännössä olemaan sääntöjen määräämät juhlatoimikunta ja järjestysvaliokunta. Omituisuus Helsingin yhdistykselle oli se, että se noina kielitoran aikoina virallisesti asettui kaksikielisyyden kannalle.

Helsingin yhdistyksen ensimmäiseen johtokuntaan valittiin tehtailijat V. v. Wright (puheenjohtaja), J. Th. Lagerbohm, faktorit V. Pettersson ja G. F. Silén, kivenhakkaajat K. V. Bergman ja H. J. Stigell, vaskiseppä P. W. Grahn, insinööri R. Hindström, turkkuri A. Lundqvist (varapuheenj.) ja paju- ja rottinkityöläinen J. Höilund. Yhdistys alkoi loistavalla menestyksellä. Heti alussa ilmoittautui siihen 700 jäsentä ja joukko kauppiaita ja tehtaanisäntiä kiiruhti suorittamaan yhdistyksen alituisen jäsenmaksun. Tarmokas ja taitava puheenjohtaja työskenteli uupumattomalla harrastuksella yhdistyksen hyväksi.

Sellainen menestys oli esimerkiksi kelpaava. V. 1886 perus-

Tampereen työväenyhdistyksen talo. Akaan työväenyhdistyksen talo.

tettiin Oulun työväenseura, v. 1887 Porin, Savonlinnan, Tampereen ja Turun työväenyhdistykset. V. 1888 lukumäärä yhä kasvoi, silloin perustettiin Hämeenlinnan, Joensuun, Jyväskylän, Kotkan, Porvoon ja Viipurin yhdistykset. Ensimmäisinä maaseutu-yhdistyksinä alkoivat 1889 toimintansa Akaan työmieheseura Toijalassa ja Tammelan »Kuha» Forssassa. Samana vuonna saivat Kemi, Kuopio ja Sortavala yhdistyksensä. V. 1890 alkoivat vaikutuksensa yhdistykset Haminaassa, Leppäkoskella ja Mikkelissä. Heinolaan perustettiin yhdistys v. 1891 ja Raaheen, Raumalle ja Uuteenkaupunkiin v. 1892. V. 1893 syntivät Lappeenrannan t. y., Tampereen ulkotyöväenyhdistys. Teiskon, Alastaron, Kajaanin, Kauhavan ja Virolahden yhdistykset sekä Helsingin ulkotyöväenyhdistys perustettiin v. 1894. Vuoteen 1895 päästessä lienee maassamme ollut kaikkiaan 34 yhdistystä. Niissä 27 yhdistyksessä, jotka antoivat tietoja toiminnastaan v. 1897, oli silloin yhteensä 4,680 jäsentä.

Yhdistykset pysyivät kauan omistavain luokkain johdettavina. 20 yhdistyksen puheenjohtajista, jotka mainitaan »Työväen kalenterissa» 1893, oli 9 opettajaa, 2 virkamiestä, 2 tehtailijaa, arkkitehti, merikapteni, tullipäällismies, käsityöläinen, faktori, rakennusmestari ja tehtaankirjuri. Tampereen yhdistyksen 311 jäsenestä v. 1890 oli säätyläisiä (liike- ja virkamiehiä) 84, »rouvia» ja »neitejä» 63, käsityöläis- ja tehtaanmestareja y. m. s. 53, kauppa-apulaisia ja konttoristeja 23, tehtaalaisia ja muita työntekijöitä 73 ja muita (teollisuuskoululaisia, tehdasyhtiö y. m.) 15.

Valtiollisesta toiminnasta pysyivät yhdistykset ensi aikoina yleensä erillään. Mutta vähitellen ne vedettiin puoluetaiteluun. Useimmat suomalaiset työväenyhdistykset joutuivat suomalaisen puolueen johdettaviksi. Niinpä oli Tampereella yhdeksänkymmenluvun alkuvuosina työväen ja suomalaisen puolueen liitto hyvin läheinen ja luja. Työväki otti osaa suomalaisen puolueen kaikkiin rientoihin, onnitteli Yrjö-Koskista hänen täyttävänsä 60 vuotta, kiitti prof. Danielsonia

Suomen työväenyhdistysten ensimmäinen edustajakokous Helsingissä.

18—20 p. syysk. 1893. Osanottajat: puhj. V. v. Wright; seisovat: O. Ansa, Vaasa; N. R. af Ursin, Turku; J. A. Lyly, Viipuri; K. Renström, Tampere. Puhj.:sta vas: K. Tallberg, Akaa; R. Drockila, Hamina; J. Torsala, Mikkeli; A. Järvenpää, Helsinki; A. Vallenius, Hämeenlinna; G. Johansson, Jyväskylä; L. Ikonen, Kuopio; A. Aalberg, Leppäkoski. Puhj.:sta oik.: K. A. Brander (Paloheimo) Helsinki; K. G. Henrikson, Tammela; K. Lappalainen, Sortavala; Eero Erkkö, Savonlinna; E. Uhrnberg, Rauma; J. Saha, Pori; U. Helin, Oulu ja J. Kaislanen, Mikkeli.

hänen Suomea puolustavasta teoksestaan ja juhli Lauri Kivekästä hänen kansanjuhlapuheittensa johdosta (1890).

Työväenasiain julkisesta edustamisesta pitivät tavalliset sanomalehdet huolen. Ensimmäiset työväenlehdet ilmestyivät porvarillisten lehtien liepeistä leikattavina liitteinä; sillä tavoin ilmestyi »Uuden Suomettaren» laahuksessa »Työmies» vv. 1886—1889 ja »Tampereen Sanomain» helmassa »Kansalainen» vv. 1887—1893.

Kenties olisivat työväenyhdistykset kokonaan sulaneet vallassa oleviin puolueisiin, ellei Helsingistä käsin olisi ryhdytty toimiin yhteisen keskityksen ja ohjelman aikaansaamiseksi. Jo v. 1889 ilmoitti Helsingin yhdistys toveriyhdistyksilleen aikovansa v. 1891 pidettävän teollisuusnäyttelyn yhteydessä toimeenpanna yleisen työväenkokouksen. Siihen kutsuttiin osallisiksi maamme kaikkia työväen-, ammatti-, ravinto-, asunto-, luku- ja muita yhdistyksiä, joissa jäsenet enimmäkseen olivat työläisiä, sekä lisäksi useita yleisiä yhdistyksiä ja valtion virkakuntia. Kysymysten alustajiksi oli hankittu tunnettuja kansalaisia. Aikomus oli yrittää myös yhteistoiminnan aikaansaamista Skandinavian maitten työväenliikkeen kanssa. Vaan äkkiarvaamatta kielsi kenraalikuvernööri kokouksen pitämisen. »Katsoen siihen — kirjoitti kreivi Heiden — että suuremman osan suhteen näitä kysymyksiä Hallitus on jo ryhtynyt asianmukaisiin toimenpiteihin tai vähitellen työskentelee työväen tilan parantamiseksi, katson minä että heidän

Eedvard Valpas.

* 6. 6. 1873. Käynyt Vaasan lukiota. Muurari. »Työmiehen» päätoimittaja. Edustaja.

Yrjö Sirola.

* 8. 11. 1876 Piikkiössä. Ylioppilas. Ollut »Kansan Lehden» ja »Työmiehen» toimittaja ja puolueen sihteeri. Edustaja (eduskunnan varapuhemies). Nyk. pankkivaltuusmies.

Yrjö Mäkelin.

* 1. 6. 1875 Tampereella. Suutari. »Kansan Lehden» toimittaja. Nyk. »Kansan Tahdon» toimittaja. Edustaja.

Sosialidemokratisia sanomalehtimiehiä.

mainittu kokouksensa on tarpeeton, sopimaton ja sen lisäksi voi antaa aihetta epäjärjestyksiin.»

Kokous saatiin kuitenkin pidetyksi v. 1893 yksityisen neuvottelukokouksen muodossa. Edustettuina olivat Akaan, Haminan, Heinalan, Helsingin, Hämeenlinnan, Jyväskylän, Kotkan, Kuopion, Leppäkosken, Mikkelin, Oulun, Porin, Rauman, Savonlinnan, Sortavalan, Tammelan, Tampereen, Turun, Vaasan ja Viipurin työväenyhdistykset. Tärkein päätös tässä ensimmäisessä työväenedustajain kokouksessa oli erityisen työväenvaltuuskunnan asettaminen työväenasian ajamista ja työväenyhdistysten yhteisen hyvän valvomista varten.

Valtuuskunnan jäseniksi valittiin V. v. Wright (puheenjoht.), K. Lindroth, A. Järvenpää, Aug. Hjelt, Tekla Hultin, A. H. Karvonen, J. Pehkonen, G. Leinberg (sihteeri) ja M. Helenius.

Hyväksyttiin v:n 1893 kokouksessa työväelle oma ohjelmakin, Suomen työväen ensimmäinen ohjelma. Siinä oli sekä vaatimuksia että toivomuksia. Vaatimukset olivat: 1) kunnallisvaaleissa äänioikeus työväelle ja äänimäärän rajoitus; 2) valtiollisissa vaaleissa samoin; 3) ponteva pyrkiminen lain säätämän 10-tuntisen työpäivän saavuttamiseen välttämättömillä poikkeuksilla; 4) yleinen koulupakko ja maksuton kouluopetus sekä kansakoulu pohjakouluksi; 5) irtolaisen maahan kiinnittäminen; 6) ammattientarkastajain luvun lisääminen. — Toivomukset olivat vielä säyseämpää ja vaatimattomampaa laatua.

Kuusivuotinen työväenvaltuuston aikakausi (1891—1899), joka seurasi kymmenvuotista alotus- eli Wrightin aikaa (1883—1893), jakautuu kahteen jaksoon, joiden erottajana on Tampereella v. 1896 pidetty toinen työväenedustajain kokous. Koko aikansa teki työväen valtuuskunta kiitosta ansaitsevaa kirjallista, valistus- ja alotetyötä työväen hyväksi. Tähän aikaan syntyi varsinainen työväen sanomalehdistökin. Helsingissä perustettiin v. 1895 »Työmies», joka aluksi oli viikkolehti ja v. 1898 muuttui jokapäiväiseksi. Turussa alkoi v. 1899 viikkolehti »Länsisuomen Työmies» (kolmipäiväinen 1900, jokapäiväisenä »Sosialisti» nimellä 1906). Tampereella ilmestyi v:n 1898] lopulla näyttenumero »Kansan Lehteä», joka v. 1899 alkoi ilmestyä säännöllisenä kolmipäiväisenä. Mutta kun vuodet ennen Tampereen kokousta olivat työväenliikkeessä ulkonaisesti verraten rauhalliset, joutui koko liike Tampereen kokouksen jälkeen ankaraan järjestykseen, joka päättyi työväenvaltuuston kukistumiseen ja uuden sosialistisen »Suomen työväen puolueen» syntymiseen Turun kongressissa 1899.

Yhdeksänkymmenluvun loppuvuosien työväenrientojen merkittävyys oli siinä, että työväenliike Suomessa noina vuosina sai uuden taloudellisen ja valtiollisen pohjan.

UUDEN TALOUDELLISEN POHJAN loi työn ja pääoman kiristynyt taistelu ja siitä johtunut työväen taloudellinen järjestyminen. Tähänastinen työväen järjestyminen oli näet etupäässä ollut sivistyksellistä laatua. Mutta sen ohella ja alla levisi hiljoillensa toinen järjestö, joka tosin oli edellisestä riippuvainen ja kauan pysyi haparoivana ja heikkona, mutta joka kuitenkin oli todellisia työläisiä lähempänä ja johon oli kätkeyty tulevaisuuden siemen. Tarkoitamme työväen ammattiyhdistyksiä.

Kahdeksänkymmenluvulla alkoi työväenyhdistyksille syntyä

ammattitain järjestettyjä alaosastoja, »ammattiosastoja». Helsingissä syntyi v. 1888 räätälien, suutarien, puuseppien, leipurien, verhoilijain & satulaseppäin ja konetehtaalisten ammattiosastot, joiden lukua jatkoivat seuraavina vuosina useat muut. Tampereella perustettiin v. 1889 maalarien, v. 1890 suutarien ja räätälien ammattiosastot, j. n. e. Jo v. 1893 muodostivat Helsingin ammattiyhdistykset yhteisen paikallisen keskuskomitean, jollaisia sittemmin syntyi muuallakin. Eri tahoilla maata olevat ammattiyhdistykset alkoivat kylläkin pian tuntea ammatillisen liittoutumisen tarpeellisuutta. V:n 1893 lopulla päätettiin Helsingissä perustaa yleinen »Suomen kirjaltajain liitto», vaikka kenralikuvernöri suvaitsi viivyttää liiton sääntöjen hyväksymistä niin kauan, että liitto vasta 1 p. jouluk. 1896 saattoi laillistettuna alkaa toimintansa. Vuosikymmenen lopulla rupesi ammattiliittoja syntymään joukkokaupalla: muurarien ja suutarien v. 1898, maalarien, metallityöntekijäin, kirvesmiesten, kivityöntekijäin, räätälien ja puuseppäin v. 1899 j. n. e.

Vanhat työväenliikkeen harrastajat myönsivät, että työväen työoloissa oli suuriakin epäkohtia olemassa ja että erityisesti työntekijäin ja työnantajain suhteet kaipasivat parannusta. Vaikkei tähän arkaan paikkaan uskallettu koskea, ruvettiin siitä toki puhumaan. Laadittiin kaunis ohjelma pääoman ja työn, työnantajain ja työntekijäin, näiden kahden vastakkaisen alkuaineen välittämiseksi ja sovittamiseksi. »Kumouksen» oppia vastaan asetettiin »edistyksen» oppi. Osoitettiin kapinoita ja väkivaltaisuuksia vastaan rauhallisen ratkaisun tie, vakaumuksen ja yhteistoiminnan keino.

Näitten kauniitten oppien toteuttajiksi perustettiin ensimmäiset ammattiyhdistykset. Täytyy myöntää, että niiden asema oli hiukan omituinen. Ohjelma oli rauhallinen, mutta itse teko, tyytymättömän työväen järjestäminen, oli kapinallinen. Johtajat menettelivät niinkuin sotapäälliköt, jotka lähettävät sotamiehiä sotaan sillä määrällä, etteivät saa siellä käyttää aseitansa. Johdonmukaisempia olivat ne työnantajat, jotka eivät uskoneet ammattiyhdistysten kauniisiin ohjelmiin, vaan katsoivat niitä jo alun pitäin vihollisikseen.

Kaikkein kauneimmissa aikomuksissa ryhdyttiin niinmuodoin alkavain työväenyhdistysten piireissä perustamaan tällaisia uudenlaisia ammattiyhdistyksiä. Niitä käsitettiin työväkeä varten perustetuiksi vapaiksi yhdistyksiksi, joissa »työnantajat ja -tekijät keskustelevat ammatin kehityksestä, työväen edistyksestä». Niiden aikaansaamiseksi käännyttiin käsityöläisten puoleen ja käsityöläismestarien perustamia useimmat näistä ensimmäisistä ammattiyhdistyksistä olivatkin.

Koreat opit joutuivat pahaan koetukseen ensimmäisten palkkataistelujen puhjetessa. Suomenkin työväki on yhtenä keinona työkantansa puolustamiseen ja parantamiseen jo kauan osannut käyttää

lakkoa. Tunnemme Tampereella tapahtuneita lakkoja jo 1860-luvulta saakka. Vanhemmat lakot olivat yleensä satunnaisia selkkauksia ja päättyivät säännöllisesti tavalla, joka ei todistanut työväen voimaa vaan heikkoutta. Mutta aseman muuttivat menneen vuosisadan loppupuolella sattuneet lukuisat ja pitkät taloudelliset pulat sekä yleinen taloudellinen kehityskulku, jossa työväen palkat eivät mitenkään tahtoneet pysyä nousevain elämänkustannusten rinnalla. Jo 1870-luvun loppuvuodet olivat kallista aikaa, niin että virkamiehet silloin hankkivat itselleen tuntuvia palkanylennyksiä. Huonon ajan valituksia kesti 1880-luvun alkupuolellakin. Sitten alkaneet verraten hyvät ajat nousivat huippuunsa v:n 1890 aikoina. Mutta seuraavat vuodet olivat huonoja ja silloin tapahtui työoloissa huolestuttava käänne pahempaan päin. Talvella 1892—1893 oli useissa Suomen kaupungeissa ensi kerran 1860-luvun nälkävuosien jälkeen toden teolla ryhdyttävä taisteluun työttömyyttä vastaan. Onneksi menivät huonot ajat tällä kertaa nopeasti ohitse. Jo v. 1894 ilmoitettiin teollisuudessa jälleen olevan hyvät ajat. V. 1897 kerrotaan monella seudulla työpalkkain olevan korkeammalla kuin milloinkaan ennen, mutta nämäkin palkat voitti v:n 1899 palkannousu. Kuusivuotinen myötäkäyminen saattoi työttömyyden kysymyksen käytännössä unheeseen, vaikka siitä teoriassa paljon keskusteltiin. Taas rakennettiin kaupunkeja, perustettiin uusia tehtaita ja suurennettiin vanhoja ja oli uusia jonoja »pussiselkiä» liikkeessä hyviä työmaita kohden. Se oli vuosisadan viimeinen suuri väestönlukkahdus.

Mutta tätä palkkatyöntekijäin hyvää aikaa häiritsi pahoin elin- ja asuinkustannusten tavaton nouseminen vuosisadan lopulla. Kallistuminen alkoi varsinaisesti v. 1896 ja jatkui sitä vuosisadan loppuun. Vilja, perunat, kala, puut nousivat enimmäin hinnassa, liha ja voi vähemmän. Työväestö valitti näinä vuosina yleisesti, etteivät palkat nousseet hintain mukaisesti. Suuremmissa kaupungeissa rasitti erityisesti vuokrain kalleus ja asuntojen puute; v. 1898 väitettiin Tampereella vuokrain nousseen puolella ja enemmälläkin siitä mitä ne puolta vuosikymmentä aikaisemmin olivat olleet. Uuden vuosisadan ensi vuosina vallinneet huonot työajat tietysti kukkuroitsivat työkansan kurjuuden ja hätäaputoista tuli nyt pysyvä laitos kaupunkeihin.

Nämä seikat tekevät ymmärrettäväksi, miksi työväen ammattiyhdistykset menneen vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä niin yleisesti muuttuivat lakkojärjestöiksi, joista työnantajat ja hienot herrat kiiruimmasti katosivat. Ammattiyhdistyksistä, varsinkin hiomatomain ja karkeitten ulkotyöläisten nyt perustamista yhdistyksistä, joissa ei alkuaankaan oltu »herraskaisten» kanssa missään tekemisissä, alkoi uusi, punainen henki levitä koko työväenliikkeeseen.

Eetu Salin.

* 18. 3. 1866 Asikkalassa. Suutari. Suomen kuuluisin sosialisti-agitatori. Porin »Sosialidemokratian» toimittaja. Istui vankilassa 1908—1909 majestetin loukkaamisesta.

Taavi Tainio.

* 1874 Keuruulla. Tunnettu agitatori. Ollut Amerikassa. »Länsi-Suomen Työmiehen» ja »Sosialistin» toimittaja. Edustaja.

Ensimmäisillä varsinaisilla sosialistisilla agitatoreilla, Eetu Salinilla, Taavi Tainiolla y. m., oli nyt parhaan touonteon aika. Lienee paljon perää niiden mielipiteessä, jotka tätä Helsingin kauppahallin ryöstön ja v:n 1897 »lakkokesän» vuosijaksoa pitävät varsinaisen taloudellisen sosialismin, työväen sosialismin, syntymähetkenä Suomessa.

Vastaiseksi ei tämä punainen virtaus levinnyt muuhun kuin leipä- ja äänioikeustaisteluun. Ammatillisen maajärjestön perustaminen, jota yritettiin v:n 1899—1900 vaiheessa yhtä haavaa sekä ammattiliittojen taholta (Helsingin kongressi joulukuussa 1899) että työväen puoluehallinnon taholta (Tampereen kongressi tammikuussa 1900), raukesi tyhjään. Kuten tunnettu on maajärjestö saatu aikaan vasta v. 1907.

UUDEN VALTIOLLISEN POHJAN Suomen työväenliikkeelle loi äänioikeusasia.

Kokonaisen sukupolven ajan kahdeksankymmenluvulta lähtien oli täällä kuten Ruotsissakin valtiollinen äänioikeuskysymys kaiken kansanvaltaisuuden ja samalla työväen rientojenkin varsinaisena, käytännöllisenä ytimenä.

Äänioikeusliikkeen alkuunpanijana oli kaupunkien valveutunut suomalainen väestö ja kohdistui liike etupäässä kaupunkien (porvaris-säädyn) vaaleihin. V:n 1869 valtiopäiväjärjestys antoi äänioikeuden ainoastaan kaupungin porvaristolle ja talonmistajille. Kaupunkien uuden kunnallishallinnon järjestytyä myönnettiin äänioikeus yleensä kaupungin veroamaksaville asukkaille, ei kuitenkaan naisille eikä suurille osille työtätekeviä kansanluokkia. Äänet oli vaalissa laskettava veroäyrin mukaan, mutta asteikon laajuuden saivat kaupungit itse määrätä.

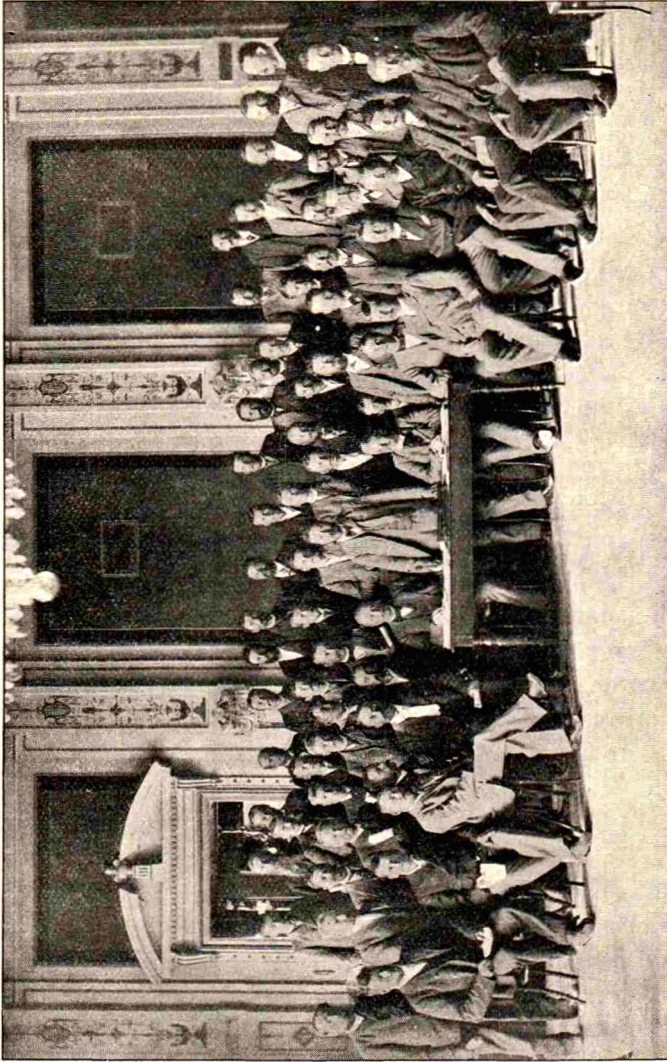
Tällaisesta järjestelmästä syntyi purevia epäkohtia, jotka kaupunkien kasvaessa ja yleisen edistyksen jatkuessa viimein muuttuivat kerrassaan naurettaviksi muodottomuuksiksi. Niinpä oli vuosisadan lopussa ainoastaan 23,000 kaupunkilaisella (n. 6,7 $\frac{1}{2}$ kaupunkien koko väestöstä) valtiollinen äänioikeus. (Maalla olivat olot vielä hullun-aikaisemmat; äänioikeus oli ainoastaan 102,000 henkilöllä, s. o. 4,8 $\frac{1}{2}$:lla maalaisväestöstä.) Kaupungeissa oli veronmaksajistakin 58,1 $\frac{1}{2}$ ilman valtiollista äänioikeutta. Ja niille, jotka tuota harvinaista oikeutta nauttivat, oli sitä jaettu sangen epätasaisesti, toisille suurkauhalla, toisille teelusikalla. Neljässä pikkukaupungissa, Uudessakaupungissa, Heinolassa, Kaskisissa ja Kristiinankaupungissa, oli rajaton ääniasteikko; Pietarsaassa oli korkeimpana äänimääränä 50; yhdeksästätoista kaupungissa, niiden joukossa Helsingissä, Turussa, Viipurissa, se oli 25; Kemissä 13; ja vain yhdessätoista kaupungissa, m. m. Tampereella, Kuopiossa ja Oulussa, oli äänimäärä rajoitettu 10:een, mikä rajoitus oli saavutettu pitkien ja sitkeitten paikallisten taistelujen kautta.

Jo kahdeksankymmenluvun alussa syntyi kaupunkien vallitsevaa äänioikeusjärjestelmää vastaan maassamme yleinenkin liike, jonka päämääränä oli osittain ääniasteikon vähittäinen supistaminen, osittain äänioikeuden suomisen siitä osattomille kansanluokille. V:n 1882 valtiopäivillä tehdyn sentapaisen anomuksen johdosta antoi hallitus seuraaville valtiopäiville esityksen, joka tarkoitti ylimmän äänimäärän rajoittamista 25:een ja äänioikeuden suomista 800 markan tulorajasta (sensuksesta) alkaen kaikille miehille veronmaksajille paitsi »laillisesti pestatuille palkollisille isännän ruuassa». Asiasta taisteltiin kiihkaasti säätyjen kuuluisassa yhteisistunnossa, joka pidettiin 11 p. huhtik. 1885 yksinomaan tämän kysymyksen käsittelemistä varten. Sovintoa ei kumminkaan syntynyt ja asia raukesi. Kolmilla seuraavilla valtiopäivillä jatkettiin äänioikeusyrityksiä yhtä huonolla menestyksellä. V:n 1891 valtiopäivillä ei koko asiasta hiiskuttu enään mitään.

Yhdeksänkymmenluvun puolivälissä rupesi kuitenkin äänioikeusasia uudellensa elämään. V:n 1894 valtiopäivillä tehtiin kaikissa säädyissä anomuksia, että hallitus valmistaisi kaupunkien ja maaseutujen äänioikeusoloja parantavia esityksiä. Kaikki nämä anomusehdotukset hävisivät lakivaliokunnan merkillisiin kätköihin, mistä eivät enään säätyjen nähtäville palanneet. Vastapainoksi jarruttavia valtiopäiviä vastaan ryhdyttiin useissa kaupungeissa puuhaamaan ääniasteikon alentamista, ja näihin aikoihin saatiinkin aikaan useimmat 10-ääniset asteikot.

Tähän saakka olivat äänioikeusasian ajajat pysyneet yksimielisinä ja suomalaisen puolueen mahtisanaa totellen tyytyneet 10 äänen ylimmän rajan vaatimiseen. Mutta nyt, vv:n 1894—1896 vaiheilla,

Toinen työväenyhdistysten edustajakokous Tampereella 9—11 p. heinäk. 1896.
(Puheenjohtajana...V. von Wright.)

jakautui liike. Toisten jäädessä varovaiselle 10 äänen kannalle alkoivat toiset äänekkäästi vaatia koko ääniasteikon poistamista ja yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta niin kaupungissa kuin maallakin. Työväenliikkeelle tällä seikalla oli suuri merkitys; sen kautta työväenliike vapautui suomalaisen puolueen isällisestä holhouksesta ja otti aimo askeleen itsenäistymiseensä päin, vaikkapa ensi aluksi kainalosauvain avulla.

Jo v. 1888 asettui Oulun työväenseura yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden kannalle ja koetti käännättää muitakin työväenyhdistyksiä samaan uskoon. Mutta vielä ensimmäisen v. 1893 pidetyn yleisen työväenkokouksen hyväksymässä Suomen työväen ohjelmassa lausut-

tiin ainoastaan ylipäinen vaatimus, että »työvälle on äänioikeus valtiollisissa vaaleissa myönnettävä ja äänimäärä näissä supistettava». Ainoastaan Kuopion työväenyhdistys vaati tähän aikaan kursailematta ääntä mieheen sekä valtiollisissa että kunnallisissa vaaleissa. Mutta v:n 1895 loppupuolella alkoivat suurilukuiset työväenkokoukset Helsingissä, Tampereella y. m. vaatia yleistä äänioikeutta, vaikkeivät työväenyhdistykset vielä uskaltaneet sitä askelta astua. Kun samaan aikaan useilla tahoilla maata koottiin nimiä hallitukselle lähetettäviiin äänioikeusanomuksiin, niin laativat 10 äänen kannattajat ja yhden äänen vaatijat omia anomuksia. Mielipiteitten yleistä jakaantumista ei voitu välttää. Työväkeä veti luontainen oman arvon ja oman edun tunto yhden äänen puolelle. 10 äänen puoltajat paljastuivat nyt työväen vihollisiksi. Katkeria syytöksiä lausuttiin puolelta jos toiseltakin ja puolueviha pääsi juurtumaan ihmisten mieliin. Hallitus kyllä pani kummankinlaiset anomukset paperikoriin, mutta ne olivat jo ehtineet tehdä vaikutuksensa.

Mutta vaikka äänioikeudettomat työtätekevät kansankerrokset jo muodostivat äänioikeusliikkeen sankkenevan pääjoukon, olivat liikkeen varsinaisina johtajina lukuisat yksityiset aatteen miehet ja pian koko nuorsuomalainen ryhmä, joka ajoi äänioikeusasiaa etupäässä periaatteen ja ulkomaiden esimerkin vuoksi. Niin paljon tämä seikka painoi vaa'assa, että se saattoi suomalaisen puolueen yhteydestä juuri eroavan työväenliikkeen pariaksi kolmeksi vuodeksi seuraamaan nuorsuomalaisia johtajia.

Tampereella kesällä 1896 pidetyssä toisessa työväen edustajain kokouksessa määräsi Suomen työväki ensi kerran tarkemmin kantansa äänioikeusasiassa. Pääasiassa toht. K. J. Ståhlbergin alustuksen mukaisesti hyväksyi kokous vaatimukseksen ääniasteikon täydellisen poistamisen, äänioikeuden laajentamisen kaikkiin muihin kansalaisryhmiin paitsi sotaväkeen ulottuvaksi, valtiollisen vaalisensuksen erottamisen kunnallisesta ja määräämisen 400 markaksi sekä suurten kaupunkien jakamisen vaalipiireihin tai suhteellisen vaalitavan käytäntöön ottamisen niissä, minkä lisäksi päätettiin, että vaatimukset ääniasteikon poistamisesta ja äänioikeuden laajentamisesta olisivat eri asioina ajettavat.

Tampereen kokouksessa esiintyi vielä paljon radikaalisempiakin oireita. Toht. N. R. af Ursin teki jo ennen kokousta ja itse kokouksessakin esityksen oman työväenpuolueen perustamisesta, vaikkei tämä esitys päässyt kokouksessa esille. Kaikki nämä ajan ilmiöt kuitenkin peljästyttivät työväenliikkeen siihenastista johtajaa, tehtailija V. v. Wrightiä, niin suuresti, että hän tässä kokouksessa ilmoitti luopuvansa työväenvaltuuskunnasta, koska työväenliikkeessä oli »il-

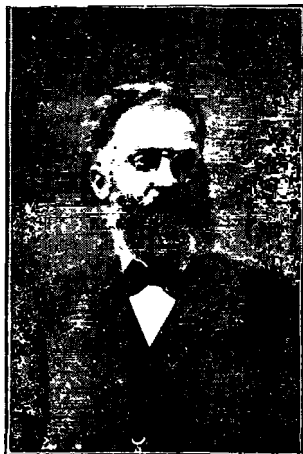
mestynyt jyrkkä suunta, jota hän ei voinut hyväksyä, eikä hän liioin tahtonut kantaa sen tuottamaa edesvastuuta».

Työväenvaltuusto ja suurimmat työväenyhdistykset joutuivat näinä vuosina nuorsuomalaisen puolueiden johdettaviksi. Vaan kauan aikaa eivät heidänkään rakentamansa sulut kestäneet nousevan kansanliikkeen painoa. Valtiolliset vastakohdat yhä suurenivat maassamme. V. 1895 perustettu »Työmies»-lehti alkoi yllyttävästi ajaa köyhälistön asiaa, varsinkin Matti Kurikan tultua v. 1897 sen päätoimittajaksi. Työväen keväiset kävelyretket, mitkä nyt tulivat tavaksi, olivat säännöllisesti mielenosoituksia yleisen äänioikeuden hyväksi. Mutta v:n 1897 valtiopäivät eivät äänioikeusasian hyväksi saaneet aikaan muuta kuin laihan anomuksen, että hallitus seuraaville valtiopäiville toimittaisi jonkunlaisen äänioikeusesityksen. Ainoastaan kunnallisissa vaalioaloissa hyväksyivät valtiopäivät pienen parannuksen, jonka kautta ennen palkollisluokkaan luetut työntekijät, m. m. Tampereen tehtaalaiset, saivat kauan kaivatun kunnallisen — tietysti kukkarosta riippuvan — äänioikeuden.

Äänioikeusliikkeen ja koko valtiollisen liikkeen painopiste oli selvästi siirtymässä erioikeutettujen luokkain keskuudesta kansan syviin riveihin. Työväen itsenäistymisen merkit lisääntyivät. V:n 1897 lopulla Tampereen työväenyhdistys ensi kerran laati oman ehdokaslistan kunnallisissa vaaleissa ja muodostui »paikalliseksi työväenpuolueeksi», jolle v. 1898 hyväksyttiin erityiset toimintaohjeet. Myöskin Turussa alkoi työväki nyt toimia omalla uhallaan.

Kesällä 1898 kutsuttiin aavistamatta Suomen valtiosäädät ylimääräisille valtiopäiville seuraavan vuoden alussa käsittelemään asevelvollisuuskysymyksiä. Tätä vakavaa hetkeä käytti järjestynyt työväestö monissa seuduin maata vaalilakolla osoittaakseen, miten arveluttavaa laatua valtiollisen äänioikeuden pidättäminen työväeltä oikeastaan oli. Kun lokakuun alussa Helsingin työväki teki siihen suuntaan menevän ehdollisen päätöksen, katsoi työväen valtuuskunta asiakseen panna vastalauseen sellaista päätöstä vastaan. Seurauksena siitä oli tuhathenkisen työväenkokouksen julistautuminen itsenäiseksi työväen puolueeryhmäksi.

Ei siis itsenäisen yleisen työväenpuolueen perustaminen kol-

N. R. af Ursin.

* 18. 4. 1854. Filos tohtori. Opettaja kadettikoulussa, Viipurissa, Turussa. Ollut perustamassa Viipurin työväenyhdistystä 1887. Suomen oppinein ja ahkerin sosialistinen kirjailija. Ollut useissa kunnall. ja valtioll. luottamustoimissa.

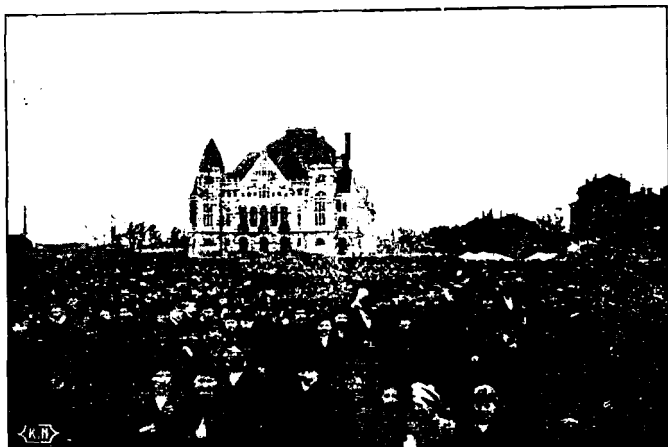
mannessa työväenedustajain kokouksessa Turussa kesällä 1899 tapahtunut aivan valmistamatta.

Uuden puolueen ohjelmaan merkittiin yleinen ja yhtäläinen äänioikeus kaikille 21 vuotta täyttäneille Suomen kansalaisille sukupuoleen katsomatta sekä yksikamarinen eduskunta. Tehtiinpä jo päätös, että hätätilassa olisi suurlakkoa Belgian esimerkin mukaan käytettävä äänioikeuden valloittamiseksi. Uusi puoluehallinto ryhtyi heti kokoamaan nimiä hallitukselle jätettävään kansananomukseen, jossa pyydettiin äänioikeusasian esittämistä seuraaville lakimääräisille valtiopäiville.

Valtiollista vaikutusvaltaa puuttuvain kansanluokkain pilven-takaisina unelmina työväen äänioikeusvaatimukset varmaankin olisivat vielä kauaksi aikaa jääneet toteutumatta, ellei v. 1899 alkanut valtiollinen sortokausi olisi siirtänyt koko kysymystä aivan uuteen asemaan.

Ei milloinkaan muulloin ole täällä nähty} niin suurta isänmaallis-kansanvaltaista innostusta kuin se, mikä vallitsi Suomessa v:n 1899 »helmikuun manifestia» seuranneina ensimmäisinä sortovuosina. Tahdottiin valloittaa menetetty Suomi takaisin omassa maassa, tahdottiin herättää koko kansa pohjakerroksiaan myöten kansallisuutensa ja vapautensa puolustamiseen. Omituisilla tunteilla luumme johtavan luokkamme silloisia kirjoituksia »Isänmaan puolesta». Mitä lämpimiä kädenpuristuksia kansalaisten kesken, mikä uhraavaisuuden, tasa-arvoisuuden, veljeyden, toveruuden henki yhteiskunnan vähäosaisia kohtaan! Siitä kaikesta on luonnollisesti sangen vähäinen osa toteutunut. Mutta myönnämme kyllä, ettei milloinkaan ole täällä hartaammin puhuttu ja toimittu alempain kansankerrosten henkisen ja aineellisen tilan kohottamisen puolesta kuin noina sortovuosina.

Yläluokan jalomielisyys ja hyväntahtoisuus alaluokkaa kohtaan oli kuitenkin läheistä sukua välttämättömyydelle. Se totuus ilmeni räikeästi sortokauden alussa, jolloin »Työmies»-lehden toimittaja Matti Kurikka joutui porvarillisen yleisön häväistyshalun esineeksi, kun oli rohjennut lausua moitteita »suuren adressin» puuhajille siitä, ettei työväen edustajia oltu otettu koko kansan puolesta tapahtuvaan toimintaan, vaan käytettiin työläisiä ainoastaan nimenpiirtäjinä. Isänmaallisuuden patentin omistajat osoittivat mieltänsä »Työmiehelle» kieltäytymällä hankkimasta sille paperia, katkaisemalla siltä sähkön saannin, joten lehti oli jonkun aikaa käsivoimalla painettava, j. n. e. Mutta pianpa jälleen sai hätäntynyt porvaristo syytä huutaa työväen apua. Eikä yläluokka turhaan lähestynytäkään alaluokkaa. Vaan oli hyvä, että maassa nyt oli olemassa

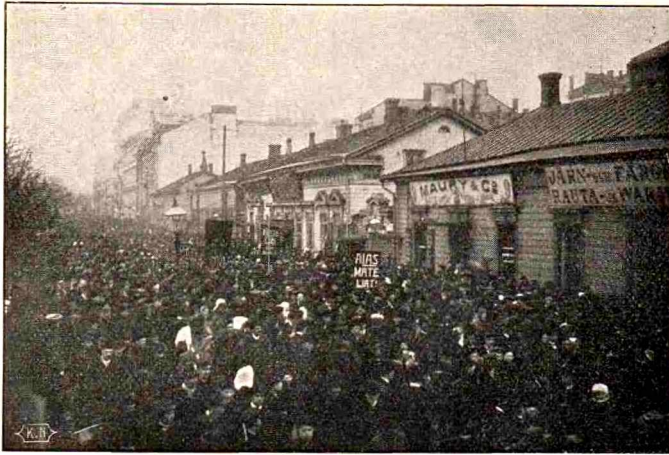
Työväen mielenosoituksia Helsingissä huhtikuulla 1905.
Kokoontuminen Rautatien torilla.

alaluokankin puolue, joka saattoi valvoa, että kansanvaltaisuuden kauniita sanoja myöskin vastattiin.

Niin tuli äänioikeusasia sortokauden tärkeimmäksi sisälliseksi kysymykseksi Suomessa. Nyt oli sillä kysymyksellä todellisia mahdollisuuksia. Oli äänioikeusasialle onneksi, että työväenpuolue puolueena harkitusti pysyi erillään sortovuosien ulkonaisesta valtiollisesta taistelusta, sillä siten saattoi puolue hajautumattomin voimin ja häiritsemättä käydä käsiksi äänioikeusasiaan. Sen kysymyksen valmistaminen ja juurruttaminen kansan laajoihin kerroksiin, yleisen mielipiteen taivuttaminen sen puolelle ja sen onnellinen ratkaisu on työväenpuolueen ansio, jota ei siltä voida riistää pois.

Viimeinen myrskyinen vaihekausi äänioikeusasiassa alkoi v. 1902, jolloin hallituksen esitys porvaris- ja talonpoikaissäädyn vaaliolojen muuttamiseksi tuli tunnetuksi. Tämä esitys, jossa edellisten vuosien äänioikeusliikkeen vaikutus oli tuntuva, antoi merkin yleiseen mielipiteitten vaihtoon. Suomalaiset valtapuolueet tahtoivat osoittaa kansanvaltaisuuttaan nyt silläkin, että useissa kaupungeissa, missä heillä oli sananvalta, alensivat ääniasteikon alimpaan mahdolliseen, s. o. kahteen ääneen.

Työväenpuoluekin otti puoluekokouksessa Forssassa 1903 uudelleen esille tämän kysymyksen, jota jo oli työväen keskuudessa tehty tunnetuksi lentokirjoilla ja agitatiolla. Kokouksessa esitettiin suurlakkorahaston perustamista äänioikeusasian ajamiseksi. Oli jo työväen piireissä ruvennut leviämään se käsitys, »ettei yleistä äänioikeutta saavuteta muilla kuin pakkokeinoilla ja sellaisena voidaan käyttää ainoastaan yleistä lakkoa». Lukuisat lakot, maalaislakotkin, kotimaassa sekä Ruotsissa edellisenä vuonna tapahtunut suurlakko

Työväen mielenosoituksia Helsingissä huhtikuulla 1905.
Mikonkadulla.

olivat omiansa lisäämään täällä uskoa valtiolliseen lakkoon. Forsan kokous lykkäsi kumminkin suurlakkopuuhat tuonemmaksi ja hyväksyi sen sijaan äänioikeusasian innokkaan ajajan Yrjö Mäkelinin esittämän uhkaavan äänioikeusjulistuksen, joka synnytti valta-
puolueissa paljon pahaa verta.

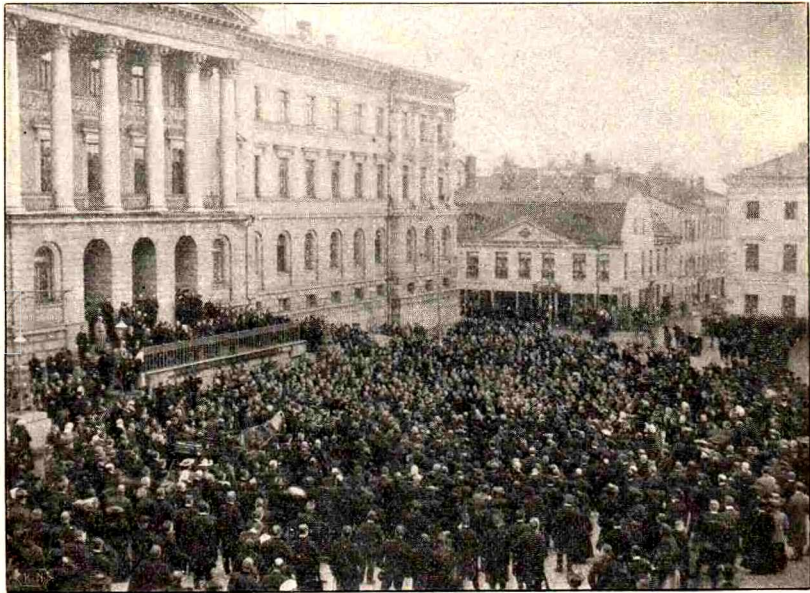
Ratkaisevaksi hetkeksi äänioikeusagitatiossa tulivat 1904—1905 valtiopäivät. Työväen ylimääräisessä puoluekokouksessa Helsingissä syyskuussa 1904 oli mielenosoitukseksi säätylaitosta vastaan tehty päätös, joka asiallisesti joskaan ei muodollisesti merkitsi samaa kuin kieltäytyminen osallisuudesta valtiopäivävaaleihin. Todellisuudessa kuitenkin muutamain kaupunkien sosialistit ottivat osaa vaaleihin ja toimittivat siten kolme, neljä sosialistista edustajaa valtiopäiville pitämään äänioikeusasiaa siellä esillä. Valtiopäiväin aikana pantiin kaikkialla maassa toimeen sosialistisia mielenosoituksia äänioikeuden hyväksi. Päätäten siitä, että työväen puoluehallinto ja suuri osa puoluetta jo ennakolta peräytyi ankarimmista äänioikeuden vaatimuksista, olisi sekä työväenpuolue että koko kansa tyytyväisyydellä hyväksynyt sellaisen porvaris- ja talonpoikaissäädyn vaaleihin rajoittuvan äänioikeuden parannuksen, jonka pappis- ja talonpoikaissäätö osaltaan jo hyväksyivätkin. Mutta kohtalo tahtoi toisin. Valtiopäivät harjoittivat valtiollista jarrutusta hallitusta vastaan eivätkä käsitelleet muita kuin valtiollisen aseman yhteydessä olevia kysymyksiä. Siitä syystä hallitsija äkkiä määräsi valtiopäivät lopetettaviksi huhtik. 15 p. 1905. Koko työväen puolue, koko Suomen työväestö nyt yksimielisesti vaati, että äänioikeusasia oli ratkaistava ennen valtiopäiväin hajaantumista. Helsingissä kasvoi jännitys tavattomaksi. Kymmeniintuhansiin henkiin nouseva mie-

Sosiaalidemokratinen ryhmä Suomen uuden eduskunnan ensimmäisillä valtopäivillä.

Suurlakon lopettajaiset Helsingissä.
Punainen kaarti neliössä Senatintorilla.

Suurlakon loppu Helsingissä.
Porvarilliset laulavat »Maamme»-laulua.

Ylieunukki lakkosulttanin luona.

Ylieunukki (pormestari Öhman) tarjoaa lakkosulttanille (Matti Kurikalle) uutta suosikkia (polisimestari Gordieta) »edes yhdeksi yöksi». (Fyrenin pilakuva Helsingin kaupunginherrain ja lakkokomitean rettelöistä.)

lenosoitusjoukko ympäröi illalla 14 p. huhtik. punaisine lippuineen säätytalon; sydänyön ohi seisoi kansa viileässä kevätyössä odottamassa säätyjen päätöstä. Mutta kun ruotsinvoittoiset säädyt kieltäytyivät asiaa käsittelemästä, raukesi se nytkin.

Moni piti sitä yötä, »häpeäyötä», nelijakoisen säätylaitoksen lopullisena kuolemantuomiona. Ajamalla äänioikeusasian sillä tavoin karille 1904—1905 v:n säädyt tekivät vastoin tietoaan ja vastoin tahtoaan samalle asialle parhaan palveluksen. Sillä nyt oli työväenpuolue saanut täysin oikeutetun syyn vaatia »koko programmin» toimeenpanemista. Agitationi sai mahtavan vauhdin.

Kun sitten aika oli täytetty ja suurlakko syttyi, putosi yleinen äänioikeus kypsänä hedelmänä odottavan kansan syliin. »Marraskuun manifesti» 4 p:ltä marrask. 1905 peruutti kaikki laittomuudet, joihin maassamme oli ryhdytty jälkeen helmikuun manifestin 1899. Edelleen antoi manifesti senatin toimeksi:

1) tehdä ehdotuksen uudeksi valtiopäiväjärjestykseksi, joka tarkoittaa Suomen kansaneduskunnan ajanmukaista uudestaan järjestämistä, sovelluttamalla kansanedustajia valittaessa yleisen ja yhtäläisen vaalioikeuden periaatteita;

2) tehdä ehdotuksen perustuslainsäännöksiksi, jotka antavat kansaneduskunnalle oikeuden tarkastaa hallituksen jäsenten virkainten laillisuutta sekä turvaavat maan kansalaisille sanan-, kokoon-tumis- ja yhdistymisvapauden; sekä myös

3) valmistaa ehdotuksen painovapauslaiksi sekä heti antaa julistuksen ennakkosensurin toiminnan lakkauttamisesta.

Hilja Pärssinen.

* 13. 7. 1876 Halsuassa. Opettajatar. Kirjailija. »Työläisnaisen» toimittaja. Edustaja.

Heikki Lindroos

31. 5. 1865 Tampereella. 25 vuotta tehtaassa. Osuuskauppiamies. Ollut säätyvaltiopäivillä ja uudessa eduskunnassa sekä pankkivaltuusmiehenä.

Miina Sillanpää.

* 4. 6. 1866 Jokioisissa. Palvelijatarliikkeen perustaja ja johtaja. Useissa luottamustoimissa. Edustaja.

Tämä ohjelma tuli ainoastaan osaksi toteutetuksi. Mutta jo valtiopäiväjärjestys ja vaalilaki 20 p:ltä kesäk. 1906, kansalaisyhteisyyksiä turvaava perustuslain säännös 20 p:ltä elok. 1906 ja laki kokoontumisvapaudesta 20 p:ltä helmik. 1907 ovat saavutuksia sellaisia, että niiden vuoksi suurlakko on aina säilyvä työväen muistossa.

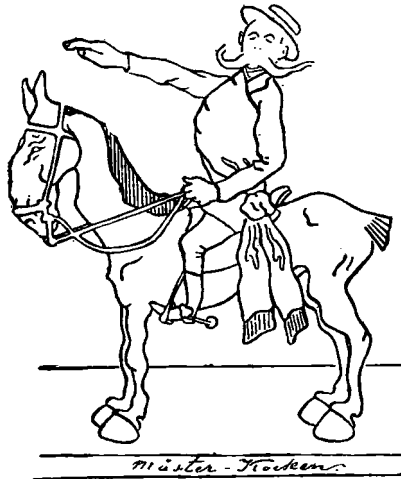
LOPUKSI ainoastaan muutamilla nimillä ja numeroilla Suomen työväenliikkeen suuret ulkonaiset tapaukset viime aikoina.

Suomen työväenpuolue perustettiin työväen edustajain kokouksessa Turussa 17—20 p. heinäk. 1899. 18-jäseninen puoluehallinto valittiin, Turku sen olinpaikkana. Puolueohjelma laadittiin ja hyväksyttiin säännöt puoluehallinnolle.

Puoluehallinnon ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin työväenasian kokenut ja tietävä esitaistelija, toht. N. R. af Ursin. Hän kuitenkin ammattikongressijupakan vuoksi erosi toimestaan alussa vuotta 1900. Puolueen sihteerinä toimi opettaja J. K. Kari puolueen alusta v:een 1905 saakka, jonka lopussa siirtyi jäseneksi L. Mechelinin muodostamaan perustuslailliseen senattiin (erosi sieltä helmikuussa 1907).

Työväenpuolueen toinen puoluekokous pidettiin 17—20 p. heinäk. 1901 Viipurissa; kokouksessa hyväksyttiin uudet säännöt, joiden mukaan puoluevero muuttui ja yhdistysten edustus puoluekokouksissa tuli järjestetyksi. — Kolmas puoluekokous pidettiin Forssassa 17—20 p. elok. 1903. Puolue otti nimekseen »Sosialidemokratinen puolue Suomessa» ja hyväksyi uuden ohjelman. — Bobrikovin murhan jälkeen ja maan valtiollisten olojen hiukan helpottuessa pidettiin 25—28 p. lokak. 1904 Helsingissä ylimääräinen puoluekokous vaalimenettelytavan ratkaisemiseksi. — Suurlakon jälkeen kokoontui Tampereella 20—22 p. marrask. 1905 jälleen ylimääräinen puoluekokous, jossa hyväksyttiin vaalilakko valtiollisissa vaaleissa ja valittiin uusi puoluehallinto, Helsinki hallintopaikkana. — Varsinainen puoluekokous pidettiin 20—26 p. elok. 1906 Oulussa; uudet puoluesäännöt ja vaaliohjelma hyväksyttiin. — Viimeinen puoluekokous pidettiin Kotkassa 8—13 p. syysk. 1909.

Puolueen hämmästyttävät vaalivoitot kaikissa uuden eduskunnan vaaleissa, puolueen jäsenluvun suurenmoinen kasvaminen viime vuosina sekä vihdoinkin elinvoimaisen ammattijärjestön muodostaminen ovat lukijoille niin tunnettuja seikkoja, ettemme katso niiden kertomista tässä tarpeelliseksi.

Mestari-Kokki.

Fyrenin pilakuva Helsingin suurlakon tunnetusta johtomiehestä kapteeni Johan Kockista.

Hakemisto.

Asia- ja henkilöluettelo.

(I = ensimmäinen, II = toinen osa.)

A.

Aalberg, A., II 530
»Aatamilaiset» I 41
Aate- ja tunnesosialismi I 258—280
Abdul Hamid II 257
Adam I 326
Adler, Victor, II 311, 314
Agitatio II 441
Agrarisosialismi, ks. Maatalous
Albert I 240—242, 244
Albigensisodat I 29
Aleksanteri I II 18 II 362
Aleksanteri II II 435, 436, 516
Allan, William, I 457, 458, 462
Allemane, Jean, I 346
»Amana» II 485—487
Ammattikunnat I 26, 120, 151, 152, II
21, 22, 109, 290, 291, 520
Ammattivhdistysliike I 352—358, 446—
482, II 275—279, 301, 328, 330, 409—
412, 446—482, 502, 503, 533—535
»American Federation of Labor» II 503,
504
»American Labor Union» II 503
Anarkismi I 94, 281—303, 498, 499 II 242
Andersen, C. C., II 351, 353, 356, 357
Andrieux I 300
Angiolillo I 302
Anckarsvärd, K. H., II 378, 383
Ansas, O., II 530
Anseele, Ed., II 296, 297, 301
»Apostoliveljekset» I 31
Applegarth, Rob., I 458, 462
Arago I 239, 316
Argyll II 62, 63
Aristoteles I 5, 8, II 126
Arkwright, Rich., I 365, 388, 408
Arndt II 19
Arnold Brescialainen I 28
Arnoldsson, K. P., II 395
Arnould, Arth., I 326
Arons, L., II 280
Arvo-oppi II 67, 126, 165, 173—175
Asev II 460
Ashley I 387
Asketismi I 16
Assosiationi ks. Yhteistoiminta
Asutus I 14, 24

Atwood I 435
Auer, Ignaz, II 224, 228, 234, 238, 241,
245, 249, 250, 254, 273, 274
»Auringon valtio» I 84
»Aurora» II 487—489
Aveling, Edv., I 498, II 209
Avrial I 326
Avioliitto I 57, 58, 77, 83, 85, 96, 97, 101,
134, 190, 191, 202, 259, II 47, 491
Axelrod, P., II 447

B.

Babeuf, Fr. N., I 114, 139—149, 229, II
322
Badeni II 313
Bagehot II 420
Bailey I 116, 120
Bakunin, Mikael, I 291—298, 310, II 70,
113, 205, 287, 295, 323—326, 431, 435,
436, 439, 440.
Balfour I 481
Ball, John, I 36—38
Baltimore II 466
Bang, Gustav II 358, 473
Baptistit II 481
Barbaroux I 124
Barbés, Armand, I 229, 231, 232, 248, II
41
Barras, I 136, 141
Barrot, Odilon, I 238
Bastiat, F., II 163, 165
Baudin I 257
Bauer, Bruno, II 30, 31, 59, 62, 66, 69,
70, 115
Bauer, Heinrich, II 79
Bax, Belfort, I 498
Bazaine I 315, 318
Bazard, S. A., I 183—190, 228, 269, 486
Bebel, F. August, I 339, 475, 486, II 154,
162, 163, 216—218, 220—225, 236—239,
241, 245, 249, 254, 256, 258, 262, 268,
270, 273, 275, 277, 348.
Beccaria, C., II 322
Becker, August, II 42, 47, 49, 121
Becker, Bernhard, II 212
Becker, Johann Philip, II 113, 115, 119,
287, 348.
Beernaert II 299

Beesly I 309, 459
 »Beghardt» I 28
 Beitzel, Konrad, II 481
 Bell, Rich., I 478, 481
 Bellamy I 508
 Bellers, John, I 401, 402
 Bentham, Jer., I 402, 409
 Béranger, P. J., 179, 265, 274—277
 Berg, Christen, II 340
 Berg, Fritjuv, II 401, 407
 Bergegren, Hinke, II 400
 Bergeret, I 326
 Bergman, K. V., II 528
 Bergström, David, II 401, 407
 Berlichingen, Götz v., I 51
 Bernard, Martin, I 229, 232
 Bernstein, Eduard, II 235, 245—247, 269
 —273, 278, 280, 358.
 Bertrand, Louis, II 296, 297, 299
 Besant, Annie, I 469
 Besant, Walter, I 514
 Beslay, Charles, I 326
 »Bethel» II 487, 488.
 Billing, G., II 406
 Bisky (Bitzky) II 110, 111
 Bismarck, Otto, I 313, 318, 320, II 25,
 132, 154—153, 164—163, 166, 213—218,
 224—223, 226, 229—232, 236—244, 248,
 337.
 Bjelinski, V. G., I 291, II 430, 431, 435.
 Björkman, N. J., II 390
 Björnson, Bj., II 364, 365, 369.
 Blagojen II 448
 Blanc, Louis, I 234—236, 239, 242, 248,
 253, 271, 286, 310, 318, 320, 347, II
 133, 323, 367.
 Blanche, August, II 385
 Blanqui, Auguste, ja »blanquillaisuus» I 229
 —231, 310, 317, 318, 326, 341, 342, II
 271, 272
 Blatchford, Robert, I 507—509
 Blum, Robert, II 109, 110
 Bobrikov II 547
 Bonaparte ks. Napoleon
 Booth, Charles, I 466
 Borgbjerg, F. J., II 354, 356
 Born, Stephan, II 76, 110, 113, 173
 Bornstedt, Adalbert, II 76
 Borsig II 144, 146
 Rossuet I 92
 Boström, E. G., II 386, 406
 Boulanger I 342, 344
 Bourgeois I 339
 Bouvier-Dumolard I 224, 225
 Bracke, Wilhelm, II 224
 Bradlaugh, Charles, I 464
 Brandenburg II 107, 108, 117
 Brander, K. A., II 530
 Branting, Hjalmar, II 395—397, 401, 402,
 406
 Braun, Lily, II 262
 Bray, J. F., I 423
 Brehmer, Josef, II 512
 Brentano, Lujo, II 230

Bresci, Angelo, I 302
 Briand, Aristide, I 351
 Bright I 440, 483
 Brisbane, Albert, II 492, 493.
 Brissot, J. P., I 121, 122, 127
 Brix II 346, 348—351
 »Brook Farm» II 493
 »Brook Farm Phalane» II 493
 Brousse, Paul, I 343, 344, 346
 Brunel I 320, 324, 335
 Bruno, Giordano, I 84
 Bucher, Lothar, II 169
 Buchez, P. B. J., I 185, 228, 235, 267—
 269
 Buckle I 426, 427
 Bugeaud I 210
 »Bund» II 448, 450, 454, 455, 458
 »Buntari» II 442
 Buonarroti, Ph., I 142—145, 147, 148, 228,
 229, II 294, 322
 Burdett, Francis, I 427, 428, 452
 Buren, van, II 467
 Burns, John, I 467—474, 478, 480
 Burrows, Herbert, I 466, 469
 Burt, Thomas I 460
 Büchner, Georg, II 28, 41, 42
 Büchner, Ludwig, II 153
 Bülow II 258
 Bürgers, Heinrich, II 116, 121
 Byron I 398, 400
 Baumeler, Josef, II 283, 484
 Böheim, Hannu, I 50
 Bök II 133
 Börne, Ludwig, II 29
 Börnstein, Heinrich, II 70
 »Böömin veljekset» I 43

C.

Cabet, Etienne, I 259—261, II 80, 492,
 494, 495
 Cairoli II 320
 »Calixtinit» I 40
 Callet I 34
 Calvindhac I 356
 Camelinat I 330
 Campanella, Tomasso, I 83—86, II 322
 Caprivi II 253, 254
 Carbonari I 349
 Carlile, Robert, I 430
 Carlstadt I 48, 49, 51, 54
 Carlyle, Thomas, I 71, 438—441, 444, 483,
 488, 493, II 67, 382, 438
 Carnegie II 480, 501
 Carnot I 302, II 254
 Cartwright, Edmond, I 366
 Cartwright, majuri, I 424, 426
 Caserio I 302
 Castlereagh I 403, II 19
 Cato I 11, 12
 Cavaignac I 250—255
 Cavour II 319
 Champion I 468
 Champlain, Samuel de, II 462

Champu I 326
 Changarnier I 255
 »Chartismi» I 424—445
 Chaumette, Anaxagoras, I, 124, 127, 129, 130, 132
 Chauvin I 344
 Cheltenhamin siirtola II 495
 Chevalier, Michel, I 185, 192
 Christersen, N. C., II 356
 Clayhills II 453
 Clemens Aleksandrialainen I 22
 Clément, J. B., I 326
 Clootz, Anacharsis, I 124, 127, 130, 132
 Cluseret I 327, 329, 333, 334, 348
 Cobbett, William, I 428, 430—432
 Cobden, Richard, I 437, 440, 483
 Coleridge I 408
 Collins, J. G. C. A. H. de, I 272, 273, II 294, 296
 Columella I 11
 Combault I 330
 Comenius I 43
 Comte, Auguste, I 174, 175, 180, 183, 487
 Condorcet I 122, 123
 Considerant, Victor, I 206—211, 244, II 494
 Constans I 356
 Cooper, Th., I 437
 Corbon I 267
 Corday, Charlotte, I 132
 »Cordelierien klubi» I 124, 127, 131
 »Corderie» I 321, 322, 326
 Cornelia I 15
 Cornelissen II 305
 Costa, Andrea, II 325
 Courbet I 326, 330, 331
 Cowie II 512
 Crane, Walter, I 501
 Cremieux I 239, 319
 Creusot I 355
 Crispi II 320, 321
 Crompton, Samuel, I 365
 Cromwell, Oliver, I 68—75, 391, II 465
 Curtius II 140
 Cygnaeus, Fredrik, II 31

D.

Dale I 408
 Dalton I 408
 Dammer II 159
 Daniel II 121
 Danielson, J. R., II 529
 Danielsson, Axel, II 395—400, 403
 Dante I 30, 32, 33
 Danton, George, I 115, 124, 126, 127, 129, 131, 132
 Darthé I 142—148
 Darwin, Charles, I 489, 490, 492, II 8
 David, Ed., II 269, 273
 David, Félicien, I 192, 193
 Davitt, Michael, I 505
 Debock I 330
 Debs, Eugene V., II 502, 504
 Defuisseaux II 298

»Dekabristit» II 430
 Delescluze I 318—320, 328, 333—335
 »Demokratinen puolue» II 505
 Demuth, Helene, II 208, 211
 Denis, Hector, II 296
 Depretis II 320
 Derossi II 228
 Desmoulins, Camille, I 115, 124, 127, 131, 132.
 Deville, Gabriel, I 344
 Deuntzer II 354
 Deutsch, Leo, II 446, 447
 Dézamy, Théodore, I 258, 259
 Diard I 170, 171
 Dickens, Charles, I 492, 493
 Diderot I 99
 Dietz, J. W., II 248
 »Diggersit» I 71—77
 Dilke, Charles, I 514
 Disraeli I 387, 435, 458, 460, 462, 464
 Dolcino Vercellistä I 33, 34
 Dombrowsky I 330, 334
 Doni, Francesco, I 83
 Dostojevski II 431
 Dreier, Frederik, II 342, 343
 Drenteln II 444
 Drockila, R., II 530
 Dronke, Ernst, II 76, 116
 Ducatel I 334
 Dumas n:pi I 194
 Dumouriez I 123, 134
 Dupin I 222
 Dupont, Pierre, I 277
 Dupont I 239
 Duval I 324, 327
 Duveyrier, Henri, I 192, 194, 244
 Dühring, Eugen, II 229, 245, 248
 Döleke, Hermann, II 49, 50
 Dönniges, Helene von, II 167, 168

E.

»Ebenezer» ks. »Amana»
 Eccarius II 79
 »Economy» II 481—483, 487
 Edemans Jürgen I 33
 Egels, F. A., II 144
 Ehrhard II 121
 »Eisenachilaiset» II 220, 221
 Eklund, O., II 401
 »Ekonomismi» II 451, 455
 Elisabeth kuningatar I 63, 64, 446, II 463
 Ellenbogen, Wilh., II 314
 Emerson, Ralph Waldo, II 471, 493
 »Enemmistöläiset» II 456, 457
 Enfantin, B. P., I 183—186, 188—194, 269, 486
 Engel, George, II 501
 Engels, Friedrich, I 253, 296, 343, 385, 442, 445, II 59, 60, 65—71, 79, 80, 115, 116, 138, 140, 154, 170, 173, 190, 191, 197, 206, 213, 229, 245, 268, 270, 328, 354, 456
 Engström, J. M., II 393

»Ensyklopedistit» I 90, 91
 »Ephrata» II 481
 »Erfurtin ohjelma» II 250—253, 269, 318
 Ericsson II 512
 Eriksen, Alfred, II 373
 Erkko, Eero, II 530
 »Essealaiset» I 15
 Estrup II 338, 339, 352, 392
 Eudes I 324, 326, 327, 329, 341
 Eudo de Stella I 28
 Eugenie keisarinna I 313, 315
 Everard, William, I 72, 73
 Ewerbeck, Hermann, II 48

F.

»Fabiolaiset» I 501—504
 Faillet I 330
 Fairfax I 68, 72, 73
 »Falansteri» I 204—205
 Farisealaiset I 16
 Fauchet I 116
 Favre I 128
 Favre, Jules, I 316—318, 320
 »Federalisuus» I 131, 284
 Feodalisuus I 22, 105—107
 Ferrari, G., II 322
 Ferré I 326, 328, 335, 336, 339
 Ferri, Enrico, II 329
 Ferry, Jules, I 316, 318, 323, 326, 342
 Feuerbach, Ludwig, II 30—32, 49, 63, 66,
 70, 71
 Fichte, J. G., I 269, II 3, 9—15, 19, 140,
 141
 Filangieri II 322
 Finlayson, James, II 512
 Fischer, Adolph, II 501
 Fjörtöft II 369
 »Flagellantit» I 39
 Flocon I 239
 Flotte I 255
 Flourens I 318, 320, 322, 326, 327, 329
 Fontaine I 330
 Forssell, Hans, II 394
 Fouché I 154
 Fould I 254
 Foulon I 110, 114
 Fourier, Charles, I 195—206, 214, 215,
 258, 405, 413, 486, II 3, 29, 47, 52, 57,
 86, 434, 492, 494
 »Fourieriläiset» I 206—213
 Fournière, Eugène, I 348
 Fox, Charl. Jam., I 426
 Fraenkel, Leo, I 326, 331
 Franklin, Benj., II 469
 Fransiskanit I 30
 Fransisko ks. Pyhä Fransisko
 »Fratcellit» I 31
 Fredrik VII II 336
 Freiligrath, Ferd., II 34, 35, 116, 121
 Friedrich III II 241, 242
 Friedrich Wilhelm IV II 34, 35, 92, 96,
 97, 100, 104, 113, 118, 138, 142
 Friesen, Sixten v., II 401
 Fritzsche II 155, 159, 219, 221, 234

Froissart I 37
 Frost I 436
 Fröbel, Julius, II 116, 286
 Fröhlich II 314
 Fulton, Robert, I 367, 370—372
 Fysiokratit I 97

G.

Galilei I 177
 Gall, Ludwig, II 50—53
 Gallet, Guillaume, I 34
 Gallifet I 326, 338, 339, 350
 Gambetta I 316, 317, 319, 320, 332
 Gambon I 326, 335, 336
 Gamond, Gatti de, I 206
 Gapon II 455 459
 Garibaldi I 308, 320, 321
 Garnier-Pagés I 239, 316
 Gast I 453
 Gautsch II 314
 Geer, Louis de, II 385
 Geib, Wilhelm, II 227, 228, 234
 Geier, Florian, I 51
 Geijer, Erik Gustaf, II 381—383, 386, 387
 Geleff, Poul, II 346, 348—351
 George, Henry, I 465, 505, 507, II 504
 Gerard, Philippe, I 158
 Gérard-Richard I 349, 350
 Germanit I 19
 Gershuni II 460
 Giolitti II 321
 »Girondistit» I 121, 122, 134
 Gladstone, William Ev., I 460, 464, 484
 —486
 Glais-Bizoin I 316
 Gobel I 130
 Godin, André, I 211—213, II 494
 Godwin, William, I 285, 403—405
 Gogol, N., II 431
 Gompers, Samuel, II 503
 Gordie II 545
 »Gothan ohjelma» II 227, 399
 Gournay, de, I 98
 Gracchus-veljekset I 9, 13—15
 Graham, Cunningham, I 469
 Grahn, P. W., II 528
 Granfelt, A. F., II 523
 Graves, Jean, I 302
 Greeley, Horace, II 493
 »Grenback»-liike II 504
 Greulich II 287
 Grillenberger, Karl, II 249
 Grine(wi)tski II 446
 Grisel I 146—149
 Grotius, Hugo, I 91, 100
 Grousset I 326, 340, 348
 Grün, Karl, II 55, 57, 86
 Grünberg, C., II 316
 »Grütli-yhdistys» II 287, 288
 Guépin, Ange, I 269
 Guesde, Jules, I 342—346, 351, 353
 »Guesdeläiset» I 342—344
 »Guisen familisteri» I 211—213, II 494
 Guizot I 222, 223, 237, 238

Gurko II 445
 Göthe, J. W., II 5, 6, 418

H.

Hackmann, W., II 518
 »Hainfeldin ohjelma» II 311, 315
 Halévy I 180
 Halturin II 445, 446
 Hamilton I 415
 Hansemann II 104, 106, 128
 Hansom I 420
 Harcourt, William, I 479
 Hardie, Keir, I 474, 478, 480, 482, 484, 507
 Hardy, Thomas, I 426
 Hargreaves, James, I 365
 »Harmonistit» ks. »Rappistit»
 »Harmony» II 481
 Harnack I 289
 Harney Julian I 442, 443
 Haring, Harro, II 41
 Harrison, Fr., I 459, 479
 Hartung, Hermann, II 310
 Harvard college II 467
 Hasenclever II 221, 222, 226, 228, 237
 Hasselmann, Wilhelm, II 220, 226—228, 236, 237
 Hatzfeld, v., II 134, 136, 137, 162, 168, 169, 212, 214, 215, 220
 Hauptmann, Gerh., II 24, 39
 Haussmann I 305
 Headlam, Stewart, I 506—508
 Hearst II 505
 Heatcoat I 368
 Hébert, J. R., I 124, 127—130, 132
 »Hébertiläiset» I 127, 131
 Hecker, Friedrich, II 101, 102
 Hedin, Adolf, II 386, 394, 395, 401, 404, 407
 Heffner II 387
 Hegel, G. W. F., II 15—17, 30, 32, 55, 60, 65, 66, 133, 138, 271
 Heiden II 530
 Heine, Heinrich, I 188, 206, II 10, 32—34, 39, 48, 63, 70, 134
 Helenius, Matti, II 532
 Helin, U., II 530
 Helms, Emil, II 357
 Helvetius I 99
 Henrik VIII I 68
 Henrikson, K. G., II 530
 Hepner II 223
 Herakleitos II 138
 Herder II 5
 Herrnhutiläiset I 55
 Herwegh, Georg, II 34, 63, 70, 102, 115, 119
 Herzen, Aleksander, I 293, 294, II 322, 418, 431, 432, 435, 436
 Hess, Moses, II 53—55, 63, 70, 76
 Hesse, Gustav, II 96
 Heynemann, Barbara, II 485
 Hierta, Lars Johan, II 378, 381

Highs I 365
 Hindström, R., II 528
 Hinta-oppi I 271, II 13, 77, 175
 Hipler, Wendel, I 51
 »Hippelin vapaat» I 287
 Hippokrates I 295
 Hirsch, Karl, II 234
 Hirsch, Max, II 154, 279
 Hjelt, Aug., II 532
 Hobson, J. A., I 514
 Hoffmann, Melchior, I 55
 Hohenlohe II 254
 Hohenwart II 310
 Holland, Scott, I 508
 Holm, P., 351—353
 Holmes I 474
 Hornsrud, Chr., II 373
 Huber, Victor Aimé, II 57, 58, 157
 Hugonotit II 466
 Hughes, Tom, I 459
 Hugo, Victor, I 194, 232, 257, 278, 279, 311, 318, 320, 339, 493, II 382
 Hultin, Tekla, II 532
 Humanismi I 46, 47, 77, 78
 Humboldt, Alex. v., I 420, II 29, 133
 Humboldt, Wilh. v., I 290
 Hume, David, I 375
 Hume, Josef, I 452, 453
 Hunt, Henry, I 430, 452
 Hus, Juhana, I 40
 »Husiläiset» I 48
 Hutten, Ulrik v., II 170
 Huxley I 509
 Hyller, N. E., II 356
 Hyndman, H. M., I 466, 468, 471, 476, 498, 501, 507
 Hvödyke-oppi II 173—175, 178, 179
 Höchberg, Karl, II 229, 245
 Hödel II 231
 Höilund II 528
 Hölaas II 369
 Hör dum, Chr., II 351—353, 356

I.

Ibsen, Henrik, II 365, 369
 »Icaria-Speranza» II 496
 Ifvarsson, Karl, II 386
 Iglesias, Pablo, II 331
 Ignator II 447
 Ihannevaltio I 3, 95
 »Ikarialäiset» siirtolat II 494—496
 Ikonen, L., II 530
 Independentit I 65, 68
 »Independent Labour Party» I 474, 477, 504, 505
 Ingram I 509
 »Inspirationistit» II 485, 486
 »Integralismi» II 329
 »Internationale» I 309, 352, 462, 465, II 154, 201—206, 215, 276, 280, 287, 295, 305, 324, 345, 348, 349, 504, 523, 524.
 Iowan siirtola II 495, 496
 Isabella kuningatar I 311

Ishutin II 438
Isokrates I 4

J.

Jaabeck, Sören, II 364
Jaakko I, I 65
Jacoby, Johann, II 34, 63, 108, 121, 122
»Jacquerie» I 33—35
Jahn II 19
Jakobinit I 121, 124, 127, 131, 134
Jan van Leiden I 57—59
Jaquard, J. M., I 158, 159
Jaurès I 347—351, 356
Jeesus I 18
Jellachic II 106
Jellinek, Hermann, II 57
Jensen, Harald, II 353, 356
Jensen, Jens, II 357, 359
Jeppesen, C., II 370, 372
Jevons I 504
Johansson, G., II 530
Johnson, A., II 369
Jones, Burne, I 497
Jones, Ernest, I 436, 442, 443
Jourde I 325, 326, 328, 330, 340, 395
»Juntta» I 458—463
»Juralainen liitto» I 300
Juutalaiskysymys I 200, 209, II 63—65
Järvenpää, A., II 526, 530, 532

K.

Kaarle I, I 64—68, 71
Kaarle II, II 466
Kaarle XIV Juhana II 378
»Kalevan kansa» II 496
Kaislanen, J., II 530
Kalvinilaisuus I 59, 60, 64
Kanoninen oikeus I 21
»Kansaan meno» II 441, 442, 448
Kansallistyöpajat» ks. työttömyys
Kansallisuuskysymys II 14, 140, 312, 313, 324, 514, 515.
Kansanvalta II 12
»Kansanvaltiopäivät» I 434 442, II 401
Kansanäänestys II 284, 285
Kant, Immanuel, II 7—10, 15
Kapitali I 4, 45, 152, 270, 377, 304, II 22, 34, 77, 78, 165, 178—193
Kapitalismi II 81—83, II 514
Karakasov II 439
Kari, J. K., II 547
Karvonen, A. U., II 532
»Kasteenkertajat» I 54—59
Kasvatus I 7, 82, 97, 134, 270, 410—413, II 5, 6, 47, 491
Katarina II 429
»Katederisosialismi» II 230
Katkov I 291, II 435, 436
Katolinen kirkko I 21
Kauppa II 44
Kautsky, Karl, II 247, 248, 269, 273, 280
»Kavaljerit» I 66
Kay, John, I 364

Keil II 487—489
»Keisarillinen sosialismi» I 308
»Keripää» I 66
Kerjäläismunkit I 30
Keskiajan sosialismi I 19
Ket, Robert, I 62
Key, Ellen II 401
Kibaltshik II 446
Killat ks. Ammattikunnat
Kingsley, Charles, I 444, 507
Kippenbroik I 57
Kisälliliikkeitä I 27
Kivekäs, Lauri, II 530
Klausen, K. M., II 356
Klein II 121, 219
»Knights of Labour» II 502, 503
Knipperdollink I 56—58
Knoop, Ludwig, II 427
Knudsen, Chr. H., II 370, 373
Knudsen, P., 351, 356, 357, 359
Kock, Johan, II 547
Kol, H. van, II 306
»Kollektivistit» I 269—273
Kolumbus II 461
Komissarov II 439
Kommuni (Parisin) I 115, 116, 119, 120, 124, 126, 129—132, 317—340, II 272, 523
Kommunismi I 7, 17, 19, 32, 41, 55, 70, 82, 88, 94, 191, 201, 207, 231, 232, 258, 260, 266, 268, 271, II 45, 49, 57, 80—83
»Kommunistiliitto» II 41, 79, 120
»Kommunistinen manifesti» II 79—87, 199, 203, 272
Kommunistisia yrityksiä I 41, 54, 55, 58, 194, 192, 210—213, 480—498
Koneet II 183, 184
»Konkordati» I 154
Konstantin II 430
Korko I 270, 379, II 125, 165, 191, 192
Kossuth II 92
Kotiteollisuus II 22
Kotzebue II 20
Kraftshinski, Sergei, II 442, 444
Krapotkin, Pietari, I 298, 299, II 440, 441, 458
Krapotkin (kuvernöri) II 444
Kringen, Olav, II 373
Kristian IX II 339
Kristillinen sosialismi I 181, 182, 262—267, 269—271, 507, II 57, 58, 523, 524
Kristinoppi I 93, 261
Kristus I 18
Krupp II 258
Kuhlmann, Georg, II 49
Kuisma II 522
Kulskiov, Anna, II 326
Kumpulainen II 522
Kunnallissosialismi I 503, 511—514
Kurikka, Matti, II 496, 498, 539, 540, 545
Kustaa II Aadolf II 467
Kustaa IV Aadolf II 317
Kveekarit I 70, 77, II 467
Kyläyhteisyys I 23, II 423, 424
Köller, v., II 254, 257

L.

»Labour representation Committee» I 477, 478
 Labriola, Antonio, II 326, 327
 Lacombe I 226, 227
 Lacordaire I 353
 Lafargue, Paul, I 343, 344, 356, II 209
 Lafayette I 115, 116, 119, 120, 188, 219, 220
 Lafitte I 186, 221
 La Fontaine I 92
 Lagerbohm, J. Th., II 528
 »Lallinen suojelus» II 515, 516, 521
 Lakkoliikkeitä I 311, 355—358, 388, 389, 457, 469—471, II 264, 298, 299, 314, 387—389, 399, 404—406, 409, 412, 413, 451—453, 499—502, 534
 Lamartine I 239, 243, 245—247
 Lamberg II 106
 Lamennais, Félicité de, I 262—267, II 29
 Lamorcière I 250
 Lang, Otto, II 284
 Lange, F. A., II 153, 154, 230
 Lanin II 420
 Lappalainen, K., II 530
 Lassal, Heyman, II 133
 Lassalle, Ferdinand, I 380, 504, II 122, 129, 131—169, 213, 217, 219, 228, 229, 279, 310, 315, 345
 Las Casas II 461
 Lasten työ I 387—390, 408, 413, 414, 432, II 25, 520, 521
 »Latifundiot» I 13, II 319, 320
 Latour II 106
 »Lauristit» II 441, 442
 Laurov, Pietari, II 440, 441
 Lecomte I 323, 324, 334
 Ledru-Rollin I 239, 242, 246, 247, 254, 255, 318
 Lee, Ann, II 489, 490
 Legendre I 124, 126
 Legien, C., II 273, 277
 Leinberg, G., II 532
 Lennstrand, V., II 399
 Leon, Daniel de, II 503, 504
 Leone, Enrico, II 327
 Leroux, Pierre, I 190, 235, 244, 265, 268
 Leroy-Beaulieu II 419
 Lesseps, Ferd. de, I 193
 Lessing, G. E., II 4, 5
 Lessner II 121
 Leuthner, K., II 314
 »Levellerit» I 68—77
 »Liberalinen puolue» II 518—520
 Liberalismi I 376—381, II 516—521, 524, 525
 Lidforss, B., II 397
 Liebig II 29
 Liebknecht, Wilhelm, I 294, II 28, 419, 120, 207—209, 216—224, 227, 228, 234, 237, 245, 249, 250, 254, 256, 268, 276, 286, 348
 Liika-arvo II 180—184, 191, 200, 271
 »Liittokengät» I 50

»Liittolaisten muuri» I 337
 Lilburne, John, I 66—71
 Lindhagen, K., II 408
 Lindman, A., II 407, 408
 Lindroos, Heikki, II 546
 Lindroth, K., II 532
 Lindqvist, Herman, II 411
 Linguet, S. N. H., I 99—102
 Liszt, Franz, I 265
 Ljadov, M., II 451
 Ljenin II 455, 456
 Ljubin II 455
 Locke, John, I 401, 402, II 466
 »Lollhardit» I 35, 63
 Longuet I 317, II 209
 Lopez, Garcia, I 339
 Loubet I 356
 Lovett, William, I 432, 433, 436
 Luccheni I 302
 Ludd, Ned, I 397
 »Ludditit» I 397—398
 Ludlow I 444
 Lullier I 324
 Lundqvist, A., II 528
 Luokkataistelu I 297, II 196, 197, 201
 Lutherus I 47—49, 51, 53, 54, 58, 182, II 119
 Lux II 250
 Luxemburg, Rosa, II 275
 Lyly, J. A., II 530
 Lüning, Otto, II 57
 Lyngsie, M. C., II 356
 Lääniyslaitos ks. Feodalisuus

M.

Maalaiskysymys I 11, 12, 23, 391, 392, II 21, 23, 129, 229, 267—269, 289, 305, 381, 423—425, 509, 510, 516, 518, 521
 Mably, de, I 97—99, 139
 Mac Adam I 369
 Macaulay I 456
 Macdonald, A., I 460—463, 477
 Machiavelli I 45, 46
 Mackay, J. H., I 287, 290
 Mac Kinley II 480
 Mac Mahon I 315
 Mc Cormick II 501
 Maillard I 115
 Maistre, Joseph de, I 263
 »Makkabeen pojat» II 502
 »Malkosaari» ks. »Sointula»
 Malon, Benoît, I 311, 317, 326, 343, 347, II 322, 325
 Malthus I 223, 393, 405, 489, 490
 Mann, Tom, I 467, 469—472, 474, 475, 505
 Manning I 470, 508
 »Manufakturit» I 361—363, 447, II 510, 511
 Marat, Jean Paul, I 116, 127, 132
 Marcel, Etienne, I 35
 Marche I 242
 Marie I 245
 Marmont I 218

Marott, E., II 353, 356
 Marr, Wilhelm, II 49, 286
 Marrast I 239
 Martov II 456
 Marx-Aveling, Eleanor, I 498, II 209
 Marx, Karl, I 237, 255, 256, 292—298,
 309, 314, 316, 343, 344, 423, 428, 442,
 456, 483, 491, 498, 504, II 17, 48, 55,
 59—79, 115—122, 132, 136, 138, 140,
 151, 159, 165, 168, 170—211, 213, 214,
 218, 227—229, 249, 250, 266, 270—272
 287, 294, 328, 354, 358, 456
 Marx, Mordekai, II 59
 Marxilaisuus I 270, 310, II 357, 358
 Marx-Longuet, Jenny, II 209, 211
 Materialistinen historiankäsitelmä II 193—
 196, 270
 Matthijsen, Jan, I 55—57
 Maudsley I 367, 466
 Maurice, Frederic, I 444, 507
 »Mayflower» II 464, 465
 Mazzini, Giuseppe, I 294, 296, 309, II 41,
 323—325, 327
 Mechelein, Leo, II 518, 519, 547
 Melikov, Loris, II 446
 Méline I 326
 »Melkioristit» I 55
 Mendelssohn II 145
 Ménilmontant I 191, 192
 Mercier de la Rivière I 98
 Merstallinger II 311
 Mesentsev II 444
 Meslier, Jean, I 92—94, 139
 Metternich I 162, 420, II 19, 21, 27, 91,
 309
 Metz, Chr., II 485, 486
 Meyer, Ludvig, II 370, 372
 Meyer, Rudolf, II 229, 230
 Michel, Louise, I 327, 330, 340
 Michels, Rob., II 326
 Mihailov, Aleksander, II 442, 446
 Mihailov, Mikael, II 433
 Mill, J. St., I 186, 245, 486—489, 503,
 505, II 433
 Millerand, E. A., I 347, 348, 350, 351,
 355—358
 Millière I 317, 335
 »Ministerisocialismi» I 346, 350
 Miquel II 256
 »Mir» II 423
 Mirabeau, Gabr., I 98, 110
 Mitchell, Isaac I 482
 Molkenbuhr, Hermann, II 224
 Moll, Josef, II 79, 115
 Moltke I 313, 315
 Momoro I 124, 132
 Moniavoiisuus I 57, 58, 85, II 491, 492
 Montanelli II 322
 Montceau I 355
 Montesquieu I 100
 Montez, Lola, II 90
 More, Thomas, I 78—83, 260
 Morelly I 94—97, 134, 139
 Morgan II 479, 480

»Mormonit» II 477, 491, 492
 Morozow, Savva, II 427, 452
 Morris, William, I 496, 497—501, 508
 Most, Joh. Jos., I 302, 303, II 234, 235,
 237, 247, 311, 500
 Motteler II 235
 Mottu I 318
 Muiron, Just, I 198, 206
 Muller, Hannu, I 51
 Mülberger I 290
 Müller, Theodor, II 153
 Münzer, Tuomas, I 49, 50, 52—54
 Mäkelin, Yrjö, II 531, 542
 Mäkelä, A. B., II 496—498
 »Määrin veljekset» I 54

N.

Naimattomuus (celibati) I 9, 17, II 484,
 487
 Naisasia I 7, 9, 17, 114, 123, 189, 191—
 194, 213, 259, 462, II 47, 262, 492, 516
 Napoleon I I 142, 144, 150, 153, 154—
 164
 Napoleon III I 194, 254—257, 287, 305,
 316, 442, II 170, 221, 437
 »Narodnaja Volja» II 443—447, 458, 459
 »Narodniki» II 442
 »Nashoba» II 492
 Nasmyth I 367
 »National Labor Union» II 503
 Naumow, A., II 432
 Nauvoo II 490, 495
 Necker I 110
 Neekerikysymys II 462, 473—475
 Nekrassov II 432
 Nesselrode II 19
 Netshajev II 439
 Newton, William, I 457
 New-Harmony I 415, 416, II 481, 492
 Nietzsche, Friedrich, I 289
 »Nihilistit» II 437—447
 Nissen, Oscar, II 370
 Niuwenhuis, Domela, II 305
 Nobiling, Karl, II 231, 232
 Noir, Victor, I 312
 »North American Phalanx» II 493
 Nothjung II 121
 Noyes, J. H., II 490, 491
 »Nuori Europpa» II 41
 »Nuori Saksa» II 29, 41
 Nybom, F. K., II 518
 Nystrom, Anton, II 393, 394

O.

O'Brien, Bronterre, I 431
 O'Connell I 431, 433
 O'Connor I 434, 436, 441—443
 »Odd Fellows» II 502
 Odger, George, I 458, 462
 Offenbach I 306, 307
 Ogarjov I 291, 293, 295, II 431, 435, 436
 Ogilvie, William, I 405

Oglethorpe II 466
 Olivier I 503
 Ollivier I 313
 Olsen, Marten, II 356
 Olsen, Sigvald, II 356
 Omistusoikeus I 93, 101, 143, 173, 174,
 187, 207, 208, 268—270, 283, II 11, 13,
 124, 125, 189, 190, 198, 199, 251
 »Oneida» II 490, 491
 Orjuus I 3, 5, 9, 17, 100, 101, 424, 466,
 472, 473
 Oskar I II 384
 Oskar II II 388
 Ossinski, Valerian, II 444
 Osuustoiminta I 422, 423, 510, 511, 516,
 II 272, 279, 280, 301, 302, 330
 Otto II 121
 Owen, Robert, I 261, 406—423, 431, 433,
 454, 455, 487, 505, 510, II 3, 52, 66, 86,
 481, 492

P.

Paepe, César de, I 344, II 205, 295—297
 Pagano II 322
 Paganus II 522
 Pagès ks. Garnier de Pagès
 Palkolliskysymys II 381, 521, 522
 Palm, August, II 390—394, 396
 Paloheimo, K. A., ks. Brander
 »Pantheon-yhdistys» I 144, 145
 Parent, Ulysse, I 326
 Parsons, Albert, II 501
 »Partito Operaio» II 325
 Pascal I 92
 »Patarenit» I 31
 Paterson, rouva, I 462
 Pecqueur, Constantin, I 269—271
 Peel, Robert, I 386
 Pehkonen, J., II 532
 Pelletan I 316
 Pelloutier, Fernand, I 354
 Pelloux II 321
 »Peltolait» I 13, 14
 Penu, William, II 467
 »Perfektionistit» II 491
 Perintöoikeus I 187, 189, 194
 Pernerstorfer, Engelb., II 314
 Perovskaja, Sofia, II 442, 445, 446
 »Perustuslaillisuus» II 75, 143—148
 Peters II 255
 Petersen, N., II 48, 354
 Peterson-Päboda, A., II 407
 Petrashevski II 431
 Petterson, V., II 528
 Pfüe, v., II 93, 106
 Picard I 316
 Pietari suuri II 432
 Pinkerton II 501
 Pio, Louis, II 344—351, 359
 Pisacane II 326
 Place, Francis, I 452, 453
 Platen II 379
 Plato I 3, 6

Plehanov, G., II 447—455
 Plehwe II 455, 459
 »Plymouth-seura» II 465
 »Polisisosialismi» II 454, 455, 459
 »Politiset» II 455, 456
 »Populistinen» liike II 505
 »Positivismi» I 175
 Prévost I 344
 »Proletariat» II 458
 Propaganda II 441, 442
 Protot I 326
 Proudhon, P. J., I 234, 248, 249, 252, 257,
 281—287, 308, 417, II 49, 70, 72, 86,
 295, 432
 »Proudhonilaiset» I 310
 Pugatshev II 433, 442
 Pujol I 249, 250
 Pulat II 67, 177
 Pullman, George M., II 501
 Puoluepäiviä II 219, 226—228, 237,
 241, 242, 244, 249, 250, 265—268, 273
 —275, 287, 289, 540, 541, 546, 547
 »Puritanit» I 63—71, II 464, 466
 Puttkamer II 241, 243
 Pyat, Felix, I 318, 320
 Pyhä Alliansi II 18
 Pyhä Fransisko I 30
 Pyhä Gratianus I 265
 Pyhä Joachim I 31
 »Pythian pojat» II 502
 Püttmann, Hermann, II 57
 Pärssinen, Hilja, II 546
 Pääoma ks. Kapitali.
 Pääoma- ja elinkorkolaitokset II 523

Q.

Quelch, Henry, I 501
 Quesnay I 12, 97
 Quidde II 253

R.

Radetzky II 107
 Raha I 77, 82, 88, 129, 283, 284, 417, 418,
 II 124, 165, 173, 175—180
 Raittius II 314, 466, 495
 Rakovitsa, Janko, II 167, 168
 Raleigh, Walter, II 463
 Ranc I 326
 »Ranskan profetat» ks. »Spiritualistit»
 Ranvier I 318, 325, 326
 Rapp I 415, II 481, 482
 »Rappistit» II 481, 483
 Rasin (Razin), Stenka, II 433, 442
 Rasmussen, Chr., II 356
 Raspail I 242, 254
 »Rautainen palkkalaki» I 380, II 157—159,
 219, 279
 »Rautakyljet» I 68
 Realismi I 45, 90
 Reclus, Elisée, I 299, 300, 327
 Referendum ks. Kansanäänestys
 »Reformismi» II 326, 327, 329, 330
 Reiff II 121

- Rein, Th., II 524, 525
 Rénan, Ernest, I 194, 289
 Renaissance I 46, 47
 Renström, K., II 530
 »Revisionismi» II 269—274, 355
 Reynaud, Jean, I 269
 Ricardo, David, I 379, 380, 465, II 177, 194
 Richardo I 479
 Richert, Joh., Gabr., II 380, 381, 383, 386, 387
 Richter, Eugen, II 217, 233
 Rigault, Raoul, I 326, 330, 335
 Ripley, George, II 493
 Robespierre, M. M. I., I 127, 129—136, 142, 237
 Rochefort, Henri de, I 311, 312, 316, 340, 345
 Rockefeller II 480
 Rodbertus, Karl, II 108, 122—130, 132, 138, 140, 153, 159, 160, 169, 229, 266
 Rodrigues, Eugène, I 188
 Rodrigues, Olinde, I 183—185, 188, 191, 194
 Rogers, Torold, I 63
 Roland I 123
 Roland, rouva, I 121
 Roland, Pauline, I 280
 Roland-Holst, Henriette, II 306
 »Romahdus-oppi» II 197, 198, 270
 Roon I 313
 Roosevelt, Theodore, II 467, 474
 Rossel I 329, 333, 339
 Rossignol I 146
 Rossmässler II 153, 155, 217
 Rothmann I 59
 Rouanet, Gustave, I 348
 Rouget de l'Isle I 124
 Rosseau, J. J., I 99, 100, 139, 269
 Roux, Jacques, I 127
 Rudini II 321
 Ruge, Arnold, II 31, 61, 63, 70
 Runeberg, J. W., II 518
 Ruskin, John, I 493—496, 498
 Russell I 432
 Russo, V., II 322
 Rysakov II 446
 Röchel, August, II 114
 Röser II 121
- S.**
- Sabroe, R. P., II 356
 »Saddusealaiset» I 16
 Saha, J., II 530
 Saint-Hurugues I 126
 Saint-Just, Antoine, I 131—134, 136
 Saint-Pierre I 92
 Saint-Simon, C. Henri de R., I 167—183, 214, 215, 405, 504, II 3, 29, 47, 86
 Saint-simonilaiset I 183—194, 209
 Sajevitsh II 454
 Saharov, Janko, II 318
 Salin, Eetu, II 535
- Sand, George, I 194, 265, 268, 279, 292
 Sand, Karl, II 20
 »Sans-culotit» I 123, 127
 Santerre I 126
 Sarrien I 351
 Sasulitsh, Vera, II 444, 455
 Savigny II 93, 133
 Say, J. B., I 152, 153, 173, 174
 Schapper, Karl, II 41, 79, 115, 117, 120
 Schelling II 15
 Schickler II 145
 Schippel, Max, II 269
 Schmidt, C. A., II 356
 Schmidt, Johann Casper, I 287—289
 Schmidt, Julian, II 164
 Schmidt, Simon, II 42, 47
 Schmoller, G., II 230
 Schneider II 117
 Schoenlank II 266, 268
 Schramm, Konrad, II 120
 Schrapf II 222
 Schröder II 400
 Schultze-Delitsch, H., II 129, 152, 153, 156, 159, 161, 163, 164, 310, 315, 390, 524
 Schuster, Wilhelm, II 41
 Schweizer, B. v., II 212—216, 219—222, 225, 226, 275
 Schwerin, F. B. v., II 378
 Schüler, Ernst, II 41
 Schäffle, A., II 230, 310, 325
 Schöffel, G. A., II 110, 115
 Scipio Aemilianus I 13
 Segarelli I 31, 32
 Seler, Sebastian, II 48
 »Semlja i Volja» II 442
 Semper, Gottfrid, I 292, II 114
 »Separatistit» II 483, 484
 Sernet I 45
 »Sevarambit» I 86—89
 Shackleton I 480
 »Shakersit» II 483, 489—491
 Shaw, Bernard, I 503, 504
 Shel'jabov II 445, 446
 Shelley I 404
 Sheremetjev II 427
 Sibbern, F. Chr., II 343, 344
 Sickingen, Franz v., II 140
 Sieber, N., II 454
 Siegrist II 94, 104
 Sieyès I 137
 Siirtolaisuus II 375, 376, 471, 472
 Silén, G. F., II 528
 Sillanpää, Miina, II 546
 Singer, Paul, II 248—250
 Sirola, Yrjö, II 531
 Sivevssosialismi II 323, 524, 525
 Smith, Adam, I 375—379, 447, 448
 Smith, Josef, II 491
 Smith, laivuri, II 463
 Smith, L. O., II 390
 Snellman, J. V., II 513—517
 Sohm I 289
 »Sointula» II 496—498

Sokrates I 6
 Sombart, Werner, II 274, 275
 Solovjev II 445
 Sorel, George, II 327
 Sosialisti-lait II 232—244, 311
 Sosiologia I 175
 Sotapalvelus II 483
 Soult I 227
 Spence, Tuomas, I 403
 Spencer, Herbert, I 175, 290, 490—492, 505
 Spies, August, II 501
 Spinoza, I 269
 »Spiritualistit» II 489
 Spooner I 510
 Staaff, K., II 407
 Staaff, O., II 395
 Staël, A. L. G. de, rouva, I 169
 Standau, Julius, II 49, 50
 Stang, Fredrik, II 365
 Stankevitch I 291
 Starbäck, C. G., II 389
 Steadman I 480, 481
 Stedingerien heimo I 33
 Stein, Lorenz, II 57
 Stella de Eudo I 28
 Stenka Rasin ks. Rasin
 Stephens I 433, 434, 436, 461
 Stephenson, George, I 369, 370
 Stepnjak ks. Kraftshinski
 Sterky, Fr., II 393, 411
 Stern, Daniel, I 280
 Stigell, H. J., II 528
 Stirner, Max, I 287—289
 Storch, Klaus, I 48
 Strauss, David, II 30
 Strauss, Jaakko, I 49
 Strindberg, August, II 394
 Stromeyer, Franz, II 57
 Struve, G. v., II 101, 102, 105
 Stumm, v., II 254
 Ståhlberg, K. J., II 538
 Subatov II 454, 455
 Sue, Eugène, I 279, II 69
 Sundt, Eilert, II 368
 Suurlakko ks. Yleislakko
 Svensén, Emil, II 395
 Sverdrup, Johan, II 365
 Swift I 391
 Südekum II 265
 Sylwis, William H., II 503
 »Syndikalismi» II 327—329
 »Sysimiehet» ks. Carbonari

T.

Taaffe II 310, 313
 »Taborilaiset» I 40—43, 48
 Taff Vale tuomio I 478, 479
 Tailhade I 303
 Tainio, Taavi, II 535
 Tallberg, K., II 530
 Talleyrand I 154, 162, II 19
 Tallien I 136
 Talonpoikaisliikkeet I 23, 33—39, 47, 49,
 61, 105, 117, 141

Tanchelm Zeelantilainen I 28
 »Tasa-arvoiset» I 143
 Tavara ks. Hyödyke
 Taylor, Helen, I 466, 488
 Terrori I 300, 302, II 443—448
 Tessendorff II 227, 230
 Theilhard I 330
 Theiss I 326, 330
 »Thermidor» I 142
 Thierry, Augustin, I 172, 174, 178, 283
 Thiers I 217, 220, 238, 255—257, 300, 318,
 320, 322, 323, 326, 327, 332, 335, 336
 Thomas I 245, 248, 249, 318, 324
 Thompson, William, I 423
 Thorne, William, I 469
 Thrane, Markus, II 366—369
 Thyselius, E., II 395
 Tieteellinen sosialismi II 199, 200
 Tikhomirov II 458
 Tillett, Benjamin I 464—471, 481
 Tirard I 326
 Toddleben II 445
 »Tohtorien tasavalta» I 77
 Tolstoi, Dmitri, II 439
 Tolstoi, Leo, I 289
 Tonttipolitiikka I 194
 Torsala, J., II 530
 Turreil, L. J. B. de, I 269
 Toussenet, Alphonse, I 209, 210, 244
 Treffenberg, Curry, II 388
 Treichler, Julius, II 49, 286, 287
 Trepov II 444
 Tridon I 326
 Trier, Gerson, II 354
 Tristan, Flora, I 279, 280
 Trochu I 317—319
 Troelstra, P. J., II 306
 »Trukkijärjestelmä» II 452
 »Trustit» II 271
 Tshaikovski II 441
 Tshernishevski, N., II 432—435, 442
 Tucker, Josiah, I 290
 Tuotantoyhdistykset II 158, 159
 Turati, Filippo, II 326, 329
 Turgeniev, Ivan, II 436, 437, 445
 Turgot I 98
 Turpin I 322
 Tyler ks. Wat Tyler
 Työ I 171, 203—205, 270, 377, 380, II 46,
 47, 77, 78, 124, 125, 173—175, 180, 181,
 184
 Työaika I 82, 86, 204, 205, 432, 440,
 441, 456, 462, 469, II 25, 72, 124, 127,
 181, 182, 186, 453, 463, 493, 513
 Työkamarit II 330
 Työlakot ks. Lakkoliikkeitä
 Työnjako I 375, 516, II 165, 182, 183
 Työnoikeus I 26, 115, 119, 120, 207, 208,
 211, 243, 253, II 13, 171
 Työnvapaus I 161, 377, 378, II 513, 514
 »Työn vapautus» II 447
 Työpalkka I 225, 235, 271, 377, 380,
 448, II 77, 125—127, 157, 158, 184,
 186, 192, 493, 534

Työttömyys I 160, 235, 245, 260, 468, II
499, 500, 534
»Työväen ohjelma» II 148
Työväensuojelus II 452, 453, 520—523,
525
Työväenvakuutus I 123, 194, II 264, 265
Tällberg II 408
Tölcke, Karl Wilh., II 212, 226, 229

U.

Ueland, Ole Gabr., II 364, 368
Uhrnberg, E., II 530
Urban II 95, 98
Urbain I 326
Ursin, N. R. af, II 530, 538, 539, 546
»Utopia» I 79—83, 260

W.

Wade, Arthur, I 454
Wagner, Adolf, II 230
Wagner, Richard, I 292, II 111, 114
Wahren, A. W., II 511, 512
Vaillant, Ed., I 326, 330, 341, 342
Vairasse I 86—89
Waldeck-Rousseau I 350, 353, 357
Valdo, Pietari, I 30
»Valdolaiset» I 30, 32
Wallace, A. R., I 505—507
Wallace, D. M., II 426, 437, 442
Wallace, Robert, I 402
Vallankumous-oppi II 11, 171, 172, 271,
328
Vallas, Graham, I 503
Wallenius, A., II 530
Vallès I 317
Valpas (Hänninen), Edv., II 531
Valteich, Julius, II 155, 159, 160
Valtio II 7, 11, 13, 14
Valtioromanit I 77—90, 94, 260, 261, 500,
501, II 12, 44
Valtiososialismi I 194, 235—237, 500, II
122, 126, 127, 130, 158, 230, 266, 524,
525
Vancouver I 405
Vanderbilt II 467
Vanderpeerdeboom, II 299
Vandervelde, Emile, II 296, 297
Vappujuhla II 450, 451
Varden I 431
Varlin, Eugène, I 311, 322, 325, 326, 335
—337
Varro I 11
Washington, Booker, II 474, 475
Washington, Yrjö, I 371, II 470
Watt, James, I 366, 367, 370
Watts I 493
Wat Tyler I 35, 37, 38
Vaucanson I 158
Webb, Beatrice, I 503
Webb, Sidney, I 502, 503, 506, 511, 513
Weerth, Georg, II 76, 116
Weidig II 28

Weitling, Wilhelm, II 41—49, 80, 111,
284, 286, 503
Welhaven, J., II 364, 365
Wellington I 403
Wergeland, Henrik, II 364—366
»Verinen viikko» I 334
»Veristit» II 322
Wermelin, A., II 393
Werner, Anton, II 249
Vesalius I 45
Westcott I 508
Westphalen, v., II 59, 62, 63, 210
Westphalen, Jenny v., II 63
Whalley I 339
Whittaker, Josef, II 489
Wickman, C. G. T., II 392, 403
Wicksell, Knut, II 394, 401
Victoria kuningatar I 434, 476, 515
Vidal, Francois, I 271, 272
Wiede, F., II 229
Vigoureux, Clarisse, I 206
Wiinblad, Emil, II 351, 352, 356
Wilde, Oscar, I 507
Wilhelm I I 313, II 93, 96, 97, 115, 130,
142, 217, 231
Wilhelm II II 243, 249, 253—255, 257
Wille, Bruno, II 249
Williams I 468
Williams, Roger, II 467
Willich, August, II 120, 121
Windischgrätz II 106, 107
Winstanley, Gerard, I 72, 75—77
Witte II 453
Viviani I 347, 348
Vliegen, W. H., II 306
Voilquin, Suzanne, I 192
Volders, Jean, II 296, 297
Wolff, Ferd., II 116
Wolff, Wilhelm, II 76, 115, 116, 120
Vollmar, Georg v., II 235, 238, 241, 246,
247, 249, 250, 256, 266, 268, 273
Wollstonecraft, Mary, I 403
Voltaire I 96
Wood I 430
Voyer d'Argenson I 228
Wrangel II 106, 109
Wrede, R. A., II 518
Wright, Frances, II 492
Wright, V. v., II 528, 530, 532, 537, 538
Wyatt, John, I 364
Väestö-oppi I 392, 393
»Vähemmistöläiset» II 456

Y.

Yale college II 467
»Yankee» II 466—468, 505
»Yellow Springs Community» II 492
Yhteistoiminta I 201—205, 414, 415, II
6, 52, 323
»Yleinen saksalainen työväenyhdistys» II
160
Yleiset työt ks. Työttömyys
Yleislakot I 434, 435, 437, 438, 448, II

- 297—300, 404—406, 459, 460, 540—542,
544, 545
- Yliarvo ks. Liika-arvo
- York, Th., II 276
- Young, Arthur, I 210
- Young, Brigham, II 491, 492
- Yrjö II II 466
- Yrjö III I 424, 426
- Yrjö IV I 449
- Yrjö Koskinen II 524, 529
- Z.**
- Zetkin, Clara, II 262
- Ziesnitz, K. M., II 401, 403
- Zhizka, Juhana, I 40, 42
- Zoar II 483—485, 488
- Zwanziger II 38
- »Zwickaulaiset» I 48
- Zwingli I 54
- Ä.**
- Åkerberg, A. F., II 395
- Å.**
- Äänioikeus I 237, 431, 458, 459, 464, II
159, 166, 252, 297—300, 314, 324, 336,
401—408, 517, 518, 535—547 .
- Ö.**
- Öhman II 545

Loppusananen.

Tämän teoksen valmistuminen on vienyt useampia vuosia kuin teosta suunnitellessa keväällä 1905 osattiin aavistaakaan. Syynä on ollut — paitse toimittajan karttuneita muita töitä — pääasiallisesti se, että ne vieraskieliset yleistajuiset teokset, joiden mukaan suomalainen painos oli toimitettava, havaittiin suureksi osaksi tarkoitukseen soveltumattomiksi. Toimittajan on täytynyt omintakeisesti sovittaa ja mukailla ensimmäisen nidoksen Ranskaa käsittelevä osa ja koko toinen nidos. Hyvin tietäen, että ensikertalainen voi näin suuren ja vaikean työn ainoastaan vaillinaisesti suorittaa, on toimittaja kuitenkin siinä luulossa, että suomalaiselle yleisölle tarjottu teos, joka suureksi osaksi perustuu H. P. G. Quackin suureen ja erinomaiseen hollantilaiseen teokseen »De Socialisten», asiallisuudessa voittaa skandinaivialaiset esikuvansa.

Teos ei kaikin puolin täytä tilausilmoituksessa annettuja lupauksia. Niinpä ei Suomea koskeva esitys ole niin laaja kuin oli suunniteltu. Mutta sen sijaan on teoksessa kuvauksia sellaisista maista, jotka alkuaan oli tarkoitus sivuuttaa.

Kun teos on toimitettu pitkän ajan kuluessa, ei työ ole niin tasamukaista kuin suotava olisi ollut. Lopummalla teosta on tilan puulteen vuoksi täytynyt jättää kertomatta paljon sellaista, josta olisi tehnyt mieli kertoa. Mutta olemme arvelleet, että historiallisessa teoksessa on tärkeämpi esittää sosialidemokratisten liikkeiden yleiset taloudelliset ja valtiolliset perusteet ja syntymäseikat vähän tarkemmin kuin kirjoittaa pitkiä palstoja ihka uusimmasta kehityksestä, jonka oikeaa luonnetta on niin vaikea selittää.

Toimittaja toivoo sydämestänsä, että tämäkin teos puolestansa voisi Suomen työväen keskuudessa avartaa, valaista ja syventää käsityksiä sen omasta luokkakysymyksestä, joka on koko kansamme elinkysymys.

Helsingissä joulukuussa 1909.

TOIMITTAJA.